శ్రీః

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము

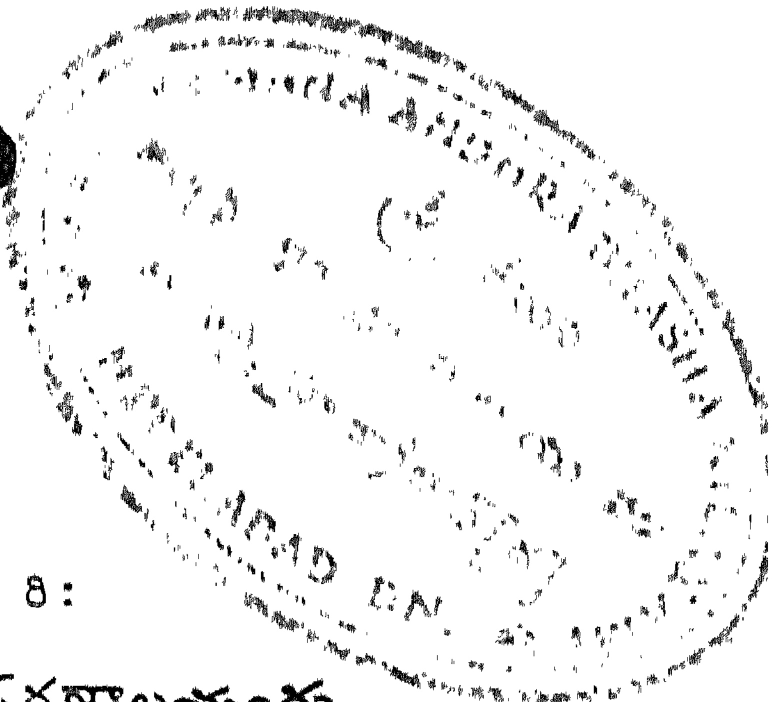
ఏడవ ప్రకరణము.

ఇయ్యది

కడప మ్యునిసిపల్ హైస్కూలునందుఁ ప్రధానాంధ్రపండితుఁడగు

కావ్యస్మృతితీర్థ

జనమంచి శేషాద్రిశర్మచే రచింపఁబడినది.

చెన్నపురి:

'వావిళ్ల' ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

1928

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE 'VAVILLA PRESS, MADRAS—1928.

సురుచిర వృత్తాంతము.

పరమాత్మభక్తవరులారా!

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వమున నేఁడవప్రకరణము నిప్పుడు మీయెదుటం బెట్టుభాగ్యము భగవంతుఁడు నాకుం గల్గించెను. ఇప్పటి కిదియే సంతోషవార్త యనవలయు. తక్కుంగలప్రకరణముల మీ కందించుభాగ్య మాపరమేశ్వరుఁ డొసంగునని నమ్మెదను. ఈప్రకరణమున శ్రీకృష్ణసనత్కుమారసంవాదము. నందునకు శ్రీహరి యనేకధర్మము లుపదేశించుట. ఉద్ధవుఁడు శ్రీకృష్ణానుమతిని గోకులమున కరుగుట, భ్రమరగీతలు, శ్రీకృష్ణసందేశము నుద్ధవుఁడు గోపికలకుం దెలుపుట, రాధోద్ధవసంవాదము, రాధ యుద్ధవునకు జ్ఞానోపదేశము చేయుట, కృష్ణుఁడు రాధ నూఱడించుట, ఋభునారదచరిత్రములు, కోలదానవసంహారము. మథురాపురమాహాత్మ్యము, రామకృష్ణుల నుపనయనమహోత్సవము సాగుట, వారు విద్యనభ్యసించుట లోనగు నద్భుతగాథలు ముఖ్యములు. భ్రమరగీతలు లోనగువాని యందు నే వ్రాసినయభిప్రాయము విమర్శింపఁ దగినది. సర్వజనాంగీకారమును బడయునని భావింపఁ జాలనుగాని దానిసార మదియైయుండునని నమ్ముచున్నాఁడను. సర్వజనసమ్మత మగుమతమే లేనపుడు నాభావ మట్టిదని వ్రాయునంతటి యవివేక నిప్పుటికి నాకు లేదు.

మహాశయులారా! ధనసహాయము చాలకున్నను మొండి ధైర్యమున గుఱికి బారెడు హెచ్చుతగ్గుగా నన్నట్లు కాలనియమము నించుకమీఱిన నెవ్విధముననో యీ సప్తమప్రకరణమును బూర్తిచేయం గల్గితిని. తగినంతప్రోత్సాహము నాకు లేకున్నది. శ్రమంపడి నాలుగుచోటుల కరిగిన నన్నాదరించు వారు లేరను పిఱికితనము లేదుగాని శ్రీకృష్ణపరమాత్మను నమ్మి మొదలిడితిఁగాన నీభారము నింకొకరియం దునుచుట సమంచితము గాదని యెంచి యాపనికింబూనక విరమించితిని. ఈనడుమ బళ్లారివాస్తవ్యులు మ. రా. శ్రీ, విట్టా శేషప్పశ్రేష్ఠిగారు తత్పురవరమునందలి నాంధ్రసాహిత్యపరిషన్మహోత్సవకాలమున శ్రీకృష్ణార్పణమ్ముగ నిరువదియైదు రజతముద్రికల నిప్పించిరి. తన్నగరవాస్తవ్యులగు మ.రా.శ్రీ, రావుసాహెబు. జే. పాపయ్యశ్రేష్ఠిగారు దీపావళిపండుగునాఁడు నన్నుఁ దమగృహమునకు రప్పించి గుప్తదానపద్ధతిని సువర్ణముద్రిక శ్రీకృష్ణార్పణముగ నిప్పించిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు సకలభూతాంతర్యామి గావున నందఱకుఁ దెలియఁజేయక మానఁడయ్యె. మఱియుఁ గృష్ణామండలాంతర్గతమగు గన్నవరము రాజ్యమునకుఁ బ్రతినిధులై యున్న మ.రా.శ్రీ, నందూరు వీరభద్రరాయశర్మగారు నిరువదియైదు రజతముద్రికల నాకుఁ బత్రికాప్రేషణకార్యాలయముద్వారా పంపిరి. వీరు నిరంతర రాధామాధవపాదారవిందభక్తులని వినుచున్నాఁడను. వీరి నే నెన్నఁడేఁ జూడలేదు. ఈపుస్తకములను జందాపద్ధతిని దెప్పించుకొను చుండిరి. ఈ మూఁడువిరాళ

ముల నీసత్కార్యమునకు వినియోగింపఁ జాలితినన్న సంతోష వృత్తాంతమును దెలుపుకొనుచున్నాఁడను. దీనింబట్టి చూడఁగా శ్రీకృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో. అనన్యా శ్చింతయంతో మాం
యే జనాః పర్యుపాసతే,
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం
యోగక్షేమం వహామ్యహమ్.

అన్నసూక్తిని సార్థకముచేయుచున్న ట్లూహించుచున్నాఁడను. నాచేయఁబూనిన యీకార్యము సత్కార్యమేయైన నిలువక సాగఁగలదన్నవిశ్వాసము నాకున్నది. ధన మించుకయైన సకాల మునఁ జేర్పకున్న నచ్చువేయించుటకు నాయందాదృతిగల మ.రా.శ్రీ, పరోపకారబిరుదాంచిత వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి గారును, ప్రకటనభృతి నొసంగినను జేతగాదన్నను బనిసాగింప మ.రా.శ్రీ, దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులు గారును, అవకాశ మొదవినపుడెల్లఁ బోషకులఁజేర్ప నొకభక్త వరుఁడు నుండ నిఁకఁ గొఱంత యేలయుండును? ఐనను శ్రోత్రే పోషకు లింకనుజేరి నాచేత నీకార్యమును జేయింతురుగాక యని కోరుచున్నాఁడను. పదిప్రకరణముల కీప్రయత్నమును బూర్తినొందింప నూహించితిని. పరమేశ్వరానుగ్రహామే నడపిం పవలయును గాని నాశక్తి యేమియు లేదు. ఈనా కార్యమున కెల్ల సాధుజనులు తోడ్పడుదురుగాతమని విశ్వసించుచున్నాఁ

డను. కొందఱుపోషకులు వలదనిరి. అంతమంది వలయుననిరి. ముం దీశ్వరానుగ్రహ మేలాగుండునో చూడవలయును. ఇంతకంటెఁ బెంచి యీగోడవవ్రాసి మిమ్మలయింపఁజాలను. మొత్తముమీఁద ద్రవ్యము కావలయునన్నమాటయే యీ వ్రాఁతలోనిసారమని మీరు కనుఁగొందురని నే నెఱుఁగుదును. అట్లని యూరకుండ మన స్సొడఁబడకున్నది. కాన నాలుగు మాటలు వ్రాసితిని. విసుగునొందక మీమిత్రములకుఁ దెలిపి తోడ్పడుఁడు. కడుంగడుం బీదవాఁడను. పూనినకార్యము నాశక్తిం బట్టిచూడ నించుక గొప్పదియే. కావునఁ బ్రతిపర్యాయ మేదోయొకవిధమున మీ సాయమునకై నాలుకఁ జాఁచుచునే యున్నాఁడను. నావంటి యసమర్థునిచే నింతమాత్రపుఁ బనిచేయించుటయే మీ గొప్పతనము. ఇంతకన్న విశేషించి విన్నవింప నేమున్నది? "అతిసర్వత్ర వర్జయే" త్తని యున్నదియే కదా. కావున విరమించుచున్నాఁడను. తప్పులక్షమింప భక్తజనకోవిదులఁ దలయొగ్గి ప్రార్థించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు విన్నవించు సాధుజనపాదాబ్జసేవకుఁడు;

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

పో ష కు లు.

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వమును బోధించు పుణ్యపురుషులు.

క డ ప.

మ. రా. శ్రీ. కే. గుండూరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, విరూరు పిచ్చయ్యగారు, బి. ఏ., ప్లీడర్.
,, సి. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, కొకూరు శ్రీనివాసరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, యస్. సుబ్బరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, పి. సుబ్బరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, వి. రాధాకృష్ణయ్యగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, బి. పి. దేవరాజులునాయఁడుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, పి. నారాయణరెడ్డిగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, సి. పి. రామచంద్రరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, కే. సూర్యనారాయణరావుగారు, ప్లీడర్.
,, భోగనాథము వేంకటసుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, పత్తి రాఘవులు శ్రేష్ఠిగారు.
,, కంచిరాజు లక్ష్మీనరసింహయ్యగారు.
,, సుంకేసుల సుబ్బయ్యగారు.
,, కామిసెట్టి లక్ష్మీనరసయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, దేవలి పిచ్చయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, కామిసెట్టి వేంకటేశముశ్రేష్ఠిగారు.
,, మల్లెంకొండు రామలింగయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, మాలేపాటి చిన్నవెంగన్నశ్రేష్ఠిగారు.
,, అన్నలూరు శేషగిరిరావుగారు.

మ. రా. శ్రీ. మాలేపాటి వీరయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, బి. శేషగిరిరావుగారు.
,, శ్రీకంఠము నరసింహయ్యగారు.
,, వేమగంటి శ్రీనివాసరావుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.
,, పి. వీరభద్రరావుగారు.
,, పుష్పాల వేంకటస్వామినాయఁడుగారు.
,, కాట్రపాటి చలపతిరావుగారు.
,, బొందలగుంట వేంకటనారాయణరావుగారు.
,, ఆర్. గోవిందరావుగారు, బి. ఏ., తహసీల్ దార్.
శ్రీమతి తలుపుల వేంకటసుబ్బమ్మగారు.
మ. రా. శ్రీ. బచ్చు వేంకటసుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, సకలా వేంకటసుబ్బయ్యగారు.
,, చిల్లా వేంకటకొండయ్యగారు.
,, వీరబోయిన కొండయ్యగారు.
,, మాకం జంగంశ్రేష్ఠిగారు, చీమలపెంట. [పల్లి.
,, గంగవరము, వేంకటనారాయణరెడ్డిగారు, మిస్నాయగారి
,, పి. సీతారామయ్య పంతులుగారు, ఎమ్. ఏ., మండలాధి
కారులు. [యుత్తురువై ఎస్టేటు, వీరకేరళము.
,, సగరం గురురావుగారు, బి. ఏ., ఆఫిషియల్ రిసీవర్.
,, గడియారము కృష్ణస్వామయ్యగారు
,, గజరాంపల్లి రామచంద్రరావుగారు.
,, సూర్యవంశము వేంకటసుబ్బరావుగారు.

కామలాపురము.

మ. రా. శ్రీ. బచ్చు రాఘవయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, జి. సుబ్బరావుగారు.

మ. రా. శ్రీ. రాణువ ఫణిరావుగారు.
,, హనుమగుత్తి. చెంచిరెడ్డిగారు, గ్రామమునిసిప్.

వల్లూరు.

మ. రా. శ్రీ. సముద్రాల రామస్వామిగారు.
,, బెస్తవేముల నరసయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, తంగటూరు చెన్నయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, వంకదారు మాచయ్యగారి మల్లయ్యకుమారుఁడు సుబ్బయ్య శ్రేష్ఠిగారు. [గారు.
,, పోలేపల్లి వెంగన్నశ్రేష్ఠిగారు, ఆరణిపోలేపల్లి సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠి

ఎఱ్ఱగుంట్ల.

మ. రా. శ్రీ. ఎఱ్ఱగుంట్ల వేంకటసుబ్బయ్యగారు, కరణము.
,, ఎఱ్ఱగుంట్ల వేంకటసుబ్బయ్యగారు.
,, మాలేపాటి నాగయ్యగారు, తల్లము సూరయ్యగారు.
,, పేర్ల నాగిరెడ్డిగారు.
,, ఏ. శ్రీనివాసులునాయడుగారు.
,, శంకరయోగి సుబ్బరావుగారు, నిడుజువ్వి.
,, అయ్యాదొరనాయడుగారు.

పులివెందుల

మ. రా. శ్రీ. మద్దాల బోగాదిశ్రేష్ఠిగారు, వేములక్రొత్తపల్లి. [పల్లి
,, పోలేపల్లి సుబ్బయ్యకుమారుఁడు సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు, వేం
,, పుల్లగూర వేంకటశేషయ్యశ్రేష్ఠిగారు, వేంపల్లి.
,, కావుటూరు ఆనందరావుగారు, పోలీసు సబ్ ఇన్‌స్పెక్టరు.
,, లింగిరెడ్డి గంగిరెడ్డిగారు, ఎద్దులాయగారిక్రొత్తపల్లి
,, వడ్లకుంట అశ్వత్థమయ్యగారు, వేంపల్లి.
,, వద్దిరెడ్డి కొండారెడ్డిగారు, లింగాల.

ప్రొద్దుటూరు.

మ. రా. శ్రీ. కొప్పురపు సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, నారాయణము సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, నారాయణము సుబ్బరామయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, వంగీపురము శ్రీనివాసాచార్యులుగారు, బి. ఏ., ప్లీడరు.
,, సి. నరసరామశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., ప్లీడరు.
,, యం. రామస్వామయ్యగారు, ప్లీడరు.
,, రావులూరు సుబ్బరావుగారు, డిప్టీ నాజరు.
,, ఉప్పులూరు భద్రయ్యగారు.
,, డి. రాజశేఖరకవిసింహులుగారు, శతావధానులు.

రాజంపేట.

మ. రా. శ్రీ. ఆర్కాటు పరశురామరావుగారు, యం. యల్. సి., నెందలూరు
,, ఏచూరు చెంచుసుబ్బయ్యగారు, శేషమాంబాపురము.
,, నూకల వేంకటసుబ్బయ్యగారు, అప్పయరాజుపేట.
,, పిడతల చిన్న వేంకటసుబ్బయ్యగారు, పెనగలూరు.
,, అచ్యుతన్న రామచంద్రరావుగారు, టంగుటూరు.
,, మంచి వీరరాఘవయ్యగారు, మందపల్లె.
,, పుట్టా నాగసుబ్బరాయశ్రేష్ఠిగారు, చిట్టివేలు.
,, గాలా వేంకటరెడ్డిగారు, పాటూరుగ్రామమునిసిఫ్.

సిద్ధవటము.

మ. రా. శ్రీ. చల్లా చెంచుపాపిరెడ్డిగారు, చంద్రపల్లి.
,, గోపవరము గోపాలురెడ్డిగారు, గోపవరము.
,, యాదాళ్ల వేంకటరామయ్యశ్రేష్ఠిగారు, చిన్నపురెడ్డిపల్లె.

రాయచోటి.

మ. రా. శ్రీ. కోట బాలయ్యకుమారుఁడు సుబ్బయ్యశ్రేష్ఠిగారు, నీలకంఠరావుపేట.
,, రేవులూరు సిద్దయ్యశ్రేష్ఠిగారు, కస్తూరిరాజుగారిపల్లె.
,, చిన్నబయ్యన్నగారి లక్ష్మన్నగారు, ఎఱ్ఱదొడ్డిపల్లె.
,, కుర్నూతుల వేంకటరమణయ్యగారు, లక్కిరెడ్డిపల్లె.
,, పర్వతరాజు వేంకటరమణయ్యగారు, నూలివీడు.
,, పుల్లగూర బాలసుబ్బయ్యదత్తుకుమారుఁడు పిచ్చయ్యశ్రేష్ఠిగారు, నీలకంఠరావుపేట.

అనంతపురమండలము, హిందూపురము.

మ. రా. శ్రీ. దొంతి భీమయ్యగారు.
,, కట్టా అయ్యగారి గుండయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, మాకము సీనయ్యగారి నారాయణయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, నేగు బుచ్చయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, గోరంట్ల వేంకటేశయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, ఆర్. వేంకటేశయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, పి. ఆదినారాయణయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, కరణము కృష్ణరావుగారు, జేవినహళ్లి.
,, శ్రీరాము లిమ్మయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, పెద్ద నరసప్పగారి హనుమంతుగారు.
,, రెడ్డిపల్లె అప్పారావుగారు, కొడిగిపల్లె.
,, ఈడిగి ఆంజనప్పగారు.
,, బి. నారాయణరావుగారు, బ్యాడిగెర, మడకశిరతాలూకా.

అనంతపురము.

మ. రా. శ్రీ. వెలమకూరు ఆత్మారామప్పగారు, పినాకినీముద్రాక్షరశాలాధికారులు.
,, హట్టి శివరావుగారు, ప్లీడరు.
,, పులమతి ఆదిమూర్తిరావుగారు, ప్లీడరు.
,, జి. భద్రయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, జి. రామయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, బి. వేంకటప్పగారు.
,, ఏ. జి. కృష్ణారెడ్డిగారు, గ్రామమునిసిప్.
,, వి. ఓబుళేశప్పగారు.
,, కొమారుపల్లె వేంకటరావుగారు, అనుంపల్లె.

గుత్తి.

మ. రా. శ్రీ. యన్. సుబ్బరావుగారు, బి. ఏ., ప్లీడర్.
,, వై. శేషప్పగారు, ప్లీడరు.
,, వై. కొండలరావుగారు.
,, సి. సుందరరామయ్యగారు, హెడ్‌క్లర్కు, మునిసిపుకోర్టు.
,, ఆర్కాటు గుండూరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, సిద్ధవరము వేంకటసుబ్బయ్యగారు, బి. ఏ., ప్లీడరు.
,, కోపూరు. వేంకటరావుగారు, పెన్‌షనర్.
,, నిట్టూరి లక్ష్మీనారాయణరావు, బి. ఏ. ప్లీడరు.
మ. రా. శ్రీ. తరిమెల సుబ్బారెడ్డిగారు, తరిమెల.
,, జంబులపాడు పెద్దవేంకటప్పగారు, ధర్మపురి.
,, కానుగోపి, కృష్ణమూర్తిరావుగారు, రివిన్యూ ఇన్‌స్పెక్టరు. (ఇప్పటినివాసము, అవుకు)
,, మొలకతాళ్ల చిన్నపుల్లయ్యగారు గాండ్లపాడు.

బళ్లారిమండలము.

మ. రా. శ్రీ. విట్లా శేషప్పశ్రేష్ఠిగారు, ప్రజాసంఘకార్యదర్శులు.
,, రావుసాహెబు, జే. పాపయ్యశ్రేష్ఠిగారు.
,, అయ్యగారి బుస్సెట్టిగారు, కణేకల్లు.
,, ఏ. భీమరావుగారు, వ్యాపారస్థులు, ఆదవాని.

కందనూలుమండలము.

మ. రా. శ్రీ. ఖాదర్ బాదర్ అంబాజీరావుగారు, నంద్యాల.
,, అవధానము వేంకటనరసయ్యగారు, ఉయ్యాలవాడ.
,, గాడిచెర్ల వెంకోబరావుగారు, అవుకు.

కృష్ణామండలము.

మ. రా. శ్రీ. నండూరు వీరభద్రరాయశర్మగారు, గన్నవరము.

నెల్లూరుమండలము.

మ. రా. శ్రీ. వెలంపల్లి రామకృష్ణమ్మగారు.
,, ములుమూడి లక్ష్మీనరసింహయ్యగారు.
,, ఇడమకంటి వేంకటరామిరెడ్డిగారు, తాళ్లూరు.
,, అల్లంపాటి పోలిరెడ్డిగారు, మంగుపల్లె.
,, పత్తి గురుమూర్తిశ్రేష్ఠిగారు, కుల్లూరు.
,, బొమ్మిశెట్టి లక్ష్మీనరసింహస్వామిశ్రేష్ఠిగారు, నెల్లూరు.
,, పువ్వాడ సుబ్బరాయశ్రేష్ఠిగారు, పెన్నబద్వేలు.
,, అన్నలూరు చిన్నచెన్నప్పనాయఁడుగారు, ఎనమదల గ్రామ మునసఫు, తూర్పుకంభంపాడు.

గుంటూరుమండలము.

మ. రా. శ్రీ. అక్కెనప్రగడ లక్ష్మీనారాయణరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఇ. డిస్ట్రిక్టు బోర్డు ఇంజనీయర్‌గారు.
,, మారుటూరు పుండరీకాక్షుఁడుగారు, వట్టిచెరుకూరు.

గోదావరిమండలము.

మ. రా. శ్రీ. కలిదిండి వేంకటరాజుగారు, రాజమహేంద్రవరము.
" శ్రీరాజా మంత్రిప్రెగడ భుజంగరావు బహద్దర్, జమీందారుగారు, ఏలూరు.
" దేశిరాజు సత్యనారాయణమూర్తిగారు, కరణం, పెద్దపట్నం.
" బొడ్డు మల్లికార్జునరావుగారు, బాపిరాజుగారు, ఏలూరు.
" గిరిగె మాణిక్యముగారు.
" ఏ. యస్. స్వామిగారు.
" పెద్దిరెడ్డి రామరావుగారు, కైకవరము.
" పి. యం. శ్రీనివాసయ్యంగారు, బిఏ. ఎంఎల్. డిస్ట్రిక్టు మునిసిప్, కాకినాడ.

విశాఖపట్టణమండలము.

మ. రా. శ్రీ. మాడుగుల వేంకటప్పారావుగారు, జమీందారులు, బొంతలకోడూరు.

గంజాము.

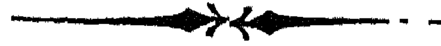
మ. రా. శ్రీ. పుల్లెల వేంకటరమణయ్యపంతులుగారు, ఇచ్ఛాపురము.

చెన్నపురము.

మ. రా. శ్రీ. వి. యస్. నరసింహాచార్యులుగారు. బి. ఏ., బి. యల్.
" కట్టా. జోగయ్యగారు.
" వాకాటి కృష్ణయ్యశ్రేష్ఠిగారు, ఆదెప్పనాయనివీధి.

విషయసూచిక.

విషయము. పుట.

శ్రీః

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము.

ఏడవ ప్రకరణము.

శ్లో. బర్హోత్తంసవిలాసికుంతలభరం మాధుర్యమగ్నాననం
ప్రోన్మీలన్నవయౌవనం ప్రవిలసద్వేణుప్రణాదామృతమ్,
ఆపీనస్తనకుట్మలాభిరభితో గోపీభిరారాధితం
జ్యోతిశ్చేతసి నశ్చకాస్తి జగతామేకాభిరామాద్భుతమ్. ౪

మధురతరస్మితామృతవిముగ్ధముఖాంబురుహం
మదశిఖిపింఛలాంఛితమనోజ్ఞకచప్రచయమ్,
విషయవిషామిషగ్రసనగృధ్నుని చేతసి మే
విపులవిలోచనం కిమపి ధామ చకాస్తి చిరమ్. ౫

ముకుళాయమాననయనాంబుజం విభో
ర్మురళీనినాదమకరందనిర్భరమ్,
ముకురాయమాణమృదుగండమండలం
ముఖపంకజం మనసి మే విజృంభతామ్. ౬

అభినవనవనీతస్నిగ్ధమాపీతదుగ్ధం
దధికణపరిదిగ్ధం ముగ్ధమంగం మురారేః,
దిశతు భువనకృచ్ఛ్రచ్ఛేదతాపింఛగుచ్ఛ
చ్ఛవినవశిఖిపింఛాలాంఛితం వాంఛితం నః. ౨. ఆ. ౧. శ్లో.

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము.

భక్తాగ్రగణ్యులారా! సత్యసంధులారా! శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము నాఱవప్రకరణమునందుఁ బరమేశ్వరుని యద్భుతకృత్యములు దెలుపుగాథలఁ బఠించి ధన్యులరైతిరి. మఱియు నాప్రకరణమున మహామునులు గోపికలై పుట్టుట, అర్జునుఁడు రాధాలోకమును దర్శించుట, అందతఁడు స్త్రీయగుట, అట్లే నారదమునియు రాధాలోకమునకుం బోయి స్త్రీయగుట యను కథలం బఠించిన మీ కిదియేమి చిత్రమాయని యచ్చెరువు మనసుల నంకురింపక పోదు. సామాన్యదృష్టిం బరికింప నీగాథలు సత్యదూరములని తోఁచు. దూరదృష్టిం బరిశీలింప నిందేమాత్రమే నసత్యము లేదని స్ఫురించును. శ్రీకృష్ణుఁడే పరమాత్మయనియు, రాధాదేవియే తదిచ్ఛారూపిణి యగు మూలప్రకృతియనియు, నామహాజనని సకలబ్రహ్మాండములను భగవత్సాన్నిధ్యమున క్షణకాలమునఁ గల్పించుచుండునన నిఁక నర్జునుని నారదుని వనితలగాఁ జేయఁజాలదా. త్రిమూర్తులను స్త్రీలను జేయఁజాలు. తద్వనితలం బురుషులం జేయఁజాలు. ఇట్టిగాథలు చదివినంతన రాధయనునదియే లేదని మొండితనమున వాదించు వారిపలుకులు విశ్వాసార్హములు గావనియు, వారు బహుగ్రంథములం బరిశీలింపని యలసులనియు, నంతియగాక భగవద్భక్తి వారిమదిఁ దిరముగ నిలువలేదనియు నెఱుంగవచ్చును. భాగవ

తమును మాత్రము పఠించి దానియందు లేనికథలు ప్రమాణములు కావనుటకన్న వెఱ్ఱితనము వేఱొండు కానరాదు కదా. కావున రాధామాధవుల మహిమము లగణ్యములనియు, దుర్జ్ఞేయము లనియు స్పష్టమగును.

మథురానగరంబున కరుగుతఱి మార్గమున బలరామకృష్ణులు యమునాజలంబుల నక్రూరునకుఁ దమరూపంబులు గనంబడం జేయుటయు, రజకాదులకు ముక్తినొసంగుటయుఁ, బూర్వభవంబునుండి నమ్మియున్న కుబ్జకు ముక్తి ననుగ్రహించుటయు లోనగు గాథ లామహానుభావుని మహిమముల వేనోళ్లఁ గొనియాడుచుండును. ప్రత్యక్షవిరోధి యగుకంసునకు ముక్తినొసంగుట భగవంతుఁడు కరుణాసముద్రుఁడని వెల్లడించుట లేదా. ఇట్టికథలం జదివియు శ్రీకృష్ణుఁడు జారచోరశిఖామణి యని నిందింపఁబూనుట వారివారి కర్మఫలమే యనుటకన్న వేఱేమన మనసొప్పకున్నయది.

నంద శ్రీకృష్ణసంవాదమును బరిశీలించినచో సకలసంశయములు తొలఁగును. ఆసంవాదమును శ్రీహరి ప్రపంచ శాంతి కొఱకు నెన్నియోధర్మముల నుపదేశించెను. భోజ్యాభోజ్యవస్తువుల నిరూపించెను. తత్తత్కాలోచితాచారముల నిర్ణయించెను. ఇంతేల యెన్నియోధర్మముల నావిష్కరించి నందుని పుత్రవ్యామోహమును బోఁగొట్టెను. పుత్రవాత్సల్య మెంత వఱ కుండఁదగినదో యంతకంటె నెక్కుడుకాల మద్దానినే పట్టుకొని యూఁగులాడిన లాభము లేదనువిజ్ఞాన మానందుని మదిఁ గల్గింపనెంచియే భగవంతుఁ డాధ్యాత్మికరహస్యముల నుపదేశించెను. తాను భగవంతుఁడనని నందుని మనమునకుఁ

దోఁచుట కెన్నియెన్నిపద్ధతులు కావలయునో అన్నివిధముల నాతనికిం దెలియఁబఱచెను. దీనిచే నాత్మస్తుతి కాదా యని ప్రశ్నింపరాదు. భగవంతున కాత్మస్తుతి యెక్కడిది? ఆమహాత్ముని మహిమము లనంతములు. స్తుతియనఁగా నున్నదానిం బెంచి చెప్పుట కదా. అదియేకదా పాపమందురు. ఉన్నవానిలోఁ గోట్యంశమేని వచింపఁజాలక వేదములు మూలఁబడి మూల్గు చుండ నిఁక స్తుతియెట్లు? కావున నిట్టి కుప్రశ్నములు చేయ కుండుట మంచిది.

మఱియు నందున కుపదేశించునెపమునఁ బామరజనులు తరించుపొంటె శ్రీహరి సకలవిధధర్మముల నుపదేశించెను. అవియే సకలశ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసములయందుఁ బెక్కురీతులం గన్పడుచుండు. వాని నవలంబించినచోఁ ద్వరగ భగవత్కరుణకుఁ బాత్రుఁడు కాఁగలఁడనుట నిర్వివాదాంశము. ఈయుపదేశముల నడుమ చూడఁదగనిపదార్థములఁ జెప్పుచు నందుఁ జతుర్థీదినమునఁ జంద్రుని దర్శింపరాదనియు, నతనికి నే శాపమిచ్చితిననియు నుపదేశించుచుఁ దారాశశాంకులచరిత్రము నించుక తెల్పెను. ఈవిషయమున నాల్గుమాటలు వ్రాయుట పునరుక్తిగాదని యూహించెదను. ఈకాలమునఁ దారాశశాంక చరిత్రము పెక్కుమార్పుల నొంది యవినీతి కుదాహరణముగ వ్రాయఁబడినది. ఈయుపదేశమునందుఁ గన్పట్టుకథ యట్టిది గాక నీతి నుపదేశించెడిని. ఇట్టి చరిత్రములనుండి దురుద్దేశము సకలకష్టముల నిచ్చుననునీతి వెలువడియెడిని. ఇట్టి యద్భుతోపదేశము లీ యాఱవప్రకరణమునఁ గన్పట్టును.

సకలదేవతలు తానేయని భగవంతుఁడుపదేశించుచుండ నిఁక లోకమున దేవతాభేదబుద్ధి గలుగుటకుఁ గారణమేమో తెలియఁజాలకున్న వాఁడను. భగవంతునకు విరుద్ధపదార్థము లోకమున నుండఁజాలదనుట నిర్వివాదాంశము. కార్యాంతరముల కొఱకుఁ బరాత్పరుఁ డనేకరూపముల వెలయును. అం దేది యుత్తమము? ఏది మధ్యమము? ఏయది యధమము? అని నిర్ణయింపఁబూనుట పనిలేని మంగలి పిల్లితల గొఱిగెనన్న సామెతకుదాహరణము. ఇన్నిరూపముల భగవంతుఁ డేల వెలయవలయు నను ప్రశ్నము చేయువారును గూడ నుందురు. రామరామ! ఇట్టి వారికి సమాధానము చెప్పుటకంటె నాకావిషయము తెలియదనుట యుత్తమమని నాభావము. కాని యట్టులని నోరుమూసికొని యూరకుండ వలనుపడదు. దాన లాభము లేదు. చెప్పఁబూనినను వారు బాగుపడువారు కారు కావున ఫలముకూడ లేదు. ఐనను జేతనైనంతదనుకఁ జెప్పిచూచి యప్పటికిని వారు మొండిపట్టుదలను మానకున్న నపుడూరకుండుట మంచిది. తలంచిన నింతకంటె సముంచితమార్గ మింకొకటిలేదని యెంచువాఁడ.

నిర్గుణుండగు భగవంతుఁడు ప్రపంచము సృజింపఁ దలంపుగొని సగుణుఁ డయ్యెను. అపుడు సగుణబ్రహ్మమని యాయనకుఁ బేరుగల్గెను. అనఁగాఁ బ్రకృతివిశిష్టుఁడని భావము. నామరూపక్రియాత్మకమంతయుఁ బ్రకృతివిశిష్టమేయనుట చలింపఁబడని సిద్ధాంతము. త్రిమూర్తులు ప్రకృతివిశిష్టులన్నఁ గొప్పము కొందఱ కుదయించును. ఏలొకో. భగవంతుఁడే సగుణబ్రహ్మమయినపుడు తదంశములగు నీ మూర్తిత్రయము ప్రకృతిబద్ధమనుటలో వింత యేమున్నది? వారేమో ప్రకృతిబద్ధులే

కాని వారియాత్మలు మాయాతీతము లఁట. ఏమి యిందుఁగల రహస్యము. ప్రకృతియన నేమి? అని ముందు విచారింపుఁడు. భగవదిచ్ఛయే ప్రకృతి. కావుననే ప్రకృతి కిచ్ఛాశక్తి యని పేరుగల్గెను. భగవదిచ్ఛను మీఁఱువా రెవ్వరు? అపరాత్పరుఁడే యనవలయు. మీఁఱుట యనఁగా లోకసృష్టిని జేయుపూన్కి మానుట. అపుడా యిచ్ఛాశక్తి యేమగును. ఆ భగవంతునియందు లీనమగును. దానికి నాశము కలదా. కలదన్న భగవంతునకుఁ గలదనవలయు. ఆయనకు లేదన్న నావెఁకును లేదు. వారిద్దఱకు భేదము చెప్పఁబూనుట సూర్యునుండి యుష్ణమును వేఱుచేయఁ బూనినట్టిదే. కాఁబట్టి మొండిపట్టు దలనుబూని తత్త్వాన్వేషణమును మానక మతాభినివేశమున దానికి బాధగల్గింపక సర్వదేవతలయందు సమబుద్ధి నునుచుకొనుటయే భక్తునకు ముఖ్యకర్తవ్యము.

గోలోకవిషయమునఁ గొందఱ కాగ్రహము కలదు. వైకుంఠమునకన్న గోలోక ముత్కృష్టతమమని చెప్పునట్టిపురాణములు వారికిం గిట్టవు. పాపము! వారికి వైకుంఠమే ముక్తి యనునమ్మక మున్నది కాఁబోలు. నాకొక్కటి తోఁచుచున్నది. ముక్తికై యెందో యొక్కమండపమో దేవాలయమో గోపురమో నగరమో పల్లియో గ్రామమో వనమో పర్వతమో చిన్న గుడిసెయో నిర్మింపఁబడి యుండవచ్చు. ముక్తులగువారెల్ల నాచోటికిం బోవుదురు. వీరిని బిలుచుకొనిపోవఁ గింకరులు కొందఱుందురు. వారికొక్క యధిపతి. వారిపై నొకయుద్యోగి. వానిపై మఱొక్కఁడు. వీరికి వేతనములిచ్చుటకుఁ గొంతభూమి. దానిని బండించుటకుఁ గర్షకులు. వృషభములో యశ్వములో,

వానిరక్షించుటకుఁ గొందఱు. ఇట్లుకాఁగా నిదియొక పెద్దలోకముగా నుండవలయు. ఆభూములలోఁ బండినపంట నమ్మువారు కొందఱు. కొనువారు కొందఱు. ఇట్లుకాఁగా నిదే మర్త్యలోకమగును. మఱియు నాముక్తిమండప మొకటి గాదు. మూఁడుండును. అందొకటి కడుంగడుం జిన్నది. అందుఁ జొచ్చినవారెల్ల నొక్కరూపముగ నుందురు. ఎందఱుపోయినను గనఁబడు బింబమొక్కటియే. కావున నామండపము వృద్ధిచేయనక్కఱలేదు. అదియే యద్వైతుల ముక్తిమండపము. దాని కొక్కప్రక్కన దినదినము వెడలుపుగను, బొడవుగను, మార్పఁబడుచుండు మండప మొక్కఁడుండవచ్చు. అందుఁ జొచ్చినవారెల్ల నందున్న భగవంతునితో సమానరూపముల నలరుచు నొక్కవిషయమునఁ దక్క నన్నివిషయముల సరిగా నలరారుచు నుందురు. రెండుపంక్తులుగా నుందురు. ఆపంక్తులనడుమ స్థలముండవలయు. దానికే సన్నిధియని పేరు. ప్రతిదిన మది పెద్దదిగాఁ గట్టకయున్న నందుఁ జొరఁబడువారికి స్థలముచాలదు. అందఱకు సుఖము సమానముగా నుండఁదగుఁ గదా. ఆమండపమే విశిష్టాద్వైతుల దగు. దానికొక్కదిక్కునఁ బ్రతిదినము పొడవుమాత్రము వృద్ధిచేయఁబడుచుండు మండపమొక్కటి యుండవచ్చు. అందుఁ జొరఁబడువారెల్ల నొక్కరీతినుండక యుత్తమమధ్యమాధమ రూపములనుండుచు ననఁగా నొకరాంతరంగికుఁడు. వానినాశ్రయించి తమతమయోగ్యత ననుసరించి తక్కుంగలవారుగ నుందురు. అందు వేంచేసియుండు భగవంతుని పాదారవిందముల శిరసుననిడుకొని పావనియుండు. తద్వాలమునాశ్రయించి క్రమముగా నందఱుందురు. ఈమం

డపమే ద్వైతమతస్థుల ముక్తిస్థానము. ఈమూఁడు నుండకున్న వీలులేదు. ఇవెట్లున్నవో ఎందున్నవో మనకుఁ దెలియదుగదా.

ఈ నాయూహ యజ్ఞానజనితమే కావచ్చునని యొప్పుకొందును. కాని పైఁగల్పనలుమాత్రము నాకల్పించినవి కావు. ఇట్లున్నవని చూచివచ్చి చెప్పఁగలవారుమాత్రము లేరు. ఇట్టిస్థానములే లేవను వారును లేరు. ఏయేమతమున నమ్మకము గుదురునో ఆమతస్థాపకులు వచించినట్లు మనము ప్రవర్తించి వేదశాస్త్రములు ప్రమాణమని నమ్మి భక్తి ముక్తికి సాధనమను మాటను మఱువక పెద్దలమాటలఁ బాటించుచు దేవతాదూషణముచేసి పాపముల కొడిగట్టక శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసముల నాక్షేపింపక మతస్థాపకుల నీసడింపక వారిపాదారవిందముల సేవించుచుఁ దదుక్తప్రకారంబున భగవంతుని సేవించుట మానవులకు విధి. ముక్తివిషయ మవ్వలిది. ఇట్టులుండ నిఁకఁ ద్రిమూర్తులలోఁ దారతమ్యములు గలవని వాదించుట మొండిపట్టుదల గాక మఱేమిటిది? దాన లాభమేమి? అందేమూర్తియందుఁ దనకు భక్తి కుదురునో ఆమూర్తియే పరమాత్మస్వరూపమని నమ్మి భజించిన ఫలము గలుగునుగాని దానిరూపాంతరమును దూషించిన నేమి ఫలము గలుగును? ఇంతమాత్ర మూహించిన చో మతవైషమ్యముల కవకాశము గలుగదు కదా. ఈయల్పపుటూహ కవకాశము మదిని గల్పింపఁజాలనియలసులు సాధించుపరమపురుషార్థము నాకు గోచరింపకున్నది. కాఁబట్టి నాయజ్ఞానమును మన్నింతురు గాక యని భక్తులను బ్రార్థించువాఁడను. సారాంశ మేమనఁగా శ్రీకృష్ణపరమాత్మను భక్తిభావమున భజించి తచ్చరిత్రము లపవిత్రములను తెలివితక్కువ

ప్రసంగములనుజేయక వానిభావములను జక్కఁ నెఱింగినవారు కృతకృత్యులగుదు రనునదియే. కావున భక్తులారా! శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మచరిత్రము నింకను బఠింప సుత్సుకుల రగుట మీా ధర్మము. చాలు నిఁకేలయని తృప్తిని బొందరాదు. ఆకథలు ప్రతిక్షణవిలక్షణములు. పూర్వపుణ్యానుసారిఫలముల నీఁజాలు నవియు నగు. వాని వినుచున్న భక్తుల కిఁకఁ జాలు రా స్వామీా యనునట్టి తృప్తి జనింపదు. ఏలయన వానిని విన్నకొలఁదిని బుద్ధి పరిశుద్ధమై వైలక్షణ్యము నొందుచుండును. కావునఁ దృప్తి యేలాగు కలుగును? వినవిన నుత్సాహ మత్యధికమగు చుండును. కావునఁ దనివితీఱకుండఁ జేయుటయే భగవత్కథల యందుండు గొప్పతనము. ఆగొప్పతనము తక్కుంగలకథల యందు లేదు. కావున భక్తు లింకను శ్రీకృష్ణపరమాత్మ దివ్యచ రితమును వినఁగోరుచునే యుందురన్న విశ్వాసము నాకుం గలదు.

ఇపుడు భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణమూర్తి మధురానగర మున నున్నవాఁడని యాఱవప్రకరణమును బఠించినమీారెల్ల నెఱింగియే యుందురు. మధురానగర మిప్పట్టున దుష్టరాక్షస రాజవిహీనమై యున్నది. కంసాదులు మడియుట రాజకుటుంబ మున నించుక సంక్షోభమును గల్గింపక పోదు. కాని ఆక్షోభ మించుకనే వుండునదియే. ఉగ్రసేనుఁడు రాజయ్యె నన్నవార్త శ్రుతివివరములఁ జొరఁబడినంతనే తద్దేశవాసులకుఁ గల్గినయా నందమునకుఁ బారముండునని యూహింప వీలులేదు. కారణ మేమి? దుష్పరిపాలనమే యందులకు మూలకారణ మనక తప్పదు. ధర్మపరిపాలనము లేనిరాజ్యము రాజన్వంత మనఁబడదు. అందున్నప్రజలు తృప్తులుగా నుండరు. అఱచేతిలోఁ బ్రాణము

లునుచుకొని యీప్రభుత్వ మెన్నఁడు నశించునా యని యుందురు. ఈవిషయము మనుస్మృతియందు సప్తమాధ్యాయము నందు

శ్లో. "అరాజకేహి లోకేఽస్మిన్ సర్వతో విద్రుతే భయాత్,
రక్షార్థ మస్య సర్వస్య రాజానమసృజత్ప్రభుః. 3
ఇంద్రానిలయమార్కాణా మగ్నేశ్చ వరుణస్య చ,
చంద్రవిత్తేశయోశ్చైవ మాత్రా నిర్హృత్య శాశ్వతీః.
యస్మాదేషాంసురేంద్రాణాంమాత్రాభ్యో నిర్మితోనృప,
తస్మాదభిభవత్యేష సర్వభూతాని తేజసా. ౫
బాలోఽపి నావమంతవ్యో మనుష్య ఇతి భూమిపః,
మహతీ దేవతాహ్యేషా నరరూపేణ తిష్ఠతి. ౮
తస్యాహుస్సంప్రణేతారం రాజానం సత్యవాదినం,
సమీక్ష్యకారిణం ప్రాజ్ఞం ధర్మకామార్థకోవిదం." ౯

అని చెప్పఁబడినది. రాజు దిక్పాలకాంశ జనితుఁ డనియుఁ, గాన నతఁడు తన తేజోవిశేషమున సర్వభూతములఁ దిరస్కరింపఁజాలు ననియు, బాలుఁడైనను రాజు మనుష్యమాత్రుఁడని తలంపఁదగఁ డనియు. నరరూపమునుదాల్చిన మహత్తరదేవతయనియు మను వు తాత్పర్యము. అట్టిరాజు లేకయున్న నారాజ్యము మహారణ్యమువంటి దనక తప్పదు గదా. అట్టి దుష్టరాజపరిపాలనము నుండి తొలఁగితిమన్న యానందము కలిగినది. నగరమంతయు హృష్టపుష్టజనాకులమై యున్నది. భగవంతునిమహిమము నెల్ల రెఱుంగఁజాలిరి. నందాదుల కున్నయజ్ఞానము తొలఁగుటకే శ్రీహరి ధర్మోపదేశ మొనరింపఁ బూనెను. ఇట్లున్న మధురానగరమున ననంతరవార్త లెట్టివని యీయేడవప్రకరణమునఁ జదు

వఁగలరు. ఇంతదనుక శ్రీహరి బాలుఁడనియే యంద ఱూహించు చుండిరి. కంసవధానంతరము భగవంతుఁడని యందఱకుఁ దెల్ల మాయెను. కావున నిఁకముందు కథ విచిత్రముగా నుండును. కాఁబట్టి భక్తులారా! తత్కథాపఠనసమాదృతిం గాంచుఁడు. అవియే పురుషార్థచతుష్టయ మనఁబడు ధర్మార్థకామమోక్ష ముల నొడఁగూర్చును. భగవత్సేవకు ద్రవ్య మక్కఱలేదు. దేహాయాసము ననుభవింప నక్కఱలేదు. తీర్థయాత్రలు సా గించి క్లేశముల్పొంద నవసరము లేదు. బుద్ధిని సమాహితము గానొనరించి నియతినూని యించుకసేపు భగవద్రూపమును మనఃపద్మమున నునిచి ధ్యానించినఁ జాలు. అప్పటియానందము నకు మేఱలేదు. దానికిసాటియని చెప్పఁదగునానంద మింకొ క్కటి కానరాదనుట సిద్ధాంతము. కావుననే

"ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్."

అని శ్రుతి చెప్పినది. ధ్యానము సామాన్యమూ యన్నఁ గాదనవచ్చును. మనోనిగ్రహమునఁ గాని యది కుదురదు. అనేక సత్కర్మానుష్ఠానమునఁగాని మనోనిగ్రహము కానేరదు. ఇవిరెండును బరస్పరాశ్రయమున నున్నవి. సత్కర్మానుష్ఠాన మొనరించునూహ పుణ్యవశమునఁగాని కుదురదు. ఆపుణ్యము సాధుజనసహవాసలాభమునఁగాని యలవడదు. నిశ్శ్రేణికాన్యా యము ననుసరించి యివియన్నియు సాధింపఁదగి యొకదాని వేఱొకటి యాశ్రయించియుండుననుట నిక్కము. కాఁబట్టియే

శ్లో. "న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః,
తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనా దేవ సాధవః."

అని మహాభారతము శాసించుచున్నది. సాధుసంగతి చేకూరుట

కన్నఁ దరణోపాయము వేఱొకటి గానరాకున్నది. ఈకాల మున సాధువుల సేవింతమన్న నతికష్టము. కపటవేషము లూని పరవంచనావృత్తి గాంచుచు ద్రవ్యాకర్షణ మహాకార్యపరాయ ణులగు పెద్దలనేకులు పుట్టగొడుగులవలెఁ గృమిసముదాయ మట్లు నిండియున్నవారు. వృత్తిశూన్యులై యున్న వీరినాశ్ర యించి లాభమేమి? కాన నీమార్గము సుగమముగా లేదు. మార్గాంతర మావశ్యకమై యున్నది. అదేది? భగవత్సేవ. తత్కథా శ్రవణపఠనములు. ఈమార్గమే యీకాలమునఁ దగి యున్నది. కాని మనస్సు పరిపక్వము గాకయున్న సంపూర్ణఫ లము గలుగదు. మనస్సు పరిపక్వము కావలయునన్న యోగా భ్యాస మావశ్యకము. కొందఱలసులు యోగశాస్త్రము వ్యర్థ మందురు. దానిమాన మానసము నిగ్రహింప మార్గాంతరము కానరాదు. ఇది నిక్కము. కాన యథాశక్తియను నానుడి నను సరించి యోగ మభ్యసింపవలయు.

సూ. "యోగశ్చిత్తవృత్తినిరోధః. ౨.
తదా ద్రష్టుస్స్వరూపేఽవస్థానమ్. ౩.
వృత్తిసారూప్యమితరత్ర. ౪."

అను పాతంజలయోగసూత్రములనుండి పైవిషయము సిద్ధాం తమని కనుఁగొనవచ్చును. చిత్తవృత్తుల నరికట్టుటకు యోగము నభ్యసింపక తప్పదు. ఎన్నిమాటలుచెప్పినను లాభము లేదు. వృథాకాలహరణమే యామాటలకుఁ బ్రతిఫల మనవలసి వచ్చును.

శ్లో. "యం సన్న్యాసమితిప్రాహు ర్యోగం తం విద్ధి పాండవ,
న హ్యసన్న్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన. ౨

యదా హి చేంద్రియార్థేషు న కర్మ స్వనుషజ్జతే,
సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢ స్తదోచ్యతే. ౪
తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యో ఽపి విశేషతః,
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున." ౪౬

భగవద్గీత. ౬ అధ్యాయము.

ఈ పైనుదాహృతములగు శ్రీ భగవద్గీతావాక్యములు కూడఁ బైసిద్ధాంతమునే సత్యమని చాటుచున్నవి. కావునఁ బుణ్య పురుషులారా! ఇంచుక సమాధిచిత్తమున నెలకొల్పి శ్రీహరిని భజించినచోఁ గలుగుఫలము సంపూర్ణముగా లభించును. లేనిచో యథాశక్తి న్యాయమే. ఇంతట నీవిషయమును వదలి ప్రకృతప్రసంగమునకు వచ్చెదను.

ఈ యేడవప్రకరణమందు భగవంతుఁడు నందునకు సంశయబీజమే లేకయుండఁజేయు నుద్దేశముతో ననేకవిధముల బోధించును. దాన నందనుఁ డన్నభ్రాంతిని సంపూర్ణముగా వదలి నందుఁడు పరాత్పరుఁడే శ్రీహరి యన్నభావమును మది నలవరించుకొని కృతకృత్యుఁ డగును. మఱియు నీ ప్రకరణమున శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము తనయవతారమునకు ఫలముగా ననేక విచిత్రకార్యముల నొనరించి భూభారము నడంచునన్న విషయము లుండును. కాఁబట్టి యేలాటిశంకలకు మనసునఁ జోటీయక తదేకాగ్రచిత్తమున దీనిం బఠింపుఁడు. అపుడే శ్రీకృష్ణచరిత్ర మెట్టిదో బోధపడును. పరమపవిత్రచరిత్రసుధారసము గ్రోలనుంకించు భక్తులకుఁగాక తదితరుల కీకథ యెట్లు రుచించును? ఇఁకఁ గథ నాలకింపుఁడు.

శ్రీకృష్ణసనత్కుమారసంవాదము.

ఇట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు పలికిన కేదారకన్యకాచరిత్రమును విని నందుఁ డాశ్చర్యరసనిమగ్నుఁడై మహాత్మా! శ్రీకృష్ణా! నిన్నుఁ దెలిసికొనుటకు శక్తులగువారు లేరు. వేదములుకూడ నీతత్త్వ మెఱుంగఁజాలవు. బ్రహ్మాదులే శక్తులు గారన నిఁకఁ దక్కినవారిమాట యిట నేటికి! నీవెవఁడవని యెఱుంగవలయు నన్న వాంఛ నాకుం గలదు? స్వాత్మయాథార్థ్యమును నిర్జన మగు నీస్థలమునఁ జెప్పుము. దీనిం దెలిసికొనవలయునన్న కుతూహలము నన్నుఁ ద్వర పెట్టుచున్నది. శ్రీకృష్ణా! నీ వెవఁడవు? తత్త్వమంతయుం దెల్పి నన్ను సఫలితాంతఃకరణునిగాఁ జేయుము. అని ప్రశ్నింప నారాయణుం డిట్లని బదులు చెప్పఁ బూనునంతలోఁ దదిచ్ఛవలన నెచ్చటినుండియో శ్రీకృష్ణపరమాత్మనుజూచుటకు మునీశ్వరు లరుదెంచిరి. వారిముఖములనుండి బ్రహ్మతేజము వెడలుచుండెను. పులస్త్య పులహ క్రతుభృగ్వంగిరః ప్రచేతో వసిష్ఠ దుర్వాసః కణ్వ కాత్యాయన పాణిని కణాద గౌతమ సనక సనంద సనాతన కపిలాసురి వాయు పంచశిఖ విశ్వామిత్ర వాల్మీకి కశ్యప పరాశర విభాండక మరీచి. శుక్రాత్రి బృహస్పతి గార్గ్య వాత్స్య వ్యాస జైమిని మితవాగ్రుష్యశృంగ యాజ్ఞవల్క్య శుక సౌభరి శుద్ధజటిల భరద్వాజ సుభద్రక మార్కండేయ లోమశ విటంకణాష్టావక్ర శతానంద వామదేవ భాగురి సంవర్తోతథ్యనరనారద జాబాలి పరశురా మాగస్త్య పైల యుధామన్యు గౌరముఖో పమన్యు

---

* ఈ విషయము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము ఎనుబదియేడవ యధ్యాయము నుండి సంగ్రహింపఁబడినదని తెలియవలయును.

శ్రుతశ్రవో మైత్రేయ చ్యవన ప్రభృతులగు మహర్షులు రాఁగా వారింగాంచి శీఘ్రంబ లేచి నమస్కరించి చేతులుజోడించి యుచి తాసనములం గూర్చుండఁ బ్రార్థించి వా రుపవిష్టులు కాఁగా విధివిధానమునఁ బూజించి కుశలప్రశ్న మొనరించి పిదప శ్రీకృష్ణుఁడు వారినడుమం గూరుచుండెను. నందుఁడును వారికి నమస్కరించి తాను నొకచోఁ గూరుచుండెను. అంతలో నాకసము నందు సముజ్జ్వలించుచున్న తేజోరాశిని శ్రీకృష్ణుఁడు కాంచెను. మునులందఱును దానిం గాంచిరి. ఆతేజస్సునడుమఁ గనకచ్ఛాయగలదేహ మలరారఁ బంచవర్షీయుఁడై దిగంబరుఁడై యొకకుమారుఁడుండెను. ఆతేజోరాశి సభామధ్యమునకు వచ్చెను. ఆకుమారుఁడు లేచుచుండ నామునులందఱును జూచిరి. మును లతిభక్తి నాతనికి నమస్కరించిరి. శ్రీకృష్ణమూర్తియు నమస్కరించెను. ఆకుమారుఁ డత్తఱిఁ జిఱునవ్వువాలయు ముఖము స్నిగ్ధనేత్రములు గలిగి యాదరమును జూప నెంచుచున్నట్లుండెను. ఆకుమారుఁడు వారికందఱికి నాశీర్వచనము లొసఁగి వారం దఱు వినుచుండ శౌరియు నాలకించుచుండ నిట్లు పలికెను. ఆకుమారుఁడు సనత్కుమారుఁడని యెఱుంగవలయును.

మునులారా! మీకు మేలుగలుగుఁ గాక. మీతపః ఫలము ప్రశంసనార్హము. శ్రీకృష్ణునిం గుశలప్రశ్నమున నాదరించుట నిరర్థకము. ఏలన నీకృష్ణుఁడె మంగళమూలకారణము. మీ కెల్లఁ గుశలముకదా! పరమాత్మదర్శన మయ్యెను. ప్రకృతి కంటెఁ బరుఁడైనను భక్తానుగ్రహార్థము దేహమును దాల్చిన యీనిర్గుణునకు, నిరీహునకు, సర్వబీజభూతునకుఁ గుశలములు గాక మఱేమిగలుగును. భూభారావతరణార్థ మీమహేశ్వరుఁ

డవతరించెను. అని సనత్కుమారుఁడు పలుక విని శ్రీహరి యిట్లు ప్రశ్నించెను. మునీశ్వరా ! శరీరధారుల కెల్లఁ గుశలప్రశ్న మీాప్సితమే. అట్టులుండ నాయందుఁ గుశలప్రశ్న మేల వ్యర్థమగును? నావిని సనత్కుమారుం డిట్టులనియె. ప్రాకృతశరీరమునందుఁ గుశలప్రశ్నము ఫలప్రదమగును. నిత్యదేహమై క్షేమబీజమగు పరమాత్మయందుఁ గుశలప్రశ్నము వ్యర్థమే యగును. అన విని శ్రీకృష్ణుం డిట్టు లనియెను. విగ్రహధారి యెవ్వఁడగునో వాఁడు ప్రాకృతికుఁడే యగును. నిత్యయగు ప్రకృతి విడిచినదేహమే లేదు. అని హరి పల్క సనత్కుమారుం డిట్టులనియెను.

దేహములు రక్తబిందూద్భవములు. అవియే ప్రాకృతికములని చెప్పంబడును. ప్రకృతినాథునకుఁ బ్రకృతిబీజునకుఁ బ్రాకృతశరీర మెట్లు వచ్చును? నీవు సర్వప్రాణిబీజరూపుఁడవు. సర్వాదివి. భగవంతుఁడవు. సర్వావతార మూలకారణ భూతుఁడవు. అవ్యయుఁడవు. సనాతనుఁడవై నిత్యరూపుఁడవగు నిన్నుంగాంచి వేదములు ఘోషించుచున్నవి. నిన్ను జ్యోతిస్స్వరూపునిగా, పరమాత్మనుగా, నీశ్వరునిగా, మాయచే గుణవంతునిగా మాయేశునిగా నిర్గుణునిగా వేదాంగములు వేదవేత్తలును ఘోషించుచున్నారు. అని సనత్కుమారుఁడు పలుక శ్రీకృష్ణమూర్తి యిట్లు పలికెను. నే నిపుడు వాసుదేవుఁడను. రక్తవీర్యాశ్రితమగు వపువు ధరించితిని. కానఁ బ్రాకృతుఁడనే. కానఁ గుశలప్రశ్నము చేయవలసినదే. వాసుశబ్దము సర్వనివాస మనుభావమును దెలుపును. ఎవ్వని రోమకూపముల యందు విశ్వములుండునో ఆతనిదేహము పరబ్రహ్మము. కావున

వాసుదేవుఁ డనుపేరు కలిగినది. వాసుదేవనామము చతుర్వేదప్రతిపాదితము. పురాణములయందు, నితిహాసములయందును గనఁబడును. రక్షోగ్న్యాశ్రితదేహము వేదమునం జెప్పట నిర్ణయింపఁబడినది. మును లిందులకు సాక్షులు. ధర్మము సర్వవ్యాపకము గాన నదియు సాక్షి. నా యీమాటకు వేదములు సాక్షులు. రవియుఁ జంద్రుఁడును సాక్షులు. అన విని భృగుమహర్షి యిట్లు పలికెను. విప్రోత్తమా! సత్యము వచించితివి. నీవే వైష్ణవాగ్రణివి. నీకు స్వాగతము. ఏకార్యమును సాధింపనిచ్చుటకి వచ్చితివి? అని ప్రశ్నింప విని సనత్కుమారుం డిట్లు లనియె.

మునులారా! ఆలకింపుఁడు. శ్రీకృష్ణా! చిత్తగింపుము. నే నేనిమిత్తమునఁ ద్వారపడి యిచ్చుటకి వచ్చితినో వచించెదను. అనునంతలో శ్రీకృష్ణుఁ డాతని కిట్లనియెను. భగవంతా! సర్వధర్మజ్ఞా! ఏల వచ్చితివి? నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు. సర్వవేలుంగుదువు. విద్వద్వరుఁడవనఁగా నీవే. అని భగవంతుఁడు ప్రశ్నింప సనత్కుమారుం డిట్లు బదులుచెప్పెను. భగవంతుఁడా! ధన్యుఁడవైతివి. జగత్తులలో మాన్యుఁడవైతివి. సర్వేశ్వరుఁడవైతివి. ప్రపంచమున నీకంటె నధికుఁడు లేఁడు. అన శ్రీహరి యిట్లు ప్రశ్నించెను. ద్విజప్రవరా! యజ్ఞములకు వ్రతములకుఁ, దపస్సులకును సదా ఫలప్రదాతను నేనే. అనువాక్యమును విని సనత్కుమారుఁడు త్వరగా నాకాశమునఁ బోవనుంకించెను. ఆమునులందఱు నాతని నిలిపి యిట్లు ప్రార్థించిరి.

సిద్ధేంద్రుఁడా! మహాభాగా! కుమారకా! కరుణానిధీ! శ్రీకృష్ణసన్నిధియందే శంకితకథ చెప్పఁబడినది.? ఏమియాశ్చ

ర్యము చూడఁబడినది? ఏమిచిత్రవాక్కు వినఁబడినది? నీ వను భవించిన యానందమంతయు వ్యాఖ్యానరూపముగా మాకు వచింపుము. అనునంతలో సత్యలోకమునుండి బ్రహ్మయుఁ గైలాసమునుండి పార్వతీపరమేశ్వరులును, అనంత ధర్మ లు, సూర్యనిశాకరులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, రుద్రులు దిక్పాల కులు, తక్కుంగలదేవత లరుదెంచి శ్రీకృష్ణమూర్తిని సగౌరవ ముగా సత్కరించి మధుపర్కాదికము లొసంగి పూజించిరి. భక్తి మై మహర్షులు వలగొనిరి. శంకరవిరించులకును మును లభివందన ములాచరించిరి. మునులకు సురలకుఁ బరస్పరసంభాషణము జర గెను. సనత్కుమారుఁడు బంగరుచాయగల మేనికాంతి యల రార సభామధ్యభాగమున నుండెను. అప్పు డాసనత్కుమా రుఁడు మునులకు సమాధానము చెప్పఁబూని యిట్లుపలికెను.

మునులారా! నేనింతకుముందే గోలోకమునకుం బోయి తిని. అందు రాధానాథుఁడు గానరాలేదు. వైకుంఠమున కరిగితిని. అందుఁ జతుర్భుజుఁడు కానరాఁ డయ్యెను. అవ్వల క్షీరవారాశి కేగితి. అందు శ్రీహరి లేఁడు. ఆయాసపడి విషణ్ణుఁడనై క్షీరాంభోధియందు స్నానమొనరించి యుండఁగా విశాల వాలుకాభూభాగమున శతయోజన కచ్ఛపమొండు కానవచ్చెను. భీతినందితి. గాత్రము కంపించెను. దుఃఖించితి. కృశించితిని. అది మహాత్ముఁడగు రాఘవుఁడను మీనముచే నిస్సారితమయ్యెను. ధన్యుఁడవని పొగడితిని. నేను ధన్యుఁడను గానని యతఁడు పలికెను. మఱియు క్షీరోదమందలి జంతువు లన్నియు మృద్విధములు. కావున నీసాగరము ధన్యమంటిని. మహామునీ! నాకంటె మహత్తరములగు నసంఖ్యజంతువు

లిందుఁగలవు. పాలసంద్రమా! నీవు ధన్యుఁడవని యతఁడు దానిం బొగడెను. నేను గానని యదిపలికెను. వసుంధరాదేవి ధన్యయగు. దానియందే సప్తసాగరము లున్నవి. వసుంధరా దేవీ! ధన్యవు నీవేయన నేనుగానని యదియనెను. సర్వాధా రుఁడగు ననంతుఁడు ధన్యుఁడు. కృష్ణాంశజనితుఁడు. నాగనాయ కుఁడు. సహస్రశీర్షుఁడు. శేషుఁడా ధన్యుఁడవు నీవు అన నేను గానని యతఁడు పలికెను. నాకు నాధారమగు కూర్మము ధన్య ము. దానిచెంతకుఁ బొమ్ము. ఓ కూర్మరాజమా! ధన్యమవు. అన నేనుగానని యదివచించెను. నేను వాయువుచే ధరింపఁబడి తిని. నాకంటె వాయువు ధన్యతమము. అనవిని నేను ధన్యుఁడను గానని వాయువనియె. భగవంతుఁడగు విధాత ధన్యుఁడు. జగ త్సృష్టిగదా. కావున నో బ్రహ్మదేవా! నీవే ధన్యుఁడవన నేను ధన్యుఁడను గానని యతఁడనియె. మహేశ్వరుఁడు ధన్యుఁడు. యోగీంద్రులకుఁ బరమగురుఁడు. సంహారాఢ్యుఁడు. సర్వప్రా జ్ఞుఁడు. కాలకాలుఁడు. సంహర్త. మృత్యుంజయుఁడు. ప్రభువు. కావున మహాదేవుఁడు ధన్యుఁడు. అనవిని శంభుఁడు నేను ధన్యుఁడను గాననియెను.

అందఱికంటె ముందుగాఁ బూజలంగొను సుజ్ఞానులలో వర్యుఁడై గురువులకు గురువునగు గణేశుఁడు ధన్యుఁడు. దేవో త్తముఁడు. సిద్ధముని దేవేంద్రుఁడని శ్రుతులు ఘోషించు చున్నవి. కాన నతఁ డుత్తముఁడగుననియె. నదులయందు గంగా నదియుఁ దీర్థములయందుఁ బుష్కరతీర్థ మెట్లుత్తమములో యట్లే యతఁడుత్తముఁడు. వేదప్రణిహితము ధర్మము. తద్వి పర్యయ మధర్మము. వేదము సాక్షాన్నారాయణ స్వరూపమునం

బడు. కావున శాస్త్రములన్నియుఁ బురాణసంతతులు ధర్మము ను గొనియాడుచుండును. ఇతిహాసములు నా ధర్మమునే పొగడుచుండును. సంహితలును దానినే నుతించును. కావున వేదములు ధన్యములని మహాత్ములు చెప్పుదురు. కావున వేదములలోనగునవి ధన్యములనియంటిని. ఆమాటలువిని యా వేదప్రముఖములు మేము ధన్యములనఁ దగము. యజ్ఞము ధన్యము. ఏలన మేము వ్యవస్థచేయువారము. యజ్ఞము ఫలప్రదము. కావున యజ్ఞము ధన్యము. యజ్ఞములకడకుం బోవ్మన నేను నో యజ్ఞసంఘమా! నీవే ధన్యమనం దగుదువంటిని. ఆమాట విని యజ్ఞములు మేము ధన్యములముగాము. మాకంటె శుభకర్మ మెక్కుడు. కాన నదిధన్యమనియె. నేను శుభకర్మమా! నీవు ధన్యమనం దగుదువన నేను గాదనియె. కర్మములకు ఫలదాత యెవఁడో కర్మహేతు వెవ్వఁడో సర్వకర్త యెవ్వఁడో అట్టి పరమాత్మ శ్రీకృష్ణుఁడు ధన్యుఁడు. మాన్యుఁడు. ఇది నిశ్చయము.

అనవిని ధర్మాలయమునకుం బోతిని. అందు జగన్నాయకుఁడు కనఁబడఁడయ్యె. అటనుండి మధురాపురమున కరుదెంచితిని. పరిపూర్ణతముఁడు, ప్రభువునగు పరమేశ్వరుఁ డుండుండునని తలంచితిని. యజ్ఞములకుఁ దపములకు వ్రతములకు శుభకర్మములకు నీశ్వరుఁడు ఫలదాతయుఁ బరమాత్మయుఁ గారణకారణము, బ్రహ్మాదులకు బరస్వరుఁడు నగు శ్రీకృష్ణునిటుం జూచి ధన్యుఁడవంటిని. దక్షిణలతోఁగూడ ధన్యుఁడననియె. యజ్ఞము దక్షిణాహీనమైన నిష్ఫలము. విప్రునుద్దేశించిన దానమీయక యొక్కరాత్రి గడపెనేని యాదానము ద్విగుణము

చేయవలయును. ఒక్కనెలగడపిన శతగుణముగా దానినీవల యు. రెండు నెలలు గడపిన వేయి యింతలుగా నీవలయును సంవత్సర మతిక్రమింపఁగా దాతకు నరకము గలుగును. అని సనత్కుమారుఁడుపలుక దేవతలు మును లాశ్చర్యపరవశులైరి. నందుఁడు విస్మయ మంకురింపఁగా శ్రీకృష్ణునియందుఁ బుత్ర భావమును వదలెను. సభామధ్యమునందు విలపించెను. లజ్జ నెడఁబాసెను. దుఃఖాకులమతి యయ్యెను.

ఆ నందునింగాంచి పార్వతీదేవి రాజా! మోహామును వదలుము. వదలుము. అని చక్కఁగా బోధించెను. అమూల్యర త్నమనఁబడు మాణిక్యము సుజన్మగలవానియింటిలోఁ బ్రకా శింపదో అట్లే నీవు నాయింట జనించితివి. నేను నిన్నెఱుంగక మోసపోయితి. నాయపరాధమును క్షమింపుము. ప్రకృత్యతీతా! పరమేశ్వరా! మరల నింటికిం బోనొల్లను. గోకులము యమునాతటము నాకానందము నీఁజాలవు. బృందావనము అంచలి నా నివాసము, క్రీడావాసము నను నవియెల్ల యశోదకునగుం గాక. ఇపు డొక్కసారిమాత్రముపోయి నీయాజ్ఞం జెలిపెద. యశోదకు రాధికకు నింకనుం గలవారికి నేమని తెలుపమం దువు. అనిపలికి సభామధ్యభాగమున మూర్ఛనొందెను. నందు నెత్తుకొని శ్రీహరి బోధించెను. మూర్ఛనుండి స్మృతిగలుగఁ జేసెను.

ఆర్యులారా! ఈగాథ మిగుల విచిత్రమైనది. తొలు దొలుత నేదోకల్పితమని తోఁచును. విమర్శించి చూచిన నీవిషయమును గల్పించుటయం దెంతో రహస్యార్థముకల దని విస్పష్టమగును. ఆవిషయముల నించుక యవధరింపుఁడు.

శ్రీకృష్ణమూర్తి యెంత యుపదేశించుచున్నను నందుని మన
స్సునం దాత్మజుఁడన్న భావము తుదముట్ట నశింపకుండెను.
ఒకయద్భుతకథను నడపించినఁ గాని యీసంశయ మీతని
డెందమునుండి వేఱొకతావునకుఁబోదని హరి తలంచెను. కా
వుననే తనమనస్సున సంకల్పించెను. భగవత్సంకల్పము సకల
బ్రహ్మాండముల క్షణకాలమున నలవరించునన నిఁక నిదేటి
పని? అంతలో మహర్షులెల్ల విచ్చేసిరి. వారి నర్చించి శ్రీహరి
కూరుచుండి యుండునంతలో నొక తేజోరాశియు దాని
నడుమ నొకకుమారుఁడు నతఁ డైదువత్సరముల యీడు
గలవాఁడయి యుండునట్లును దోఁచెను. ఆతఁడే సనత్కుమా
రుఁడు. ఆతఁడు రాఁగా నందఱుమునులు నమస్కరించిరి. హరి
యు మానవధర్మము ననుసరించియు లోకోపదేశముకొఱకును
దాను నమస్కరించెను. ఇంతలో శంకరాదు లరుదెంచిరి. వా
రెల్ల వినుచుండఁగా సనత్కుమారునకు శ్రీకృష్ణునకు నించుక
సంవాదముసాగెను. అంత నాకుమారుఁడు తనసంశయము వా
య నరుగుచుండఁగా మునులు నిలిపిరి. మీసంభాషణము సార
మేమో తెలుపుఁడని కోరిరి.సనత్కుమారుఁడు గోలోకము మొ
దలు సకలలోకములు తిరిగితిననియు శ్రీకృష్ణుఁ డగపడకపోయె
ననియు మహాత్ములనుజూచి మీరు ధన్యులరన వారు మేము
ధన్యులముగామని పలికిరనియుఁ దెలిపి భగవంతుఁడగు శ్రీకృ
ష్ణుఁడే ధన్యుఁడని తెల్పిరనియు నిచ్చటికిరాఁగా భగవంతుఁడు
కనఁబడెననియు నా సనత్కుమారుఁడు తెలిపెను. మునులచ్చె
రువందిరి. ఈ సంవాదమును వినుచున్న నందుఁడు తనమదిని
శ్రీకృష్ణుఁడు తనకుమారుఁడని తలంచియున్న యూహతప్పు

నియు, నీతఁడు లోకారాధ్యుఁడగు భగవంతుఁడనియు, భూభారహరణార్థము తనకుఁ గుమారుఁడుగా నొకప్రీతినిబుట్టించి తనయింటఁ బెరిఁగెననియుఁ దలంచెను. ఈసంవాదమున నిందఱు మహర్షులు బ్రహ్మయు మహేశ్వరుఁడును వినుచుండ సనత్కుమారుఁ డీ సంవాదరూపముగా నీరహస్య విషయమును దెలుపుటచే నందుని మదిఁగల సందియములు వీడెను. పరమానంద భరితుఁడై తా నిదివఱ కూహించినది యజ్ఞానముచేతనే యనియు భగవంతు నింతకాలము తెలిసికొనలేక పోతిని గదా యనియు నాలోచించి తనకుఁ గర్వము వీడి లజ్జితుఁడై భగవంతునిజూచి నాయపరాధములు క్షమింపుమా యని ప్రార్థించెను. ఇంతటి యజ్ఞానుఁడనైతినిగదా యని మూర్ఛిల్లెను. భగవంతుఁ డీతనియజ్ఞానము తొలఁగెఁగదా యని భావించి మూర్ఛనుండి స్మృతిగల్గఁ జేసెను.

ఒక్క క్షణమాత్రమున నిందఱువచ్చుట యచ్చెరువు గదా. స్మరించినమాత్రమున నిందఱకిచ్చటికి రావలయునన్న యూహ యెట్లు కలుగునన్న సందియము కొందఱకుఁ గలుగవచ్చును. సమాధానము. సామాన్యమానవుని సంకల్పము ఫలవంతము కాఁజాలదు. శ్రీకృష్ణమూర్తి పరమపురుషుఁడు. గోలోకవాసి. పరాత్పరుఁడు. కాఁబట్టి భగవత్సంకల్ప మప్రతిహతము. ఏలయన నతఁడు సర్వాంతర్యామి. మన దేహమున నేయవయవమున కిసుమంతబాధకల్గినను మనస్సునకెట్లు తెలియునో యట్లే సర్వాంతర్యామియగు భగవంతుని యూహ నేకక్షణమున సకల బ్రహ్మాండములయందును వ్యాపించును. మన మనస్సు సర్వేంద్రియములను వ్యాపించియున్న యట్లే భగవంతుఁ

డా బ్రహ్మ స్తంభపర్యంతము వ్యాపించియుండుటచే నామహాత్మునితలంపు సకలజీవరాసులకొక్కపర్యాయము తెలియఁగలదు. భగవంతుఁడు సర్వాంతర్యామియని యంగీకరింపనివారి కీసమాధానము పనికిరాదు. ఈ సమాధానమే కాదు. మఱే సమాధానము కూడ వారికిం బనికిరాదు. కాని తక్కినవారి కెల్లరకుఁ బనికివచ్చును. కావున లేనిపోనిశంకలకు మదిని జోటీయక భగవంతుఁడు సర్వవ్యాపకుఁడనియు, సర్వశక్తుఁడనియు నఘటనాఘటన సమర్థుఁడనియు నిశ్చయించి యా మహాత్ముని భక్తిభావమున భజించవలయును. అదియే కలికాలమునఁ జేయవలసినపని. దానిని బాధించుశంకల కవకాశ మీయక యుండుటయే మనవిధి. ఇంక నీవిషయము వదలి తరువాతివృత్తాంతమును దెలిపెదను.

శ్రీకృష్ణమూర్తి నందునకు దుర్గాస్తోత్రరాజము నుపదేశించుట.

సభామండపమున మూర్ఛిల్లి మరల స్మృతిగలిగిన నందునింగాంచి శ్రీకృష్ణమూర్తి తండ్రీ ! ధైర్యము తెచ్చుకొనుము. విస్మృతింబొందకుము. సచరాచరంబగు నీ సంసారము జలబుద్బుదప్రాయము. ఈ విషయమును దృఢముగా మది నిలుపుము. మోహమును బరిత్యజింపుము. పరాత్పరామహ్వయమున నలరు మాయాంబను వినుతింపుము. ఆ యమ బ్రహ్మస్వరూప. పరమస్వరూపిణి. సర్వమోహనికృంతని. ముక్తిప్రదాయిని. మహాభాగ. సనాతని విష్ణుమాయ యనంబడు పరదేవిని భజింపుము. పూర్వము త్రిపురాసురులు భయంకరాకారులై లోకా

---

* ఈకథయు శ్రీకృష్ణజన్మఖండము నెనుబదియొనిమిదవ యధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినదని గ్రహింపవలయును.

ప్రకారము సదా చేయుచుండ వారిని వధించుపొంటెఁ బరమే శ్వరుఁడు యుద్ధముచేయఁబోఁగా నా సంగ్రామ మత్యంతభయం కరాకృతిం దాల్చెను. ఈశ్వరుఁడా భయానక సంగ్రామము నందు భగవతి నారాధించి వినుతించి యత్రమంబున వారిని జయించెను. ఆస్తోత్రరాజమును నీ కనుగ్రహించెదను. అది సర్వమోహపాశములఁ ద్రెంపఁగలదు. అంతియ కాక సర్వవాం ఛాప్రదము. నందా! శ్రద్ధాయోగమూని దాని నాలకింపుము. ఈ సభ్యులుకూడ విందురు గాక. అనవిని నందుఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను.

శ్రీకృష్ణా! సర్వవిఘ్నములు తొలఁగుట సర్వదుఃఖములు నశించుట యను నీ రెండు ఫలములు కలుగుటయును సంపద్య శస్సులు లభించుటకును, మనుజుల వాంఛితములు సిద్ధించుట కును జగదంబయు మహాదేవియునగు విష్ణుమాయకుఁ బ్రీతిని జనింపఁజేయుస్తోత్రరాజము నోజగత్ప్రభూ! యుపదేశింపుము. దుర్గతినాశని యంబయని విందును. ఆయంబస్తోత్రరాజము సుదు ర్లభము. వినీతుఁడనై భక్తుఁడనగు నాకు దానిని భక్తవత్సలుఁ డవు గాన దెలుపుము. నీవు వేదజనకుఁడవు. నిర్గుణుండవు. పరాత్పరుండవు. కాన నాకు దాని నుపదేశింపఁ దగుదువు. అని ప్రశ్నించి వినఁ గుతూహలుఁడై యుండు నటఁ గాంగి శ్రీభగవంతుఁ డి ట్లనియెను. * వైశ్యేంద్రా! నందా! మోహపాశముల నా మూలము ద్రెంచుటకై విఘ్నములు బాధింపకుండుటకై

* శృణువక్ష్యామి వైశ్యేంద్ర స్తోత్రయత్పరమాద్భుతమ్. అని మూలము. నందుఁడు క్షత్రియుఁడు. కాన వైశ్యాదిజాతుల కధిపతియని వైశ్యేంద్రయను పదమున కర్థమును గ్రహించుట సరసమని తోఁచెను.

దానిం జెప్పెద. యుద్ధరంగమున భీతుఁడైన శంకరుఁ డీ స్తోత్ర రాజమునఁ గృతార్థుఁడయ్యెను. ఆతనికి నారాయణమూర్తి యుపదేశించెను. దీని నుపదేశింప నిదియె సుసమయమని యానారాయణమూర్తిని బ్రహ్మ పురికొలిపెను. అత్తఱి శంకరుఁడు శత్రుగ్రస్తుఁడు. రథమునఁ బడియుండెను. కావున ఘోరసంకట శాంత్యర్థము దుర్గతినాశినియగు దుర్గను మూలప్రకృతిని ఈశ్వరిని శివునకు మేలుచేకూర్ప నుతింపుమాయని నారాయణమూర్తి బ్రహ్మను హెచ్చరించెను. ఆ బ్రహ్మయు శంకరుచెంతకుం బోయి శంభూ మహాదేవా శక్తిసహాయములేక యెవ్వఁడైన నెవ్వనిని జయింపఁజాలఁడు. కావున నీ వీ స్తోత్రరాజమున శక్తిని బ్రీతాత్మురాలగునట్లు చేయుము. ఇది శ్రీమన్నారాయణమూర్తి యుపదేశించినది. అని పలుక నప్పుడే స్మృతిగల శంకరుఁడు బ్రహ్మోపదేశప్రకారము దుర్గను స్మరించెను. కరయుగమును జోడించి భక్తిభారమున మస్తకమును వంచి స్నాతుఁడై పాదప్రక్షాళనము చేసికొని ధౌతవస్త్రములఁదాల్చి యాచమించి పవిత్రహస్తుఁడై తొలుదొలుత శ్రీమహావిష్ణువును స్మరించి శంకరుఁ డా దుర్గాదేవి నిట్లు ధ్యానించి వినుతించెను.

మహాదేవీ! నన్ను రక్షింపుము రక్షింపుము. ఓ దుర్గాదేవీ! నీవు దుర్గతినాశనివి. శత్రువులచే నాక్రమింపఁబడి భక్తుఁడనై యనురక్తుఁడనై యున్న నాయందుఁ గరుణ నునుపుము. విష్ణుమాయవు. మహామాయయనియుఁ బిలువఁబడుదువు. నారాయణివి. సనాతనివి. బ్రహ్మస్వరూపవు. నిత్యానందస్వరూపిణివి. బ్రహ్మాది దేవతలకు జననివి. జగములకు జననివి. గుణయుక్తవు గాన సాకారవు. నిర్గుణవుగాన నిరాకారవు. మాయచేఁ

కరుణమై శంకరుఁగాంచి మాయాశక్తిచే నీయసురునివలెం జంపుము. శంకరా! వరమును గోరుము. నీకు మేలగుఁగాక. నీవాంఛితముల దాఁపక వచింపుము. సురలలో నీవు శ్రేష్ఠుఁడవు. కావున నీకు విజయము తప్పక కల్గించెదను. అని పలుక మహాదేవుండా జగదంబికం జూచి తల్లీ! యీదైత్యుఁడు నశించునట్లనుగ్రహింపుము. ఇదియే నాకు వాంఛింపఁదగు వరము. ఓ సనాతనీ! యని ప్రార్థించెను. శ్రీదుర్గాదేవియు శంకరా! మహాభాగా! శ్రీహరిని స్మరింపుము. దైత్యుని జయింపుము. విధాతవు జ్యోతిస్స్వరూపుఁడవు నీవే కదా. ఈశ్వరుఁడవు నీవే.

అని యిట్లు పలుకునంతలో భగవంతుఁడు మహావిష్ణువు కలచే వృషభరూపుఁ డయ్యెను. శూలపాణి రథమును శిరస్సున ధరించెను. మంత్రపూత మగునస్త్రమును బ్రసాదించెను. రథమును ధరించెను. అంత శంకరుఁ డాయస్త్రమును గ్రహించి విష్ణువును ధ్యానించి దుర్గాంబను మదినిడుకొని యాయసురుని బడఁగొట్టెను. వాఁ డాయస్త్రస్పర్శమున నేలపైఁ బడిపోయెను. శత్రు సంహార మొనరించిన శంకరుని దేవతలు పొగడిరి. వృష్టిగాఁ బూలను గురిపించిరి. దుర్గాంబ శంకరునకు శూలాయుధ మొసంగెను. విష్ణువు పినాక మనుచాపము నొసంగెను. బ్రహ్మయు శుభాశీర్వాదము లొసంగెను. మహర్షులు శంకరుని గీర్తించిరి. దేవతాంగనలు నాట్య మొనరించిరి. గంధర్వులు పాడిరి.

అని పలికి శ్రీకృష్ణమూర్తి తండ్రీ! యీస్తోత్రరాజము భక్తిమైఁ బఠింపుము. ఇది సర్వవిఘ్నములఁ దొలఁగించుచు సర్వాపదల నశింపఁజేసి శత్రుసంహార మొనరించి పరమైశ్వర్యము నొసంగి సుఖముల నిచ్చి నిర్వాణమోక్షము నీయఁజాలి హారి

భక్తిని బ్రసాదించును. వంధ్య దీనింబఠింపఁ బుత్రవతియగు. పెక్కుమాటలేల? ఏయేవాంఛితములఁ గోరి పఠించిన యవి యెల్ల లభించును. తైజసములలో రత్నమెట్టిదో, ఆశ్రమములలో ద్విజుఁ డెట్టివాఁడో, నదులలో గంగాతరంగిణి యెట్టిదో మంత్రములలోఁ బ్రణవమెట్టిదో, సర్వపత్రములలోఁ దులసీపత్ర మెట్టిదో, ధారణశక్తిగలవానిలో భూమియెట్టిదో, పుష్పములలోఁ బారిజాత మెట్టిదో, కాష్ఠములలోఁ జందనమెట్టిదో, తపస్సులలో విష్ణుపూజయెట్టిదో, మఱియు వ్రతములలో నేకాదశియు, జ్ఞానులలో శంభుఁడును, సిద్ధులలో గణపతియు, దేవతలలో విష్ణువును, శాస్త్రములలో వేదములును, దేవులలో దుర్గాదేవియు, శాంతులలోఁ గమలయు, విద్వాంసులలో సరస్వతియు, సుందరులలో రాధికాదేవియు నెట్టివారో స్తోత్రములలో నీదుర్గాస్తోత్రము పరమమైనది. మున్నొకతఱి సూర్యగ్రహణసమయమున బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రార్థింపఁగా విష్ణువు దీని నొసంగెను శత్రుగ్రస్తుఁ డగు శంకరునకు నాయానతిచే బ్రహ్మ దీని నుపదేశించెను. శంకరుఁడు సనకాదిమహర్షుల కనుగ్రహించెను. దుర్వాసునకుంగూడ నొసంగెను. భగవంతుఁ డగుసనత్కుమారుఁడు గౌతమముని కనుగ్రహించెను. అంతియగాక పులహపులస్త్యాంగిరసులకుంగూడ నుపదేశించెను. సూర్యశీతాంశుయములకును సనత్కుమారుఁడే యుపదేశించెను. యముఁడొక్కపరి చిత్రగుప్తునకు నుపదేశించెను. నందభూపాలకా! ఈ స్తుతివర్యమును బ్రతిదినము పఠింపుము. గోలోకమునకుఁ బోవ నిది సాయపడును. తండ్రీ! నీవిపుడే ప్రత్యక్షముగా నాజగదంబను జూడఁగలవు. ఈస్తుతిరాజము నెవ్వరికే నుపదేశింపరాదు.

పాపాత్మునకు దీని నుపదేశింపఁ జనదు. విష్ణుభక్తునకు, శాంతునకుఁ, బండితునకు, సర్వజ్ఞునకుఁ దప్పక యుపదేశింపవలయు. వృషభము నెక్కువాఁడును, వృషలీపతి యగువాఁడు విప్రుఁడైనను జెప్పరాదు. శూద్రులకు వంటచేయువానికి, శూద్రశ్రాద్ధాన్నభోక్తకును, కన్యకను విక్రయించువానికిని దీనిం జెప్పరాదు. దీని ప్రభావ మనిర్వచనీయము. సర్వసిద్ధుల నొసంగును. సర్వతీర్థస్నానఫలము సర్వయజ్ఞఫలము దీనం గల్గును. ఈస్తోత్రము నా ప్రాణతుల్యము. ఇపుడే సభయం దిందుఁ బఠింపుము.

అనిపలుకు శ్రీకృష్ణునివచనమును విని నందుఁడు భక్తిభరితుఁడై పార్వతిని వినుతించెను. దుర్గాంబ నందునకు వరమొసంగెను. గోలోకప్రాప్తియే దానిఫలమని యెఱుంగవలయును. వేదములయందును గుప్తమగుజ్ఞానము నందునకుం గల్గెను. నందరాజా! గోలోకశాశ్వతనివాసము శ్రీకృష్ణదాస్యము నీకుం గలుగుఁగాతమని దుర్గపలికి యంతర్హిత యయ్యెను. మును లెల్ల నా నందనందనుని వినుతించి తమతమ నివాసముల కరిగిరి. కృష్ణుఁడంత నందునిం గాంచి వ్రజేశ్వరా! ఇఁక వ్రజమునకుం బొమ్ము. త్యక్తమోహుఁడ వగుము. అని యాజ్ఞాపించెను.

మహాభక్తులారా! ఈ యుపదేశమునం దొక్కవిశేషము కలదు. అది మనమెఱుంగఁ దగినది. నందునకు భగవంతుఁ డుపదేశించునపుడు శంకలు నందునిమదిఁ బొడమకుండుటకై దుర్గాస్తోత్రము నుపదేశించెను. ఇది తొలుదొలుత నచ్చెరువుగఁ దోఁచు. చక్కఁగా యోజించిన యుక్తమేయని తోఁచు. దుర్గయన నెవ్వరని మీ రూహింతురు. శివపత్నియనియా? కాదు.

భక్తిని బ్రసాదించును. వంధ్య దీనింబఠింపఁ బుత్రవతియగు. పెక్కుమాటలేల? ఏయేవాంఛితములఁ గోరి పఠించిన యవి యెల్ల లభించును. తైజసములలో రత్నమెట్టిదో, ఆశ్రమములలో ద్విజుఁ డెట్టివాఁడో, నదులలో గంగాతరంగిణి యెట్టిదో మంత్రములలోఁ బ్రణవమెట్టిదో, సర్వపత్రములలోఁ దులసీపత్ర మెట్టిదో, ధారణశక్తిగలవానిలో భూమియెట్టిదో, పుష్పములలోఁ బారిజాత మెట్టిదో, కాష్ఠములలోఁ జందనమెట్టిదో, తపస్సులలో విష్ణుపూజయెట్టిదో, మఱియు వ్రతములలో నేకాదశియు, జ్ఞానులలో శంభుఁడును, సిద్ధులలో గణపతియు, దేవతలలో విష్ణువును, శాస్త్రములలో వేదములును, దేవులలో దుర్గాదేవియు, శాంతులలోఁ గమలయు, విద్వాంసులలో సరస్వతియు, సుందరులలో రాధికాదేవియు నెట్టివారో స్తోత్రములలో నీదుర్గాస్తోత్రము పరమమైనది. మున్నొకతఱి సూర్యగ్రహణసమయమున బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రార్థింపఁగా విష్ణువు దీని నొసంగెను శత్రుగ్రస్తుఁడగు శంకరునకు నాయానతిచే బ్రహ్మ దీని నుపదేశించెను. శంకరుఁడు సనకాదిమహర్షుల కనుగ్రహించెను. దుర్వాసునకుంగూడ నొసంగెను. భగవంతుఁ డగుసనత్కుమారుఁడు గౌతమముని కనుగ్రహించెను. అంతియగాక పులహపుల స్త్యంగిరసులకుంగూడ నుపదేశించెను. సూర్యశీతాంశుయములకును సనత్కుమారుఁడే యుపదేశించెను. యముఁడొక్కపరి చిత్రగుప్తునకు నుపదేశించెను. నందభూపాలకా! ఈ స్తుతివర్యమును బ్రతిదినము పఠింపుము. గోలోకమునకుఁ బోవ నిది సాయపడును. తండ్రీ! నీవిపుడే ప్రత్యక్షముగా నాజగదంబను జూడఁగలవు. ఈస్తుతిరాజము నెవ్వరికే నుపదేశింపరాదు.

పాపాత్మునకు దీని నుపదేశింపఁ జనదు. విష్ణుభక్తునకు, శాంతు నకుఁ, బండితునకు, సర్వజ్ఞునకుఁ దప్పక యుపదేశింపవలయు. వృషభము నెక్కువాఁడును, వృషలీపతి యగువాఁడు విప్రుఁ డైనను జెప్పరాదు. శూద్రులకు వంటచేయువానికి, శూద్ర శ్రాద్ధాన్నభోక్తకును, కన్యకను విక్రయించువానికిని దీనిం జెప్ప రాదు. దీనిప్రభావ మనిర్వచనీయము. సర్వసిద్ధుల నొసంగును. సర్వతీర్థస్నానఫలము సర్వయజ్ఞఫలము దీనం గల్గును. ఈస్తోత్ర ము నా ప్రాణతుల్యము. ఇపుడే సభయం దిందుఁ బఠింపుము.

అనిపలుకు శ్రీకృష్ణునివచనమును విని నందుఁడు భక్తి భరితుఁడై పార్వతిని వినుతించెను. దుర్గాంబ నందునకు వర మొసంగెను. గోలోకప్రాప్తియే దానిఫలమని యెఱుంగవల యును. వేదములయందును గుప్తమగుజ్ఞానము నందునకుం గల్గెను. నందరాజా! గోలోకశాశ్వతనివాసము శ్రీకృష్ణదా స్యము నీకుం గలుగుఁగాతమని దుర్గపలికి యంతర్హిత యయ్యె ను. మును లెల్ల నా నందనందనుని వినుతించి తమతమ నివాస ముల కరిగిరి. కృష్ణుఁడంత నందునిం గాంచి వ్రజేశ్వరా! ఇఁక వ్రజమునకుం బొమ్ము. త్యక్తమోహుఁడ వగుము. అని యాజ్ఞా పించెను.

మహాభక్తులారా! ఈ యుపదేశమునం దొక్కవిశేషము కలదు. అది మన మెఱుంగఁ దగినది. నందునకు భగవంతుఁ డుప దేశించునపుడు శంకలు నందునిమదిఁ బొడమకుండుటకై దుర్గా స్తోత్రము నుపదేశించెను. ఇది తొలుదొలుత నచ్చెరువుగఁ దోఁచు. చక్కఁగా యోజించిన యుక్తమేయని తోఁచు. దుర్గ యన నెవ్వరని మీ రూహింతురు. శివపత్ని యనియా? కాదు.

ఎంతమాత్రము గాదు. త్రిమూర్తులఁబుట్టించిన మూలప్రకృతి. దుర్గతి నాశని. సర్వకామప్రదాత్రి. ఆమెను స్తుతింపుమాయని శ్రీహరి పలికెను. దానికి ఫలము గోలోక గమనము. అందు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ దాస్యమనియుఁ దెలిపెను. సాకారధ్యానఫలము నిరాకారస్థితియే కదా. అనఁగా ముక్తి. ఇందు సారమేమన. ఏవాఁడుకాని నామరూపక్రియాత్మక మగు బ్రహ్మము ననఁగా సగుణబ్రహ్మము నుపాసింపవలయును. నిర్గుణబ్రహ్మము నుపాసించుట తొలుదొలుత శక్యముకాదు. కావున నొక్క లోకము, అందొక రమ్యస్థలము, అందొక సౌధము, దానియందొక్క దివ్యస్థలము, అచ్చట నొకసింహాసనము, దానిపై సకలాయుధముల ధరించిన దివ్యమూర్తి కలఁడని భావించవలయు. ఆపరాత్పరునియందు భక్తినునిచి పూజలొనరించి నిగమాగమంబులవినుతించి యాపరమేశ్వరుని దివ్యసుందరమూర్తిని మనఃపీఠమునఁ బదిలముగా నునుచుకొనవలయు. అదికల్పితమూర్తియేయైనను సకలమూర్తులాపరమేశ్వరమూర్తులేగావున భక్తుఁడు భావించినమూర్తి యాతనివాంఛితముల నొసఁగును. నిష్కామధ్యాన మొనరించిన నాభగవంతుఁ డెల్లవాంఛితముల నొసంగి ముక్తి నొసంగును. ఆభగవద్ధ్యానము నామమాత్రమైన ఫలము శూన్యము. చిత్తశుద్ధిగలిగి యామూర్తిని ధ్యానింపవలయును. చిత్తశుద్ధి యోగాభ్యాసమునఁ గాని కలుగదు. యోగశాస్త్రమునం దొక్కచక్కని సులభోపాయము చెప్పఁబడినది.

సూ. ఈశ్వర ప్రణిధానాద్వా. ౨౩

ప్రణిధానం భక్తివిశేషః. విశిష్టముపాసనమ్. సర్వక్రియాణాం తత్రార్పణమ్, విషయసుఖాదికం ఫలమనిచ్ఛన్ సర్వాః క్రియాస్తస్మిన్ పరమగురావర్పయతి తత్ప్రణిధానం సమాధేస్తత్ఫలలాభస్య చ ప్రకృష్ట ఉపాయః. ఇతి భోజవృత్తిః.

తా. ఈశ్వరు నుపాసించువాఁడు విధ్యుక్తకర్మము లాచరించి భక్తితో సర్వమును భగవదర్పణమని చేసినచో వానికి శీఘ్రముగా యోగము సిద్ధించును. భక్తి మానసిక, కాయిక, వాచికమై యుండును. ఈవిషయమే భగవద్గీతలయందుఁ దొమ్మిదవయధ్యాయమున నిరువదిరెండవశ్లోకమునఁ గనంబడియెడిని.

శ్లో. అనన్యా శ్చింతయంతో మాం యేజనాః పర్యుపాసతే,
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్.

కిం త్వనం విశేషః. అన్యే యే భక్తాః తే ఆత్మార్థం స్వయమపి యోగక్షేమం ఈహంతే. అనన్యదర్శినస్తు నాత్మార్థం యోగక్షేమమీహంతే. నహితే జీవితే మరణేవా ఆత్మనో వృద్ధిం కుర్వంతి. కేవలమేవ భగవచ్ఛరణాః తే, అతః భగవానేవ తేషామేవ యోగక్షేమం వహతీతి. అని శంకరభాష్యము.

కావుననే కోరికలు కోరక పరమేశ్వరుభజించిన నాపరమేశ్వరుఁడే ఆభక్తుని రక్షించునని పైప్రమాణముల సారతరార్థము. ఇట్లు ధ్యానించిన నారూపము కల్పితమైనను ముక్తి నొసంగును. ఎప్పుడు ? రూపమునుధ్యానించిన సద్ధానఁ గలుగు జ్ఞానము సర్వజగత్స్వరూపుఁడు భగవంతుఁడని తెలుపును. సర్వవస్తువులయందు భగవంతు నెవఁడుచూచునో వానికి ముక్తి లభించును. ఇట్లుకాఁగా సగుణబ్రహ్మోపాసనము తొలుతఁ జేయఁ

చగినది. సగుణబ్రహ్మమనఁగాఁ బ్రకృతి విశిష్టపరమేశ్వరుఁ డని కాదా తాత్పర్యము. ఆప్రకృతియే యీదుర్గ. సర్వనామము లాజగజ్జననివే యగు. జగజ్జనని యనునామమే యీవిషయ మును దెల్పును. జగజ్జనకుఁడు విరాట్పురుషుఁడు. కాఁబట్టి యే దుర్గాస్తుతిరాజమును శ్రీహరి నందున కుపదేశించెను. ఈ స్తుతియే సకలదేవతలు నీస్వరూపము లేయని వర్ణింపఁబడుటచే సర్వ ప్రపంచకారణభూతురాలు ప్రకృతియని తెల్పును. ఇట్టులుండఁగాఁ గొందఱకుఁ బ్రకృతియనఁగానే యులికిపడు నభ్యాసము గలదు. ఏలొకో తెలియరాకున్నది. వారి కది శివపత్నియను భ్రాంతి కలదుకాఁబోలు. దానినివీడి శివాదులకు జననియని యెఱింగినచో నీలాటిసంశయములు వారికిం గలుగవని తలంచెదను. లేనిపోనిసంశయములఁ బెంచుకొని తమసద్గతిని బాడు చేసికొనక శ్రీహరి యాజ్ఞాపించినట్లు భగవతియగు రాధాంబికను భజింపుఁడు. ఆమెయే దుర్గ, పార్వతి, లక్ష్మి, శారద. ప్రపంచమంతయుఁ దదాకారమే. త్రిమూర్తులు తత్కళాబింబములే. నిస్సంశయము. కాఁబట్టియే

కరాంగులినఖోత్పన్ననారాయణదశాకృతిః.

అని లలితాసహస్రనామములయందుఁ జెప్పఁబడుట యుక్తియుక్తముగనే యున్నవి. దీనిచే విష్ణుభక్తు లులికిపడరని నాతలంపు. ఏలన? లలితాంబయన నెవరు? భగవదిచ్ఛాశక్తి. భగవంతుఁడు శ్రీమహావిష్ణువే యనుకొనువారు లలిత మహాలక్ష్మియని భావింపవచ్చును. శైవులు పార్వతి యనుకొనవచ్చును. ఎవ్వరెవ్వ రేయేనామముల భజించినను ఫలమొక్కతీరున నుండును. ఈవిషయము మదినుంచుకొని యేపురాణ

ములు చదివినను ఏమతగ్రంథములు పఠించినను జక్కఁగా నర్థమగును. కావున వెఱ్ఱిసిద్ధాంతములుమాని సర్వవేదసమ్మత మగు తత్త్వమునకు నిచ్ఛానుసారము నామరూపములను గల్పించుకొని భజింపుఁడు. పరమతముల లోపము లెన్నఁ బ్రయత్నింపకుఁడు. అది మీమతము సంశయాస్పదమనుట తెలుపును. భగవంతుని సర్వవ్యాపిత్వము నశింపఁజేయును. దానికన్నఁ బాపపుఁగార్యము వేఱొక్కటి కలదా? అట్టివానికిఁ బూని దుష్పాండిత్యము వెల్లడించుచు శ్రుతులకు లేనిపోనియర్థములు చెప్పి తెలియనివిషయములు తెలిసినట్లు నటించి ముక్తి నిర్ణయింపఁ బూనకుఁడు. భగవంతుఁ డొక్కఁడని, గుణాతీతుఁడు నిర్గుణుఁడని, ప్రకృతి తదధీనయని, తదాజ్ఞంగొని క్షణమాత్రమున సకలబ్రహ్మాండముల సృజించునని సకలప్రాణులు తత్కళావిశిష్టులని నమ్ముఁడు. భగవంతుఁడే ప్రకృతిందాల్చి శ్రీకృష్ణాది రూపముల నిలవెలసి భక్తుల నుద్ధరించుచు దుష్టుల నిర్మూలించుచు నుండునని, ఆరూపమును కర్బూరరూపమని వేరని భావింపుఁడు. ఈమతమును భావించినచో నేమతసిద్ధాంతము నాక్షేపింప వీలుండదు. భక్తజనులారా! ఇఁకఁ బ్రకృతవిషయ మనుసరించెదను. పరాత్పరుఁడు శ్రీకృష్ణమూర్తి నందునకీవిషయ మునుపదేశించి మధురాపురమునుండి గోకులమున కరుగుమని సెలవొసంగెను. నందుఁ డీయుపదేశములఁ జక్క నాలకించి పులకాంచిత శరీరుఁ డయ్యెను. ఇఁకఁ దర్వాతికథ నాలకింపుఁడు. మనమున శ్రీహరి నొక్కమారు ధ్యానించి పిదపఁ దచ్చరిత్రమును బఠింపుఁడు. దాన నించుకశ్రద్ధ కుదురును. మనస్సు నిర్మలు

మగును. ఆధ్యాన మీరూపమునందు భగవంతునిదై యుండనగు.

శ్లో. అతంత్రిత త్రిజగదపి వ్రజాంగనా
నియంత్రితం విపులవిలోచనాజ్ఞయా,
నిరంతరం మమ హృదయే విజృంభతాం
సమంతత స్సరసతరం పరం మహః. ౮

ఘోషయోషిదనుగీతయౌవనం
కోమలస్తనితవేణునిస్వనమ్,
సారభూతమభిరామసంపదాం
ధామ తామరసలోచనం భజే. ౧౩

యస్మిన్నృత్యతి యస్య శేఖరభరైః క్రౌంచద్విషశ్చంద్రకీ
యస్మిన్ దృప్యతి యస్య ఘోషసురభిం జిఘ్రన్ వృషోధూర్జటేః,
యస్మిన్ సజ్జతి యస్య విభ్రమగతిం వాంఛన్ హరే స్సింధుర
స్తద్బృందావన కల్పకద్రుమవనం తంవా కిశోరం భజే. ౧౬

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము. 3 ఆశ్వా.

నందునకు శ్రీకృష్ణమూర్తి వరమొసంగుట.

* మరల నందుని గాంచి శ్రీకృష్ణమూర్తి నందమహీపాలకా! గృహమున కరుగుము. గోకులమున కిపుడు పోవందగును. తత్త్వసార మెఱింగితివి. మునులును దేవతలుంగూడ నీజ్ఞానమునకు హర్షించిరి. బహుభంగుల నితిహాసముల వచించితినిగదా. అందలిసారమును గ్రహించుట కడుంగడుం గష్టము. జన్మపాపనికృంతనదక్షం బగుదుర్గాస్తోత్రరాజమును వివరించి

* ఈవిషయము శ్రీకృష్ణజన్మఖండమునందు నెనుబది తొమ్మిదవ యధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినదని తెలియందగు.

తిని. దాన నీకు హర్షము సుఖము గలుగునని తలంచెదను. తండ్రీ! బాలభావమున నేనేమేని అపరాధ మొనరించియున్న దానిని క్షమింపుము. రాజమందిరమున నావలన మీకేమే సుఖముగల్గియున్న నది స్వర్గసుఖమును మించియుండునని యెఱుంగుము. వినయముననో నయముననో భక్తిభావముననో పరిహాసముననో నే నాడినవాక్యములను బరిగ్రహింపవలయును. యశోదను గూర్చికాని గోపికాగణమును గూర్చికాని నేనాడిన వాక్యములనన్నింటిని క్షమింపందగును. తండ్రీ! నీవు గోకులమునకుం బోయి బాలకులను బాలికలను విశేషించి రాధను యశోదాదిజననులను సకలబంధువులను నామాఱుగా నూఱడించి యిష్టసుఖముల ననుభవించి యవ్వల గోలోకమున కరుగుము. యశోదారోహిణులు గోపికాబృందములు గోపబాలకులు వృషభాను ప్రభృతులు రాధాదేవికిఁ దల్లి యగు కలావతీదేవియు రాధయు నన్నుఁగూడి గోలోకమునకు వత్తురుగాక. మీ రీలోకమునుండి నిర్గమింపఁదలంచునపుడు గోలోకమునుండి పెక్కురథములు దివ్యాలంకారభూషితములై పార్షదులంగూడి గోకులమున కరుదెంచును. వానిపై సకలబంధువులంగూడి యెక్కి సంతోషాంబుధి నోలలాడుచుఁ బోవఁ గలవు. సత్యముగా నిట్లు జరగును. నమ్ముము. నీ వీపార్థివదేహమును వదలి దివ్యదేహమును దాల్చి పొమ్ము. రాధిక యయోనిసంభూత. కలావతియను రాధామాతయు నయోనిసంభూతయే యగు. వారిద్దఱు నీ దేహములంగూడియే గోలోకమున కేతెంచువారు. కలావతీదేవి పితరుల మానసీకన్య. ధన్యురాలు. మాన్యురాలు. సీతామాతయు ధన్యురాలు. దుర్గ

మాతయగు మేనాదేవియు ధన్యురాలు. దుర్గాదేవియు నయోనిసంభూతురాలు. సీతయు నట్టిదే. తండ్రీ! ఈవిషయము నిపుడు బయలుపడనీయకుము. నీ కీవరమును నేను దుర్గయుఁ బ్రసాదించితిమని యెఱుంగుము. కృతకృత్యుఁడవు కమ్ము.

అని శ్రీకృష్ణమూర్తి పలుకఁగా వ్రజేశ్వరుఁ డగునందుఁడు భక్తవత్సలుఁ డగుకృష్ణపరబ్రహ్మమును గాంచి భక్తిభరమున నిట్లు పలికెను. మహాత్మా! కృష్ణా! నాల్గుయుగములందును సనాతనధర్మము లేయేవి సాగుచుండునో క్రమముగా వానిం దెలుపుము. కలియుగశేషభాగమందు గుణదోషము లెట్లుండునో వివరింపుము. అత్తఱి భూతలమునఁ బ్రాణులగతియు ధర్మము స్థితియు నెట్లు? ఈవిషయమును వినం గోరెద ననియె. నందుఁ డిట్లు ప్రశ్నింప నాలకించి భగవంతుఁ డానందపరవశుఁడై యావృత్తాంతమును సాకల్యముగా వచింపఁదలంచెను.

శ్రీకృష్ణమూర్తి నందునకుఁ జతుర్యుగధర్మములఁ దెలుపుట.

* నందమహారాజా! ప్రశ్నము సమంచితము. ఉత్తరము నాలకింపుము. నీమనస్సు సానందంబగు. ఈకథ పురాణములయందుఁ బరిష్కరింపఁబడినది. కృతయుగమున ధర్మము సంపూర్ణమై యుండును. అప్పటిప్రాణులు ధార్మికులు. సత్యము పరిపూర్ణతమము. దయాగుణము సంపూర్ణాకృతిం దాల్చియుండును. వేదములు నాలుగు ప్రజ్వలద్దీపముల వెలయు. వేదాంగములు, వివిధేతిహాసములు, సంహితలు, పురాణములు చక్కఁగా నలరియుండును. ఆగమములు, ధర్మశాస్త్రములు

---

* ఈకథయుం శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదియవ యధ్యాయము నుండి సంగ్రహింపఁబడినదనియే తెలియందగు.

మనోహరరీతిం జెలంగు. విప్రులు వేదవేత్తలై వ్రతపరాయణులై తపోనిరతులై యుందురు. వారు నారాయణమూర్తిని దన్మనస్కులై ధ్యానించుచుఁ దన్మంత్రమును జపింతురు. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులు విష్ణుభక్తులు. అందు శూద్రులును సత్యధర్మపరాయణులయియే యుందురు. రాజులు ధార్మికులును బ్రజాపాలనతత్పరులునై యుందురు. ప్రజలనుండి సదా అవపాలు పన్నుమాత్రము గ్రహింతురు. బ్రాహ్మణులనుండి పన్ను గ్రహింపరు ఏలన, వారు తపోనిరతులని లోకోపకారమునకై ధర్మము నుపదేశించువారని వారు గ్రహించియే పన్ను గ్రహింపరని తలంపవలయు.

వసుంధర సదా సకల సస్యపరిపూర్ణయై రత్నాధారయగుచు నుండు. శిష్యులు గురుభక్తులు. తనయులు పితృభక్తులు. వనితలు పతిభక్తిపరాయణలు. పతివ్రతపరాయణులు నగుదురు. పతులు ఋతుకాలములయందే భార్యలం గూడుదురు. అంతియేకాని నారీవ్యామోహమును బొందరు. సదా కామాతురులును గారు. దొంగలనుండి భీతి యాకాలమున లేదు. పరదారలంగోరు నీచమతులును లేరు. వృక్షములు సదా పూర్ణఫలభరితములు. ధేనువులు క్షీరమును సమృద్ధిగా నిడును. మనుజులు పొడవుగనుండి బలముగలిగి సౌందర్యముగలవారుగ నుందురు. అందుఁ గొందఱుమాత్రము లక్షసంవత్సరము లాయుఃపరిమాణమున నొప్పనుందురు. వారిదేహముల రోగము లుండవు. విప్రులంబోలి తక్కుంగలజాతులవారు విష్ణుభక్తినలరుచుందురు. నదీనదములు జలపూర్ణములుగనుండును. నాల్గుజాతులవారు తీర్థస్నానమునఁ బావనాంగులుగ నుందు

రు. ద్విజాతులు తపఃపూతులు. ఎల్లవారిమనస్సులు నిర్మలములు. జగంబంతయు ఖలజనహీనమై యుండును. అందఱును విప్రాన్న భోజనమునే కోరుదురు. ఏలన బ్రాహ్మణముఖము విరోధములేని యనూపరక్షేత్రము. అది సదా ప్రేమరసాలవాలము. నారాయణసంకీర్తనమునఁ బరమపవిత్రము. సదా హర్ష సమన్వితము. కావున నందఱు వారిని గౌరవించుచుందురు. వేదద్విజదేవనిందకు లాకాలమున నుండరు. ఆత్మగుణస్తుతిపరాయణు లుండరు. అందఱు పరగుణప్రశంసాదరులు. ఒకొక్కరికి ద్వేషము లేదు. అందఱిమేలునే యందఱు కోరుచుందురు. స్త్రీలును బురుషులును మూర్ఖులుగాక పండితులయియే యుందురు. జనులెల్ల దుఃఖితులుగాక ధనధాన్యముల నొప్పుచు సంతోషమున నుందురు. భిక్షాటకులు రోగార్తులు నపుడు లేరు. విశోకులుగనే యుందురు. అందఱును సర్వాలంకారభూషితులయియే యుందురు. కపటవృత్తి యాకాలమున నామమాత్రముగనే యుండును. జరాభారముగానక స్థిరయౌవనమే ప్రాణికోటియందు సాజముగ నుండును. ఆధివ్యాధులు లేవు. తనువికారములును లేవు.

నందరాజా! సత్యయుగ మనఁబడు కృతయుగమునందు సత్యదయాధర్మాదు లేయేవి చెప్పఁబడినవో యవియెల్లఁ ద్రేతాయుగమునఁ బాదహీనములై యనఁగా నాల్గవభాగము తక్కువగా నుండునని యెఱుంగనగును. ద్వాపరయుగమునందు రెండుభాగములు తక్కువగా నవి యుండును. నాల్గవ యుగమనఁబడు కలియుగమున ధర్మము మూఁడుభాగములు కృతయుగముకంటెఁ దక్కువయై పాదమాత్రము నిలిచియుండును. దుర్బలమై కృశించియుండును. దురాత్ములు జారచోరులు కృత

యుగమున ధర్మాదులుండునట్లు సంపూర్ణవృద్ధి నొందుదురు. కొందఱు ధర్మద్వేషులు. కొంద ఱధర్మనిరతులు. మఱికొందఱు కపటాచారపరాయణులు. పతివ్రతలు క్షీతిల్లుచుందురు. కులటలు చెలరేఁగుచుందురు. పరదారనిరతు లసంఖ్యలుగ నుందురు. ఏకపత్నీవ్రతులు నామమాత్రముగ నుందురు. ధర్మిష్ఠులకు సదా భయము పొడలుచుండును. అధర్మనిరతులు విచ్చలవిడిగ నుందురు. రాజు లల్పధర్మనిరతులు. ద్విజులు స్వల్పవేదరతులు. వ్రతధర్మాసక్తులు కొలఁది సంఖ్యాకులే. స్వేచ్ఛాప్రవర్తకులు పెక్కుమంది యుందురు. తీర్థము లెంతకాలము భూమిని నిలిచి యుండునో, సాధువు లెంతదనుక నుందురో గ్రామదేవత లెంత కాలము వెలసియుందురో శాస్త్రము లెన్నియేండ్లుండునో అంతదనుకఁ దపస్సు సత్యము మొదలగునవి యించుకగా నిలిచి యుండునని యెఱుంగుము.

తండ్రీ! దోషసాంద్రమగు కలికాలమున నొక్కసుగుణ మున్నను మహత్తరమే యనఁదగు. మనస్సు దోషభూయిష్ఠ మగునుగాన సుకృతము చేయునూహ యించుక కలిగినను గొప్ప ఫలము నొసంగఁజాలును. తీర్థము లెప్పుడునశించునో ధర్మాంశ మత్తఱి నశించునని భావింపుము. ధర్మము కాలము నాశ్రయించియుండును. కలికాలశేషమున నాధర్మము కుహూతిథియనంబడు నమవసయందుఁ జంద్రుఁడు క్షీణించినట్లు నశించును. అని శ్రీహరిపలుక నందుఁ డామాటలకు క్షీతిల్లి యిట్లు ప్రశ్నించెను. శ్రీకృష్ణా! కలియుగమునఁ దీర్థరాజము నెంతకాల ముండును. సాధువులు గ్రామదేవతలు శాస్త్రములు నెంతకా

లము నిలుచును? అని ప్రశ్నింప శ్రీకృష్ణమూర్తి యిట్లు బదులు చెప్పెను.

కలియుగశేష భాగవర్ణనము.

కలియుగమునఁ బదివేలసంవత్సరములదాఁక శ్రీహరి వెలయును. కావున నంతదనుకఁ బ్రతిమాపూజనము చేయందగును. శాస్త్రములు పురాణములు నంతకాలమే యుండును. అనఁగా నంతదనుక వీనిని నమ్మువా రుందురు. భగవంతుఁ డుండును గావుననే గంగాదితీర్థములు మహిమములఁ గూడియుండును. గ్రామదేవతలందును శక్తియుండును. వేదములు సావనంతములై యుండును. తండ్రీ! పదివేలవత్సరములు దాఁటిర పిదప నధర్మము పరిపూర్ణమై యుండును. నాల్గువర్ణము లొక్క వర్ణముగా మార్పునొందును. మంత్రపవిత్రవివాహము లప్పుడు జరగవు. సత్యమునకు నిలువ నీడయుండదు. క్షమకుఁ దావు లేదు. పురుషులు క్రీడాసక్తులౌట స్త్రీలను బరిగ్రహించుట యందే యాసక్తులయి యుందురు. బ్రాహ్మణులు యజ్ఞతంత్రముల నడపరు. మొగమునఁ దిలకము ధరింపరు. సంధ్యావందనము చేయువారును, శాస్త్రచర్చలఁ జేయువారును సుప్రసిద్ధపూర్వసదాచారపరాయణులును నుండరు. *అన్ని జాతులవారును గలిసి పంక్తిభేదములేక కూర్చుండి భుజించుట సదాచారమని భావింతురు. భక్షింపఁదగని పదార్థములను భక్షింతురు. నాల్గుజాతులవారు నిట్లే యభక్ష్యభక్షకు లగుదురు. అందఱును వనితాలంపటులు. వనితాకోటియందుఁ బతివ్రత కనఁబడదు.

---

* సర్వైర్వర్ణైశ్చ సర్వేషాం భోజనం నిత్యమచ్యుతమ్, అభక్ష్యభక్షా లోకాశ్చ చతుర్వర్ణాశ్చ లంపటాః. అని మూలము.

కులటలే ప్రతిగృహమున నుందురు. ఆకాలమునఁ బతివ్రతలన వారే యనఁబడుదురు. ఆస్త్రీలు భర్తను సేవకుని దిరస్కరించి నట్లు తిరస్కరింతురు. పతులు భయమున వడఁకుచుందురు. వనితారత్నములు జారవాంఛలు పెనుఁగొన అట్టివారికే భక్ష్యములనొసంగి చందనచర్చల వారిని గైసేయుదురుగాని భర్తలు దుఃఖితులైనను వారి నాహారాదులచే సత్కరింపరు. కొడుకు తండ్రిని దూలును. శిష్యుఁడు గురువును దూషించును. ప్రజలు రాజు నవమానింతురు. రాజులు ప్రజల బాధింతురు. శిష్టజనులు చోరులచేతను దుష్టులచేతను సదా బాధింపఁబడుదురు. భూమి సస్యహీనమై యుండు. ధేనువులు పాలీయఁజాలవు. పాలయందు ఘృతముండదు. వెన్న దొరకుట యరుదగు.

జనులు నిజముపలుకుట యలవాటు లేకుందురు. మిథ్యాభాషితముల కలవాటు పడుదురు. శౌచసంధ్యాశాస్త్రహీనులై బ్రాహ్మణులు వృషవాహకులై శూద్రులయిండ్ల సూపకారకులై శూద్రశవదాహకులై శూద్రవనితారతులై యుందురు. శూద్రులు విప్రవధూనిరతు లగుదురు. బ్రాహ్మణునిచే వంటచేయించి భుజింతురు. తల్లికంటె భార్య నెక్కుడు మాన్యగాఁ జూతురు. స్త్రీలంపటు లయియే వా రుందురు. భృత్యులు రాజులం ద్రోసి తమరే ప్రభువులమని ప్రకటించుకొనుదురు. కాంతలు పతిని దెగడి కామాతిరేకమున జారునివరించి యతనిచెంత కరుగుదురు. రాజపుత్రులు తండ్రిని ద్రెంచి తమరే పట్టాభిషేకము చేసికొందురు. అందఱు స్వచ్ఛందాచారనిరతులై భోగభుక్తిరతు లగుదురు. ఎల్లరు కులమర్యాదల వీటఁబుచ్చి దురాచారముల నవలంబించి కుత్సితులై కుమతులై యుందురు. మంత్రముల

యందు విశ్వాసము లేకుందురు. మిథ్యాయంత్రప్రచారకు లగుదురు. గురువులు, జాతిహీనులు, వయోహీనులు, పరనిందకులు నగుదురు. యవనమ్లేచ్ఛాదులు రాజులమని చెప్పుకొందురు. ధర్మముల నిందింతురు. సాధువులకీర్తి నున్మూలింపఁ జేయుదురు. పితృదేవద్విజాత్యతిథులకుఁ బూజచేయునాచార మడంగును. గురువులను దండ్రులను మరియాదచేయుట యరుదగు. స్త్రీలకే గౌరవము సాగును భార్యాబంధువులకే గృహముల సన్మానముగాని పితృబంధువులకుఁ గలుగదు. సదా ప్రతిగృహమునందును స్త్రీలకే యెక్కుడు మర్యాద గలుగును. దొంగలు సత్కులజాతు లనఁబడుదురు. బ్రాహ్మణుఁడు దేహమమ్ముకొని జీవించును. దేవాలయములు నామమాత్రముగ నుండు. ఎల్లరేదో యొకభయమునఁ గుందుచుందురు. జగంబెల్ల నరాజకంబై దుర్నీతిగలిగి కలియుగదోషంబున విషమస్థితి నుండు. జనులాకట నకనకంపడుచు వస్త్రములు కుత్సితములై యుండ దరిద్రులై వ్యాధిబాధితులై యుందురు. డాంబికులందఱు రాజులనం బరఁగుదురు. ముదుసలి యంగుష్ఠసమానముగాఁ గలియుగాంత్యభాగమున మనుజదేహము లుండు. వృక్షములు శాకసమానముగా నుండు. తాటిపండ్లు, నాళికేరఫలములు, పనసపండ్లు ఆవగింజంత ప్రమాణముగాని యించుక యంతకంటె దక్కువగాఁగాని యుండును. గృహములు సర్వవస్తుసంపూర్ణములు కాకయుండును. గృహశోధనాదులు సాగింపక ప్రజలెట్లో కాపురముందురు. దుర్వాసనలతోనిండి దీపహీనములై యంధకారావృతములై గృహము లుండును. హింసించుజంతువులే చెలరేఁగును గాన వానివలనిభయమున మనుజులు తల్లడిల్లుచుం

దురు పాపాత్ములసంఖ్య యత్యధికమై యుండును. ఎల్లవారును స్వలాభప్రియులుగ నుందురు. కులటలు పరస్పరకలహములు పుట్టించి ప్రజల బాధింతురు. కామినులు రూపవతులుగాక కురూపలయ్యును గర్వించుచుందురు. పురుషులు నశ్యులై యుందురు. నదులు నదములు తటాకములు సరోవరములు జలశూన్యములై పద్మములు లేక యుండును. మేఘములు కనఁబడునుగాని నిర్జలములై యుండును.

వనితలు సంతతివిహీనలై కామాతిశయముగలిగి శీఘ్రముగా జరాభారము తమ్ముఁగ్రమ్ముకొన నుందురు. అశ్వత్థవృక్షములనుగూడ ఛేదించువా రుందురు. వృక్షములు క్రమముగ నశించును. ఎందేని వృక్షములున్న నవి ఫలహీనములై యుండును. బహుశాఖలుకూడ వృక్షములందుఁ జూపట్టకుండు. ఎందో ఫలములుండిన నవి స్వాదువులుగ నుండవు. అన్నము జలములు నశ్యులై యగు. మానవులు కపటభాషణములు గలిగి దయావిహీనులై ధర్మమున నాసక్తి లేకుందురు. ఇట్టులుండు కలియుగాంతమున ద్వాదశాదిత్యులు చెలరేఁగి మానవుల హింసింతురు. మేఘము లావిర్భవించి యతివృష్టిచే మిగిలిన ప్రాణులఁ బోకార్చు. భూమి యాకాలమునఁ గథామాత్రము మిగిలియుండును.

కలియుగ మీరీతిగడువఁగా వర్షాగమమున క్షేత్రము బాగుపడినట్లు సత్యయుగము రాఁగా ధర్మము వృద్ధియగుట శోభిల్లు. క్రమక్రమముగా ధర్మము వృద్ధినొందుటఁ గాలము సుఖాకరముగాఁ బొడకట్టు. నందభూపాలకా! యుగధర్మములను వచించితిని. ఇఁక సంశయములఁ బొందక ప్రజమునకరుగుము.

నేను పాలుత్రాగు బాలుఁడను. నీకుఁ బుత్త్రుఁడను. నీకు వచించితిని. తండ్రీ! వెన్న నేయి పాలు పెరుగు మజ్జిగ శుభకర్త్రామగుస్వస్తికము, సుధాతుల్యమగు మిష్టాన్నము, మిష్టపదార్థము, చిన్నతనముచేత నేఁ దినియున్నచో నాయపరాధమును క్షమింపవలయును. బాల్యమున రోదనముచేసి యేమేని మిముఁ గష్టపెట్టియున్నను క్షమింపందగును. బాలుని యపరాధము లెన్నిపర్యాయములైనను సైచుట పితరులకు ధర్మముకదా. నాకు నీవు తండ్రివి. యశోద తల్లి. నా * పరిహాస వాగ్జాలమును యశోదారోహిణులకుం జెప్పుము. తండ్రీ! ముందుముందు నే నెన్నియోవిషయములు కుమారుని ముఖమునుండి వింటినని భావింపఁ గలవు. ఆభావనకుఁ గారకుఁడను నేనే. గోకులమున నేనొనరించిన కృత్యముల నన్నింటిని మఱువక తలంపుము. మఱొక్కరహస్యమును వినుము. కాలమే బంధువులతోటి సంసర్గమును బంధువులకుఁ గల్గించును. వారితోటి వియోగమునుగూడఁ గాలమే చేయును. ప్రీతిని విరోధమును గాలమే కల్పించును. కాలమే సృజించును. పరిపాలించును. ఆనందమును బుట్టించును. సంహరించును. కాలమే నాస్వరూపము. సుఖదుఃఖభయశోక జరామృత్యుజన్మములను గర్మానుసారముగాఁ గాలమే కల్గించును. సర్వము కాలకృతమే. దీన విస్మయమునొందఁ బనిలేదు. నందరాజా! గోకులమున కింకఁ బొమ్ము. గోకులమున వైశ్యుఁడ వేలయైతివి? వైశ్యాధిపుఁడు నందుఁడు రాజని పేరెట్లు నీకుం గలిగె? వసుదేవునకేల నేను మధురానగరమునఁబుట్టి కుమారుఁడ

---

* మదీయం పరిహాసం చ యశోదాం రోహిణీం వద. అని మూలము.

నైతిని? అట్టి నేను గంసభీతుఁడగుతండ్రిచే నీయింట విడువఁబడితిని. తండ్రికంటె నెక్కుడగుతండ్రివి నీవైతివి. తల్లికంటె నెక్కుడుతల్లి యశోద యయ్యెను. దుర్గాదేవియు నేను నొసంగిన యీ జ్ఞానముచేత మోహమును వదలి సుఖముగా గోకులమున కరుగుము. అని శ్రీహరి పలుమాఱు నొక్కిచెప్పఁగా నందుఁడిట్లు పలికెను.

వత్సా! బృందావనమును స్మరింపుము. అందు జరగు రమ్యమహోత్సవమును స్మరింపుము. గోకులమును దలంపుము. వ్రజమును స్మరింపుము. సుందర యమునాతటమును దలంపుము. నీ కతిప్రియమగు రాసోత్సవమును రమణీగణపరివృతమును మఱువకుము. గోపబాలికలను గోపబాలకులను యశోదను రోహిణిని, ప్రాణప్రియ యగు రాధికను స్మరింపకుండఁజాలవని నమ్మెదను. ఒక్కపర్యాయము గోకులమున కరుదెంచి యందొక్కవాసరము గడపుము. అని పలికి నందుఁ డత్యంత ప్రీతి పైకొన శ్రీకృష్ణుని దనతొడపై నిడుకొని యానందాశ్రువుల నాతనిం దడుపుచు దుఃఖితుఁడై కపోలద్వయము ముద్దిడుకొని కౌఁగిలించుకొని పరమానందభరితుఁడై యుండెను. శ్రీహరి యానందుని యానందపారవశ్యమును గాంచి యిట్లనియెను.

మహాభక్తులారా! ఈకథయందును గొన్నిముఖ్యాంశములు గలవు. వానిని దెలుపక యవ్వలి కథను వ్రాయ మనసొప్పకున్నది. నందునకు శ్రీహరి యుగధర్మములఁ దెల్పెను. ఆవిషయము సకలపురాణప్రతిపాదితము. కలియుగశేషభాగధర్మములు నట్టివే. వానింగుఱించి యిటఁ బెంచివ్రాయుట చర్వితచర్వణమన్న న్యాయమున కుదాహరణము గాఁ గలదు. కాన

మానితిని. యుగధర్మముల నుపదేశించి నందునితో నిఁక గోకు
లమున కరుగుమని హెచ్చరించుచు,

మయా దత్తేన జ్ఞానేన పార్వత్యా చ వ్రజేశ్వర,
త్యజ మోహం మహాభాగ గచ్ఛతాత సుఖంగృహమ్.

అని పలికెను. అంతియకాక

సర్వం కర్మానురోధేన కాలఏవ కరోతి చ.

అనియు వచించెను. ఇందలి విషయసారమేమని యించుక
యూహింతము. ఇంతకుముందు శ్రీహరి యుపదేశించిన యా
ధ్యాత్మిక జ్ఞానము ప్రకృతియుఁ దాను నుపదేశించినట్లు తెల్పెను.
ఏలన సృష్టియందు సాగు కార్యములన్నియుఁ బ్రకృత్యధీన
ములు కాని వేఱుకావు. కావుననే,

శ్లో. ప్రకృతిం పురుషంచైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి,
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్. ౨౦
కార్యకారణ కర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే,
పురుష స్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే.
పురుషః ప్రకృతిస్థోహి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్,
కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోని జన్మసు. ౨౨
య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ,
సర్వథా వర్తమానోఽపి నసభూయోఽభిజాయతే.

౧౩. అధ్యాయము.

ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విసృజామి పునఃపునః,
భూతగ్రామమిమంకృత్స్నమవశం ప్రకృతేర్వశాత్. ౮
న చ మాం తాని కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ,
ఉదాసీనవ దాసీన మసక్తం తేషు కర్మసు. ౯

మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిస్సూయతే సచరాచరం,
హేతునానేన కౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే. ౧౦

అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితం,
పరం భావ మజానంతో మమ భూతమహేశ్వరమ్. ౧౧

శ్రీభగవద్గీత. ౯ అధ్యాయము.

అని యిట్లు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నొక్కి వక్కాణించెను. ప్రకృతియు నేనును అనాదిగా నుండువార మనియు వికారములు వివిధగుణములు ప్రకృతివలనఁ గలుగుననియు నేను నిర్వికారుఁడను నిర్గుణుఁడననియు నిట్టి విషయములఁ గనుఁగొనినవాఁడు నన్నెఱుంగుననియు వీని సారము. నా యాజ్ఞఁగొని ప్రకృతి సర్వప్రపంచమును నిర్మించును. తద్వికారములు నన్నంటకట్టఁజాలవు. అనియు శ్రీహరియే వచించెను. ఇట్టులుండఁగాఁ బ్రకృతియనఁగా నులికిపడుట పూర్వకర్మను మంచిది కాదేమో యనుటకన్న నింకొక్కమాట యనఁజాలము కదా. మతాభినివేశము లెంతేటి యన్యాయమునకైన నొడిగట్టఁజేయుననుట కింతకంటె కుదాహరణ మేమికావలయును. మఱియు లోకమున సకలప్రాణులకుఁ గలుగు సుఖదుఃఖములు కర్మానుసారముగాఁ గాలమే కల్పించును. అని భగవంతుఁడు పలికెను. దీని భావమేమి? ఎవ్వరెవ్వరి సుఖదుఃఖములకు వారే కర్తలుగాని భగవంతుఁడు కాఁడు. ఇతరులను బొగడుటో నిందించుటో తగదని హెచ్చరించిన ట్లెంచఁదగును. స్వస్వకర్మఫలమునుగా సంభవించు సుఖదుఃఖముల కితరులను బొగడినఁగాని నిందించినఁగాని ఫలము లేదనియే దీనిసారతాత్పర్యము. ప్రపంచచక్రము కర్మానుసారముగా సాగుచున్నదనియు నెఱుంగు

మాయని నందుని హెచ్చరించెను. కంసాదులు మడియుటకుఁ గారణము వారికర్మమే. నేను సాక్షిమాత్రుఁడనే యని వివరించి చెప్పెను. కావున నన్నింటికంటెఁ గర్మసిద్ధాంతము ప్రబలము. దానిని మించునది వేఱొక్కటి కానరాదు. సత్కర్మముల నాచరించి సద్గోష్ఠిం దవిలి సత్సహవాసమునఁ గాలము పుచ్చుట సుఖమొందుమార్గములనియు, దుష్కర్మముల నాచరించి దుష్టగోష్ఠినొంది దుష్టసహవాసమునఁ గాలము ద్రోయుట దుఃఖమొందుమార్గములనియు నిం దేదియుక్తమో యోజించుకొని తన బ్రదుకు తానే ప్రతిప్రాణియుఁ జూచుకొనవలయు నొకరి సాయమునకై యట్టుచాపుట యవివేకమనియు దీనినుండి గ్రహింపఁదగువిషయము. ఇంతమాత్ర మాలోచించి మనగతిని దెలిసికొనఁజాలని మనము దేవతల దూషింపఁబూనుట యవివేకము గాక మఱేమిటి? చేయరానికార్యములలో దేవతాదూషణ మొక్కటి. అట్టికార్యమునకుఁ బూనక తరణోపాయ మిదికాదని నిశ్చయించి దేవతాంతరదూషణ మొనరింపక స్వమత సిద్ధాంతములనే నమ్మి భగవంతు నారాధించి మేలు పొందవలయును. ఇంతకంటె మంచిమార్గము వేఱొకటి కానరాదు. దీనికై మనమెల్లఁ బ్రయత్నింపవలయును. ఇంతట దీనిని వదలి ప్రకృత కథాంశమునకు వచ్చెదను.

శ్రీకృష్ణమూర్తి గోకులమున కుద్ధవునిం బంపుట.

* నందభూపాలకా! ఏల బాష్పములు వదలెదవు? పరిష్వంగమువలన లాభమేమి? ఇఁకనైన నీమోహమును విడువు

---

* ఈ కథ శ్రీకృష్ణజన్మఖండమున తొంబదియొకఁడవ యధ్యాయము నుండియుం, గర్గసంహిత మధురాఖండము పదుమూఁడవ యధ్యాయమునుం

ము. ఉద్ధవుఁడు మిమ్ముఁ దోడ్కొనిపోయి గోకులవాసుల నూఱడించివచ్చునట్లు కట్టడిచేసెదను. త్వరగా నుద్ధవు నంపెదను. ఆతఁడు పరమకారుణికుఁడు. కావున నాయాదేశంబున గోకులమున కరిగి యశోదారోహిణులను, గోపికలను, గోపకులను, గోపబాలకులను, విశేషించి ప్రాణాధిక యనందగు రాధికను నా మాటలఁ దెల్పి యూఱడించును. అనిపలికి నందుని గోకులగమనోన్ముఖునిగా నొనరించెను.

అత్తఱి వసుదేవుఁడు దేవకింగూడి కృష్ణునొద్దకు వచ్చెను. బలదేవుఁ డుద్ధవుఁడు, అక్రూరుఁడును వచ్చిరి. వసుదేవుఁడు నందునిగాంచి నందరాజా! నీవు బలవంతుఁడవు. జ్ఞానివి, సద్బంధువవు, సఖుఁడవు నైతివి. ఇపుడు పూనిన మోహమును వదలుము. గృహమున కరుగుము. ఈకృష్ణుఁడు నాకెట్లు కుమారుఁడో నీకు నట్లే కుమారుఁడని నిశ్చయింపుము. మాదంపతులయం దెట్టిప్రీతి యీ కుమారకునకుం గలదో మీదంపతులయం దట్టిప్రీతియే యుండును. ఇది ధ్రువము. నందా! ఏల యశ్రుజలముల విడుచుచు నాయాస పడియెదవు? శోకింప నవసరమేమి? ఈ కుమారుఁడు పదునొకండువత్సరములు నీయింట గడపెఁగదా. ఆసుఖ మనంతమని భావింపుము. అట్టి నీ నీడిన మున నేల శోకించెదవు? ఈ మధురానగరమునందే పుత్రుం గూడి కొలఁదిదినము లుండుము. ఈ పూర్ణచంద్రాననుఁ గుమారుం

డియుం, శ్రీభాగవతము దశమస్కంధము నలువదైదవ యధ్యాయమునుండియుం గ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగఁదగు.

రుని గాంచుచు జన్మమును సఫలమైనదిగ భావించుచుండుము. అని యూఱడించెను. (*)

అప్పుడు శ్రీహరి యుద్ధవుంగాంచి భద్రా! నీవు సుఖముగా గోకులమున కరుగుము. అందు నీకు శుభము చేకూరంగలదు. గోకులమున నా తల్లులు యశోదారోహిణులు కలరు. నాసఖులు గోపబాలకులు శతసంఖ్యలుగలరు. నన్నాశ్రయించిన గోపికాసహస్రములు గలవు. ప్రాణాధికప్రియ రాధిక కలదు. నీ వచ్చటికిం బోయి నాయుపదేశరూపమగు నాధ్యాత్మికవిషయమును మదిం బదిలముగా నిడుకొని దుఃఖమును ఛేదింపంజేయును గావున వారికెల్లం దెలిపి వారి యావేగము నడంపుము. నందరాజు సానందుండై నా తల్లిదండ్రులగు దేవకీవసుదేవుల యాజ్ఞానుసారము నన్నుంగూడి యిందే కొలందికాలముండును గాక. కావున నాతండ్రి యిందుండుననియుం దల్లియగు యశోదకు నెఱింగించి యామె మనశ్చింతను నివారింపుము. నాప్రీతియు నాతల్లికెఱుక పఱపుము. తక్కుంగలవారికెల్ల నా యుపదేశించిన యీ యధ్యాత్మరహస్యములను దెల్పి వారికింగల మమకారమును వెలార్పుము. దాన వారెల్ల హాయిగా నుండంగలరు. నీకును మేలు చేకూరును. అని యుద్ధవు

---

*. ఈ ఘట్టమున శ్రీభాగవతమునంగల కథ సొంపుగా లేదు. శ్లో. యాత యూయం వ్రజం తాత వయం చ స్నేహ దుఃఖితాన్, జ్ఞాతీన్ వో ద్రష్టు మేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమ్, ఏవం సాంత్వయ్య భగవాన్నందం సవ్రజమచ్యుతః. అని కనంబడియెడిని. ఈ విషయమే శ్రీకృష్ణజన్మఖండమునందు సొంపుగా వ్రాయంబడినందున దానిం బ్రధానముగాం జేసికొని కథను వ్రాసితినని గ్రహింపందగును.

నకుం గర్తవ్యమును దెలిపి తల్లిదండ్రులను నందుని బలరామా క్రూరలనుగూడి యభ్యంతర మందిరమున కరిగెను. ఉద్ధవుఁడారేయి మధురానగరమునఁ గడపి ప్రభాతమున నరదమెక్కి బృందావనమున కరిగెను.

శ్రీకృష్ణానుమతి నుద్ధవుఁడు గోకులము చేరుట.

* ఇట్లు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ యాజ్ఞాపింప నుద్ధవుఁడు పరమానందభరితుఁడై కృతకృత్యుఁడనైతినని తలంచుచు మధురానగరమును వెడలుతఱి గణనాథుని, శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని, శివదుర్గలను, లక్ష్మీసరస్వతులను, గంగాయమునానదులను, మనమున ధ్యానించుచు దిగీశునకు వందనమాచరించి మహేశ్వరుని మది నిడుకొని యెడనెడ శుభశకునములఁ గాంచుచుఁ బయనము సాగించెను. దుందుభిధ్వనియు, ఘంటానాదము, శంఖనిస్వనము, హరినామనాదము వినవచ్చెను. సంగీత మతిమనోహరముగా వినవచ్చెను. మఱెన్నియో మంగళధ్వనులు చెవులఁ జొచ్చెను. పతియుఁ బుత్త్రులుగల సాధ్వీమణి దర్శనమిచ్చెను. దీపము కనఁబడియె. పుష్పహారములు దర్పణము తోఁచెను. జలపూర్ణకుంభము, దధి, లాజలు, ఫలములు, దూర్వాంకురములు, శుభధాన్యము,రజతకాంచనములు, తేనెయు, బ్రాహ్మణబృందము, కృష్ణసారము, వృషభము,ఘృతము, సద్యోమాంసము, గజేంద్రము,రాజు, శ్వేతఘోటకము,పతాకయు,నకులము, శుక్లపుష్పము, పాలపిట్టయు, శ్రీచందనము దృగ్గోచరమయ్యెను. ఇట్టి శుభశకు

---

* ఇదియుం శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదిరెండవ యధ్యాయము నుండి గ్రహింపఁబడినది. ఈ కథయందు శ్రీభాగవతాది విషయములు కలిపి వ్రాయఁబడునని యెఱుంగునది.

నములు గనఁబడఁగానే పరమానందసాగరమున నోలలాడుచు ముందు పరమమంగళము చేకూరనున్నదని భావించుకొనుచు బృందావనము చేరెను.

తొలుదొలుత బృందావనమున నక్షయమగు భాండీర వటతరువును గనుఁగొనియెను. పరిశుద్ధజలముల నిబిడమై తీర్థరాజమనంబడు సరోవరమును దర్శించెను. సురుచిరవేషముల నున్న బాలకుల గుంపు కనఁబడఁగా హర్షించెను. ఆబాలకులు రక్తభూషణభూషితులై యుండిరి. వారెల్ల బాలకృష్ణా యని పిలుచుచు నంతలోనే రోదనము చేయుచు నాకృష్ణవిరహమున మోములు వెలవెలఁబాఱి యుండిరి. ఉద్ధవుఁడు వారి నూఱడించి నాయన్నలారా! శ్రీకృష్ణమూర్తి కిశోరపరబ్రహ్మము వచ్చును. మీముచ్చటలం దీర్చును. ఊఱడిల్లుఁ డూఱడిల్లుఁ డని యాశ్వాసించి కృష్ణప్రీతికై యానందించుచు నగరమును బ్రవేశించెను. ముం దుద్ధవునకు నందశిబిర మానందకందమై కనఁబడియెను. అది మనుష్యకల్పితము కాక విశ్వకర్మనిర్మితముగాన సాటిలేని రత్నావళిమండితమై యుండెను. రత్నకలశము లద్దానిపై విరాజిల్లుచు నెంతో ముచ్చటగా నుండెను దాని ద్వార మత్యంతవిచిత్రమై కనఁబడఁగా ముదమొదుచు నాయుద్ధవుఁ డందుఁ బ్రవేశించెను. మందిరద్వారముకడ రథము నుండి దిగి ప్రాంగణమున నిలువఁబడెను. అందున్న యశోదారోహిణు లాయుద్ధవుని రాకనెఱింగి కుశలప్రశ్న మొనరించిరి. కూర్చుండుమని ప్రార్థించి పీఠము పెట్టించిరి. పాద్యము నొసంగి గోవునిచ్చి మధుపర్కమర్పించి యాతిథేయసత్కారముల నాచరించి యలరఁజేసిరి.

* మహాత్మా! ఉద్ధవా! మానందభూపాలుఁ డెందున్న వాఁడు? బలరాముఁడు కృష్ణుఁ డెందున్నారు? సత్యము చెప్పుమా యని ప్రశ్నించిరి. ఉద్ధవుఁ డా మానినీశిరోమణు లొనరించిన యాతిథేయమునకుఁ బ్రీతిపూర్వసంభాషణము నకుఁ బరమానందభరితుఁడై రాజకుటుంబ మింత వినీతమగునే యని యబ్బురపడుచు నిట్టి మందిరోత్తమము కనుకనే పర మాత్మ యిందు వసించెనని యచ్చెరువందుచు మధురానగర మున క్రూరసహితుఁడై బలరామునంగూడి శ్రీగోపాలకృష్ణ మూర్తి ప్రవేశించిన దాదిగాఁ దన్నుఁ బంపినంతదనుక జరగిన చరిత్రము నించుకే వదలకుండ విన్నవించెను. ఇప్పుడు బలరామ శ్రీకృష్ణులంగూడి నందమహీజాని సానందుఁడై యున్నవాఁ డని మరల నొక్కచెప్పెను. శ్రీకృష్ణుని బిలుచుకొని యించుక యాలస్యముగా నందుఁడు రాఁగలఁడు. మీరు చింతింపవలద నియు నొక్కిచెప్పెను. ఇచ్చట మీ కుశలముల నరసి నేను వెళ్లెదను. అంబా! నేను మధురానగరమునకుఁ బోవవలయు. ఇది శ్రీకృష్ణాజ్ఞ. దాని మీఱరాదు. తల్లీ! ఒక్కమాట యాల కింపుము. అందఱందు సానందముగా నున్నవారు. నిర్విచారము గా మీరుండుఁడు. అని యుద్ధవుఁడు చెవులకింపుగా మనస్సు నకుఁ బరమానందజనకముగాఁ దెలిపిన యావార్త నాలించిన యశోదారోహిణులు పరిమితిలేని సంతసమున నోలలాడిరి. అట్టి శుభవార్తాశ్రవణమున వా రిరువురు బ్రాహ్మణులం బిలిచి రత్నాభరణములనొసంగి బాలకులకు స్వస్త్యయనము చేయిం చిరి. ఉద్ధవునకు మిష్టాన్నమును బెట్టి తృప్తునిం గావించిరి.

---

* క్వ నందః క్వ బలః కృష్ణ స్సత్యం తత్కథయోద్ధవ. అని మూలము.

యున్న మమృతోపమానమని యాభక్తవర్యుఁడు భావించెను. తాంబూలాదులను రత్నోపహారముల నాతని యశోదారోహిణులు సంతృప్తుని గావించిరి. బ్రాహ్మణులు మిష్టాన్నభోజనంబుల సంతృప్తులై వేదములఁ బఠించి పరమానంద మాబాలకులకుఁ గలుగుఁగాతమని యాశీర్వదించిరి. * అంత యశోదాదేవి శంకరుని బ్రాహ్మణముఖమున నర్చించెను. నానావిధ మిష్టపదార్థముల నైవేద్యమిచ్చి సకలోపచారముల శంకరుం బ్రీతునిం గావించెను. పిదప భవానీదేవిని బూజించెను. ఆ భవానియే బృందారణ్యదేవత. షోడశోపచారపూజల నాదేవి నర్చించెను. † వివిధబలిప్రదానకృత్యము నెఱవేర్చెను. మఱియుఁ బరిశుద్ధమహిషశతమును బరిశుద్ధచ్ఛాగముల సహస్రమును, మేషములఁ బదివేలసంఖ్యను దేవి కొసంగెను. బ్రాహ్మణపంచకమును బిలువంబంచి స్వర్ణముద్రికలశతమును, ధేనుశతమును, దక్షిణలను భక్తిమై నిచ్చి శ్రీకృష్ణునకు మేలుగలుగ ననుగ్రహింపుఁడీయని ప్రార్థించెను. పిదప నుద్ధవుని శ్రీకృష్ణకుశలవార్తానయనమున నలరి సాదరముగా మరలమరలఁ బూజించెను.

అంత నుద్ధవుఁడా యశోదారోహిణులను శ్రీకృష్ణకుశలవార్తలను దత్కృత్యవిశేషములను దెల్పి మరలమరల నాశ్వాసించెను. గోపబాలకులు గుంపులుగా శ్రీకృష్ణచరిత్ర

---

* శంకరం పూజయామాస విప్రద్వారా పరం విభుం. అని మూలము.

† షోడశోపచారై ర్ద్రవ్యైశ్చ బలిభిర్వివిధై ర్మునే, మహిషాణాం శతం శుద్ధం ఛాగలానాం సహస్రకం, మేషాణామయుతం శుద్ధం యుక్తమాదాయ పంచకం, బ్రాహ్మణేభ్య స్స్వర్ణశతం ధేనూనాంచ శతం తథా, ప్రదదౌ దక్షిణాం తూర్ణం కృష్ణకల్యాణహేతవే. అని మూలము.

శ్రవణాదరులై రాఁగా వారి కాభగవంతుని చిత్రచరిత్రములఁ దెల్పి సంతుష్టమతులం జేసి గోపికలు శ్రీకృష్ణకుశలాదు లడుగ వారికిఁ దనివిపుట్ట నన్నియు వచించి వారింగూడి రాసమండల మున కరిగెను. చంద్రమండలమువలె వర్తులాకారమై మనోహారమై వర్ణనాతీతమై యుండెను. కదలీస్తంభములు ఫలభారమున వంగి చాలుగా నిలిపిన ట్లుండెను. శ్రీచందన వృక్షపల్లవములు చూడంజూడ వేడుక గొలుపుచుండెను. వృక్షములకుఁ బట్టములు వ్రేలాడుచుండఁగాఁ జూచువారి కవి యమూల్యవస్త్రములవలెఁ గనఁబడుచుండెను. పరిమళసమ్మిళితమాల్యము లందందు దృగ్గోచర మగుచుండెను. భగవత్పూజాద్రవ్యము లందందుండెను. చందనాగరుకస్తూరీవాసనలమించిన దివ్యానందదాయకవాసనలు గుబులుకొనుచుండెను. ఆ రాసమండలము నసంఖ్య లగుగోపికలు కాపాడుచుండిరి. అందందు భగవత్సేవామందిరము లానందజనకములగున ట్లమర్పఁబడి యుండెను. గోపకు లందందు నిలిచి కాపాడుచుండిరి. వారెల్ల శ్రీకృష్ణాగమనాదరమున నుండిరి.

అందొక్కచోట మాలతీవనము కలదు. అది యమునానదికి నుత్తరభాగమున నున్నది. అందు వకుళవృక్షములు వంజులభూరుహములు కన్నులపండువుగా నుండెను. అశోకతరువులు లెక్కకుమించి యుండెను. పలాశద్రుమములు చూడంజూడ నింపుగా నుండెను. మల్లికాలతలు సుమసౌరభముల వెదఁజల్లుచుండెను. శిరీషవృక్షము లందందుఁ గనఁబడుచుండెనపుష్పకోమలత్వమును దెలుపుచుండెను. యూధికావృక్షములు చాలుగానుండెను. మొగలిపొదలు మాధవీ మండప

ములు కన్నులపండువుగా నుండెను. ఆ వనమున భగవంతుఁడు బాలక్రీడల సల్పుచుఁ బాదపద్మముల నలంకరించి యుండు బెటెంగి యుద్ధవుఁడు ప్రదక్షిణ మొనరించెను. దానింజుట్టి బహువిధ భూరుహసంతతులు కనఁబడఁగాఁ బరమానంద మందెను. లవంగకానన మందుండెను. సాలవనము, తాలవిపినము, హింతాలాటవియు, పనసరసాలగహనము కనఁబడియెను. లవంగీలతామండపము లందం దమర్పఁబడి యుండెను. మందారకాననమును గాంచి యుద్ధవుఁడు దానికి దక్షిణముగాఁ దిరిగి ప్రదక్షిణమొనర్చి "కృతకృతోఽస్మి"యనుకొనియె. కుందగుల్మముల దర్శించియు మధుకాననమును దిలకించియు ధన్యతముని గాఁ దన్నుఁ దలంచుకొనియెను. పుంస్కోకిలాలాపము లందందు వినఁబడియెను. తుమ్మెదలు కుసుమపరాగములఁ జూరలాడి మధుపులాని ఝుంకారములు చేయుచుండెను. వనభూరుహములు మాధ్వీకమును గురిపించుపుష్పములు నిండియుండఁ గన్నులకు విందుసేయుచుండెను. వాయువు ల్లనల్లన విసరుచుండ దాన కుసుమముల పరిమళములు గుబులుకొనుచుండ వనమెల్ల సువాసనలకు నిలయమైనట్లు లుండెను.

ఉద్ధవుఁ డందుల కానందపరవశుఁడై యశోదాదేవి చెప్పినమార్గము ననుసరించి శీఘ్రగమనమున నతిరహస్యమగు బదరీవనమున కరిగెను. ఆమార్గము నిరుద్విగ్నమై యుండెను. శ్రీఫలభూరుహములు నింబములు నారింగములు దానియందు నిండియుండెను. అందు సరోవరములు తులసీకాననములు క్రిక్కిరిసియుండెను. సుపక్వఫలభరితములై వృక్షము లుండం జూచి యావనమును వామపార్శ్వముగా నుండునట్లు నడచి

యవ్వలిదగు కదళీవనమును బ్రవేశించెను. అది నిర్జనమై రమ్యమైయుండెను. అందొకచో రాధికాశ్రమము కన్నుల పండువు సేయుచుండెను. దాని ప్రాకారము మణినిర్మితము. దుర్గమపరిఖావేష్టితము. శత్రువుల కేరికే నగమ్యము. సజ్జనులకు సుగమము. అతిగోప్యము. సంకేతమార్గము కలది. రక్షకు లతిజాగరూకులై కాపాడుచుండిరి. విశ్వకర్మయే దాని నిర్మించెను.

ఆ రాధామందిరమును బొగడ బృందారకులకే నశక్యము. గోపికాగోపకులు దాని చుట్టునుండిరి. వేత్రహస్తులై గోలోకమునుండి యవతరించి గోపాలకు లనంబరఁగు పార్షదులు దానిం గాపాడుచుండిరి. ఆసౌధద్వారమును ముందుగఁ దిలకించి యుద్ధవుఁడు భక్తిభరమున వినమ్రుఁడై లోపలఁ బ్రవేశించెను. ద్వితీయద్వారము ప్రథమద్వార సౌందర్యమును మించియుండెను. తృతీయ చతుర్థద్వారము లేకోత్తరవృద్ధిన్యాయమున సౌందర్యనిలయమ్ములై యుండెను. అందు నాల్గవద్వారమతివిలక్షణము. ఐదవద్వార మద్దానిని మించియుండెను. ఆఱవది చూపఱకు వేడ్క నింపుచుండెను. అందు రామరావణ యుద్ధవార్తలం దెలుపుచిత్రములు కన్నులకు విందుగొలుపుచుండెను. శ్రీమహావిష్ణు దశావతారముల ప్రతిమ లందుండెను. ఒక్కచో రాసమండల చిత్రము లిఖింపఁబడియుండెను. యమునాప్రవాహచిత్ర మందుఁ జిత్రితమైయుండెను. ఆద్వారమును గోపికలే రక్షించుచుండిరి. దానిని వర్ణింప నవకాశమే లేదు.

ఆద్వారపాలికలయం దధిష్ఠాత్రుదేవియగు మాధవి యనుద్ధవుని జూచినంతనే యాదృతిఁ గుశలమడిగెను. ఉద్ధవుఁడు కుశలవార్తలనెల్ల నామె కెఱుకపఱచెను. ఆకుశలవార్తల నామె

సఖీబృందమున కేళీఁగించి సంతోషమును దెలుపు శుభవా ద్యముల మ్రోఁగఁజేసెను. ప్రియవార్తను దెచ్చిన యుద్ధవుని రాధామందిరమునకుఁ బిలుచుకొని పోయెను. ఉద్ధవుఁడా దివ్యమందిరమున నొక్కచో నమావాస్యనాఁటి చంద్రకళవలె నున్న రాధికం గాంచెను. ఆదేవి శోకభారవివశయై శయనించియే యుండెను. ఆమె పంకజనేత్రములు దుఃఖాశ్రుబిందు సంభృతములై యుండెను. రోదనము చేయుచుఁ బరుండినందున నాచిహ్నము లట్లేయుండెను. ముఖ మెఱ్ఱఁబాఱియుండెను. భూషణములు తీసివేయఁబడి యుండెను. ఆహారము వదలుట చూడఁగనే స్పష్టమగుచుండెను. సువర్ణవర్ణకుండలములుమాత్రము కనఁబడుచుండెను. నిశ్వాసములు తీవ్రరూపమును దాల్చియుండెను.

అట్టి రాధికనుగాంచి యుద్ధవుఁడు ప్రదక్షిణక్రమమున నమస్కరించెను. భక్తిభారమున వంగియుండెను. పులకాంచితసర్వాంగుఁ డయ్యెను. భక్తుఁడుగావున ధ్యానమొనరించెను. భక్తిభారమున నా పరదేవిం గాంచి తల్లీ! *నీవు బ్రహ్మాదిసురవందిత పాదాంబుజాతవు. నీకీర్తి లేశము స్మరించినంత ముల్లోకములు

ఉద్ధవకృతరాధాంబికాస్తుతిః.

శ్లో. వందే రాధాపదాంభోజం బ్రహ్మాదిసురవందితం, యత్కీర్తికీర్తనేనైవ పునాతి భువనత్రయం. ౧. నమో గోకులవాసిన్యై రాధికాయై నమోనమః, శతశృంగనివాసిన్యై చంద్రవత్యై నమో నమః. ౨. తులసీవనవాసిన్యై బృందారణ్యై నమోనమః, రాసమండలవాసిన్యై రాసేశ్వర్యై నమోనమః. 3. విరజాతీరవాసిన్యై బృందాయై చ నమోనమః, బృందావనవిలాసిన్యై కృష్ణాయై చ నమో నమః. ౪. నమః కృష్ణప్రియాయై చ శాం

పవిత్రములగును. గోలోకమునుండి గోకులమున నవతరించితివి. రాధికానామము నిందును ధరించియే యున్నదానవు. శతశ్శృం

తాయై చ నమోనమః, కృష్ణవక్ష స్థ్సితాయై చ తత్ప్రియాయై నమోనమః. ౫. నమో వైకుంఠవాసిన్యై మహాలక్ష్మ్యై నమోనమః, విద్యాధిష్ఠాతృదేవ్యై చ సరస్వత్యై నమోనమః. ౬. సర్వైశ్వర్యాధిదేవ్యై చ కమలాయై నమోనమః, పద్మనాభప్రియాయై చ పద్మాయై చ నమోనమః. ౭. మహావిష్ణోశ్చ మాత్రే చ పరాద్యాయై నమోనమః, నమస్సింధుసుతాయై చ మర్త్యలక్ష్మ్యై నమోనమః. ౮. నారాయణప్రియాయై చ నారాయణ్యై నమోనమః, నమోఽస్తు విష్ణుమాయాయై వైష్ణవ్యై చ నమోనమః. ౯. మహామాయాస్వరూపాయై సంపదాయై నమోనమః, నమః కల్యాణరూపిణ్యై శుభాయై చ నమోనమః. ౧౦. మాత్రే చతుర్ణాం వేదానాం సావిత్ర్యై చ నమోనమః, నమో దుర్గవినాశిన్యై దుర్గాదేవ్యై నమోనమః. ౧౧. తేజస్సు సర్వదేవానాం పురా కృతయుగే ముదా, అధిష్ఠాన కృతాయై చ ప్రకృత్యై చ నమోనమః. ౧౨. నమస్త్రిపురహారిణ్యై త్రిపురాయై నమోనమః, సుందరీషు చ రమ్యాయై నిర్గుణాయై నమోనమః. ౧౩. నమో నిద్రాస్వరూపాయై నిర్గుణాయై నమోనమః, నమో దక్షసుతాయై చ నమస్సత్యై నమోనమః. ౧౪. నమశ్శైలసుతాయై చ పార్వత్యై చ నమోనమః, నమో నమస్తపస్విన్యై హ్యుమాయై చ నమోనమః. ౧౫. నిరాహారస్వరూపాయై హ్యపర్ణాయై నమోనమః, గౌరీ లోకవిలాసిన్యై నమో గౌర్యై నమోనమః. ౧౬. నమః కైలాసవాసిన్యై మాహేశ్వర్యై నమోనమః, నిద్రాయై చ దయాయై చ శ్రద్ధాయై చ నమోనమః. ౧౭. నమోధృత్యై క్షమాయై చ లజ్జాయై చ నమోనమః, తృష్ణాయైక్షుత్స్వరూపాయై స్థితికర్త్ర్యై నమోనమః. ౧౮. నమస్సంహారరూపిణ్యై మహామాయై నమోనమః, భయాయై చాభయాయై చ ముక్తిదాయై నమోనమః. ౧౯. నమస్స్వధాయై స్వాహాయై శాంత్యై కాంత్యై

గనివాసినివి. చంద్రవతివి. తులసీవననివాసినివి. బృందావన నివాసప్రమోదవు. రాసమండలవాసినివి. రాసేశ్వరివి. విరజా తీర వాసినివి. బృందానామధారిణివి. బృందావనవిలాసినివి. కృష్ణప్రియనామమున వెలయుదానవు. శ్రీకృష్ణవక్షస్థ్సల నివాస ప్రమోదవు. అని యనేకవిధముల వినుతించెను. ఇది యుద్ధవ కృతస్తోత్రము. ఏమానవుఁడేని భక్తియుక్తుఁడై దీనిం బఠించిన నైహికాముష్మిక ఫలంబుల నొందును. సకల వాంఛితములు సద్యస్కాలముననే ఫలించును.

మహాశయులారా! ఈ కథనుండి యెఱుంగఁదగిన విషయములు పెక్కులు గలవు. వానిలో ముఖ్యతమములగు నొక

నమోనమః, నమస్తుష్ట్యై చ పుష్ట్యై చ దయాయై చ నమోనమః. ౨౦. నమో నిద్రాస్వరూపాయై శ్రద్ధాయై చ నమోనమః, క్షుత్పిపాసా స్వరూపాయై లజ్జాయై చ నమోనమః. ౨౧. నమో ధృత్యై క్షమాయై చ చేతనాయై నమో నమః, సర్వశక్తిస్వరూపిణ్యై సర్వమాత్రే నమోనమః. ౨౨. అగ్నౌదాహస్వరూపాయై భద్రాయై చ నమో నమః, శోభాయై పూర్ణచంద్రే చ శరత్పద్మే నమోనమః. ౨౩. నాస్తి భేదో యథాదేవి దుగ్ధధావళ్యయోః సదా, యథైవగంధభూమ్యోశ్చ యథైవజలశైత్యయోః. ౨౪. యథైవ శబ్దనభసోర్జ్యోతి సూర్యకయోర్యథా, లోకే వేదే పురాణే చ రాధామాధవయోస్తథా. ౨౫. చేతనం కురు కల్యాణి దేహిమా ముత్తరంసతి, ఇత్యుక్త్వా చోద్ధవస్తత్ర ప్రణనామ పునఃపునః. ౨౬. ఇత్యుద్ధవకృతం స్తోత్రం యఃపఠే ద్భక్తిపూర్వకం, ఇహలోకే సుఖం భుక్త్వా యాత్యంతే హరిమందిరమ్. ౨౭. న భవేద్బంధువిచ్ఛేదో రోగశ్శోకస్సుదారుణః, ప్రోషితాస్త్రీలభేత్కాంతం భార్యాభేదీ లభేత్ప్రియాం. ౨౮. అపుత్రో లభతేపుత్రాన్నిర్ధనో లభతేధనమ్, నిర్భూమిర్లభతే భూమిం ప్రజాహీనో లభేత్ప్రజామ్. ౨౯.

ఇత్యుద్ధవకృతం రాధాస్తోత్రం సంపూర్ణమ్.

-టి రెండు విషయములమాత్రమే యిట వ్రాసెదను. ఆలకింపుఁడు. భగవంతుఁ డుద్ధవుని గోకులమునకుఁ బంపి తనరాకంగోరి పరితపించు నందలివారి నూఱడింపుమనియె. ఉద్ధవుఁడన్ననో పరమైకాంతికభక్తుఁడు. విశేషించి శ్రీకృష్ణాజ్ఞను శిరసావహించువాఁడు. భగవంతుఁ డి ట్లాజ్ఞాపింప నదియే ప్రసాదసారమని భావించి గోకులమునకుఁ జనుచు నందందు శుభశకునములు తోఁప వానిం దిలకించుచుఁ బోయి బృందావనమున గోకులమును గాంచెను. బృందావనమున నొక గోకులమున్నదియా యను సందియమందకుఁడు. గోకులమున ననేకదుర్నిమిత్తములు తోఁపఁగా నందాదులు దానిని వదలి బృందావనమున కరిగిరని ముందే మీరు చదివియున్నవారు. నందాదులా బృందావనమున నివాసములు కావించుకొన్న చోటునకే గోకులమను పేరు గల్గెను. ఆవనమునందే వేఱొకతావున రాసమండలము గలదు. శ్రీకృష్ణభక్తులకు రాసమండలార్చనము నృత్తగీతములు ప్రధానములని యింతకుముందే వ్రాసియుంటిని గదా. మఱొకతావున రాధాదేవి నివసించుమందిరము గలదు. ఆమందిరము రాసమండలమునకు సమీపమున నున్నది. రాసేశ్వరియన్నను రాధయన్న నొక్కటియే యని గ్రహింపుఁడు. ఇవ్విషయములు మదినిడుకొన్నచోఁ గథను వినునప్పుడు శంకలు పొడమకుండు.

ఉద్ధవుఁడు బృందావనము చేరంజని గోకులమునకుం బోయి నందమందిరమునకుం బోయెను. యశోదారోహిణులం దుద్ధవున కాతిథేయసత్కారము లాచరించిరి. కుశలమడిగిరి. ఈపట్టున నాకాలపుటాచారము లెట్లుండునని యించుక విచారించు టధికప్రసంగము కాదు. ఇపుడు నందమందిరమున నున్న

వారు యశోదారోహిణులు. వీ రిరువురు శ్రీకృష్ణబలరామ మాతలు. పుత్రవియోగమునఁ గుందుచున్నవారే. వారిదృష్టి కీలోకమునఁ బుత్రులకంటెఁ బ్రియతమపదార్థము వేఱుగను న్నట్లగపడదనుట నిక్కము. అట్టిచో వారెట్లు సంభాషించిరో యించుక విమర్శించిన నాకాలమున స్త్రీల యలవాటు లెట్టివో తేటపడఁ గలవు. యశోద యుద్ధవునింగూర్చి యిట్లు పల్కినది. ఇరువు రొక్కసారి మాటలాడుట బాగులేదు కదా!

క్వనందః క్వబలః కృష్ణ స్సత్యం తత్కథయోద్ధవ.

అనునదియే ప్రశ్నము. యశోద సాధ్వీమణి. కావున ముందు భర్తనుగుఱించి ప్రశ్నించెను.

పతిప్రియహితే యుక్తా స్వాచారా విజితేంద్రియా,
నేహకీర్తి మవాప్నోతి ప్రేత్య చానుత్తమాం గతిమ్.

అను యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ననుసరించి పతిప్రియమునే తొలుదొలుతఁ గోరవలసినది పతివ్రతాధర్మము. కావుననే స్త్రీలకు భర్తకంటెఁ బ్రియతమపదార్థము ప్రపంచమున నుండరా దనువిధి నిర్ణయింపఁబడియె. ఆ యాచారము ననుసరించియే యశోద నందుఁ డెందున్నవాఁడని ప్రశ్నించెను. ఆవల బలరా ము నడిగెను. పిదప శ్రీకృష్ణునిఁ బ్రశ్నించెను. బలరాముఁడు రోహిణికుమారుఁడు. కాని యశోదారోహిణులకు బలరామ శ్రీకృష్ణులు తుల్యులు. భేదములేదు. కాఁబట్టి పెద్దవాఁడు కును దొలుత నడిగెను. తరువాతఁ గృష్ణునడిగెను. దీనింబట్టి యూహింపఁగా నాకాలమున ననఁగా ద్వాపరాంతమున నెంత టిప్రీతి స్త్రీలయం దొకరికొకరికిఁ గలిగియుండెనో భేదబుద్ధియిం చుకంతయులేక సమబుద్ధి యెట్టులుండెనో తేటపడును. ఈ కా

లమునకు నాకాలమునకుఁ దారతమ్యము పర్వత మశకములకుండునంత యనవచ్చును గదా. హస్తిమశకన్యాయ మనరాదు. పిదప నుద్ధవుఁడు కుశలములం దెలుప నాలకించి హర్షించి యాయుత్సాహమున నికముందును బతిపుత్రులకు మేలుచేకూరుటకై పరమేశ్వరుఁడగు మహాదేవుని

శంకరం పూజయామాస విప్రద్వారా పరం విభుమ్.

బ్రాహ్మణులద్వారా పూజించెను. తానేల పూజింపరాదనరాదు. స్త్రీలు శివపూజ చేయరాదు. విప్రులద్వారా చేయింపవలయు. విగ్రహములఁ బూజించుటకు స్త్రీల కధికారము గలదు. ఇది భేదబుద్ధిగాదా. మహర్షుల కిట్టినియమములు చేయుట న్యాయమా యని ప్రశ్నింపకుఁడు. స్మృతికర్తలకుఁ బక్షపాతము లేదు.

స్వాంప్రసూతిం చరిత్రం చ కులమాత్మాన మేవ చ,
స్వంచధర్మం ప్రయత్నేన జాయాం రక్షన్ హి రక్షతి.
అర్థస్య సంగ్రహే చైనాం వ్యయే చైవ నియోజయేత్,
శౌచే ధర్మేఽన్నపంక్త్యాం చ పారిణాహ్యస్య వేక్షణే.
అరక్షితా గృహేరుద్ధాః పురుషై రాప్తకారిభిః,
ఆత్మాన మాత్మనా యాస్తు రక్షేయుస్తాః సురక్షితాః.

మనుస్మృతి. ౯ అధ్యాయము.

అనుపద్ధతుల ననుసరించి స్త్రీలకు గృహశిశుపాలనాది మహాకార్యములు విధించి దేవపూజాదులు పురుషకర్తవ్యములని శాసించిరి. కాని భేదబుద్ధిని గాదు. సర్వభూతహితులగు మహాత్ముల కట్టికుబుద్ధి యెట్లుండును? కొంచమైన నాలోచింపక వారినాక్షేపించుట తెలివితక్కువ కాదా. పురుషులు పాలిచ్చి

శిశువులఁ బోషించి గృహశుద్ధిని జేసికొనుచు వంటచేయవలసి నట్లు శాసించుట యుక్తమగుచో స్త్రీలు శివపూజాదులు చేయ వచ్చునని శాసింపవచ్చును. గృహవిషయమునను, ద్రవ్యమును దాఁచుట, క్రయవిక్రయము చేయుట లోనగుపనులందును స్త్రీలకుఁ బలమునుకలగుచుండ శివపూజకూడఁ జేయవలయునని మునులు శాసించినఁ గ్రూరాత్ములని మనమే నిందింప కుందుమా. ఇవ న్నియుఁ గలిపి యూహింపఁగా వారఖిలజ్ఞులని తేటపడియెడిని.

ఇట్లు యశోద కుశలవార్తల నడిగి పరశివునకుఁ బూజ చేయించి యతిథికి నిష్టభోజనము సమకూర్చెను. ఇదియే యా కాలపు మర్యాద. ఇప్పటికాలపుమర్యాదలతోఁ బోల్చిచూచి నచో నెంత మార్పునొందినవో తెలియఁగలవు. అవ్వల నుద్ధ వుఁడు భగవదాజ్ఞానుసారము రాధామందిరమున కరిగెను. త్రోవలో గోపబాలకులు శ్రీకృష్ణునిరాకను బ్రతీక్షించుచు స్మ రించుచు రోదనములు చేయుచుండిరి. ఇది లోకస్వభావమా అమానుష బాలకస్వభావమా పరికింపుఁడు. గోలోకమునుండి శ్రీకృష్ణసేవార్థ మవతరించిన పార్షదులు. వారించుకంతయు నామహాపురుషవియోగము నోర్వఁజాలరు. తద్గతప్రాణులు. కాఁబట్టియే శ్రీకృష్ణదర్శనమును గోరి యవకాశము నోర్వఁ జాలక రోదనములు చేయుచుండిరి. ఉద్ధవుఁడు వారింగాంచి యచ్చెరువందెను. గోపిక లొక్కపెట్ట నుద్ధవునిం గాంచి భగ వంతుని కుశలమడిగిరి. ఎప్పుడువచ్చునని ప్రశ్నించిరి. ఏల? వా రును రాధామాధవసేవార్థ మవతరించిన గోలోకవాసినులు, అంతియకాని కులటలు గాదు. ఈభావము గల్గినవారికి వారి చర్యలే తెలివిచెప్పఁగలవు. అట్లు భావించుట మహాపాపకార్య

మని హెచ్చరింపఁగలవు. గోపికలు భగవత్పాదారవిందసేవా పరాయణలనుట తేటపఱుపఁగలవు.

ఆవల నుద్ధవుఁడు బృందావనమున రాసమండలమును గన్నులారఁ గనుఁగొనియెను. ఆరాసమందిరము నిత్యోత్సవ విరాజితము. బ్రహ్మాదులకే సేవ్యము. నిత్యాలంకార సంభృతము. దానిమహిమము భక్తులు కానివారికిఁ దేటపడునది కాదు. భగవంతుఁడు గొల్లపిల్లలతో వ్యభిచరించెనన్న వారి కింత కంటె వేఱూహలు ప్రసరించునా. పూర్వపుణ్యమునఁగాని భక్తి భావ మలవడదు. అది యలవడినఁగాని భగవచ్చరితము రుచింపదు. భక్తిహీనుల కన్నియు విపరీతములుగాఁ దోఁపకమానవు. ఏలన నాతనిమది సదా ప్రముదితమైయుండక దుఃఖముతో నిండియుండును. సుఖ మాప్రాణికున్నదన్న శూన్యము. అందు నకు వెన్నెల రుచింపనిచందమున భగవత్సేవ వ్యర్థమని భావించువారలకు నింతకంటె మఱేమి తెలియఁగలదు. కావున వారి మాటలకుఁ జెవిరంధ్రమునఁ జోటీయరాదు. వినినను విననట్లె భావింపవలయును.

ఆమీఁద నుద్ధవుఁడు రాధామందిరమున కరిగెను. కక్ష్యాంతరములు గడచెను. గోపిక లుద్ధవునకు మర్యాద చేసిరి. కడపటిద్వారమునఁ గావలియుండు గోపికల కధిష్ఠాత్రి దేవి యగు మాధవి యతనిరాకను దేవి కెఱుకపఱచి తదనుమతి నొంది పిలుచుకొని యాతిథేయములఁ గల్పించెను. రాధా దేవిం జూచినంతనే ఉద్ధవున కాశ్చర్యకర మగుభావ మంకురించెను. ఆదేవిని వినుతించెను. అస్తుతిని దిలకింపుఁడు. సకలదేవ తాస్వరూపిణి యని తెల్పును. త్రిమూర్తు లీదేవియందె సంభూ

తులేయని తేటపఱచును. లక్ష్మి సావిత్రి పార్వతి యనువారలీదేవియేయని వెల్లడించును.

"నమః కైలాసవాసిన్యై మాహేశ్వర్యై నమోనమః"

అనఁగా నేమి? ఇది రాధాస్తుతియని మాత్రము మఱువకుఁడు. కైలాసమందున్న పార్వతియు నీరాధయే యనఁగా లోకరక్షణార్థమై మూర్తిత్రయమనంబడు బ్రహ్మ విష్ణు శంకరులఁ బుట్టించి వారికిఁ బత్నులఁగా వాణీ లక్ష్మీ పార్వతులను గల్పించెనని గదా దీనిసారము. త్రిమూర్తులే యీమె యంశసంభూతులనఁగా నిఁక శివకేశవులలో నొకరు గొప్ప వేఱొకరు తక్కువ యనుభావ మేమూలనున్నదో తెలియకున్నది. అట్టిభావ మజ్ఞానకల్పితముగాక మఱేమిటి? ఇంతమాత్రము కనుఁగొనలేనివారు ముక్తిమార్గమును దెలుపుదుమనుటకంటెఁ బరిహాసపాత్ర మగువిషయము వేఱొకటి యుండునా యని విమ్మడుగుచున్నాఁడ. మీ రేమనఁగలరు?

ఈస్తుతి సారమేమనఁగా

ప్రకృతియనునది పార్వతి గాదు. లక్ష్మి గాదు. శారద గాదు. పరాత్పరుని యిచ్ఛ. ఇచ్ఛాశబ్దము స్త్రీలింగమని వ్యాకరణకర్తలు శాసించిరి. బ్రహ్మశబ్దము నపుంసకలింగ మనిరి. కళత్రమనఁగా భార్యగదా. ఆకళత్రశబ్దము నపుంసకలింగ మనిరి. ఇది వ్యాకరణనియమము. దీనిని నమ్మి భ్రమించి ప్రకృతియనఁగా నొకస్త్రీయనియు, ఆమెయే పార్వతియనియు భావించి వైష్ణవు లులికిపడుచుందురు. తుదముట్ట శాస్త్రగ్రంథములు పఠించినఁ బ్రకృతి పార్వతియా కాదా యనుసిద్ధాంతము తేలఁగలదు. ముందే యులికిపడి మొండివాదము చేయఁబూనిన

వారికిఁ దెలుపవలసిన విషయ మేమిగలదు. శాక్తుఁడు కాని వాఁడు లోకమున లేఁడు. లోకమంతయు శక్తికల్పితము. ఏపే రున నామెను గీర్తించినను ఆక్షేపము లేదు. సర్వశబ్దవాచ్యత్వ మే యామెచరిత్రము. ఇందు వైష్ణవులకు శైవులకును మాట లాడ స్థలమే లేదు. భగవంతు నేనామమునఁ బిలిచినను దోషము గాదు. సర్వశబ్దవాచ్యుఁడు భగవంతుఁడు కాఁడనుచో వారితో మనము మాటలాడఁ బనియుండదు. వారి కిదియే తొలిజన్మము. చాల జన్మములకుఁగాని వారికి బుద్ధి మార్పునొందదు. అట్టి మార్పు వారిబుద్ధియందుఁ ద్వరగాఁ గావలయునని మన మా పరాత్పరుని గోరవలయును. మనము చేయఁదగు ప్రథమకృత్య మిదియే. వారితో ద్వేషింపరాదు. వా రేమిచేయుదురు. వారికిఁ దోఁచినంత తెలిపిరి. వారితప్పేమియు నిందుఁ గానరాదు. కావు న మనము వారిని దూషింపరాదని విన్నవించువాఁడను. ఇఁకఁ బ్రకృతము ననుసరించెదను.

రాధాంబికను స్తుతించి యుద్ధవుఁడు ధన్యుఁడయ్యెను. కృతకృత్యుఁ డయ్యె. సఫలమనోరథుఁ డయ్యెను. ఇంతయేల? భగవత్సేవాపాత్రుఁడయ్యెను. మనఃక్లేశము లాతనిమదినుండి తొలఁగెను. ఏలనఁగా,

"తదను ప్రధానద్వారా రాజదర్శనం కర్తవ్యమ్."

అనున్యాయము ననుసరింపవలయుఁ గదా. భగవంతుఁడే రాజనుకొందము. మంత్రి ప్రకృతియనుకొనక తప్పదుకదా. మంత్రిద్వారా కదా రాజదర్శనము చేయుట లోకాచారము. అట్లే ప్రకృతినాశ్రయించి తత్కటాక్షపాత్రులమై పిదప భగవం తుని సేవింపవలయును. ఇదియే సాధుమార్గము. అద్వుత్రోవలం

బోయిన రాజభవనమునకు గన్నము పెట్టి రాజును దర్శించి తత్కటాక్షపాత్రులము కాఁగోరినట్లే యగు. ఇదెట్లు ఫలము నిచ్చునో యదియు నట్లే ఫలమొసంగును. కావున నో మహాశయులారా! శ్రీరాధాంబికయే మూలప్రకృతియని భావించి తత్పాదసేవ చేయుఁడు. దానిచే శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమును భజింపఁజాలు యోగ్యత కలుగఁగలదు. ఇది సున్న యగుచో నదియు సున్న యే.సంశయము లేదు.రాధామాధవులకు భేదమును గల్పింపకుఁడు. రాధ శ్రీకృష్ణుని యుంపుడుకత్తెయని తెలివితక్కువ ప్రసంగములు చేయువారిమాటల నాలకింపకుఁడు. రాధను భజింపక శ్రీకృష్ణుని భజింప వలనుపడదు. ఇంకనైనను గన్నులు తెఱచి రాధాదేవిని భక్తిమై నారాధింపుఁడు. సర్వదేవతాస్వరూపిణినిగా ధ్యానింపుఁడు. ఆమె చక్కనిమార్గమును గనఁబఱచు. దాన నించుకపయనమును సాగించిన భగవత్సేవ దొరకును. కృతార్థుల మగుదుము. ఇంకను విశేషించి వచించుట కవకాశము లేదు. కాన నింక నీవిషయమునుండి గ్రహింపఁదగిన నీతులను బరిశీలింపుఁడని మిమ్ములనే వేఁడుచు నవ్వాలిచరిత్రమును వ్రాయ లేఖినిం బ్రోత్సహించెదను.

పాఠకమహాశయులారా! దీనితర్వాతికథ శ్రీకృష్ణుని కుశలోదంతమును బ్రశ్నించుట, ఉద్ధవుఁడు బదులు చెప్పుట యను నదియై యున్నది. శ్రీభాగవతమునందు గోపిక లుద్ధవునితో మాటలాడుచు నన్యాపదేశముగా శ్రీకృష్ణునిరాకను గోరువిషయము చెప్పఁబడినది. అదియే భ్రమరగీతానామమున వ్యవహరింపఁబడును. దానిని వ్రాయుటకుముందు చోటు గానరాకుండును. కావున ఆవిషయమును వ్రాసి పిదప రాధోద్ధవసంవాద

నును వ్రాసెదను. అనఁగా నిపు డుద్ధవుఁడు గోపికలతో సంభాషించుచున్నవాఁడని యూహింపవలయునని కోరెదను. రాధతో నుద్ధవుఁడు మాటలాడ నింకను బోలేదని భావించి యీకథను జదువుఁడు. ఇదియే యిపుడు మీకుఁ దెలుపఁదగు విషయము. ఈకథప్రకార ముద్ధవుఁడు గోకులమును బ్రవేశించుచుండఁ జూచి గోపికలు మాటలాడుచున్నవారుకదా యని మాత్రము మఱువకుఁడు.

భ్రమరగీతలు.

* ఉద్ధవుని గోపికలు కాంచిరి. ఆజానుబాహుఁడై నూత్నకమలదళలోచనుఁడై పీతాంబరమును దాల్చి కమలహారమును దాల్చి ముఖారవిందము చూచువారి కద్భుతానందమినుమడింపఁజేసి కుండలమండిత కర్ణయుగళుఁడై యుద్ధవుఁడొప్పెను. ఆతనిమోమునఁ జిఱునవ్వు కనఁబడుచుండుటయే గాక యద్భుతానందమును బ్రేక్షకులకుఁ గలిగించుచుండెను. అట్టి విచిత్రరూపుని భగవద్భక్తాగ్రేసరుని గనుంగొని గోపిక లెవ్వఁ డీమహాత్ముఁడు నయనానందమును వెల్లివిరియఁ జేయుచున్నవాఁడు? ఎచ్చటినుండి వచ్చెను? శ్రీకృష్ణవేషమును ధరించినవాఁడు? శ్రీకృష్ణదర్శనజనితానందమే యీతనిం జూడఁ గల్గు

* ఈవిషయము శ్రీభాగవతము దశమస్కంధము నలువదియేడవ యధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినదని గ్రహింపఁదగు. మఱియు నీవిషయమున నించుక గర్గసంహిత మధురాకాండము పదునేడవయధ్యాయమునఁ గలవిషయము కలిపి వ్రాయఁబడినదనియుం దెలియంగఁదగును. బ్రహ్మ విష్ణు బ్రహ్మవైవర్తపురాణములయం దీవిషయమే లేదు. శ్రీభాగవతకథతో గర్గసంహిత కథను గలుపుచు వ్రాసెదను.

చున్నయది? అని యబ్బురపడుచు నానంద ముప్పొంగుచుండ నుత్తమ యశోధురంధరుఁడైయున్న యా శ్రీకృష్ణభక్తునిం గాంచిరి. వినయముట్టిపడ నమస్కరించిరి. అతిథేయసత్కార ముల నలరించిరి. లజ్జయు, నవ్వు, ప్రీతివీక్షణము, సూనృతాద్య లంకారము లాతనియందుండుట దెలిసికొనిరి. పీఠముపైఁ గూరు చుండఁ బ్రార్థించిరి. శ్రీకృష్ణవార్తాహారునిగా భావించిరి. మంద్ర స్వరమున నిట్లు ప్రశ్నించిరి.

మహాశయా! యదువంశనాథుఁ డగురమానాథుని పార్ష దుఁడవని, యామాన్యుఁడు పంపఁగా నరుదెంచినదూతవని యెఱింగితిమి. తల్లిదండ్రులకుఁ బ్రియమును గోరుజగత్పతి ని న్నంపినాఁడు. కావుననే యీబృందావనమున కరుదెంచితిరి. * ఆమా శ్రీకృష్ణునకుఁ దలిదండ్రులసేమ మరయుకార్యము తప్ప నీగోకులమున స్మరింపఁదగినవిషయ మేమియున్నది? ఉన్నట్టు మేము తలంపము. † మునికింగూడ బంధువుల స్నేహానుబంధము

---

* అన్యథా గోవ్రజే తస్య స్మరణీయం న చక్ష్మహే- అని మూలము. తొలఁదొలుత జననీజనకు లగునదితి కశ్యపావతారులయిన యశోదానంద భూపతులు స్మరింపఁదగినవారనుట ప్రాచీనధర్మమును మే మెఱుంగుదుమని గోపికలభావము. మానవుఁడు తొలుత జననీజనకుల కుశలమెఱుంగుపని ముఖ్య తమమని తెలిసికొనఁదగునని దీని యుపదేశము.

† స్నేహానుబంధో బంధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః, అన్యేష్వర్థ కృతామైత్రీ యావదర్థవిడంబనా-అని మూలము. మునియనఁగా మననము చేయువాఁడు. అనఁగా నిష్టదైవతరూపము సదా ధ్యానించువాఁడని తాత్ప ర్యము. అట్టివానికింగూడఁ దలిదండ్రులవిషయ మగుననుబంధము తప్పదు. అంతదనుకఁ గర్మము వాని ననుసరించియే యుండును. సోఽహంభావము

వదల శక్యముగానిది. జననీజనకేతరబంధువులయందుఁ జేయు మైత్రి కార్యార్థమై యుండును. ఆమైత్రి కార్యంబు ముగిసిన వెనుక నది నటించుటకు మాత్రమే పనికివచ్చును. అనఁగా స్నేహముండినట్లు ప్రవర్తింపవచ్చునుగాని కార్యము ముగియక మునుపున్నయట్టిది కాదు.

ఆర్యులారా! యిందలి రహస్యవిషయములనుగూడ నిందే వ్రాయుచుందును. కానఁ గథవలె లేదేయని భావింపకుఁడు. ఇపుడు గోపికలచిత్తవృత్తి భగవద్దర్శనాతురమై యున్నది. శ్రీకృష్ణమూర్తి మధురానగరమునుండి రాఁడేమోయని గోపికలు కొందలంపడుచున్నవారు. ఉద్ధవునిఁ గాంచినంతనే శ్రీకృష్ణమూర్తియే యీతనింబంపెనని గుఱుతించిరి. భగవద్విరహము నోర్వని భక్తిపరవశ లగుగోపికలు నర్మగర్భముగాఁ దమభావముల నాతనికిం జెప్పఁదలంచి యిట్లు మాటలాడుచున్నవారు. కావున నిందుఁ బ్రాతీతికార్థమే గాక విశేషార్థము లుండక తప్పదు. కాఁబట్టియే యాశ్లోకముల వ్రాసి విశేషార్థము నించుక వ్రాయుచు గోపికలభక్తిని వెల్లడించెదను. ఈగొడవ యిటి నేలయనిమాత్రము తలంపక యవకాశ మించుకవ్యయపఱచి పఠింపుఁడు. గోపికలభక్తి పరవశత్వము తేటపడును.

ఉద్ధవా! తుమ్మెదలు మకరందమును గ్రోలుతలంపున సుమనస్సులఁ జేరునట్లు పురుషులు స్త్రీరత్నములయందు మైత్రి సనుతురు. కొంతకాలమునకు వెనుక వారిం ద్యజింతురు. వేశ్యలు నిర్ధనుఁ డగుపురుషుని వదలుదురు. ప్రజలు తమ్ము

పృథమము కాఁగా నది నశించును. అప్పు డతఁడు మునియనఁబడఁడు. ముక్తుఁ డనఁబడును. అని యిందలిరహస్యము.

రక్షింప సమర్థుఁడు కాని ప్రభువును వదలుదురు. చదువు నేర్చిన పిదప శిష్యులు గురువును వదలుదురు. ఋత్విజులు యజ్ఞదక్షిణలం గైకొని యజమానుని వీడుదురు. పక్షులు ఫలము లుండునంతదనుక వృక్షము నాశ్రయించి ఫలములు ముగిసినపిదప వేఱొండుతావునకుం బోవును. అతిథులు గృహస్థునింటికిం జనుదెంచి సత్కృతులై భుజించి, యావెనుక నాయిల్లును బాయుదురు. మృగములు నీరంధ్రారణ్యమున నివసించి దావాగ్ని యాయడవినింగాల్ప వేఱొండుకానకుఁ బరుగిడును. జారుఁడు తాఁ బ్రేమించినకాంతను సుఖానంతరము త్యజించును. ఉద్ధవా! యీ యుదాహరణములు లోకమునఁ గలవుకదా. అని పలికిరి. ఈఘట్టమున నేలాకో మహాకవిపోతన మూలమును వదలియించుక వ్రాసి ముగించెను.

మూ. పుంభిస్త్రీషు కృతా యద్వత్సుమనస్స్వివ షట్పదైః,
నిస్స్వం త్యజంతి గణికా అకల్యం నృపతిం ప్రజాః. ౭
అధీతవిద్యా ఆచార్య మృత్విజో దత్తదక్షిణం.
ఖగా వీతఫలం వృక్షం భుక్త్వా చాతిథయో గృహం.
దగ్ధం మృగా_స్తథారణ్యం జారో భుక్త్వా రతాంస్త్రియం.

ఈమూలమునకు మహాకవి వ్రాసినపద్యమును దిలకింపుఁడు.

క. మునివరులైనను బంధుల
ఘనసఖ్యము విడువలేరు గాక విడువరే
ననిమిత్త సఖ్యమొఁకటి
సనితీఱిన నళులువిరులఁ బాయునో లేదో.

ఈయొక్క పద్యముతప్ప వేఱుగానరాదు. ఇందుఁ బైశ్లోకముల భావమేగాక వీనికి ముందున్న

మూ. స్నేహానుబంధో బంధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః,
అన్యేష్వర్థకృతామైత్రి యావదర్థవిడంబనా. ౬

అనుశ్లోకార్థముగూడ నిమిడియున్న ట్లూహింపక తప్పదు. ఇన్ని శ్లోకముల కొక్కపద్యము వ్రాయ నేమిహేతువో తెలియఁ జాలకున్నాఁడ. భక్తిశృంగారము లిందు లేవనికాఁబోలు. "కాక విడువరే సనిమిత్తసఖ్యము" అనుచో రసము తులకించుట లేదు. చప్పిడిగా నున్నది. వారిభావ మేదియైయుండునా యని యూహించునంతటి ప్రజ్ఞ నాకు లేదని తలంచి యీచర్చమాని నాకుం దోఁచినభావమును వ్రాయఁ బూనెదను. గోపికలభావ మిదియై యుండును. తలిదండ్రులు కాక యితరులగు బంధువులయం దొనరించు మైత్రి కార్యము తీఱిన పిదప నుండదు. అనునది ప్రాతీతికార్థము. శ్రీకృష్ణుఁడు పరాత్పరుఁడు. సృష్టి చేయఁబూనునపు డొక్కకార్యముకొఱకుఁ గొందఱియందు మైత్రిగలుగునట్లు నటించును. ఆపని కాఁగానే వారిని వదలును. ఇది పక్షపాతము కాదు. ఆమహాత్మునకుఁ దలిదండ్రులయం దెక్కువప్రీతియు నితరులయందుఁ దక్కువమైత్రియు నుండదు. సర్వసముఁడు కదా పరమాత్మ. అని వా రెఱింగినవారేయని మన మూహింపఁదగు. ఈభావము క్రిందిశ్లోకములంబట్టి దృఢపఱుపవచ్చును. పురుషులు స్త్రీలయం దునుచు ప్రీతి కామ్యానంతరము నిలువదు. అట్లే తుమ్మెదలు విరులరసము నుగ్రోలి వెనుక వాని వదలును. అనునది సామాన్యార్థము. విశేషార్థ మేమనఁగా, పరమపురుషుఁడగు శ్రీకృష్ణమూర్తి సృష్టికార్యమునందుఁ బ్రకృతియందు మైత్రి నునుచును. అనఁగాఁ బ్రకృతికి లోఁబడును. సృష్టి లయము కాఁగాఁ బ్రకృతిని వద

లును. అనఁగా లోఁబడినట్లు నటింపఁడు. అట్లే సుమనస్సులు, అనఁగా దేవతలు. వారియందును బ్రీతి యితరులకంటె నెక్కుడుగా నునుపఁడు. కావున సర్వభూతసముఁడు శ్రీకృష్ణుండని మే మెఱుంగుదుము. అనుభావముకలిగియే యీయర్థమును దృఢపఱచునెపమున నిన్నియుదాహరణములఁ దెల్పిరి.

ఈయర్థమే శుకమహర్షి చంద్రుఁడు తేటతెల్లముగా నీ క్రిందిశ్లోకమునఁ దెలిపెను.

మూ. ఇతి గోప్యో హి గోవిందగతవాక్కాయమానసాః,
కృష్ణదూతే వ్రజం యాతే ఉద్ధవే త్యక్తలౌకికాః. ౯
గాయంత్యః ప్రియకర్మాణి రుదంత్యశ్చ గతహ్రియః,
తస్యసంస్మృత్య సంస్మృత్య యాని కైశోరబాల్యయోః.

త్యక్తలౌకికాః = త్యక్తలోకవ్యవహారాః. అనివ్యాఖ్య. ఈశ్లోకములకుఁ దెలుగునఁ బద్యమే కానరాదు. ఏలాకో! మహాకవి తెనిఁగించునపుడు తాఁటియాకుల ప్రతిలో నీశ్లోకములు లేవేమో! యనుటయే యిట సరసము.

అని యిట్లు లాగోపికలు పలుకుచు శ్రీగోవిందునిపైఁ ద్రికరణములనంబడు వాఙ్మనఃకాయముల నిలిపి లోకవ్యవహారముల వదలి శ్రీగోపాలబాలకుని బాల్యకైశోరదశలయందుఁ గావించియున్న విలాసచర్యల స్మరించి స్మరించి సిగ్గువదలి పలవించుచు మరల భక్తిభారమున గానముచేయుచు శ్రీకృష్ణదూతయగు నుద్ధవునెదుట నుండిరి. ఇది సామాన్యార్థము. విశేషార్థమేమనఁగా,

వచ్చియున్న భక్తుని భగవద్దూతగా భావించిరి గానఁ బరమానందలహరి మునుఁగుచు భగవద్దర్శనమైనట్లే భావించిరి.

కావుననే మనోవాక్కాయముల నా లీలామానుషవిగ్రహము నిపై నునిచిరి. అంతట శ్రీహరి బాల్యకౌమారచర్యలు స్మృతిగోచరము లయ్యెను. వానింగాంచినంతనే సిగ్గు వదలిపోయెను. అనఁగాఁ దమరుస్త్రీలని పురుషుఁ డెదుట నున్నవాఁడని తమరు శ్రీకృష్ణునింతగా నడిగిన నితఁ డేమనుకొనునో యనుభావము నశించెనని భావము. వారి కత్తరుణమున నెల్లయెడల శ్రీకృష్ణ బాల్యక్రీడలే కనఁబడియెను. అట్టి శ్రీహరినిం దలంచి విలపించిరి. అంత భక్తిభావము దుస్తరమగుట గొంతెత్తి తచ్చరిత్ర గేయములఁ బాడిరి. లోకవ్యవహారముల మానిరి. అనఁగాఁ దమరిపు డొనరింపవలసిన గృహకార్యము లేమనుభావము వారియందుఁ గన్పట్టలేదని భావము. కావున నాపరమేశ్వరుం దలంచుచు స్తుతిపాఠములం జెప్పుచుండిరి.

ఆర్యులారా! ఈవాక్కుల భావమును గాంచిన మీరును గోపికలు వ్యభిచారిణులు కారనియు, శ్రీకృష్ణ పాదారవిందాశ్రితమానసలనియు, మహాభక్తిభరితలనియుఁ దోఁచును గదా. లోకమునఁ గులటల కిట్టివ్యాపారము లుండునా. విటుని చరిత్రములఁ బాడుదురా. లోకమున నిట్టియాచారములు కలవా. మీరు వింటిరా చూడఁ జాలితిరా. లేదుకదా. ఈ శ్లోకముల యర్థము తెలుఁగుభాగవతమున లేకుండుట లోపము. ప్రకృతము గోపికలు భక్తిభరితహృదయలనియు నుద్ధవుని గాంచినంతనే పట్టరాని ప్రీతిచే భగవత్కథల నడుగఁ బ్రయత్నించిరనియు వారిచర్య లమానుషములనియుఁ దలంపుఁడు. వారివలె భగవద్గుణసంకీర్తనము చేయ నభ్యసింపుఁడు. భగవద్దాస్య మలవడును. తరువాతికథ నాలకింపుఁడు.

ఇట్లు లాగోపికలు భగవంతుని వినుతించుచుఁ దద్దర్శనము కాలేదే యను తత్తఱపాటునఁ జిత్తము లుత్తలంపడఁ బలవించుచుఁ దమ రిపు డేమిచేయుచున్నవారో తెలియక యుండిరి. అట్టితఱి నొక్కతుమ్మెద యందొక్క నెలఁతుకకుఁ గానవచ్చెను. దానింజూచి తా నాడఁదలఁచుకొన్న మాటల నన్యాపదేశంబున నుద్ధవునకుఁ దెలుపం దలంచి శ్రీకృష్ణదర్శనమును గోరునది గాన నాతుమ్మెదను శ్రీకృష్ణుఁ డంపినదూతగా భావించి యిట్లు పలికెను. ఈమాట లుద్ధవునకుఁ దెలియవలయుననియు వీనినెల్ల శ్రీహరికిం దెలుపుఁగాక యనియు నాత లోదరి తలంచెను.

ఇందుమూలమున,

"కాచిన్మధుకరం దృష్ట్వా ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమమ్,
ప్రియప్రస్థాపితం దూతం కల్పయిత్వేదమబ్రవీత్." ౧౦

ఇందు ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమమ్ = అను వాక్యమునకు శ్రీహరి పొందుఁగోరినదని కొంద ఱర్థముచెప్పి గోపికలు వ్యభిచారిణు లనుదురు. అంతకంటెఁ బాపకార్యము వేఱొకటి గానరాదు. ధ్యాయంతీ అనుపదము వారికిం గనఁబడదేమో. ప్రియుఁడనఁగా విటుఁడనియే యర్థమని వారిభావమై యుండవచ్చు. పాపము శాంతించుఁగాక. లోకప్రియుఁ డగుభగవంతుని నెప్పుడు చూడనగునా యని ధ్యానించుచున్నదనియే యర్థము గ్రహింపఁదగును. లోకమున వ్యభిచారవృత్తిని మననముచేయుచు ననువారుండరని నా భావము. ధ్యానించుట మననము చేయుట యను మొదలగుపదములను సత్కార్యపర మగున ర్థము చెప్పునప్పు డుపయోగింతురుగాని దుష్కార్యపర మగు

నర్థము చెప్పుతటి నుపయోగించినట్లు నా . చూచినంతనే నునక లేదు. వాఁడు వేశ్యను ధ్యానించుచున్నవాఁడు. వీఁడు దొంగ తనముచేయ మననము చేయుచున్నాఁడు అను వాడుక లేదు. కావున నిట గోపిక భక్తిపరవశత్వమున శ్రీకృష్ణునిదగ్గనఁయుననే కోరి యిట్లు పలుకుచున్నది కాని నికామకామ ... నుసాయకవిదా రితచిత్తపద్మయై యిట్లు మాటలాడ లేదని గ్రహింపవలయును. "ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమమ్" అనువాక్యమునకు మహాకవిపో తన యెట్లు తెనిఁగించెనో పరికించి యామహాత్ముని భక్తిపారవశ్య మును గొనియాడుఁడు.

చ. అనియిటు గోపికల్ పలుక నందొకగోపిక కృష్ణపాదచిం
తనమునఁ జొక్కి చేరువను దైవవశంబునఁ గాంచె నుజ్జ్వల
త్సునిశిత సద్వివేకముఁ బ్రసూన మరందమదాతిరేకముం
ఘన మృదునాదసంచలిత కాముకలోకముఁ జంచరీకముం.

కృష్ణపాదచింతనమునఁ జొక్కి అనివ్రాసి ... ... ర్వభక్తి చమత్కృతిని దెలిపి పోతన కృతకృత్యుఁ ...యెను. మనమిట్లు విపరీతార్థమును జెప్పి యేల జన్మము నన... జేసికొనవలయునో తెలియనేరక యున్నవాఁడ. లో... డగుభగవంతుఁడు పంపినదూతయనియే భావించి ... కెను. భృంగమును గాంచి తాఁబలుకుభాషణముల ... డెటెంగి శ్రీకృష్ణమూర్తికిం దెల్పుననియే గోపిక ... ఆమాటలేవియో వినుఁడు. అందు మూలము దాని... దాని విశేషార్థమును దిలకింపుఁడు.

శ్లో. మధుప కితవబంధో మాస్పృశాంఘ్రిం సపత్న్యాః
కుచవిలులితమాలాకుంకుమశ్మశ్రుభిర్నః,

వహతు మధుపతిస్తన్మానినీనాం ప్రసాదం
యదుసదసి విడంబం యస్య దూతస్త్వమీదృక్.

ఓ మధుకరమా! ధూర్తబాంధవము కదా నీవు. సవతుకల వక్షోజములసమ్మర్దమున కలవాటుపడిన వనమాలకు వగిలిన కుంకుమమునవెలయు మీసములతో మాపాదంబు ముట్టవలదు. ఇట్టి నీవెవ్వనికి దూతకృత్యము చేయవచ్చితివో ఆమధుపతి యాదవసభలోఁ బరిహాసాస్పదంబైన యామానినీజనుల ప్రసాదమునే వహించుంగాక.

తుమ్మెదల మీసములు రక్తవర్ణముగా నుండుటంబట్టి వానిని ట్లుత్ప్రేక్షించి యాగోపిక పలికినది. దీనికి మహాకవి పోతన,

మ. భ్రమరా! దుర్జనమిత్ర! ముట్టకుము మాపాదాబ్జముల్
నాగర, ప్రమదాలీకుచకుంకుమాంకితలసత్ప్రాణేశదామ
ప్రసూ, నమరందారుణితాననుండవగుటన్ నాథుండు మ
న్నించుఁగా, క మము న్నేఁపుచుఁ బౌరకాంతలశుభాగారం
బుల న్నిత్యమున్.

శ్రీహరి మధురానగర పౌరకాంతలసంగతిం జొక్కి యిక్కడికి రాకున్నవాఁడు. అట్టివానికి నీవు దూతవు. ఆహరి మధుపతి గదా. యదుసభలోఁ బరిహాసాస్పదంబగు నా మానినులప్రసాదంబే వహించును గాక యని స్వాభిప్రాయమును దెలిపెను. ఇది ప్రాతీతికార్థము. భక్తిభరితస్వాంత యగునాకగోపిక భగవద్విరహామున కోర్వఁజాలక వ్యాజస్తుతిరూపమున నీమాట పల్కినది. మధుపా! యని సంబోధించినది. ఓ కీటమా! నీ వెంత పుణ్యముచేసితివో యెఱుంగఁజాలను. భగవత్పాదారవింద

మరందమును గ్రోలుదువు. నీభాగ్యమే భాగ్యము. నీజన్మము సార్థకము. మహాభక్తులకుంగూడ దొరకని భగవంతుని పాదారవిందములు నీకు సేవింప లభించినవికదా అవి ముక్తిదాయకములు. సనకసనందనాదులా పాదారవిందభజనమునే కోరుదురు. అని సంబోధించినందున మరల మాకెన్నఁడు శ్రీకృష్ణపాదాంభోజములఁ గాంచుభాగ్యము లభించునో యని ప్రశ్నించిన ట్లూహింపనగు. మఱియు ధూర్తబంధూ! అనియు సంబోధించినది. నీవు సాహసముగలవాని చుట్టమవు కదా. అనియు నర్థమగును. ధూర్తుఁడు బంధువుగాఁ గలవాఁడవనియు నర్థమగును. సదా తన్నే నమ్మియున్న మమ్ము విడనాడిపోవుటయే ధూర్తత్వమని గోపికభావము. అట్టి శ్రీకృష్ణునిదూతవుకదా యని హెచ్చరించినది. ఇట్టినీకు మావంటి యదృష్టహీనుల మాటలు వినఁబడునా యని తనదౌర్భాగ్యమును నిందించుకొనుచున్నది. ఇందున్న బాలగోపాలుని దమపురమున నుండునట్లుచేసిన మధురానగరకామినులే మాకు సపత్నులని గోపిక తలంచెను. ఔరా! మధురానగరమున వసించుమానినులెంత పుణ్యముచేసిరో, తమహృదయారవిందముల భగవంతు నిలుపుకొనఁజాలిరి గదా యనిభావము. శ్రీహరి మధురాపురీమానినులఁ గౌఁగిలించుకొనెనని దీనిభావము కాదు. ఒకప్పుడు పౌరకాంతల కుచసమ్మర్దమున నలఁగిన వనమాలాకుంకుమపంకముగల శ్మశ్రువులచే మాపాదముల నంటకుమని యర్థము చెప్పవచ్చునుగాని నలఁగినహారమున మరంద ముండదుగాన నట్టిసన మాలపై భ్రమరము వ్రాలుట యసంగతప్రసంగమునంటదగును. కాఁబట్టి యాయర్థము చెప్పరాదు. కుచశబ్దముచే

లక్షణా ప్రకారము హృదయ మర్థమగును. హృదయ కుంకుమ మనఁగా హృదయారవిందానురాగమని భావము తేలును. అట్టి మీసములచే మాపాదమును ముట్టుదువేమో యట్లు చేయకు మనఁగా భగవంతుని పాదారవిందములను స్పృశించిన నీవు మాపాదముల ముట్టఁగూడదు. మే మదృష్టముగలవారము కామని నిందించుకొనుచున్నది. మాయనుగ్రహమేలగాని వారియనుగ్రహదృష్టులనే కోరనీ యని యీసడించెను. ఆపారకాంతల యదృష్టము మాకు లేకపోయెనే యను విచారము చేతనే యిట్టులనియె. దీనిచే నుద్ధవా! నీవరిగి శ్రీకృష్ణునితో మధురానగరమున నీవుండుట కుమ్మలించు నీపాదసేవాధురంధర లయార్తిని బాపుమా యని చెప్పి యిచ్చుటి కాపరమేశ్వరుం బంపుమాయని స్వాభిప్రాయము తెలియఁజేసెనని గ్రహింపం దగు. మఱియు,

శ్లో. సకృదధరసుధాం స్వాం మోహినీం పాయయిత్వా
సుమనస ఇవసద్య స్తత్యజేఽస్మాఞ్ భవాదృక్,
పరిచరతి కథం తత్పాదపద్మం ను పద్మా
అపిబతహృతచేతా హ్యుత్తమశ్లోకజల్పైః.

ఓ భ్రమరమా! ఒకప్పుడు జగముల మోహింపఁజేయఁజాలు తన యధరామృతమును దమిదీఱఁ ద్రాగనిచ్చి నీవు మకరందమును గ్రోలి పూవులవదలు చాడ్పున నాతఁడు మమ్మువదలెను. అట్టివాని పాదారవిందమును భగవతి మహాలక్ష్మి యెట్లు సేవించెదునో. సరిసరి. తెలిసినది. ఉత్తమశ్లోకజల్పములచేఁ దనచిత్తము మెత్తపడఁగా నాపద్మాలయయా సుందరాంగుని జేరినది

కాఁబోలు. అని పలికెను. ఇది ప్రాతీతికార్థము. పోతనగారి శ్లోకమునకు

మ. ఒకపువ్వందలి తేనెద్రావి మధుపా! యుత్సాహివై నీవు వే
ఱొకటిం బొందెడుభంగి మన్మథరసీయూషంబునం దేల్చి
మా, యకలంకోజ్జ్వల యౌవనంబుఁగొని యన్యాసక్తుఁడై
యెట్లేగె విభుం, డకటా! యాతని కేల్మివక్క సిరి మిథ్యా
కీర్తి నమ్మెంజుమీ.

అని ప్రసి సర్వతోముఖపాండిత్యమును వెల్లడించెను. [illegible] విశేషార్థమేదియనఁగా! సకృత్=అనఁగా నొకానొకప్పుడు యోగనిద్రాపరాయణుఁడై కొంతకాలముండి సృష్టిచేయను నూహ కలుగఁగా నాదిశక్తిని బయలుపఱచి బ్రహ్మాదులను బుట్టించి వారికి జగన్మోహనకరములగు సుపనిషదర్థములను దెలిపి యని భావము. అధరామృతము వాగమృతమని తాత్పర్యము. [illegible] దిపెదవిరసమని కాదు. అమృతమువంటి వాక్కులని సారము. ఇట్లు తెలిపి కొంతకాలముకాఁగా తుమ్మెద మకరందముఁ గ్రోలి యాపువ్వుల వదలునట్లు సుమనసుల ననఁగా దేవతలను వదలును. మరల యోగనిద్రాపరాయణుఁ డగునని భావము. [illegible] నిరంజనుఁడగు భగవంతుని పాదపద్మముల సుమనోలక్ష్మి యెట్లు సేవించెను? ఓహో! తెలిసికొంటిని. ఉత్తమశ్లోక [illegible] థ్యాకథలచేత. (మిథ్యాకథాభిః=[illegible]) [illegible] న ప్రపంచము స్థిరముకాదను మొదలగు తత్త్వవాక్కులచే హృతచేతాః=హరింపఁబడిన హృదయముగలదై, అనఁగా ని ప్రపంచము నాచే సృజింపఁబడినది. ఇది భగవత్కృతమని తెలిసినది. కాని యెప్పుడు నశించునో దీని నష్టకాలము తెలియదు. నిస్సా

డగు నీపరాత్పరునే సేవింపందగును. అని వాస్తవమెఱింగి సేవించెను. మేమట్లు సేవింపఁజాలక పోతిమని గోపికభావము. భగవత్సేవాపరాయణత్వమున వెంటఁబోవక యిందున్నవార మని యాగోపిక చింతించెను. ఇట్లు చెప్పుటచే నుద్ధవుఁ డీమాటల పొందెఱింగి శ్రీకృష్ణునితో ననన్యపరాయణులై గోపికలున్న వారని తెల్పునని యామె యూహించెనని మన మెఱుంగవల యును.

ఇట్లుపలికి యంతతో సంతృప్తినొందక మఱియు నిట్లనియె.

శ్లో. కిమివబహుషడంఘ్రే గాయసి త్వం యదూనా
మధిపతిమగృహాణా మగ్రతో నః పురాణమ్,
విజయసఖసఖీనాం గీయతాం తత్ప్రసంగః
క్షపితకుచరుజస్తే కల్పయం తీష్టమిష్టాః. ౧౪

ఓ షట్పదమా! పురాతనములగు యదుపతి చరిత్రములను గృహరహితలమైన వనటఁగుందుమాముందు విశేషించి గానము చేయనేల? విజయ సఖుఁడగు నా కృష్ణున కిప్పుడు చెలులు పెక్కుమంది యుందురు. వారిముందు తత్ప్రసంగము పాడుము. ఆ క్రొత్తచెలులు మర్మమెఱుంగనివారు కావున నీపాటకుఁ దమ కుచాలంకారములు చెడిపోవ మైమఱచి నీకిష్టములగు వాని నొసంగుదురు. అని సామాన్యార్థము. ఈ శ్లోకరత్నమునకు మహాకవిపోతనపద్య మిద్దియే.

శా. భృంగా! కృష్ణుఁడు మంచివాఁడనుచు సంప్రీతిం బ్రశంసించె దీ,సంగీతంబున నేము చొక్కుదుమె తచ్చారిత్రముల్

వింతలే, యంగీకారముగావు మాకుఁ బురకాంతాగ్ర ప్రదేశంబులన్, సంగీతంబొనరింపు వారిడుదు రోజన్నికు నిష్టార్థముల్.

ఏలోకో యీపద్యము చప్పిడిగా నున్నది. మూలార్థ మిందుఁ బోషింపఁబడలేదు. మహాకవిభావమేమో తెలిసికొనఁజాలకున్నాఁడను. "అంగీకారము కావు మాకు" అను వాక్యము సర్వథా అసంగతమనక తప్పదు. విజయ సఖసఖీనామ్=అను భాగమునకుఁ బురకాంతాగ్ర ప్రదేశములన్, అని తెనిఁగింపఁబడుట విరసమని నా భావము. ఇందలి విశేషార్థ మేమనఁగా,

యదూనా మధిపతిమ్ = శాపవశమున రాజగౌరవహీనులైయున్న దీనులకధిపతి. అనఁగా దీనజనరక్షకుఁ డనుట దీనిచే నార్తత్రాణపరాయణత్వము భగవద్గుణ మని తేటపడియెడిని. అట్టి దీనమానవ మందారమును విశేషించి గానముచేయుచున్నావే. ? ఇప్పుడు మాస్థితి యెట్లున్న దనఁగా, అగృహాణాం నః అగ్రల-గృహములులేక. ఆశ్రయములేక యని భావము. మా కాశ్రయభూతుఁడగు భగవంతుఁ డిటలేకపోఁగా మేము దిక్కులేక యున్నవారము కదా. ఇట్టి దీనలగు మాముందు. పురాణమ్ చరితమ్=బహుతరముగా వేదవేదాంగములు ఘోషించు నితిహాసము ననిసారము. అనఁగా మే మెఱుంగుదుము. కాని దాని నిపుడు నీవు మాయెదుటఁ బాడఁగా మాకుఁ బరితాప మధికమగును. అట్టి మాదైవమిప్పుడు మధురానగరమున నున్నవాఁడు. అందుఁ గ్రొత్తచెలులు పెక్కుమంది సేవించుచుందురు. వారికీమహాత్ముని చరిత్రము తెలిసియుండదేమో నీవక్కడికిఁబోయి పాడుము. నీ పాటనువిని భగవన్మహిమము

నెఱింగి తమహృదయ సంతాపమును బాపుకొందురు. నీకు నిష్టములొసంగుదురు. అనఁగా నీపాట ఫలించును.

ఇట్లనుటచే భగవన్మహిమముల నెఱుంగక కృష్ణుఁడు మాకుం దక్కె ననుకొందురు కాఁబోలు. మేము నిట్లే నమ్మి యుంటిమి. మానమ్మిక వమ్మైనది. ఒక్కచో నుండువాఁడు కాఁడు. కావున మావలెనే మోసపోకుండఁ ద్వరపడి భగవంతుని సేవింప నూహ వారికిం బుట్టించుటయే నీపాటకు ఫలమని గోపికభావము. ఈ భావము తెలిసికొని యుద్ధవుఁడు శ్రీకృష్ణ మూర్తితో భక్తిపరవశలై యున్నవారు గోపికలని తెల్పునని గోపికనమ్మైనని మన మెఱుంగఁదగు. ఇట్లుపలికి మరల నాగోపిక యి ట్లనియె.

శ్లో. దివిభువిచరసాయాం కాస్స్త్రియ స్తద్దురాపా
కపటరుచిరహాస భ్రూవిజృంభస్య యాస్స్యుః,
చరణరజఉపాస్తే యస్య భూతిర్వయంకా
హ్యపిచ కృపణపక్షే హ్యుత్తమ శ్లోకశబ్దః. ౧౫

భృంగమా! శ్రీకృష్ణుని కపటంపు నవ్వులకును, గనుబొమలఁ ద్రిప్పుటలోనగు విలాసములకును నీమూఁడు లోకములలో నుండు నేస్త్రీ లోఁబడకయుండఁగలదు? లక్ష్మీదేవియే తత్పాద రాగముఁగోరి యుపాసించుననఁగా మే మేపాటివారము? ఐనను దీనులయెడఁ గరుణఁజూపునట్టి మహాత్మునకు నుత్తమశ్లోక శబ్ద మన్వయించుననిమాత్రము నీ వాజగన్నాథునితోఁ బల్కుము. ఇదియే యిందలి ప్రాతీతికార్థము. ఈశ్లోకమాణిక్యమునకు మహాకవి పోతన

మ. సమదాళీశ్వర! చూడు ముజ్జ్వలితహాసభ్రూవిజృంభంబు
లన్, రమణీయుండగు శౌరిచేఁ గరఁగరే రామల్ త్రిలో
కంబులం, బ్రమదారత్నము లక్ష్మి యాతనిపదాబ్జాతంబు
సేవింప నిక్కము సేమెవ్వర మాకృపాజలధికిం గారుణ్య
ముం జేయఁగన్.

అనునీపద్యమును వ్రాసిరి. కాని శ్లోకచతుర్థపాదార్థ మిందుఁ
బోషింపఁబడక తికమకగా వ్రాయఁబడిన దనవలసి వచ్చినది.

ఈశ్లోకమునఁగల విశేషమేది యనఁగా, భృంగమా!
శ్రీకృష్ణుని భ్రూభంగ విలాసాదులు హాసములు కపటములు
గాని వాస్తవములు కావు. కార్యార్థము చూపఁబడునవియే
కాని యాతఁడు నిరంజనుఁడగుట నిట్టి వికారములు లేవు.
కావున విలాసార్థము చూపఁబడు నతని తాత్కాలికచర్యలం
గాంచి యవి నిక్కములనియే భావించి ముల్లోకములయందలి
వనితలు లోఁబడుదురు. అనఁగాఁ బ్రకృతియొక్క యపరస్వ
రూపలుగానఁ బరమపురుషునకు లోఁబడియే యుందురు. భగ
వత్తత్వమెఱింగిన యా శ్రీదేవియే తత్పాదపరాగమును గోరి
సేవించెడిని. ఆమె విషయమే యిట్లుండఁగా నీలోకమున నవత
రించిన మాగతి యెట్లుండునో చెప్పవలయునా? ఉత్తమశ్లోక
లనఁగా దీనుల నుద్ధరించువారని యర్థము. ఈమాటమాత్ర
ము చెప్పాము. అనఁగా భగవత్తత్వము నెవ్వరే నెఱుంగఁ
జాలరు. అందును బూర్వస్మృతిలేక యీలోకమునఁ గార్యార్థ
మవతరించితిమి. కాన మేమెఱుంగఁజాల మనుట యతిశయో
క్తికాదు. లక్ష్మీదేవియే భగవత్పాదారవింద రజమును గోరి
యుపాసించుచున్నది. దీనులగు నీగోపికాజనముల విషయము

మఱువవలదని చెప్పుము. ఇదియ మాకు నీవు చేయఁదగు మహోపకారమని గోపికభావమైనట్లు మనము గ్రహింపవలయు.

ఇట్లనుటచే నుద్ధవా! మేము శ్రీకృష్ణునిరూపమును గాంచి మోహించిన వారముగాము. శ్రీదేవి యేపాదపద్మరజస్సును బడయఁగోరినదో యావాంఛనే మేమును గలిగియున్నవారము. కావునఁ గపటనాటక సూత్రధారుఁడను మాటను మఱచి తన్నేనమ్మి కృతకృత్యలము కాఁగోరు దీనజనులమగు మాపైఁ గరుణ యునుపవలయునని మామాఱుగాఁ బ్రార్థింపుము. అని యుద్ధవునిగూర్చి యన్యాపదేశముగా గోపికచెప్పెను. ఇట్లు నుడివి యంతతోఁ దృప్తినొందక మఱియు నిట్లు చెప్పుచున్నది.

మూ. విసృజశిరసిపాదం వేద్మ్యహం చాటుకారై
రనునయవిదుష స్తేఽభ్యేత్య దౌత్యైర్ముకుందాత్,
స్వకృతఇహవిసృష్టాపత్యపత్యన్యలోకాః
వ్యసృజదకృతచేతాః కిన్నుసంధేయమస్మిన్. ౧౬

ఓ రోలంబమా! శిరమునను నుంచుకొన్న పాదమును వదలుము. ముకుందుఁడు పంపఁగాఁ దదీయదూతకృత్యంబు సాగింప నరుదెంచి యనునయోక్తుల మమ్ము బుజ్జగింప నేర్చిన నీనేర్పెల్ల నే నెఱుంగుదును. తనకొఱకై పతులసుతుల నన్యలోకంబులను ద్యజించినవారి నాచంచలస్వాంతుఁడు విడిచెను. ఇందు సంధి యేమియున్నది? అని గోపికపలికెను. ఇది ప్రాతీతికార్థము. ఈ శ్లోకవర్యమునకు మహాకవిగారి పద్యము.

శా. రోలంబేశ్వర నీకుదాత్యము మహారూఢంబు నీనేరుపుల్
చాలున్ మచ్చరణాబ్జముల్ విడువు మస్మన్నాథ పుత్రాదు

లన్, లీలంబాని పరంబుడించి తనకుగా [illegible]
మ, మ్మేలాపాసె విభుండు ధార్మికులు [illegible]
మెత్తురే.

పద్యమెంత చక్కఁగానున్నదో [illegible]. [illegible] విశే
షార్థ మేదనఁగా. ఆ కాలమున నాతుమ్మెద గోపిక[illegible]
మునఁ బ్రవేశించుచుండెను. తన్ను క్షమింపు[illegible]
వచ్చుచున్నదని యీగోపికభావించి యిట్లు [illegible]
వ్యాఖ్యాతలభావము. కావుననే మూలమున "[illegible]
దమ్" అని చెప్పఁబడినది.

ఓ మధుకరమా! మేము పతులను సుతులను [illegible]
సర్వలోకమును నిదియడియని యననేల? సమస్తమును వదలి
తిమి. భగవంతుఁడిట్టి మమ్మేల వదలి మధురానగరమున నున్న
వాఁడో తెలియకున్నది. ఇంక నిపుడు సంధి చేయ [illegible]!
అనఁగా సర్వమును త్యజించి తన్నే నమ్ముకొనియున్న [illegible].
మమ్మువదలి వేఱొకచోటికిం బోవుట న్యాయము కాదు. [illegible]
వచనములతో నిపుడేమిలాభము? మమ్ము[illegible] [illegible]
తాపము శాంతింపదు. మాకుఁ బ్రత్యక్షమైనన [illegible]
శ్రీకృష్ణునితోఁ బ్రార్థింపుము.

అనన్యా శ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే,
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్.

అను తనప్రతిజ్ఞను మఱువవలదని ప్రార్థింపుము. చంచలస్వభావ
మును వదలి అనఁగా మమ్ముఁ బరీక్షించుపని [illegible]
దారవిందభజనాసక్త చిత్తమునను‌న్న మమ్మెల్ల రక్షింపఁబూను
మని భగవంతునితో విన్నవింపుమనునదియే గోపికభావము.

అనిపలికి మఱియు నాగోపిక భృంగముం జూచుచు నిట్లుపలికెను.

మూ. మృగయురివకపీంద్రం వివ్యధేలుబ్ధధర్మా
స్త్రియమకృతవిరూపాం స్త్రీజితః కామయానాం,
బలిమపిబలిమత్త్వా వేష్టయద్ధ్వాంక్షవద్య
స్తదలమసితసఖ్యై ర్దుస్త్యజ స్తత్కథార్థః. ౧౭

భృంగరాజమా! జగన్నాయకుఁడు పూర్వావతారంబున నొక్కట ధర్మపద్ధతినిమాని బోయవానికరణిఁ గ్రూరుఁడై వానరనాథుఁడగు వాలిని వధించెనఁట. కాంతాపరతంత్రుఁడై తన్నుఁ గోరివచ్చిన వారిని విరూపిణిగా నొనర్చెనఁట. బలిచక్రవర్తిని యాచించి యామహనీయుఁ డాదరించియొసంగిన బలిని గైకొనియుఁ గాకివలె నతని యుపకారం బూహింపక యట్టి మహాదాతను బంధించెనఁట. అట్టి యీ గోపాలుని చెలిమి యిఁకఁ జాలు. చాలు. ఐనను తదీయకథార్థములు విడువఁగాడకయే యున్నవి. ఇదియే దీనిప్రాతీతికార్థము. దీనికిఁ బోతనమహాకవి,

శా. వాలింజంపెను వేఁటకానిపగిదిన్ వంచించి దైత్యానుజన్
లోలంబట్టి విరూపఁజేసెను బలిన్ లోభంబుతోఁగట్టి యీ
త్రైలోక్యంబు మొఱంగి పుచ్చుకొనియెన్ ధర్మజ్ఞుఁడే మాధవుం, డేలాపట్పదయెగ్గుమావలన నీ కెగ్గింపఁగా నేటికిన్.

ఆర్యులారా! భ్రమరగీతలకు నేఁజెప్పిన భావము కాకపోయినచో నాగోపిక కృష్ణుని పూర్వావతారములఁ బేర్కొనియుండునా? కేవల కాముకుఁడగు కృష్ణు నుపాలంభించును గాని వామనావతారమున బలిని బంధించుటయు, రామావతారమున శూర్పణఖ ముక్కు సెవులు గోయుటయు, వాలిని బొంచి

యుండి చంపుటయుఁ బేరొకనెజాలునా? గోపికలు జారిణులై కృష్ణుని వలచిరనుమాట దీనివలన నేటఁగలిసెఁగదా. షట్పద మునుగాంచి సంభాషించునెపమున నుద్ధవునకుఁ దెలియునట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు భగవంతుఁడనియు, నింతకుముందెన్నియో యవతారములనెత్తి యెన్నియో మహాకార్యముల నొనరించెనని యుఁ బలికెను. మధురానగరకాంతామణు లెంతటిధన్యతముఁలో యని వినుతించెను. తమ్మెడఁబాసిపోయి నేయని యుమ్మలించెను. భగవంతునిగా శ్రీకృష్ణునెఱింగిన గోపిక కామపరతంత్రయై మాటలాడెననుటకన్న నవివేకము వేఱేమున్నది? ఆభావమును దూరముచేసి భక్తిపరవశయగు గోపిక శ్రీకృష్ణునిజాడఁ గాంతించి తద్గుణగణముల నెట్లు వర్ణించెనో యాలకింపుఁడు. భక్తి భావమెఱుంగని యలసులపలుకులకుఁ జెవియొగ్గకుఁడు. అది మనల నిరయమునకుఁ ద్రోయుపద్ధతి. కావున భగవద్దివ్యకథా రత్నముల శ్రవణముల నలంకరింపుఁడు. గోపికామతల్లికభావ మును జిత్తగింపుఁడు. ఇందలి విశేషార్థ మేమనఁగా, ఓ షట్పద రాజమా! శ్రీకృష్ణుఁడు వామనావతారమునందును శ్రీరామా వతారమునందు నొనరించిన మహాకార్యముల నెఱుంగుదును. వారివారి కర్మానురూపఫలము లనుభవమునకు రాఁగా నన్నియుఁ జేసినట్లు నటించుచు సాక్షిమాత్రుఁడవై యుందువు. ఇట్టి నిన్నాశ్రయించితిని. నాయల్పాపరాధముల సహించి నీపాదదా స్యము నొసంగుము. దయచే నపరాధముల క్షమించువాఁడవు కావనియుఁ గర్మస్వరూపుఁడవనియు నిరంజనుఁడవనియు సర్వ సాక్షివనియు బలి శిక్షణ శూర్పణఖావమాన నకృత్యముల వలనఁ దెల్లమయ్యెను. ఐనను సదా నీదివ్యకథామృతమును

ద్రావుచుఁ దనివిసనకయున్న దానను. నీ చరణదాసికను. నన్నుఁ గృతకృత్యనుగా నొనరింపుమా యనివేఁడెనని మనమూహింపక తప్పదు. అనిపలికి యింకను భక్తియుత్కటముకాఁగా మఱియు నిట్లనియె.

మూ. యదనుచరితలీలాకర్ణపీయూషవిప్రు
ట్సకృదదనవిధూత ద్వంద్వధర్మావినష్టాః
సపది గృహకుటుంబం దీనముత్సృజ్య దీనా
బహవఇవ విహంగా భిక్షుచర్యాం చరంతి. ౧౮

ఓతుమ్మెదా ! శ్రీకృష్ణునికథలు ధర్మార్థకామములఁ దుదముట్ట నిర్మూలించునవి. అయినను వదలఁజాలకయున్నారము. కారణమేమో తెలియదు. ఆవిధమెఱింగించెదను వినుము. త్వరపడి వేఱొకతావునకుం బోనుద్యమింపకుము. ఆ గోపాలకృష్ణచరిత్రమను కర్ణామృతపుఁదుంపురులు ఒక్కసారి చవిచూచినంతనే ద్వంద్వధర్మములన్నియుఁ దొలఁగును. అంతియకాక ప్రపంచమందాసక్తి యెడఁబాయును. మఱియు గృహము కుటుంబమును వీడవలయుననుబుద్ధి పొడమును. ఇట్లుకాఁగా భోగహీనులై పెక్కుమంది మానవులు హంసాదిపక్షులవలె భిక్షువృత్తి నాశ్రయింతురు. వింటివా శ్రీకృష్ణచరితములెట్టివో అనియెను. ఇది ప్రాతీతికార్థము. ఈశ్లోకవతంసమునకు మహాకవి పోతన,

ఉ. పన్నగ వింటిపై కెగసిపాఱు విహంగములైన వీనులం
దన్నొకమాటు విన్న గృహదారసుతాదులఁ బాసి విత్తసం
పన్నతడించి సంసరణపద్ధతిఁ బాపెడువాఁడు నిత్యకాం
క్షన్నెఱినున్న మాబ్రదుకునైచునెయేలమధువ్రతోత్తమా.

అనుపద్యమును వ్రాసెను. ఏలాగో శ్లోకార్థమునకుఁ బదార్థ

మునకుఁ గాశీరామేశ్వరములకుండినంత దూరమున్నది. విహాం
గా ఇవ పక్షులవలె ననఁగా జనులు హంసాదిపక్షులవలెనని
మూలముననుండఁగా నాకాశమునఁబోవు పక్షులైన నొకపరా్య
యము భగవన్నామమునో భగవత్కథనో విన్నంతన యని
వ్రాసిరి. కారణ మెఱుఁగఁజాలకున్నాఁడను. మొత్తముమీఁద
నీపద్యము మూలార్థమును బోధింపఁజాలదనుట నిక్కము. విశే
షార్థ మేమనఁగా, భగవత్కథ యమృతమువంటిది. ఆ యమృత
బిందువు నొక్కసారి గ్రోలినంతమాత్రమున శీతోష్ణములు
సుఖదుఃఖములు లోనగుద్వంద్వములు తుదముట్ట నశించును.
గృహమునందును గుటుంబమునందును రోఁత పుట్టును. హంసా
దిపక్షులవలె భిక్షుకు లగుదురు. అనఁగా సర్వమును సన్యసించి
తిరుగుదురు. హంసల నుదాహరణముగా నేల గైకొనఁబడెన
నఁగా సారాసారవివేకము హంసలకుఁ గలదు. కనుక నిస్సార
ముగా నున్న నీభవమునువదలి సారతమమగు ముక్తిమార్గ
మును గనుఁగొందురు. అను నర్థమునకై హంస లుదాహరణ
ముగాఁ గైకొనఁబడినవి. అనఁగా భగవత్కథల నాలకించువా
రికి సంసారబాధ లుండవనియుఁ బరమహంసవృత్తి యలవడున
నియు దీనిసారము. భగవత్కథల నాలకించుట యనఁగా వానిని
విని తదుక్తప్రకారంబునఁ బ్రవర్తించి. యని గ్రహింపవల
యును. ఇదియే గోపికభావము. భగవత్కథాశ్రవణఫలము
వైరాగ్యప్రాప్తియే యని దీనిసారము.

మహాశయులారా! కామాతురయగు గోపికపలుకు
లిట్లే యుండునా? ఇందుఁ గామాతురతఁ గనఁబఱచు పదమొ
కఁటేని కలదా? పరమ జ్ఞానమును సూచించుభావమే యిందుఁ

బ్రతిపదమునందును దేలునుగదా. కావున గోపికలు కామాత్తురలనియు శ్రీకృష్ణుఁడు జారుఁడనియుఁ బలుకు వారిపలుకులు సాధువుల చెవులకు ములుకులు కావా! అవి సాధువులని నమ్మవచ్చునా? వారికి, భగవత్కథామృతము చవిగొను యోగ్యత కలదా. అట్టివారిమాటలు పాటింపక మహాభక్తిపరవశ యగు గోపిక హృదయావేగము నెఱింగి తద్రీతి మనముకూడ భగవత్కథాతత్త్వము నెఱుంగవలయును. అల్పమతులపలుకులఁ జెవిఁ బెట్టకుండుటయే భక్తులపని. ఇట్టి పరమపవిత్రచరిత్ర యగు గోపికయందు వేఱుభావ మారోపించుటకంటెఁ బాపకార్యము వేఱేముండును? అట్టికార్య మొనరింపకుఁడు. తరువాతి విషయము నాలకింపుఁడు. ఇట్లుపలికి మఱియు నిట్లు చెప్పెను.

మూ. వయమృతమివజిహ్మా వ్యాహృతం శ్రద్ధధానాః
కులికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణవధ్వో హరిణ్యః,
దదృశిమసకృదేతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్ర
స్మరరుజఉపమంత్రిన్ భణ్యతా మన్యవార్తా. ౧౯

ఓ ప్రియదూతా! భృంగమా! ఈవార్త యటుండుఁగాక. బోయవాని కపటకంఠస్వరమును మృగరుతంబే యగు. సత్యము అని నమ్మి శ్రద్ధయునిచి మృగభార్యలు ఆబోయవాని శరనిహతిం గాంచి దురంతవేదనంబడునట్లు మేమును గపటమెఱుంగనివారమాట నాకుటిలవాక్కు సత్యమని నమ్మి యతని నఖస్పర్శమునఁ దీవ్రమగు స్మరవ్యాధి నొందితిమి. ఇంకం జాలుఁజాలు. ఆ మాటలవదలి వేఱువార్తయుండినం జెప్పుము. ఇది సామాన్యార్థము. ఈ శ్లోకశిరోమణికి మహాకవిపోతన,

మ. కమనీయంబగు వేఁటకాని పలుకాకర్ణించి నిక్కంబుగాఁ
దమచిత్తంబులఁ జేర్చి చేరి హరిణుల్ తద్బాణనిర్భిన్నలై
యమితోగ్రవ్యథ నొందుభంగి హరిమాయాలాపముల్
నమ్మి దుఃఖములం జెందితి మంగజాస్త్ర జనితోగ్రక్రాంతి
నిందిందిరా.

అని వ్రాసి తనయవ్యాజభక్తిభరమును దెలిపి కృతార్థుఁ డయ్యెను. ఇందలి విశేషార్థమేమనఁగా, గోపిక శ్రీకృష్ణదర్శనము కలుగదాయెఁ గదా యనువిచారమునఁ జిత్తము తత్తఱపడుచుండఁగా నీవాక్యము చెప్పుచున్నది. హరిణముభార్యలు మార్గమున నుండెను. భర్త వేఱొకతావున నుండెను. వేఁటకాఁడు జింకవంటి కంఠస్వరమున నఱచెను. అది విని తమభర్త తమ్ముఁ బిలుచుచున్నవాఁడని నమ్మి త్వరపడి యచ్చోటికిం బోవ నాబోయ వాడితూపుల వానింగొట్టెను. దాన వేదనలం బొందెను. అట్లే మేమును గపటచరిత్రుఁడగు శ్రీకృష్ణుని మాటలు సత్యములని నమ్మి చెంతకుం బోయి యతని నఖస్పర్శమునఁ బడరాని బాధలం బడితిమి. కావున నామాటల నీకుఁ జాలింపుము. ఇంకేమేని వేఱువార్తలున్నం బలుకుము. అని గోపిక పలికినదని శ్లోకగతభావము. దీనినుండి గ్రహింపఁదగు సారమేమని యూహించు టుచితము. పూర్వశ్లోకమున నట్టిభక్తిని వెల్లడించి యీశ్లోకమున సంభోగమును వర్ణించెననుట యసంగత ప్రసంగముకదా. ఈశ్లోకమున గురువు శిష్యునుద్ధరించుపద్ధతి చెప్పఁబడినది. లోకమునఁ గొందఱువంచకులు గురువులవలె నటించుచు వంచకులై ధనార్జనము చేయుచుందురు. వారి పలుకులు మృదువులై మధురములై యుండును. ఇతరులఁ

జెంతఁ జేర్చుకొనుటయే వారియుద్దేశము. అంతియకాని శిష్యుల నుద్ధరించునూహలు వారికి లేవు. కావున నట్టివారిపలుకులు సారవంతములని నమ్మి చెంతఁజేరినచో ద్రవ్యము పోవుటయే గాక పెక్కుకష్టము లొనఁగూడును. అట్లే మేమును శ్రీకృష్ణుని గోకులమున నుండునంతదాఁక సామాన్యరాజపుత్త్రునిగా భావించితిమి. అట్టిమాకు నతఁడు తత్త్వ ముపదేశింపకుండెను. భగవత్సంగతికల్గియు సంసారనివృత్త్యుపాయము తోఁపలేదు. కావునఁ గరుణమెయి మాకు సదుపదేశమును జేయునట్లు చేయుము. ఇపుడుచేసిన యుపదేశమున భవబంధములు విచ్ఛిన్నములు కాలేదు. భవబంధనవిచ్ఛేదమే మేము కోరునది. కావున దాని లభింపఁజేయుమా యని మాప్రార్థనముగా భగవంతునకుం దెలుపుమా యని గోపిక హృదయాభిలాషము. నఖస్పర్శమనుచోట గురువు శిష్యున కుపదేశించుపట్టున హస్తమస్తకసంయోగరూప క్రియయని తెలిసికొనవలయును. ఇదియే సరసము. పోతనమహాకవి యీభావమునే సూచించెను. "హరిమాయాలాపముల్ నమ్మి దుఃఖములం జెందితిమి." అనఁగా హరి తనతత్త్వమును దెలుపక మానుషదేహోచితభాషలనే చెప్పెను. కాన మాదుఃఖములు నశింపలేదని దీనిభావము. స్మరరుజమనఁగా విషయాభిలాషమని యర్థము. దానిఁ బోకార్పయత్నించుట తరణోపాయమని దీని సారము. ఇట్లు పలికి మఱియు నిట్లు పలికెను.

మూ. ప్రియసఖపునరాగాః ప్రేయసాప్రేషితః కిం
వరయ కిమనురుంధే మాననీయోఽసి మేఽంగ,
నయసి కథమిహాస్మాన్ దుస్త్యజ ద్వంద్వపార్శ్వం
సతతమురసి సౌమ్య శ్రీవధూస్సాకమాస్తే. ౨౦

ఇపుడు గోపిక భగవత్సమీపాగమనమును గోరుచుఁ దహరపడు చున్నది. తదనుగుణముగాఁ బల్కుచున్నది. ప్రియుఁడగు శ్రీకృష్ణుని మిత్రమా! భృంగరాజమా! మా ప్రియతముఁడగు శ్రీకృష్ణమూర్తి పంపవచ్చినవాఁడవా? నీవు మాకు సమ్మానింప సర్హుఁడ వగుదువు. నీ కేమి కావలయునో కోరుము. మ మ్మిచ్చుటనుండి విడువఁబడని మిథునీభావముగల యాకృష్ణుని చెంతకుం బిలుచుకొని పోవుదువో. ఓ సాధువా! ఆ గోపాలబాలుని వక్షస్థలమున శ్రీదేవియను కాంతామణి యెల్లతఱి నెడఁబాయకుండును. అని పలికెను. ఈశ్లోకరత్నమునకు మహాభక్తుఁడు పోతనకవిచంద్రుఁడు పద్యమును వ్రాయక భక్తిభరమున వేఱొక భంగిన బద్యములను వ్రాసెను. కారణ మిదమిత్థమని యరయ నే నెంతవాఁడను? హృద్యమగు నాపద్యములను బఠింపుఁడు.

ఉ. బంధుల బిడ్డలన్ మగల భార్తిలఁ దల్లులఁ దండ్రులన్ మనో
జాంధతఁ జేసి డించి శరణందిన మమ్ము వియోగదుర్దశా
సింధువులోనఁ ద్రోచి యిటు చేరక పోవుట పాడిగాదు ప్ర
ష్పంధయ మీయధీశునకుఁ బాదములంబడి యొత్తిచెప్పవే.

సీ. కాంచనరత్న సంఘటితసౌధంబులే,
మాకుటీరంబులు మాధవునకు
వివిధనరేంద్ర సేవిత రాజధానియే,
మాపల్లె యదువంశమండనునకు
సురభి పాదపలతా శోభితారామమే,
మాయరణ్యము సింహమధ్యమునకుఁ
గమనీయలక్షణ గజతురంగంబులే,
మాధేనువులు కంస మర్దనునకు.

తే. రూపవిభ్రమ నైపుణ రూఢలైన
మగువలమె మేము మన్మథమన్మథునకు
నేల చింతించు మముఁ గృష్ణుఁ డేలతలఁచుఁ
బృథివినధిపులు నూతన ప్రియులుగారె.

ఈపద్యములకు మూలము మహాత్ముని భక్తిభావమే కాని వేఱొకటియని వచింప నవకాశము లేదు. ఇందు గోపికకుఁగల భగవత్పాదభక్తియుఁ దద్దర్శనాతురము తేటపడుటయే కాక దైన్యముగూడఁ దెల్లమగును. అనాథలమగు మ ముద్ధరింపఁద గునని కోరినదనుటయే యిందుఁగలసారము. ఇందలి విశేషార్థము. ఇపుడు గోపికచిత్తము భక్తిరస భరితమగుట పరవశతం జెందినది. ఆతుమ్మెద మరల వచ్చెనని భ్రాంతినొందినది. కావు ననే యనన్యభావమున భగవంతుని వినుతించుచున్నది. భగవం తుని పాదము లరవిందములు. అందు వ్రాలి మకరందము నా స్వాదించుట తుమ్మెదలసహజవ్యాపారము. అట్లే భక్తుఁడు తన మనస్సును సదాభగవత్పాదములయం దునుచును. అందుండి దాని మరల్పనూహింపఁడు. అట్టివానిం గాంచినంతనే పామరులు కృతార్థులగుదురు. కాఁబట్టియే,

దర్శనాదేవసాధవః

అన్నసూక్తి కలిగినది. కావున భగవంతునియందు నిరుపమాన భక్తి గలయుద్ధవుఁడు వచ్చుటెఱింగి పల్కుచున్నది. మహా భక్తుఁడా! మా ప్రాణప్రియుఁడగు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము పను పఁగా వచ్చితివి. నీ వేమిగోరిన నిత్తుము. సంశయింపక కోరుము. ఆర్యా! నీవు మాయాదృతికిఁ బాత్రుఁడవు కదా. భగవద్భక్తుని ంటె మాయాదరణమునకుం బాత్రుఁ డెవ్వఁడు కలఁడు? అట్టి

నీవు మా పుణ్యవశంబున నరుదెంచితివి. మానోములు ఫలించినవి. సకల ద్వంద్వక్షయంకరుఁ డగు శ్రీకృష్ణుపార్శ్వమునకు మమ్ముం దోడ్కొనిపొమ్ము. తద్దర్శనమున శీతోష్ణాదిద్వంద్వములు పాఱిపోవును. ఆమహాత్ముని వక్షస్సీమ శ్రీదేవియున్నది. అనఁగాఁ బ్రకృతింగూడిన యీ సగుణబ్రహ్మమును జూడఁగోరుదుము. ఎవ్వని హృదయపీఠమున స్త్రీదేవికలదో యాతఁడనఁగా సగుణబ్రహ్మమని తాత్పర్యము. నిర్గుణుని చెంతకుం గొనిపోవుట దుర్లభము. కావున నుపాసకుఁడు సగుణబ్రహ్మము నాశ్రయింపవలయు. నిర్గుణబ్రహ్మము చెంత కనఁగా నాతత్వము సర్వవ్యాపకము కాన నుపాస్యము తొలుదొలుత కానేరదు. సోఽహంభావమే యతనివిషయమున నుపాసనాఖ్యగాఁ జెప్పఁబడును. అని సారము.

ఇందు భగవంతుఁడు సకల ద్వంద్వదుఃఖవినాశకుఁ డని చెప్పిన గోపిక పూర్వశ్లోకమున శ్రీకృష్ణుని నఖక్షతములను గోరినదని చెప్పనగునా? సరసమతులు నవ్వకుందురా? కాఁబట్టి గోపిక భక్తిరసప్రపూర్ణహృదయయనియు భగవద్దర్శనాతురయనియు మనమెఱుంగుట సాధుమార్గము నాశ్రయించుట. అట్టులౌట సాధ్వర్థమును గ్రహింపుఁడు. తరువాతివార్త నాలకింపుఁడు.

మా. అపిబతమధుపుర్యా మార్యపుత్రోఽధునాస్తే
స్మరతి స పితృగేహాన్ సౌమ్యబంధూంశ్చ గోపాన్,
క్వచిదపినకథానః కిం కరీణాం గృణీతే
భుజమగరు సుగంధిం మూర్ధ్న్యధాస్యత్కదాను.

పుణ్యాత్మ గలమధుకరమా! ఆయార్యపుత్త్రుఁడు మధురా

పత్తనవరమున నిప్పుడున్నవాఁడా? ఇచ్చటి పితృగృహములను బంధువులను గోపకులను స్మరించునా? తనపాదసేవ చేయుచుండు నీదాసికల కుశలము నొకప్పుడైనఁ బ్రస్తాపమునకుఁ దెచ్చునా? మనోహరుఁడగు నా శ్రీకృష్ణుఁ డగరుపరిమళము వెలయనొప్పు తనబాహులత నిఁకనెన్నఁడు మాశిరములం బెట్టునో తెలియకున్నవారము. అని దీనియర్థము.

పూర్వము నఖస్పర్శమనుచోటనే వ్రాసినయర్థ మసంగతము కాదని యీశ్లోకము తేటపఱచుచున్నది. శ్రీకృష్ణుఁడు తనహస్తము నెపుడు మాశిరములపై నునుచును? అనికదా గోపిక ప్రశ్నించెను. కామాతుర యగునువిద యిట్లే ప్రశ్నించునా? హృదయరంగమున నెప్పుడు నాప్రియహస్త మునుపఁబడునని ప్రశ్నించునే కాని నన్నెపుడు ముక్తిమార్గమును దెల్పితన్నును? ఎపుడు నాశిరమునఁ దనహస్తము నునుచును? అని ప్రశ్నించునా? కావున శ్రీహరి యెపుడు తత్త్వోపదేశమున మ మ్ముద్ధరించుననియే గోపిక కోరెనని దీనిసారము. ఈభావ మిఁకముం దుద్ధవునియుత్తరమునఁ దేటపడును.

అని భృంగము నుద్దేశించిపలుకు నా గోపికసల్లాపముల నుద్ధవుఁ డాలకించుచు నచ్చెరువందుచుండెను. *అంతలో నుద్ధవుని దూరమునుండియే కని శ్రీకృష్ణసందేశహరుఁ డనశంకించి చేరవచ్చి గోలోకవాసిను లగుగోపిక లిట్లు పల్కిరి. మహాత్మా! మాకృష్ణుఁడు విదేశవాసి యాయెను. పూర్వప్రియజనుల మగు మమ్ము వదలెను. అందుండి తనకుశలమును దెలిపెనా. ఔరా!

* ఈభాగము గర్గసంహిత మథురాఖండము పదునేడవయధ్యాయము నుండి సంగ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగవలయును.

నిర్మోహతా బలమిట్టిదే కాఁబోలు! అనునంతలో ద్వారపాలిక లరుదెంచి యిట్లు పలికిరి. చకోరములయందుఁ జంద్రుఁడు, కమలములయందు భాస్కరుఁడు, తుమ్మెదలయందుఁ గమలము, చాతకపక్షులయందు మేఘము నెట్టిప్రీతి యనుపఁజాలెనో అట్టిప్రీతిని మాయందు శ్రీహరి యనుపఁడాయెఁ గదా. అను నంతలో శృంగారప్రకారలను గోపికలు వచ్చి యాయుద్ధవుని గాంచి మహాత్మా! చంద్రచకోరములకుఁ గల్గినప్రీతి విధాత్ర లిఖితము. అట్లే శ్రీకృష్ణునకు మాపైఁ బ్రీతి నునుచునట్లు లిఖిం పక పోయెను. అని యుల్లసమాడునంతలో శయ్యోపకారిక లనుగోపికలు వచ్చి యచ్చెరువందుచు నార్యా! వ్యాధుఁడు కూడ మృగములవధించి మరల స్మరించును. కటాక్షపాతముల మమ్మునలయించి శ్రీకృష్ణుఁడు మరలఁ దలంపక పరదేశమునం దున్నవాఁడు కదా! ఎంతటియన్యాయము! అనుచుండునంతఁ ద్వరపడుచుఁ బార్శ్వదావ్యాయముల నలరుగోపికలు వచ్చి మహా నుభావా! మాకు శ్రీహరి నెడఁబాయుటవలన దుఃఖము సంభ వించినది. ఆశ్రీహరి దీని నెఱుంగఁడుకాఁబోలు. కంటకవిద్ధాం గుని గాంచి విద్వాంసుఁడు తా నవిద్ధకంటకుఁడు గాన వాని బాధ నెఱుంగఁజాలఁడు కదా. అనిరి. బృందావనపాలికలు వచ్చి ప్రేమసౌఖ్య మనిమిత్తము. అట్టిదాని నెఱుంగకుండుట స్వభావ మనవచ్చును. మాకుఁ దనయందుఁ గలప్రీతి ననిమిత్తము. దీని నెఱుంగకుండుటయే యాశ్చర్యము. రసము కర్మేంద్రియము నెఱుఁగదుకదా, యనిరి. అంత గోవర్ధనవసతు లగుగోపిక లోపి కలుమాని యిట్లనిరి. ఆర్యా! పురంధ్రులపైఁ బ్రీతినునుచు మా శ్రీకృష్ణుఁడిపుడు సైరంధ్రీసాయకుఁ డయ్యెను. శైలముల నివ

సించు మావంటివారితో నీ కనాతనికిఁ బని యేమికలదు? పలు మాటలు చెప్పి యేమిలాభము? అని వెక్కసపడి మాటలాడిరి. అంతట వడివడి నేతెంచి కుంజవిథాయిక లగుగోపిక లుద్ధవుఁడు వినుచుండ నన్యాపదేశంబుగా మాధవీకుంజపుంజమున ఝుంకారమొనరించునో భృంగమా! నీకు నేత్రసౌందర్యమును గల్గించువాఁ డెవ్వఁడో యాగోపాలబాలునికథ యిటుఁ బాడఁబడుచున్నది. విందువుగాని రమ్ము. అనిరి. ఇట్టితఱి నికుంజవాసిను లగుగోపికలు వచ్చి యుద్ధవుఁడు వినుచుండ * బృందావనమునందు మత్తమధుకరములు మూఁగియుండు కళిందజాతీర నికుంజపుంజంబునందు మెలమెల్లన సంచరించుచు బలరామసహితుఁడై గోపాలబాలకులు కూడి యాడుకొనుచుండ గోధనము నలుప్రక్కలఁ జూపట్టుచుండ నలరారు నందనందను సేవింతుము. అని భక్తిభారమునఁ బల్కిరి. అత్తఱి జాహ్నవీయాధిక లిట్లు వచించిరి. బృందావనమున గోపికాబృందములతో రాసక్రీడలం దేలునట్టి యాపవిత్రసమయ మెన్నఁడు మరల నరుదెంచునో. ఓ వ్రజాంగనలారా! శోకింపకుఁడు. మరల నట్టి శుభసమయము రాఁగలదు. అనుచుండ యమునాయాధిక లగుగోపిక లరుదెంచి యాదరంబున విధికి మాపైఁ గరుణ లేదు. భగవంతునితోఁ బొందొనఁగూర్చి మరల వియోగము గల్గించెను. సకలభూతము లాయర్భకునే యిపుడును గోరుచున్నవి. అనిరి.

---

* బృందావనే మత్తమిళిందపుంజే కళిందజాతీరకదంబకుంజే, శనైశ్చలంతం సబలం సగోపం సగోధనం నందసుతం భజామః=అని మూలము. ఇది శ్రుతి మధురముగాఁ బాడ ననువుగానుండుట నిట వ్రాయఁబడియె నని తెలియందగు.

అంత రమాయూధిక యనుగోపాంగన యరుదెంచి యారా! మున్ను కుబ్జ నీచకుల జనితయని పేరుపొందెను. వక్రవిగ్రహా యు నయ్యెను. ఇపుడామెయే సత్కులప్రసూతయైనది. కురూపిణియయ్యు సురూపిణి యైనది. నాల్గుదినములలో సకలలోక జేగీయమానకీర్తిగల దయ్యెను. ఎంతటిపుణ్యము! ఎంతటియదృష్టము! అనియె. అనునంత మధుమాధవ్య లనుగోపిక లేలెంచి యిట్లు భాషించిరి. ఓ యుద్ధవా! ఇది మాధవునిదోషము కాదు. మధురానగరమునఁ గాపురమున్న కుబ్జ యనునాతి మాశ్రీకృష్ణుని బ్రాణపతినిగాఁ బరిగ్రహించి సంతోషించుచు యోగివరులకే నగపడని శ్రీహరితో యోగమును బొందెను. కావున నామెవలన మాకెల్ల నీయలజడి గలిగినది. అనుచుండ లలితాయూధిక యనుగోపిక వచ్చి యయోధ్యానగరమున మున్ను శ్రీరామచంద్రుని యావరాజ్యాభిషేకమునకు విఘ్నమాచరించి కైక ప్రఖ్యాతినొందెను. ఆకైకయే మధురానగరమున నిపుడు కుబ్జగా నవతరించినది. ఇఁక నేమేమియుపకారములు లోకమునకుఁ జేయనున్నదో యెవ్వ రెఱుంగుదురు? అనుచుండ విశాఖాయూధ యనుగోపిక వనములను గోవులను దోలుకొని గోపాలబాలకులం గూడిపోవుచు సందటమేలు కొలుపుచు మత్తమాతంగమందగమనంబున నొప్పు నందనందను ముకుందుని మఱువక స్మరింతును అనియెను. మాయాయూధిక లనుగోపిక లచ్చటికి వచ్చి యారా! సంకోచవీథులయందుఁ జేలాంచలమును బట్టుకొని బలవంతముగా రెండుచేతులు హృదయమున నొత్తుకొనుచుఁ బరస్పరాకర్షణజనితహర్షమునఁ దేలు శ్రీహరినెపు డిచ్చటికిఁ జేర్పఁగలమో యెఱుంగఁజాలకు

న్నార మనిరి. అష్టసఖు లనుగోపిక లత్తఱిఁ జేడియలకడ కరు దెంచి యో సఖులారా! నందసుతుని సుందరాంగునిఁ గాంచిన మా నేత్రము లీప్రపంచమునుగూడ నిపుడుచూడ నేవగించు చున్నవి. ఆ గోపాలబాలుఁ డీనగరమునకు వచ్చినచో నపు డెట్లుండునో కదా. యనిరి. షోడశసఖు లాదరంబున వనమున నందతనయుఁడు వేణునినదము చేయఁ గుసుమములు వికసిల్లును. మాశ్రోత్రద్వంద్వమాభువనమోహను వేణునాదము నెపుడు విననోచునో ఆ యశోగీతికల నెపుడు వినునో తెలియనేరక యున్నా మనిరి. ద్వాత్రింశత్సఖు లిట్లు మాటలాడిరి. లోకమున మిత్రునిఁ బ్రీతిచేతను శత్రువును నయముచేతను లుబ్ధుని ధన ముచేతను, ద్విజు నాదరణముచేతను, గురువు నమస్కారముల చేతను, రసికుని రసముచేతను వశీకరించుకొన నగును. నిర్మో హనుఁ డగుశ్రీకృష్ణు నేయుపమచేత స్వాధీనము చేసికొననగు ను? అనిరి. శ్రుతిరూప లగుగోపిక లిట్లు సంభాషించిరి. జాగ్ర త్స్వప్నసుషుప్తుల కెవఁడు హేతుభూతుఁడో గణముల కెల్ల నెవ్వఁ డాధారమో, యింద్రియవ్యాపారము లెవని నంటఁజా లవో యెవని తేజస్సు సర్వత్ర వ్యాపించునో యట్టి మహత్తరతే జోరాశికి నమస్కరింతుమని మ్రొక్కిరి. అంత ఋషిరూప లగు గోపిక లిట్లు నుడివిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు శిక్షింపఁబడఁడు, బలవంతు లలో బలవంతుఁడు, మాయాతీతుఁడు, శబ్దాతీతుఁడు, మనకుఁ గనఁబడుచుఁ గనఁబడకుండువాఁడు, పూర్ణుఁడు, పరబ్రహ్మము, అమృతము,పరమము, ప్రశాంతము, శుద్ధము, పరాత్పరతరము. అట్టి యీశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమును భజింతుమని ప్రార్థించిరి. దేవాం గన లిట్లు వేఁడిరి. ఏ పురాణపురుషుని కలాసహస్రాంశములు

స్వర్గాదిలోకజాలముల నిర్మించుచుండునో అట్టిపరిపూర్ణుని బరాత్పరతముని శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమును నమస్కరించి ప్రార్థింతుమని మ్రొక్కిరి. యజ్ఞసీతాఖ్య గోపిక లాతరుణముననే యచ్చటికి వచ్చి యీ శ్రీకృష్ణుఁడు నికుంజలతికాకుసుమాకరుఁడు. శ్రీరాధికాహృదయ కంఠవిభూషణుఁడు. రాసమండలపతి. వ్రజమండలేశ్వరుఁడు. బ్రహ్మాండమండల పరిపాలకుఁడు. అట్టివానిం బ్రార్థింతుమని కేలుమోడ్చిరి. రమావైకుంఠవాసిను లనఁబడు గోపికలు మహానందమున నోలలాడుచునే గోపాలబాలకుఁడు గోపికాసకలయూథమును స్వగుణములచే నలంకరించెనో తన పాదపంకజరజస్సున బృందావనము నలంకరించెనో గోవర్ధనాద్రి నెవఁడు సంరక్షించెనో సర్వలోకముల సౌభాగ్యము కొఱకు నెవఁడు భూలోకమున నవతరించెనో శేషభుజుండగు నా లీలామానుష విగ్రహుని భజింతుమని పులకాంచితతనులతికలై పలికిరి. శ్వేతద్వీపసఖిజను లిట్లు వాక్రుచ్చిరి. గజశిశువు శిలీంధ్రము నవలీలఁ దొండమున నెత్తునట్లు తనహస్తకమలమున గోవర్ధమును ధరించెను. అట్టి వ్రజరాజనందనుఁడు కృపాకరుండయ్యును మమ్ము మఱచిపోయెనా యనిరి. ఊర్ధ్వవైకుంఠవాసిను లగుగోపిక లిట్లు వక్కాణించిరి. శ్యామవర్ణమయి మగునేత్రమున జగత్తును శ్యామముగాఁ జూచుచున్న మనకు రెండవపదార్థమే కనఁబడకున్నది కదా. మన కిఁక యోగాభ్యాస మెందులకో తెలియఁ జాలకున్నవారము. అనుచుండునంత నజితపదాశ్రితలగు గోపాంగనలాదరంబున స్నేహపాశము దృఢమైనవి. ఛేదింప శక్యము కాదు. దానినిం ద్రెంప వారికి శక్యమగును. అట్టి స్నేహపాశము నవలీలం ద్రెంచి మధురాసగరమున

కరిగి హాయిగా శ్రీకృష్ణుఁ డున్నవాఁడు. నాగపాశముల గరుడుఁడు ఛేదించునట్లున్నదే. ఏమి యింతయన్యాయమని వెక్కసపడిరి. లోకాచలవాసినులగు గోపిక లాతురంబున మానేత్రములు శ్రీకృష్ణలగ్నములై దశదిశలఁ బరుగిడుచున్నవి. మఱేపదార్థమందును సంసక్తములు కావు. తుమ్మెదలు తామరపుష్పములందే లగ్నము లగునుగదా. అట్టి మానేత్రములకు విందొనర్పకయుండుట న్యాయమా యనిరి. ఇట్లనుచుండ శ్రీదేవిసఖు లరుదెంచి లోకులు కార్పణ్యముచేత యశస్సును, క్రోధమున సద్గుణగణమును, వ్యసనములచే ధనంబులను గపటమున మైత్రిని బోఁగొట్టుకొందురు. అని పలుకుచుండునంతలోనే మైథిలాఖ్య గోపికాగణము వచ్చి ధనమునొసఁగి తనువును గాపాడుదురు.తనువునొసంగి సిగ్గును గాపాడుకొందురు. మిత్రకార్యార్థము తనువు ధనము సిగ్గును నొసంగవలయునని నర్మగర్భంబుగాఁ బలికిరి. కౌశల లనుగోపిక లత్తరుణమున వియోగవ్యథ నేపురుషుఁడు తెలిసికొనఁ జాలఁడు. జీవములను వదలుటెంతకష్టమో యిదియు నంతకష్టము. ఉరమునఁ గ్రుచ్చుకొను బాణమునకంటె వియోగవ్యథ కష్టమును గల్గించును. ప్రియవిప్రయోగము నిట్టిదనివర్ణింపఁ దరమా యనిరి. అయోధ్యాపురవాసినులగు గోపిక లపుడు మాకృష్ణమూర్తి మాకు నిరాశను గల్పించి యించుక యాశనుగూడఁ బ్రసాదించి మధురానగరాశను జేరెను. ఐనను మాకుఁగల ప్రీతి యాతనినుండి మరలకున్నది. నిర్మోహులచరిత్ర మతివిచిత్రము కదా. అనిరి. పుళిందక లిట్లు పల్కిరి. గోపికలారా! మనము విచారించిన ఫలమేమి? పూర్వము తన్నుఁగోరివచ్చినయబలను శూర్పణఖను సౌమిత్రిచే

విరూపిణినిగాఁ జేయించెను. అట్టి కఠినాత్మునకు మనస్సెట్లు గరుగా యుండునే? యనిరి. సుతలవాసినులగు గోపిక లత్యంతవ్యథాతురలై మహాదాతయై తనకుఁగోరిన భూమినొసంగిన బలిచక్రవర్తిని గార్పణ్యమూని బంధించెను. వామనరూపధారియై యలరు నా మాయావటువునకు సేవచేయు టెట్లో తెలియకున్నది. జాలంధరిగోపిక లాతురలై పూర్వము హిరణ్యకశిపుఁ డెన్నియో కష్టములఁ బెట్టుచుండఁగా దాళఁజాలక ప్రహ్లాదుఁ డెన్నియోసారులు మొఱపెట్టగా నృసింహరూపమున వానికి సాయ మొనరించెను. ఈకృష్ణునికృప యెంతనిష్ఠురమైనదో తెలియఁబడదుకదా యనిరి. భూమి గోపిక లిట్లుల్లసమాడిరి. * నిర్మోహిజనులచరిత్ర మత్యంతవిచిత్రము. దానినివర్ణించుట సాధ్యమైన పనిగాదు. వారు నోట నొకవిధముగా మాటలాడుదురు. హృదయమున వేఱొకవిధముగా నాలోచింతురు. కావున వారి చరిత్రమును భగవంతుఁడే యెఱుఁగఁజాలును నిఁక మనుష్యు లెఱుంగుదురా యనిరి. వారివాక్యములను వినుచు నుద్ధవుఁ డాశ్చర్యావిష్టమానసుఁడై యుండెను.

ఆర్యమహాశయులారా! గోపిక లుద్ధవుని [illegible] యతఁడు వినుచుండ సంభాషించుకొనిన మాటలను [illegible] కథను బఠించితిరి. ఇందేమేని విశేషము కలదా యని [illegible]ర్శింతము. విశేషార్థము లిందేమియు లేవని [illegible] గాని యించుక యవకాశమిచ్చి మనసు నేకాగ్రము [illegible]

* అహోఅతినిర్మోహి జనస్యచిత్రం సరంచ[illegible]ముఖేన చాన్యద్ధృతిభావ్యమన్య ద్దేవో [illegible]లము. ఇది యుదాహరణముగాఁ జెప్పఁదగినదని వ్రాయఁబడెను.

హించిన విచిత్రమగు నొకభావము పొడకట్టును. గోపికల చరిత్రమునుండియేకదా శ్రీకృష్ణమూర్తి దివ్యచరితము మిగుల నపవిత్ర మైనది. కావున నట్టి గోపికలచిత్తవృత్తు లెట్టివని యీసంభాషణమునుండి తేలఁగలదు. జారిణు లగు గోపికల సంభాషణవాక్యము లెట్లుండునో వచింప నక్కఱలేదు. ఇచ్చట గోపికలు సంభాషించినవిషయ మెట్టిదనియు విమర్శింతము. శ్రీకృష్ణదర్శనము పరమాత్మసందర్శనముగా భావించి నట్లే స్పష్టమగును. మఱియు శ్రీకృష్ణమూర్తియే పూర్వము నృసింహ వామన రామరూపములఁ దాల్చెనని వారు వచించిరి. కామాతురలగు కామినులపలుకు లిట్లేయుండునా అని యూహింపుఁడు. తమమనోభావముల దాఁచి పరపురుషుని చెంత న్యాయసమ్మత మగునట్లు మాటలాడుట లోకధర్మము గాన వీరు నట్లే మాటలాడియుందురనుకొనఁగూడదా యని మీరు ప్రశ్నింపవచ్చును. అదియు సత్యమే యని నేను నంగీకరింపవచ్చును. కాని యట్టివారి సంభాషణము వేఱుగా నుండును. పరబ్రహ్మమనియు, నా తోఁబుట్టువనియు, నన్నుఁ గన్నతండ్రియనియు నుపపతిని భావించి నలుగురితో నట్టిమాటలఁబల్కుట జారిణులపద్ధతి యని నే నంగీకరింపఁ జాలను. ఎవ్వరుగాని సత్యము నెదుట నునుచుకొని మాటలాడువా రంగీకరింపఁజాలరని నా నమ్మకము. ఎంతమోసముగా మాటలాడినను వానియర్థము లిట్లుండవు. అవి వేఱు. ఇప్పలుకులు భక్తిరసభరితములు. వేదాంతసారములు. శ్రీకృష్ణుని వారెల్ల భగవంతునిగా భావించిరని స్పష్టముగా నగపడుచున్నది.ఇట్టివారిని జారిణులనుట పాపహేతువనక తప్పకున్నది. వ్యర్థముగాఁ బాపమును సంపాదించుకొనఁ

ప్రయత్నింపనేల? అట్టిప్రయత్నమును మానుకొనుఁడని మిమ్మభ్యర్థించుచున్నాఁడను. గోపికలు భగవత్సేవార్థ మెల్లలోకములనుండి యవతరించి రనువిశ్వాసము మీకు నుండుఁగాక. భక్తులచరిత్రముల నపవిత్రముగాఁ జేయఁ బ్రయత్నింపరనియు భావించెదను. శ్రీకృష్ణభక్తి చతుర్విధపురుషార్థప్రదమైనది. దానినేల మలినముగాఁజేయ సాహసించెదరు? కొందఱు సాహసించినను ఫలముగల్గునను దురూహ నాకు లేదు. ఎందఱో దానినివదలక తరించువా రుందురు. కావున నట్టి దుష్ప్రయత్నమును జేయక భగవత్సేవార్థము మహర్షులుగూడ గోపికారూపమున నవతరించిరని నమ్మి వారివలె శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమును సేవింపుఁడు. కృతకృత్యుల రగుదురు. ఇదియ యీకథనుండి తెలిసికొనఁ దగువిషయము. ఇంక దీనినుండివిరమించి భాగవత కథా శేషభాగమును వ్రాసెదను.

* ఇట్లు గోపికలు భాషించుకొనుచుండ నుద్ధవుఁ డాలించి వారిభావముల నెఱింగి సంతోషాంబుధి నోలలాడెను. వారికి శ్రీకృష్ణసందేశమును దెల్పి యూఱడింపఁ దలంచెను. తనవునేయుట పాడిగాదని యూహించెను. అట్లూహించి ప్రియభాషణముల

---

* ఇవి శ్రీభాగవతమునుండి లోపలికథ కనుబంధముగా వ్రాయఁబడును. కాని యీ కథనుమాత్రమే యితరపురాణములనుండి విశేషించి ముందు వ్రాసెదను. భాగవతకథనుండి, యుద్ధవునిసంభాషణము ముగిసిన ట్లగపడినను ముగిసినదని భావింపక యితరపురాణస్థ కథలనుగూడఁ బఠింపవలయునని తలంపవలయును. రాధాప్రస్తావము మరల నిందుఁగలదు. అది యత్యద్భుతమైనది. ఆమె సాక్షాత్పరదేవియని యెఱుంగవచ్చును. కావున నిచట భాగవతమునఁ గలకథనుమాత్రమే వ్రాయఁ బ్రయత్నించితిని.

ఉద్ధవుఁడు గోపికలకు శ్రీకృష్ణసందేశముఁ దెలుపుట.

వారికిట్లు తెల్పెను. [1] ఓ గోపికలారా! పరాత్పరుఁడగు శ్రీవాసుదేవునిపై మీరు భక్తిభారమున మనసుల నిట్టు లర్పించితిరి. కాన మీ పికృతార్థజన్మములని తలంతును. మీమనసులు తదేకాయత్తము లనుట స్పష్టమాయెను. కావున మీరు కృతార్థలైతిరనుట నిక్కువము. అంతియగాక లోకపూజితలైతిరి. [2] ధ్యానముచేతను వ్రతములనాచరించు పద్ధతిచేతను, దేహమును శోషింపఁజేయఁజాలు తపస్సుచేతను, హోమములచేతను, జపములొనరించి మంత్రసిద్ధులఁ గాంచుటచేతను, వేదపాఠమొనరించి పాపముల నడంచుటచేతను, నియమముల మనశ్శుద్ధిని గల్గించుటచేతను ఇంతియకాక యింక ననేకప్రకారములగు పూజాదులచే మీరు కాలమునుబుచ్చుచు శ్రీకృష్ణపరమాత్మపై భక్తి నలవరించుకొనఁ జాలితిరి. ఇది సామాన్యులకు సాధ్యము కాదు. దుర్లభమని యెఱుంగుఁడు. మహర్షులకును దుర్లభమని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి. అట్టి యీభక్తిని మీరు పూర్వపుణ్యవశమునఁ బడయఁజాలితిరి. ఇది మిగులఁ బ్రశంసనార్హము. మీరు పతులను సుతులను, బంధువులను, దివ్యహర్మ్యములను దృణప్రాయములుగా భావించి వదలి శ్రీకృష్ణమూర్తిని బరమపురుషుఁడు పరాత్పరుఁడు, నిరంజనుఁ డద్వితీయుఁడు నగుపరబ్రహ్మముగా భావించి యీమహా

---

[1] అహోయూయంస్మ పూర్ణార్థా భవత్యో లోకపూజితాః = అని మూలము.

[2] ధ్యానవ్రత తపోహోమ జపస్వాధ్యాయ సంయమైః, శ్రేయోవిధిభిరన్యైశ్చ కృష్ణేభక్తిర్హి సాధ్యతే=అనిమూలము.

త్మునిపై నేకాంతభక్తి నునిచితిరి. ఇంతకంటె నత్యుత్తమకార్య మీలోకమునఁ గా దేలోకమునన్నైనఁ గలదా. సత్యముగా లేదని నేను భావించుచున్నాఁడను. అందఱు నిట్లే భావింతురని నమ్మెదను. * విరహనిమిత్తమున మీకెల్ల నా పరాత్పరునిపైఁ గల్గిన ప్రేమము నిట్టిదని తెలుపుటకు శక్తి చాలదు. మీప్రేమ మిట్టిదని తెలుపుటయన నన్ననుగ్రహించుటయే యని భావించుచున్నవాఁడను. మఱియు సంభావించుచున్నవాఁడను. నేను [1] శ్రీకృష్ణమూర్తికి రహస్యకార్యమును దీర్చు పరిచరుఁడను. ఆమహాత్ముఁడు మీకుఁ జెప్పవలయునని నా కాజ్ఞాపించినమాటలు వినుఁడు. అవి సుఖావహములయి యుండును. చెప్పుటకు నాకును మహానందము. వినుటకు మీకునుగూడ నింపుగ నుండును. ఆకారణము వినుఁడు. ఈఘట్టమున నిన్నిశ్లోకముల యర్థముంగలిపి పోతనగారొక్కపద్యమును వ్రాసిరి.

మ. జపదాన వ్రతహోమ సంయమ తపస్స్వాధ్యాయముఖ్యంబులఁ, నిపుణుల్ కోరియు నేవిధుఁ మనముల న్నిల్పంగ
లేరట్టి స, ద్విపులాకారునిపై మహామహిముపై విశ్వేశుపై
మీకజ, ప్రపటుధ్యానము లిట్లు నిల్చునె భవచ్చారిత్రముల్ చిత్రముల్.

ఇది చాల సంగ్రహముగ నున్నది. ఏలొకో తెలియఁజాలకున్నాఁడను. పైఁగథ నాలకింపుఁడు.

---

* విరహేణ మహాభాగా మహాన్మేఽనుగ్రహః కృతః = అని మూలము.

[1] యమాదా యోగతోభద్రా హ్యహం భర్తూరహస్కరః = అని మూలము.

[1] చరాచరప్రపంచమునందుఁ బంచభూతముల తెఱంగున ననుగతుఁడనై మనోబుద్ధీంద్రియములకు నాశ్రయుఁడనై సర్వాత్మకుఁడనై వర్తించుచున్నవాఁడను. ఇట్టి నాయెడఁబాటు మీకు నెప్పుడైనఁ గలుగునా కలుగనే కలుగదు. [2] నేను నన్నే యాత్మేచ్ఛచే నాత్మ మాయా ప్రభావమున భూతేంద్రియ గుణరూపమున సృజింతును. అట్లే పరిపాలింతును. మరల నుప సంహరింతును. ఆత్మ శుద్ధుఁడు, గుణాన్వయుఁడు, వ్యతిరిక్తుఁడు నయ్యు మాయాకార్యము లగుస్వప్నాది మనోవృత్తుల విశ్వ తైజసప్రాజ్ఞరూపములఁ దోఁచును. మేలుకొనినపిదప స్వప్న మెట్లో యట్లే మిథ్యాభూతంబునై బాధితంబులయియున్న యింద్రియార్థవిషయములఁ జింతించుచుఁ బురుషు నింద్రియ ములకుం జొనుపుమనస్సును బ్రథమమున నిరోధింపఁదగు. సముద్రమునను నదులు సమాప్తినొందునట్లు ఈ మనోనిరోధంబునందే సాంఖ్యయోగసన్న్యాసములు, తపోదమములు, సూనృతంబులను సమామ్నాయంబు పర్యవసన్నం బగు. * ప్రియుండైన నేను మీదృష్టికి దూరమున నివసించుట మద నుధ్యానవాంఛతో మనస్సునకు సన్నిధిసముత్కర్షంబుఁ గావిం

---

[1] భవతీనాం వియోగో మే నహిసర్వాత్మనా క్వచిత్, యథా భూతాని భూతేషు ఖం వాయ్వగ్ని ర్జలం మహీ, తథాహం చ మనః ప్రాణ బుద్ధీంద్రియ గుణాశ్రయః=అని మూలము.

[2] ఆత్మన్యేవాత్మ నాత్మానం సృజేహ న్మ్యనుపాలయే, ఆత్మమాయాను భావేన భూతేంద్రియ గుణాత్మనా=అని మూలము.

* యత్త్వహం భవతీనాంవై దూరేవర్తే ప్రియోదృశాం, మనసస్సన్నికర్షార్థం మదనుధ్యాన కారణాత్=అని మూలము.

చు తదర్థంబే కాని వేఱొండు లేదు. దూరతరవర్తియగు ప్రియ తమునిపై నెట్టులో అట్టులు స్త్రీచిత్తము సన్నిహితునియెడఁ బ్రసరింపదు. [1] సర్వవృత్తులను వదలిపెట్టి నాయందే మానస మును నిలిపి నన్నే చింతించుచుండుటచేత మీరు వేగంబ నన్నుం బడయఁగలరు. [2] ఆనాఁటిరాత్రి నన్నుంజూడఁ గోరి ప్రయత్నించియుఁ బతులువారింపఁగా నేమియుఁ జేయఁజాలక యింట నిలిచినవారెల్ల సమాహితధ్యానమున నన్నే పొందిరి.

అని యిట్లు హరి మీకుం జెప్పఁ బుత్తెంచెను. అని యుద్ధవుండు పలికిన నాలకించి యా మధురాలాపముల శ్రుతులు తృప్తినొంద మనంబు లానందసాగరంబున నోలలాడఁగా నిట్టు లనిరి. ఆర్యా! యాదవులకుం గీడు సదా వెదకుచుండు పాప చిత్తుఁడగు కంసుఁడు మాయదృష్టవశమునఁ దనబంధుమిత్రు లతో మృతిం గాంచెను. భాగ్యవశమున సర్వార్థసిద్ధులంబడసిన యాప్తులంగూడిన శ్రీకృష్ణుఁ డిప్పుడు కుశలంబున నున్నవాఁడు. లజ్జచేతను స్నేహహాసోదారేక్షణములచేతను, మేము పూజిం చిన యా యచ్యుతుం డిపుడు మధురానగరంబునఁ బౌరకాం తలకుఁ బ్రీతిఁ గూర్చుచున్నాఁడా? రతివిశేషముల నెఱింగిన యాప్రియుఁడు పౌరనారీమణుల ప్రియవచనములచేతను వారి విలాసములచేతను ఎట్లు బంధింపఁబడక యుండును? ఉద్ధవా! మహాశయా! ఆపౌరకాంతామణుల గోష్ఠివిశేషములఁ దేలు

---

[1] మయ్యావేశ్య మనః కృత్స్నం విముక్తాశేషవృత్తయః, అనుస్మరం త్యోమాం నిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ = అని మూలము.

[2] యా మయా క్రీడతా రాత్ర్యాం వనేఽస్మిన్ వ్రజ ఆస్థితాః, అల బ్ధరాసాః కల్యాణ్యో మాపుర్మద్వీర్యచింతయా = అని మూలము.

చున్న గోవిందుఁడు కథాప్రస్తావముననైన గ్రామ్యవనితలమగు మమ్మెప్పుడైనను దలంచునా? చల్లనివెన్నెల వెల్లివిరియుచుండ నుల్లసిల్లు బృందావనమున మేము సల్లాపము లాడఁగా వానికి బదులుచెప్పిన యమ్మానసీయుఁ డావిషయము నెప్పుడైన స్మరించునా? అట్టి తరుణమున మాయాలాపముల నాలకించుచు మాపాదములయందు ధ్వనించుచున్న యందెలమ్రోఁతలు తాళములుగా ముచ్చట రాసక్రీడసల్పిన యారాత్రులవృత్తాంత మెన్నఁడేని దలంచునా? పర్జన్యుఁడు పయోధరములచే వనముల బ్రదికించునట్లు తనవియోగమున మిగులువగలఁబొగులు మమ్మెల్ల నిజాంగస్పర్శమున బ్రదుకునట్లుచేయ నాదాశార్హుఁ డిచ్చట దయచేయనెంచెనా? అయ్యో! ఉద్ధవా! భక్తాగ్రగణ్యా! మా కెంతవెఱ్ఱి? శత్రువులఁ బరిమార్చి రాజ్యమును బూజ్యభంగిని బడసిన యావీరాగ్రేసరుఁడు శ్రీనిధి యందున్న రాజకన్యలం బెండ్లియాడి సుహృదయులగు నెచ్చెలికాండ్రతో నటవోయిగాఁ గాలమునుపుచ్చుచు సుఖాంబుధి నోలలాడుం గాని యిచ్చటి కేల వేంచేయును? పూర్వము పింగళ నిరాశత్వమే పరమసౌఖ్యంబని వచించెను. ఆమె స్వైరిణి. అట్టి యాపింగళ వాక్కుల నాలకించియు మాకింకను శ్రీకృష్ణునిమీఁద వాంఛ విడువక బాధించుచున్నది. తాఁ గోరకయున్నను శ్రీదేవి తనంతన వలచివచ్చి యేమహాపురుషుని యంగమును బాయకుండునో ఆ యుత్తమశ్లోకుని సువార్త నెవ్వఁడు పరిత్యజింపఁ గలఁడు? బలరామునితోఁ గూడి శ్రీగోపాలబాలకుఁడు తన పాదారవిందములచేఁ బవిత్రములుగా నొనరించిన యీ నదీ మహీధర కాననప్రదేశములును, ఆతనిమన్ననలకుఁ బాత్రము

లగు గోవులును, ఆతరుణమున శ్రుతిమనోహరముగా నొనరించిన వేణునాదమును, శ్రీమన్నందనందనుని సదా స్మరింపఁ జేయుచుండును. మహాలక్ష్మికాటపట్టులగు నా శ్యామసుందరుని పాదపద్మములచేఁ జిహ్నితములగు నా భూభాగములను గాంచి మేమెల్ల నాపరమపురుషుని విస్మరింపఁజాలుదుమా? మందమందగమనమునను, సులలితమందహాసమునను, ప్రీతికి స్థానము లగు చూపులను, మధురసంభాషణములను మాచిత్తములు శ్రీహరియందే తగిలియుండఁగా నితర మేమియు నెఱుంగని మేమాతని నెట్లు మఱవఁగలము?

అని పలుకుచు నంతలో నంతరంగమునుండి యంతకంత కుప్పొంగుసంతోషరసంబున దేహములు పరవశములు కాఁగా నుద్ధవుని మఱచి శ్రీకృష్ణుని హృదయములఁజూచుచు నో జగన్నాథా! వ్యసనార్ణవమున మునిఁగియున్న గోకులము నుద్ధరింపుమా! రమానాథా! మమ్ముఁ గరుణంజూడుము. వ్రజనాథా! యార్తిధ్వంసకా! గోవిందా! పరమపురుషా! మమ్మాదరింపుము.

అని యీరీతిం బ్రార్థించి గోపికలు శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవుని వలనఁ దమకుంబంపిన కుశలవార్తాశ్రవణంబున వియోగవేదనలంబాసి మరల నుద్ధవునిం జూచి శ్రీకృష్ణునిగా నాతనిని భావించి పూజించిరి. * ఆయుద్ధవుఁడు వారిభక్తికి కానందించుచు నాగోపికలకు సంతోషమును గలిగించుచుఁ గొన్నిమాసములు

* ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ గోపీనాం వినుదన్ శుచః, కృష్ణలీలాకథా గాయన్ రమయామాస గోకులమ్ = అని మూలము.

గోకులమున నివసించెను. శ్రీకృష్ణచరితామృతమును దనివితీఱఁ గ్రోలుచు నావినోదమునం జేసి యాభక్తాగ్రేసరుఁ డుండినదిన ములు సుదివసములని భావించుచుండఁగా నాగోపాలకులకు గోపికలకు నాకాలము క్షణకాలతుల్యముగాఁ గడచెను. భగ వంతుఁడగు శ్రీకృష్ణునియం దాయత్తమగు చిత్తముగల యా గోపికాతతిని గాంచి యాయుద్ధవుండు పరమసంతుష్టుఁడై వారికి శ్రీకృష్ణవియోగమునఁ గలిగినవ్యథ నెఱింగి యిట్టులుండునే వీరి ప్రేమమని మరలమరల సంస్మరించుచు [1]వారికి నమస్కరిం చుచు నిట్లు తలంచెను. [2]సంసారసాగరభీతులైనమహర్షులును, భక్తులమగు మేమును ఏదానిం గోరుదుమో ఆ గోవిందపా దారవిందసాంద్రభక్తి నన్నివిధములను బడసిన యీగోపికల జన్మమే సార్థకము. అనంతునికథలపై గాఢానురాగము గలవా రలకు శౌక్లమనియు, సావిత్రమనియు, యాజ్ఞికమనియు విఖ్యాతినొందిన విప్రజన్మములు గలిగిన నేమి? కలుగకయుం డిన నేమి? గొప్పఁదనమునకు నీశ్వరప్రసాదమే కారణము. అట్టివానికి జాతియు, నాచారము, జ్ఞానము, కారణములు గావు. కేవల భగవద్భజనమే వానికి ముఖ్యము. అరణ్యము లలో సంచరించుచుఁ జంచలస్వభావముగల యీ వనిత లెక్కడ? పరమేశ్వరుఁడగు శ్రీకృష్ణునిపై నింతటి గాఢభక్తి

---

[1] ఉద్ధవః పరమప్రీత స్తాన్నమస్యన్నిదం జగౌ = అని మూలము.

[2] ఏతాః పరం తనుభృతో భువి గోపవధ్వో, గోవింద ఏవ మఖిలాత్మ నిరూఢభావాః, వాంఛంతి యద్భవభియో మునయో వయం చ, కిం బ్రహ్మజన్మ భిరనంతకథారసస్య=అని మూలము. బ్రహ్మజన్మభిః = విప్రసంబంధిభిః, శౌక్ల సావిత్ర యాజ్ఞికైస్త్రిభిర్జన్మభిః. అని వ్యాఖ్య.

యెక్కడ? అజ్ఞానుఁడైనను దన్ను సేవించినమాత్రమున నమృతమని తెలియక త్రాగినను అమృత మాతనికి జరామరణబాధలు లేకయుండఁజేయురీతిఁ బరమాత్మ వానికి మేలుచేయును.

రాసక్రీడాసమయమునఁ బరాత్పరుండగు శ్రీవాసుదేవుని కోమలబాహులతల నాశ్రయించి కంఠాలింగనసుఖమును మిగులఁగాంచిన యీగోపికలకు సంభవించిన మహాప్రసాదము నిత్యానుసంధాయిని యనపాయినియు నగు శ్రీదేవికిని గమలగంధకాంతిఁ జెలువారు నిర్జరనారీమణులకును గలుగదని నా నమ్మకము. ఇట్టులుండ నింకఁ దక్కినవారిని బరిగణింపనేల? * ఎట్టులైనను వదలఁజాలని స్వజనమును ధర్మమును బరిత్యజించి శ్రుతివితతులకుం గూడ మృగ్యంబైన ముకుందపదవిని గనుఁగొన్న యీగోపికామణుల పాదపరాగమును బడయుచున్న యీబృందావనతరు లతాగుల్మములలోఁగాని, యిందలి యోషధులలోఁగాని నొక్కటిగా నేను బుట్టుదును. ఆప్తకాములగు యోగీశ్వరులు, బ్రహ్మాదిదేవవర్యులు, శ్రీదేవియు నాత్మలో సదా పూజించుచుండ నొప్పారు శ్రీముకుందదివ్యచరణారవిందమును రాసక్రీడయందుఁ గుచములఁ గౌఁగిలించుకొని తాపమును బాసి శ్రీమద్గోవిందమనోహరకథాగానముచే మూఁడుజగములను బవిత్రములు గావించు నీగోపికల పాద

---

* ఆసా మహో చరణరేణుజుషామహం స్యాం బృందావనే కిమపి గుల్మలతౌషధీనాం, యాదుస్త్యజం స్వజన మార్యపథం చ హిత్వా భేజుర్ముకుందపదవీం శ్రుతిభిర్విమృగ్యామ్. యావై శ్రియార్చిత మజాదిభిరాప్తకామై ర్యోగీశ్వరై రపి యదాత్మని రాసగోష్ఠ్యాం కృష్ణస్య తద్భగవత శ్చరణారవిందం న్యస్తం స్తనేషు విజహుః పరిరభ్య తాపమ్=అని మూలము.

ధూళికి నమస్కరింతును. అని తనలో ధ్యానించి యాయుద్ధవుఁడు గోపికాజనములను యశోదానందులను వీడ్కొని మధురాపురమున కరుగఁ బయనమై తేరెక్కెను.

ఆసమయమున నందాదులు పలువిధములగు కానికలు పెట్టి మహానురాగమున నశ్రుపూరంబులు కన్నులఁ గ్రమ్మఁ దేర నిట్లనిరి. * మహాత్మా! మనోవృత్తులన్నియు శ్రీకృష్ణపాదాంబుజముల నాశ్రయించెను. వాగ్వృత్తులు శ్రీకృష్ణనామధేయకీర్తనమును జేసెడు. దేహావృత్తులు తన్నమస్కారాదులఁ బ్రవర్తించుచున్నవి. కర్మానుబంధముల నీసంసారమునఁ బరిభ్రమించు మాకు నే జన్మమునందైనను ఈశ్వరానుగ్రహము చేత మంగళాచారములచేతను, దానములచేతను శ్రీకృష్ణునిపైని రతి గల్గుఁగాక. అని పలుకుచు శ్రీకృష్ణునియందున్న భక్తిపరత్వమున నాతనిం బూజించిరి. ఉద్ధవుం డాపూజలం గైకొనుచు మధురానగరంబునకుం జనుదెంచి గోపాలబాలకుని దర్శించి నమస్కరించి గోకులముననున్న యందఱకుంగలభక్త్యతిశయమును జక్కఁగా వివరించి వారొసంగిన కానుకలను శ్రీరామకృష్ణులకు సమర్పించెను.

ఆర్యులారా! సత్యాన్వేషణసమాదృతచిత్తులారా! భాగవతమునఁగల భ్రమరగీతలను, గోపికలతో నుద్ధవుఁడు శ్రీకృష్ణవార్తను జెప్పుటయు, వారాతనితో బదులుచెప్పుటయు, నాపిదప నుద్ధవుఁడు వారిచిత్తవృత్తులం బరికించి వందనము

---

* నందాదయోఽనురాగేణ ప్రావోచన్నశ్రులోచనాః, మనసో వృత్తయో నస్స్యుః కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః, వాచోఽభిధాయినీర్నామ్నాం కాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు=అని మూలము.

లాచరించి భక్తిభరితస్వాంతలనుగా వారిని భావించుటయు, నందాదు లుద్ధవుని సన్మానించుటయుఁ, దమభావముల నాత నికిం దెల్పుటయు లోనుగాఁగల విషయములను బఠించితిరి. విశేషించి శ్రీకృష్ణుఁడు గోపికలకుం దెలుపుమని యుద్ధవునితోఁ బల్కినపల్కులను జదివితిరి. దీని నించుక చర్చించి వ్రాయకతప్ప దు. గోపికలవృత్తి యెట్టిది? అనువిషయమే ప్రధానము. అది యేకదా శ్రీకృష్ణచరిత్రమునకుఁ దీఱనికళంకము నాపాదించినది. నందాదులు శ్రీకృష్ణునియం దెట్టిభావము కలవారు? అనునది కూడఁ దెలిసికొనుట ముఖ్యము. ఈకథనుండి యనేకనీతులు బయలువెడలును. ఈ కథనుబట్టి నందాదులు గోకులముననే యున్నవారనియు శ్రీకృష్ణుఁడు కంసవధానంతరము నందున కుపదేశింపలేదనియు నెఱుంగుఁడు. ఇది యొక్కభాగవతము నుండియే వ్రాయఁబడిన కథయనియు మఱువకుఁడు.

గర్గసంహితనుండియుఁ గొంతభాగ మిట వ్రాయఁబడినది కదా. దానిం బట్టి యోజింప నెందఱుగోపికలు శ్రీకృష్ణసేవార్థ మవతరించిరో తేటపడును. వా రుద్ధవుని శ్రీకృష్ణకుశలమును బ్రశ్నించినవిషయ మూహించినచో వారిభావము లెట్టివియో తోఁచును. కామాతుర లగువారిపలుకు లెట్లుండుననియు నించుకయైన లోకజ్ఞానముగలవా రెఱుఁగఁజాలుదురు. ఎట్టి చమత్కారిణిగాని యెంతనర్మగర్భముగా మాటలాడినను బ్రే మాతిశయమును దెల్పువాక్కులే వినఁబడును గాని తమరు వలచినకాంతుని, పరమేశ్వరునిగను, సాక్షాద్విష్ణువుగను, అద్వి తీయునిగను, సంసారార్ణవతారకునిగను, దమకారాధ్యునిగను భావించినట్లు వారిమాటలనుండి తేలుననుట కవకాశము లేదు.

గోపికలంద ఉద్ధవుని సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణునిగనే భావించి పూజించిరఁట. ఇదేమివింత! అట్టివారిభావము లెట్టివని యూహించు టుచితమో ఇంచుక పరికించిన స్పష్టమగును. ఇంతియగాక మమ్ముద్ధరించునాపరాత్పరుని సదా ధ్యానింతుమనిరి. భగవంతుని ధ్యానించుట, కాముకునిస్మరించుట లోకధర్మములు. తావలచినప్రియుని దండ్రిగాను జగదుద్ధారణక్షమునిగాను భావించువా రుందురని యింతదనుక నేగ్రంథమునందును జూచియుండలేదు. కాఁబట్టి గోపికలా శ్రీకృష్ణుని బరమేశ్వరుగా భావించిరనియే యంగీకరింపక తప్పదు.

ఆగోపికలంగాంచి వారిపలుకు లాలించి యుద్ధవుఁడా భక్తాగ్రగణ్యుఁడు వారితో నెట్లుసంభాషించెనో యించుక స్మరింతము. దాన మనకుఁగల యసంగతశంకలు పటాపంచలగు. వారి మాటలు మోహపూరితములే యైనచో నుద్ధవునిసంభాషణలు వేఱురూపమును దాల్చియుండును. ఆమాటల నించుక చర్చించుటధిక ప్రసంగము కాదు.

"అహో! యూయం స్మ పూర్ణార్థా భవత్యో లోకపూజితాః." అనునిది యుద్ధవుని తొలివాక్యము. మాకృష్ణునితో వ్యభిచరించితిరి గావున మీరు లోకపూజితలైతిరని భావించునవకాశమెవ్వరికైన నుండునాయని ప్రశ్నించెదను. బదులురా వీలు లేదని నే నెఱుంగుదును. వారి భక్త్యతిశయము నెఱింగి యాయుద్ధవుఁ డానందపరవశుఁడై గోపికలారా! మీ రెల్ల భక్తిభరితస్వాంతలుగానఁ గృతార్థలనియెను. మీరే లోకపూజితలైతిరనియు ననియెను. పరమైకాంతికభక్తిగలవారే జగత్పూ

జితులు కావున నట్టి శ్రీకృష్ణభక్తి మీకు లభించినది కావున మీరే లోకమునఁ బూజింపఁదగినవా రనియె.

"యేతు సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరాః,
అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే. ౬
తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్,
భవామి న చిరాత్పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్." ౭

భగవద్గీత. భక్తియోగము.

"అవిద్యమాన మన్యదాలంబనం విశ్వరూపం దేవమాత్మానంముక్త్వా యస్య సోఽనన్యః తేన అనన్యేనైవ. కేన? యోగేన సమాధినా మాం ధ్యాయంత శ్చింతయంత ఉపాసతే." శంకరభాష్యము. "న విద్యతేఽన్యో భజనీయో యస్మింస్తేన ఏకాంత భక్తియోగేనోపాసత ఇత్యర్థః." శ్రీధరీ వ్యాఖ్య.

ఈ భగవద్గీతావాక్యమునుబట్టి యితరదేవతలను గాంక్షాపూర్త్యర్థము నమ్మక యొక్కభగవంతునందే యెవరు మన సుంచి యుపాసింతురో అనఁగా ధ్యానింతురో వారే పరమ భక్తులు. వారిని మృత్యుసంసారసాగరమునుండి నే నుద్ధరింతు నని శ్రీకృష్ణమూర్తి యుపదేశించెను.

ఇట్లు పలికి యుద్ధవుఁ డంతతో నూరకుండక గోపికలతో నింకను సంభాషించెనుగదా. ఆ వాక్కుల నించుక విమర్శింతము. ధ్యానవ్రతతపోహోమ జపస్వాధ్యాయముల చేతను సంయమము చేతను భక్తి సాధింపఁబడుననియె. ఇందు నీగోపిక లేమియొ నరించి భక్తిని సాధించిరను ప్రశ్నము రావచ్చును. పై చెప్పినవి మాత్రమే కాక 'శ్రేయోవిధిభిరన్యైశ్చ' యన్నందునఁ బూర్వోక్తపద్ధతులు గాక తమమది కనుకూలమగు మతేపద్ధతిచేనైనను

భక్తిని సాధింపవచ్చునని యుద్ధవుఁడు చెప్పినందున గోపికలన న్యపరాయణలై తమమనస్సుల సదా శ్రీకృష్ణపాదాంబుజముల నునిచిరి. ఇంతయేల? ఆత్మార్పణ మొనరించిరి. ఇంతకంటె నేమి కావలయును? అంతియకాక,

"విరహేణ మహాభాగా మహాన్మేఽనుగ్రహః కృతః."

అనిచెప్పిన యుద్ధవునియాశయ మేమి? భగవద్దర్శనము లేమి మీకాతనిపైఁ గల్గినప్రేమము నిట్టిదని వర్ణింపఁజాలను. మీకుఁ గలప్రేమమును దెలిసికొనుట కవకాశమును భగవంతుఁడు కల్పించెను. అదియే నాయందలి భగవంతునకుంగల యనుగ్రహ మని నమ్మెదను. అనఁగా మీకు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మముపైఁ గల ప్రీతి యవ్యాజమైనది. దాని నెఱింగితిని. ఇదియే నేఁ గడతేఱు మార్గము. అనుమాటచే మీవంటిభక్తి నాకు భగవంతునిపైఁ గుదిరిన నీసంసారసాగరమును దాఁటుట యద్భుతమా యని కదా గ్రహింపందగువిషయము తేలినది. అంతియగాక గోపిక లతో నుద్ధవుఁడు,

"భగవత్యుత్తమశ్లోకే భవతీభి రనుత్తమా,

భక్తిః ప్రవర్తితా దిష్ట్యా మునీనా మపి దుర్లభా."

అనియెను. వ్యభిచారవృత్తిగల గోపికలతో నీరీతి మహాభక్తుఁడు పల్కునా? పరమయశస్సుగల భగవంతునియందు నత్యుత్తమ భక్తి మీకుఁ గుదిరినది. అది మీపూర్వపుణ్యముచేతనే యని యెఱుంగవలయు. మహర్షులకైన నిట్టి యనన్యభక్తి దుర్లభము. ప్రాయశః కుదురునది కాదు. అనఁగాఁ దాత్పర్య మేమి? మును లకుంగూడ మీకు శ్రీకృష్ణునిపై నిట్లుకుదిరిన నిశ్చలభక్తి కుదు రుట దుర్లభము. ఇంతకంటె గోపికలసత్ప్రవర్తనమును గుఱించి

విశేషించి వచింపవలసిన దేమున్నది ? మునులకు సామాన్యముగా నలవడనిభక్తి గోపికలకుఁ గుదిరినదని యుద్ధవుఁ డనియె. ఇది చాలదా? ఇంకను వారిని నిందింపఁ బూనఁదగునా? వారికిం గల భక్తియందు సహస్రాంశముగూడ మనకు లేదేయని దుఃఖింపవలయుననుటకంటె నెక్కువ వ్రాయనుంకింపను. మఱొక్క మాట.

"దిష్ట్యా పుత్త్రాన్ పతీన్ దేహాన్ స్వజనం చ గృహాం స్తథా,
హిత్వావృణీత యూయం యత్కృష్ణాఖ్యం పురుషం పరమ్."

అని యుద్ధవుఁడు పలికెను. "దీనిభావ మేమి తిరుమలేశా" అని యూహింపుఁడు. మీరు సమస్తము కృష్ణార్పణము చేసితిరని దీనిసారము. కృష్ణాఖ్యం పురుషం పరమ్=అనఁగా రూపనామక్రియాశూన్యుఁ డగుపరాత్పరుఁడు భగవదుద్ధరణార్థము శ్రీకృష్ణనామమును ధరించి రూపమును గాంచెను. ప్రకృతిని స్వీకరించెనని దీనిభావము. సగుణబ్రహ్మమని దీని సారతాత్పర్యము. అట్టిపరబ్రహ్మమునకు నాత్మార్పణము చేసితిరి. మీయదృష్టమే యదృష్టమనియె. ఔరా! గోపిక లెంతటియదృష్టము గలవారలని యుద్ధవుఁడు వర్ణించెను.

ఆర్యమహాశయావతంసములారా! ఉద్ధవుఁడు పలికినపలుకులవలన గోపికలు శ్రీకృష్ణభక్తి భరితహృదయలనియు,మహర్షులకంటె నధికశక్తిసంపన్నలనియుఁ, గాముకురాండ్రు గారనియు స్పష్టమయ్యెను. ఇంక శ్రీహరి గోపికలకుఁ జెప్పుటకు నుద్ధవుని వలనఁ బంపినవార్త యెట్టిదని యించుక విమర్శింతము. దానియం దించుకంతయైనఁ గామవికారము కనఁబడునేమో పరికింపుఁడు. నేను సర్వాంతర్యామిని. కావున బుద్ధీంద్రియముల

నాశ్రయుఁడను. సర్వాత్మకుఁడను. ఇట్లువర్తించు నాకు నెవరితోడ నెడఁబాటు సంభవింపదు. నాకు జనకుఁడు లేఁడు. జననియును లేదు. నన్ను నేనే సృజించుకొందును. నా మాయాప్రభావమున భూతేంద్రియరూపమున సృజింతును. పరిపాలింతును. సంహరింతును. మీ మేలుకోరు నేను మీకు దూరముననున్నట్లు భ్రాంతిని మీకుఁ గల్పించుట మీమనోవృత్తుల దృఢపఱచుటకే కాని వేఱుగాదు. స్త్రీలస్వభావము దూరమందున్న ప్రియునియం దధికవాంఛయునుచుట. కావున దూరమందున్నట్లు నన్ను భావించు మీకు నాపై నవ్యాజానురాగము దృఢతమ మగు. నన్నే సదా ధ్యానించుచుందురుగావున వేగంబ నన్ను సేవింపఁగలరు. ఇదియ శ్రీకృష్ణప్రేషిత వార్తాసారము. దీనిం బట్టిచూడఁగా శ్రీకృష్ణుఁడు దూరమందున్నవాఁ డను భ్రాంతి వారికిం గలుగకుండఁజేయుటయే కృష్ణునిపనిగాఁ దోఁచునే కాని వారి నింకను గాముకలనుగాఁ జేయుటగాదని స్పష్టము గాఁగలదు. ఇట్టియుపదేశమే మహర్షులకుంగూడఁ జేయఁబడును. ఈయుపదేశమున మహర్షులకును గోపికలకును భేదము గానరాదు. కావున గోపికలు కామపరవశలని యెట్లును నిర్ణయింప వీలులేదు. ఈ పవిత్రచరిత్రమునుండి గోపికల పరిశుద్ధమనోవృత్తి తెల్లమయ్యెను. కావున నింకనైన గోపికలు జారిణులని దూషించువారిపల్కులఁ జెవిఁ జొరనీయకుఁడు. భగవద్దర్శనమునకు గోపిక లెంత త్వరపడిరో యట్లు మనమును త్వరపడవలయునని యెఱుంగుఁడు. భక్తియే దీనికిఁ బరమసాధనము.

శ్రీకృష్ణవార్తలఁ దెలిపి యుద్ధవుఁడు గోపికలకు నమస్కరించెను. వారియం దెట్టిసుగుణములు లేకున్న నతఁ డట్టిసత్కారమును జూపునా? మరలి మధురానగరమున కరుగునపుడు నందాదులు కృష్ణునకు నమస్కరించితిమని చెప్పుమనిరి. ఏమి యీయద్భుతము! శ్రీకృష్ణుఁడు తనకుమారుఁడని యెఱుంగక నందుఁడు నమస్కరించెఁగా! పరమపురుషుఁడని యతఁ డెఱింగిన శ్లాఘింపవచ్చును గదా. ఎంతటియోగ్యత కలిగియున్నను గొడుకునకుఁ దండ్రి నమస్కరించుట గానము. పరమపురుషుఁడు తనకుఁ బుత్త్రుఁడుగా జన్మించినను లోకాచారము నాతనియెడఁ గనఁబఱచుట వివేకమని యతఁ డెఱుఁగును. లోకాచారములు భగవంతునియందుఁ గనఁబఱచుట న్యాయముకాదు కదా. ఈ వృత్తాంతమువలన శ్రీకృష్ణమూర్తి సనాతనుఁడనియు, గోపికలు తత్సేవార్థము గోలోకమునుండియు వైకుంఠాదిలోకముల నుండియు నవతరించిరనియు, వారిచరిత్రము మహర్షులకే ననుష్ఠానార్హమనియు మనమెఱుంగవలయు. గోపికలవలె శ్రీకృష్ణ భక్తి నలవఱచుకొనవలయు. దానిచేఁ గృతకృత్యులము కావలయు. ఈకలికాలమున భక్తికిమించిన మంచి సులభోపాయము వేఱొకటి కానరాదు. దానిని వీడకుండుటయే మనకు విధి. లేకున్న యవిధియే. ఇంకఁ బెంచివ్రాయక తర్వాతి వృత్తాంతమును వ్రాసెదను. భక్తులారా! ఈపవిత్రచరిత్రమును జదివితిరి. దీనికి ఫలముగా శ్రీకృష్ణునిస్తుతిని బఠింపుఁడు. నిరతిశయానందము ననుభవింపఁగలరు. పఠించునపుడు మీమనసును భగవత్పాదారవిందద్వంద్వమునఁ గొలఁదివిఘటికలు నిల్పుఁడు. అది

యే యోగము. అది సిద్ధించినఁ గాని మనస్సు నిశ్చించలతఁ గాంచదు. కావున సమాహితచిత్తులరై పఠింపవలయు.

బర్హం నామ విభూషణం బహుమతం వేషాయ శేషైరలం
వక్త్రం ద్విత్రవిశేషకాంతిలహరీవిన్యాసధన్యాధరమ్,
శీలైరల్పధియా మగమ్య విభవైః శృంగారభంగీమయం
చిత్రంచిత్రమహో!విచిత్రమహహో! చిత్రం విచిత్రంమహః.

మఱొక్కమాట. ఈకథ చదువుటకుముం దుద్ధవుఁడు రాధామందిరమున కరిగెననిమాత్రము లోపలికథను స్మరింప వలయును. కృష్ణజన్మఖండము ననుసరించి వ్రాసినకథ కనుబంధ మనియుఁ దలంపఁజను. నడుమ మండూకప్లుతిన్యాయము ననుసరించి భ్రమరగీతలను వ్రాసితి. వానికవకాశము ముందు దొరకదని యటు వ్రాయఁబడినదని తలంపుఁడు. ఇది స్మృతిగోచరముగా నొనరించి చదివిన కథ తాఱుమాఱుగాక యుండును. ఇపుడుద్ధవుఁడు రాధామందిరమును బ్రవేశించి యందు సత్కృతుఁడై రాధను బరదేవిగా వినుతించినవాఁడు. తర్వాత జరగిన కథయే యిట వ్రాయఁబడునదియనియు స్మరింపుఁడు. ఇఁకఁ గథ వినుఁడు.

రాధోద్ధవసంవాదము.

* నారదమహర్షికి శ్రీకృష్ణచరిత్రమును జెప్పుచు నారాయణుఁ డిట్టులనియె. మునివర్యా! తరువాతివృత్తాంతమును

---

* ఇది శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదిమూఁడవయధ్యాయమునుండి వ్రాయఁబడినది. గర్గసంహిత మధురాఖండము పదునైదవయధ్యాయమునఁ గలకథయుం నిందుఁగలిపి వ్రాయఁబడును. ఆస్థలమున నిందలి దీకథయనిమాత్రము మరల దెల్పెదను. భాగవతమున నీభాగము కానరాదు.

వినుము. ఉద్ధవుఁ డిట్లు రాధను భక్తిపూర్వకముగా వినుతించి కరయుగము జోడించి నిలుచుండఁ గాంచి రాధిక చేతనను బొంది యుద్ధవునియందు శ్రీకృష్ణునాకారచిహ్నము లుంటం దిలకించి దుఃఖాతురయై యిట్లు లనియె. వత్సా! నీ పే రెయ్యది ? ఎవరు పంప వచ్చితివి ? యెందుండి వచ్చితివి ? న న్నేల నుతించితివి ? విస్తరించి వచింపుము. నీసర్వావయవము లందును గృష్ణాంగచిహ్నము లగపడుచున్నవి. కావున నిన్నుఁ గృష్ణపార్షదునిగాఁ దలంచెదను. శ్రీకృష్ణకుశలమును దొలుత వచింపుము. బలదేవునికుశలమును వినిపింపుము. నందుఁ డామధురానగరముననే యున్నవాఁడే. ఏల? మనోహరమగు నీబృందావనమును జూడ శ్రీగోవిందుఁ డెప్పుడు రాఁగలఁడు? మరల నీ బృందావనసుందరభూభాగములఁ బూర్ణశీతాంశుప్రతీకాశమగు నా పరమపురుషుని మోమును జూడఁ గోరెదను. రాసమండల మున మరల నాభగవంతుంగూడి క్రీడింతును. సఖిబృందముం గూడి నిర్మలయమునాశైవలినీజలంబుల విహరింపఁ గోరుచున్న దానను. శ్రీమన్నందనందను దివ్యాంగమున సురుచిరసురభిచందనమలంద నాకాంక్షింతును. అన విని యుద్ధవుఁ డిట్లు బదులు చెప్పెను. నాపే రుద్ధవుఁడని. శుభాంగీ! నేను క్షత్రియుఁడను, పరమాత్మయగు శ్రీకృష్ణునిచేఁ గుశలవార్త మీకుం దెల్పఁ బంపఁబడినవాఁడను. ఆ శుభవార్తంగొని మీసన్నిధి కరుదెంచితిని. హరిపార్షదుఁడనే యగుదును. శ్రీకృష్ణునకు బలదేవునకు నందునకుఁ గుశలమే యలరారెనని విశ్వసింపుము. అన విని రాధాదేవి యిట్లు పలికెను.

పార్ష దవర్యా! ఉద్ధవా! యమునాతీర మిందుఁ గలదు. అందు మందశీతలమారుతము లున్నవి. శ్రీకృష్ణునితో విహరించిన యానదీకూలమే సుమీ యిది. ఆపవమానుఁడే యిప్పుడున్నాఁడు. కదంబకానన మప్పటిదే యిపుడున్నది. ఆతరుమూలముల విహరించిన యాచోటు లిపుడు కనంబడును. పరమపవిత్రమగు నాబృందావనమే యిదియు నగు. సకలవాంఛలనొసఁగు నా వనవర్య మిదియే. అప్పటి పుంస్కోకిలవిరుతము లిప్పుడును వినఁబడును. చందనచర్చిత మగునప్పటి తల్పమిప్పుడునున్నది. చతుర్విధ భోజ్యపదార్థము లున్నవి. సుందరమధువును గ్రోల దొరకును. కరుణావిహీనుఁడు పాపిష్ఠుఁడు నగుమన్మథుఁడప్పటివాఁడే యిప్పుడును గలఁడు. అప్పటి రత్నప్రదీపము లున్నవి. రాసమండలమున వెలుఁగుచున్నవి. అప్పటిమణీంద్రసారనిర్మిత క్రీడామందిర మిప్పటికి నేత్రగోచర మగుచున్నది. గోపాంగనాబృందము నిండియున్నది. పూర్ణనిశాకరుఁ డప్పుడుంబోలె నిప్పుడును బ్రకాశించుచున్నాఁడు. సుగంధిప్రసవవిసరవిరచితము చందనచర్చితమగు నప్పటిశయ్యయు నట్లే యున్నది. కర్పూరాదుల సుసంస్కృతంబగు తాంబూలము గలదు. పరిమళభాసుర మాలతీమాల్యములు గలవు. శ్వేతచామరములు, సురుచిరమణిదర్పణము నట్లే యున్నవి. సకలచిరత్నరత్నహారములు గలవు. నానావిధారామములు గలవు. క్రీడాసరోవరము కలదు. పుష్పోద్యానము లభినవామోదముల వెదఁజల్లుచున్నవి. అప్పటి సర్వవిభవములు గలవు. కాని నా ప్రాణనాథుఁడుమాత్ర మిపుడిటఁ గానరాఁడు. అని పలుకుచు హా! శ్రీకృష్ణా! హా శ్రీహరీ! హా! ప్రాణవల్లభా! ఎందున్న

వాఁడవు ? నాయం దేమియపరాధ మున్నది ! [illegible]
దాసీదోషము పలుమాఱులు క్షమింప [illegible]
పలుకుచు స్మృతితప్పఁగా మూర్ఛమునింగెను. [illegible]
భగవంతునిపైఁ గలప్రేమాతిశయమును [illegible]
చారములఁ దెప్పిఱిల్లఁ జేసెను. మూర్ఛనుండి [illegible]
యా రాధికం జూచి యా క్షత్రియ [illegible]
మందెను.

అత్తఱి నాదేవిని శ్వేతచామర [illegible]
గురు సేవించుచుండిరి. గోపీసహస్రము [illegible]
లుచేయ సిద్ధముగా నుండిరి. అసంఖ్యాకగోపి [illegible]
దివానిశములు సేవింపఁ గాచియుండిరి. [illegible]
కజ్జలహస్తయై యుండెను. వేఱొక [illegible]
చేఁబూనియుండెను. ఇంకొక్కగోపిక [illegible]
యుండెను. మఱొకతరుణీమణి గోరోచనము [illegible]
రించియుండెను. ఇంక నొక్కగోపిక [illegible]
నిలువఁబడి కనఁబడెను. దర్పణము [illegible]
గుంకుమపట్టుకొని మఱొక కాంత [illegible]
మునుదాల్చి మఱియు నొక లలనాతిలకము [illegible]
పాత్రమును జేఁబూని యింకొక్కపురంధ్రి [illegible]
పూర్ణకలశధారిణియై యింకొక్క [illegible], సుగంధ [illegible]
నింపిన పాత్రమును ధరించి వేఱొక్క [illegible], [illegible]
కరండముచేఁ గ్రాలుచుండ నొక్క భామినీ [illegible], [illegible]
నల గుబాళించు జలముగల రత్నపాత్రము [illegible]
నింకొక సుందరీరత్నమును, విచిత్రముగఁ గన్పట్టు [illegible]

ళికను బట్టుకొని వేఱొక్కసాధ్వియుఁ, గందుకమునంది యొక యబలయు, రత్నభూషణములఁ జేఁబూనిన యొకానొక రమణియు, నమూల్యపరిపూతలసదంశుకమును గరయుగమునఁ బూని యొక్క యోషారత్నమును, భక్ష్యోపహారముల నంది యొక నారీతిలకమును, గేశాలంకరణదామశోభికబాహులతికయై యింకొక్క మచ్చెకంటియుఁ, గంకతికను గేలఁ బూని వేఱొక్కయన్నులమిన్నయు, యావకపంకపాత్రవిభూషిక కరసరసీరుహయై యింక నొక మీనవేత్రయు నా దేవి యెదుట నుండిరి.

ఒక్క మత్తకాశిని భీతిచే వడంకుచు నేమి కావలయునని యాజ్ఞయిడునోయని వేచియుండెను. మఱొక్క వధూమణి శోకమునఁ గన్నీరువిడుచుచుండెను. విరహాతురయగు నా దేవి నొక్కలేమ యోదార్చుచుండెను. ఇంకొక్కతుక యుత్తాపతప్తయగు నాతప్తభర్మదేహాలతికను గోమలకమలదళకల్పితశయ్యఁ బరుండఁబెట్టఁ గాచియుండెను. ఇట్టి సఖీమణుల సహస్రములు సేవింప నలరు నామహాలక్ష్మిని గాంచి యుద్ధవుఁడు పరమాశ్చర్యమగ్నమానసుఁడై యిట్టులనియెను. ఆ వాక్సుధారసము సుప్రియమై కర్ణామృతమై వినయభూషితమై యుండెను. ఆయుద్ధవుఁ డత్తరుణమున భీతికంపితదేహుఁడై యుండెను.

తల్లీ! నిన్ను దేవదేవేశినిగను, సిద్ధయోగినిగను దెలిసికొంటిని. నీవు శక్తిస్వరూపవు. మూలప్రకృతివి. ఈశ్వరివి. శ్రీదామశాపకారణమున గోలోకమునుండి ధరణి కవతరించిన పరదేవతవు; శ్రీకృష్ణ ప్రాణాధికవు. శ్రీహరి వక్షస్థ్సల నివా

సినివి. సర్వశక్తిస్వరూపిణివి. తల్లీ! శుభవార్త నాలకింపుము. వాంఛాఫలమై యది యొప్పును. హృదయస్నిగ్ధ[illegible] యగును. సుస్థిరమనస్కవు కమ్ము. సుపరిష్కృతవై దాని [illegible] యాలకింపుము. నా చెప్పఁబోవు నా సువార్త దుఃఖదావాగ్ని దగ్ధులకు సుధావర్షమువంటిది. విరహవ్యాధిగ్రస్తులగు వనితామణులకు రసాయనమువంటిది. శుభమును గ్రహింపుము. నందుఁడా మధురానగరంబున సానందుఁడై యున్నవాఁడు. వసుదేవుఁడు శ్రీకృష్ణున కుపనయనము చేయునుక [illegible] భూపతిని ప్రార్థించెను. బలరాముని శ్రీకృష్ణుని [illegible] దోడుకొని గోకులమునకు నందుఁడు [illegible]. శ్రీకృష్ణ[illegible] జనుదెంచి గోపాలబాలుఁడు తల్లికి నమస్కరించి [illegible] న నారాత్రికే పరమ పావనమగు బృందావనమునకు [illegible]. సాధ్వీమణీ! శీఘ్రముగా శ్రీకృష్ణసందర్శనమును [illegible] లవు. ఈ వియోగవ్యథ నిన్నుఁ బాసి పోవఁగలదు. తల్లీ! సుస్థిరవు కమ్ము. దారుణశోకమును వదలుము. నిర్మలయోగ్య వస్త్రమును ధరింపుము. అమూల్య రత్నభూషణములు [illegible] పుము. చందనపంక మంగీకరింపుము. యథాపూర్వముగ సంతోషమున నోలలాడుచుండుము. చింతాభారమును [illegible] పకుము.

* తల్లీ! శ్రీకృష్ణమూర్తి పరిపూర్ణదేవుఁడు. నీవు పరిపూర్ణదేవివి. శ్రీకృష్ణచంద్రుఁడు కృతనిత్యలీలుఁడు. దేవీ! నీవు కృతనిత్యలీలలుగల లీలావతివి. భగవంతుఁడు భూభారహరణార్థ మవతరించెను. అనపాయినివి గావున నీవు నింక [illegible]

* ఈభాగము గర్గసంహితనుండి వ్రాయఁబడినదని యెఱుఁగవలెను.

నవతరించితివి. హరి పరబ్రహ్మము. నీవు స్వరరూపిణివి. శ్రీహరియే శివుఁడు. నీవే పార్వతివి. కృష్ణుఁడే విష్ణువు. నీవు వైష్ణవి యనఁబరఁగు మాయవు. ఆదిదేవత శ్రీగోపాలబాలుఁడు. నీవో జ్ఞానమయియగు స్మృతివి. * ప్రళయకాలసముద్రజలముఁలఁ గ్రీడింప శ్రీహరి యజ్ఞవరాహరూప మెత్తెను. నీవపుడు వసుధారూపమును దాల్చితివి. హరి దేవర్షివర్యుఁడగు నారదుఁడు. అత్తఱి నీవు మహతినాఁబడు వీణాస్వరూపిణివి. విష్ణువు ధర్మ సుతుఁడై నారాయణుఁ డనునామమున నరుంగూడి యవతరించెను. నీవు జనుల కష్టములఁదొలఁగింప శాంతిస్వరూపిణి యనం బరఁగితివి. కృష్ణుఁడు మహాప్రభువగు కపిలమహర్షి. నీవు సిద్ధసేవితవై సిద్ధియన నవతరించితివి. హరియే మహామునీశ్వరుండగు దత్తాత్రేయుఁ డయ్యెను. నీవు తత్సమయమున జ్ఞానమయి యన నలరితివి. భగవంతుఁడు యజ్ఞరూపుఁడు కాఁగా నీవు దక్షిణ యన నొప్పితివి. హరి వామనాకారమును దాల్ప నాతనికి నీవు జయస్వరూపిణివై సాయపడితివి. హరియే సర్వనృపేశ్వరుఁ డగు పృథునామమున నవతరించెను. నీవు తత్తరుణమున నృపపట్టకామినివగు నర్చిస్స్వరూపమును దాల్చితివి. శంఖాసురుంజంప శ్రీహరి యెపుడు మత్స్యావతారమును ధరించెనో యపుడు నీవు శ్రుతిరూపిణి వైతివి. విష్ణువు మందరసింధుమంథనమునఁ గూర్మమై యవతరింపఁగా నపుడు నీవు వాసుకియందు నేత్రీకృత వైతివి. ఆర్తిహరుఁడగు హరి ధన్వంతరిరూపమున నలరారుతరుణమున నీవు దివ్యసుధాస్వరూపిణివై యోషధి యను

---

* లయాంభసా క్రీడనతత్పరో హరిర్యజ్ఞో వరాహో వసుధాత్వమేవహి=అని మూలము.

పేరుఁ దాల్చితివి. శ్రీకృష్ణచంద్రుఁడు మోహినీరూపమును దాల్పఁగా నీవు జగద్విమోహిని యగుమాయవై యతనికార్యమును గొనసాగించితివి. నరసింహలీలలం జూప నేకాలమున భగవంతుఁడు నృసింహాకృతిం దాల్చెనో నీవాకాలమున నిజభక్తవత్సలత్వమున లీలాదేవి వైతివి. మరల నాశ్రీహరి వామనుఁడై కశ్యపునినుండి ప్రభవమయ్యెనో నీవాకాలమునఁ గీర్తి వైతివి. నిన్ను సర్వలోకములు కీర్తించెను గదా. హరి భార్గవ రూపము నెపుడు దాల్చెనో నీవు కుఠారధారవైతివి. ఆదినారాయణుఁడు రఘువంశమున శ్రీరామచంద్రుఁడై యవతరింప నీవు జానకి యనుపేర నవతరించితివి. శార్ఙ్గి బాదరాయణుఁడు కాఁగా నీవు దేవలక్షణములుగల వేదాంతరూపిణివై పుట్టితివి. శ్రీవిష్ణువు సంకర్షణనామమునఁ బుట్టఁగా నీవు రేవతివైతివి. జ్ఞానరూపిణివను నీవే. * కౌణపమోహకారకుఁ డగుబుద్ధుఁడై హరి యవతరింపఁగా జనమోహకారిణి వగుబుద్ధివై నీ వవతరించితివి. ధర్మదేవత యగుభగవంతుఁడు కల్కిరూపమున నవతరింపఁగా నీవు కృతియనఁ బరఁగుదువు.

చంద్రమండలమున శ్రీకృష్ణుఁ డాత్మకళ నిలుప నపుడు నీవు చంద్రిక వగుదువు. శ్రీకృష్ణుఁడు సూర్యమండలముననుండ నీవు ప్రభాదేవి వగుదువు. యాదవేంద్రుఁ డింద్రుఁడై స్వర్గముననుండ నీవు శచీదేవి వగుదువు. హరి హిరణ్యరేతోనామమున నొప్పఁగా నీవు హిరణ్మయీనామమును ధరింతువు. విష్ణువు

---

* బుద్ధో యదా కౌణపమోహకారకో బుద్ధిస్తదా త్వం జనమోహకారిణీ=అని మూలము.

రాజరాజనఁబడు కుబేరుఁడు కాఁగా నీవు నిధీశ్వరి వగుదువు. హరి క్షీరాబ్ధిరూపమున వెలయఁగా నీవు తరంగితక్షౌమసితాం తరంగిణి వగుదువు. * జననీ! సర్వలోకాధిపతి యేయేసమయ ముల ధరించునో నీవు నాయాయిసమయములఁ దత్కార్యము ను గొనసాగింపఁ దదనురూపములఁ దాల్చుచుందువు. హరి సర్వ జగన్మయుఁడు బ్రహ్మమయుఁడు. నీవు జగన్మయివి. బ్రహ్మమయివి. ఇపుడా శ్రీహరి వ్రజరాజనందనుఁడు కాఁగా నీవు వృషభాను పుత్రికవై రాధయనఁ బరఁగుచున్నదానవు. మీ యిరువురచరి త్రములే యత్యద్భుతములు. జగన్మోహనకారకములు. † శ్రీకృ ష్ణుఁడు బ్రహ్మము. పురాణపూరుషుఁడు. నీవు తదిచ్ఛారూపిణి వగుప్రకృతివి. మీ రిరువురు లీలాస్వరూపములఁ దాల్చితిరి. అందును మీకేమాత్రము భేదము లేదు. అట్టి శ్రీరాధాకృష్ణు లగు మీకు నమస్కరించుచున్నవాఁడను.

తల్లీ! నీప్రాణనాథుఁ డాభగవంతుఁ డనుగ్రహించిన పత్రమిదిగో పరిగ్రహింపుము. మిగుల శోకమును బొందకుము రాధికాంబా! ఊఱడిల్లుము. ఊఱడిల్లుము. కొలఁదికాలమున నిచ్చటికృత్యముల నిర్వర్తించి నీచెంతకు రాఁగలనని భగవం తుఁడు నీతోఁజెప్పుమని నా కనుజ్ఞ నొసంగెను. అనేకపత్త్రిక లివిగో శ్రీకృష్ణమూర్తి యనుగ్రహించి యిచ్చెను. అంగీకరిం

---

* బిభ్రద్వపుస్సర్వపతి ర్యదా యదా తదా తదా త్వం విదితాను రూపిణీ=అని మూలము.

† కృష్ణస్స్వయం బ్రహ్మపరం పురాణో లీలా తదిచ్ఛాప్రకృతి స్త్వ మేవ, పరస్పరం సంధితవిగ్రహాభ్యాం నమో యువాభ్యాం హరిరాధికా భ్యామ్=అని మూలము.

పుము. వ్రజసుందరీమణుల కనేకవాక్యములు చెప్పవానియె. వారు న న్నాదరించిరి. అనేకపారితోషికముల నొసంగిరి. మధురావృత్తాంతమును విన్నవించితిని. శ్రీహరియొసంగిన పత్త్రికావితతి నర్పించితిని. ఇదియ నావిన్నవింపఁదగినవిషయము. నందాదు లామధురానగరంబున నానందాంబుధి నోలలాడుచున్నారు. శ్రీకృష్ణమూర్తి సదా నిస్నే స్మరించుచుండును. కార్యములు కొనసాగినవి. దుష్టనృపాలుఁ డగుకంసుఁడు మృతినొందెను. దుర్మార్గులగు తదనుచరులు మరణించిరి. దుర్వృత్తుల బాధలఁ బొరయకుండ సజ్జనుల శ్రీహరి రక్షించెను. ఇదియె కదా మీాయవతారఫల మని పలికి భక్తిభావమున నుద్ధవుఁడు తత్పాదాంబుజముల ధ్యానించుచుండెను.

* ఇట్లుద్ధవుఁడు శ్రీకృష్ణకుశలవార్తలం దెలుపఁగా నాలకించి పత్త్రమును బరిగ్రహించి చిఱునవ్వునవ్వి సాధ్వీమణియగు రాధిక యుద్ధవునకు బహుమానముగా నవరత్నసారాంగుళీయకమునిచ్చెను. ఆయంగుళీయకము విశ్వకర్మనిర్మించినది. దాని ప్రకాశము ప్రదీపమువలె నుండెను. ఆయంగుళీయకము శ్రీకృష్ణునికొఱకు వహ్నియొసంగెను. రాసక్రీడాసమయమున దేవాదిదేవునకు దేవతాప్రోత్సాహమున నగ్నిదేవుఁడొసంగెను. అది సర్వభూషణభూషణము. అత్యుత్తమము. అనుపమానము. మఱియు నారాధాదేవి నిర్మలమగు నంశుకద్వయము నిచ్చెను. హీరమణినిర్మాణమగు మనోహరహారము నొసంగెను. ఆహారము మున్ను వరుణదేవుఁడు శ్రీకృష్ణమూర్తికొఱ కర్పించెను. శ్రీభా

---

* ఈభాగము శ్రీకృష్ణజన్మఖండమునుండి లోపలికథ కనుబంధముగా వ్రాయఁబడినదని యెఱుంగునది.

స్కరుఁడు స్యమంతకమణి నిచ్చియుండఁగా నాపరమపురుషుఁడు రాధ కొసంగియుండెను. అట్టిరత్నము నామె యుద్ధవున కొసంగెను. మహేంద్రుఁడు రత్నసింహాసనమును గోపాలబాలకున కర్పించియుండెను. దానినే మహాప్రీతిచే రాధాంబ కిచ్చియుండెను. ఆయాసనమునఁ గూరుచుండ నియోగించెను. చంద్రదత్తమగు నొకభూషణమును చంద్రావళియను రాధాపరిచారిక యుద్ధవునకుఁ గానుకగా నొసంగెను. మధుపర్కాదు లొసంగి గారవించెను. యోగ్యభోజనమును బెట్టి తత్పరిచారిక లుద్ధవుని గారవించిరి. కర్పూరవాసిత తాంబూలము నిచ్చిరి. రాధాంబ యాతని నాశీర్వదించెను. గోలోకమున రాసమండలమున శ్రీహరి యుపదేశించిన జ్ఞానసారమును, గమలహారమును, శుద్ధవిద్యను నుద్ధవున కొసంగి యుద్ధవా! నీకు శ్రీహరిదాస్యలాభము కలుగుఁ గాక. హరిభక్తి నిశ్చలముగ నమరుచుండుఁగాక. అని వరమొసంగి మఱియు నిట్లు పలికెను.

ఉద్ధవా! భక్తమణీ! సత్యముగా శ్రీహరి యిచ్చటికి వచ్చునా నిష్కపటముగాఁ జెప్పుము. భయము వదలి యున్న దున్నట్లు వచింపుము. శ్రీకృష్ణమూర్తి వేగముగా నిచ్చటి కేతెంచుఁ గదా. కూపశతములకంటె నొకవాపిక మేలు. వాపీశతములకంటె యజ్ఞముత్తమము. క్రతుశతములకన్న సుతుఁడుత్తముఁడు. పుత్రశతమునకంటె సత్యముత్తమోత్తమము. సత్యమునకుమించిన పుణ్యము లేదు. అనృతమునకు మిన్నయగు పాతకము లేదు. కావున నోయుద్ధవా! సత్యమునాశ్రయించి వచింపుము. శ్రీహరి ననుఁజూడఁగోరి వచ్చునుగదా. పలుకుమన

నుద్ధవుఁ డాదరమున నిట్లు పలికెను. తల్లీ! సత్యముగా శ్రీహరి యిచ్చటికి రాఁగలఁడు. సూనృతముగా నిన్నుఁ జూడఁగలఁడు. సత్యముగా నీసంతాపము తొలఁగును. శ్రీహరిదగు నాపూర్ణ చంద్రబింబాననమును దర్శించినంతనే నీవంత లంతమొందు. అవంతయు శంక లీవిషయమున లేవు. నేను మధురాపురి కరిగినవెంటనే శ్రీకృష్ణమూర్తిని బ్రయాణముచేయఁ బ్రార్థించెదను. నాప్రార్థన మంగీకరించి శ్రీహరి రాఁగలఁడు. సత్యము. నన్నిటనుండి పయనముసేయ ననుమతింపుము. తల్లీ! నన్నాశీర్వదించి పంపుము. ఇచ్చటివృత్తాంత మించుకంతయు వదలకుండ శ్రీహరిసన్నిధిని విన్నవింతును. అని ప్రార్థించుటయు రాధిక యిట్లు బదులుచెప్పెను. వత్సా! మనోహరమధురాపురవగమున కరుగుదువు కాని త్వరపడకుము. ఒక్కదుఃఖకథ నాలకింపుము. స్థిరమనస్కుఁడవై యాలకింపుము. నన్ను మఱచిపోవువాఁడవు కావేని విరహాజ్వరకాతరనగు నేను నా ప్రాణనాథునితో విన్నవింపఁదగు నాకథను జెప్పెదను. నారీమణుల మనోవార్త నీవండితుఁ డెఱుఁగఁగలఁడు? పాండిత్యమున నించుక యిట్లుండును గదా యని యూహింపఁగలఁడని నేఁ దలంతును. వేదములే వచింపఁజాలవన నిఁక శాస్త్రములు చెప్పఁగలవా? పుత్త్రకా! సంతాపకరమగు నావార్త నీకుం దెల్పెద. విని నీవట విన్నవింతువు గాక.

ఉద్ధవా! గృహమునందును వనమునందును నివాసము చేసినచో రెండింటియందును భేదము నాకుం గనఁబడలేదు. తిర్యగ్జంతువు లనఁబడు పశ్వాదులందును మనుష్యులయందును భేదము చూడఁజాలక యున్నదానను. జలమునకు స్వప్నము

నకు భేదము గానరాదు. దివానిశము నజ్ఞానావృతముగ నున్నది. నన్ను నేఁ దెలిసికొనఁ జాలకున్న దానను. చంద్రసూర్యులయు దయము నెఱుంగఁజాలను. శ్రీహరి కుశలవార్తాశ్రవణమున క్షణకాలము ప్రాణములు కుదుటఁబడినవి. సదా కృష్ణాకృతినే చూచుచున్న దానను. మురళీమృదునాదమును వినుచున్నాను. కులమును లజ్జను భయమును వదలి శ్రీహరిపదద్వంద్వము నే చింతించుచున్నాను. సర్వజగదీశ్వరుని బొందితిని. అతఁడు ప్రకృత్యతీతుఁడు. ఆతనిమాయచే జ్ఞానము కప్పఁబడినది. ఎవ్వని పాదాంభోజమును వేదములు యోగీశ్వరులు బ్రహ్మాదిదేవవర్యులు ధ్యానించుచుందురో అపరాత్పరుఁడు నాచేఁ గోపవశంబునఁ దిరస్కరింపఁబడియెను. ఇదియే నామదిని శల్యమై బాధించుచున్నది. ఆమహనీయుని పదాంభోరుహసేవనమువలనను గుణప్రస్తావమువలనను, తద్భక్తివలనను ఏక్షణము గడపఁబడునో, ధ్యానమునఁ బూజచేత నేసమయము గడపఁబడునో ఆక్షణమందు సర్వమంగళము లుండినట్లగు. హర్షసమయ మదియే. ఆయుష్కాలమనఁగా నదియే. అది యొదవనికాలము సంతాపజనకము. అప్పటి క్రీడాసమయము మరల నాకుఁ గలుగునా? అట్టి యిష్టసిద్ధి నా కొదవునా? అట్టి ప్రేమసౌభాగ్యము నాకు దొరకునా? నిర్జనముగ నున్న తావున నట్టిసంగతి నాకు మరల నొడఁగూడదని తలంచెద.

బృందావనమునకుం బోనొల్లను. ఆమహాపురుషుని సంగతిలేనిచో నావనరాజము నాకానందము నీయఁజాలదు కదా. నందనందనువక్షమున మరలఁ జందనపంక మలందను గదా. మాలిక నాతనిహృదయభాగమున నలంకరింపను గదా. ముఖ

పంకజమును మరలఁ జూడనుగదా. మాలతీకేతకీచంపకకానన ములకా శ్రీకృష్ణుని గలసి యిఁకఁ బోఁజాలను గదా. సుందర రాసమండలమును జూడ నప్పటివలెఁ బోశక్తురాలను గాదు కదా. శ్రీహరింగూడి సురుచిరచందనకాననమున కేగఁజాలను గదా. మలయపర్వతరత్నమందిరమునకు మరలఁ బ్రయాణము సేయఁగలనను నూహ లేదు కదా. మాధవీకాననమందును, రహస్యమగు మధుకాననమునందును, శ్రీఖండకాననమందును, హరిం గూడుభాగ్యము మరల నాకు దొరకదు కదా. స్వచ్ఛమగు చంద్రసరోవరమును దర్శింపఁజాలను గదా. విస్మృందక మును సురవనమును నందనమును బుష్పభద్రకమును భద్రక మును శ్రీహరింగూడి మరలమరలఁ బోవు భాగ్య మింకను గలుగునా. రమ్యమై వికసించిన మాలతీలతచెంత మాధవుఁ డెట్లుండెనో తలంచినఁ గన్నీరు వచ్చుచున్నది. మాధవీరాత్రి యెట్లు పోయెను? మధుసమయ మెచ్చటి కేగెను? మాధవుఁ డేల రాఁడాయెను? అని యిట్లు పలికి రాధాదేవి శ్రీకృష్ణపాదాంబుజ ముల ధ్యానించుచు నట్లే మూర్ఛమునింగెను. పులకాంచిత సర్వాంగియయ్యెను. శోకించెను. గాఢమూర్ఛ మునిగెను.

మహామతులారా! ఉద్ధవుఁడు రాధంగాంచుటయు నామె యపుడున్నవిధము, మూర్ఛమునింగియున్న యారాధ యుద్ధవునిం గొంత తెప్పిఱిల్లి చూచి సంతోషభరమున శ్రీహరిగూర్చి వార్తల నడుగుటయు, నుద్ధవుఁడు మధురావార్తలం దెలుపుటయు లోనగువిషయములు గల యీభాగమును జదివితిరి కదా. ఉద్ధవుఁడు రాధికం బ్రశంసించినభాగ మీకథను

ముఖ్యాలంకార మనందగు. ఆభాగమునుండియే యనేకవిష యములు గ్రహింపవలసి యుండును. కాన నించుక దీనిసార మును జర్చించి వ్రాసెదను. రాధ శ్రీకృష్ణునిహృదయేశ్వరి యని పెక్కు తావులం బెక్కుపురాణములనుండి యుదాహరించియే యున్నవాడఁ గదా. ఉద్ధవుఁడు రాఁగా రాధిక శ్రీహరికుశల మడిగినఘట్టమును మరలఁ బఠింపుఁడు. వారిరువురకుఁ గల సంబంధము తేటపడును. ఆదేవిని గాంచి మహాభక్తుఁ డగు నుద్ధవుఁడు

"జానే త్వాం దేవదేవేశీం సుస్నిగ్ధాం సిద్ధయోగినీం,
సర్వశక్తిస్వరూపాం చ మూలప్రకృతి మీశ్వరీం,
శ్రీదామశాపద్ధరణీం ప్రాప్తాం గోలోకవాసినీం."

అను మొదలగువిధములఁ బ్రశంసించెను.

లోకమున భక్తుఁడు కులట నిట్లు పొగడునా? రాధ యుంపుడుకత్తె యనువాద మజ్ఞానమూలమని దేలెను గదా. రాధయే మూలప్రకృతియని యుద్ధవుఁడు భావించెను గదా. భూభారహరణార్థ మీలోకమున నవతరించితివని యామెకుం దెల్పెను. అనఁగా శ్రీకృష్ణావతారమున రాధయే మహాలక్ష్మియై యవతరించెనని దీనిసారము.రుక్మిణి మొదలగువారికంటె రాధా దేవి శ్రీకృష్ణప్రీతికిం బాత్రురాలనియు దీనినుండి స్పష్టమా యెను. మూలప్రకృతియన్నను శక్తియన్నను బార్వతియే కాద నియు రాధయే యనియుఁ దేలుటయే గాక ప్రకృతి నేయేనా మముల నెవ్వ రెవ్వ రెట్లెట్లు పూజించినను వరములిచ్చుననియు దీనినుండి యెఱుంగనగు సద్విషయము.

ఇన్నివిధముల రాధాంబికను బురాణము లభివర్ణించు టకుం గలహేతువును విమర్శింతము. శ్రీభాగవతమునందు రుక్మిణి యెందే నిట్లు వర్ణింపఁబడినదా యనియుఁ బరికింతము.

"రాఘవత్వే భవేత్సీతా రుక్మిణీ కృష్ణజన్మని."

అనునది ప్రమాణమేయని భావింతము. ఏపురాణమునం దేవిష యమున్నను బ్రమాణమేయని యంగీకరింపవలయును. ఒక్కటి ప్రమాణమని యింకొక్కటి ప్రమాణముకాదని మన మన రాదు. అది మనోహైన్యమును వెలిఁబుచ్చును. ప్రతిపురాణము తత్త్వమునే తెలుపును. రీతిభేదమేకాని తత్త్వమున భేదము దానియందుఁ గానరాదు. మనస్సులలోనున్న నీచత్వమే యిన్ని బాములఁ బెట్టుచున్నది. ప్రకృతవిషయమును వినుఁడు. రాధ పరదేవియని పురాణములు ఘోషించుచున్నవి. ఎన్నియో స్తోత్రము లీవిషయమునే తెల్పుచున్నవి. కావున రాధ శ్రీహరికి మేనత్తయని భ్రమింపకుఁడు. అది యవివేకులు చెప్పుమార్గము. దానినాశ్రయించిన నది మనల సంసారసాగరమున ముంచును. రుక్మిణి లక్ష్మ్యంశసంభూతురాలుకాదని నాభావము కాదు. ఇది సత్యము. నాయభిప్రాయ మీయిర్వురు భగవతియగు శ్రీదేవీ కలాసంభూతలే యనియే. ఇం దేయేభక్తున కేదేవియందు భక్తి కుదురునో వాఁ డాదేవినే మహాలక్ష్మి యని భావించి యుపాసింపవచ్చు. తత్ఫల మొక్కటియేకాని హెచ్చుతగ్గు లందులేవు. రాధయందు లోపము నారోపింపరాదని తెల్పుటకే యీగొడవ పెక్కుసారులు వ్రాయవలసివచ్చినది. క్షమింతురు గాక.

రాధ భగవంతు నెడఁబాయఁజాలక ప్రశ్నించినవిషయము, ఆమె పరితాపము గాంచిన యా యిరువుర కవినాభావ సంబంధము స్పష్టమగును. ఉద్ధవుఁ డామె నూఱడించుమాటలఁ బరికించినచో శ్రీహరి పరమపురుషుఁ డనియు రాధ యాభగవంతునియాజ్ఞఁ దలఁదాల్చి కార్యనిర్వహణమున కాతురపడుచుండు నిచ్ఛాశక్తియనియుఁ దేటపడును శ్రీకృష్ణుఁడు రాధకుం దెలుపవలయునని యుద్ధవునకుం దెల్పినవిషయము నాలోచింపఁ బైయర్థమే స్పష్టమగు. బృందావనము పరమేశ్వరీపరమేశ్వరుల కేకాంతస్థానమని యెఱుంగనగు. రాసమండల మాయిరువుర నారాధించుచక్రమని నిర్ణయించును. కావున నాయపూర్వదంపతుల నారాధించుభక్తుఁడు రాసమండలమును దొలుత ధ్యానించవలయును. ఆరాసమండలాంతర్భాగమే బిందుస్థానము. అందు వెలయు నాయాదిమదంపతుల నారాధించుటయే పరమపురుషార్థము లభించుమార్గము. అనన్యమతితో వారి నారాధింపందగుననునదియే యీకథనుండి యెఱుంగఁదగు సారము. ఒక్కతత్త్వమే మత్స్యాద్యవతారముల నాయాకాలానుసారము ధరించి యాయాయికార్యముల నిర్వర్తించుననియు నాతత్త్వము నిచ్ఛాశక్తియే కార్యములఁ గొనసాగించుచుండుననియు దీని భావము. ఇట్టిభావమును మదిఁ బదిలపఱచుకొని యేభక్తుఁడు వారి నారాధించునో యాతఁడే ముక్తుఁడగును. ఏనిశ్చయ మంతఃకరణమునలేక భేదబుద్ధితో నారాధించిన ఫల మత్యల్ప మగునైహికమే కలుగును. ఇది సత్యము. సత్యము. సత్యము. ఇంక నీవిషయమును బెంచివ్రాయక యవ్వాలి వృత్తాంతమువ్రాయ లేఖినిం ద్రిప్పెదను. సావధానులరై యాల

కింపుఁడు. కథమాత్రమే ప్రధానము కాదనియు నందుఁ బ్రతిపా
దింపఁబడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నెఱుంగుటయే ప్రధానమనియు
నెఱుంగఁదగు.

ఉద్ధవుఁడు రాధాంబ నూఱడిల్లం జేయుట.

* రాధ శ్రీహరిం దలంచితలంచి తదేకధ్యానమనస్కయై
మూర్ఛిల్లెను. ఆమె దుస్థితినిగాంచి యుద్ధవుఁడు విస్మితుఁడయ్యె
ను. అతని మనమున భయమునకుఁ గొంతచోటుగలదు. నిష్ప్రా
కళేబరమాయని తోఁపఁజేయు నా జగనంబను గాంచి శిశిరోప
చారసదృశములగు మధురవాక్యముల నూఱడిల్లం జేయుచు నా
మెకు శ్రీహరియందుగల భక్తిభావము నెఱింగి తనభక్తి బాలి
డుచ్ఛమైనదని తలంచెను. జగత్తంతయు సత్యదేయని నిశ్చయిం
చెను. ఆ రాధాంబయే భాగ్యవతియన్న భావ మాయున్నన్ని
మదిఁ బాదుకొనియెను. అత్తఱి నుద్ధవుఁ డిట్లు పలికెను. కల్యా
ణీ! ఊఱడిల్లు మూఱడిల్లుము. జగజ్జననీ! నీను నమస్కరించు
దను. జగత్తంతయు భవత్స్వరూపమే యగు. మగల నదిక్కా
లమున శ్రీహరిని సందర్శింపఁగలవు. నీవలన నీజగము పవిత్రము
కావలయును. నీపాదధూళిచే నీభూమి పవిత్రయగును. నీసు
ఖమే పవిత్రము. నిన్నుసేవించు నీగోపికలే పుణ్యము చేసినవా
వారలని నానమ్మకము. లోకములెల్ల మంగళకర స్తవముల చేత
ను సంగీతవిశేషముల చేతను నిన్నే గానము చేయుచున్నవి.
నీపవిత్రయశస్సును శతక్రతు ప్రభృతిదేవతలు సనకాది మహ
ర్షులు వినుతించి కృతార్థులైరి. నీపూజయే పాపములఁ బోఁగా

* ఈకథ శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదినాల్గవ యధ్యాయమునుండి
వ్రాయఁబడినదని యెఱుంగవలయు.

ట్టునది. పరమపవిత్రతను గూర్చునది. సకల తీర్థయాత్రాఫలము నొసంగునది. నిర్మలత నొసంగునది. హరిభక్తిని గల్గించునది. సకలమంగళముల నొసంగునది. సర్వవిఘ్నములం బోకార్చునది. నీవే రాధవు. నీవే కృష్ణుండవు. పురుషరూపమునం గృష్ణుండనియు, స్త్రీరూపమునం బ్రకృతియనియుం గీర్తింపం బడుదువు. * రాధామాధవులకు భేద మేపురాణములందు, నే వేదములందును గానరాదు. అని పలికెను.

మూర్ఛిల్లిన రాధను, ఆమెనూఱడించు నుద్ధవునింగాంచి రాధాపరిచారికయగు మాధవియను గోపిక రాధ మ్రోల నిలువంబడి యిట్లు పలికెను. తల్లీ! చోరుండగు శ్రీకృష్ణునిరూపమును దలంచుకొని యేల పరితపించెదవు? ఆతనియుత్తమవేషము నేల కొనియాడెదవు? సుఖము, విభవము, గౌరవము నాతనికిం గావలసియున్నచో నిన్ను వదలి వెడలునా? ఆతని వీర్య ప్రముఖగుణములు దురతిక్రమములు. ఆతని నారాధించిన నేసిద్ధియుం బ్రసిద్ధియుం గలుగదు. ఇచ్చటికేలవచ్చెనో ఏల మఱొకతావునకుం బోయెనో యెవ్వ రెఱుంగం గల్గుదురు? బాలకుండు. గోపాలవేషధారి. రాజాత్మజుండు కాండు. గోపాలుండగు నందనందను నేల రాధాంబికా పలుమాఱు స్మరించెదవు? ప్రయత్నపూర్వకముగా నిన్ను రక్షించుకొనుము. దేహమునకంటెం బరమైనది లోకమున నేదియు లేదు కదా. అని పలుకుచుండునంత మాలతియను గోపిక మాట కడ్డమువచ్చి యిట్లు రాధిక నూఱడించెను. రాధాంబా! లజ్జ వదలి యిటులాడందగునా? ఇసీ! ఇంతటి వెఱ్ఱిదానవా? నీజీవనము వ్యర్థము.

---

* రాధామాధవయోర్భేదో న పురాణే శ్రుతౌ తథా=అని మూలము.

లోకమునఁగల యాఁడువారందఱకు నాసక్తిని [illegible] దానవు. నారీమణుల మానస మొరులెఱుంగఁగుండ [illegible] లయు. దానిని వెలఁబుచ్చిన నాసక్తియే కాని [illegible] యత్నమునఁ గన్నులు విప్పి చూడుము. లోక [illegible] డియుఁ దెలియఁబడును. మదిని బలిభావము సునిచి [illegible] ప్రేమమును బహిర్గతముగా నొనరింపకుము. అది [illegible] కాదు. శత్రుమిత్రులకు జాతితోఁ బనిలేదు. [illegible]! కార్యవశముననే శత్రువులు మిత్రులు దొరకుదురు. [illegible] జ్ఞుఁడు స్వకార్యమును సాధింపవలయును. మూర్ఖుఁడు కార్య ధ్వంస మొనరించును. రాధా! ఎవ్వఁ [illegible]! ఎవ్వఁ డెవతుక కప్రియుఁడు? సమయానుసారము [illegible] చుండును. సత్పురుషులు కార్యమును సమయమును లక్షించి ప్రవర్తింతురు. శత్రువు ధనము నపహరింపుటయే కాక ప్రాణ ములనుగూడ హరించును. పరుషములాడును. [illegible] గూర్చు. ఇవియే శత్రువుల లక్షణములు. [illegible] వగు నిన్నుఁ బరిత్యజించి యంతియగాక [illegible] ముంచి నీచేతనమును బ్రాణములను గ్రహించి [illegible] యాకృష్ణుఁ డెచటికో పోయెను. మూర్ఖుఁడైన [illegible]! ఇంకేల యాతని స్మరించెదవు? దారుణ [illegible] వదలుము. ప్రయత్నమున నాత్మను గాపాడుకొనుము. [illegible] తిరిక్తప్రియపదార్థము లోకమున లేదు కదా!

అని యూఱడించునంతఁ బద్మావతియును [illegible] భాషించెను. ఆనాఁడు శ్రీహరితో యమునా [illegible] సలిలాంతరమున నీభావమెల్ల నెఱిఁగించితిని. [illegible]

యు నిన్ను వదలిపోయెను. అట్టి యరసికునిపొందు దూరము చేయుము. నారీమణుల కరసునితోడిపొందు సుఖకరముకాదు. మెఱుపుఁదీఁగె జ్వాలయు, జలమునగీచిన రేఖయు, ఖలులప్రీతియు సమానములు. స్థిరముగా నిలుచునవికావు. నీతిశాస్త్రములయందు ఖలులయం దించుకంతయు నీతిలేదని చెప్పఁబడినది. మున్ను నీవు యమునాకూలమున శ్రీహరిముఖమును జూచి రహస్యముగాఁ బలికినపలుకుల నాతఁడు వినలేదా? సస్మితముగా మాటలాడలేదా? నీకటాక్షవీక్షణములకు శ్రీహరి పాత్రుఁడు కాలేదా? అట్టులయ్యు నేల దూరభూమికిం బోయెనో యెఱుంగను. మరలమరల నాదారుణాత్ముని స్మరించి స్మరించి యేల పరితపించెదవు? మూర్ఛ నేల మునింగెదవు? భీతిని బరితాపమును వదలి సఖీజనుల వాక్కుల నాలకింపుము. నీవు సంతతమా శ్రీకృష్ణుని ధ్యానించుచున్నదానవు. ఆహారము నొల్లవు. జీవితము నే యొల్లవు. శ్రీకృష్ణుఁడు మధురానగరమున నున్నవాఁడు. నీవు కదళీకాననమున నున్నదానవు. నీ విపుడిచట నసువులవదలి నను శ్రీహరిమాత్రము రాఁడు. ఇపుడు నీవు ప్రాణములఁ గాపాడుకొంటివేని ఎప్పుడో చూడఁగలవు. కానఁ బరితాపము డిగి ప్రాణముల రక్షించుకొనుము.

అని పలుకుచుండఁగాఁ జంద్రముఖియను గోపిక వచ్చి యిట్లు సంభాషించెను. తల్లీ! ప్రాక్తనకర్మవశమున సుఖమో దుఃఖమో కలుగుచుండును. విభవమో దరిద్రమో యొనఁగూడుచుండును. విపత్సంపత్తులు నట్లే. ఇది భారతవర్షధర్మము. సనాతనమని యెఱుంగుము. తపోమహత్త్వమునఁ బ్రకృతికంటెఁ బరుండగు భగవంతుని భర్తను మరలఁ గాంచఁగలవు. అట్టు లయ్యును

మన్మథబాధ యిపుడు బాధించెడిని. నీకు శత్రువు చంద్రుఁడా మధుమాధవులా? మన్మథుని శంకరుఁడు కాల్చెను గదా. మరల నాతఁ డుదయించెనో యేమో? రాహువు శశాంకుని భక్షించుఁగాక. అయినను మరల నాతని రాహువు క్రక్కును. మధువు మిత్రశోకమునఁ బ్రాణముల భరింపఁజాలక యడవుల పాలయ్యెను. సుధాసింధువు శీతాంశుఁడు నాపాలిటికి విషసింధువుగను విషాంశువుగను దోఁచెడిని. జ్వలద్వహ్ని సువేషుఁడనియే తలంతు. ఏలన నాతనికాహుతి ఘృతముకదా. పరిమళగంధవాయువు సదా ప్రాణములఁ గాల్చుచుండును. ఏలొకో? నాయీసఖి యాహారమును మాని నిట్టూర్పులు పుచ్చుచున్నయది. ఓ యుద్ధవా! శ్రీకృష్ణసంకీర్తన మొనరింపుము. ఆమహానీయుని నామస్మరణము తద్గుణవర్ణనశ్రవణము తత్కుశలవార్తాసంశ్రవణము వేగమ రాధకుఁ బ్రాణముల నిలుపఁగలవు.

అని యుద్ధవుని వేఁడుచుండ శశికలయను గోపిక యిట్టులనియె. ఓమాధవీ! నీ వేమెఱుంగుదువు? శ్రీకృష్ణుని జీవితేశ్వరుని మాహాత్మ్యము నీకుఁ దెలియునని నే సంభావింపను. ఏ శ్రీకృష్ణుని బ్రహ్మాదిదేవతలు చతుర్వేదములు తెలియఁజాలకున్నారో, ఎఱుంగజాలకున్నవో, అపరమాత్మనే సత్పురుషులు ధ్యానింతురు. తదీయపావనపాదపద్మముల నారాధింతురు. పద్మయు సరస్వతియు దుర్గయు ననంతుఁడును మహేశ్వరుఁడును శ్రీహరి నెఱుంగలేకయున్నారో, సిద్ధేంద్రులు మునీంద్రులు మనువులు తెలిసికొనలేక చింతించుచున్నారో ఆకృష్ణుని విధమిదియని నిర్ణయింపఁదరమా? * సర్వాత్మయగు నిర్గుణునకు

* సర్వాత్మనః కుతో రూపం నిర్గుణస్య కుతో గుణాః=అని మూలము.

రూపగుణము లెక్కడివి? ఇది సత్యము. సత్యమునకు ఫలమన నిదియే. శ్రీకృష్ణుడు పృథ్వీభారావతరణార్థము మానవరూపమును ధరించెను. ఆరూపము సుఖము, ఆహ్లాదజనకము, రమ్యము, భక్తానుగ్రహము నగును. జనమనోహరమగు నారూప మనిర్వచ్నీయము. కోటికందర్పలావణ్యముగలది. లీలాధామము, శుభాశ్రయము నగు ఏభగవంతుని పాదారవిందమధుబిందువే కదా గంగాప్రవాహమయ్యెను. సర్వేశ్వరుడు శంకరుడు శిరమునఁ దజ్జలమునే ధరించెడిని.అంతియకాక యాశంకరుడు వైరాగ్యభాగ్య సంపన్నుఁడై పవిత్రభగవత్కీర్తిని వినుతించుచుండును. క్షణకాలము భక్త్యుత్కర్షమున నాట్యమొనరించును. క్షణము పంచవక్త్రముల నాపరమేశ్వరుం బాడును. ఆపరమానందమున నాహారమును వస్త్రమునుగూడ వదలి దిగంబరుఁడయ్యెను. బ్రహ్మము జ్యోతిస్స్వరూపము నిర్మలమునగు హరిరూపమును ధ్యానించి తన్మయత నొందుచుండును. చతురాననుండును దపమునఁ దదనుగ్రహమును బడసి మరల జన్మమెత్తక యజుఁడనఁ బరఁగెను. ఆకృష్ణసేవ యెంతటిమహిమము గలదో శేష సనత్కుమారులు సిద్ధవర్యులు యోగమెఱింగిన విజ్ఞులు భగవత్సేవనే పరమపురుషార్థమని కోరుచుందురు.

అనవిని సుశీలయను గోపిక యిట్లు వాక్రుచ్చెను. చెలీ! శ్రీకృష్ణునిరూపము వర్ణనార్హము కాదు. చంద్రుఁ డశ్వికుమారులు రూపసంపద నాతనికి సీడుసేయఁ జాలుదురా? * ప్రపంచము లనేకములు. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరు లనేకులు గలరు. మునులు మనువులు పెక్కండ్రు గలరు. సిద్ధులు భక్తులసంఖ్యా

* అసంఖ్యేషు చ విశ్వేషు బ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః = అని మూలము.

లుగలరు. వారెల్ల నాపరతత్త్వము నెఱుంగఁ జాలకున్నారు. నిర్గుణుని సగుణునిగా భావించి ధ్యానించి తత్పాదపంకజరేణువును శిరముల ధరించుచున్నారు. వేదములు వినుతింపఁ జాలక తికమక పడుచున్నవి. సరస్వతియు నీశ్వరు నాతనెఱుంగఁజాలకున్నయది. అంతియకాక భీతయై స్తుతించుచుఁ దన యశక్తతను వెలిఁబుచ్చుచున్నది. సహస్రవక్త్రములుగల శేషుఁ డాతని వినుతింపఁ జాలక వణఁకుచున్నవాఁడు. వేదజనకుఁడగు బ్రహ్మయు వినుతుల నలరించి తత్త్వమెఱుంగక సిగ్గుపడుచున్నాఁడు. అట్టి నిత్యుని సత్యరూపుని జగదీశుని మాధవుని యజ్ఞానముచే నిందించుచున్నది. దీనిచే గోపికాసభ యపవిత్రయునం బడెఁగా. గోపికలజీవనము వ్యర్థము. ఈ గోపికావితతియందు మహాభక్తిభావ సంపన్నయగు రాధిక శ్రీహరిని ధ్యానించుచున్నది. దివానిశములు తదేకతానచిత్తయై యున్నది. ఏ శ్రీకృష్ణమూర్తినామస్మరణమునఁ గోటిజన్మార్జితపాపరాశి పటాపంచలగునో శోకము నశించునో అట్టి మహానుభావుని స్మరించుచు రాధ పవిత్రచరిత్రయయ్యెను.

అనుచుండ రత్నమాల యనఁ బరఁగు గోపికామణి యిట్లు నుడివెను. సఖీ! శ్రీకృష్ణుఁడు గోవర్ధనాద్రిని వామహస్తాగ్రమున ధరించెను. దాన జగజ్జనకుఁడగు నాతని ప్రభావము పవిత్రము యశస్సు వర్ణనాతీతము కాలేదా? దేవరాట్టగు నింద్రుఁడు శైలసహస్రముల భేదింపఁజాలును. భగవంతుఁడు లీలామాత్రమున నాపర్వత లక్షసంఖ్యల భేదింపఁజాలును. ఏమహాత్ముని నంశకలచే యజ్ఞవరాహ ముదయించి దంతాగ్రమున వసుధను ధరించెనో వసుధాతలమున ననేకపర్వతము లా[illegible]

సుస్థిరవిభూతి నుండెనో ఆపరమేశ్వరుని శౌర్యమును వర్ణింప నెవ్వరితరము ?

. అని భాషించుచుండఁగాఁ బారిజాత యనంబడు గోపిక యరుదెంచి యిట్లులనియెను. వసుధ సప్తద్వీపములు కలది. శైలకాననాదులం దుండు. సాగరములా పృథ్వియందే యుండు ను. కాంచనీభూసహితయై సర్వాధారయై భూమి యొప్పును. సప్తస్వర్గములు కలవు. బ్రహ్మలోకములు బహువిధములు. పాతాళలోకము లేడును విచిత్రములుగను సుందరములుగను వెల యుచుండు. వీని నన్నింటితోఁగూడినది బ్రహ్మాండము. అది బ్రహ్మనిర్మితము. ఆబ్రహ్మాండము విష్ణులోకమున నణుమాత్ర ముగఁ దోఁచును. బ్రహ్మాండము లసంఖ్యాకములు. ఆబ్రహ్మాం డములన్నియు శ్రీకృష్ణుని షోడశాంశమునకు సరిరావు. అట్టి సర్వలోకాధిపతి యశము శౌర్యమహిమము లిట్టివని వర్ణింప లెక్కింప నెవ్వరికిఁ దరమగును ? గోపకన్య యెట్లు తెలియఁ గలదు? మాధవిని దూఱిన లాభమేమి ?

అనుచుండ మాధవి యిట్లు పలికెను. ఓసీ ! నేనేమి చెప్పితినో దాని యర్థమెఱుంగక మూఢలగు నీగోపికలు వద రుచున్నారు. అని యుద్ధవునిం గాంచి యో యుద్ధవా ! నాపలు కాలకింపుము. నేఁబల్కిన శుభవాక్యార్థమును దలంపుము. విష్ణువు స్వేచ్ఛచే సగుణుండగు. నిర్గుణుఁడునగు. భూభారహర ణముసేయఁగోరి గోపవేషమూని శిశువువలె మహాప్రభు వుం డును. వేదములు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాదులు పురాణము లు నెఱుంగని యాపరమేశ్వరు మూఢనగు నే నెఱుగఁగలనా? అయినను నావచించినది సత్యము. వత్సా ! తదర్థము నాలకిం

పుము. కార్యార్థము రూపము నామము వేషమును ధరించి కార్యాంతమున వానివదలు నాపరమాత్మకు నిర్గుణునకు రూప నామవేషములతోఁ బనియేమి? ఈమాట పల్కినందులకు నన్నే మూఢురాలగు గోపిక నిందించుచున్నది. కాని యింతదనుక నామాట కేమియర్థమో యెఱుంగఁజాలకున్నది. పాప మీ మూఢగోపిక ప్రకృతిపరుండగు భగవంతుని తత్త్వమెఱుంగును గాఁబోలు? భగవంతుఁడు జ్యోతిస్స్వరూపుఁడు, పరమాత్మ, ఈశ్వరుఁడు, భక్తానుగ్రహావిగ్రహుఁడు. త్రైలోక్యజననియగు మహాలక్ష్మి యాతని పాదపద్మరజస్సును గోరుచుండును. దాసికవలె సదా యాపరదైవమును సేవించుచుండును. భీతిచేఁగుంది పూజించుచుండును. సరస్వతియు నట్లే సేవించుచుండును. అనియె.

ఇట్లు గోపికలు భాషించుచుండఁగా నాలకించి యుద్ధవుఁడు పులకాంచితసర్వాంగుఁ డయ్యెను. రోదనము చేసెను. క్రిందఁ బడియెను. మూర్ఛమునింగెను. భక్తిభావమున నాపరమేశ్వరుని హృదయమున నిలిపి ధ్యానించెను. గోపికల భక్తిం గాంచి తనను దుచ్ఛునిగా భావించుకొనియె. ఎట్లో స్మృతిగలిగి యిట్లుపలికెను. సకల ద్వీపములలో జంబూద్వీప ముత్తమోత్తమము మనోహరమునగు. దానియందే భారతవర్షమలరారు. అది పుణ్యప్రదము శుభదమునగు. ఇందు గొప్పసుకృతకర్మముల నొనరించి మఱొక్కతావునఁ దత్ఫల మనుభవింపఁదగు. కాన నీద్వీపము ధన్యతమము. గోపికాపదాంబుజరజస్స్పర్శమునఁ బావన మయ్యెను. పరమనిర్మలము. అట్టి యీ భారతవర్షమున కంటె గోపిక ధన్యురాలు. స్త్రీబృందమందు మాన్యురాలగు.

ఈగోపిక సదా పరమపవిత్రమగు శ్రీరాధాదేవీపాదారవింద మును దర్శించెడిని. అఱువదివేలసంవత్సరములు బ్రహ్మ తపం బొనరించి రాధాపాదాంబుజరజస్సుఁ బొందెను. ఈరాధ గోలోకవాసిని. కృష్ణప్రాణాధికప్రియ యనంబడు. శ్రీదామశాపకారణమున నీలోకమున వృషభానుపుత్రిక యయ్యెను. శ్రీకృష్ణభక్తు లగు బ్రహ్మాదిదేవతలందఱు నీరాధయొక్కయు గోపికలయొక్కయుఁ బుణ్యమునఁ బదాఱవభాగమునకు సమానులు గారు. శ్రీకృష్ణభక్తిని యోగీంద్రశంకరు లెఱుంగఁజాలరు. రాధయు గోపికలు గోపాలురు మఱియు గోలోకవాసులందఱు నెఱుంగుదురు. సనత్కుమారుఁ డించుక యెఱుంగుననవచ్చు. బ్రహ్మయు నట్టివాఁడే. సిద్ధులు లోనగుభక్తులును గొంచెమే తెలియుదురు.

నేను ధన్యుఁడను. కృతకృత్యుఁడను. కావుననే గోకులమున కరుదెంచితిని. ఈగోపికలే నాకు నుపదేశించువారు. వీరినుండి యించుక యెఱిఁగెదను. నే నిఁక మధురానగరమున కరుగను. పరిశుద్ధకీర్తి గలహరిని గీర్తించుచు నిందే యుందును. ఈగోపికలకుఁ బ్రతిజన్మమందును గింకరుండనై భక్తిమార్గము వినుచుందును. గోపికలకంటె శ్రీహరికి వేఱొకభక్తుఁ డిట్టివారితోఁ బోల్పఁదగువాఁడు లేఁడు. ఈ గోపికలెఱింగిన భక్తిమార్గము నింకెవ్వరు నెఱుంగరు. అని తలంచుచుండఁగాఁ గలావతి యరుదెంచి యిట్లు పల్కెను. కలావతి పితృదేవతల మానసీకన్యయగు మాన్యురాలు. మేనకయుఁ గలావతియు రాధకియు నను నీముగ్వురు పూజార్హలు. ఈముగ్వురు సోదరీమణులు. అందు నాపేరు కలావతి యనఁబడు. పృథివియందుఁ

దిరుగుచుందుము. అందు సీతాదేవి పరమధన్యురాలు. జగన్మాత. పతివ్రతాతిలకము నగు. అయోనిసంభవయగు సీరాధయుఁ బూజ్యురాలు. నేను నయోనిసంభవనే యగుదును. రాధ శ్రీదామశాపవశమున నీలోకమున వృషభానునకుం బుత్రియయ్యెను. సనత్కుమారునిశాపమున మేము నిందే యవతరించితిమి. మేనకయు నేనును రాధయు నొకానొకతరుణమున మనోహరమగు శ్వేతద్వీపమున నలరారు విష్ణుమూర్తిని దర్శింపఁజనితిమి. అందు సనత్కుమారుఁడుండుట మే మెఱుంగము. మే మట నుండఁగనే యాముని యరుదేర మే మెదురుపోక నమస్కరింపక యుంటిమి. కోపమూని యామహాని మమ్ము శపించెను. ఆముని యోగీంద్రులకునెల్ల గురూత్తముఁడగు. ఆ మహాని తల్లజుఁడు మమ్ముం జూచి యిట్లుపలికెను. మూఢలారా! మీరు భూమియందే నివసింపుఁడు. స్వర్గమునకు మరల రాఁదగరు. దురహంకారవిశిష్టలు గాన మర్త్యులకుఁ బ్రాణప్రియలై యుండుఁడు. అనిశపించిన మే మతిభక్తి నామహాముని నాశ్రయించితిమి. అంతఁ బ్రసన్నుఁడై యాసనత్కుమారుఁడు మువ్వురకును వేర్వేఱ నొక్కొక్కవర మొసంగెను. మొదటిదగు మేనాదేవి హిమవంతునకుఁ బత్నిఁ గాఁగలదు. ఆమెకుఁ దొలికూఁతురు పార్వతి పుట్టును. ధన్యయను రెండవకాంత యోగివర్యుఁడగు జనకభూపతికిఁ బత్నియగు. ఆమెకు మహాలక్ష్మి సీతానామమునఁ బుట్టును. వృషభానుఁ డనువైశ్యునకు దుర్వాసుఁ డనుముని శాపకారణమునఁ గనిష్ఠపత్ని కలావతి యగును. వృషభానుఁడు యోగవేత్తలలో నుత్తముఁడు. అతఁడు గోకులవాసి. ద్వాపరాంతమున నాతనికిఁ గడపటిభార్య

కలావతి యగును. ఆకలావతికి రాధ కూఁతురగును. రాధాదేవి గోలోకవాసిని. శ్రీదాముఁ డనుగోపకుఁడు శపించినకతమున భూలోకమున, శ్రీరాధాంబ కలావతికిఁ బుత్త్రికయై పుట్టును. భగవంతుఁడు దేవాదిదేవుఁడగు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము భూభారహరణార్థము పుణ్యక్షేత్రమగు భారతవర్షమున నవతరించును. అపుడాకృష్ణున కీరాధ భార్యయగు. ఆపుణ్యమునఁ గలావతిం గూడి వృషభానుఁడు జీవన్ముక్తుఁడై గోలోకమునకుఁ బోవఁగలఁడు. ధన్యయు సీతానిమిత్తమున వైకుంఠమునకుఁ బోఁగలదు. మేనయుఁ బార్వతీదత్తవరమునఁ గల్పాంతమందు వైకుంఠమునకుఁ బోయి లక్ష్మివలె సంతోషాంతరంగమున నుండఁగలదు. ఇదియ మావృత్తాంతము.

ఉద్ధవా! విపత్తుగలుగక సంపద యెవ్వరికి నెందు నేకాలమునందును లభింపలేదు. కర్మవశమున దుఃఖముకలుగ నది యనుభవమున నశింపఁగా సుఖము కష్టముపై లభించును. మున్ను పితృకన్యకలు సర్వభోగవిలాసికలై లక్ష్మీసమానరూపముల నలరుచు నొకబ్రాహ్మణునివరమునను, శ్రీవిష్ణుదర్శనమునను గర్మక్షయముకాఁగా నిరుపమానానందము నొందిరి. మేమును గుమారరూపధారియగు శ్రీమహావిష్ణుదర్శనమునఁ బాపము క్షయింప నుత్తమలోకములకుం బోఁగలము. శ్రీకృష్ణుఁడు పరమాత్మయనియుఁ బ్రకృతికంటెఁ బరుఁడనియు, సర్వదేవాధిపతియనియు నే నెఱుంగుదును. నిర్గుణుఁడనియు నిరీహుఁడనియు స్వేచ్ఛామయుఁడనియుఁ బరాత్పరుఁడనియు నే నెఱుంగుదును. ఉద్ధవా! నీవు భక్తాగ్రేసరుఁడవు. కృతకృత్యుఁడవు. నీజన్మము పరమపవి

త్రము. భగవద్భక్తి నీకు దృఢముగ నెలకొనియెను. కాన ధన్యుఁడవనియె.

* ఇట్లు కలావతి భాషించుచుండఁ దులసి యచ్చటి కరుగుదెంచి యిట్లు పలికెను. ఉద్ధవా! సర్వప్రాణులయందును వేఱువేఱ దేవతలుందురు. ప్రాణము విష్ణుస్వరూపము మనస్సు. బ్రహ్మమయము. చేతన ప్రకృతిస్వరూపిణి. ప్రకృతి బుద్ధిరూపయు సర్వశక్త్యధిదేవతయు నగు. జ్ఞానము శంభుస్వరూపము. పురుషుఁడు ధర్మస్వరూపుఁడు. నిర్గుణబ్రహ్మము ప్రకృతికిఁ బరము. పరమాత్మయు నాతత్త్వమే. ఆపరమాత్మయే యీకృష్ణుఁడు. సర్వకర్మసాక్షి, సకలప్రాణిసాక్షి, సుఖదుఃఖభోక్తయు నగు. జీవుఁడు తత్ప్రతిబింబకుఁడు. నేత్రములు చంద్రసూర్యాంశములు. జిహ్వ సరస్వతీవికారిణి. చర్మము భూతత్త్వమయము. బాహువులు దిక్పాలకాంశములు. ఇవన్నియు నాత్మకుఁ బరిచారకరూపములు, ఆత్మకుఁ బ్రియములుగ నుండును. కావుననే మహానుభావులు పరమాత్మను సేవింతురు. యోగులు నిరుపమ్యాన భక్తిచే భగవంతుని ధ్యానింతురు. కర్మములకుఁ గర్మాచరణపరాయణులకును సాక్షి పరమాత్మయే. అట్టి భగవంతునికడ రహస్యవిషయ మేమి గలదు? శ్రీకృష్ణుఁ డంతర్వర్తియై ప్రచారము సలుపుచుండును. కావున నామహానుభావుఁ దెలుంగని దింక దేమున్నది ? అనియెను.

అత్తఱిఁ గాళికయను గోపికవచ్చి యుద్ధవునితో నిట్లు ముచ్చటించెను. ఆర్యా! బాలతరుణవృద్ధులని మనుజులు మువ్విధ

* సర్వప్రాణిషు దేవాశ్చ తిష్ఠంత్యేవ పృథక్పృథక్, ప్రాణో విష్ణుశ్చ విషయీ మనో బ్రహ్మ చ చేతనా=అని మూలము.

థములుగ నున్నవారు. దేవతలు సిద్ధులు లోనగువా రాపరా త్పరు నెఱుంగుదురు. మానవులు భగవంతు నెఱుంగఁగోరు దురు కదా. ఇపు డీరాధికను మూర్ఛనుండి మేలుకొనఁజేయఁ దగు పనికిఁబూను టందఱకు ధర్మము. ఇక్కార్యమునకు నుపా యమేదియో యుద్ధవా సంబోధింపుమా, అని ప్రార్థించెను. ఆ మాటలాలించి యుద్ధవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. ఓ రాధికా! కల్యాణీ! స్మృతిని దెచ్చుకొనుము. జగజ్జననీ! నాకు జ్ఞానము నుపదేశింపుము. ఈనన్ను శ్రీకృష్ణభక్త కింకరకింకరునిగాఁ దలం పుము. నాయం దనుగ్రహ మునుపుము. ఆనతియిమ్ము. మధురా పురమున కరిగెదను. నేను స్వతంత్రుఁడను గాను. పరాధీనుఁ డను. దారునిర్మితకాంత యెట్టిదో వశీభూతమగు వృషభ మెట్టి దో అట్లే నేను శ్రీకృష్ణమూర్తికిఁ గింకరుఁడను, కావున నాకు బుద్ధిచెప్పి యనుమతి నొసంగి పంపుము. అని భక్తియుక్తుఁడై రాధాంబను బ్రార్థించెను.

మహాశయులారా! ఉద్ధవునకు గోపికలకు జరగినవాద మును వింటిరి. ఇది మనకేవిషయమును దెలుపునని యూహింపఁ దగినది? ప్రధానకార్య మిదియేకదా. ఇందుఁ బ్రధానము భగ వన్మహిమము. రెండవది గోపికలచిత్తవృత్తి యెట్టిదనునది. మూఁడవది రాధ పూర్వవృత్తాంతము. నాల్గవది కలావతి పూ ర్వజన్మవృత్తాంతము. ఈవిషయములలోఁ గల సారము మనము గ్రహింపందగును. గోపికలు శ్రీకృష్ణుని పరంధామునిగా భా వించిరేకాని తమకుఁబతిగా భావింపలేదనుట యీవఱకే స్పష్ట ముగాఁ దెలిసియున్నను నీకథనుండి కేవల భక్తిపరవశలనుటయే గాక జ్ఞానసంపన్నలనియు స్పష్టమయ్యెఁ గదా. రాధను బ్రకృ

తిగా శ్రీకృష్ణుని బరమపురుషునిగా భావించి యాబుద్ధితోనే వారిని సేవించువారని తెలిసెను. ఇది యెఱుంగుటయే మనకుం దరణోపాయము. భగవత్తత్త్వమిట్టిదని తెలియఁజాలినంత తెలియుటకంటెఁ బురుషార్థమింకొక్కటిలేదని నాభావము. విచారమనఁగా నిదియే. ఈవిచారమున రూఢజ్ఞాన మలవడకయే యెందఱో పెనఁగులాడుచున్నారు. తపస్సులను జేయుచున్నారు. వేదాంతగ్రంథముల నోపికంగొని త్రిప్పుచున్నారు. ఎన్నిపుస్తకములఁ ద్రిప్పినను బ్రాక్తనసత్కర్మము సమ్ముఖము కాకున్నచో నది తెలియదు. ఇది యెఱింగినవారు సుఖపడుదురు. లేకయున్నఁ బుస్తకములు వెదకివెదకి వేసారుదురు. కాని ఫలము శూన్యమే. వారియోపికం గాంచి భగవంతుఁ డనుగ్రహించినచో నించుకలాభము గలుగునేమోగాని లేకయున్న నీకష్టము వృథాయనవలసినదే. పుస్తకపఠనము నిష్ఫలమన వలనుపడదుగాని యంతతోనిల్చినచో నిష్ఫలమనక తప్పదు. చదివిచదివి యందించుకంతయు ననుష్ఠానమునందుఁ జేర్పకయున్న లాభ మిసుమంతయు లేదు. భక్తిబోధకగ్రంథములఁ బఠించిన నేమిఫలము? దాని నభ్యసింపవలయుఁ గదా. అభ్యాసమే ప్రధానము గాన దానికిం బ్రయత్నింపవలయు. దానికి సర్వభూతసమత్వము మొదటి సోపానము. భూతదయయు నట్టిదే. ఇవి రెండు వొదవకయున్న భగవత్సేవాభాగ్యము లభింపదు. చేసినకర్మఫలముల శ్రీకృష్ణపాదార్పణము చేయకున్న నామహాపురుషుఁ డనుగ్రహింపఁడనుట నిక్కము.

"న కర్మణా మనారంభా న్నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే
న చ సన్న్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి. ४

కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్
ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచారస్స ఉచ్యతే
యస్త్వింద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేఽర్జున
కర్మేంద్రియైః కర్మయోగ మసక్తస్స విశిష్యతే. ౭
తస్మాదసక్త స్సతతం కార్యం కర్మ సమాచర
అసక్తోఽప్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః. ౧౯
మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మ చేతసా
నిరాశీ ర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః. ౩౦
యే మేమత మిదం నిత్య మనుతిష్ఠంతి మానవాః
శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతో ముచ్యంతే తేపి కిల్బిషైః."

భగవద్గీత, కర్మయోగము.

అను నీ భగవద్గీతావాక్యములు పై సూచించిన భావమునే దృఢపఱచుచున్నవి. కావున గోపికలెట్టి దృఢభావము గలవారై భగవంతుని సేవించిరో అట్లు సేవింపఁ బ్రయత్నించుట మనకుఁ బ్రధానకృత్యము. ఇప్పటికైన రాధయన నెవతయో తెలిసియుండవచ్చునని నమ్మి సంతోషించుచున్నాఁడను. వృథగా రాధాంబను దూషించి యేమోపురుషార్థమును సంపాదింపవలయునను మోహాగలవార లట్టి దుష్ప్రయత్నమును మానుకొందురని విశ్వసించుచున్నాఁడను. మఱొక్కవిషయము.

"సర్వప్రాణిషు దేవాశ్చ తిష్ఠంత్యేవ పృథక్పృథక్."

అను ప్రమాణము కనఁబడియెడిని. దీనినిగూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసెదను. బ్రహ్మాండము లనేకములు. తత్పరిపాలకు లనేకులు. బ్రహ్మ విష్ణు శంకరు లొక్కొక్క బ్రహ్మాండమునకును

గలరు. దిక్పాలకాదులు గలరు. నామధేయభేదములే గాని కృత్యము లొక్కటియే. ఇందఱికిని మూలసూత్ర మొక్క టియే. ఆమూలసూత్రమే పరాత్పరుఁడనియు నిర్గుణుఁడనియుఁ బిలువంబడును. త్రిమూర్తు లాపరమపురుషుని యాజ్ఞనుబూని తమకృత్యములగు సృష్టిపాలనసంహారములఁ జేయుచుందురు. ఇంద్రాదులు వారియాజ్ఞ ననుసరించి కొలఁదిలోకములకుఁ బాలకులై తమపని నిర్వహించుచుందురు. ఇందఱికి నిన్నిపనుల నియమించిన తత్త్వ మొక్కటియే యగును. అదియే సర్వసాక్షి యని పిలువఁబడును. ఆపరతత్త్వమే పుంలింగశబ్దములఁ బురాణపురుషుఁడు లోనగునామములఁ బిలువఁబడును. లింగభేదముల శబ్దములు భేదించుటయే గాని తత్త్వమునందు భేదము లేదు. ఆ పరమపురుషుని యిచ్ఛయే ప్రకృతి. భగవదిచ్ఛ యెట్లో అట్లు ప్రపంచప్రవర్తనము సాగుచుండును. ఇట్టులుండ లోకమునఁగల మానవులు త్రిమూర్తులలో న్యూనాతిశయముల లెక్కించి పెనఁగులాడుట హాస్యాస్పదమనక తప్పునా? భగవంతు నిచ్ఛానుసారము ప్రవర్తించువారికి స్వతంత్ర మెక్కడిది? భగవత్తత్త్వము విష్ణువుగనే యవతరించి యిన్నికార్యములు చేయుచున్నాఁడన్నను దక్కిననామరూపము లాభగవంతునకు లేవన్నచో దానిమహిమమును నాశనము చేయఁబూనినట్లు కాలేదా? అది చేయఁదగు మహాకార్యమా? సర్వాంతర్యామియై సర్వజగదాధారమై నిరంజనమై యద్వితీయమగు నా పరతత్త్వమున కొకరూపమే కలదనుటకంటె దుర్వాద మేదియుండును? ఏభక్తుఁ డేభక్తురా లేరూపమున నాపరతత్త్వమును ధ్యానించునో ఆరూపమున వారిం గృతకృ

త్యులనుగాఁ జేయుట యా తత్త్వస్వభావము. అంతియగాని యీరూపమునే ధ్యానింపఁదగు. వేఱురూపము లాపరమాత్మకు నాదృతిపాత్రములు కావనుట యీ తత్త్వమెట్టిదో యెఱుంగకయుండుటేగాని వేఱేమున్నది? ప్రాక్తనకర్మానురూపముగాఁ బ్రాణులబుద్ధి ప్రసరించుచుండును. తదనుగుణముగా దేవతారాధనమొనరింప నాలోచన మొనఁగూడును. దానికనువగు ఫలమే కల్గును. భక్తి ప్రధానము గాని రూపము నామము ప్రధానము కాదు. కావున నెవ్వరుగాని భక్తిలేశముకలవారు పరదైవముల దూషింపకయుండు టుత్తమము. ఇదియే జన్మాంతమువఱకు మనముదోలుత నభ్యసింపఁదగు నుత్తమవిషయము. ఇంక నీవిషయమునువదలి యవ్వలివృత్తాంతమును వ్రాసెదను.

❀ రాధిక శ్రీకృష్ణునకు నుద్ధవునిద్వారా మనోభావమును జెప్పిపుచ్చుట. ❀

* ఇట్లుద్ధవుండు భక్తిపురస్సరముగాఁ బ్రార్థింప నాపలుకులకు నించుక కలంతతేఱి రాధిక చేతనమునొంది మెల్ల మెల్లన లేచి కూరుచుండి నిట్టూర్పులు పుచ్చి సఖులు శీతలోపచారము లొనరింపఁగా నించుకహాయిచెంది మందమందమధురోక్తుల నుద్ధవునకిట్లు బదులుచెప్పెను. కాని యామెహృదయమున శ్రీహరి విరహవ్యథ బాధించుచునే యుండెను. గోపికలేడ్వురు శ్వేతచామరము లూని యాజననిని సేవించుచుండిరి. ఉద్ధవుఁడేమి రాధ పలుకునో యని వేచియుండెను. రాధయు నించుక యూఱటంగాంచి వత్సా! మధురానగరమున కరుగుము. సంపదాంధ్యమున

---

* ఈకథ శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదైదవ యధ్యాయమునుండి వ్రాయఁబడినది. ఇందు గర్గసంహిత మధురాఖండము పదునెనిమిదవయధ్యాయకథయుఁ గలుపఁబడును.

నన్ను మఱువకుము. నన్ను మఱచితివా యింతకంటెఁ బాపము వే ఱొకటి యుండదు. నా వచించిన మాటలన్నియు వదలక శ్రీ హరికథ విన్నవింపుము. మత్ప్రియుఁడై పరమానందస్వరూపుఁడగు శ్రీకృష్ణుని శీఘ్రముగ తోడ్కొని రమ్ము. స్త్రీజన్మమునందు, నం దును స్త్రీలనడుమ తగినప్రాణనాయకుం బడసి భేదమునుగాం చినది కలదా? అట్టి దౌర్భాగ్యస్థితి నాకేగలిగినది. నాకేమి యు పదేశింతువు? నాకు నుచితబోధముచేయ నేమికలదు? ఆత్మ లేక యున్న దేహుల దేహములు నిష్ఫలములు. సంప్రీతితోఁ గూడి నసౌభాగ్యము గౌరవము. నిత్యము నూతనమే యగు రహస్య మగు నవసంగమజనితప్రేమ మత్యంత దుర్లభము. మనసున సదా శ్రీకృష్ణునే స్మరించుదానను. మఱొకపదార్థము నామదికిం దగులదు. రాత్రులయందు నిద్రనుమాని స్మరించుట శోకవృద్ధికి హేతువగు. వత్సా! శోకసాగరనిమగ్నురాల నగు నన్నుద్ధ రింపుము. అభయప్రదానము చేయుము. అది సర్వతీర్థస్నాన ఫలముల నొసంగును. దుర్నివారమగు మానసమును బ్రబో ధింపఁ జాలకున్నదానను, శ్రీకృష్ణపరమాత్మ చరణాంభోజద్వం ద్వమును స్మరించుదానను, తద్గుణములఁ గీర్తించుదానను, తన్మ హిమమును వినుతించుదానను, ప్రేమసాగరమగు నాతనిహృద యమును స్మరించుదానను, తత్సౌభాగ్యమును స్మరించిస్మరించి నామనస్సు నిలుకడ గాంచకున్నయది. జగమున నేకాంతలకైన నాకుఁగల్గిన యిట్టిదుఃఖము కలదా? శ్రీకృష్ణవిరహదుఃఖమును నేనుదప్ప నితరు లెవ్వరెఱుంగుదురు? సీత యించుకయెఱుం గును. జగత్త్రయమున నేనుదప్ప దుఃఖని లేదనియే నేను భావిం చెదను. నాయీయవస్థను విని యేస్త్రీ నాసాదృశ్యము నఖిల

షించును? స్త్రీల మనోదుఃఖమునుదీర్ప నెవరు ప్రయత్నింతురు? స్త్రీలయందు రాధికవంటిస్త్రీ పుట్టలేదు. పుట్టఁబోదు. పుట్టినది లేదు. దుఃఖినినై విరహార్తనై సుఖసౌభాగ్యవర్జితనై యున్న దానను. కల్పవృక్షప్రాయుఁడై జగత్పతియై తగుహరిని బతిని గాఁ బడసియు విధిచే వంచింపఁబడితిని. విధి నిర్దయము. పాప చిత్తము. తత్పాదపద్మములను, దదీయవక్త్రచంద్రుని దద్రూపము మును దర్శించు ప్రాప్తముకలిగినచో జన్మ సఫలమగును. నేత్రములు ధన్యములగు. మనస్సు సానందమగు. ఏమహనీయుని నామధేయశ్రవణమాత్రముఁ బంచప్రాణములు హర్షాంబుధి నోలలాడునో ఆపరమేశ్వరు దర్శించుటయే జన్మఫలము కదా. స్మృతిమాత్రముననే మనఃపద్మము వికసించును. ఏవిషయమున నా కవమతిగల్గెనని యాతనిమఱవఁగలనో చెప్పుము? రూపమా త్రైలోక్యమోహజనకము. గుణజాలమా నిరుపమానము. కరుణారసమయము. విధియాతని నిర్మింపలేదు. విధినే శ్రీహరి నిర్మించెను. విధికి విధియగు నాశ్రీహరిని సర్వసంపత్ప్రదాతను, గల్పవృక్షాధికప్రదాతను, శాంతమూర్తిని, లక్ష్మీకాంతుని, మనోహరుని, సర్వేశ్వరుని, సర్వజగద్బీజుని, బరమాత్మ నీశ్వరుని, శ్రీకృష్ణుని నేయైశ్వర్యమదమున మఱచిపోవుదును? ఆ మనోహరాకారమునకు సరిపోల్పఁదగినవా రుందురా? ఇందు మన్మథాశ్వికుమారులు తగుదురా? బ్రహ్మాదులా మురారిపాద జలజముల ధ్యానింతురు కదా. అట్టి జగన్నివాసుని మఱచుట శక్యమా? స్వప్నమునఁ దద్రూపమునుదర్శించి యంత సర్వసంగ పరిత్యాగులై నిరంతర మాతననే ధ్యానింతురు కదా. తద్గుణా కర్ణనమున శైలముద్రవించి జలమగును. శుష్కకాష్ఠము చిగు

రించును. మృతవృక్షము ముకుళబహుళంబగు. సమీరుఁడు కదలకుండును. సూర్యుఁడు సముద్రుఁడు స్వస్థత నొందుదురు. అట్టిపరమేశ్వరు నేభాగ్యముచే గర్వించి మఱతును? ఏభగవంతునిభయమున వాయువు వీచుచున్నదో, సూర్యుఁడు తపింపఁ జేయుచున్నాఁడో, యింద్రుఁడు వర్షించుచున్నాఁడో, అగ్ని కాల్చుచున్నాఁడో, మృత్యువు జంతువులయందుఁ దిరుగుచున్నాఁడో, వృక్షములు ఫలించునో, పుష్పించునో, సముద్రము లుప్పొంగక నిలిచియుండునో, గ్రహములు మునులు దేవతలు తమతమకార్యములయం దేమఱుపాటు లేకయున్నారో, అట్టి భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడువచ్చి యెపుడు దర్శనమిచ్చునో తెలియఁజాల కున్నదానను.

కాలునకుఁ గాలుఁడు. సంహర్తకు సంహర్త. సృష్టికర్తకు సృష్టికర్త. స్వతంత్రులకు స్వతంత్రుఁడు. అట్టి భగవంతు నేనైశ్వర్యమదమున మఱచిపోవుదును? నా కీదుఃఖము పోవునట్లు చేయఁగలవా రెవ్వరును లేరు. సావిత్రియు, సరస్వతియు, వేదములు, వేదాంగములు, సత్పురుషులు, దేవతలు, సహస్రవక్త్రుఁడగు ననంతుఁడు, వేదజనకుఁ డగు బ్రహ్మ, శంభుగణనాయకులు, యోగీంద్రులును సమర్థులుకారు. స్థితికి గతి విచారింపఁదగినది. మార్గశూన్యమందు గతివిచార మేటికి? సర్వసుఖదుఃఖశుభాశుభాదులు కాలసాధ్యములు. ఆకాలము దుర్నివారము. జగములు కాలసాధ్యములు. వత్సా! ఉద్ధవా లెమ్ము. మధురానగరమునకుం బొమ్ము. ఈవ్రజవాసమును బరిత్యజింపుము. ప్రయాణము సాగింపుము. చిరకాలము కృష్ణవిరహము దుఃఖము కొఱకగును. సుఖలేశముకూడ నపుడుండదు. మధురాపురికరిగి

జన్మమృత్యుజయాపహంబగు తన్ముఖచంద్రుని వీక్షింపుము. అని రాధాంబిక పలుకఁగా విని యుద్ధవుఁడు రోదనముచేసెను. రాధయు రోదనమొనరించెను. బంధుజనవియోగము దుస్సహము కదా! ఇట్లు లాయిరువురు శోకసాగరమున మునింగిరి. పదంపడి రాధయు నుద్ధవుఁడొసంగిన శ్రీకృష్ణదత్తపత్త్రమును బలుసారులు చదువుచు శిరమున దాని నునుచుకొని శ్రీకృష్ణునింబోలె సత్కరించుచు శ్రీకృష్ణతుల్యముగా భావించుచు మరల నుద్ధవుఁడరుగుట వెతలఁబడుచు నుద్ధవుఁ డరిగినఁగాని శ్రీహరి రాఁడన్నతలంపు తోఁపఁగా నాతనిఁ బయనంబుచేయఁ ద్వరపడుచు నిట్లు వచింపరాని కష్టములపాలగుచుండెను ఉద్ధవుఁడా మహాలక్ష్మి విరహబాధను జూచుచు నామెప్రీతికి మెచ్చుకొనుచు శీఘ్రింబపోయి యీవృత్తాంతమెల్ల శ్రీకృష్ణునకుం దెలిపి మధురానగరమునుండి గోకులమునకుం బోవలయునని ప్రార్థింప నిశ్చయించుకొనియెను.

రాధ యుద్ధవునకు జ్ఞానోపదేశము చేయుట.

* ఉద్ధవుం డిట్లు మధురానగరగమనోన్ముఖుండై యానతి వేఁడిన నాతనిమహోద్భృతి మెయిఁగాంచి రాధిక యిట్లు పలికెను. ఉద్ధవా! శ్రీకృష్ణమూర్తితో నామనోవ్యథ దెలుపుదువు కదా. నన్ను మఱచిపోవని నమ్మెదను. ఇంకఁ జిరకాలము నీవిటనుండుట నాకు లాభకారి కాదు. కావునఁ బయనముచేయుము.

* ఈవిషయము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదియాఱవయధ్యాయమునుండి కైకొనఁబడినది. ఇతరపురాణములలో నీకథ గానరాదు. గర్గసంహితయందు దీనిసార మించుకకలదు. కాన నదియుం నిం దిమిడియున్నదని యెఱుంగవలయును.

అన నాభక్తవర్యుఁడు వినీతుఁడై రాధాపాదారవిందములకు వందనమాచరించి లేవకుండెను. అప్పుడు మాధవియను గోపిక ప్రేమవిహ్వలయై భక్తుఁడై వదలిపోవఁగాల్లురాక యేడ్చునుద్ధవు నూఱడించుచు నో భక్తవర్యా! వగపుడుగుము. క్షణము నిలువుము. రహస్యమై నిరుపమానమై తనరుజ్ఞానసారమును వచింతు. ఆలకింపుము. ఇది శ్రుతులయందును బురాణముల యందు నించుకగాఁ దెలుపఁబడును. కావున నతిరహస్య మన వలయును. త్రిలోకజననియగు శ్రీరాధాదేవిని బ్రశ్నింపుము. ఆమె నీకుపదేశింపఁగలదని యూరకుండెను.

ఆమాటల కానందపరవశుఁడై యుద్ధవుఁడు రాధాపదకమలములవదలి లేచి కరయుగళము ముకుళించి మహాదేవీ! నాసంశయములఁ బోకార్పుము. కరుణచే నన్నుద్ధరింపుము. ప్రాణి యేకాకియై జన్మించును. ఏకాకియై పోవును. ఇట్లే మరలమరలఁ జేయుచుండును. కర్మానురోధముచేత స్వకర్మఫలమును దా ననుభవించుచుండును. జంతువు కర్మముచేతనే పుట్టును. కర్మముచేతనే విలయమొందును. సుఖదుఃఖములు భయశోకములు. కర్మముచేతనే గలుగుచున్నవి. ప్రతిప్రాణియుఁ బ్రతిజన్మమందును భోగావశేషముచేతనే భోగమును భుజించుచున్నవాఁడు. మరలఁ గర్మముచేతనేపుట్టి మరల లయమందుచున్నాఁడు. సాధ్వీమణీ! నాకు బహుమానపురస్సరముగా రత్నాదులిప్పించితివి. అవి నాతోఁగూడి రావుకదా. వానితో నాకేమి ఫలము? భవసాగరమును దరించుటకు నీవే దృఢమగు నౌకవు. కర్ణధారుఁడు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమే. సర్వజనులఁ బరతీరమునకుఁ గొనిపోవువాఁడు కదా. తల్లీ! నాకొక దానమిమ్ము.

ఆదానము భవజలధిసంతరణక్షమ మగును. నీప్రసాదమును బరిగ్రహించి మధురానగరమునకు శ్రీకృష్ణచరణసరసిజసేవాపరతంత్రుఁడనై యరిగెదను. దేవతలకు మనుజులకుఁ గాలగతి యెట్టిదో, పితరులకు బ్రహ్మలోకవాసులకుఁ, దదూర్ధ్వలోకవాసులకు నాకాలగతి యెట్టిదో వచింపుము. దుస్తరమై భయంకరమై కనఁబడుదానిని దాఁటి హరిపదమును బొందెదను. మహాలక్ష్మీ! ఇట్టియుపాయమును దెలుపు మార్గదానము చేయుము. దూరముననుండియు మహాత్ములా శ్రీకృష్ణపాదారవిందములనే కదా ధ్యానింతురు. బ్రహ్మాదులా పదనళినములఁ బూజింపనే దివానిశము లర్థించుచుందురు.

అని యిట్లుద్ధవుండు పలుక నాకమలాలయ పక్కున నవ్వెను. ఆనందవశమున వెడలుకన్నీటిని జేలాంచలమున దుడుచుకొని యిట్టు దాదృతిచేఁ బలికెను. వత్సా! మాధవి పురి కొలుపఁ బ్రశ్నించితివి కదా. లోకమున స్త్రీల నబలలని పిలుతురు. ఆజాతి నించుకతక్కువచూపుతోఁ జూతురు. అట్టి స్త్రీజాతినగు నేను నీకేమి బోధింతును? శుద్ధమగుకాలగతి శ్రీహరియే యెఱుంగును. బ్రహ్మయు మహాదేవుఁడు శేషధర్మాదులు వేదచతుష్టయము తెలియఁజాలు. వేదములననుసరించి సాధువులించుక యెఱుంగుదురు. గోలోకమున రాసమండలమున శ్రీకృష్ణుఁ డెఱింగించినదానిం దెలిపెదను. గోలోక వైకుంఠ బ్రహ్మలోకాదులయం దేకాలగతి కనఁబడునో దానిం దెల్పెదన. ఆలకింపుము. మనుజులకు దేవపితృగణములకు బ్రహ్మాది లోకములకుఁ బాతాళాద్యధోలోకములకును దురత్యయము

కాలగతియని నమ్మునము. అయినను దానిని బండితు లేయుపాయమునఁ దరింతురో తత్పద్ధతి నెఱింగించెదను.

సజ్జనులు, కాలకాలుఁడు, జగద్గురువు, నిర్గుణుఁడు, నిరీహుఁడు, పరమాత్మ, యీశ్వరుఁడు నగుపరాత్పరు సేవింతురు. ఆపరమాత్మ వదలునేని యీదేహ మప్పుడేపడును. ఆపరమాత్మనుసేవించి కాలగతిని దరింతురు. రవియే సర్వప్రాణులయాయువును హరించును. కాని శ్రీహరియందుఁ బరిశుద్ధభక్తిగల పుణ్యాత్ములజోలికిం బోఁడు. వత్సా! ఉద్ధవా! బ్రహ్మమానసపుత్రులగు నలువ్వరను జూడుము. వారు సనకసనందన సనత్కుమార సనత్సుజాతులనువారు. పరమభాగవతులు. వారికి స్థిరవయస్సు కలదు. మఱియు రుద్రాదులనుమించి గురువులకు గురువులై బాలకులై యనుపనీతులై పంచవర్షప్రాయులై శిశువులై వారుందురు. వా రంతరంగమున సాంద్రవయస్స్ఫురితులు. సదాసస్మితామలవక్త్రులు. దిగంబరులు నగుదురు. శ్రీకృష్ణధ్యానపూతులు. తీర్థములవలెఁ బావనులు. విష్ణుభక్తులు. వేదవేదాంగముల శంకలను దీర్చువారు. సంతుష్టమానసులు, సర్వకాల సర్వావస్థలయందును శ్రీహరినే భావించుచుండువారు. * బాహ్యపూజావిహీనులు. మానసిక పూజానిరతపూతులు. మృత్యుంజయునిమించిన శక్తిసంపన్నులు. కాలసర్పమును జయించినవారు. అట్టి సనకసనందనసనాతనసనత్సుజాతుల నిట్టి మహనీయులని యెవరు స్మరింతురో వారు తీర్థస్నానఫలమును బొంది పాతకముక్తు లగుదురు. అంతియగాక హరిభక్తియుం

---

* బాహ్యపూజా విహీనాంశ్చ పూతాన్ మానసికాం స్తథా = అని మూలము.

దాస్యము లభించును. వత్సా! ఉద్ధవా! మృకండుతనయునిం గనుము. బాలకుఁడయ్యును సత్కర్మమున నెంతటియాయుష్యము గాంచెనో యాలోచింపుము. పదివేలవత్సరములు పదింతలగుకాలము తపమొనరించి సప్త బ్రహ్మకల్పాంతాయుర్దాయమును బడసెను. పంచశిఖుఁడని బాలకుని, లోమశుని, ఆసురిని దిలకింపుము. హరిసేవాతత్పరులై యితరవాంఛలు లేక పెక్కువత్సరములు హరిధ్యానతత్పరులైరి. హరికరుణకుఁ బాత్రులైరి. హరిపదమును బొందిరి. జమదగ్నిపుత్త్రుఁ డగు రాముఁడు శ్రీహరిసేవించి చిరంజీవి యయ్యెఁగదా హనుమంతుని, బలిని, వ్యాసుని, నశ్వత్థామను, విభీషణుని, కృపుని, జాంబవంతుని బరికింపుము. వీరెల్ల హరిధ్యానముచేతనే పరిశుద్ధాంతరంగులై చిరకాలము జీవించునదృష్టమును బడయంగల్గిరి. సిద్ధులయందును మునీంద్రులయందును నరేంద్రులయందును జిరకాలజీవితమును గాంచినవారెల్ల హరిదాసులనియే నమ్మవలయును. హరినిభావించి పూజించి వినుతించి చిరకాలము జీవింపఁగల్గిరి. దైత్యులలోఁ బ్రహ్లాదుని బరికింపుము. హిరణ్యకశిపుతనయుఁడు. తండ్రి హరివైరి. తనయుఁడో హరిభక్తితత్పరుఁడు. కావున సర్వవాంఛలు పొందఁజాలెను. హరిభక్తుని గానివాని నిట్టివాని నొక్కనింజెప్పుము. * ఇతరఖండములలో నెన్నియో జన్మములెత్తి యనేకపుణ్యకార్యము లొనరించినఁగాని భారతవర్షమున జన్మము లభింపదు. అట్లు జన్మించికూడ నేజనులు హరినిసేవింపరో వారే మూఢులు.

---

* అనేకజన్మతపసా లబ్ధ్వా జన్మ చ భారతే, యేహరిం తం న సేవంతే తే మూఢాః కృతపాపినః = అని మూలము.

పాపమతులు. అర్థిజనకల్పతరువగు వాసుదేవునివదలి యే నరుఁడు విషయసుఖలోలుపుఁడగునో వాఁడు అమృతమును వదలి విషము భుజించుమూఢునకు సమానుఁ డగును. ఎవ్వని కెవఁడు పుత్త్రుఁడు ? ఎవ్వని కెవ్వతుక పుత్రిక ? ఎవ్వరి కెవ్వారు బాంధవులు ? భగవంతుఁడుతప్ప నాపత్తునం దేబంధు వేవాని నుద్ధరించును ? కావుననే సాధువులు దివానిశములు శ్రీకృష్ణుని భజింతురు. శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము జన్మమృత్యుజరావ్యాధిహర్త. సర్వపాపసంహర్త. పరాత్పరుఁడు.

కాలమును దరించునుపాయము పరమాత్మసేవనమే. ఆనందనందనుఁడు పరిపూర్ణుఁడు. ఉద్ధవా ! వత్సా ! మదీయజ్ఞానగోచర మగుకాలగమనము నించుకవినుము. నరులు మొదలుకొని బ్రహ్మలోకపర్యంతము లోకములనుండు జీవులకీకాలగతి యవసరము. దీని నెఱింగినఁగాని కృతకృత్యులు కాఁజాలరు. సావధానముగా నాలకింపుము. సకలమునకుఁ బరస్థానము సర్వాధారము విరాట్టువే. మహావిరాట్టువనియుఁ గొందఱం దురు. ఆమహాత్ముని లోమజాలమునుండియే యసంఖ్యవిశ్వము లుద్భవిల్లెను. అన్నింటికంటె గొప్పదియు నన్నింటికంటె స్వల్పమునగునది యాతత్త్వమే. కాలారంభాత్మక మదియే. దాని తత్వ మిట్టిదని యూహింపఁ దరముకాదు. సిద్ధాదులకంటె నా విరాట్టు వుత్తముఁడు. పరమాణుస్వరూపుఁడు. ఆకారణముచే తనే మనుష్యుల కైక్యభ్రాంతి జనించెను. రెండుపరమాణువు లొక్కయణు వగును. ఆయణువులు మూఁడైన నొకత్రసరేణు వనంబడు. త్రసరేణువులు మూఁడుకలిపిన నది త్రుటియ నంబడు. ఆత్రుటులు నూఱుకలిసిన వేధమనఁజెల్లు. ఆవేధములు

మూఁడుకలిసిన లవసంజ్ఞకంబగు. అవిమూఁడైన నిమేషమయ్యె. నిమేషత్రయము క్షణమనందగు. అయిదుక్షణములైనఁ గాష్ఠ యనంబడియె. అవి పదియైన లఘువయ్యె. ఆలఘువులు పదు నైదు దండమనందగు. దండప్రమాణము నాలకింపుము.

నాలుగంగుళముల స్వర్ణమాషములచే వివరముచేయఁ బడినప్రస్థమును నీటిలోవైచిన నెంతకాలమునకు మునుఁగునో యది దండప్రమాణకాల మనంబడు. దండద్వయము ముహూ ర్త మనంబడును. అలువదిదండములకాలము తిథియనంబడును. తిథియం దెనిమిదవభాగము ప్రహార మనందగు. ప్రహారములు నాలుగైన దినమనియు రాత్రియనియుఁ జెప్పంబడు. పదునైదు తిథు లొక్కపక్షమనం బ్రసిద్ధింగాంచును. రెండుపక్షము లొక్కమాసమగు. ఆరెండుపక్షములు వరుసఁగా శుక్లకృష్ణసం జ్ఞలం బరఁగు. రెండుమాసము లొక్కఋతువనంబడు. ఋతువు లాఱు చెల్లినంతకాలము సంవత్సరము నాఁబడు. వసంతగ్రీష్మవ ర్షాశరద్ధేమంత శిశిరనామకములు ఋతువులు. సంవత్సరములను గాలవేత్తలు పంచధా విభజించిరి. సంవత్సరము, ప్రవత్సరము, ఇలావత్సరము, అనువత్సరము, వత్సరము అని వానిపేరులు.

అబ్దము పండ్రెండుమాసములంతకాలము గలది. మాస ములు వైశాఖజ్యేష్ఠాషాఢశ్రావణభాద్రపదాశ్వినకార్తికమార్గ పౌషమాఘఫాల్గుణచైత్రములనిపేరులు గలవి. చైత్రము చర మమాసము వర్షశేషమనియుఁ జెప్పంబడును. చైత్రవైశాఖమా సములు వసంతకాలమనియు, జ్యేష్ఠాషాఢమాసద్వయపరిమిత కాలము గ్రీష్మర్తువనియు, శ్రావణభాద్రపదమాసములు రెండు నుగలిసి వర్షర్తువనియు, ఆశ్వయుజ కార్తికమాసముల పరిమిత

కాలము శరదృతువనియు, మార్గశీర్షపౌషములు హేమంతర్తువ నియు, మాఘఫాల్గుణములు శిశిరర్తువనియుఁ గీర్తింపఁబడును. సంవత్సరమును రెండుగ విభజించినకాల మయన మనంబడు. ఉత్తరాయణమనియు దక్షిణాయనమనియు వానిపేరులు. మాఘాదిమాసషట్క ముత్తరాయణము. శ్రావణాదిమాసము లాఱును దక్షిణాయనము. శ్రావణము మొదలు పౌషమాసాంతము రాత్రి వృద్ధియగు కాలము. ప్రతిపత్తు మొదలు పూర్ణిమాంతము శుక్లపక్షమనియు, పూర్ణిమానంతర ప్రతిపత్తు మొదలమావాస్యదనుకఁ గృష్ణపక్షమనియుఁ జెప్పంబడును. ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థి, పంచమి, షష్ఠి, సప్తమి, నవమి, దశమి, ఏకాదశి, త్రయోదశి, చతుర్దశి,కుహూ, అని ప్రతిపదనంతరము వరుసగాఁ దిథులపేరులు చెల్లును. అశ్విని, భరణి, కృత్తిక,రోహిణి, మృగశీర్షము,ఆర్ద్ర,పునర్వసు,పుష్యమి,ఆశ్రేష,మఘ,పూర్వోత్తర ఫల్గునులు, హస్త,చిత్ర,స్వాతి,విశాఖ,అనూరాధ,జ్యేష్ఠ, మూల, పూర్వోత్తరాషాఢలు, శ్రవణము, అభిజిద్ధనిష్ఠలు, శతభిషము, పూర్వోత్తరాభాద్రలు, రేవతి యను నీ యిరువదెనిమిదితారలు ప్రసిద్ధింగాంచి కర్మమున కుపయోగించును. ఈతారాధిదేవతలే చంద్రునిభార్యలు. వరుసగా వారినిగూడి చంద్రుఁ డలరారుచుండును. ఇరువదేడు తారకలే చంద్రునిభార్యలని శ్రుతిసిద్ధము. శ్రవణచ్ఛాయయే యభిజిత్తనంబడు. దానింగూడి యిరువదెనిమిదితారలయ్యెనని యెఱుంగఁదగు.

ఒకానొక సమయమున శీతాంశుఁడు సుందరాంగియగు రోహిణింగూడి సల్లాపము లాడుచుండెను. శ్రవణాఖ్యతారాదేవి యవ్విధమెఱింగి క్రోధావిష్టహృదయయై తనయం దాతని

కెక్కువమక్కువ లేదని తెలిసికొని తనఛాయనునిచి తాఁ దండ్రియింటికిం బోయెను. కొంతకాలమునకుఁ దండ్రి నిబిలుచు కొని భర్తృగృహమున కరుదెంచెను. ఇరువురు నొక్కరూపు గానున్నందున నభిజిత్తు భార్యయేయని నిశ్చితమయ్యెను. ఈ విషయము గోలోకమున నొకప్పుడు శతశృంగపర్వతమున శ్రీకృష్ణుఁడు నాకెఱింగించెను. ఒక్కతిథియం దొక్క నక్షత్రమునఁగూడి చంద్రుఁడుండును. ఇంక యోగకరణముల పద్ధతి నెఱింగించెద. సావధానుఁడవై వినుము.

విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మత్సౌభాగ్య శోభనములు, అతిగండము, సుకర్మధృతిశూలగండ, వృద్ధిధ్రువ, వ్యాఘాత హర్షణ వజ్రసిద్ధి వ్యతిపాతవరీయ త్పరిఘ శివ సిద్ధి సాధ్యశుభ శుక్ల బ్రహ్మేంద్రవైధృతులను నవి యోగము లనఁబడు. బవబాల వకౌలవ తైతులగరవణిజ విష్టిశకుని చతుష్పాన్నాగవ కింస్తుఘ్నములను నివి కరణములని పేర్కొనంబడు. మనుష్యమానమున నొకమాసపరిమితకాలము పితృమానమున నొక యహోరాత్ర మగు. శుక్లపక్షము పగలు కృష్ణపక్షము రాత్రియునని వ్యవహరింపఁబడును. మనుష్యమానమున నొక్కవత్సరమంత కాలము దేవమానమున నొక యహోరాత్ర మగును. ఉత్తరాయణ కాలము పగలు దక్షిణాయనము రాత్రియు నగు.

దేవమానమున డెబ్బదొక యుగములయిన నొక్క మన్వంతరంబు చెల్లు. మనువునకెంత యాయువో యింద్రున కంతియ యాయువగు. ఇరువదేను సహస్రములు నైదుశతములు ననియార్యులు నిర్ణయించిరి. శక్రపాతానుసారముగా నందు సూర్యగతి లేదు. బ్రహ్మలోకనివాసులు దివానిశము నె

ఉంగుష్ఠతియు నిట్లే. దండద్వయము నరపలమగు శక్త్రాయు ర్ద్రాయ మంత కాలము బ్రహ్మమానమున నొక పలమగు. ఇట్టి పరిమితిని ముప్పదిదినములైన బ్రహ్మలోకమున నొక్క మాసమగు. పండ్రెండు నెలల కొక్క వత్సరంబని యందును లెక్కింపఁబడు. ఆయుస్సు ధాతకు నూఱువత్సరములే. బ్రహ్మ నూఱువత్సరములు జీవించి మృతినొందఁగా నాతని యాయుఃకాలము శ్రీహరికొక నిమేషమగు. వైకుంఠమున నిట్లే కాలమానమని యెఱుంగనగు. అందు సూర్యగతిలేదు. గోలోకమునఁ గాలమితి యిట్లేయని యెఱుంగునది. వైకుంఠవాసులకు దివారాత్రి భేదములేదు. అందుఁ జంద్రాదిగ్రహగతులు కానరావు. శింశుమారచక్రమందుఁ బరిభ్రమింపదనియు నెఱుంగవలయును. శ్రీకృష్ణమూర్తి తేజస్సునఁ బగలుగలుగు. వారు శయనింప రాత్రియగు. ఇట్లు భగవల్లోకమునఁ గాలగతి సాగుచుండును. భగవంతుఁడు కాలస్వరూపుఁడు, నిరాకారుఁడు నగు. సప్తపాతాళలోకములందును జంద్రసూర్యగతులు లేవు. అందుండు జీవులు దివారాత్రిభేదమున సంశయింపరు. పగలు నాగేంద్రభోగి విలసన్మాణిక్యదీప్తిచేఁ గలుగును. సంధ్యాకాలమున నగ్నిజ్వాలయగపడు. తమోవృతమై రాత్రియుండును. అందుండు వారు కాలము తామ్రిప్రమాణమున నెఱుంగుదురు. భూలోకమందెట్లో యధోలోకసప్తకంబునఁ గాలపరిమాణ మట్లేయని తెలియందగు.

కృత త్రేతా ద్వాపర కలి నామకములు నాల్గుయుగములని కీర్తితములు. పండ్రెండువేల దివ్యవర్షములపైన నాలుగువేలు ఎనిమిదివందలు కృతయుగప్రమాణమని పరిగణింపఁబడి

యెను. మనుష్యమానమునఁ బదునేడులక్షలపై నిరువదెనిమిది వేలని తెలియుము. వరుసగా నిట్లే కాలమానము యుగముల కెలుంగఁదగు. బహుధా ప్రపంచితముకదా. వత్సా! కాల సంఖ్యానిరూపణమిదియని వచించితిని. దీని నెఱింగి కర్తవ్యమె ద్దియో యాలోచించుకొమ్ము. జ్ఞానివై శ్రీహరిదర్శింప నరుగుము. అనిపలికి రాధాదేవి యూరకుండెను.

ఆర్యులారా! కాలపరిమాణమేల రాధ యుద్ధవున కుపదేశించెనో యించుక యోజింపఁదగినదే. ఇందేమిరహస్యము కలదు? అనియును దోఁచును. ఈయుపదేశ మారాధచేయ దానివలన నుద్ధవుఁ డేమిలాభమును బొందెను? అనియుఁ బ్రశ్నింప మనస్సు త్వరపడును. కాని వ్యర్థముగా నీవిషయము నాజగజ్జనని యుపదేశించియుండునా యని యూహింపవలదా? దానిసారము నాలకింపుఁడు. కాలమఖండము. లోకవ్యవహారార్థ మది ఖండముగా నొనరింపఁబడినది. కాలవశమునఁ బ్రపంచము సాగుచున్నది. అనఁగాఁ గాలరూపుఁడగు భగవంతున కంతయు లోఁబడియున్నదని భావము.

లోకానామంతకృత్కాలః కాలోఽన్యః కలనాత్మకః.

అని సౌరోపనిషత్తు తెల్పుచున్నది.

కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధో
లోకాన్ సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః,
ఋతేపి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే
యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః.

భగవద్గీత. ౧౧ అ. ౩౨ శ్లోకము.

అనాదిరేష భగవాన్ కాలోఽనంతోఽక్షరః పరః,
సర్వగత్వాత్స్వతంత్రత్వాత్సర్వాత్మత్వాన్మహేశ్వరః.
బ్రహ్మాణో బహవో రుద్రా అన్యే నారాయణాదయః,
ఏకోహి భగవానీశః కాలః కలిరితిస్మృతః.
బ్రహ్మ నారాయణేశానాం త్రయాణాం ప్రకృతౌలయః,
ప్రోచ్యతే కాలయోగేన పునరేవచ సంభవః.
పరబ్రహ్మచ భూతాని వాసుదేవోపి శంకరః,
కాలే నైవచ సృజ్యంతే స ఏవ గ్రసతే పునః,
తస్మాత్కాలాత్మకం విశ్వం స ఏవ పరమేశ్వరః.

కూర్మపురాణము.

దీనిచేఁ గాలరూపుఁడు పరాత్పరుఁడనియు నెందఱో బ్రహ్మ విష్ణురుద్రులు గతించిరనియు వీరెల్ల ననఁగా నీ త్రిమూర్తులు ప్రకృతియందే లయింతురనఁగా వీరిని బ్రకృతియే సృజించెననియు స్పష్టమయ్యెడిని. ప్రకృతియనఁగాఁ దృణమాత్రమని చిటికెలువేయువారలీ ప్రమాణములను జూచిన నేమనుటకు వీలులేకుండఁగలరు. నామరూపములుగలవారెల్లఁ బ్రకృతికి లోఁబడినవారే యనియుఁ బ్రకృత్యతీతుఁడు భగవంతుఁడే యనియుఁ బెక్కుసారులు వ్రాసియేయున్నాఁడనుగదా. మఱి యొక దానిని మదినునుచుకొనిన మతభేదములు రూపుమాయు నని నాకుఁగల గట్టినమ్మకము.

అనాదినిధనః కాలో రుద్రస్సంకర్షణస్స్మృతః,
కలనాత్సర్వభూతానాం సకాలః పరికీర్తితః.
సర్వభూత సమత్వాచ్చ స రుద్రః పరికీర్తితః,

కర్షణాత్సర్వభూతానాం సతు సంకర్షణస్స్మృతః,
అనాదినిధనత్వేన స మహాన్ పరమేశ్వరః.

విష్ణుధర్మోత్తరము.

భగవంతుఁడెట్లు సర్వవ్యాపకుఁడో పరిగణింప నశక్యుఁడో కాలమట్లేయని యెఱుంగవలయును. ఆపరమేశ్వరు నర్చారూపమున నెట్లు మనము నామరూపవంతునిగా నొనరించుకొని అనఁగాఁ గల్పించుకొని పూజింతుమో అట్లే యఖండమగు కాలమును లోకవ్యవహారము నిమిత్తము తగినరీతిని ఖండముగాఁ గావించుకొని యుగవర్షమాసాదిభేదముల వ్యవహరించుచున్నారము. ఈవిభాగమెట్లు వాస్తవముకాదో భగవంతునకు మనము కల్పించినరూపములు సత్యములుకావు. కావుననే ప్రాచీనులు బాహ్యపూజకంటె మానసికపూజ యత్యుత్తమ మనిరి. పెద్దలు జ్ఞానరూపుఁడని తేజస్స్వరూపుఁడని భగవంతుని భావింతురు. కాఁబట్టియే మహాకవి భర్తృహరి,

ధన్యానాంగిరికందరేనివసతాం జ్యోతిఃపరంధ్యాయతామ్.

అని వచించి కృతార్థుఁ డయ్యెను.

సూ. క్లేశకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరః.
పాతంజలియోగసూత్రము. సమాధిపాదము.

అవిద్యాదయః క్లేశాః. కుశలాకుశలాని కర్మాణి. తత్ఫలం విపాకః. తదనుగుణావాసనా ఆశయాః. తే చ మనసి వర్తమానాః పురుషే వ్యపదిశ్యంతే. స హి తత్ఫలస్యభోక్తేతి. యథా జయఃపరాజయోవా యోద్ధృషు వర్తమానః స్వామిని వ్యపది

శ్యతే, యోహ్యనేన భోగేనాపరామృష్టః స పురుషవిశేష ఈశ్వరః.”

వ్యాసభాష్యము.

“సూ. తస్య వాచకః ప్రణవః” ౨౭

భగవంతుని నామధేయ మోంకారమని దీనిభావము. అనఁగాఁ బరమేశ్వరు నేకర్మవికారము లంటవు. రూపములేదు. ప్రణవమే యతని నామధేయము. “దీనిభావమేమి తిరుమలేశా” అన్నట్లు దీని సారమేమి? సర్వాంతర్యామియై సర్వసాక్షియై రూపనామములులేక కాలమూర్తియై వెలుంగువాఁ డెవఁడో ఆమహానీయుఁడే పరమేశ్వరుఁడని సిద్ధాంతము. ఇది కదల్పఁబడనిమతము. సత్యమత మిదియే. రూపాదులు భక్తులచే యథారుచి కల్పితములు. ఇట్టులుండ నాదేవునిరూపము శుభము. నాదేవుఁ డెక్కుడని బొడ్డున యజ్ఞోపవీతము దిట్టపఱచి కలహామునకుఁ బూను టవివేకమని యిందువలనఁ దేలును. ఏభక్తుఁ డేరూపమున నాపరాత్పరుని ధ్యానించినను, ఆరూపమునఁ బ్రత్యక్షమగు. కావుననే జ్ఞానులు

“విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని,
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితా స్సమదర్శినః.”

గీత. ౫ అ. ౧౮ శ్లోకము.

అను గీతావాక్యము ప్రకారము భగవంతుని సర్వభూతస్థునిగా భావించి చూతురు. అందువలననే వారిదృష్టికి జాతిభేదములు కానరావు. ఒక్క భగవంతుఁడే కానవచ్చును. అట్టి జ్ఞానములేని పామరులు జాతిభేదములు పాటించుట కంటె నెక్కుడుగా దేవతాభేదములను బాటించి యీర్ష్యాపరవశులై

దేవతలను బరకీయులను నజ్ఞానావేశమున దూషింతురు. వారికిని ముక్తికిని గడుదూరము.

ప్రకృత మాలోచింతము. కాలరూపమే భగవత్స్వరూపమనియు, భగవత్తత్త్వ మెఱుంగ శక్యము కాదనియు ముందువెనుక లాలోచింపక త్వరపడి భగవత్సేవ చేయవలయు ననియు రాధ యుద్ధవునకు బోధించెను. భగవంతుఁ డనంతమహిమాన్వితుఁడని తెల్పుటయే యిక్కథాసారము. కావున మన మా పరాత్పరుని సర్వభూతస్థునిగాఁ గనుఁగొనుటకుఁ బ్రయత్న మొనరింప వలయును. ఇఁకఁ దర్వాతిగాథ నాలకింపుఁడు.

—రాధ యుద్ధవుఁడు మధురానగరమున కరుగుచుండ దుఃఖించుట.—

ఇట్లు రాధిక యనుమతి నీయ దానిని శిరసావహించి ప్రయాణము సేయఁబూను నుద్ధవునింగాంచి గోపికలెల్ల విహ్వలచిత్తలై వగలఁబొగులసాగిరి. అంతట రాధికయుఁ దనపీఠము నుండి లేచి యార్తలగు గోపికలంగూడి శుభాశిషముల నొసంగి తలపైఁ దనకరమునిచి దీవించెను. శ్వేతదూర్వలు, అక్షతలు, శుక్లధాన్యము, పుష్పములు, లాజలును, ఫలములును, శుభపత్రములును నొసంగెను. వానింగొని యతఁడు ప్రయాణము సాగించునంత నతనికి శుభశకునములయ్యెను. వానింగని పరమప్రమోదమునొంది యతఁ డరుగఁ దలఁచెను. అంత రాధిక హితము సత్యము శుభకరమునగు వాక్కు నిట్లు వినిపించెను. అత్తటి నామెనయనములు బాష్పపూరితములై యుండెను. హృదయము దుఃఖవేగమున వణఁకుచుండెను.

* "ఉద్ధవా! నీకు మార్గము శుభప్రద మగుం గాక. సదా నీకు శుభములే కలుగుచుండుఁ గాక. జ్ఞానివికమ్ము. శ్రీహరిభక్తాగ్రేసరుఁడవు కమ్ము. శ్రీహరి కతిశయప్రీతిప్రదుఁడవు కమ్ము. శ్రీకృష్ణభక్తిదాస్యములను నివి రెండును శ్రేష్ఠములలో శ్రేష్ఠములు. ముక్తి పంచవిధములు. అందు భక్తి పరమము. బ్రహ్మత్వ దేవత్వ సురపతిత్వములకంటె శ్రీకృష్ణభక్తి దాస్యములు దుర్లభములు. అనేకజన్మపుణ్యాకర్మపరిపాకమున భారతవర్షమున జన్మించు భాగ్యముకల్గును. అందును హరిభక్తి యొదవెనా వానిజన్మము సార్థకము. కర్మఫలము లభించినట్లే. పాపము లాతని గనుఁగొనఁజాలవు. భగవత్సమర్పణముగాఁ గర్మ మొనరించుభాగ్యము దొరకుట కడిఁది. శ్రీకృష్ణుఁ డానందించు కర్మమొనరించు మానవునకు నీడుచేయఁజాలువాఁడును గలఁడా? సంప్రీతితో విధిపూర్వకముగా సంకల్పముచేసి సాధించు కర్మమే మంగళము. ధన్యము పరిణామసుఖావహము. వ్రతము తపము సత్యము భక్తియుఁ బూజనము తదుద్దేశముగా నుపవసించుటయు నను నివియన్నియు భగవద్దాస్య మొసంగియే తీఱును. సకలపృథ్వీదానము, భూప్రదక్షిణము, సమస్తతీర్థస్నానము, సమస్తవ్రతాచరణము, తపోనియతియు, సకల యజ్ఞములుచేయుట, సర్వదానములుచేయుట, సకల వేదవేదాంగపఠనము, తత్పాఠనము, అభయదానము, జ్ఞానదానము, అతిథిపూజయు, శరణాగతరక్షణము, సర్వదేవార్చనము, తద్వందనజపములు, విప్రవర్య దేవతల భుజింపఁ జేయుటయు, మంత్రపురశ్చరణము,

---

* ఇది శ్రీకృష్ణజన్మఖండను తొంబదియేడవ యధ్యాయమునుండి సంగృహీతము.

గురుశుశ్రూషయుఁ బితృభక్తినిరతి, తతోపేషణము నను నివి యన్నియు శ్రీకృష్ణదాస్యమునఁ బదాఱవభాగమునకుం బోలవు. కావున నోయుద్ధవా! ప్రయత్నపూర్వకముగా శ్రీకృష్ణుని బరాత్పరుని భజింపుము. కర్మరతులకును, గర్మములకును సాక్షిగ నుండువాఁడు, నిర్లిప్తుఁడు, జ్యోతిస్స్వరూపుఁడు, కారణకారణుఁడు, సర్వస్వరూపుఁడు, సర్వసంపత్ప్రదుఁడు, భక్తిదాస్యప్రదుఁడు, సర్వస్వసంపదల నిచ్చువాఁడు. బంధుభావము నాతనియెడ విడనాడుము. అశుభప్రదమగు మాత్సర్యమును విడువుము. పరమానందుని నందనందనుని సేవింపుము. వేదమునఁ గౌథుమిశాఖయందు భగవన్నామ సహస్రములు చెప్పఁబడినది. నందనందననామసహస్రము పరమదుర్లభము."

ఆభాషణములు విని పరమవిస్మయమునొంది యుద్ధవుఁడు సంపూర్ణజ్ఞానమునొంది పరిపూర్ణుఁ డయ్యెను. వస్త్రమును గంఠమునకుఁ జుట్టుకొనుచు దండమువలె నమస్కరించెను. శిరస్సు రాధాపాదారవిందములు సోఁకునట్లుండెను. పులకాంచిత సర్వాంగుఁ డయ్యెను. బాష్పము లానందమునఁ గనుల నోలలాడుచుండెను. ఆరాధిక నెడఁబాసి పోవలసివచ్చెఁగదా యని దుఃఖమునను బ్రీతిని గట్టిగా శోకించెను. రాధయు నాతని నెడఁబాయుటకు దీనరాలై దుఃఖించెను. గోపికలెల్ల నుచ్చైస్స్వనమున విలపించిరి. ఉద్ధవునికంఠమును బట్టుకొని బలవంతముగ నిలిపిరి. అంతలో నాతఁడు మూర్ఛమునింగెను. చేతనమే లేనట్లుండెను. రాధిక యాతనిస్థితిం గాంచి కరుణచే నాతనికి శీతలోపచారములొనరించి లేవఁజేసెను. ఆమె చల్లిన శీతలజలముల నాయుద్ధవుఁడు నేదదేటి చూడ శుభాశిషము లొసంగి గారవించెను.

"వత్సా! జీవింపు మా"యని యాశిషముల నాతని ఖేదము వాపెను. అంత నుద్ధవుఁడా రాధికం గాంచి యాసభామధ్య భాగ మందుఁ దనవలె దుఃఖించు గోపికలకు మనశ్శాంతి కలుగునట్టు లిట్లు పల్కెను.

"ధన్యము యశస్కరము నగు భూఖండ కాండమునందు జంబూద్వీప ముత్తమోత్తమము. అందు జన్మము లభించుట దుర్లభము. ఆభారతవర్షమున నేకోరికలఁ గోరి యేకర్మముల నాచరించినను ఫలము గలుగును. ఆభారతవర్షమున బృందావన ముత్తమోత్తమము. ఏలయన నీ బృందావనము రాధికా పాదారవిందరజస్స్పర్శమున నతిపవిత్ర మైనది. దీనియందు నివాసమును దేవతలు కోరుదురు. ఈ భూమితలము ధన్యము. మాన్యము. త్రిలోక దుర్లభము. సర్వవిశ్వసంపూజ్యము. శ్రీరాధాపరమపావనపాదాబ్జముల దర్శనము పూర్వపుణ్య ఫలము. మున్ను అఱువదివేలవత్సరములు పుష్కరతీర్థతటమున నతినిష్ఠ తనర విధాత వేదోక్తప్రకారము భక్తిపూర్వకముగాఁ దపంబొనరించెను. ఆతపఃఫలముగా గోలోకమున శ్రీరాధాకృష్ణ దర్శనమును గోరెను. కాని యది ఫలింపలేదు. స్వప్నముననను రాధామాధవ దర్శనము కాలేదు. దానికి ఖేదపడుచుండు నంత నాకాశవాణి సత్యమై యత్యద్భుతముగా వినఁబడియెను. పరమేష్ఠీ! వారాహకల్పమునందుఁ బరమపవిత్రమగు భారత వర్షమునందు నత్యుత్తమమగు బృందావనమునందు మహారమ్య మగు రాసోత్సవసమయమున నందును రాసమండలమునందు సర్వదేవతా మధ్యభాగమునందు రాధామాధవుల దర్శించు భాగ్యము నీకుఁ గలుగఁగలదు. సంశయము లేదు. చింతింప

కుము. అని వినఁబడఁగనే యానలువ తపోనియతి మాని తన పదమున కరిగెను. ఆకాశవాణి వినఁబడినట్లే పరిపూర్ణరూప మున నలరారు గోపాలబాలుఁడు రాధాదేవీసహితుఁడై కనఁ బడియెను. కాఁబట్టి యట్టి బృందావనమున నివసించు పరమ సౌభాగ్యము మీకుంగల్గెను. గోపికలు గోపకులు పవిత్రజన్మము గలవారనుట నిస్సంశయము. బ్రహ్మాదులకే లభింపని యీ రాధాపాదపద్మద్వంద్వము ననవరతము దర్శించుచున్నవారు కదా! మహానుభావులు నిత్యము శ్రీరాధాంబికను ధ్యానిం తురు. యోగీంద్రులు మునీంద్రులు సిద్ధేంద్రులు విష్ణుభక్తు లును సాధ్వీశిరోమణియై పుణ్యస్వరూపిణియై తీర్థరూపిణి యై బ్రహ్మాది దుర్లభయై సదా శుద్ధచిత్తయై తనరు రాధికనుదర్శింతురు. అట్టి రాధిక మీకు సులభముగా దర్శనమిచ్చుచున్నది. బ్రహ్మాదు లకు దుర్లభము. ఈరాధాపాదపద్మముల కతిప్రీతితో సర్వే శ్వరుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు లాక్షారసములందును. శ్రీకృష్ణమూర్తి శతశృంగపర్వతశిఖరమునఁ దానే రాధాపూజకుఁ డగు కల్పా మొనరించి స్తోత్రరాజమును నిర్మించెను. పారిజాతప్రసూనాం జలి సమర్పించెను. దూర్వాక్షతలం గూర్చి పూజించెను. రాధా దేవి త్రింశత్సహస్రకోటి గోపికల కధీశ్వరి. ఈరాధికను గోలో కమున నసంఖ్యలగు చెలికత్తియలు సేవించుచుందురు. శ్రీకృష్ణ ప్రాణాధికురాలగు నీరాధ నెవరు ద్వేషబుద్ధిమాని నిందింతురో పరిహసింతురో వారికి బ్రహ్మహత్యాశతపాపము లభించును. ఆపాపమున రౌరవకుంభీపాక నరకములందుఁ బడిపొరలుదురు." అనిపలికి పయనముచేయఁబూని తనను వదలి పోవఁజాలక భక్తి

భారమునఁ గన్నీరు విడుచుచున్న యుద్ధవునింగాంచి రాధాంబ యిట్లనియె.

“వత్సా! చింతిల్లకుము. మధురానగరమున కరుగుము. శ్రీమాధవునితో నిక్కడివార్తల నన్నింటి నెఱిఁగింపుము. గోవిందు దర్శించుభాగ్యము నాకుఁగల్గఁజేయుము. దానికై ప్రయత్న మొనరింపుము. నాజన్మము నిష్ఫలము. కాలము గడచుచున్నది. మిథ్యాదురాశలు పొదలుచున్నవి. ఆశయే పరమ దుఃఖములఁ గల్పించును. నైరాశ్యమే పరమసుఖము.” అనిపలికి స్మృతికిందగిలిన శ్రీకృష్ణరూపమును దిలకించి తద్వియోగమును భరింపఁజాలక రోదనము చేసెను. ఉద్ధవుఁ డమ్మానినిం జూచి తానును భృశదుఃఖితుఁడై యనుమతింగోరి యశోదామందిరంబున కరిగెను. ఉద్ధవుఁ డాచోటువాసి పోవఁగా రాధిక మూర్ఛిల్లెను. చేతనను బరిత్యజించి నట్లుండెను. ధ్యానతత్పర యయ్యెను. కమలదళముల శయ్యయందును జలమునందును, బ్రవాళశయ్యయందును రాధికఁ బరుండఁజేసి చేడియలు శీతలోపచారము లొనరించిరి. కన్నీరుగార్చుచు నుండిరి. ఆమె తనుస్పర్శచేత శయ్య భస్మమగుచుండెను. మరల నట్టిపానుపే యమర్పఁబడుచుండెను. చందనము నలందుచుండిరి. ఆచందన పంకము ధూళి యగుచుండెను. ఆమహావిరహజ్వరార్తినిగాంచి యాచేడియలు విస్మయం పడుచుండిరి. ఉద్ధవు నెడఁబాసిన క్షణ మొక్కయుగముగా రాధికమదికిఁ దోఁచెను. ఓహో యుద్ధవా! త్వరగా మధురాపురికరిగి హరిని బంపుమాయని వారనిరి. నా ప్రాణేశ్వరుఁ ద్వరగాఁబనుపుమా యని రాధ మదిలోఁ బలుకుచుండెను. పలవరించుచు నామాటనే రాధిక పలుకుచుంట

సఖీజనము వినియెను. ఆమె యునికిం గాంచి వారెల్ల నార్తనాదము లొనరించిరి. రాధను కౌఁగిలించుకొనిరి. స్మృతిని గల్గించిరి. పెక్కుభంగుల నూఱడించిరి. శ్రీహరి రాకతప్పఁడని నమ్మఁబలికిరి. ఉద్ధవునిమాట శ్రీహరి జవదాఁటఁడని హెచ్చరించిరి. కరుణాశరధికదా శ్రీహరి. నీవేల పరితపింతువని యామెకు బోధించిరి.

ఉద్ధవుఁడు రాధామందిరమునుండి వెడలిపోవునపుడు గోపికలు శ్రీహరికిం జెప్పుమని యతనిఁ బ్రార్థించినట్లు మహాకవి వ్రాసిన పద్యముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను. శ్రీభాగవతమున నీభాగమున కాధారము గానరాదుగాని పోతనగారి భక్త్యతిశయమే యాధారమని మనము తలంపవచ్చును.

"సీ. తనుఁబాసి యొక్కింత తడవైన నిటమీఁద
నేలపై మేనులు నిలువవనుము
నేలపై మేనులు నిలువక యటమున్న
ధైర్యంబు లొక్కట తలఁగు ననుము
ధైర్యంబు లొక్కటఁ దలఁగినపిమ్మటఁ
జిత్తంబు లిక్కడఁ జిక్కవనుము
చిత్తంబు లిక్కడఁ జిక్కక వచ్చినఁ
బ్రాణంబు లుండక పాయు ననుము
తే. బ్రాణములుపోక మఱి వచ్చి ప్రాణవిభుఁడు
ప్రాణిరక్షకుఁడగు తన్నుఁ బ్రాణులెల్లఁ
జేరి దూఱంగ మఱి యేమి చేయువాఁడు
వేగ విన్నప మొనరింపవే మహాత్మ !

సీ. విభుఁడు మా వ్రేపల్లెవీథుల నేతేరఁ
జూతుమే యొకనాఁడు చూడ్కు లలరఁ
బ్రభుఁడు మాతో నర్మభాషలు భాషింప
విందుమే యొకనాఁడు వీనులలరఁ
దనువులు పులకింప దయితుండు డాసినఁ
గలుగునే యొకనాఁడు కౌఁగిలింపఁ
బ్రాణేశ మమ్మేల వాసితివని దూఱ
దొరకునే యొకనాఁడు తొట్రుపడఁగ

తే. వచ్చునే హరి మేమున్నవనముఁ జూడఁ
దలఁచునే భర్త మాతోడి తగులు తెలఁగుఁ
దెచ్చునే విధి మన్నాథుఁ దిట్టుపడక
యెఱుఁగఁ బలుకు మహాత్మ నీకెఱుఁగవచ్చు."

ఈపద్యము లెంత హృద్యములో నేఁజెప్పకముందే మీ రెఱింగి యుందురని నమ్మెదను. గోపికభావము దీనిం బట్టిచూడఁగా విర హాతురముగాక భక్త్యతిశయమున నలరారుచున్నదని స్పష్ట మగును. కౌఁగిలించుట కామమునఁ గాదని భక్తులజీవితమే తెల్పును. పండరిపురమున శ్రీపాండురంగని నేటికిని భక్తిభర మునఁ దరుణులు కౌఁగిలించి దుఃఖింతురు. అది కామముచేతనే యనుటకంటెఁ బాపము వేఱుగనుండునా? "ప్రాణరక్షకుఁడగు తన్నుఁ బ్రాణులెల్ల" అను పదము గోపికలభావమును దెల్పక మానునా? ప్రాణరక్షకుఁ డెవఁడు? పరాత్పరుఁడుగాక వేఱొక్కఁ డనవచ్చునా? మొండిపట్టుదలతో నన్న నేమోకాని యితరభావ ముతో నెవ్వరనరని నావిశ్వాసము. ఇఁక నవ్వలివృత్తాంతము నవధరింపుఁడు.

* ఉద్ధవుఁడు మధురానగరమున కరుగుట.

ఉద్ధవుఁ డా రాధామందిరంబు నెట్లో వదలి యశోదా మందిరమున కరిగి యాజననిని దర్శించి తనప్రయాణవృత్తాంత మంతయుం దెలిపి తలసోఁకఁ దత్పాదముల కభివందనమాచ

---

* ఈభాగము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదెనిమిదవ యధ్యాయము నుండి సంగృహీతము. ఇందు శ్రీకృష్ణుఁడు స్వప్నమున నందాదులకుఁ దోఁచి రాధాదికాంతలకు జ్ఞానోపదేశమొనరించి మధుర కరిగెదనని వారికిం దెల్పి వారి నూఱడిల్లఁ జేసి వచ్చినట్లు కనఁబడియెడిని. ఈవిషయమే గర్గసంహిత యందు మధురాఖండమునఁ బందొమ్మిదివయధ్యాయము మొద లిఱువదినాల్గవ యధ్యాయమువఱకు నాఱధ్యాయములయందు శ్రీకృష్ణుఁడు మధురానగరము నుండి గోకులమున కరిగి యశోదాదుల నూఱడించి రాధాదేవియింట కొలఁది దినములు నివసించి మహాసంతోషము నామెకుం గల్పించి రాసమండలమునఁ గ్రీడ సల్పి యచ్చటివారిమనముల కానందమును గల్పించి తదనుజ్ఞఁ బడసి మధురకు వచ్చినట్లు వర్ణింపఁబడినది. రాధాచరిత్రమును వదల వలనుపడని నామనము కథను దీనిని వదలఁజాలదు కాన నీ రెండువిధములను వ్రాయఁ బ్రయత్నించెడిని. ఇం దనేకవిషయము లెఱుఁగవలసి యుండును. సావధాను లరై యాలకింపుఁడు. ఈవిషయ మింకఁ జిరకాలమునకుఁగాని మరలఁ జదువ వలనుపడదు. శ్రీకృష్ణనిర్యాణమునకు నించుకముందే కనఁబడును. మహాభక్తు లెందఱో రాధా రాసమండలవిహారము నుపనిషదర్థతుల్యముగా గ్రహించిరి. అట్టిమహాదే వీపరమచరిత్రము శాపవశమున శతవత్సరములు చదువ నవకాశ మీయదు. అంతకాల మూరకుండుట శక్యమా! కాఁబట్టి యిచ్చట మరల వ్రాయ నావిలేఖిని యాశించుచున్నది. మన్నింతురు గాక. పరమభక్తిభావమును వదలక దీనిని మీరు పఠింపవలయునని ప్రార్థించుటకంటె విశేషించి విన్నవింప నశక్తుఁడను.

రించి యామె యెట్టకేలకు పోయిరమ్ము. మా కృష్ణునిం బంపు మని యనుమతినిడఁగాఁ దానిం దలఁదాల్చి రథమెక్కి ఖర్జూర కాననము వామభాగమున నుండునట్లు రథముసాగఁగా యము నాతరంగిణీతటమునకుం బోయెను. ఆమహానదీనిర్మలజలంబుల స్నానమొనరించి యందా దినముండి భుజించి రాత్రి సుఖనిద్ర నేసి మఱునాఁ డరుణోదయమున మరల స్నానాదివిధుల నాపా వనశైవలినియందే జరపి ప్రయాణము సాగించెను. ఆమార్గ మాతనిమది కచ్చెరువు గూర్చుచుండెను. గోపికాలాపము లాతని కర్ణకుహరములందుఁ బ్రతిధ్వనించుచునే యుండెను. రాధాదేవికిఁ గలప్రీతి యచ్చెరువును గూర్చుచుండెను. బృం దావనమే యాతనిదృష్టికి గోలోకము క్రిస్థానముగాఁ గనఁబడు చుండెను. దారిఁ బోవునపుడంతయు నాతనిచూపులకు బృందా వనముగనే దోఁచెను. వేయేల? "సర్వం బృందావనం జగత్" అను భావముతప్ప వేఱేదియు నాతనికిఁ దోఁపలేదు.

కతిపయప్రయాణములకు నుద్ధవుఁడు మధురానగరమును జేరెను. భగవంతుఁ డాతనిరాక నెఱింగెను. నగరోపకంఠమున నొక్కతావున వటవిటపియుండ దానిమూలమునఁ గూరుచుం డెను. అది యేకాంతస్థలము. అందుఁగూరుచుండి తనకై శ్రమం పడు రాధాదుల కుశలవార్తలడుగుట మేలనియు, నుద్ధవుఁడు దాఁపక చెప్పుననియు నామహానుభావుఁడు భావించియే యొరు లెఱుంగకయుండ నందు వేంచేసియుండెను. శ్రీకృష్ణుఁ డింట లేకయుండ నెవ్వరేని వెదుకరా లేదా యనిమాత్రము ప్రశ్నిం పరాదు. గృహమునను వనమున నుండఁగలమహాత్ముఁడు హరి యనుమాట మఱువకుఁడు. ఇట్టిప్రశ్నముల కవకాశము దొర

కదు. మానవమాత్రునిగా శ్రీగోవిందుని భావించువారి కీకథయే రుచింపదనుట నిక్కము. భగవంతుఁడే శ్రీకృష్ణరూపమునఁ బ్రపంచోద్ధరణార్థ మవతరించెనన్న వారికే యిది తృప్తి నొసంగును గదా. కావున నిట్టివారికొఱకే యీప్రయత్నముకాన నట్టివారు నిట్టితావుల నిట్టిప్రశ్నములు వేయ మదిని బురికొల్పకయుందురని నా ప్రార్థనము.

వటమూలమున నున్న శ్రీకృష్ణు నుద్ధవుఁడు చూచెను. భక్తిభావమున వేగంబ రథావతరణము చేసెను. హరిచెంత కరుగుదెంచెను. ఉద్ధవుని యాతురమును హరియెఱింగి ముందే తనచిత్తవృత్తి నాతనికిం దెలిపినఁ జాలమంచిదగునని తలంచి మోముదమ్మి వికసింపఁ జిఱునవ్వు పెదవులఁ జిందులాడఁగా, విలపించుచు శోకాగ్నిదగ్ధహృదయుఁడై సాశ్రుపూర్ణనయనుఁడై భయాక్రాంతుఁడై యున్న యుద్ధవునిం గాంచి యిట్లు పలికెను. "ఉద్ధవా! కల్యాణమానసా! రమ్ము. రమ్ము. రాధిక జీవించియే యున్నదికదా. రాధిక బ్రదికియే యున్నది కదా. గోపికలెల్లఁ గుశలముగ నున్నవారే కాదా. విరహజ్వరమున బడలియు నింతదనుక జీవించియున్నవారే కదా. ఉద్ధవా! గోపశిశువులకుఁ గుశలంబ కదా. గోవత్సము లాడుకొనుచు వ్యాధులు లేకున్నవికదా. పుత్త్రవిరహాతురయై మాతల్లి యశోద యెట్లున్నది? బంధూ! యథార్థము వచింపుము. మాతల్లి నీతో నేమి చెప్పినది? జననితో నీ వేమిచెప్పితివి? అందుల కాయమ ప్రతిభాషణము లేవి తెల్పెను? యమునాతీరమందలి బృందావనము దర్శించితివా? అది పరమపావనము సుమీ. నిర్జనోపవనసంవృత రాసమండల మందుఁగలదు. దాని దర్శించితివా? అందు మనో

హారకుంజకుటీరపటలము గలదు. మఱియు నతిమనోజ్ఞసరోవర నికురుంబము గలదు. వానిం గాంచితివా? వికసించి భ్రమర సముదయసంకులమై పుష్పోద్యాన మందే కలదు. కనుఁగొం టివా? ఊడలతోఁ జూడఁదగి మహత్తరాకృతి వెలసియున్న పరమపావనభాండీరవటమహీరుహ మందే యున్నదే. దానిం జూచుభాగ్యము నీకుం గల్గెనా? గోవుల కునికిపట్టులై చూడం జూడఁ గడునింపుఁ బెంచుచు నున్నగోష్ఠములు, నందు ధేనువు లును నేత్రగోచరము లయ్యెనా? అందు సుందరమందిరవర మున రాధాదేవి గలదు. బ్రదికియున్నదియా. నీవా నా ప్రాణ ప్రియను సందర్శింపఁ జాలితివా? ఆమె నాతో నేమి చెప్పుమని యెను? ప్రియబంధూ! ఉద్ధవా! ఆవిషయమెల్ల యథార్థముగా వివరింపుము. నామనం బాతురపడుచున్నది. గోపిక లేమిపల్కిరి? గోపకుమారులు నన్నుంగూర్చి యేమి సంభాషించిరి? వృద్ధగోప కులు కుశలముగ నున్నవారుకదా. వారెల్ల నాతండ్రికి మిత్రు లు. వారు నాతో నేమి చెప్పుమనిరి? బలదేవునితల్లి సాధ్వీమణి రోహిణి యేమేని చెప్పుమనియెనా? బంధువులకు బంధువులు వారిభార్యలును నాకుం జెప్పుమన్న మాట లేవి? నీ వందేమి భుజించితివి? మాతల్లిగాని రాధికకాని నీ కేమిచ్చిరి? వారు నీతో నెట్లు మాటలాడిరి? మీసల్లాపము లెట్లు చెల్లెను? గోప గోపికానికరముయొక్కయు, వారిశిశువులయు, నాజననియు, రాధికయు సంభాషణము లెట్టివి? మాతల్లి నన్ను స్మరించునా? రోహిణియు నన్నుఁ దలంచునా? రాధాదేవి నన్ను మదిమఱు వక యున్నదియా? మత్ప్రేమవిరహాకులలై యున్నదియా? గోపికలు నన్ను స్మృతితప్పక యనుకొనుచుందురా? గోపబాల

కులు నన్నుం గూర్చి మాటలాడుకొందురా? నన్ను వదలి భాండీరవటవిటపిమూలమున బాలకు లాడుకొందురా! మాకెల్ల నాడుకొనునప్పుడు బ్రాహ్మణపత్ను లాదరించి యాచెట్టుక్రిందనే యన్నము పెట్టిరి; ఆయన్న మమృతోపమము సుమీ. అందే నాతోడిబాలకు లొక్కప్రమదామణిం గాంచిరి. ఉద్ధవా! ఇంద్రయాగస్థలమును జూచితివా. గోవర్ధనాద్రి నీకంటఁబడినదా. దానిచెంతనే బ్రహ్మచే గోవు లపహరింపఁబడియెను? ఆయుత్తమస్థలము నీకనులకు విందుఁ గూర్చెనా?

అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు శోకపూర్వకముగను మధురాక్షర సమన్వితముగను బల్కిన యాసుధారసము నతిశయించు వాగ్వితతి విని యుద్ధవుఁడు సనాతనుఁడగు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమును జూచుచు నిట్లు విన్నవించెను.

ఉద్ధవుఁడు గోకులవార్తను హరికిం దెల్పుట.

“జగన్నాథా! త్వత్ప్రతిపాదితస్థలరాజి యథేచ్ఛముగా దర్శింపఁ గల్గితిని. నాజీవనము సఫలము. నాజన్మము సఫలము. భారతవర్షసారతమంబనం బ్రఖ్యాతంబగు పావనబృందావనము గాంచగల్గితిని. ఆబృందావనసారభూత మైన మనోహరమునగు రాసమండలమును దర్శించుభాగ్యము నా కలవడియెను. తత్సారభూతలగు గోలోకవాసిగోపికలు నాకు దర్శనమిచ్చిరి. వీనికన్నింటికి సారభూతయగు రాసేశ్వరి రాధాదేవి నాకు దర్శనమిచ్చెను. ఆజనని నిర్జనమగు కదలీవనమునడుమ మనస్సునకానందమును బెంచుతావున లలితచందనపంకసమ్మిళితకోమల తామరసదళకల్పితశయ్యయందు నతివిషణ్ణయై రత్నభూషణ భూషితయేగాక మిగుల మలినమగు నంగమొప్పఁ జిక్కిపోయి తెల్లని

వస్త్రము గప్పుకొని శ్వేతచామరము లూని సఖీజనము సేవింపఁగా నిరాహారయై కృశోదరియై క్షణకాలము నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు క్షణకాలము విలపించుచు క్షణకాలము విహ్వలించుచు విరహాజ్వరము సదా తన్ను నేఁచుచుండఁగాఁ బరుండియుండెను. దివారాత్ర భేదమే యెఱుంగదు. జలస్థలభేద మూహింపదు. నరులకుఁ బశువులకుఁ గలభేద మరయఁజాలదు. ఆమెకు బంధువు లెవ్వరు? బాహ్యజ్ఞాన మారాధికకు లేదు. దాస భవద్రూపమునే స్మరించుచుండును. త్రిలోకములయందా జననికీర్తి వ్యాపించినది. అట్టియామెకు మృత్యు వెట్లు కల్గును? జ్ఞానహీనులగు దస్యువులుకూడ స్త్రీహత్యను వాంఛింపరు. తండ్రీ! ఇఁక నాలస్యముచేయక గోకులమున కరుగుము. జగన్నాయకా! తొలుదొలుతఁ గదళీవనమునకే పొమ్ము. సకలలోకముల కారాధ్యాంబ బహిఃప్రాణ మనఁదగినది. భవత్పరాయణయై సదా స్మరించుచున్నది. ప్రభూ! మిగులభక్తిగల యామెనువదలుట వ్యర్థగల్గజేయుట న్యాయముకాదు. రాధను మించిన భక్తికలవా రుండరు. ఊవఱ కుండలేదు. ముందుండఁబోరు. మన్మథుఁడు శంకరభీతి నిన్నాశ్రయించెను. భవద్విధ ప్రాణనాథునిబడసియు రాధిక కామదగ్ధ యగుచున్నది. కావున నామెను రక్షించుటొప్పు. ఆఘోరకష్టమును నిలుపఁగలవాఁడ వీవెకదా. వసంతుఁడు తాపము కల్గించుచుండ శీతకరుఁడు కిరణములద్వారా దహించుచున్నవాఁడు. మలయమారుత మామెకు మహార్తిని గల్గించెడిని. ఇపు డనాథవలె సర్వవిధపీడల ననుభవించుచున్నది. తప్తకాంచనవర్ణాభమగు నామెదేహ మింతరుణమునఁ గాటుకవంటి ఛాయగలిగి యున్నది. కేశ

ములు సువర్ణవర్ణము గలిగియున్నవి. వాసోవేషవిభూషణముల నామె వర్ణించినది. సకలలోకనిర్మాత యగువిధాత నీకు భక్తుఁడు. యోగీంద్రప్రవరుఁ డగుశంకరుఁడు నీభక్తుఁడు. సనత్కుమారుఁడు నీభక్తుఁడు. జ్ఞానిప్రవరుఁ డగుగణేశుఁడు,మఱియు మహామునులు భూతలమున నెందఱో భక్తులు నీకుం గలరు. కాని రాధవంటిభక్తులు లేరు. రాధిక యెట్లుధ్యానించునో లక్ష్మియు నట్లు ధ్యానింపఁజాలదు. ఆమెయెదుట శ్రీహరి రాఁగలఁడని సమయముచేసితిని కావున శీఘ్రంబ దయచేయుము. నామాటను సార్థకముచేయుము."

అని యుద్ధవుఁడు పలుక మాధవుఁడు నవ్వి వేదోక్తమగు సత్యసువ్రతము నిట్లు పల్కెను. "ఉద్ధవా! చక్కఁగా నాలకింపుము. *స్త్రీలయందును, నర్మవివాహములందును, వృత్త్యర్థమందును, ప్రాణసంకటమునందును, గోవిషయమందును, బ్రాహ్మణకార్యమందును అనృతము నిందింపఁదగదు. అనఁగా నన్నృతము దోషదాయకము గాదు. స్వీకారవిహీనముచే నీవెక్కడ? నరక మెక్కడ? నాభక్తుఁడు గోలోకమున కేగును. నరకమును జూడనైనఁ జూడఁడు. ఐనను నీయంగీకారమును సఫలత నొందఁజేసెదను. స్వప్నమున వారికి దర్శనమిచ్చెదను. గోపికలకు మాతకుంగూడఁ గనఁబడియెద." అని పలుకఁగా నుద్ధవుఁడు మహాప్రసాదంబని సెలవంది తనయింటికిం బోయెను. శ్రీకృష్ణుఁడు విరహాకులమగు గోకులమునకుం బోయెను.

---

* స్త్రీషు నర్మవివాహేషు వృత్త్యర్థే ప్రాణసంకటే, గవామర్థే బ్రాహ్మణార్థే నానృతం స్యాజ్జుగుప్సితమ్=అని మూలము.

గోకులముననుండువారికి హరి స్వప్నమున దర్శనమిచ్చుట.

స్వప్నమున నెల్లర కొక్కపర్యాయమే దర్శనమిచ్చెను. రాధ నూఱడించెను. సుదుర్లభ మగుజ్ఞానము నుపదేశించెను. క్రీడచే నారాధికను సంతోషపఱచెను. యథోచితముగా గోపికల నానందపరవశలను జేసెను. యశోదనూఱడించి స్తన్యము ద్రావెను. గోపకులను గోపశిశువులను బోధించి విజ్ఞానవంతులనుగా నొనరించెను. వారికిట్లు జ్ఞానమునుపదేశించి మరల వారి కట్టియార్తి కలుగకయుండఁజేసి మధురానగరమున కరిగెను. తెల్లవాఱె వారెల్ల రాత్రివృత్తాంతమును దలంచుకొనుచు శ్రీకృష్ణునిలీలల కానందపరవశ లగుచుఁ దద్దర్శనము సదా తమ కగుచున్నట్లే తదుపదేశమున నూహించి పూర్వమువలె దుఃఖింపక సర్వాంతర్యామి లేనిచోటును గలదాయని నెమ్మదినుండిరి. శ్రీహరియు వారినూరార్చి తనపని సఫలమాయెనని యూహించుచుఁ దా నవతరించినదెందులకో యాకృత్యముల నొనరింపఁ దలంపుఁగొనియెను.

మహామతులారా! ఈకథను బఠించితిరి. దీనియందు విశేష మేమేని కలదా యనుప్రశ్నమునకు సమాధానము వ్రాయక తప్పదుకదా. ఇందొక్క గొప్పవిషయమున్న అదియే యిద్దానినుండి గ్రహింపఁదగువిషయము. దాని నాలకింపుఁడు.

ఉద్ధవుఁడు పరమభక్తుఁడు. ఏకాంతసేవను గోరుచుండువాఁడు. వెడలునప్పుడు రాధ యనన్యగతిక కావున మాశ్రీకృష్ణునింబంపుమీయని యూరకుండెను. యశోదామందిరమున కరిగి యామెకు నచ్చఁజెప్పి సెలవంది యమునాతీరమునకుం బోయెను. నదియందు స్నానముచేసి భగవంతుని ధ్యానించెను.

మధురాపురి కరిగెను. మధురానగరమున కుద్ధవుఁ డరుదెంచుట శ్రీహరి తనమది నెఱింగెను. కాననే పురమునకించుకదూరమున నొకవటమూలతలమునఁ గూరుచుండియుండెను. అది నగరము నకుఁ బోవుమార్గము. ఒంటరిగాఁ గూరుచున్న కృష్ణు నుద్ధవుఁడు గాంచి నమస్కరించి నిలువఁబడియెను. హరి యుద్ధవురాక నెఱిఁగి యందుండ నేల? అనఁగా నుద్ధవుఁడు గోకులమున రాధా దికాంతల యార్తవాక్కుల నాలకించి మృదుమనస్కుఁడయ్యెనని హరి యెఱుంగఁడా? సర్వజ్ఞుఁడుకదా శ్రీహరి. వారియందుఁ దనకుఁగల ప్రీతిని దెలుపుటకై యుద్ధవునిమది స్వస్థతనొందింపఁ గలందులకై యేకాంతమున దారిలో నుండెను. శ్రీకృష్ణుని కుశలప్రశ్నములఁ బరికింపుఁడు. తొలుదొలుత తనకనపాయిని యగు రాధికను బ్రశ్నించెను. రాధ యందెట్లు పరితపించుచుం డెనో అట్లు తానుగూడఁ బరితపించుచున్న ట్లుద్ధవుఁ డెఱుంగ వలయుననియే యిట్లు ప్రశ్నించెను. లేకయున్న నుద్ధవునిరాక తనమది నెఱింగిన హరి రాధ జీవించియున్నదో లేదో యెఱుం గకయుండునా? గోవులు గోవత్సములను బ్రశ్నించెను గదా. ఏల? భగవద్ధర్మపము పరోపకారమే. అట్లు పరోపకారమొన ర్చునవన్నియుఁ దనకుం బ్రియము లైనట్లు తెలుపుటకే యని యెఱుంగునది. గోపూజ భగవత్పూజయే యని లోకమెఱుంగ వలయుననియు నామహాత్ముని భావము. సత్యముగుఱించిన మహో క్కవిషయము కలదు. అనృతము కొన్నిచోట్ల దూష్యము కాదని భగవంతుఁ డనియెఁగదా. ఆతావులు తఱచుగాఁ బ్ర పంచమున సర్వకార్యములను దెలుపునవియే. దీనింబట్టిచూడ నెపుడవసరమో అపుడెల్ల ననృతమాడవచ్చునని యర్థమగు.

సత్యస్వరూపుఁడగు భగవంతునిభావ మదియౌనా? కాదు కదా. మఱేమనఁగా, స్త్రీలయందు వృథాపవాదములు కల్పించి చూపించునపు డాస్త్రీలమర్యాద రక్షించుపొంటె సజ్జనుఁ డిది యసత్యము, వృథాకల్పితము అని తా నెఱుఁగఁజెప్పిన వారి కది రక్షణ మగునుగాన నపు డసత్యదోషములేదని యెఱుంగఁ దగు. నర్మోక్తు లనఁగాఁ జమత్కారపుఁబలుకులు. అవి పరస్పరానురాగమును వెలిబుచ్చునవి. వానినే స్త్రీపురుషుల సరసాలాపము లందురు. అందేమాత్రము దోషములేదని భావము. అనఁగా నామాట లెవ్వారికిని బాధగల్గించునవి కావు. కనుక దోషమావహిల్లదని యెఱుంగునది. వివాహముల యందు నసత్యదోషము లేదనఁగా భావమేమి? వధూవరులకుఁ గల దోషములు దాఁచిపెట్టి యసత్యములైనఁ బలికి వారి జత గూర్చిన నసత్యములేదని కొందఱర్థము చెప్పుదురు. అట్లైనచో

"శ్లో. యస్తు దోషవతీం కన్యామనాఖ్యా యోపదాపయేత్,
తస్య తద్వితథం కుర్యాత్కన్యాదాతు ర్దురాత్మనః."

మనుస్మృతి ౯ అధ్యా. ౭౪ శ్లో.

అను నీప్రమాణము వ్యర్థమగును. కావున వివాహోద్యుత్సవ సమయములయందు వేళాకోళములు చేసికొనుతఱి నన్నృత దోషము లేదనియే గ్రహింపవలయును. వృత్త్యర్థమై యసత్యములాడినఁ బాపములేదనఁగా సంసారవృత్తి యెట్లని ప్రశ్నించి నపు డున్నదున్నట్లు చెప్పక దాఁచినను బాపము లేదని యూహింపం దగును. ప్రాణసంకటముతఱిఁ దద్రక్షణార్థమై యనృతము పల్కినను బాపముంటదు. గోబ్రాహ్మణుల కొఱకనఁగాఁ బ్రాణాపాయము నిర్నిమిత్తముగాఁ గలుగుచున్నపుడనియే

యంగీకరింపవలయును. ఈపద్ధతు లన్నియు సామాన్యులకని భగవదుపదేశము. హరిశ్చంద్రాదులవంటివారికిం గాదనునది సిద్ధాంతమే కదా.

మఱియు స్వప్నమున శ్రీహరి గోకులమున,కరుగుటయే సర్వగతత్వమును సర్వజ్ఞత్వమును గనఁబఱచును. స్వప్నమునఁ దోఁచి వారి కాకాలము పగటికాలముగనే తోఁపఁజేసి వారికింగల్గిన యజ్ఞానమును దొలఁగించి మానసికసంశయములఁ బాఱఁదోలి తన మధురానివాసమున వారికిఁ గల్గుకష్టములఁ బోఁద్రోలుటయే భగవచ్ఛక్తిని దేటపఱచును. మధురానగరముననే యుండి గోకులమున నెల్లరకొక్కపర్యాయమే సాక్షాత్కరించుట యొకటి చాలదా. పెక్కుకార్యము లేల? అన్ని కథలను నమ్మి యీకథను నమ్మమన్న వారిమాట యిట నేటికి? కావున శ్రీహరి కృత్యవితతియందు నేదియైనను సర్వేశ్వరుఁడని స్పష్టపఱచును కావున భక్తులా గాథలయం దేదో లోపముగలదని నెమకి పాప మొడిగట్టుకొనక భగవత్కృతులను బాగుగా నెఱింగి వానిం బఠించి తదర్థమును గ్రహించి వానినించుకయే ననుసరించి ప్రవర్తించి తరణోపాయసాధన మదియే యని నమ్మవలయును. భక్తలక్షణ మిదియే. ఇంక నీ విషయమును మాని తర్వాతికథను వ్రాయఁబూనెదను.

శ్రీకృష్ణుఁడు మధురనుండి గోకులమున కరుదెంచుట.

* శ్లో. వత్సపాలచరః కోఽపి వత్స శ్శ్రీవత్సలాంఛనః,
ఉత్సవాయ కదా భావీ త్వ్యత్సుకే మమ లోచనే.

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము 3 ఆ. ౨౬.

* ఈవిషయము గర్గసంహిత మధురాఖండము పందొమ్మిదవయధ్యా

పాఠకమహాశయులారా! లోపలికథను మఱచి మథురలోనేయున్నట్లు శ్రీకృష్ణుని భావించి కథఁ జదువుఁడు. పురాణభేదములనుబట్టి కథ మార్పునొందును. కాని ఫలమొక్కటియే. దీనివ్రాయుటకు హేతువు లేకపోలేదు. రాసక్రీడ మరల సాగును. చిరకాలము రాధామాధవులకు వియోగము సంభవించును. కాన నడుమ వారికూడికను దెలుపుట మహాలాభము. భక్త్యుద్దీపకము. కాన నోపికమైఁ బఠింపుఁడు. దానివిధ మీరీతి యని తలంపుఁడు.

ఉద్ధవునిమాట లాలకించి శ్రీహరి భక్తవత్సలుఁడు కావునఁ దాను వారికడఁ జేసియున్నశపథము స్మరించి గోకులమున కరుగ మదినెంచెను. మథురానగరమునఁ గలకార్యభారమును దీర్ప బలభద్రు నునిచిపోవుట మేలని నిశ్చయించెను. కార్యజాలముల నన్నకుం దెల్పి దివ్యస్యందనం బెక్కి యుద్ధవా! మరల నాతోటి గోకులమునకు రమ్మాయని పిలిచి యతఁడు మహాప్రసాదంబని తోనరుదేరఁ బ్రయాణమయ్యెను. భక్తమనోరథముల నీడేర్ప నూహించెను. స్యందన మతివేగంబ చనుచుండఁగాఁ దొలుతొలుత గోవర్ధనాద్రియు నాపిదప గోకులమును గనఁబడఁగా వానిం గాంచుచు బృందావనమునకుం బోయెను యమునాతీరము మనోహరమై యుండునది గాన

యమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది. దీనిప్రకారము శ్రీహరి మథురనుండి గోకులమున కరుగుదెంచునని తలంపఁజను. కావున నీపురాణము ననుసరించిన యీకథను జదువునపుడు లోపలికథను మఱువవలసి యుండును. స్వప్నదర్శనమిచ్చెనన్నకథ యిట మఱచి మథురనుండి వచ్చి గోకులమును చేరెనని చదువుఁడు.

శ్రీకృష్ణమూర్తి యాగమనమున మఱింతయింపుగా నుండెను. గోవులు గుంపులుగుంపులుగాఁ గూడి వ్రజాధిపుఁడయి యలరారు శ్రీకృష్ణునిం బొడఁగాంచి మహానందమునఁ బరుగెత్తసాగెను. ఎపుడెపుడు శ్రీకృష్ణుని జేరుదుమా యనునూహలఁ దోఁకలు పైకెత్తి యంబారవంబులఁ గావించుచు నవి పరుగువాఱి శ్రీహరిం జేరవచ్చెను. వానిపొదుగులనుండి క్షీరములు ధారలుగాఁ బ్రవహింపసాగెను. చెవులనిక్కించి యవి వచ్చుచుండ వత్సవ్యూహము వానివెంటఁ బరుగిడుచుండెను. ధేనువులు సగము నమలుచున్న గడ్డి గంటలతోఁ గన్నీరుపాలుచుండఁగా నంబాయనుధ్వనులు వెలయించుచుఁ దమకష్టములు గట్టెక్కెనని నిశ్చయించి పరుగెత్తెను. అరుణకాంతులు ప్రజ్వరిల్ల సరథుఁడై వచ్చు శరత్కాలఖరకిరణుని మేఘము లావరించినట్లు శ్రీకృష్ణుని జుట్టుకొని నిల్చెను. నలుప్రక్కలఁ జుట్టుకొని యాధేనువులును వత్ససముదాయమును శ్రీకృష్ణరథమును గదలకయుండఁ జేసెను. గుఱ్ఱములు నిలువఁబడియె. ఉద్ధవుఁ డాచిత్రవృత్తమెఱింగి యచ్చెరుపడి చూచుచుండెను. శ్రీహరి యానందమునఁ దన్నుంజూచు నాధేనువ్రాతమును జూచుచు వానిపేరులు వేఱువేఱ నుచ్చరించుచు వానిం బిల్చుచుఁ జెంతకుం బోయి బుజ్జగించుచు దువ్వుచు ముద్దిడుకొనుచు శ్రీకరమగు తనహస్తపద్మమున వానిందడిపి కుశలమును విచారించుచుఁ జూచువారి కచ్చెరువు కల్గించుచుండెను. ఉద్ధవుఁ డాభగవద్విచిత్రచరిత్రమును దిలకించి బ్రహ్మానందసుఖమనుభవించుచుండెను.

గోసహస్రము లాగోపాలబాలు నావరించి కదలకుండఁ జేయువిధమునెఱింగి గోపాలబాలకులు శ్రీదామప్రభృతులం గూడివచ్చుచుఁ దమలోఁ దమరిట్లు సంభాషింపఁ జొచ్చిరి. మిత్రులారా! భగవంతునిరథ మతివేగమున వచ్చుచుండెను. చెంతకుఁబోవనైన శక్యముగాదు కదా. అనేకాశ్వములు గిట్టలచప్పుడుచే భూమిని బ్రద్దలుచేయుచుండఁగా భయములేక యీగోవు లెట్లు నిలిపినవి? ఇంతకంటె విచిత్రముకలదా? ఈ రథము శ్రీకృష్ణునిది గాదా? ఆలోచింపఁగా నిది శ్రీకృష్ణరథమే. మఱొక్కఁడైన నీగోబృందధ్వనులతో వచ్చునా? గోసంతతి యెదురేగునా? కావున నీతఁడు వ్రజరాజనందనుఁడే. సంశయము లేదు. అనఁగా విని యందొక్క గోపడింభకుఁడు నిశ్చయముగా నీతఁడు మనకృష్ణుఁడే. కాఁబట్టియే నాదక్షిణకరపాద భాగము లదరుచున్నవి. అంతియగాదు. అల్లదిగో చూడుఁడు. మయూరము తనపింఛమును దోరణాకృతిగ సమర్చినది. అని పలుకుచుండ నాతురమున నందఱు వడివడినడచుచు శ్రీకృష్ణుని చెంత కరుదెంచిరి. పెన్నిధిని బోఁగొట్టుకొని మరలఁ దానిం గాంచుజనులపోల్కి శ్రీహరిని గన్నులారఁ గాంచిరి. చెంతకుం బోయిరి. ప్రేమాశ్రుకణముల విడిచిరి. వారిం గాంచినంతనే హరియుఁ బ్రేమాపూర్ణహృదయుఁడై యానందబాష్పములు కన్నుల నిండఁగాఁ గౌఁగిలించి యుచితరీతి నెల్లర నాదరించెను. పరిపూర్ణుఁడగు నాపరమేశ్వరుకరస్పర్శమున వారెల్ల నానందాబ్ధి నోలలాడిరి. ఆసమయమున శ్రీహరిని దర్శింపఁగలవారే కృతకృత్యులని యుద్ధవునిమదికిం దోఁచెను. ఆబాలకులా శ్రీ

కృష్ణుని వేలువేలఁ గన్నీరుమున్నీరుగాఁ బ్రవహింపఁ గౌఁగిలించుకొని తమ మనస్సంతోషమును దెలిపిరి.

ఔరా! భక్తిమాహాత్మ్యము నిట్టిదనికొనియాడ నెవ్వరితరము? అట్టితఱి నాగోపబాలకులు రోదనము చేయుచు నేమో మాటలాడిరి. ఆ యానందపారవశ్యమున మాటలాడఁ జాలకపోయిరి. ఇంతకాలము తమ్మెడఁబాసిపోయి నురల వచ్చినందులకుఁ దమమనసులు విహ్వలములు కాఁగా నిదితగునా మిత్రమా యని కొంద ఱాక్షేపించిరి. వారికిం దనయందు గల ప్రీతికి నానందించి యాపరిపూర్ణతత్త్వరూపుఁ డాబాలకుల మృదుమధురవాక్కుల నాదరించి యూఱడించెను. ఉద్ధవుని మనరాకకుఁ గలకారణమును దెల్పుమా యని శ్రీహరి యానతియిడి తా మాటలాడఁజాలక పోయెను. ప్రేమమహిమ మా పరమేశ్వరు నట్లు మూకఁజేసినదన నింక సామాన్యుల నెట్లు చేయునో! ఉద్ధవుఁడు మధురానగరమున నింతకాలము నివసించుటను నిపుడు వచ్చుటకుం గలకారణమెల్ల వారికిం దెలియఁ జెప్పెను.

అత్తఱి మధురానగరమునుండి పరమేశ్వరుఁడు గోకులమున కరుదెంచుచున్నాఁడనువార్త గోపాలకు లాలకించి యా మహాత్మునిం దోడితేర నందఱు పయనమై మన మనోరథములు ఫలించెనన్న యూహలుగలవారు గావున భేరీమృదంగపటహాది వాద్యధ్వనులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ జేయుచుండఁ బూర్ణకుంభములెత్తుకొని చేడియలు రాఁగా ద్విజవర్యులు వేదనాదములు చేయుచు వెంట నడువ గంధాక్షతపుష్పమాల్యములం గైకొని కొందఱు వచ్చుచుండ నందరాజును మున్నిడుకొని

యరిగిరి. యశోదయు నందనుఁ జూచుకౌతుకమున నింటనుండఁ జాలక వారివెంటఁ దాను నరిగెను. పూర్ణకలశము కుంభస్థలమున నమరించి సిందూరము ముఖమున నలంకరించి సువర్ణాభరణములఁ గైచేసి భద్రదంతావళమును ముందుఁబోవునట్లాజ్ఞాపించి నందభూపతి దానివెంటఁ దానును, దన్నుంగూడి తక్కిన వారును నడుచుచుండఁగా వడివడి నరిగెను. వృషభానుఁడు కలావతింగూడి తాను నందునిపరిసరమున నే పోయెను. నందుఁడు, నుపనందుఁడు, వృషభానుఁడు, వృద్ధగోపకులు, తరుణగోపకులు, నర్భకులు, పూలహారములు, వేణువులు, గుంజాహారములు గైకొని మహానందసాగరమున నోలలాడుచుఁ బోయిరి. గోపకులు కొందఱు సంతోషమున నొడలెఱుంగక శ్రీకృష్ణబాలక్రీడల గేయములుగా నొనరించి పాడఁ జొచ్చిరి. కొందఱు నాట్యమొనరించుచుఁ బాడిరి. చేలాంచలము లెగురవైచుచుఁ గొంద ఱెగురసాగిరి. తక్కినగోపబాలకులు వేణువులూదుచు ఢక్కానాదములఁ జేయుచు శ్రీకృష్ణునకుఁ దమరాక నెఱింగించుచు నెప్పుడెప్పుడు కృష్ణునిం జూడఁగల్గుదుమా యనువాంఛలఁ బోయిరి.

ఈ కోలాహలము సఖీముఖమున నాలకించి శ్రీరాధిక యొట్లో శయనమునుండి లేచెను. ఆకుశలవార్త తనకుం దెల్పినందులకుఁ దనవిభూషణముల నొసంగి గౌరవించెను. నవపద్మిని తనపరిమళమును వాయువున కొసంగినట్లు తనయాభరణములన్నియు నొసంగి మఱిమఱి యావృత్తాంతము నడిగెను. క్షణమైననుండఁజాలక శిబిక నారోహించి బయలుదేఱెను. మైథిల గోపికలసంఖ్యలుగా నామెను బరివేష్టించి పోయిరి. శ్రీధర

సందర్శన మెపుడగునాయని యారాధాచిత్త ముర్విళ్లూరుచుం డెను. ఆశిబిక ప్రయాణము సాగించుచుండఁగా నందువసించు గోపికలెల్లఁ దమరొనరించు గృహకృత్యముల మాని శ్రీకృష్ణ దర్శనోత్సుకలై పయనము సాగించిరి. వారిమనస్సులు ప్రేమరస భరితములౌట వ్యత్యయముగ నాభరణములధరించి నడచిరి. దేహాభిమానము వారికత్తఱి లేదనవచ్చును. అత్తఱి నావే డుకం జూడఁగాఁ బరమేశ్వరు దర్శింప బృందావనమునఁగల పాదపమృగములతో సన్నివస్తువులు నందఱును బ్రయాణమై పోవుచున్నట్లే యుండెను.

పట్టరానితమకంబున నెట్లో యందఱు శ్రీకృష్ణునిరథ మును సమీపించిరి. హరియు యశోదాదేవిని నందునిం జూచి యెదురేగి విధివిహితముగా వారికి నమస్కరించెను. లేచి కృతాంజలియై నిలువంబడియెను. చిరకాలమునకు నరుదెంచిన కుమారునిం గాంచి నందుఁ డానందపారవశ్యమున రెండు చేతులం దిగిచి కౌఁగిలించుకొనియెను. వక్షమునఁ జేర్చెను. ఆనందబాష్పముల స్నానముచేయించెను. యశోదయుఁ జిరకా లాగతబాలకుని ముద్దిడుకొని మాటలాడఁజాలక పోయెను. జననీజనకులకుఁ దనరాకఁదెలిపి యుపనంద వృషభానుప్రభృతు లకు వరుసగా నమస్కరించి వారి యాశీర్వచనములనంది వయ స్యులను వయఃపరిణామము ననుసరించి మర్యాదలంజరపి వారి నానందసాగరతరంగముల నోలలాడించి యించుకతడవు తన గమనవృత్తాంతము మధురావృత్తాంతము మరలివచ్చుటకుఁ గలకారణములను వారికిం దెలియఁజెప్పి వారిసంశయములఁ దొలఁగించెను. పిదప భద్రగజముపై యశోదను నందుని

నెక్కించి తాను నరదమెక్కి తక్కినవా రుచితరీతి యానముల నధిరోహింపఁగా గోబృందములు తనస్యందనము వెనుకొని వచ్చుచుండఁగా నందనగరమును బ్రవేశించెను. ఆ పురప్రవేశ సమయమునుగాంచి దేవత లంబరమునుండి హరిపైఁ బుష్పవృష్టిని గురియించిరి. పురగోపికలు సేసలు చల్లిరి. గోపకులు జయజయ నాదములు సేసిరి. ఆ యుత్సవమునుసందర్శించు మహాభాగ్యముగల యుద్ధవుఁడు ధన్యుఁడు. సాక్షాత్సందర్శన మట్లబ్బుట పూర్వపుణ్యముచేతనే కదా. అపుడు గోపకులెల్ల శ్రీకృష్ణా! గోకులమునకు జీవనము నీవే. అని గద్గదస్వరములఁ బల్కిరి. తమయదృష్టమునకుఁ బారములేదని వారెల్ల భావించిరి.

మహాశయులారా! ఈ కథాసారము నించుక వినుఁడు. కథ భేదముగానున్నదను విషయమునుగూర్చి విచారింపకుఁడు. గోకులమున నున్నవారికెల్ల దర్శనమిచ్చి వారల చింతదీర్చుటయే యిట ప్రధానముగాని వేఱుకాదు. భగవంతుఁడు ప్రయాణమై యంతకుముందు గోకులమున కరిగివచ్చిన యుద్ధవుని మరల రమ్మని శ్రీహరి కోరెను. ఏల? ఉద్ధవునకుఁ గల మోహావేశమును దొలఁగించుటకే. తనమహిమము నాతనికిఁ దెలిపి యాతని భక్తిభావమును దృఢపఱచుటకు మరల రమ్మనియె. బోధచేయుటచేతఁగాక భక్తిదృష్టాంతములచే మిగుల దృఢత్వమందును. భగవంతుఁడనిర్వచనీయమహిముఁడు, సర్వాంతర్యామి యనువిషయము పుస్తకములలోఁ జదువుటకంటెఁ గన్నులారగాంచిన మఱింతమేలు. ఈవిషయము దీనినుండియే మనకు స్పష్టమగును. శ్రీకృష్ణుఁ డుద్ధవుఁడును రథమున నొక్కచోటఁ గూరుచుండి గోకులమున కరిగిరి. బృందావనమును

ప్రవేశింపఁగనే రథధ్యానమునాలకించి తమయిష్టదైవ మరుదెంచెనని గోవులు తెలిసికొనియెను. నమలుచున్న కబళము సగము నోటిలోను సగము వెలుపలనుండఁగా నాకార్యమునైన ముగింపక వడివడి సంభారవములు గావించుచు భగవద్దర్శనమున కరుదెంచినవి. వానిదూడలుగూడఁ బరుగెత్తినవి. ఇతరధ్యానము వానికిలేదు. తమకిష్టదైవము శ్రీకృష్ణుఁడని యవి యెఱింగెను. రథమును జుట్టుకొనియెను. కన్నీరు ధారలుగాఁ బ్రవహింపఁజేసెను. దీనత్వము మోమునఁ గన్పడ నిలువంబడియెను. నోట మాటరాక సంభాయని యార్వసాగెను. భగవంతుఁడు సర్వగతుఁడు. కావుననే వానిభావ మెఱింగెను. చిరకాలమునకు దర్శనమిచ్చితివి కదా. మాగతి యేమి? అని యవి మొఱ్ఱయిడుచున్నట్లు తెలిసికొనియెను. గోవిందుఁడు కదా. వానిభక్తి కానందించెను. వేలువేలుపేరులతో వానిం బిలిచెను. మేను నిమిరెను. అనఁగా భయంపడకుఁడు. నేనెందును బోలేదు. మీహృదయములయందే యున్నాఁడను. ఎఱుంగఁజాలకున్న వారనుభావమును దెలిపెను. ఆ భగవత్కరస్పర్శముచే నవి యూఱడిల్లెను. చుట్టుకొని రథమును గదలనీయకుండెను. ఏల? మమ్ము విడనాడనని వాగ్దానము చేయుము. మీదర్శనముకాకున్న మేము నిల్వఁజాలమని యవి పట్టుపట్టినవని దీనిచే మన మెఱుంగవలయును. పట్టుదలకే శ్రద్ధయనియుఁ బరాకాష్ఠయనియు నామములు కలవు. శ్రద్ధగలవానికే భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమగును. శ్రద్ధయే తరణోపాయమును జూపును. అది మొండితనము కాదా యని ప్రశ్నింపరాదు. నీవుమాకు మార్గముచూపకున్న నిన్ను వదలమని భగవంతుని నిల్పుట మొండితనము కాదు.

అది మూర్ఖత్వముగాదా యనుటయే మోఱకుఁదనము. అది దృఢభక్తిని సూచించును. భక్తులందఱు నీమార్గమునే యవలంబించిరి. కాంచీపురవాసియగు శ్యామకృష్ణభక్తుఁడు,

"నినువినాగా మఱి దిక్కెవ్వరున్నారు."

అని పట్టుపట్టెను. ఆపరాకాష్ఠయే యాతనికి దేవీసాక్షాత్కారమును గల్గించెను. అది పట్టుదలమాత్రమే గాక భగవంతునిపైఁ గలవిశ్వాసమును దెల్పును. అట్టివిశ్వాసము సదా నిలుకడఁ గాంచినచోఁ గృతకృత్యులమగుట కేశంక లుండవు. ఈవిషయమే ప్రకృతగోచరిత్రమునుండి తెలిసికొనవచ్చును. నందాదులచరిత్రమును గూర్చి యీవఱకే వ్రాసితిని గదా. దీనిచే నుద్ధవునకొక గుణపాఠమును భగవంతుఁడు నేర్పెను.

"సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః. ౨౯
యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి,
తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి. ౩౦
సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వ మాస్థితః,
సర్వథా వర్తమానోఽపి స యోగీ మయి వర్తతే. ౩౧
ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున,
సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః."

భగవద్గీత. ౬ అధ్యా.

ఈ వాక్యములసారమే గుణపాఠము. ఉద్ధవా! ఈగోవులచరిత్రమును దిలకింపుము. గోవులయాత్మ నేనే. నాయందే

యిదియున్నది. నీయాత్మయందు నే నున్నాఁడను. సమదర్శనుఁడవు కమ్ము. నన్ను సర్వభూతాంతరాత్మనుగా నెఱుంగుము. నాయందే యన్నియు నున్నవి. ఈరహస్యము నెఱింగి సమాహితాంతఃకరణుఁడవు కమ్ము. దానఁ దరింతువు. అనుభావ ముదాహరణపూర్వకముగా నెఱింగించుటకే యాతనిం బిల్చుకొని వచ్చెనని మన మెఱుంగుట న్యాయము. గోవులయాత్మయందున్న నేనే వాని నిటకువచ్చునట్లు చేసితిని. నాకళయే యందు లేకున్న నవి నిర్జీవములగుభావ మందిమిడియున్నది. మనమిట్లు తెలిసికొని గోవులకున్న పరాకాష్ఠగలవారమై భగవంతుని భజియించినఁ దదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రులమగు టొకవింత కాదు. వేఱుమార్గము శూన్యమే. ఏవిధముననైన సర్వభూతాంతర్యామిగా భగవంతునెఱింగి భజింప నలవాటుపడినఁగాని ముక్తి దొరకదనుట సర్వసమ్మతసిద్ధాంతము. నిర్వివాదముగానున్న యీసిద్ధాంతమును నమ్మకున్న లాభము లేదు. ఏరూపము నేనామమును గల్పించుకొన్నను బాధలేదుగాని భగవత్తత్త్వము నెఱుంగకున్నఁ బూర్ణలాభము దొరకదు. ఇది నిక్కము. దీనిని జక్కఁగానెఱింగి దేవతాదూషణమును మాని యభీష్టదేవతను సర్వభూతాంతర్యామిగా సమాహితాంతఃకరణుఁడై యుపాసించుభక్తునకు ముక్తిదొరకుట సులభము. కావున నామార్గమునకుఁ బ్రయత్నించుట కడుమేలు. ఇఁక నవ్వలివృత్తాంతము నాలకింపుఁడు. వృత్తాంతమును దెలిసికొనుటయందుమాత్రమే కాక దానినుండి మన మెఱుంగఁదగు నీతియేదియని విచారించుచుండవలయును. లేనిచోఁ గాలక్షేపమే ఫలమగును. అట్టి పని భక్తులు చేయరనువిశ్వాస మింకను నాకుఁ గలదు.

రాధికను శ్రీహరి యూఱడించుట.

* శ్రీహరి గోకులమును బ్రవేశించి యాదినము గడ పెను. అందఱతో సంభాషించెను. ఎల్లవారికిఁ దనవృత్తాంత మును దెలిపెను. మధురానగరమున జరిగిన వార్తలెల్లఁ దెలియఁ బఱచెను. వారు తద్వియోగమున ననుభవించిన కష్టముల నెల్లఁ దెలిపిరి. భగవంతుని యుపదేశమున నూఱడిల్లిరి. శ్రీహరి యొనరించిన యద్భుతకార్యముల కానందపరవశులైరి. భగవం తుఁడే శ్రీకృష్ణుఁ డని నమ్మిరి. ఎందున్నను మనల రక్షించుచునే యుండునన్న విశ్వాసము గలవారైరి. సాయంకాలము దనుక శ్రీకృష్ణు నెడఁబాయకయుండిరి. సాయం సమయమున రాధిక శ్రీకృష్ణుని దోడ్కొనిరా దూతిక నంపెను. తదాహ్వానితుఁడై శ్రీహరి రాధామందిరమున కరిగి యామె మనోవ్యథను దీర్ప నెంచెను. ఒక్కఁడే శీతలచ్ఛాయగలిగి మనమున కానందమును గల్గించు కదలీవనమునకుం జనియెను. ఆవన మెట్టి సంతాపము నైనఁ దొలఁగించునట్టిది. అందలి తరువరములు శీతలచ్ఛాయల నామోదము నింపుచుండునవియే. వాయు వందుఁ బ్రవేశించిన వారి మనఃపరితాపమును స్పర్శమాత్రమునడంచునది. శుకకోకి లాలాపములు శ్రవణసుఖకరములు. ఏవిషయము నాలో చించినను సంతాపమును బోఁగొట్టునదియే. అట్టిదయ్యును రాధి కను శ్రీకృష్ణవియోగమునఁ గల్గిన పెనుతాపమున నావన మెల్ల భస్మీభూతమయి యుండెను. రాధిక శ్రీకృష్ణుఁడువచ్చి తన్ను రక్షించునన్న యాశచేతనే జీవించినది. లేకున్న నెన్నఁడో భస్మ

---

* ఈవిషయమును గర్గసంహిత మధురాఖండము ఇరువదవ యధ్యా యమునుండి సంగృహీతము.

రాశియై పోవలసినదియే. ఆశాసుధారసమే యామె జీవముల కాధారము. ఆమె నహర్నిశము గోపికాయూథములు గాపాడుచుండెను. కడుజాగరూకతతోఁ గాపాడఁబడుటచేత నే యించుక స్మృతి గలిగి యారాధిక కాలమును బుచ్చుచుండెను.

శ్రీకృష్ణమూర్తి కదళీవనమును బ్రవేశింపఁగనే యామహాత్ముని రాకంగాంచి పరుగిడి గోపికలెంటతో రాధికకుం దెల్పిరి. ఇంతకుముందే శ్రీకృష్ణాగమనము నెఱింగి శిబికనెక్కి వెళ్లినపు డాజనసముదాయమున హరిదర్శన మామెకుం గలుగదయ్యెను. ఇపుడు తదాగమనవార్త చల్లఁగాఁ జెవులఁబడఁగనే యాఅడిల్లి యతివేగంబ శయ్యనుండి లేచి యావృషభాను ప్రియపుత్రిక సఖీబృందముం గూడి ప్రాణనాథునిఁ దోడితేరఁ బరుగిడెను. మందయానలు స్త్రీలనుమాట యాసమయమున వారియం దన్వర్థము కాకపోయెను. ఇంతలో శ్రీహరి రాధా సుందరమందిరాంతికమున కరుదెంచెను. ఎదురుగాఁబోయిన రాధిక యాపరమపురుషునకు మర్యాదలొనరించి యుపచార విధుల సల్పి మాటలాడ నేర్చిన యారాధిక కుశలవార్తను యుక్తియుక్తముగాఁ బ్రశ్నించెను. ఆమన్మథమన్మథుని మనోహరాకారము నవనవోన్మేషయుక్తముగాఁ గన్పడియెను. కన్నులారఁగాంచు భాగ్యము కల్గెఁగదా యని యామె యానందించెను. తనోవ్యథ తద్దర్శనమునఁ దీఱెనని యామె తలంచెను. ఉచితరీతిని బ్రశ్నించెను. తన హృదయేశ్వరుని రాకయే తన దుఃఖవిముక్తికారణమని నిశ్చయించుకొనెను. అపు డారాధికకు శృంగారము ప్రసన్నతయే. కృష్ణుఁడు గ్రామాంతరము

నకుఁ బోయియున్నందున శృంగారము చేసికొనకుండెను గదా. చందనానులేపము తాంబూలము వదలియుండెను. మిష్టాన్నముఁగూడ వదలియే యుండెను. దివ్యశయ్యపైఁ బరుండుటయు మానెను. నవ్వుగాని వేడుకమాటలుగాని వదలియుండెను. శ్రీకృష్ణుఁడు పరిపూర్ణుఁడు. రాధిక పరిపూర్ణ ప్రియురాలు. అట్టి వారికి వియోగము సంఘటిల్లినపుడు వారి చిత్తవృత్తు లెట్లుండునో యెవ్వరెఱుంగరు. ఆ రాధ కుశలప్రశ్నానంతరము గద్గదకంఠియై మాటలు తొట్రుపడుచుండఁగా నిట్లు పల్కెను.

ప్రాణేశా! ఎంతదూరమున మధురానగరమున్నది? ఎప్పుడువచ్చితివి? అందేమి చేయుచుందువు? అశేషసాక్షివగు నీ వియోగమువలనఁ గల్గిన రహోదుఃఖము నేమని వచింపఁజాలుదు? దమయంతియు మైథిలియుఁ బడిన కష్టములకంటె నీ కష్టమెక్కుడా యన్న వారికి శత్రువుండెను. నే నేశత్రువు వలన నీవియోగదుఃఖము గల్గెనని వచియింతును? గోపికలు చెప్పఁగూడదా యందువేమో? వారును నావలెనే వెతలఁగుందుచున్నవారు కాన శ్రమములను బలుకఁజాలరు. శరత్కాలచంద్రచకోరములకు నవజలధరమయూరికలకు నెట్టి సంబంధమో శ్రీబృందావన చంద్రుఁడవగు ఘనశ్యాముని నిన్నుఁ జూడ నుత్సహించుచుందును. మరల నిన్నినాళ్లకు నీమిత్రుఁడగు నుద్ధవుఁడు ధన్యుఁడు కావున నిన్నిటకుఁ దోడితెచ్చెను. ఈగోకులమున నీప్రేమమునకు నట్టి పాత్రుఁడు లేఁడు. కావుననే యీమహాకార్యమునకు నుద్ధవుఁడే హేతువు.

అని యిట్లు పలుకుచున్న రాధికఁ జూచెను. ఆ తరుణి యిట్లు మాటలాడుచు విలపించుచు నుండెను. ఇట్లు మాటలాడు నిరుపమానప్రియను జూచి కరుణారసభరితాంతఃకరణుఁడై నీతి ననుసరించి యప్పుడే యూఱడిల్లఁ జేసెను. రెండు చేతులతో నామెను బట్టుకొని ప్రేమాశ్రువుల నిరంతరధారలుగా వదలెను. ఓ రాధాదేవీ! వగవకుము. నీ ప్రీతికొఱకే వచ్చితిని. మన యిరువురకు భేదరహితమగు తేజ మొక్కఁడే కలదు. అది రెండుగా విభక్తమని జనులు పలుకుదురు. కాని భేదము లేనే లేదు. క్షీరములకు శ్వేతవర్ణమున కెట్లు భేదమో మనకు నంతియే యని యెఱుంగుము. * నేనెక్కడనున్న నీ వక్కడనుండఁదగు. మనకు వియోగము కలుగదు. పరిపూర్ణపరబ్రహ్మమును నేను. నీవు తటస్థురాలివగు ప్రకృతివి. మృషాజ్ఞానముచేఁ జూచువారికి మనకు వియోగము కలిగిన ట్లగపడును. ఆకాశవసతిగల వాయువు సర్వత్ర వ్యాపించుచున్నది. జలము తేజస్సు నట్లే వ్యాపించుచున్నవి. పృథగ్భాతయగు పృథ్వి బహిరంతర్భాగములయందు వ్యాపించి యున్నది. మలమువంటి గుణత్రయముచే వికారరహితుఁడ నగు నేను వికారవంతుఁడనుగాఁ జూడఁబడుదును. నీవు నట్లే నన్ను భావింపుము. నేను నాకు నను భేదభావము మదిఁ గల్గినపుడు రెండవది కనంబడును. అరణ్యము నడుమనున్న ప్రాణిదృక్కు దట్టమగు చెట్లనీడనుండి రవిని జూడఁజాలదు. ఇంచుక యవకాశము దొరకినఁ జూడఁగలదు.' అట్లే ప్రాణి ప్రధానగుణసమా

---

* యత్రాహం త్వం సదా తత్ర విశ్లేషో నహి చావయోః, పూర్ణం బ్రహ్మ పరం చాహం తటస్థా త్వం జగత్ప్రభుః=అని మూలము.

వేశము గల్గుతఱిఁ బరమాత్మను జూడఁజాలదు. ఆయావర
ణము పోఁగాఁ గాంచఁగల్గును. సంసర్గము వదలగా బంధములు
వదలును. అదియే ముక్తిమార్గము. ఈ రెండును మనఃకారణ
ములు. మనోజయమున సర్వవిజయము గల్గును. అసంగుఁడై
నేనుతప్ప నింకెవ్వరుండఁగలరు? పరాత్పరమును గుఱించిన
మనోభావము ఏకాంతస్థితిని గల్గును. కావున నాయందుఁ బ్రేమ
యే ప్రధానముగా నుంచఁదగును. ప్రేమముతో సమానమై
నది నాదయకుఁ బాత్రమైనది వేఱొకటి కానరాదు.

అని శ్రీకృష్ణుఁడుపలుక నాలకించి యారాధాదేవి సుప్ర
సన్నయై గోపికలంగూడి శ్రీహరిని భక్త్యతిశయమునఁ బూజిం
చెను. వివిధభంగుల నలరించెను. సాక్షాత్పరమేశ్వరునిగా
ధ్యానించెను. తాను ప్రకృతియే యన్న పూర్వవృత్తాంతమును
స్మరించెను. రాత్రియం దించుక గడచెను. శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము
రాసమండలవిహారమున రాధిక నలరింప నెంచెను. రాధను
గోపికలంగూడి రాసమండలమున కరిగెను. అందు మురళీనాద
మొనరించెను. ఆ యమునాతీరమున మనోహరమగు నారాస
మండలమున మనోజ్ఞవేణునినాదము చేయఁగా రాసగోపికలభ్యర్థ
ర్థింపఁగా నానందమందుచు రాధికంగూడి యథోచితవిహార
ముల నొనరించెను. గోపికలెల్ల శ్రీకృష్ణుంగూడి రాసక్రీడను
గావించిరి. * ఆసమయమున నారాసమండలమున నెందఱుగో
పికలుండిరో యన్ని రూపములఁ దాల్చి కృష్ణుఁడు రాసనృత్యము
గావించెను. బృందావనపతి కదా శ్రీగోపాలుఁడు. క్షణమ్మా

---

* యావతీర్గోపికా రాసే తావద్రూపధరో హరిః, రేమే బృందావనే
దివ్యే హరిర్బృందావనేశ్వరః=అని మూలము.

పురమంజీరుఁడై వనమాలాలంకృతవక్షుఁడై పీతాంబరమును దాల్చి పద్మహారము మెఱయఁగాఁ బ్రభాతార్కకిరీటమును ధరించి మెఱుపుఁదీఁగెల నపహసించునట్టు లలరారురత్నకుండలములు తమ కాంత్యంకురముల గండస్థలములపై నర్తనము చేయించుచుండఁగా మనస్సునకుఁ బరమానందమును గల్గించు మురళి నూఁదుచు నటవేషమును దాల్చి కౌస్తుభరత్నము హృదయభాగమున వింతకాంతుల వెలయించుచుండ మన్మథ మన్మథుఁడై రాధికంగూడి నాట్యకేళిం దేలెను. శచీదేవీ సహితుఁడై యింద్రుఁడు స్వర్గమున నున్నయట్లు విద్యుల్లతికం గూడిన మేఘము గగనమున నలరుచందముననుు, బృందాదేవిం గూడి బృందావనేశ్వరుఁడగు నాగోపాలబాలుఁడు రాసమండలమునఁ బ్రకాశించెను. రాసమండలనాట్యవిహారము కాఁగా బృందావనమునెల్లఁ గాంచుచు యమునాపులినతలంబులం గనుఁగొనుచు నుద్యానవిశేషములను వనములను బ్రీతిమైఁ దిలకించుచు నాదరమున గోపికలం గూడి రాధాంబిక వెంటరాఁగా గోవర్ధనాచలమునకుం బోయెను. ఆ హరివెంట గోపికాశతయూథములు పోవుచుండెను. వారింగాంచి వారిరాకముందు చేయఁదగు కార్యమున కంతరాయమని తలంచి రాధతో నదృశ్యుండయ్యెను. వారెల్ల నందందుఁ దిరుగుచు శ్రీహరి ధ్యానించుచు నుండిరి.

గోవర్ధనాచలమున కించుకదూరమున యోజనత్రయ విస్తృతిగలిగి శ్రీఖండగంధయుతమై తనరారు రోహితాద్రికి రాధంగూడి పోయెను. అందలి లతాకుంజనికుంజములఁ గనుఁగొనుచు సుందరీమణికిం జూపుచు మధురోక్తులు పలుకుచు

రాధిక యానందపరవశయై వెంటవచ్చుచుండఁగాఁ గాంచనల తికావృతమగు నాపర్వతమున విహరించెను. అందొకసరోవరము కలదు. అది బదరీనాథునిచేఁ బూర్వము నిర్మింపఁబడినది. దాని యంద మున్నదున్నట్లు పలుక నెరికే నశక్యము. అందుఁ బెళుకుచేపలు నడయాడుచుండును. కూర్మములు మందగతులఁ గ్రీడించుచుండును. మొసళ్లు లోలోనం దిరుగుచుండును. హంస సారసాదిపతత్త్రివర్యములు సుందరమందగమనములఁ గనుఁగొనఁదగినట్లు విహరించుచుండును. వేయిదళములుగల కమలము లందు సదా వికసించియే యుండును భ్రమరములు ఝుం కారముల దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ జేయుచుండును. పుంస్కోకిలాలాపములు శ్రవణపర్వ మొనర్చుచుండును. మనోహరసారస పరిమళము ఘ్రాణరంధ్రముల విందునకుఁ బిల్చుచుండును. మందమారుతమెల్లర కాతిథేయ సత్కారముల నొనరించుచుండును. అట్టి దేవసరోవరమున మహాలక్ష్మియగు రాధికం గూడి నందనందనుఁ డానందించుచుండెను.

ఋభుమునికి హరి ముక్తి నొసంగుట.

ఆదేవసరోవరతీరమున నొక్కచోట నొంటికాలిపై నిలువంబడి నియతిదప్పక యొకముని తప మొనరించుచుండెను. ఆతనిని ఋభుఁడని యందురు. మహామునిరే యని యంద ఱామహాత్మునిఁ గీర్తింతురు. సదా శ్రీకృష్ణధ్యానతత్పరుఁడై యమ్ముని ప్రపంచమును మఱచియుండెను. అఱువదియాఱువేల దివ్యసంవత్సరములు నిరాహారుఁడై జలపానము నైనఁ జేయక యమ్ముని యుండెను. ఆమహామునిని శ్రీకృష్ణమూర్తి యందుఁ గనుఁగొనెను. రాధిక యాతనిం జూచి ప్రహాసము మోహమున

నడయాడఁ బ్రాణనాయకుం గాంచి యిట్లు ప్రశ్నించెను. ఈ మునినియతి యచ్చెరువు గూర్చెడు. ఈతనియం దనుగ్రహ మునుపుము. ఈముని భక్తిం బరికింపుము. నా విని శ్రీకృష్ణుఁ డట్లేయని యో ఋభుమునీ! యని యుచ్చైస్స్వరమునఁ బిలిచెను. ఆమాట యమ్మునిమది కెక్కదయ్యెను. ధ్యాననిరతి బాహ్యప్రపంచజ్ఞాన మామునికి లేక యుండెను. ఆవిషయ మెఱింగి శ్రీహరి సూక్ష్మరూపమున మనమున గోచరించెను. ధ్యానమున నాపరాత్పరుంగాంచి యామునివిస్మితుఁడై కన్నులు విప్పి శ్రీరాధామాధవుల దర్శించెను. చంచలాన్విత ఘనము వలె దశదిశల వెలుంగంజేయు నారాధామాధవుల దర్శించి వేగముగలేచి భక్తితత్పరుఁడై ప్రదక్షిణ మొనరించి శిరస్సు వారిపాదపద్మములు సోఁక వందన మొనరించి మిగుల గద్గదాక్షరములతోఁ గూడిన వాక్కు లొప్పఁగా నిట్లు వినుతించెను. శ్రీరాధాకృష్ణుల కిదె వందనము లాచరించెదను. పరిపూర్ణతమ యగు రాధాదేవిని బరిపూర్ణతముఁడగు శ్రీకృష్ణుని సేవించుచున్నాఁడను. నీవు ఘనశ్యాముఁడవు. రాధ ఘనశ్యామలాంగి. ఇట్టి మీ యిరువురను గొల్చువాఁడను. శ్రీకృష్ణా! నీవు రాసేశ్వరుఁడవు. ఈరాధ రాసేశ్వరి. ఇట్టిమిమ్ము వినుతింతును. గోలోకవిహారివి. ఈమె గోలోక లీలావతి. ఈదేవి యనేక బ్రహ్మాండనాయిక. నీ వనేక బ్రహ్మాండనాయకుఁడవు. ఇట్టి మీపాదపద్మముల భజింతును. భూభారహరణార్థము భూలోకమున నవతరించినట్టియు, నా తపఃఫలము నొసంగ నిచ్చట సాక్షాత్కరించినట్టియు నితరేతరాధారరూపములు గలట్టియు, హరిరాధికల నంబరఁగు నపూర్వదంపతులగు మీకుఁ గై మోడ్పులర్పింతును.

నామె శాపఫల మనుభవింపఁ గలదనియుఁ దనమహిమమును బ్రత్యక్షమున నామెకొసంగిన మోహపాశములకుఁ దగులనిమన స్సు కలదగుననియు భగవంతుని భావము. కావున నీ పుణ్యచరిత్రమునుండి యిట్టి మహత్తరవిషయములఁ దెలిసికొనవలయును. తెలిసికొనినంతమాత్రమునఁ బూర్ణఫలము గలుగదనియు దాని నభ్యసింపవలయుననియు నదియే యత్యుత్తమమనియు నెఱుంగఁ దగును. ఇంక నీచర్చనూని యుపరి తనవిషయమును వ్రాయఁ బూనెదను. దాన శ్రీరాధామాధవుల యత్యద్భుతచరిత్రము తెలియఁగలదు. ఆ పుణ్యతమచరిత్రమును శ్రద్ధధానులరై పఠింపుఁడు. మనస్సు నేకాగ్రతనొందఁ జేయఁ బ్రయత్నింపుఁడు.

ఋభుచరిత్రాంతర్గత నారదచరిత్రము.

* ఆయద్భుతవృత్తాంత మెఱింగి రాధిక ప్రాణేశుం గాంచి యిట్లని ప్రశ్నించెను. శ్రీకృష్ణా! ఈముని పరమధన్యుఁడు. నీయం దధిక ప్రేమవంతుఁడు. నీసారూప్యము నొందెను. నీవును బాష్పవారిపూర్ణ నేత్రుఁడ వైతివి. పాపహరణా! ఈ మునిశార్దూలుని దేహమును సంస్కరించు టొప్పుఁగదా. ఈదేహము తపస్సమాధిచేఁ బ్రజ్వలిజ్వలనాకృతియై మెఱయుచున్నది. అని రాధిక ప్రశ్నింపఁగా శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరముచెప్పునంతలో నాదేహము నదీరూపమై పాపమును వహించుచు నారోహితగిరిఁ బ్రవహించెను. రాధాంబ యత్యంతవిస్మయావిష్టహృదయ యయ్యెను. కావున నందనందనునితో నిట్లు పలికెను. జగన్నాథా! ఈ మహామునితనువు నదీరూప

---

* ఇక్కథ గర్గసంహిత మధురాఖండము ఇరువదొకటవ యధ్యాయమునుండి సంగ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగనగు.

మును దాల్చెనే. ఏల? నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు గావున నా యీసంశయమును దీర్పుము. అన విని శ్రీహరి యిట్లు పలికెను. దేవీ! ప్రేమలక్షణ యగు భక్తితోఁగూడినవాఁడే మునియని యెఱుంగుము. కావున నీతనువు ద్రవత్వము నొందెను. నిన్నుఁ గూడి యున్న వరదుఁడనగు నన్నుం గాంచి యీముని హర్షాంబుధి మునింగెను. నేను బూర్వము ద్రవత్వము నొందినట్లే యీ మునియు జలత్వము నొందెను. అని పలుక రాధమాట కడ్డము వచ్చి యో దయానిధీ! దేవదేవా! నీవేల ద్రవత్వము నొందితివి? నాకెంతో సందియము తోఁచెను. దానిని దొలఁగింపుము. అనివేఁడ నామె సంశయములఁ దొలఁగింపఁ బూని శ్రీకృష్ణుఁ డిట్లు పలికెను.

మహాదేవీ! పురాతనేతిహాసము నుదాహరించెద. ఆలకింపుము. దానిని విన్నంతనఁ బాపతూలము లెగిరిపోవును. నా నాభిపంకజమునుండి మున్ను ప్రజాపతి యగుబ్రహ్మ యుదయించెను. నావరప్రభావసముపగతశక్తియై యావిరించి ప్రకృతిని సృజించెను. బ్రహ్మ యూరుభాగమునుండి నారదుఁ డావిర్భవించెను. భక్త్యతిశయమున నాపాదముల నాశ్రయించి మహానందమున భూమి నెల్లెడలఁ దిరిగెను. ఒకానొకప్పుడు ప్రజాపతి యగుబ్రహ్మ నారదుం గాంచి యిట్లులడిగెను. మహామతిమంతుఁడా! నారదా! ప్రజలఁ బుట్టింపుము. వ్యర్థముగా భూమిదిరుగు టుడుగుము. అనవుడు నామాటలు విని నారదుఁడు జ్ఞానతత్పరుఁడై యిట్లుత్తరమిచ్చెను. తండ్రీ! ప్రజల సృజింపను. శోకమోహాదికారిణిగదా ప్రజాసృష్టి. హరిభక్తి వివరించెదను. హరికీర్తనము చేయుచుందును. నీవును బ్రజాసృ

ష్టిని వదలిపెట్టుము. విశేషించి దుఃఖాతురుఁడ వైతివి. అని భాషించు నారదుం జూచి యానలువ క్రుద్ధుఁడై పెదవు లదరుచుండ నిట్లు శపించెను. దుర్మతీ! సర్వదా గానరతుఁడవై కల్పకాలము గంధర్వుఁడవై యుండుము. రాధాదేవీ! ఆమాట బ్రహ్మనోటినుండి వెడలఁగనే యానారదుఁ డుపబర్హణుఁ డను గంధర్వుఁ డయ్యెను. గంధర్వపతియు నయ్యెను. స్వర్గమున నొకకల్పముమాత్రము గంధర్వపతియై యుండెను.

ఒక్కనాఁడు బ్రహ్మలోకమునకు స్త్రీపరివృతుఁడై యా గంధర్వపతిరూపముననున్న నారదుఁ డరిగెను. సుందరీమణు లయందు మనస్సుంచి తాలవివర్జితముగా గానము చేసెను. అదివిని మరల బ్రహ్మ యానారదుని శూద్రయోనిం బుట్టుమని శపించెను. ఆకారణముననే నారదుఁడు దాసీపుత్త్రుఁడుగాఁ బుట్టెను. సత్సంగవశముననే పూర్వము బ్రహ్మపుత్రత్వము నొందెను. నాయందలి భక్తిభారమున గానము చేయుచు భూమి నెల్లఁ గ్రుమ్మరుచుండెను. మునీంద్రుఁడు విష్ణుభక్తుఁడు వత్సప్రియుఁడు జ్ఞానభాస్కరుఁడు నయ్యెను. విశేషించి వచింపనేల? నామనస్సు నారదుఁడనియే తలంపుము. ఒకానొకప్పుడు నారదముని లోకములఁ గాంచుచుఁ దిరుగుచు నిలావృతమను భూఖండమును జూడఁబోయెను. సర్వత్ర గతికలవాఁడు కదా. ఏచోట జంబూనది ప్రవహించెనో ఏ నదియందు జంబూఫలరసము కలియుచుండునో ఆచోటికిం బోయెను. ఆనదిఁబుట్టిన స్వర్ణమే జాంబూనదమనఁ బిలువఁబడునని యెఱుంగుము.

ఆదేశమున వేదనగరము గలదు. అది రత్నప్రాసాదనిర్మితము. అందు దివ్యనారీనరు లుందురు. ఆనగరవరము నార

డుఁడు గాంచెను. అందు గొందఱుమనుష్యులు పాదరహితులు. కొందఱు గుల్ఫరహితులు. మఱికొందఱు జానుశూన్యులు. కొందఱు విజంఘులు. ఇంకను గొందఱు జఘనశూన్యులు. కొందఱు కృశోరువులు. కొందఱు పొట్టివారు. కొందఱు దంతరహితులు. కొంద ఱున్నతస్కంధులు. కొందఱు నతాననులు. కొందఱు వికంఠులు. స్త్రీలు నిట్టే యంగవిరహితలుగ నుండిరి. నారదుఁడు వారినెల్లం గాంచి యోహో! ఇదేమిచిత్రమని తలంచెను. మీరెల్లఁ బంకజముఖులు. దివ్యదేహులు శుభాంబరులుగ నున్నారు. దేవతలా, ఉపదేవతలా లేక సిద్ధులా, అని యడుగుచు దివ్యగానపరాయణులై వాదిత్రములం గూడియున్నవారు. అట్టులయ్యు మీలోఁగొందఱు భంగాంగులై యున్నారే. హేతువేమో నాకుం దెల్పుఁడు. అని ప్రశ్నింప నారదునిం జూచుచు దీనాననులై వారు "మహామునీ! మా తనువులయందు స్వతస్సిద్ధముగా నొకదుఃఖము గల్గెను. ఎవఁడు దీనిఁ దొలఁగింపఁగలఁడో వానియెదుటనే చెప్పఁదగినది. మేమెల్ల రాగములము. సదా వేదపురమున వసించువారము. ఇట్టి మాకంగభంగము కల్గినది. దానికారణమాలకింపుము. హిరణ్యగర్భున కొకకుమారుఁడు గలఁడు. ఆతనిపేరు నారదుఁడని. ప్రేమోన్మత్తుఁడై యాముని కాలనియమమును బాటింపక యకాలమున ధ్రువపదములను బాడుచు నీభూమినెల్లఁ దిరిగెను. ఇచ్ఛానుసారము ప్రవర్తించువాఁడు-దుష్కాలమున విస్వరములుగాఁ దాలశూన్యముగా గానము సేయుటచేత విమానములనుండి పడితిమి. దాన నంగములు [illegible]ము లయ్యెను." అని పల్కి యూరకుండిరి. ఆమాట

విన్నంతనే నారదునకు విస్మయము మదిఁ దోఁచెను. నడచుచుఁ బరిహాసోక్తుల నిట్లు పల్కెను. రాగములారా! ఆముని కేకారణమునఁ గాలతాళజ్ఞాన మలవడును? స్వరయుక్తమగు నాజ్ఞానము కలుగునో నాకుం దెలుపఁగలరా? అన విని యారాగము లిట్లు బదులిడెను. వైకుంఠనాథుని సాహాత్ప్రియురాలు సరస్వతి యగు. ఆమె యెప్పుడాముని కీవిషయము శిక్షారూపముగాఁ దెల్పునో యప్పుడాముని కాలజ్ఞుఁ డగును. అన విని నారదుఁడు దీనవత్సలుఁడై సరస్వతీప్రసాదార్థము గిరివరమున కరిగెను. దివ్యవర్షశతము దుష్కరమగు తపస్సాచరించెను. ఆహారమును మాని జలపానము చేయక వాణీధ్యానతత్పరుఁ డయ్యెను. ఆపర్వతము శుభమనుపేరు గలదయ్యును నారదశైలమనఁ బ్రసిద్ధిని గాంచెను. తపస్సు పూర్ణముకాఁగా వాగ్దేవియగు శ్రీసరస్వతి ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆమెయే విష్ణుప్రియ యగు. ఆపరమేశ్వరిం గాంచినంతనే త్వరపడి లేచి నతాననుండయి తద్రూపగుణమాధుర్యస్తుతి నీప్రకారము చేసెను. రవికోటిభాసమాన రత్నతాటంకకేయూరకిరీటకంకణములఁ దాల్చి స్ఫురత్క్వణన్నూపురరావములచే నలరారుచుఁ గోటిశశాంకుల ధిక్కరించు ముఖముగల యో సరస్వతీ! నీపాదములకు వందన మాచరించెదను. కలహంసగతులఁ గ్రిందుసేయు పదగతివిశేషముల నొప్పుచు నిర్ధౌతముక్తాఫలహారవితతి ధరించిన కరుణానీరధివగు సరస్వతీదేవీ!నిన్ను భజించువాఁడను. వరాభయపుస్తకవల్లకీకుల ధరించిన కరసరసిజద్వయముగలిగి శుభముల నీయఁజాలి జగత్స్వరూపురాలవై బ్రహ్మమయివై యలరారు నీ దివ్యరూపమును ధ్యానించువాఁడను. తరంగితక్షౌమదుకూలమును ధరించిన

మహాదేవీ! అతిశయశుభఫలప్రదమగు స్వరజ్ఞానమును బ్రసాదింపుము. దానిచే నందఱికన్న మిన్ననై నిరుపమరాగమండలమును సేవింతును. తల్లీ! కరుణించి నాకీవరము ననుగ్రహింపుము. అని ప్రార్థించెను.

రాధా! ఈస్తోత్రము జాడ్యాపహారణక్షమము. ఎవఁడుగాని ప్రాతఃకాలమునఁ బఠించునో వాఁడు విద్యావంతుఁడగును. అంత వాగ్దేవి ప్రసన్నాత్మయై మహాత్ముఁడగు నారదునకు దేవదత్తమగు వీణియను స్వరబ్రహ్మవిభూషితంబును రాగములచేతను రాగిణులచేతను వానిపుత్త్రులచేతను దేశకాలాదిభేదములచేతను దాలమానములచేతను గూడినదియునైనదాని నొసంగెను. అది ఏబదియాఱుకోట్ల భేదములచేతను, అంతర్భేదములచేతను గ్రామములచేతను నృత్యములచేతను వాదిత్రములచేతను మూర్ఛనలచేతను గూడి యావీణియ మెఱయుచుండెను. శ్రీసరస్వతి వైకుంఠప్రియురాలు. కావున నారదునకుఁ జక్కఁగా శాస్త్రపద్ధతుల నేర్పెను. రాగమండలమున నద్వితీయునిగా ముని నొనరించెను. విష్ణువల్లభ వైకుంఠమున కరిగెను.

నారదచరిత్రము.

* ఆమీఁద గంధర్వరూపమున నున్న యానారదముని యీ రాగరూపమనోహర గుహ్యావిషయము దీని నెవరికీఁదగునని బుద్ధినాలోచించుచు గంధర్వనగరమున కరిగెను. అందుఁ

* ఇదియు గర్గసంహిత మధురాఖండము ఇరువదిరెండవయధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగనగు.

దుంబురుఁ డనుగంధర్వుని శిష్యునిగా గ్రహించి యావిద్య నెల్ల నిచ్చెను. నాగుణకీర్తనము నుపదేశించెను. వీణావాదన పద్ధతి నెఱుకపఱచెను. ఆవల నీమహావిద్య నెవరియెదుట గానము చేయఁదగును. ఇది గానరూపమగు మనోహరకళ కదా. దీనిని వినఁదగిన పాత్రమెవ్వరని వెదకుచు నారదముని శక్రు సభ కరిగెను. అందు నింద్రుఁ డనిర్వృతుఁడై యుంటనెఱింగి తుంబురుంగూడి సూర్యలోకమున కేగెను. అందు రవి స్యందనముతోఁ బరుగిడుచుండెను. ఆతనింగాంచి యీతఁ డిద్దానివినఁ బాత్రుఁడు కాఁడని శంకరుపార్శ్వమున కరిగెను. అందుఁజని శంకరుని జ్ఞానతత్వజ్ఞునిగను ధ్యాన స్తిమితలోచనుఁగను దెలిసికొని బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెను. సదా సృష్టికార్యవ్యగ్రుఁడై యున్న యాపరమేష్ఠిని గనుంగొని వైకుంఠమునకేగి సర్వలోకనమస్కృతుఁడగు నారాయణమూర్తిం జూచెను. ఆతఁ డేభక్తునికొఱకో యెచ్చటికోపోవ నుంకించుచుండు టెఱింగి భక్తవత్సలుఁడగుట నాతురపడి యెందో పోవనున్నాఁ డీతఁడు విననర్హుఁడు కాఁడని నిశ్చయించి తుంబురుంగూడి పోయెను. వృషభానుపుత్రీ! యోగీశ్వరులకు మూఁడులోకములలో బాహ్యాభ్యంతరములయందు గతిగలదని చెప్పుదురు. కర్మములచే వారు కట్టఁబడరు. కోటిబ్రహ్మాండముల దాఁటి యామునీశ్వరుఁడు ప్రకృతికంటె నుత్తముఁడగు భగవంతుఁడుండు గోలోకమునకుఁ బోయెను.

విరజానదీకల్లోలమాలికల దాఁటి మనోహరబృందావనమునకుం బోయెను. దానికిసమాన మదియేగాని రెండవది కానరాదు. భృంగఝంకారనినాదము లా బృందారణ్యమున మిక్కి

లిగనుండును. వసంతర్తు వందు సర్వదా వెలసియుండును. లతా గృహవితానము లటఁ గన్పడును. అందున్న గోవర్ధనాద్రిని గాంచెను. అందు నానికుంజమునకుం బోయెను. అందు మీ రెవ్వరు? ఏకార్యమునక రుదెంచితిరి? అని సఖిబృందము ప్రశ్నింపఁగా సంతుష్టులై వారిరువురు తమవచ్చినవిధ మెఱింగించిరి. ఓ రామామణులారా! మేము గాయకులము. అందు నేర్పుఁ లము. వీణావాదనదక్షులము. పరిపూర్ణతముఁడై రాధాకాంతాయుతుండగు శ్రీకృష్ణుని దర్శించి యాపరమపురుషుని కీగానకళఁ బాడి వినిపించిపోవ వచ్చితిమి. మేము స్తుతిపాఠకులము. తుంబురునారదులను పేరుగలవారము. అని తమవృత్తాంతమును దెలిపి యీవృత్తాంతమును శ్రీకృష్ణపరమాత్మకుం దెల్పుఁడని తెలిపిరి.

ఆసఖిమణులు తద్వార్తను నా కెఱింగించిరి. నేను రానుమతినీయ మదాజ్ఞానంతర మాచేడియలు మృదువాక్కుల లోనికిం బోవచ్చునని తెలుప వా రిరువురు వచ్చిరి. నానివాసమగు నికుంజాంగణము కోటిభాస్కరతేజో విరాజితము. కౌస్తుభమణిస్థగితము. అందుఁ జామరములు వీవఁబడుచుండెను. ముక్తామణి కోటిఖచితశ్వేతఛత్రము క్రింద మహాపద్మస్థితుఁడనగునన్ను నిన్నును దుంబురునారదులు గనుంగొనిరి. ప్రదక్షిణక్రమముగా నమస్కరించిరి. మదాజ్ఞఁ గొని కూరుచుండిరి. నాగుణగేయములఁ బాడ నారంభించిరి. నారదుఁడు వీణెయమీటుచు స్వరయుక్తముగాఁ బాడెను. అది యద్వితీయము. తుంబురుఁడుకూడఁ బాడెను. ఆగానమునకుఁ బరమసంతుష్టుఁడనై శిరఃకంపముచేసి శ్లాఘించితిని. ప్రేమాన్వితమతినై నన్ను వారి

కొసంగి జలత్వమొందితిని. ఏజలము నాశరీరమునఁ బుట్టినదో యది బ్రహ్మద్రవమని పెద్దలు పిలుతురు. ఆ బ్రహ్మద్రవముననే కోటి కోటి బ్రహ్మాండములు పొరలాడుచుండును. స్వర్గఫలంబుం బోని యత్యున్నతమగు తజ్జలమునఁ బ్రకాశగర్భమగు నీబ్రహ్మాండము మత్ప్రదమని యెఱుంగుము. దానిని భేదించుకొని యామన్వంతరమున వచ్చిన నాపాదోదకమునే స్వర్ధుని యనియు నాకాశగంగ యనియు నందురు. పాపహారిణియగు గంగాతరంగిణి యదియే యని నమ్ముము. ఆ గంగానదియే యంబరమున మందాకినియనియు, భూలోకమున భాగీరథియనియు, పాతాళమున భోగవతియనియు నీ మూఁడుపద్ధతుల నలరి త్రిపథగామినియనఁ బ్రఖ్యాతిం గాంచినది. దానిలో స్నానము చేసినను, దూరముననుండి పలుమాఱు భక్తియుక్తులై స్మరించినను రాజసూయాశ్వమేథాదిక్రతుఫలము దొరకుట దుర్లభమనం జనదు.

ఎవరుగాని శతయోజనదూరముననున్నను గంగాగంగా యని పలుకుదురో వారి సకలపాపములు నశించును. విష్ణుసాయుజ్యము లభించును * గంగాదర్శనమున శతజన్మపాపములు తొలఁగును. జలపానమున రెండువందలజన్మముల పాపములు నశించును. స్నానమున సహస్రజన్మపాపములును గలియుగమునఁ దొలఁగును. జాహ్నవీనదిని దర్శించువారి జన్మము సఫలము. ఏనరులు కలియుగమున జాహ్నవీనదిని జూడరో వారిజన్మములు వ్యర్థములు సుమీ! రాధికా! నీభయమున

* దృష్ట్వా జన్మశతం పాపం పీత్వా జన్మశతద్వయం, స్నాత్వా జన్మసహస్రేణ హంతి గంగా కలౌయుగే = అనిమూలము.

విరజాంగన నదీరూపమును దాల్చెనో విరజాతనయులును నదీ
రూపములఁ దాల్చిరో విష్ణువెట్లు కృష్ణానదీరూపమును ధరిం
చెనో సదాశివుఁడెట్లు వేణీనదీరూపమును వహించెనో బ్రహ్మ
కకుద్మినీనదీరూపధారి యయ్యెనో అప్సర గండకీతరంగిణి యెట్ల
య్యెనో అట్లే యీ ఋభుమునియు నదీరూపమును ధరించెనని
తెలియవలయు. ఎవరికిఁ బ్రేమ లక్షణయగుభక్తి నిలుకడఁగాం
చునో వారు నదీరూపు లగుదురు. సంశయములేదు. ఈ చరి
త్రము పరమపవిత్రము. పాపలతాలవిత్రము. దీనిని వినిన సన్ని
లోకములను దాఁటి నాలోకమున కేతెంతురు. అని ఋభుచరి
త్రమును దెలిపి రాధాదేవినిగూడి యాపర్వతమునుండి మాలతీ
వనమునకుం బోయెను. భక్తవత్సలుఁడగు భగవంతుఁడు గోపి
కావిరహము నెఱింగెను. కావున వారి మనోవ్యథను దీర్చ
పొంటె యమునాపులినమున కరిగెను. అందందు శ్రీకృష్ణుని
వెదకుచున్న గోపిక లాతురంబున గతవ్యథలై నీలమేఘశ్యా
ముఁడగు నాలీలామానుషవిగ్రహుని మెఱపుఁదీఁగెలు ఘనము
నాశ్రయించిన చందమున నాశ్రయించిరి. యమునాతరంగిణీ
తీరమునఁ గనుపట్టు బృందావనమున శ్రీకృష్ణుఁడు గోపికానికు
రుంబపరివేష్టితుఁడై వంశీనాదముఖరితదిగ్వలయుఁడై వేడుకఁ
గాలముపుచ్చెను. ఆవేణునాదమున గోపికలు మూర్ఛితలైరి.
నది వేగరహితయయ్యెను. పక్షులు కదలకయుండినవి. దేవతలు
మౌనముద్రలం దాల్చిరి. దేవాధీశులందఱు స్తంభితాంతఃకరణు
లైరి. తరువరములు జలత్వము నొందినవి. జగంబంతయు నిద్రా
త్వము నొందెను. రాధికకు గోపికలకును మనోరథంబగు రాస
విహారమును సలిపి శ్రీకృష్ణుఁడు బ్రాహ్మముహూర్తమున

వారింగూడి ప్రమోదమున నందమందిరమునకుం బోయెను. గోపికాజనపరివృతయై రాధికయు నానందమనోరథస్వరూపిణి యగుట వృషభానుని సుందరమందిరమునకు శ్రీహరియనుమతి నరిగెను.

ఆర్యమహాశయులారా! పుణ్యాఖ్యానకుతూహలులారా! ఈ రెండు కథలనుండి మనమూరయందగు విషయములు కొన్ని కలవు. కథాశ్రవణమాత్రము చాలదనియుఁ దత్సారమును గ్రహించి దాని మదిఁ బదిలపఱచుకొనుటయు, శక్త్యనురూపముగ దానినీతి నభ్యసింపఁబూనుటయుఁ బ్రథానములనియు మీ రెఱుఁగనిది కాదు. నేనిపుడు వ్రాయుట మీకు దానిని స్మృతిగోచరము గావించుటకేయని యెఱుంగుఁడు. ముందు నారదచరితమునుండి మనము గ్రహింపఁదగిన విషయమేదని యూహింతము. బ్రహ్మ నారదుని సృజించెను. ఊరుభాగమునుండియే నారదుఁడుదయించెను. ఈమాట వినుచు నులికిపడకుఁడు. ప్రాక్కాలమున సృష్టిపద్ధతి యిట్టిదేయని మహాత్ము లెఱుఁగుదురు. ఇపుడిపుడు కొందఱు తత్త్వజ్ఞు లెఱుఁగుచున్నవారు. ఇంకను వారికిఁ బూర్ణముగాఁ దత్పద్ధతి తెలియలేదని నాభావము. లోకజ్ఞానము రవంతయు లేనివారా క్షేపింతురు. వారి దృష్టికి తొడనుండి యొకముని పుట్టుట వెంటనే మాటలాడుట, జ్ఞానియగుట, లోకములఁ దిరుగుటయను నివి యసంగతప్రసంగములుగాఁ గనఁబడక మానవు. ఏలనఁగా వారికి జ్ఞానము లేదు. వారికింగల జ్ఞానమున నీవిషయ మెఱుంగఁ దరముగాదు. కాఁబట్టియే వారాక్షేపింతురు. దానికి మనము కినియరాదు. కినిసినచో మనము వారికంటెఁ బామరులమే యగు

దుము. తమకు విశ్వాసపాత్రములుగాని విషయములు సర్వా బద్ధములని పలుకుటకుఁ గారణము తెలివితక్కువయేగాని వేఱు కాదు. అట్టివాని నెఱుంగఁదగు జ్ఞానము సంపాదింపఁ బ్రయత్నింపవలయును గాని యున్న యత్యల్పజ్ఞానమునకు సంతృప్తి నొందరాదు. ఇప్పటిచదు వట్టిజ్ఞానము నార్జింప సాధనముకాదు. ఐహికజ్ఞానమునకే యిది చాలదనఁగా నిఁక నింద్రియాతీత విషయముల నది యెట్లు తెలియఁగలదు? ఇఁక విషయమును వినుఁడు.

పూర్వకాలమునఁ బ్రాయికముగా నందఱు జ్ఞానసంపన్నులు. వారికి సదా తపోనిష్ఠపైననే దృష్టియుండెడిది. కామక్రోధాదులు వారికి దూరముగా నుండునవి. కావున వారి చిత్త మతినిర్మలము. సంకల్పములు క్షణక్షణ భిన్నరూపములు గలుగవు. సదా భగవదర్పితమై వారిచిత్తము విషయాంతరములయందుఁ బ్రవర్తింపకుండెడిది. కావున నెప్పుడే నొక వాంఛ వారికిం గల్గిన నది యప్పుడే ఫలించును. సదా విషయాంతరములప్రక్కకే వ్రాలుచుండు చంచలాత్ముల మనస్సునఁగల్గు సంకల్పములకుఁ బరిమితిలేదు గావున నేదియు ఫలింపదు. అట్టివా రితరులసంకల్పములు నట్లే ఫలింపవన్న నమ్మకమున నిట్టి యద్భుతవిషయముల నమ్మరు. వారి నమ్మింప సాధువులు ప్రయత్నింపరని నా విశ్వాసము. ఏలనఁగా వారి కర్మములట్టివి. వానికి లోఁబడియే వారుండవలయును. కర్మఫలముల మార్పఁ బ్రయత్నించుపని భగవంతుఁడే మానినప్పుడు తద్భక్తులు మానకుందురా? సత్కర్మానుష్ఠానమున మానసము నిర్మలమగు. అద్దము ధూళిచేఁ గప్పఁబడినపుడు ప్రతిబింబము నది

కనఁబడునట్లు చేయఁజాలదు. దానిని దుడిచినఁ గనఁబఱుపఁ గలదు. అట్లే దుష్కర్మఫలముల ననుభవించువారి కజ్ఞానాంధకారము సాంద్రముగ మనోదర్పణము నాచ్ఛాదించి యుండును. అది జ్ఞానభాస్కరోదయమునఁ గాని నశింపదు. అట్టివారికడఁ గూరుచుండి యింద్రియాతీతవిషయములఁ దెలుపఁబూనువారి ప్రయత్నము పనిలేనిమంగలి పిల్లితల గొఱిగెనన్న సామెతవంటిది. అట్టివారి కింకను దెలుపఁబూనిన వ్యర్థకాలక్షేపము చేసిన ట్లగునుగదా? కావున వారితో సంభాషింపకుండుటయే సముచితము. అయిన వారికెన్నటికిని దెలియకున్న నెట్లు? వారికి సత్కర్మాచరణబుద్ధి యుదయించు టెట్లు? అన్న ప్రశ్నము రాఁ దగును. సమాధాన మేమనఁగా వారి యసత్కర్మఫల మనుభవమునఁ జాలభాగము క్షీణింపఁగా యత్కించిత్సత్కర్మఫలము పొడసూపును. ఇది నిక్కువము. దాన నించుక సద్గోష్ఠి కతఁడు ప్రయత్నించును. ఆమార్పు సాధువు లెఱుంగుదురు. కాన నట్టితఱి వాని కించుకహితమును బోధింతురు. దాన నాజీవుఁడు వృద్ధికి రాఁదగు కర్మముల నొనరింపఁ బ్రయత్నించును. ఇది యప్రతిహతసిద్ధాంతము. ప్రకృతవిషయము నింక వినుఁడు.

యోగులు జ్ఞానభాస్కరప్రతిధ్వంసితకల్మషాంధకారలేశులు. కావున నెప్పుడో వారికిఁ గాంక్ష గలుగును. అది లోకోపకారమున కగు. సృష్టిచేయుమూహ వారికింగల్గిన నది భగవంతునియాశయమని వారు నమ్ముదురు. కాఁబట్టి యట్టితఱి నా వాంఛాపూర్తికి సంకల్పించి యేయవయవమును వీక్షింతురో యందుండియే యావాంఛ ఫలించును. మానసపుత్త్రు లట్టివారేయని యెఱుంగఁదగు. బ్రహ్మ పరమేశ్వరానుగ్రహ

పాత్రుఁడై సృష్టికార్యమున నియుక్తుఁ డయ్యెను. అట్టితటి సత్పుత్రవాంఛ యతనికిం గల్గెను. తనయూరువు నపుడు చూడఁగా నావాంఛయే తత్తపఃఫలముగా జ్ఞానప్రదుఁడగు నారదాకృతిం దాల్చెను. అతఁడు బ్రహ్మకుమారుఁడని ప్రసిద్ధమయ్యెను. కావునఁ దొడనుండికూడఁ గొడుకు పుట్టునా యని ప్రశ్నింపరాదు.

"గహనా కర్మణోగతిః."

అన్నగీతోక్తి యీవిషయమునే సూచించెడిని. కర్మము పరమేశ్వరస్వరూపము. దానిగతి విశేష మిట్టిదని యెఱుంగఁ దరము కాదు. ఇఁక నారదచరిత్రము నించుక విమర్శింతము.

నారదుఁ డుదయించి జ్ఞానియై తిరుగుచుండెను. భగవతునాజ్ఞ లోకులకు జ్ఞానసంపత్తిని గల్గించువాఁ డుండవలయుననియే. కావున నాతఁ డాపని చేయఁబూనెను. బ్రహ్మ యతఁడు సృష్టిచేయక యూరక తిరుగుచున్నాఁడే యని యూహించి నాయనా! ఊరక తిరుగనేల? ప్రజల సృజింపుము. విశ్వము జనపూర్ణము కావలదాయని హెచ్చరించెను. నారదునివల నెన్నియో కార్యములు కావలసియున్నవి. కావున నారదుఁడు తండ్రికి బుద్ధిచెప్పునట్లు భగవంతుఁడు సంకల్పించెను. వెంట నారదుఁడు తండ్రితో నించుక యసంగతముగా ననఁగా నతని భావమునకు విరుద్ధముగా బదులు చెప్పెను. దాన బ్రహ్మకుఁ గోప ముదయించెను. నీవు గంధర్వుఁడవు కమ్ము. ఒక్కకల్పముండుమని బ్రహ్మ శపించెను. ఇట్లు శాపమిచ్చునట్లు చేసినది, శాపమీాయ మూలకందమగు కోపము బ్రహ్మమదిఁ గల్పించినదియు, భగవత్సంకల్పమే యని దీనిసారము. దీనికి ఫలమేమనఁ

ప్రశ్నింతురా? సమాధానము చిత్తగింపుఁడు. గానకళ లోకమున వెలయవలయు. దానిచే స్తుతిపాఠములు వృద్ధిగాంచును. దానఁ బ్రాణికోటి భగవద్భక్తి నలవరించుకొనును. దానినుండి భగవత్కరుణఁ బడయఁగలరు. ఈయూహ భగవంతుని మదిఁ గలిగినవెంటనే శాపవాక్కు తదనుగుణముగా వెలువడియె. దాన నాముని గంధర్వుఁ డయ్యెను. ఇంతమాత్రమున భగవంతునిసంకల్పము పూర్ణముగా ఫలింపలేదు. గానకళ సంపూర్ణాకృతిం గాంచవలయునని కదా పరమేశ్వరసంకల్పము. అది నెఱవేఱవలసినదియే కదా. కావున నారదుఁ డొకనాఁడు గంధర్వనారీపరివృతుఁడై బ్రహ్మలోకమునకుంబోయి తాళహీనముగా గానము చేసెను. బ్రహ్మకు మరలఁ గోపముకలిగి మరల శపించెను. తత్ఫల మనుభవించుచుఁ దిరుగుచుండఁగా భగవంతుని సంకల్పబలమున నొకయడవిలో నగరమొకఁడు కనఁబడియెను. వేదనగరమని దానిపేరు. వాస్తవముగా నది నగరముకాదు. అందున్నవా రంగహీనులుగా నారదునకుఁ గానఁబడిరి. కారణమడుగఁ దమ రెల్ల రాగములనియు నారదుఁడు తాళవిహీనముగా గానముచేసెనను లోనగువిషయములఁ దెల్పి సరస్వతి నారాధించిన నాకళయందుఁ బూర్ణపాండిత్య మలవడుననియు వా రుపదేశించిరి. నారదుఁడు సిగ్గుపడి సరస్వతి నారాధించెను. ఆమె విష్ణుపత్నియని చెప్పఁబడినది కదా. అదెట్లు? వినుఁడు. విద్యలన్నియు భగవంతుని వశంవదలు. ఈ గానకళాధిదేవత సరస్వతి. క్రొత్తగా సృజింపఁబడునదెల్ల భగవదనుగ్రహపాత్రము కదా. కావున నీ గానకళాధిదేవత సరస్వతి విష్ణుపత్ని యగుట కేమిసంశయము? వేదకళకు సరస్వతి యని సావిత్రి

యనిపేరులు గలవు. ఆమె బ్రహ్మపత్ని యగును నారదుఁ డాసరస్వతి నారాధింపఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. వరమొసఁగి వీణ నిచ్చెను. దానింగొని వినఁదగువా రెవ్వరనివెదుకగా గోలోకమున రాధాకృష్ణులే దీనివినఁ బాత్రులని నారదునకుం దోఁచెను. వారియెదుటఁ బాడెను. ఆతనిశిష్యుఁడు తుంబురుఁడు కూడఁబాడెను. భగవంతుఁ డానందించెను. అనఁగా నేవిద్యగాని కొఱంతలేక నేర్చుకొనఁదగుననియు, దానిని రసజ్ఞులకడఁ బ్రకటింపవలయుననియు నట్లుచేయకున్న నావిద్య యతనికి సత్ఫలము నీఁజాలదనియు దీనిసారము. గోలోకము సంతోషస్థానమనియు "నానందో బ్రహ్మ" యటన్న వేదమున కదియే దృష్టాంతభూతమనియు మన మెఱుంగఁదగును. ఎట్టివారికేని యసత్పథప్రవర్తనము దుష్ఫలము నీయక మానదనియుఁ దానే యధికుఁడనని స్వేచ్ఛగా మెలఁగుట హానిని గల్పించుననియుఁ దనకంటె నధికులే యందఱు నని భావించుట యభివృద్ధిమార్గమనియు నీ కథాద్వయమునుండి మనము నేర్చుకొనఁదగిన నీతులు. ఇంక గంగాప్రభావము నించుక వినుఁడు.

భారతవర్షమున నెన్నియోపుణ్యనదులు గలవు. అందు నగ్రస్థానము వహించినది గంగానదియని సకలపురాణమతము సర్వసాధుసమ్మతము. ఈనదినుండియే హిమాలయ మతిశయ ఖ్యాతిఁ గాంచెను. ఇది స్వర్గమర్త్యపాతాళములయందు నున్న యట్లు ప్రసిద్ధిగాంచినది. మందాకిని భాగీరథి భోగవతి యని వరుసగా దానిపేరులు.

"యజ్జలం మద్వపుర్జాతం తద్వై బ్రహ్మద్రవం విదు":

గోలోకమున శ్రీకృష్ణపరమాత్మ దేహమునుండి గలిగినజలము

అనఁగాఁ బాదోదకమే బ్రహ్మద్రవమను పేరఁ బరఁగెను. అదియే మందాకిని. అదియే భాగీరథి. అదియే భోగవతి. పుణ్యలోకముల గోలోకమెట్టిదో యీనదియు నట్టిదియే. సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణపాదారవిందసంభూతము. శ్రీకృష్ణుఁడు పరబ్రహ్మము. తజ్జనితంబగు నీనదియుఁ బరమపావనము. కావునఁ దన్నదీస్మరణజలపానస్నానాదులకంటె సత్కర్మములు లేవని సాధుపురాణసమ్మతము. దూరముననుండి గంగాస్మరణము చేసినను జాలుననిరి. ఏల! మనస్సు ప్రధానముగదా. మనస్సుచే స్మరించుటయే చాలును. కాయికవాచికములకంటె మనస్సుచేఁ జేయఁబడినకర్మ మనంతఫలప్రదము.

"మనఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః."

అన్నసూక్తి సుప్రసిద్ధమే కదా. ఈ గంగామాహాత్మ్యప్రస్తావమున మఱికొన్నివిశేషములు పొడకట్టినవి. విష్ణువు కృష్ణానదియని, శంకరుఁడు వేణీనదియని, బ్రహ్మ కకుద్మినియని కనుపట్టెడిని. అనఁగా నీనదులలో స్నానము చేయుతఱి నాదేవతాధ్యానము చేయవలయునని దీనిసారము. ఆభావమున స్నానము చేసిననే యనంతఫలము. కాని యూరకస్నానము చేయుట యింత ఫలము నీఁజాలదని మనము గ్రహింపవలయును.

"శ్రుతి. ఆపః పునంతు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మాం."

అన్నశ్రుతి జలము పవిత్రపదార్థములలో నతిపవిత్రములని హెచ్చరించునది. నారాయణమూర్తి యుదకస్వరూపుఁ డనుట సుప్రసిద్ధమే కదా. కాఁబట్టి భగవద్రూపములు జలములని భావించుచు నందు స్నానము చేయవలయుననియు దీని ముఖ్యతమసారము. ఇదియే దీనినుండి మనము గ్రహింపఁదగినవిష

యము. ఇంక నీ చర్చను మాని తరువాతికథను వ్రాయ నాలే ఖినిని నియోగించుచున్నాఁడను.

ఆర్యులారా! రాధామాధవవిలాసము లించుమించుగా నిప్పటికిఁ బూర్తియైనట్లే యూహింపవచ్చును. మరల రాధాచరిత్రము చాలకాలమునకుఁగాని రాదు. ఈ యుపాఖ్యానములకు ఫలముగా మీరెల్ల భక్తియుక్తులరై శ్రీరాధామాధవ విహారములఁ దెలుపుచున్న జయదేవకవికృతమగు నీ శ్లోకరత్నమును శిరసా వహింపుఁడు. హృదయకమలమున వారిని నిలిపి భక్తిమై దీనిం బఠింపుఁడు.

"శ్లో. మేఘై ర్మేదురమంబరం వనభువశ్శ్యామా స్తమాలద్రుమైః
నక్తం భీరు రయం త్వమేవ తదిమం రాధే గృహం ప్రాపయ,
ఇత్థం నందనిదేశతశ్చలితయోః ప్రత్యధ్వకుంజద్రుమం
రాధామాధవయోర్జయంతి యమునాకూలేరహః కేళయః."

గీతగోవిందము.

శ్రీకృష్ణుఁడు నందవ్రజమున కరుదెంచుట.

* భగవంతుఁ డిట్లు రాధాదేవికి మనస్సంతోషమును గల్గించి విరహజనితవ్యథను దీర్చి ముం దిట్టివ్యథ కలుగకయుండ హితముపదేశించి రాధామందిరమునుండి నందమందిరమునకు వచ్చి యందుఁ గొలఁదిదినములుండి మధురానగరమున కరుగఁ బోవ నిశ్చయించుకొనెను. నందునిఁ, దొమ్మండ్రుగుర నుపనందులను, వృషభానుప్రభృతులను, గలావతీయశోదలను, గోపికలను,

* ఇది గర్గసంహిత మధురాఖండము ఇరువదిమూఁడవయధ్యాయము నుండి సంగ్రహీతమని యెఱుంగునది.

గోపాలకుల నుచితరీతి నాశ్వాసించి వారి మనస్సంశయములం బాపి చక్కనిజ్ఞానము నుపదేశించి వారియనుమతి నెట్లో పొంది దివ్యస్యందన మధిష్ఠించి మధురానగరదర్శనత్వరచే నందగోకుల మునుండి బయలువెడలెను. దూరభూమి కరుగుచున్న యాశ్రీహరి వియోగమున కోర్వఁజాలక వ్రజవాసులంద ఱువ్విళ్లూరు కోరికల వెంటఁ బోయిరి. భూమండలమున భగవంతునిసాక్షాద్దర్శనము దుర్లభము. అట్టియెడ సర్వదా చూచుచున్నను వారికిఁ దృప్తియనుమాటయే కలుగలేదు. వారి ప్రీత్యతిశయమును వర్ణింప నెవరితరము? శ్రీధరుని ముఖచంద్రునిఁ జూచు కొలఁదిని వారినయనము లనిమేషములై యుండెను. ఎట్టకేలకుఁ బ్రేమవిహ్వలులై యిట్లు పలికిరి.

శ్రీకృష్ణా! సత్వరంబ రమ్ము. వ్రజముననివసించు మాకెల్ల నీవకదా దిక్కు. దర్శన మిమ్ము. దేవతల కమృత మొసంగినట్లు మా కం దవ్వరగా దర్శనమిమ్ము. యశోద నిన్నుఁజూచియే మహానందము నొందును. ఆమె యానందమునకుఁ గొఱంత కల్గనీయకుము. నందనందనా! వ్రజవాసుల కానందంబన నీవ కదా. జీవనము నీవేకదా. వ్రజమునకు ధనము నీవే. కులమునకు దీపము నీవే. మహాత్ములకు మోహము నీవే. వేసవియందు గ్రీష్మాదిత్యకిరణతప్తులకు శీతలోదకమెట్లో, శీతార్తులకు వహ్నియెట్లో, జ్వరార్తుల కౌషధమేలాగో, మృతుఁడగు మానవునకు నమృతవృష్టి యెట్లో అట్లే వ్రజమునకంతటికి నీదర్శనము జీవనప్రాయము. కావున సర్వదా యిందే యుండుము. విశేషించి పలుకనేల? ఈజన్మమునఁగాని పూర్వజన్మమునఁగాని మే మేమేని సుకృత మొనరించియున్న దానికి ఫలముగా మా

చిత్తములు నీపాదసరోజముల నిలుచుఁగాక. ఏజనులమానసములు నీపదాంబుజములయందు నిలుచునో వారే భక్తులు. నీకుఁ బ్రియులును వారే. నిర్గుణుఁడవయ్యును బ్రకృత్యతీతుఁడవయ్యు భక్తోద్ధారణార్థమే సగుణుఁడవైతివి. భక్తులకంటె శివవిరించులు శ్రీదేవియు నీకుఁ బ్రియులు కారు. నిష్కాములగు మహాపురుషులు బ్రహ్మపదమిచ్చినను వలదని నిన్నే సేవింతురు. యోగులందఱు నైరపేక్ష్యసుఖము శాంతము నీదర్శనమే యని వాకొనుదురు. అని పలుకుచుఁ బ్రేమాతిశయమున నోడలెఱుంగక యేడ్చిరి. శ్రీకృష్ణునింజూచుచు మరల నెపుడు చూడఁగల్గుదుమోయని పలుకుచు నశ్రుజలములు ధారలుగాఁ బ్రవహించుచుండఁగా నేడ్చిరి. భక్తవత్సలుఁడు కాన శ్రీకృష్ణుఁడు నశ్రుపూర్ణనయనుఁ డయ్యెను. అంతట విరహావిహ్వలులై వినతులగు నాగోపకులంగాంచి శ్రీహరి యిట్టులు పలికెను.

ఓ గోకులవాసులారా! నాప్రాణములు మీరే. నాకుఁ బ్రియులు మీరే. నాహృదయము మీయందే యుండును. మధురయం దీదేహముమాత్ర మిుండును. మిమ్మెల్లఁజూచుట కొక్కనెలకు మరలి వచ్చెదను. మనస్సుచే మీకు దూరముండును. అన్నింటికి మనస్సేకదా కారణము. మఱొక్కవిశేషము కలదు. గోపాలకులారా! యాదవులతో యుద్ధమొనరింప జరాసంధుఁడు రాఁ బ్రయత్నించుచున్నవాఁడఁట. నేనిపు డా యాదవులకు సహాయము చేయఁబోవుచున్నాఁడను. కాన మీరు దుఃఖింపరాదు. అని పలికి వారివగపుడిపి వారిని మరలించెను. కాని వారు శ్రీకృష్ణునానతి మీఱఁజాలక మరలి యింటికింబోవుచు మరలిమరలి శ్రీహరింగాంచుచు యశోదానందరాజుల

నొక్కరథముపైఁ గూరుచుండఁజేసి శ్రీదామాదిసఖులను వేఱొక్కరథముపై నెక్కించి తాను రథమెక్కిన శ్రీకృష్ణునిరూపమును మదినిలిపి ధ్యానించుచుఁ జనిరి.

ఉద్ధవుఁడు రథముఁ దోలెను. హరి యాయాయిమనోహరభాగములంజూచుచు నానందించుచు మున్ను తా గోపబాలకులంగూడి విహరించినతావు లివిగదా యని స్మరించుచు నుద్ధవునకుం దెల్పుచు గోవులమేపినతావు లివియని బ్రహ్మ యావుల నంతర్ధానముచేసినతా విదియని మరల నాధేనువు లెప్పటియట్ల కనఁబడిన దీచోటనేయని కనఁబఱచుచు రథగమనమును మెచ్చుకొనుచుఁ దన్నుదర్శించువారి నాదరించుచుఁ బర్వతములను గాననములను దాఁటి మధురానగరమును జేరెను. ఈచరిత్రము పరమపావనము. సదా స్మరింపఁదగినది.

బలరాముఁడు కోలదైత్యుని వధించి మునులకు వరమిచ్చుట.

* మధురానగరమును శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశింపఁగా నందున్నవా రానందపరవశు లైరి. శ్రీహరి మరలరాఁడేమో వ్రజవాసు లడ్డుపడి రాకుండఁజేయుదురేమో యన్నసంశయములు దొలఁగెను. కొలఁదిదినములు సుఖముగాఁ గాలముగడచెను. దినమొకగడియగాఁ గాలము గడచుచుండెనే కాని శ్రీకృష్ణసందర్శనతృప్తి యందెవ్వరి కేదినమునందును గొఱంతగాంచకుండెను. మధురానగరమునకు నించుక దూరముననున్న దేశమునఁ బ్రజలనెల్లఁ గోలనామకదైత్యుఁడు బాధించుచుండెను. వాని బాధల నోర్వఁజాలక ప్రజలెల్ల శ్రీకృష్ణబలరాములకుఁ దెలుపు

* ఈవిషయము గర్గసంహిత మధురాఖండము ఇరువదినాల్గవయధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

కొననెంచి బ్రాహ్మణులంగూడి సతీసుతులం దోడుకొని వచ్చు చుండిరి. వారిబాధలం దొలంగించువా రాభూతలమున నొక్కండేని లేకుండెను. ప్రతిదిన మొకయేడుగా వారు గడపుచుండిరి. దేవతలే నాబాధలం బాపంజాలక మిణకరించుచుండిరి. ఆప్రజల దైన్యమునకు మేఱ లేకుండెను. ఎంతకాలమునకు దిక్కుగానక వారెల్ల రామకృష్ణులకుం జెప్పుకొనం దలంచి సంసారములు మాని ప్రాణములు పిడికిటంబట్టుకొని బయలువెడలి కష్టముల కోర్చి వచ్చుచుండిరి. త్రోవలోని వారికష్టములకుం బరిమితి లేకుండెను. ఎట్లో శ్రమంపడి మధురానగరమున కేతెంచి బ్రదికితిమిరా స్వామీయని హాయి జెందిరి. యాదవులు వారి నాదరించి యుండ వసతులం జూపిరి.

ఒక్కదినము వేగముగాం బరుగిడు నశ్వవర్యమునెక్కి బలరాముండు స్వల్పసంఖ్యపరిజనులంగూడి వేంటలాడు కౌతూహలమునం గానకరిగెను. దీనులై వచ్చుచున్నవారిలో వెనుకం జిక్కినప్రజ లాబలరాముని గాకనెఱింగి పాదములపైంబడి మొఱపెట్టుకొనిరి. హర్షగద్గదవాక్కుల నిట్లు తమబాధలం దెల్పుకొనిరి. మహాబాహూ! రామా! బలరామా! కరుణానీరధీ! దేవాదిదేవా! కోలదైత్యునిబాధల ననుభవింపంజాలక శరణుచొరవచ్చుచున్నారము. ఒకానొకదానవుండు కలండు. వాండు కంసమిత్రుండు. మహాబలశాలి. క్రూరచిత్తుండు. హింసాపరాయణుండు. కౌశారవిభూపాలుండు మాదేశప్రభువు. ఆతనినశ్రమంబున నాకోలదైత్యుండు జయించెను. కౌశారవినగరమును దా నాక్రమించి రాజ్యమేలుచు మమ్మెల్లం బీల్చి పిప్పిచేయుచున్నాండు. కౌశారవిరాజు తద్భయార్తుండై గంగాతీరమున

కరిగి యందెట్లో యున్నవాఁడు. రాజ్యార్థము మీపాదపద్మ ములనాశ్రయింప రాఁదలంచి యున్నవాఁడు. మే మాతనిప్ర జలము. * మారాజునకు రాజ్య మిప్పింపుము. మాబాధలఁ దీర్పుము. మారాజు మమ్మెల్లఁ బుత్త్రులనుగాఁ బాలించువాఁడు. ధర్మాత్ముఁడు. ఆరాజుపాలనమున మారాజ్యము రాజన్వంతమనఁ బరఁగెడిది. కావున మేమెల్ల సుఖులమై యుంటిమి. అట్టిమమ్మును మారాజును గోలదైత్యుఁడు బాధించుచున్నవాఁడు. ఆకడగం డ్లకుఁ దాళఁజాలకయే వచ్చితిమి. త్రిలోకకంటకుఁడగు కంసుని బొలియించిన సోదరులు కదా. తత్సఖుని గోలదానవుని బొలి యించిన భూపీడన మించుకతగ్గును. కోలదైత్యుఁడు జీవించియుం డుదనుకఁ గంసుఁడు చావనట్లే తలంపుము. భక్తరక్షణదీక్షుఁ డవు గదా. భగవంతుఁడవయ్యు మానుషాకృతిం దాల్చితివి. అని గోడుగోడున నేడ్చుచుఁ బలికిరి.

ఆప్రజల దీనవాక్యముల నాలకించి భక్తవత్సలుఁడగు బల రాముఁడు వేఁటతమకముడిగి గంగాయమునా మహానదులనడు మనుండు కౌశాంబీనగరమున కరిగెను. కౌశారవిరాజు పాలిం చుటఁ గౌశారవీ నగరియనియుఁ గౌశాంబియనియు నాపురము ప్రఖ్యాతిం గాంచెను. బలరాముఁడు తనతోఁ బోరనేతెంచుట నాలకించి యాకోలదైత్యుఁడు భీకరాత్ముఁడై యాఁడుకఱచి పది యక్షౌహిణుల సైనికులంగూడి చండవిక్రమమున యుద్ధము చేయవచ్చెను. ఆబల మొకసముద్రమువలెఁ గానవచ్చెను. ఈ బలసముద్రమునందు వడివడిఁ బరుగువాఱు నశ్వములే తరంగ

---

* తత్సహాయం కురు విభో వయం యస్య ప్రజాశ్శుభాః, పుత్త్రవ త్పాలితాస్తేన మహాసౌఖ్యసమన్వితాః=అని మూలము.

ములు, గజరథములు తిమింగిలములు. ఆసేనామహాసముద్రము ను జూచెను. ప్రళయార్ణవముభంగి ధ్వనిచేయుచు వచ్చుచుండెను. వీరభటుల కోలాహలములు మిన్నుముట్టుచుండెను. బలరాముఁ డౌరాయని తలంచెను. దీని నశింపఁజేయఁదగు నని నిశ్చయించెను. ఈ సేనాసముద్రమునకు సేతువీ హాలాయుధమే యగునని తలంచెను. తనబల మత్యల్పము. దానవసేనతో నిది పోరాడఁజాలదని యూహించి వారినెల్లఁ దనవెనుక నుండనియమించి హాలముసలములు సహాయములుగాఁ గొని దాని నెదిరించెను. తనయవతారఫలముగా ముసలప్రహారమున దానిఁ బడలుపడం జేసెను. వీరులు ఘోటకములు గజములు రథములు దానివ్రేటునకుఁ జూర్ణము లగుచుండెను. పరిపక్వఫలముల వలెఁ దలలు క్రిందఁ దొరలాడుచుండెను. నిశ్శేషము చేయఁ గలఁ డీమహాత్ముఁడని హతశేషవీరభటు లాలోచించిరి. ఇఁకఁ దడవుచేయుట పాడిగాదని కాలికి బుద్ధిచెప్పిరి. రణమండల మెల్ల వీరభటవిచ్ఛిన్నమస్తకనిబిడ మయ్యెనుగాని శరీరధారి యొక్కఁడే నందుఁ గనఁబడకుండెను.

అంతఁ గోలమహాసురుఁ డేకాకియై బలరాముని మార్కొనియెను. రాముఁ డొక్కరుఁడే సకలశస్త్రాస్త్రములఁ దాల్చి యయ్యసురుఁడు మార్కొనఁగా నాతఁ డెక్కినగజము మహోగ్రముగాఁ గనుపట్టెను. దాని నొసటఁబెట్టిన సిందూరతిలకము, గండములకుఁబూసిన కస్తూరీలేపము దాని భయంకరాకృతిని మఱింతభయంకరముగాఁ జేయుచుండెను. దానిని బంగరుగొలుసులతోఁ గట్టివేయుట వాడుక. కటిబంధ మెంతోవింతగా నుండెను. దానిచెక్కిళ్లనుండి మదజలము నిరంతరధారలుగా

స్రవించుచుండెను. నాల్గుదంతములు వానికుండుటనైరావతమా యనుభ్రాంతి కల్గుచుండును. ఘంటాద్వయటంకారనాదముల రులకుఁ బెనుభీతిని గల్గించుచుండును. దిగ్గజమునకన్న నది యున్నతమైనది. శబ్దించు కాలమేఘధ్వనివలె దానిఘీంకారము వినఁబడును. దానిచెవులకు రెండంకుశములు తగిలింపఁబడి యుండెను. అట్టి భయంకరమహాగజముపై నెక్కి కోలదైత్యుఁడు బలరామునిమార్కొని యేనుఁగును బైకిఁదోలెను.

కోలాసురుఁడు దానిని దనపై కురవడించుటయు నది మహోత్తరాకృతిందాల్చి యట్టె తన్నుఁ గాలమట్ట నరుదెంచుటయుఁ జూచి బలరాముఁడు కోపోద్రిక్తమానసుఁడై శతమఖుఁడు వజ్రాయుధముచేఁ బర్వతమును ఛేదించునట్లు తీవ్రతరముసలాయుధమున దానిం గొట్టెను. ఆవ్రేటునకే యాదంతావళము భగ్నమై దండప్రతాడితమృద్ఘటమువలె శకలములై ధరఁబడియెను. దాని యవయవము లివ్వివియని యెఱుంగ శక్యముగాకుండెను. రాక్షసుఁడు ధరఁబడి లేచెను. వానిముఖము వరాహముఖము వంటిది. కావనే కోలదానవుఁడనుపేరు వానికిఁ బ్రసిద్ధమయ్యెను. వాఁడు భీకరాకారముఁ దాల్చి రక్తాక్షుఁడయ్యెను. వాఁడు నిశితాగ్రాంకుశమును విసరి బలరామునిపై వైచెను. అది యెందఱనో శత్రువులశిరముల ఖండించినది. ఆయలవాటుననే బలరామునిం జంపనెంచి వాఁడు వైచెను గాని బలుని ముసలాయుధప్రహారమున నూఱుతునుకలై ధరపై రాలెను. దానిపాటుఁగాంచి కోలదైత్యుఁడా గ్రహించి వేయిమంది మోయఁగల భారముగలిగి భయంకరాకృతిఁ గల్గు గద నవలీలఁ గరమునఁ గీలించి బలరాముని హృదయమును

లక్షించి విసరివైచి ఖలుఁడుకావున మేఘనాదమనునట్లు ఘోషించెను. యదూద్వహుఁడావ్రేటునకుఁ గదలక నిలిచెను. భగవంతు నాస్వల్పాయుధ మేమిచేయఁగలదు? లోకులెల్లఁ గనుఁగొనుచుండ నాగదాప్రహార మాతనికిఁ బుష్పప్రహారము గజమునకువలె నించుకయు నొప్పినైనఁ గల్పింపఁజాలదయ్యెను. అంత నవార్యకోపంబున బలరాముఁడాదానవుని మెడకు నాగలిని దగిలించి లాగి ముసలమున మోఁదగా నాతనిశిరస్సు పగుల రక్తప్రవాహమున భూమినిదడుపుచుఁ గ్రిందఁబడుచు నాదానవుఁడు ముష్టిప్రహారమున బలదేవునొప్పించి గతప్రాణునిబోల్కిఁ గనఁబడి యదృశ్యుఁడయ్యెను.

ఇట్లదృశ్యుఁడై యాకోలదానవుండు దైతేయి యనంబడుమాయను గల్పించెను. ఆమాయ యతిభయంకరాకారము గలది. దానఁ బ్రళయవాతము లుద్భవించెను. వానింగూడిన ప్రళయాంబుదములు దోఁచెను. వానిచే నంధకార మఖిలజగంబు నావరించెను. ఆకాశము నిరవకాశ మయ్యెను జపాకుసుమతుల్యరక్తబిందువులు పడఁజొచ్చెను. వెంటనే మహావృష్టి పర్వెను. దుర్గంధమును గల్పించుపదార్థములు పడసాగెను. సురావృష్టియు దానివెంట మాంసవృష్టియు గురిసెను. ఆభయంకరవృష్టిని జూచి యందున్నమానవులెల్ల హాహాకారము లొనరించిరి. బలదేవుఁడాదానవుని మాయామహిమమును జూచెను. క్రోధోగ్రనేత్రుఁడయ్యెను. సమంత్రకంబుగా మహావైరిచమూమారణదక్షంబగు ముసలాయుధమును బ్రయోగించెను. అది సర్వశత్రుప్రయోగముల ధ్వంసముచేయునది. సకలాస్త్రములు తద్దర్శనమాత్రమునఁ జెడును. అష్టధాతుమ

యము. దృఢసారము. దాని తేజస్సు శతయోజనములు వ్యాపించును. ప్రళయాగ్నియో యన నది ప్రజ్వరిల్లు. అట్టి యాముసలాయుధము దశదిశలఁ బ్రజ్వరిల్లఁ జేసెను. ఆకాశము నావరించిన మేఘములు దాని దర్శనమునే పటాపంచ లయ్యెను. రవికిరణప్రసారమున మంచుతుంపురులఁ బోలె మేఘములు శకలములుగా నశించుట చూచువారి కచ్చెరువు నింపెను. అంత బలరాముఁ డాయసురసేనల హలాయుధమునలాగి యొక్కచోఁ జేర్చెను. ఆమంటలు వానినెల్లఁ గాల్చెను. మాయయంత నశించెను. రెండుచేతుల నాదానవాధముని బట్టుకొని బలరాముఁడు గిరగిరఁద్రిప్పి తూలలవమువలె వానిందలంచి భూపృష్ఠమున మోఁదెను. ఆదానవుఁడు పడునప్పటిభారమున భూమండలమెల్ల నల్లలనాడెను. ఆవ్రేటున నాయసురనేత్రము లూడిపడెను. పండ్లు చూర్ణము లయ్యెను. ప్రాణము లీక నీతనువున నుండనేలయని తమదారిన బోయెను. వానిమృతి వృత్రదానవునిమృతివలెఁ గనఁబడియెను. అత్తఱి భూమ్యాకాశముల యందు జయజయనినాదము లుప్పతిల్లెను. దేవదుందుభులు మ్రోఁగెను. పుష్పవృష్టి బలరామునిపైఁ గురిసెను.

ఇట్లు కోలదానవుఁ బొలియించి తత్పరిజనులఁ దునుమాడి యారాజ్యంబు నిష్కంటకంబు గావించి కౌశారవిభూపాలుని బిలిపించి బలరాముఁ డాకౌశాంబీనగరమున నాతని నిలిపి రాజ్యం బెప్పటియట్ల యేలుచుండుమని హితముపదేశించి తనశరణు చొరవచ్చినప్రజల యథాపూర్వముగా నందునునిచి తనకృత్యమెల్లఁ బూర్తికాఁగా నందుండి భాగీరథీస్నానమునలుప నరిగెను. అత్తఱి నాబలరాముని గర్గాచార్యులు

లోనగు పురోహితులు కూడియుండిరి. ఆ స్నానసమయమున నచ్యుతాగ్రజుఁడు బ్రాహ్మణప్రవరులకు గోభూరత్నసువర్ణాదులఁ బెక్కువిధముల నొసంగెను. వారెల్లఁ బరమానందమున నా బలదేవుని వినుతించుచుఁ బోయిరి. బలరాముఁ డేస్థలమున స్నానముచేసెనో ఆచోటు రామతీర్థమనం బ్రఖ్యాతం బయ్యెను. అది మహాపవిత్రమని ప్రఖ్యాతిం బడసెను. కార్తికమాసమునఁ బున్నమయం దా రామతీర్థమున స్నానమొనరించిన హరిద్వారస్నానశతగుణపుణ్యము లభించునని మహర్షులు శాసించిరి.

ఆ రామతీర్థము కౌశాంబీనగరమున కీశాన్యభాగమునందు నాల్గుయోజనములదూరమున నున్నది. సూకరదానవుఁ డేచోటఁ బడి ప్రాణములవదలెనో ఆచోటి కాతీర్థము వాయవ్యభాగమున నాల్గుయోజనములంతదూరమునఁ గలదు. కర్ణక్షేత్రమునుండి యాఱుక్రోశముల దూరముగను, నలక్షేత్రమునుండి యైదుక్రోశములంతదవ్వున నామహాతీర్థము గలదు. పై రెండు క్షేత్రముల కీరామతీర్థ మాగ్నేయభాగమున నుండునని పెద్దలు వచింతురు. వృద్ధకేశియనియు సిద్ధపీఠమనియు క్షేత్రములు ప్రఖ్యాతములు. బిల్వవనముకూడ నందే యుండును. వానికిఁ దూర్పుభాగమున మూఁడుక్రోశములంతదవ్వున నా రామతీర్థముగలదనియు నొకప్రతీతి గలదు.

కోలదానవ పూర్వవృత్తాంతము.

వంగరాజగు దృఢాశ్వుఁడు కురూపుఁడగు రోమశమునిం గాంచి పరిహాసించెను. దాన నామునిని యాగ్రహించి శపించెను. ఆశాపమునకుఫలముగా నారాజు వరాహముఖము కరాళదంష్ట్రలుగల దానవుఁ డయ్యెను. ముఖమునుబట్టియే

కోలదానవుఁ డనుపేరు వానికింగల్గెను. మహాఖలుఁడుకూడ నయ్యెను. కోలముఖుఁడగుట కా మునిశాపమే కారణము. బలదేవప్రహారమున నాయాసురశరీరమును బాసి ముక్తిపద మున కేగెను.

బలదేవుఁ డాతీర్థమునుండి యుద్ధవాది సచివవర్యులం గూడి జహ్నుతీర్థమును దర్శింపఁబోయెను. గంగానది యాచోటనే జహ్నురాజర్షి యజ్ఞవాటమును ముంచెను. ఆక్షేత్రమునఁ బ్రవహించుగంగకు జహ్నుతీర్థమనియు జాహ్నవియనియు నామము ప్రసిద్ధమయ్యెను. ఆపుణ్యతమతీర్థమున స్నానముచేసి యందే కొలఁదిరాత్రులఁ గడపెను. దానిసమీపముననే పాండవుల కతిప్రియమగు నాహారస్థానము కలదు. అచ్చటికరిగి యొకరాత్రి నివసించెను. అందుండి యోజనదూరమున దేవగండూష మనుపేరుగల క్షేత్రమునకుంబోయి యందుఁ దపస్సొనరించుచున్న యొక్కమునిం గాంచెను. అతఁడు బలదేవునిగుఱించియే తపస్సొనరించుచుండెను. ఊర్ధ్వబాహువులొప్ప ముఖము పైకెత్తి యొంటికాలిపై నిలువంబడి ధ్యానస్తిమితలోచనుఁడై తనమూర్తినే ధ్యానించుచున్న తనభక్తుని జూడఁబోయి కుతూహలమున వానిం గాంచెను. వానిం జూచినంతనే యప్పటిరూపమును మాని తన యనంతరూపమును ధరించెను. వానిమదిఁ దోఁచెను. ఆరూపమును జూడఁగనే యామునికి బాహ్యస్మృతి గల్గెను. కన్నులు విప్పి యాయనంతుని మూర్తివిశేషమును దర్శించి పరమసుందరమగు నారూపమున కచ్చెరుపడి పాదములపైఁబడి వందన మాచరించెను. పరమభక్తి వినుతించెను. బలరాముఁ డాతనిశిరమునఁ దనహ

స్తమునిచ్చి వరమడుగుమా యని హెచ్చరించెను. ఆముని యానందపరవశత్వమున నోస్వామీ! నాయందుఁ దమకనుగ్రహము కలిగినట్లైన నే ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడనైన నాకు సర్వోత్తమమై భగవత్సంబంధమై శుకమహాముని వక్త్రనిర్గతమై కలిదోషహారణక్షమమై తనరారు సంహిత ననుగ్రహింపుము. ఇదియె నేఁగోరువరము. అన విని బలరాముఁ డాతని లోకోప కారపరత్వమున కానందించి మునీంద్రా! నీకు భాగవతసంహిత యుద్ధవునిద్వారా లభింపఁగలదు. రాధికాదేవికీర్తి కలియుగ మున నిహపరసాధక మగును. అని వరమిచ్చి యా మాండూక ముని యిట్లు పలికెను.

స్వామీ! బలదేవా! మహాప్రభూ! ఉద్ధవునకేల భాగ వతసంహితోపదేశాధికార మిచ్చితిరి? నాకది లభించు టెప్పుడు? దయచే నీసందియమును బాపుమా. అన బలరాముఁ డోము నీంద్రా! పరమాద్భుతము పరమరహస్యమునగు నొకవృత్తాంత మును దెలుపువాఁడను ఆలకింపుము. ఇపుడుకూడ నాచెంతనే యుద్ధవుఁ డున్నవాఁడు. ఆచార్యసంప్రదాయము ననుసరించి యాయుద్ధవుని నిట దర్శింపుము. ఈ తీర్థయాత్రాసమయమున నీ కుపదేశము విధివిహితము కాదు. నీకుముం దీయుద్ధవుఁ డుప దేష్ట కాఁగలఁడు. నేనీతని కీవిషయమును దెల్పువాఁడను. సంహితాచార్యకత్వమున నుద్ధవునీతని నియోగించితి. దాని కీతఁడు పాత్రుఁడనియే తలంచి నియమించితిని. ఆసంహిత నందాదులకును గోకులమున నివసించు గోపికలకును బ్రీతిని గల్గింప నొనరింపఁ బడినది. అది భగవద్భక్తిమయము. పరాత్ప రుఁడగు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మ మద్దానినొనరింప నాజ్ఞాపించెను. అది

తత్వసారము. ఉద్ధవునకు స్వాత్మసారమును దెలిపి యీకార్యమునకు సర్హుఁడనియె. ఉద్ధవునకు సాక్షాత్కార మొసంగెను. భేద మీయిరువురకు లేదని నమ్ముము. వ్రజవాసు లీతని శ్రీకృష్ణుఁడనియే భావించి విశేషించి పూజించిరి. వసంతగ్రీష్మర్తువులలో గోకులమున సంచరించి శ్రీహరియుపదేశముల వారికిం దెల్పి రాధకుఁగల మనస్సంతాపమును హరించి కృతార్థుఁడై యున్నవాఁడు. వ్రజవాసులంగూడి భూమండలంబెల్లఁ జరించెను. నందాదులకు గోపికలకు గోపులకు సంతాపహారుఁడనఁ బరఁగెను. మంత్రాధికార కుశలుఁడు. సర్వపరికరపరియుతుఁడు. ఒకానొక కాలమునం దీయుద్ధవుఁడు భగవంతుని మదినిల్పి ధ్యానమొనరించుచుండఁగా ధర్మరక్షణార్థమై శ్రీకృష్ణమూర్తి తనతేజము నీతనిమదిఁ బ్రవేశపెట్టెను. ఆతేజస్సు పరమాద్భుతము. ముద్రాధికార మీతనికి సర్వదా కలదు. ఆ యంతర్ధానమునందే యీతనికి భాగవతసంహిత యుపదేశించునధికారమాహరిచే నీఁబడినది. ముం దుద్ధవుఁడు బదరీవనసమీపముననుండు సానుజుండగు ధర్మజునకు నాతత్వమును బోధింపఁ గలఁడు. ఆసంహితయే యర్జునునకుం గలుగఁబోవుసంతాపమును హరింపఁగల్గును. మథురానగరమున వజ్రనాభుఁడను యాదవుఁడు పుట్టఁగలఁడు. ఆవజ్రనాభుఁడు శ్రీకృష్ణపౌత్రునకుం బుత్త్రుఁడై జన్మించును. ఆసంతతి యాదవరాజ్ఞీకుటుంబమునకు సంబంధించినదియే యగునని నిశ్చయింపుము.

మఱియు నీయుద్ధవుని సంతాపహారుఁ డనునమ్మకమున శ్రీహరి భూమినుంచును. కౌరవకులమునఁ బరీక్షిత్తను కుమారుఁడొకఁడు కల్గును. ఆతనికిఁ గుమారుఁ డతితేజస్వి జనమే

జయుఁడు పుట్టఁగలఁడు. ఆజనమేజయుఁడు పితృశత్రుహార మగుయజ్ఞము నొకదానిఁ జేయఁగలఁడు. సంశయ మీవిషయమున లేదు. ఆజనమేజయునకు జ్ఞానసామగ్రియంతయు నీయుద్ధవునివంకనే కల్గును. అప్పుడు భాగవతపురాణవర్యపఠన మారాజుకడఁ గాఁగలదు. విప్రమునీ! శ్రీభాగవతపఠనమువలన, సర్పయజ్ఞ మాజనమేజయుఁడు చేయుటవలనఁ గలుగఁగల సర్పప్రళయ మొకమునివలనఁ గాఁ గలదు. విప్రపూజ జనమేజయునిచే నొనరింపఁబడును. ఆవల నీయుద్ధవుఁ డీపుణ్యక్షేత్రమునకరుదెంచి యొకమాస ముండును. జనమేజయుఁడు నరుదెంచును. అనేకదానము లీక్షేత్రమునఁ జేయఁగలఁడు. మఱియు నారా జుద్ధవునింగూడి యందుండి గంగాతీరగతపుణ్యస్థలముల దర్శించుచు శయానసగరమునందు నివాసము చేయఁగలఁడు. శ్రీగుర్వాజ్ఞచేత సకలపరికరముల నేకరించి యందే యశ్వమేధ మొనరించును. దాన సర్వజేతయు నగు. ఏకచ్ఛత్రాధిపతియై శ్రీగురుశరణము నొందఁజాలును. గంగాతటమునఁ దూర్పుభాగమునఁ బంచక్రోశవిస్తృతభూభాగవర్యమునఁ బరమైకాంతికరూపమున భగవంతుని సేవింపఁగలఁడు. అందు భవరోగనివారిణియగు భాగవతీవార్త సాగఁగలదు. ఆసభయందు మహర్షులుందురు. ఆమహాత్ములసభలో నీవునుండి దానిని వినఁగలవు. దాన శ్రీనిర్మలపదమున కరుగఁగలవు. నన్నుఁగూర్చి తపస్సొనరించితివి. కావున నీరహస్యవిషయములఁ దెల్పితిని. అని మాండూకమునికి వరమిచ్చి బలరాముఁ డుద్ధవాదులంగూడి యచ్చోటువాసి యీశాన్యదిగ్భాగమునకుం బోయెను.అందొక పవిత్ర క్షేత్రమును బంచక్రోశపరిమితమునుగాంచి యందుం

డఁగా నందలిమానులు సంకర్షణుఁ బూజించిరి. ఆపూజాకాల మున దేవత లరుదెంచిరి. మహర్షు లాపూజనుజూడఁ బిలువ కయే యేతెంచిగివచ్చిరి. కోలాసురుని జంపి ఖరాసురుని బొలి యించి హలాయుధమును ధరించి ముసలాస్త్రధారియై సౌందర్య రూపమున లోకులకు దర్శనమిచ్చి తాలాంకుఁ డనునామమును దాల్చినయనంతునకు నమస్కారములు. వారి స్తుతివచనముల నాకర్ణించి వారింగని యభీష్టవరమడుగుఁడనిపలుక వారు హర్షాం బుధినోలలాడుచు నిట్లు ప్రార్థించిరి. బలదేవా! మే మేయేసమయ ములయందు నాపదలఁగుంది భవత్పాదముల స్మరింతుమో అపు డాసకలబాధలు తొలఁగి మేము సుఖంబుండున ట్లనుగ్రహిం పుము. అని వారు ప్రార్థింపఁగా నారాముఁ డో ద్విజదేవత లారా! ఏయేసమయములయందు నన్ను స్మరింతురో శరణాగతు లగు మిమ్మెల్లఁ గలిబాధలంటకుండఁ గాపాడుదును. ఇది సత్య ము. నావాక్కు సత్యవిరహితముగాదని నమ్ముఁడు. ఈచోటనే మీకు వరమిచ్చితిని.నన్ను మీరీతావుననే పూజించితిరి. కావున నిది సంకర్షణస్థాన మనంబడు. కలియుగమున నిది సకలపాపధ్వం సకంబగు. ఇందు స్నానముచేసి దేవతల నారాధించి ద్విజవ ర్యుల కన్నదానముచేసి విష్ణుపూజనముచేయుదురో వారిజన్మమే సఫలము. నిష్కాముకులు ముక్తి నొందుదురు. కాముకులు స్వేష్టఫలముల నొందుదురు. అని యాజ్ఞాపించి వారలనెల్ల నిలిపి సపరివారుండై స్వపురమున కరిగెను. కోలదానవుఁ బొలియించి విష్ణుపదీజలంబుల స్నానముచేసి శ్రీబలరాముఁడు మధురానగర మున కరిగిన యీకథను బఠించినఁ బాపము లడంగును.

మహాశయులారా! బలరామునిమాహాత్మ్యమును వింటిరి. ఇందుఁ గలవిశేషముల నాలకింపుఁడు. బలరాముఁడు దశావతారములలో నొక్కయవతారమెత్తిన విష్ణువుకదా. కొందఱు దశావతారములలోఁ గృష్ణుని జేర్చిరి. కాని కృష్ణావతారమీయవతారములలోఁ జేరినది కాదు. ఆ యవతారస్థితి వేఱు. దాని కింకొక్కటి సమానము కాదు. కావున నాచర్చ యిటఁ జేయను. ఈ కథనుబట్టి బలరాముఁ డవతారపురుషుఁడని తేలుచున్నది. భగవంతుఁ డొక్కపర్యాయము రెండురూపములఁ నవతరించునా? అట్టి తెలివితక్కువపని యేలచేయును? అని కొందఱందురు. కాని వారికిఁ గర్మసిద్ధాంతము మదినాటియుండదని నా తాత్పర్యము. అది మదిఁ బదిలపడియుండిన వా రిట్లనరు. రామావతారమునఁ జావనివానరులు రక్కసులును గొందఱు గలరు. వారెల్ల నీ ద్వాపరాంతమున నవతరించి బలరామునిచేఁ దెగిరి. పరశురాముఁడుండఁగా శ్రీరాముఁ డవతరింపలేదా? ఎవ్వరెవ్వరిచే నేకాలమునఁ దెగవలయునో వారికొఱ కాకాలమున నాయవతారము గలుగును. భగవంతుఁడు కర్మస్వరూపుఁడు కదా. బలరామునిచే మృతినొందుప్రాణుల శ్రీకృష్ణుఁడు వధింపఁగలఁడు కాని స్వోక్తివ్యాఘాత మొనరించిన ట్లగును. కావున శ్రీహరి రామకృష్ణరూపముల నవతరించెనని యెఱుంగవలయును.

బలరాముఁడు మధురానగరమున నుండఁగాఁ దనకొఱకై కాచియున్న జీవుఁడు స్మృతిగోచరుఁ డయ్యెను. వెంటనే శ్రీకృష్ణునిం గూడిపోవక తానొక్కండ బయలువెడలి కతిపయపరిజనులంగూడి వేఁటనెపమునఁ బోయెను. త్రోవలో శ్రీబలదే

వుని వెదకుకొనుచుఁ గౌశాంబీనగరవాసులగు ప్రజ లత్యా ర్తులై వచ్చుచు నెదురుపడిరి. వారిరాక బలదేవుఁ డెఱుంగును. అందులకే కదా పోవుచుండెను. వారియార్తి నాలకించి తనప యనము చాలించినట్లు నటించి వారింగూడి కౌశాంబీనగరమున కరిగెను. ఆప్రజలు తమరాజును గూర్చి పలుకునపుడు,

"పుత్రవ త్పాలితా స్తేన మహాసౌఖ్యసమన్వితాః."

అని పలికిరి. అట్టి యార్తికాలమునఁగూడఁ దమప్రభువును దండ్రివలె భావించిరని వారిమాటలంబట్టియే కానఁబడియెడిని. రాజన నట్టివాఁడే కదా. రాజ్యమే రాజునకుం గుటుంబము. ప్రజలే సంతానము. కావుననే కౌశాంబీనగరాధిపతి నంతగా నాప్రజలు కొనియాడి యాతనికి రాజ్య మిప్పింపుమా యని భగవంతుని బ్రార్థించిరి. ఆకాలపు మానవులస్వభావ మట్టిది. అందఱు ప్రభువులు కాఁగోరునాచార మాకాలమున లేదని దీనిచే స్పష్టము కాక మానదు. న్యాయప్రవర్తకుఁడగు ప్రభువు నకు లోఁబడి ప్రవర్తించు సదాచారమే పూర్వకాలమునఁ గలదని శతశః సహస్రశః పలుకవచ్చును గదా.

కంసుఁడు మృతినొందినను బ్రజలకష్టము లంతము నొందవయ్యెను. తదనుచరులు తద్బంధువులు తన్మిత్రులు ఱితి నందందుఁ గలరు. వారిబాధలన్నిటిని వదలించినఁగాని ప్రజల యార్తి తొలఁగదు. అందుఁ గోలాసురుఁ డొకఁడని యెఱుం గఁదగు. శాపవశమున వంగరాజగు దృఢాశ్వుఁ డొకమహర్షి కురూపమును జూచి పరిహాసించెను. దాన నమ్ముని యాగ్రహ మూని శపించెను. క్షమగల్గియుండుట మునులకు నైజమై యుండ నేల శపించెనన్న ప్రశ్నము రావచ్చును. కాని యా

క్షమ లోకమున కిట్టితటి నుపయోగింపదు. ఆరాజు తొలిజన్మమునఁజేసిన పాపఫల మనుభవమునకు రావలెఁ గదా. అట్టి దుష్కర్మప్రేరితుఁ డయియే యారాజు పరిహాసించెను. ధర్మచరితుఁ డైనను దుష్కర్మము తన్నుఁ బురికొలుప నతఁ డా దుష్కార్య మొనరించెను. ఆకర్మమే యమ్మునిని శపింపుమా యని ప్రోత్సహించెను. కావున నతఁడు శపించెను. మునిని గాంచి నవ్వెనుగాన ముఖాంగము దోష మొనరించెను. కాన నీవు వరాహముఖము భయంకరదంష్ట్రలు గల దానవుఁడవు కమ్మా యని శపించెను. ఆమునివాక్కు మోఘము. కాఁబట్టియే,

"శ్లో. లౌకికానాం హి సాధూనా మర్థం వా గనువర్తతే,
ఋషీణాం పునరాద్యానాం వా చ మర్థోనుధావతి."

ఉత్తరరామచరిత్రము.

"హి యస్మాత్ లౌకికానాం ప్రాకృతానాం సాధూనాం సత్యవాదినాం వాక్ వాక్యం అర్థం అభిధేయం వస్తు అనువర్తతే. లక్షీకృత్య ప్రసరతి పునః కింతు అర్థః అభిధేయవిషయః ఆద్యానాం ప్రాథమికానాం ఋషీణాం వసిష్ఠాదీనాం వాచం వాక్యం అనుధావతి అనుసృత్య ఉత్పద్యత ఇత్యర్థః. లోకే యద్యద్వస్తు ప్రసిద్ధ మస్తి ప్రాకృతసత్యవాదిన స్తత్తదేవ వదంతి నతు తేషాం వాక్యతో వస్త్వంతర ముత్పద్యతే కింతు బ్రహ్మర్షయో యద్యద్వదంతి తత్తదేవ అసదపి ఉత్పద్యతే ఇతిసరళార్థః."అని వ్యాఖ్య. అన్నసూక్తి కల్గినది. మహర్షు లేవిధముగాఁ బల్కుదురో యది యసాధ్యకార్యమైనను సాగును. సామాన్యులగువా రన్నమాట యట్లు ఫలింపదు. కారణ మేమనఁగా సత్క-

ర్మముల నాచరించి తత్ఫలములనుగోరక వానిని బ్రహ్మార్పణము చేసిన జ్ఞానధనులే మహర్షు లనఁబడుదురు. వారివాక్కు ఫలించుతఱినిగాని వెలువడదు. అది వెడలినయెడల దాని నేదో యొక లోకోపకార ముండును. ఆవాక్కు భగవత్సంకల్పానుసారమే బయలువెడలును గాని వృథా కాదు. ప్రకృతవిషయమున నీపద్ధతి యన్వయించునా యన్న వినుఁడు. బలరామునిచేఁ జావఁదగిన ప్రాణు లెందఱో గలరు. బలరాముఁ డచటికి వచ్చుటకు హేతు వుండవలెను. సూత్రధారుఁడు లేకయున్న నాటకము సాగదు. ఒక్కఁడు పెద్దతనము పూనకున్న సంసారయాత్ర సాగదు. అట్లే వీరినందఱి నొకతట్టు చేర్చఁగలవాఁ డుండవలెను. అట్టివాఁడే యీ కోలదానవుఁడు. భగవదాగమనకుఁ బ్రజలయార్తి కారణము. అందఱును మలమలమాఁడ్చువాఁ డుండినఁగాని శిష్టజనులందఱు ఘోషింపరు. అత్యుత్కటాధర్మములు సాగుచుండినఁగాని భగవంతుఁ డవతరించి వాని నడంపఁడు. కావున నమ్మునిని దోలుతఁ బురికొల్పి యాతని శపింపఁజేసినదియుఁ గర్మమే. కోలదైత్యుని బాపకార్యములు చేయఁ బ్రోత్సహించినదియుఁ గర్మమే. ప్రజలు బాధపడునట్లొనర్చునదియుఁ గర్మమే. కర్మమున కడ్డములేదని యెఱుంగుటయే సౌజన్యము. కావునఁ గర్మసిద్ధాంతము బలవత్తరము. దాని నాపఁజాలువాఁ డా సర్వేశ్వరుఁడు. కాని యితరుఁడు లేఁడు.

"శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత,
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజామ్యహమ్. ౭

పరిత్రాణాయసాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం,
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే. ౮

భగవద్గీతా. ౪ అధ్యాయము.

"యదాయదా హి ధర్మస్య గ్లానిః హానిః వర్ణాశ్రమాదిలక్షణస్య ప్రాణినా మభ్యుదయ నిశ్శ్రేయససాధనస్య భవతి భారత! అభ్యుత్థాన ముద్భవః అధర్మస్య తదాతదా ఆత్మానం సృజామ్యహం మాయయా." అని శంకరభాష్యము.

అను నీ భగవద్వాక్యము పైయర్థమునే స్పష్టపఱచు చున్నది. భగవంతుని నవతరింపఁజేయు కార్యమనఁగా నితరులచే నేమాత్రము సాధింపశక్యముగానంత యసత్కర్మజాతము ధరఁ బ్రబలినమీఁద గత్యంతరము లేదని భగవంతునకుఁ దోఁచును. అపుడు ప్రకృతి నాశ్రయించును. ఆకార్యమును సాధింపఁజాలు రూపమలవడ నాప్రకృతియే చేయును. ఆరూపమున నాకార్యమును దీర్చి తనరూపము నుపసంహరించుకొనును. బలరాముఁ డీమహాకార్యమును జేయుటకే యవతరించెను. కౌశాంబీనగరమున కధర్మరూపరాక్షసునివలనఁ గల్గిన బాధలం దీర్చి కాపాడెను. కాఁబట్టి బలరాముఁడు కృష్ణుననుచరుఁ డన్న దుర్వాద మెగిరిపోవునదియే గాని చర్చించినచో నిలువదు. అట్టులౌట బలరాముఁడు సామాన్యుఁడన్న దుర్భావమును వీడి ధర్మరక్షణార్థ మవతరించిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తియే యని భావించి భజింపుఁడు. ఇరువురుగా నేల యవతరించునన్న మొండిప్రశ్నము చేయకుఁడు. ఈ యిరువురివలనఁ దెగి ముక్తిని గాంచఁదగుజీవులు పెక్కండ్రు గలరు. వారింబొలియించుటకే యిట్లవతరించెనని నమ్ముఁడు.

ఇంక నుద్ధవునింగూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాయవలసి వచ్చినది. మాండూకముని బలరామునిరూపమును గల్పించుకొని బలరాముఁడు భూమియం దవతరింపకముందే నియతి జపము చేయుచుండెను. ఇది యసంగత ప్రసంగము కాదాయని మీ రూహింతురుగదా యని నే నెఱుంగుదును. వినుఁడు. భక్తుఁడు నిర్గుణుఁడు రూపనామశూన్యుఁ డగుభగవంతుని భజింపఁగోరి యొకరూపమును గల్పించుకొనును. వాస్తవముగా రూపము కల్పితమే. నాను మట్టిదే కల్పించుకొనకున్న నేమి బాధయని యాక్షేపింపరాదు. మనోవీధి నొకరూపము పొడ కట్టినఁగాని ధ్యానింప వీలుండదు జగదాకారముగా ధ్యానింప రాదా యన్న నాస్థితి శుకునివంటివారికింగాని కలుగదు. అట్టి వాఁడు తపస్సుచేయ నక్కఱలేదు సదా తద్భావభావితుఁ డగుచుండును. అదియే కర్తవ్యము. అట్టిభావము సర్వజనసుల భము కాదు. విగ్రహములఁ బూజించువారలకంటె మనోవీధి భగవద్రూపమును గల్పించుకొని ధ్యానించువాఁ డుత్తమో త్తముఁ డనఁబడును. సర్వదా లోహమయవిగ్రహములఁ జెంత నుంచుకొని గంధపుష్పాదుల నర్చించుచుండుట వృద్ధిమార్గము కాదు. మహర్షులుకూడ విగ్రహములఁ బూజించినట్లు పురాణ ములు ఘోషించునుగదా యని యడుగుదురేమో. పూజించు టయు సత్యమేయని మన మంగీకరింపవలయును. ఏలయనఁగా లోకసంగ్రహార్థమని తలంపుఁడు.

"శ్లో. యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవేతరో జనః,
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్తదనువర్తతే."

అన్నగీతోక్తిఁ బరికింపుఁడు. జనకాదులు లోకసంగ్రహార్థమై

కదా పామరులంబోలి యన్నికార్యములు చేసిరి. ముక్తులు కూడఁ దమరుచేసిన లోకు లాచరింతురన్న భావమునుగల్గియే కర్మము లాచరింతురు. విగ్రహములం బూజింతురు. అంతియే గాని యాత్మారాముని మనోవీథిని గనుఁగొనలేక కాదని యెఱుంగవలయును. కావున మాండూకముని తనమది కింపగురూపమును గల్పించుకొని భగవంతు నారాధించుచుండ నారూపమునే దాల్చి భగవంతుఁ డవతరించి యాత్రావ్యాజమున నచటికింబోయి తన యనంతత్వమును మదికిఁ దోఁచునట్లుచేసి యతనికి స్మృతిని గల్పించి వరమిచ్చెను. వరమడుగుమనఁగా నామాండూకముని భాగవతసంహిత నుపదేశింపుమని కోరెను. ఏల? అనఁగా భగవద్దర్శనమునఁ దానుదరించితిననియు లోకులను దరింపఁజేయఁ దత్త్వమును బ్రధానముగాఁ దెలుపుభాగవతము నుపదేశింపఁ బ్రార్థించెననియు నామునిభావ మని మన మూహింపవలయును. అవర మీాయఁగోరి యప్పుడే దాని నుపదేశింపకముం దాకార్యము ఫలించుననియు నుద్ధవుఁ డుపదేశింపఁగలఁడనియు దాని కనువగుసమయము రాఁగలదనియుఁ జెప్పెను. దీనియంతరర్థ మేమైయుండునా యని యించుక పరికింతము.

భక్తులయశస్సు లోకమునఁ బ్రఖ్యాతముగావలయునని భగవంతుని యాశయము. తానెఱింగింప సమర్థుఁడయ్యు దాని నుద్ధవునిద్వారా వ్యాపింపఁజేసినచో నా భక్తవర్యునికీర్తి విస్తరిల్లుననియు శ్రీభాగవతము నెఱింగిన యుద్ధవుఁడు భగవత్కారుణకు బాత్రుఁడయ్యెను. మన మట్లేచేయుదమని కొందఱయినఁ బ్రయత్నింతురనియు శ్రీహరి యభిప్రాయము. అంతియగాక

ఆభాగవతమును సభాముఖమునఁదెల్పినఁ బెక్కుమంది తరింతు రనియు బలరాముఁ డూహించెను. కావున ముం దుద్ధవుఁడు శ్రీకృష్ణప్రసాదపాత్రుఁడై యాభగవంతుఁడు స్వాంశమును దనయందుఁ బ్రవేశింపఁజేయుటవలనఁ దేజశ్శాలియై సభాముఖ మున నీకు నుపదేశించుననియు వరమిచ్చెనని మన మెఱుంగవల యును. తనకుఁ బ్రసిద్ధిరావలయుననియు నితరులకు రాఁగూడ దనియు నీచాత్ముల కుండుభావము భగవంతున కుండునా? తన భక్తులు లోకోద్ధారకులు కావలయుననియే శ్రీహరియా శయము. ఇంకొక్కమాట. ఇది యనవసరమని భావింపక శ్రద్ధమైఁ బఠింపుఁడు. పఠించునపుడే నాపైఁ గోపమూనకుఁడు. విషయమును దెలిసికొని మదియందుఁ దానిం దర్కింపుఁడు. నేఁ జూపినప్రమాణముల నాలోచింపుఁడు. అవి కల్పితములను శంక గల్గిన నాగ్రంథమును జూడుఁడు. దానిభావము నెఱుం గుఁడు. ఇన్నియుఁ బరిశీలించినపిదప నాభావము సమంజసము గాఁ దోఁపకున్న నపుడు భావమిది సమంచితముకాదని నిశ్చ యించుకొనుఁడు. అంతవఱ కాతురంపడి నాపైఁ బడకుఁడు.

బలరాముఁడు మాండూకమునికి రాఁబోవుకాలమున నీయుద్ధవుఁడు కృష్ణోపదేశమునఁ బవిత్రాంతఃకరణుఁడై నీకు భాగవతసంహిత నుపదేశించునని వరమిచ్చెను గదా. ఆప్రకా రమే యుద్ధవుఁడు ద్వారకలో దుర్నిమిత్తములు తోఁచినపుడు శ్రీకృష్ణుఁడు గోపాలురతో నీమహోత్పాతములు గన్పట్టుట చూడఁగా యాదవకులము నశించునని తోఁచెడిని. అని పలుకు నపు డుద్ధవుఁడు చెంతనుండి యాలకించుచు నేకాంతమున

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము

నొకనాఁడు శ్రీహరితో నన్ను వైకుంఠమునకుం దోడుకొని పొమ్మని ప్రార్థింపఁగా శ్రీహరి బలదేవుఁడు మాండూకముని కొసంగిన వరమును దలంచి యుద్ధవుఁడు కొంతకాలము భూతలంబుననుండి శ్రీమద్భాగవతసంహిత నెల్లర కుపదేశించుటా వ్వునని యూహించి యాతనికి మహాదరణంబున భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములపద్ధతుల నుపదేశించి,

"శ్లో. గచ్ఛోద్ధవ మయాదిష్టో బదర్యాఖ్యం మమాశ్రమమ్,
తత్ర మత్పాదతీర్థోదే స్నానోపస్పృశనైశ్శుచిః.
ఈక్షయాలకనందాయా విధూతాశేషకల్మషః,
వసానో వల్కలాన్యంగ! వనభుక్సుఖనిస్పృహః.
తితిక్షుర్ద్వంద్వమాత్రాణాం సుశీలస్సంయతేంద్రియః,
శాంతస్సమాహితధియా జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః,
మయానుశిక్షితం యత్తే వివిక్తమనుభావయన్.
మయ్యావేశితవాక్చిత్తో మద్ధర్మనియతో భవాన్,
అతిక్రమ్య గతీస్తిస్రో మామేష్యతి తతఃపరమ్." ౪౪

శ్రీభాగవతము. ౧౧ స్కం. ౨౯ అధ్యాయము,

అని యిట్లాజ్ఞాపించెను. ఆయానతి శిరసావహించి యాయుద్ధవుఁడు బదరికాశ్రమమునకుం బోయెను. ఈకథయుఁ బైబలరాముని యుపదేశమున కనుబంధముగనే శ్రీభాగవతమున నున్నది.

ఉద్ధవుఁడు భగవదాజ్ఞను నొదలఁధరియించి బదరికాశ్రమమునకుఁ బోవుచుండఁ ద్రోవలో విదురుఁడు కనంబడి కుశలప్రశ్నముచేసి యాదవప్రళయాదుల నడిగెను. ఉద్ధవుఁడు చెప్పఁదగిన మాటలుచెప్పి తాను బదరికాశ్రమమునకుఁ బోయెను.

ఉద్ధవుఁడు శ్రీకృష్ణలీల లుపదేశించి యాత్రకుంబోవఁగా విదురుఁడాయుపదేశమునఁ దృప్తిపడక యమునాతీరమునకుం బోయి మైత్రేయమునిం గాంచి ప్రశ్నించి వారినుండి యనేకవిషయముల నెఱింగెను. ఈవిషయము శ్రీభాగవతమున మూఁడవ స్కంధమున నాల్గవయధ్యాయాంతమున నున్నది.

"అన్యేషాం దుష్కరతరం పశూనాం విక్లబాత్మనాం,
ఆత్మానం చ కురుశ్రేష్ఠ కృష్ణేన మనసేక్షితం,
ధ్యాయన్ గతే భాగవతో రురోద ప్రేమవిహ్వలః,
కాళింద్యాః కతిభిస్సిద్ధ అహోభిః కౌరవర్షభః,
ప్రాపద్యతస్వస్సరితం యత్ర మిత్రాసుతో మునిః. ౩౬

ఆవల మైత్రేయముని యనేకధర్మముల నుపదేశించి విదురుని సంశయములఁ బాపెను. మైత్రేయకథితమగువిషయము భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యబోధకముగా నున్నది. ఆయుపదేశమున వీతసంశయుఁడై విదురుఁడు భగవద్ధ్యానతత్పరుఁ డయ్యెను. ప్రకృతవిషయ మేమనఁగా,

మైత్రేయముని ద్వాపరాంతమున యమునాతీరమునఁ దప మొనరించుచుండెనని దీనింబట్టి స్పష్టమైనది కదా. ఆమైత్రేయుఁడు కలియుగము నైదువేలవత్సరములు దాఁటఁగా యుగమహిమమున విజ్ఞానము క్షీణింపఁగాఁ దా నొకరియం దావేశించి జ్ఞానము నుపదేశించు ననుప్రతీతిని గొందఱు కల్పించిరి. కొంద ఱామైత్రేయుఁడే యవతరించునని పల్కిరి. ఆ యుపదేశము చేయువారే జగద్గురువులని మఱికొందఱు పల్కుచున్నవారు. ఇది మూఢవిశ్వాసమా లేక యిందేమేని సత్యముగలదా యని యించుక విచారింతము. ఏదో యొక్కవిశ్వాసము

లేకున్న నెవ్వరు నేవిషయమును దెల్పరు. వంచకులు కొందఱుందురుగాని వారిట్టి సద్విషయములజోలికిం బోరు. ఈకాలమునఁ బెక్కుతావుల నొక్కయవతారము బయలువెడలునని చాలమంది యాశించుచున్నారు. కారణమేమో తెలుపఁజాలను. కొందఱిదిగో వీరభోజవసంతరాయఁ డవతరించు నందురు. కొంద ఱెవ్వఁడో యొకఁ డవతరించు నందురు. కొందఱిదిగో నేనే యవతారపురుషుఁడ నందురు. మొత్తముమీఁదఁ బ్రతిమతమువారు నవతారపురుషుఁడు వచ్చునని యాశించుచున్నారు. కారణమిందులకు మనోదౌర్బల్యమే యని నే నూహించుచున్నాఁడను. ఏలన మతగ్రంథములం బఠించి తదర్థమును దెలిసికొనఁజాలు బుద్ధి తగ్గినది. అంతమాత్రము శ్రమమునకు బుద్ధి యోర్వఁజాలదు. కావున నిధిగా నొక్కఁడు జ్ఞానసారమును దెల్పిన మ్రింగవలయునని వీరిభావమై యుండనోపును. అదికల్ల. ఏనాఁటికి నది సరిపడుభావము కాదు. ప్రయత్నము విశేషించిచేసినఁగాని విజ్ఞాన మలవడదు. దానికిఁ బ్రాక్తనసత్కర్మము తోడ్పడవలయును. ఎల్లరకు నుపదేశింప నొక్కగురువు పుట్టునన్నమాట పరిహాసపాత్రము. వారికిఁ గర్మసిద్ధాంతము తెలియదు. భగవంతుని యేయవతారమున నీపని సాగియుండలేదని నిఁక నొక్కమహర్షిచేత నగునాయని యూహించినఁ గాదనితోఁచును.

మైత్రేయుఁడే యవతరించియో తనశిష్యునిబంపియో కలియుగమున నెల్లరఁ దరింపఁజేయఁబూనిన నాయుపదేశ మెట్లుండునని యించుక పరిశీలించుట న్యాయము. మహర్షులు జాతిమతముల నంగీకరించువారు కాని జాత్యైక్యము నంగీకరించు

వారు కారుగదా. మైత్రేయముని విదురునకుపదేశించుచు ననే కేతిహాసములం దెల్పుచు నందొక్కచో,

"తత్రాపి స్పర్శవేదిభ్యః ప్రవరా రసవేదినః,
తేభ్యో గంధవిదశ్శ్రేష్ఠా స్తతశ్శబ్దవిదో వరాః. 30
రూపభేదవిద స్తత్ర తతశ్చోభయతోదతః,
తేషాం బహుపదాశ్శ్రేష్ఠా శ్చతుష్పాదా స్తతో ద్విపాత్.
తతో వర్ణాశ్చ చత్వార స్తేషాం బ్రాహ్మణ ఉత్తమః,
బ్రాహ్మణేష్వపి వేదజ్ఞో హ్యర్థజ్ఞో హ్యధిక స్తతః. 32
అర్థజ్ఞా త్సంశయచ్ఛేత్తా తతశ్శ్రేయాన్ స్వకర్మకృత్,
ముక్తసంగ స్తతో భూయాన్ న దోగ్ధా ధర్మమాత్మనః. 33
తస్మాన్మయ్యర్పితాశేషక్రియార్థాత్మా నిరంతరః,
మయ్యర్పితాత్మనః పుంసో మయిసన్న్యస్తకర్మణః. 34
న పశ్యామి పరం భూత మకర్తు స్సమదర్శనాత్,
మనసైతాని భూతాని ప్రణమే ద్బహుమానయన్. 35
ఈశ్వరో జీవకలయా ప్రవిష్టో భగవానితి,
భక్తియోగశ్చ యోగశ్చ మయా మాన వ్యుదీరితః." 36

శ్రీభాగవతము. 3 స్కం. 29 అధ్యాయము.

ఇట్లు మైత్రేయుఁ డుపదేశించిన ట్లున్నది. జాతిమతము లుండ రాదనువారు మైత్రేయశిష్యులుగాని మైత్రేయాంశావేశితచిత్తులుగాని కారాదు కదా. ఎల్లరకు నొక్కరీతి జ్ఞానము నుపదేశించుట యనఁగాఁ గర్మసిద్ధాంతమేమియో వారెఱుంగరనుటయే కాని వేఱేమున్నది?

"ప్రకృతేర్గుణసమ్మూఢా స్సజ్జంతే గుణకర్మసు,
తానకృత్స్నవిదో మందాన్ కృత్స్నవిన్న విచాలయేత్."

"ప్రకృతేర్గుణై స్సమ్మూఢా స్సమ్యఙ్మూఢా స్సంతస్సజ్జంతే గుణానాం కర్మసు గుణకర్మసు వయం కర్మ కుర్మః ఫలాయేతి. తాన్ కర్మసంగినః అకృత్స్నవిదః కర్మఫలమాత్రదర్శినః మందాన్ మందప్రజ్ఞాన్ కృత్స్నవిత్ ఆత్మవిత్ స్వయం న విచాలయేత్. బుద్ధిభేదకరణమేవ చాలనం తన్నకుర్యా దిత్యర్థః." అని శంకరభాష్యము.

దీనిచేత మందప్రజ్ఞులయి కర్మఫలముల నాశించిచేయు వారికి బుద్ధిభేదము కల్గింపఁగూడదనుటచేత వారికి జ్ఞానము నుపదేశించి యాకర్మములనుండి వారిని దప్పింపరాదనికదా దీని భావము. ఇట్లుండఁ "గలిపి కొట్టరా కస్తూరిరంగా"యన్నట్లు సర్వజనుల కొక్కరీతిగా ధర్మములుండునని యుపదేశించుటయు శాస్త్రముకాదా. మైత్రేయుఁ డట్టిపద్ధతి కంగీకరించునా? కావున మైత్రేయుఁ డావేశించియో యవతరించియో లోకగురువనఁ బరఁగుననుట కల్లయని దీనినుండి తేలుచున్నవి. ఇంతియగాక కలిధర్మముల భారతాదులు తెలిపియున్నవి. వానికి విరుద్ధముగా నీ జగద్గురువుని రాకకల్గిన నవి యసత్యము లనవలయును గదా. ఆమాట యనుటకంటె నీవార్త మూఢవిశ్వాసమన మేలుకదా. ముప్పదిసంవత్సరముల క్రిందనే వీరభోజవసంతరాయలు పుట్టి పెరుగుచున్నాఁడని యొకప్రతీతి గల్గినది. ఇట్టివెన్నియో ప్రతీతులు గలవు. ఇవికల్గుటకుఁ గారణము లివియని తెల్పఁజాలనుగాని దీన నించుకమూఢమతులకు మతాభిమానముదయించుటకుఁ గల్పితమేమో యని యూహించుచున్నాఁడను. అంతమాత్రము ఫలముకల్గినను జాలదాయన్న నది సత్యమూలముకాదేని శాశ్వతముగా నిలువఁజాలదనియు దాన

గీడుమూఁడుననియు నాయాశయము. కావున భక్తులగువారు మనమహర్షు లుపదేశించిన వివిధవిషయములను దమకనుకూల మని తోఁచినవానినిఁ గైకొని వానిని శక్త్యనురూపముగా నాచరించి భక్తిమార్గమును బరిశీలించి భగవంతుని శ్రీరాధా మాధవుని ధ్యానించి తన్నామమును వినుతించి కృతకృత్యులు గావలయును. తెలియనివా రాసక్తమతులైనవారి కుపదేశింప వలయును. ఇదియ యీకాలమునఁ గర్తవ్యమని నాయాశయ మును దెల్పుచు ననంతరకథావిశేషములఁ దెల్పఁబూనెదను.

మధురాపురమాహాత్మ్యము.

* ఈకథల నారదముని తెలుపఁగా బహుళాశ్వభూజాని మునీంద్రా! భగవంతుఁడగు బలదేవుఁడు తీర్థయాత్రనుముగించి కోలాసురుం బొలియించి మధుర కేతెంచెనని వింటిని. ఆహా! ఆమధురానగర మెంతధన్యము! అట్టిభగవంతుఁ డందుండెను గదా. అంతకంటె విశేషపుణ్య మేముండును? ఆ మధురానగర మాహాత్మ్యమును విన(గోరెదను. ఆనగరరక్షకుఁ డెవఁడు? ఆ పురవృత్తాంతమునెల్ల సవిస్తరముగా వచింపుమా యని ప్రశ్నింప నారదముని యిట్లు బదులు చెప్పెను. రాజేంద్రా! మధురానగర మేమని వర్ణింపఁగలను? పూర్ణతముఁడై భగవంతుఁడై క్లేశనాశకుఁ డగు శ్రీహరియే మధురానాయకుఁడని నమ్ముము. మున్ను భగ వంతునిచే నావిగ్రహము కపిలముని కొసంగెను. ఆకపిలముని ప్రసన్నుఁడై శతమన్యువున కొసంగెను. రాక్షసేంద్రుఁడగు రావణాసురుఁడా దేవతల జయించి యావిగ్రహమును బూజించి

---

*ఈకథ గర్గసంహిత మధురాఖండము ఇరువదేనవయధ్యాయమునుండి సంగృహీతమని యెఱుంగునది. ఇది బహుళాశ్వనారదసంవాదముగా నున్నది.

పుష్పకమున నునిచి లంకానగరమునకుం గొనిపోయెను. అందా విగ్రహము చిరకాల మర్చింపఁబడుచుండెను. అంతఁ గొంతకాలమునకు నా రావణుని జయించి శ్రీరామచంద్రుఁ డద్దానిన యోధ్యకుం జేర్చెను. ఆవిగ్రహము వారాహమని యొప్పుంగుము. లవణాసురసంహారానంతరము శత్రుఘ్నుఁడు శ్రీరామచంద్రుని దర్శించి ప్రార్థించి యామూర్తినిబడసి పదిలముగాఁ గొనిపోయి మధురానగరమున స్థాపించెను. ఆపురమునఁ గలవారెల్ల నామూర్తిని బూజించి కృతార్థులైరి. వరదానముల నెల్లర నామూర్తి తన్పుచుండెను. కపిలవారాహనామ మానగరమున నామూర్తికి విఖ్యాతమయ్యెను. ఆతఁడే మంత్రివరుం డనఁ బరఁగెను. భూతేశ్వరుఁ డనునామమున శివుఁ డానగరమున కేబాధలు లేకయుండఁ గాపాడుచుండును. పాపాత్ముల దండించుచు సుకృతాత్ములకు శుభము లొసంగుచు నాశంకరుఁ డందుండును. దుర్గతినాశిని యగునంబిక మహావిద్యయనియుఁ జండికయనియు దుర్గయనియు నామములఁదాల్చి సింహవాహనారూఢయై మధుర యందు నివసించును. కావున దానిని బాధింప నెవ్వరికే నశక్యము. మధురానగరచారుఁడను నేనే. సర్వలోకములఁ గ్రుమ్మరుచుఁ దన్మహిమమును దెల్పుచుందును. ఎల్లరవృత్తాంతములను శ్రీకృష్ణునకుం దెల్పుటయే నా ప్రధానకార్యము. రాజేంద్రా! మధురానగరమునడుమ కరుణాస్వరూపిణి యగునంబిక మధురాదేవి యనంబరఁగి యాఁకొన్నవారి కన్నమిడుచు నుండును. చతుర్భుజములుగలిగి శ్యామలాంగులైన శ్రీకృష్ణపార్షదులు మధురానగరమున మృతినొందినవారిని గొనిచన విమానములకై కొనివచ్చుచు వీరిని దోడ్కొని పోవుచుందురు. భగ

వంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుని యంగసంభూతమే మధురాపుర మని నమ్ముము. కావుననే దానిదర్శించినంతనే మనుజుఁడు కృత కృత్యుం డగును.

పూర్వము మధురానగరమహిమము నెఱింగిన విరించి యందు నిరాహారుఁడై శతవర్షములు తపమొనరించెను. హరి మంత్రము జపించెను. స్వాయంభువుఁ డనుకొడుకును బడసెను. భూతేశ్వరుండగు నీశ్వరుఁడు మధురానగరమునకుఁ జెంతనున్న మధువనమున దివ్యవర్షశతములు తపంబొనరించి శ్రీకృష్ణప్రసాద పాత్రుఁడై వెలసెను. మధురానివాసమును గోరెనుగాన నద్దానిం బడసి భగవంతుని సేవించుచున్నవాఁడు. భూపాలా! నేను గూడ శ్రీకృష్ణప్రసాదమును బొంది మాధుర్యమండలమునఁ గొంతకాలము నివసించుచుఁ దిరుగుచుఁ దద్వార్తాహరుఁడనగు చారుండ నైతిని. దుర్గయు ననేకసంవత్సరములు నియతిఁబూని భగవద్దాస్యము నొంది మధురానగరమున నివసించెను. ఇంద్రా దు లామధువనమునఁ దపంబొనరించియే యిష్టసిద్ధులం బడసిరి. మధువనురాక్షసుఁడు తపంబుచేసి యందఱికంటె బలవంతుఁ డయ్యెను. మాధవమాసమున భగవంతునితోఁ బోరాడెను. సప్తర్షు లిందుఁ దపంబొనరించి తపస్సిద్ధి నందిరి. రావణాదు లీవ నమునఁ దపంబొనరించి యత్యద్భుతపరాక్రమమును గడించిరి.

ఇఁక నీ పురమాహాత్మ్యమును వివరించెద. బహుళాశ్వ రాజా! ఆలకింపుము. ఆదివరాహమూర్తిని ధరించిన శ్రీమహా విష్ణువు భూమి జలనిమగ్నమై క్రుంగ నిజదంష్ట్రాగ్రమున దాని నెత్తి యేనుఁగు పద్మమును దుండాగ్రముననెత్తి పట్టుకొను లాగున ధరించి యీమాహాత్మ్యమును జెప్పెను. మధురా

మహిమమును వచించునతఁడు భగవన్నామసంకీర్తనఫలము నొందును. ఈపురమహాత్త్వమును విని శ్రీకృష్ణకథాశ్రవణఫలము నొందును. మధురానగరమును జేరిన భగవద్దర్శనపుణ్యమును బడయును. ఆనగరమును జేరిభుజించిన ననంతఫలము గలుగును. నివసించుభాగ్యమే కలిగినఁ జెప్పవలసిన దేమి? నివాసమున యోగీశ్వరుల కేఫలముగలుగునో యది కల్గును. ఎవనిపాదములు మధువనమును ద్రొక్కవో యవి నిరర్థకములు. ఎవనికన్నులామధువనమును జూడలేవో యవి నిష్ఫలములు. ఎవనిచెవులామధువనమహిమమును వినఁజాలవో యవి నిరర్థకములు. ఎవనివాక్కుతన్మహిమము నుతింపదో యది సార్థకము కాదు. రాజా! ఈ నగరప్రాంతమున ననేకతీర్థములు గలవు. ఒక్కొక్కటియు సకలపాపముల హరింపఁజాలును. అట్టిమధురానగరమునకు నమస్కరించుచున్నవాఁడను. గోలోకనాథుఁ డనేకబ్రహ్మాండనాయకుఁడు సాక్షాత్తుగా నిందుండును. అట్టిభాగ్యమును బడసిన యీానగరమునకు నమస్కరింతును. తక్కుంగల నగరములఁ జేర్కొననేల! ఏనగరము నామస్మరణమాత్రమునఁ బాపముల హరించునో ఏదిదర్శించినంతన భగవద్దాస్యలాభమును గల్గించునో వీథులదర్శించినంత నేది ముక్తిననుగ్రహించునో ఆనగరమును మించినపుణ్యనగర మేదియుండును? కాశ్యాదినగరములు ముక్తినిమాత్ర మీఁగలవు. మధురానగరము ధర్మార్థకామమోక్షము లను చతుర్విధపురుషార్థముల నిచ్చును. పురీశ్వరియు శ్రీకృష్ణపురియు వ్రజేశ్వరియు ననుమొదలగునామములఁ బ్రసిద్ధిఁగన్న మధురానగరమునకు నమస్కారము లొనర్చెదనని

నారదముని తెలుప బహుళాశ్వరాజు పరమాశ్చర్యపరిపూర్ణ మానసుం డయ్యెను.

" శ్లో. అరుణాధరామృత విశేషితస్మితం
వరుణాలయానుగతవర్ణవైభవమ్,
తరుణారవిందదళదీర్ఘలోచనం
కరుణామయం కమపి బాలమాశ్రయే. ౧౭
లావణ్యవీచీరచితాంగభూషాం
భూషాపదారోపితపుణ్యబర్హామ్,
కారుణ్యధారాళకటాక్షమాలాం
బాలాం భజే వల్లవవంశలక్ష్మీమ్." ౧౮

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము. 3 ఆశ్వాసము.

మహాశయులారా! ఇంతదనుక శ్రీకృష్ణబలరాముల బాల్యక్రీడలు వర్ణితములయ్యెను. వారియమానుషక్రీడ లున్న వున్నట్లు వచియింపఁ దరముగాదనుట మీ రెఱింగినవిషయమే. పురాణముల ననుసరించి యించుక వ్రాసితిని. ఇఁక భూభార హరణార్థమై శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మ మొనరించిన మహాకృత్యముల వ్రాయవలయును. కంసాదులవధించుట భూభారహరణము కాదాయన్న నౌనవచ్చును గాని మహాకార్యములు పెక్కు లున్నవి. అన్నియవతారములకన్న నీయవతారమునఁ గలవిశేషము తాఁజేయుటయే గాక యితరులతోఁ గార్యములు చేయించుటయేయని యీవఱకే పెక్కుతావుల వ్రాసియుం టిని గదా. అట్టికార్యము లీవఱకు శ్రీకృష్ణుఁడు చేసినది లేదు. తాఁజేయుచు నితరులద్వారా చేయించుచుఁ దాను సాక్షి భూతుఁడుగా నుండి భూభారమును హరించువిషయములు

ముందు వ్రాయంబడును. కర్మసిద్ధాంతమున కవన్నియు నుదాహరణములు కాఁగలవు. భగవంతుఁడు సాక్షీమాత్రుఁడనుట తేటపడఁగలదు. ఏకార్యముఁగాని ప్రాణులు చేయఁజాలరనియుఁ గర్మము వారిని బ్రోత్సహించి వారిమూలమునఁ జేయుననియు స్పష్టము కాఁగలదు. భగవదనుగ్రహము నొందవలయునన్న నెట్టిసత్కర్మముల నాచరింపవలయునో తేటపడఁగలదు. ఇట్టి మహత్తరసద్విషయములు ముందు భగవత్కృత్యములవలనఁ దేటపడును గావున వాని శ్రద్ధమైఁబఠించి యందు గ్రహింపఁదగినవిషయముల గ్రహింపవలయును. ఆకార్యములకు ముందు శ్రీబలరామకృష్ణులకు బాలత్వమును వదలించుకథను జదువవలయును గదా. ఇంతవఱకు లోకదృష్టిచే వారిరువురును బాలురే. కార్యము లెట్టివైనను వయఃపరిమితి యత్యల్పము కదా. కావున లోకులకుఁ దెలుపునీతులను దమకార్యములమూలమునఁ గొన్నింటిని దెలుపుట భగవద్ధర్మము.

బ్రహ్మక్షత్రవైశ్యులను మూఁడుజాతులు ద్విజులనఁబడుదురు. ఈ మూఁడుజాతులకు నుపనయనసంస్కారము కలదు. వివాహాదిసంస్కారములు బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రజాతులకు సమానముగాఁ గలవు. ఇందు మొదటి మూఁడుజాతుల వారు ద్విజులనంబడుదురు. కావున బలరామశ్రీకృష్ణులకు నుపనయనమహోత్సవము సాగినకథను మనము చదువవలయును. యాదవులు రాజులే కారే. వారి కుపనయన మేలాగని యడుగుదురేమో. ఆప్రశ్నముచేయుట పొరపాటు. రాజ్యమును పాలించునధికారము లేదుగాని యాదవులు రాజవంశభ్రష్టులు కారు. జాత్యంతరములతో వారికి సంబంధము కలదని చెప్పనవ

కాశము లేదు. వారియింటిపిల్లలను రాజులు వివాహమాడు వాడుక కలదు. కుంతి యాదవవంశజనితయే కదా. కంసాదు లకు యాదవులతో సంబంధము కలదనుట యందఱెఱుంగు దురు. అది లేకున్న శ్రీకృష్ణావతారప్రసక్తియే లేకపోవును. సామంతరాజులుగా నుండిరిగాని జాతిభ్రష్టులై వైదికసంస్కార ములఁ గోలుపోయినవారు యాదవులు కారని యెఱుంగందగు. యాదవులకు గురువు గర్గమహాముని. ఆమునియే నందాదులకు నుపనయనాదులఁ జేయించువాఁడు. కావున నిఁక రామకృష్ణు లకు నుపనయనము సాగినకథను జదువఁ బ్రయత్నింపుఁడు.

శ్రీరామకృష్ణుల యుపనయన మహోత్సవము.

* రామకృష్ణులు మధురానగరమును జేరినపిదపఁ గొలఁది దినములకు వసుదేవుఁడు తనయులకు నుపనయనసంస్కారము చేయ నాలోచించెను. అంతలోఁ గులగురువగు గర్గముని ఆవి షయమును దనదివ్యదృష్టి నెఱింగి చనుదెంచెను. అట్టిమహో త్సవమున గురువనుమర్యాదను బొందుటకన్నఁ బురుషార్థ మేమున్నది? సర్వజ్ఞునకు గాయత్రి నుపదేశించుటకంటె మఱి యొక్కయదృష్ట మేమియుండును? పౌరోహిత్యము పరమ నీచమైనను వసిష్ఠాదు లంగీకరించిన దావంశమున భగవంతుఁ

* ఈవిషయము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము తొంబదితొమ్మిదవయధ్యాయము నుండి గ్రహింపఁబడినది. ఇతరపురాణములయందు విశేషించి కానరాదు. శ్రీవిష్ణుపురాణమునఁ బంచమాంశమున నిరువదొకఁడవ యధ్యాయమున "విద్యార్థం జగ్మతుర్బాలౌ కృతోపనయనక్రమౌ" అనిమాత్రము కనుప ట్టెడిని. హరివంశాదులయం దీవిషయము కానరాకున్నది. కృష్ణజన్మఖండము నందే విశేషించి కనఁబడియెడిని.

డవతరించుననియే కాని రాజుగారింటి పురోహితుఁడన్న మర్యాద నాశించి కాదు. బ్రహ్మనిష్ఠులగు వసిష్ఠాదుల కాద్రవ్యమాగౌరవము కావలసియుండునా. వారికింగూడ నీరూపమున భగవత్సంగతి దొరకునా యన్న వాంఛ యుండును. తక్కినవారి కడుగనేల? సదా మనోవీథిని భగవంతుని నిల్పి పూజించి ధ్యానించి సేవించువారే యీసేవనుగూడఁ గోరుదురు. దాని ఫలవిశేష మామహాత్ములకుఁ దెలిసిన ట్లితరులకుఁ దెలియదు కదా. అట్టిభగవంతుని యుపనయనమహోత్సవమును గన్నులారఁ గాంచుటకుఁ దంత్రము లోకాచారరీతి నడపుటకు గర్గమహాముని శిష్యనికరపరియుతుఁడై యరుదెంచెను.

ఈయుపనయన ప్రస్తావమునుబట్టి శ్రీకృష్ణబలరాముల వయస్సు ఇంచుమించుగా నిర్ణయింపవచ్చును. ఉపనయనసంస్కారమే ద్విజత్వమును గల్పించునది యని పెద్దలనిరి. ఇప్పట్టున నుపనయనకాలమును గుఱించినచర్చ యనవసరము కాదు. కాఁబట్టి యించుక వ్రాసెదను.

విప్రాదులకు నుపనయనకాలము.

విప్రులకు గర్భాష్టమవర్షంబునను, క్షత్త్రియులకుఁ బదునొకండవ సంవత్సరమునను, వైశ్యులకుఁ బండ్రెండవసంవత్సరమున నుపనయనము చేయవలయును. అనఁగా జన్మాదిగ నేడవ పదియవ పదునొకండవసంవత్సరము లుపనయనకాలములని భావము. గర్భాష్టమనుచోటఁ గొందఱు జన్మాష్టమమని పల్కిరి. ఆమతము బహుసమ్మతమే. ఈ రెండుమతములంబట్టి యాచారము సాగుచున్నది. కాఁబట్టి విప్రులకు సప్తమాష్టమ సంవత్సరములు, క్షత్త్రియులకుఁ బదియుఁ బదునొకండుసంవత్సరము

వైశ్యులకుఁ బదునొకండు పండ్రెండువత్సరములు నుపనయన మునకు ముఖ్యకాలములని సారము. ముఖ్యకాలము చెప్పఁ బడినపుడు గౌణకాలము చెప్పఁబడుట సదాచారము. విశేష విధిలేక యే నియమము లుండవుకదా. కావున ముఖ్యకాలము పై నన్నిసంవత్సరములవఱకు నుపనయనమునకు గౌణకాలము చెప్పఁబడినది. ఇదియు స్మృతిసమ్మతమే. దానిప్రకారము విప్రు లకుఁ బదాఱువత్సరములవఱకు నుపనయనకాలము కలద నియు, క్షత్రియుల కిరువదిరెండువత్సరముల వయస్సుదనుక నుపనయనకాలము కలదనియు, వైశ్యులకు నిరువదినాల్గువత్స రముల వయస్సుపర్యంతము సావిత్రి నుపదేశించుకాలము కల దనియు స్పష్టమగును. ఇవి ముఖ్యగౌణకాలములు. ఇవియుఁ గాక బ్రాహ్మణుల కైదవవత్సరము, క్షత్రియుల కాఱవయబ్దము, వైశ్యుల కెనిమిదవసంవత్సరము నుపనయనార్హము లగుననియు నీసంవత్సరములు కామ్యాబ్దములనియుఁ జెప్పఁబడినది. బ్రహ్మ వర్చస్సుకోరిన విప్రబాలునకు గర్భపంచమ సంవత్సరమునందును, బలమునుగోరిన క్షత్రియబాలునకు నాఱవసంవత్సరమునందును, విశేషించి కృష్యాదులనుజేయఁగోరు వైశ్యబాలునకు నెనిమిదవ సంవత్సరమునందు నుపనయనము చేయవలయునని స్మృతికర్తృ మతము. ఈకామ్యాబ్దములు గర్భాదిగానని చెప్పఁబడినది. దానిం బట్టి జన్మాదిగా నాల్గవ యైదవ యేడవసంవత్సర వయస్సుకలిగిన పుడని యేర్పడును. అంతటి యల్పవయస్సునం దాయాకోరికలు పొడమునా యని శంకించుకొని తత్పిత కాయిష్టముకలిగినపు డన గా దనకొడుకు వేదవేదాంగపారంగతుఁడు కావలయునని కోరువిప్రుఁడు, తనకుమారుఁడు హస్త్యశ్వాదిరాజ్యబలాధి

కుఁడు కావలయునని యాశించుక్షత్రియుఁడు,తనయాత్మజుఁడు కృష్యాదులచే నధికధనవంతుఁడు కావలయునని కోరువైశ్యుఁడు నుపనయనము చేయవచ్చునని స్మృతికర్త లనుమతి నొసంగిరి. వీనికిఁ బ్రమాణములు చూడుఁడు.

"శ్లో. గర్భాష్టమేఽబ్దే కుర్వీత బ్రాహ్మణస్యోపనాయనమ్,
గర్భా దేకాదశే రాజ్ఞో గర్భాత్తు ద్వాదశే విశః. 36
ఆషోడశా ద్బ్రాహ్మణస్య సావిత్రీ నాతివర్తతే,
ఆద్వావింశా త్క్షత్రబంధో రా చతుర్వింశ తేర్విశః. 38
బ్రహ్మవర్చస కామస్య కార్యం విప్రస్య పంచమే,
రాజ్ఞో బలార్థిన ష్షష్ఠే వైశ్యస్యేహార్థి నోఽష్టమే". 3

మనుస్మృతి. ౨ వ యధ్యాయము

ఉపనయనమునందుఁ జేయఁదగునాచారములు ప్రత్యేకము వీరికిఁ జెప్పఁబడినవి.

"శ్లో. వైదికైః కర్మభిః పుణ్యై ర్నిషేకాది ద్విజన్మనామ్,
కార్యశ్శరీరసంస్కారః పావనః ప్రేత్య చేహ చ." ౨౬

మను. ౨ అధ్యాయ.

"ఏత యర్భా విసంయుక్తః కాలే చ క్రియయా స్వయా,
బ్రహ్మక్షత్రియవిడ్యోనిర్గర్హాణాం యాతిసాధుషు."

మను. ౨ అధ్యాయ.

"శ్లో. బ్రహ్మక్షత్రియవిట్ఛూద్రా వర్ణాస్త్వా ద్యాస్త్రయోద్విజాః,
నిషేకాద్యాశ్శ్మశానాంతా స్తేషాంవై మంత్రతః క్రియాః.
గర్భాష్టమేఽష్టమేవాబ్దే బ్రాహ్మణ స్యోపనాయనమ్,
రాజ్ఞా మేకాదశే సైకే విశామేకే యథాకులమ్." ౧౪

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ఆచారకాండము

ఆపస్తంబసూత్రము—

"గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణ ముపనయీత. 2

గర్భైకాదశేషు రాజన్యం గర్భద్వాదశేషు వైశ్యమ్. 3

వసంతో గ్రీష్మశ్శరదిత్యృతవో వర్ణానుపూర్వ్యేణ." ౪

"శ్రీసుదర్శనాచార్యవ్యాఖ్య. ఋతవో వసంతాదయః త్రయో బ్రాహ్మణాదివర్ణక్రమేణోపనయనస్య కాలాభవంతి, అయంచర్తువిధిస్సామాన్యవిధిప్రాప్తోదగయనస్య యథార్థం నియమాపవాదార్థః. పూర్వపక్షాదిస్తు భవత్యేవ. శిశిరే చ వా సర్వేషాం. ఇతి భరద్వాజగృహ్యోక్త శిశిరప్రతిషేధార్థః." అని.

జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు—

"శ్లో. విప్రాదేర్గర్భతోఽబ్దేఽష్ట శివరవిమితే జన్మతో వా వ్రతంస్యా
దత్రానిష్టేపి జీవేఽనిమిషరవిమఘా కార్యమబ్దస్యదార్ధ్యాత్,
స్వాబ్దాదూర్ధ్వం క్రమాత్స్యాద్ద్విగుణితశరదో నింద్యమ [బ్దక్రమేణ
పంచాష్టాంకాబ్దతో వా ప్రపఠనరుచిత శ్శస్తమేషాం [తదాహుః."

మహార్తమార్తండము.

కాత్యాయన గృహ్యసూత్రము—

"ఆషోడశా ద్బ్రాహ్మణస్యానతీతః కాలో భవత్యాద్వావింశాద్రాజన్యస్యాచతుర్వింశాద్వైశ్యస్యాత ఊర్ధ్వం పతితసావిత్రీకా భవంతి. నైనానుపనయేయుర్నాధ్యాపయేయుర్నయాజయేయుర్న చైభిర్వ్యవహరేయుః. కాలాతిక్రమే నియతవత్త్రిపూరుషం పతితసావిత్రీకాణా మపత్యే సంస్కారోనాధ్యా

పనం తేషాం సంస్కారేష్వర్ణాత్వత్యస్తో మేనేష్టాపకామమధీ యీారన్వ్యవహార్యా భవంతి."

సంగ్రహమునందు—

"బ్రహ్మవర్చస మూర్జశ్చ విద్యాయుశ్శ్రీ ర్యశస్సుఖం,
విప్రాదే రుపనీతస్య పంచాష్టాంకాబ్దతః ఫలమ్."

ఇట్లెన్నియో ప్రమాణములు చూపవచ్చును. గ్రంథవిస్తర భయంబున వదలితిని. ఈగొడవ యేటికని ప్రశ్నింతురేమో. శ్రీకృష్ణుని యుపనయనకాలమునుబట్టి వయస్సింతయని నిర్ణయింపవచ్చునేమో అనునూహతో వ్రాసితిని. కాని ముఖ్య గౌణకాలములలో నేకాలము ననుసరించి యుపనయనము చేసిరో తెలియ శక్యము కాకున్నది. ముఖ్యకాలముననే చేసియుం దురని యూహించినఁ బదునొకండవసంవత్సరమో పదవసంవత్స రమో యని యూహింపనగు. ఈ యూహకాశ మున్న పంచాంగము మఱొకరికి వదలెదను. భగవంతునిచరిత్ర మెట్టిదని తెలిసి కొనుటయే నాపనిగాని కాకదంతపరీక్షాన్యాయము ననుసరించి యీ తెలియనివిషయమును దెలిసినట్లు నటించి వ్రాయఁబూనను.

* ప్రకృతకాలమునఁ బూర్వాచారములన్నియు దాఱు మాఱయి యున్నవి. క్షత్రియులకుమాత్రము వేదోక్తముగా

వైశ్యులు ద్విజులు. వారికి నుపనయనాదిసంస్కారము లెట్లు?

* ఈవిషయమునఁ గొందఱుమహాత్ములు కలియుగమున క్షత్రియ వైశ్యకులములు లేవని వచింతురు. ఇపుడు క్షత్రియవైశ్యుల మనుకొనువారు క్షత్రియ వైశ్యజాతులుగారనియుఁ బలుకుదురు. వారి నిట్లు మాటలాడునట్లు చేసినదియు భ్రాంతినిగల్పించి బుద్ధివైకల్యము నాపాదించినదియు నీక్రింది వాక్యజాలము. దానిం దిలకింపుఁడు.

నుపనయనము సాగుచున్నదనవచ్చును. వైశ్యులు ద్విజులైనను గొన్నిశాఖలయందుఁ దప్పఁ దక్కినచోట్ల పురాణోక్తముకాక పురోహితముఖోక్తముగా నుపనయనాదిసంస్కారములు సాగుచున్నవి. ఇదొక దుఃఖవార్త యనవచ్చును. ఆచర్చ యీకథకు సంబంధించినది కాదు. కాని యించుక సంబంధము కలదు. కానఁ గ్రిందవ్రాసెదను. దాని నవసరమనితోఁచినవారు చదువుకొనవచ్చును. ఇటనుండి శ్రీకృష్ణజన్మఖండము ననుసరించి కథ వ్రాయఁబడును.

వసుదేవుఁడు తనయులకు నుపనయనము జరపఁదగునను నూహగలవాఁ డెపుడయ్యెనో అపుడే గర్గముని యరుదెంచెను. దండము ఛత్రము జటలు దాల్చి బ్రహ్మతేజము నలుదెసల

వైశ్యకమలాకరమునందు—

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా శ్శూద్రా వర్ణాస్త్రయో ద్విజాః,
యుగేయుగే స్థితా స్సర్వే కలావాద్యంతయోస్థ్సితిః.

మాత్స్యపురాణమునందు—

నాధీయంతే కలౌ వేదాన్న యజంతే ద్విజాతయః,
ఉత్సీదంతి తథా చైవ వైశ్యైస్సాకంతు క్షత్రియాః.

అత్రిస్మృతియందు—

నందాంతం క్షత్రియకులం వేదవైదికసంయుతం,
భవిష్యతి తతశ్శూద్రప్రాయం వైశ్యకులం తథా.

మాధవాచార్యకృత పరాశరస్మృతిభాష్యమునందు—

క్షత్రియవైశ్యజాత్యోస్స్వరూపత ఏవోచ్ఛిన్నత్వాత్.

వెలిఁగింపఁజేయుచుండఁగాఁ దెల్లనియజ్ఞోపవీతములు ధరియించి తపస్వియై సంయతేంద్రియుఁడై శుక్లదంతములు చెలువార శుక్లవస్త్రముల ధరించి యా యదుకులపురోహితుఁడు చనుదెంచెను. గర్గునకు గర్గాచార్యులని నామధేయము విశ్రుతము. ఆమహర్షి రాఁగానే దూరమునుండియే కాంచి యశోద త్వరగతి నెదుర్కొని నమస్కరించెను. వసుదేవుఁడు భక్తిచే నమస్కరించి దివ్యమగుపీఠమున నాసీనుం గావించెను. విధిననుసరించి మధుపర్కము నొసంగెను. గోదాన మొసంగెను. పరిశుభ్రవస్త్రము నిచ్చెను. గంధము పుష్పమాల్యములు సమర్పించి యథావిధిఁ బూజించెను. మిష్టాన్నమును బరమాన్నమును బిష్టకమును మధురపదార్థములను మధువు నొసంగి సంతృప్తుం గావించెను. తాంబూల మొసంగెను.

పూజితుఁడైన గర్గముని యందుఁ దిరుగుచున్న శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమునకు లోకాచారమును బాటింప నమస్కరింపక మననునందే సాష్టాంగనమస్కారము లాచరించి బలరామునకు నట్లే నమస్కరించి వారినాదరించి తాఁ గృతకృత్యుఁడనైతినని భావిం

బ్రహ్మవైవర్తపురాణమునందు—

వైశ్యాః కలౌ న హి భవంతి కులాదియుక్తా
యే వా భవంతి న హి తేషు వృషః కదాచిత్,
శూద్రాదివృత్తయ ఇమే ద్విజదేవనింద్యా
ధర్మద్విషః పరమదారుణబుద్ధయశ్చ.

ఈ మొదలగువచనములే వారిమాటల కాధారములు. ఈవిషయమునే నొకప్రశ్నము కలదు. ఇపుడుండు క్షత్రియవైశ్యజాతులు సత్యములా. కావా యనునదియే యాప్రశ్నము. పైనుదాహరించిన మత్స్యపురాణాది వాక్యము

చుచుఁ బతివ్రతయగు యశోదను వసుదేవునిం జూచి యిట్లు పలికెను. వసుదేవా! నామాట నాలకింపుము. బలరాముని శ్రీకృష్ణునిం బరికింపుము. ఉపనయనసంస్కారమునకుఁ దగినవ యస్సు వీరి కొనఁగూడినది. ఈవిషయము నీ వింతకుముం దూహింపలేదా. అన విని వసుదేవుఁ డిట్లు బదులు చెప్పెను. యదుకులపూజ్యదైవతమవు. కావున మంచిముహూర్తమును బరికింపుము. ఉపనయనసంస్కారము చేయఁదగియున్నది. సదాచారముకదా. దానిం జేయఁదగువారు మీరుకాదా. నేను నావిషయమునే యోజించుచుండఁగా మీ రరుదెంచితిరి. అనుటయు గర్గముని పరమానందమంది యిట్లు పలికెను. బంధువుల

లనుబట్టియవి నశించినవని పూర్వపక్షులు వాదింతురు.నందాంతం క్షత్రియకుల మ్మనునట్టి యత్రిస్మృతివాక్యమునుబట్టి నందుఁడు రాజ్యమేలినంతదనుక వా రెండుకులము గలవని సిద్ధాంతము. ఇదియే దీనిసారము. ఈయొక్కమాటతోఁ బైవాదము పూర్ణముగా నశింపదు. ఇంచుక వివరింపక తప్పదు. కొందఱు వాదించువాదముపై నొకప్రశ్నము చేయవచ్చును. ఏమనఁగాఁ బరిశుద్ధక్షత్రియ వైశ్యులు కలియుగముననే యుండరా? లేక కలియుగమునఁ గొంతకాలము గడవఁగాఁ దర్వాతనా యని. కలియుగమునఁ గొంతకాలమనఁగా నెంతకాల మనినఁ బ్రశ్నమే. ఇందుఁ గలియుగమునందే పరిశుద్ధక్షత్రియవైశ్యులు లే రనరాదు. అట్టివారు కలరని యనేకగ్రంథములు ఘోషించుచున్నవి. ఈమాట కేమియాధారములని యడుగుదురేమో. విష్ణుపురాణమున నీవిధముగ నున్నది. దానింజూచిన మీసందియ మంతరించునని చెప్పెదను.

"అతఃపరం భవిష్యానహం భూపాలాన్ కీర్తయిష్యామి. యోఽయం సాంప్రతమవనీపతిః పరిక్షిత్, పరిక్షితః జనమేజయ శ్రుతసేనోగ్రసేన భీమసేనా శ్చత్వారః పుత్రా భవిష్యంతి. తస్యాపి శతానీకో భవిష్యతి. ౧౦

నందఱకు శుభపత్త్రిక నంపుము. యత్నపూర్వకముగా వలయు సంభారముల నేకరింపుము. నేఁటికిఁ మూఁడవదినమున శుభముహూర్తము కలదు. నాఁ డుపనయనము చేయుము. దినము సత్పురుషాంగీకార్యము. చంద్రతారాబలములు కలవు. మహూర్తము శుభగ్రహావీక్షితము. శుభగ్రహాసమన్వితము. కావున నతిప్రశస్తము. అను గర్గమునిపలుకులు విని వసుదేవుఁడు దేవతాసమానుఁడు కావున బంధువులకందఱను మంగళాహ్వానపత్త్రికలను బంపెను. నేయి పెరుగు పాలు విశేషించి నేకరించెను. మధువు బెల్లము వలయునంత సంగ్రహించెను. అనేక భక్ష్యపదార్థముల సిద్ధము చేయించెను. మణులు సువర్ణము సంగ్రహించెను. నానాలంకారములను, నమూల్యవస్త్రములను ప్రత్యేకముగ ముక్తామణి మాణిక్యహీరకములను నేకరించెను. ఇట్లు వసుదేవుఁ డుపనయనార్హపదార్థమును గూర్చి బంధుజనుల రాకకై యువ్విళ్లూరుచుండెను.

యోఽసౌ యాజ్ఞవల్క్యాద్వేదమధీత్య కృపాదస్త్రాణ్యవాప్య విషమవిషయవిరక్తచిత్తవృత్తిశ్చ శౌనకోపదేశాదాత్మజ్ఞానప్రవీణః పరం నిర్వాణమవాప్స్యతి. శతానీకాదశ్వమేధదత్తో భవితా, తస్మాచ్చ తిగ్మః, తిగ్మాద్బృహద్రథః, బృహద్రథా ద్వసీమకృష్ణః, వసీమకృష్ణా న్నచక్షుః, యోగంగయాపహృతే హస్తినపురే కౌశాంబ్యాం నివత్స్యతి, తస్యా ప్యుష్ణః పుత్రో భవితా, తత శ్చిత్రరథః, తస్మాద్వృష్ణిమాన్, తతస్సుషేణః, తస్యాపి సునీథః, సునీథాత్సుచక్షుః, తస్యాపి సఖిబలః, తస్మాత్పరిప్లవః, తతస్సునయః, తస్యాపి మేధావీ, మేధావినో రిపుంజయః, తతో దుర్వసుః, తస్మాత్తిగ్మః, తిగ్మాద్బృహద్రథః, బృహద్రథాద్వసుధానః, తతోఽపరశ్శతానీకః, తస్మాచ్చోదయనః; ఉదయనాద్విహీనరః, విహీనరాన్నరవాహనః, తతశ్చ దండపాణిః,

అంతట శ్రీకృష్ణమూర్తి తనయాత్మను దేవతలను మహర్షులను స్మరించెను. సిద్ధపుంగవులం దలంచెను. భక్తవత్సలుఁడు కావున భక్తులనెల్ల మనసున స్మరించి రావలయునని సంకల్పించెను. భగవంతుఁ డిట్లు లెల్లరను స్మరించినంతనే వారెల్లఁ దన్మహార్థశుభదినమునకుఁ దమంతన తమరే యరుదెంచిరి. తొలుదొలుత మునీంద్రు లామోదమానసులై వచ్చిరి. వారిపిదప

తతో ఽ ఘోఘోనిః, తస్మాత్ క్షేమకః. ౨.అత్రాయం శ్లోకః. బ్రహ్మక్షత్రస్య యో యోని ర్వంశో దేవర్షిసత్కృతః, క్షేమకం ప్రాప్య రాజానం సంస్థాం ప్రాప్స్యతి వై కలౌ. ఇతి ఏవమేవ కలౌ బృహద్బలాదారభ్య సుమిత్రాంతమిక్ష్వాకువంశీయాః. శ్లో. ఇక్ష్వాకూణామయం వంశ స్సుమిత్రాంతం భవిష్యతి, యత స్తం ప్రాప్య రాజానం సంస్థాం ప్రాప్స్యతి వై కలౌ. ఇతి. ఏవం మాగధాః. బృహద్రథాంతా ద్వాత్రింశన్నృపాశ్చ. అధీతవేదో జనమేజయః సర్పయాగం కృత్వా అశ్వమేధకరణాయ ప్రవృత్తః వ్యాసేన నివారిత ఇతి. కథా భార్గవంశే భవిష్యత్పర్వణి సమ్యగ్వర్తతే. తతః యోయం రిపుంజయో నామ బార్హద్రథః తస్య సుక్రీతో నామామాత్యో భవిష్యతి, సచైనం స్వామినం హత్వా స్వపుత్రం ప్రద్యోతనామానమభిషేక్ష్యతి, తస్యాపి. బిలకో నామ పుత్రో భవిష్యతి, తతో విశాఖయూపః, తత్పుత్రో జనకః, తస్య చ నందివర్ధనః, తదనంతరం శిశునాగః, తతః కనకవర్ణో భవితా, తస్య పుత్రః క్షేమధర్మా, తస్యాపి క్షత్రౌజాః తత్పుత్రో విధిసారః, తతశ్చాజాతశత్రుః, తస్యాప్యర్భకః, అర్భకాచ్చోదయనః, తస్మాన్నందివర్ధనః, తస్మాన్మహానందీ, మహానందినశ్చ శూద్రాగర్భోద్భవో మహాపద్మనందో, నందః పరశురామ ఇవాఖిలక్షత్రాంతకారీ భవిష్యంతి, తతః ప్రభృతి శూద్రా భూపాలా భవిష్యంతి. స చైకచ్ఛత్రామనుల్లంఘితశాసనో మహాపద్మః పృథివీం భోక్ష్యత ఇతి. మాత్స్యపురాణేఽపి. మహానందిసుతశ్చాపి శూద్రాయాం కలికాంశజః,

దేవతలు వచ్చిరి. ఆమీఁద బంధువు లేతెంచిరి. వారితర్వాత రాజన్యులు చేరిరి. ఆమీఁద దేవకన్యలు నాగకన్యలు రాజకన్యకలు విద్యాధరకన్యకలు గంధర్వకన్యలు తమతమ వాద్యములం గైకొని భగవత్సేవకై యరుదెంచిరి. బ్రాహ్మణులు, భిక్షుకులు, భట్టులు, యతులు, బ్రహ్మచారులు, సన్న్యాసులు నవ

ఉత్పత్స్యతే మహాపద్మస్సర్వక్షత్రాంతకో నృపః, తతః ప్రభృతి రాజానో భవిష్యాశ్శూద్రయోనయః, ఏకరాట్సమహాపద్మ ఏకచ్ఛత్రో భవిష్యతీతి. ఏవమేవ శ్రీభాగవతేఽపి.

ఈరీతిగా విష్ణుపురాణమాత్స్యభాగవతాదిపురాణములయందు మహాపద్మభూపాలునిపర్యంతము కలియుగమున శుద్ధక్షత్రియవర్ణ ముండునట్లు కనఁబడుచున్నది. మత్స్యపురాణమునందు, ఉత్సీదంతి తథా చైవ వైశ్యాస్సార్ధంతు క్షత్రియాః, అనియు నత్రిస్మృతియందు నందాంతం క్షత్రియం కులమ్మనియు నుండుటంబట్టి మహాపద్మభూపాలు నభిషేకమునకుఁ గలియుగమునందు క్షత్రియవైశ్యజాతులు పరిశుద్ధములుగ నుండునని సారాంశము తేలుచున్నది కదా.

ఇపుడు కలియుగ మెప్పటినుండి యారంభించెను. అనునదియు, నా కలియుగమున మహాపద్మభూజానిపట్టాభిషేక మెప్పుడుజరగును, అనునదియు సిద్ధాంతము చేసినఁగాని పైవిషయము సిద్ధాంతము కాదు. ఇంతకుముందే కలియుగముననే క్షత్రియవైశ్యు లుండరా లేక కొంతకాలము తర్వాత నుండరాయని ప్రశ్నము వ్రాసితినిగదా. ఇంతకుముందు కనఁబఱచియున్న ప్రమాణముల ననుసరించి కలియుగమున మహాపద్ముని రాజ్యప్రాప్తికాల పర్యంతము నీరెండుజాతులు పరిశుద్ధములుగా నుండునని స్పష్టమైనది. ఆ కాలము కలియుగమున నెంతకాలమునకువచ్చు నన్నప్రశ్నము ప్రధానమైనది. దానింజర్చించుట యనవసరము కాదు.

ఘూతలు, యోగులు, శ్రీకృష్ణు నామహోత్సవమున దర్శింపనరు గుదెంచిరి. తల్లి పార్శ్వమునఁ గలబంధువు లాదృతి నేతెంచిరి. తండ్రి వంకవారెల్లఁ దమపనియే యన్న సంతోషమున వచ్చితి. బంధువులకు బంధువులుగూడఁ బిలిచినదియే చాలునని యచ్చటికిఁ జేరిరి. భీష్మ ద్రోణ కృపాశ్వత్థామలు కర్ణుఁడు లోనగువారు వచ్చిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడు పుత్రులంగూడి వచ్చెను. భర్తృవిహీన యగు కుంతీదేవి పుత్రులంగూడి హర్షశోకసమాకులస్వాంతయై యరుగుదెంచెను. నానాదేశరాజులు రాజపుత్రులు వేడుకలార వచ్చిరి. అత్రియు, వసిష్ఠ చ్యవన భరద్వాజులు, యాజ్ఞ

"శ్లో. తే తు పారిక్షితే కాలే మఘాస్వాస న్మహర్షయః,
తదా ప్రవృత్తశ్చ కలిర్ద్వాదశాబ్ద శతాబ్దకః."

అని విష్ణుపురాణమునందుఁ గనఁబడియెడిని. దీనింబట్టి కలియుగారంభ మెప్పుడని నిర్ధారణము చేయవచ్చును. ఏకాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నుండిరో అపుడు కలియుగారంభము. పరీక్షిత్తు రాజ్యకాలము నదియే. కలియుగప్రమాణము దేవమానము ననుసరించి పండ్రెండువందలసంవత్సరములు దేవమానమనఁగా,

"శ్లో. ఐందవ స్తిథిభి స్తద్వ త్సంక్రాంత్యా సౌర ఉచ్యతే,
మాసైర్ద్వాదశభిర్వర్షం దివ్యం తదహ ఉచ్యతే"
తత్షష్టి ష్షడ్గుణా దివ్యం వర్షమాసుర మేవ చ."

అని సూర్యసిద్ధాంతమున మొదటియధ్యాయమున నున్నది. మనుష్యమానమున మూఁడువందల యఱువదివర్షములైన దేవమానమున నొక్కవర్షమగును. కావున దేవమానము ననుసరించిన కలియుగప్రమాణమగు పండ్రెండువందలను మున్నూటయఱువదిచే గుణించిన ౪౩౨౦౦౦ నాలుగులక్షలు ముప్పదిరెండు వేలసంవత్సరములు మనుష్యమానమున నగును. మఱియును, విష్ణుపురాణ

వల్క్యమునియు. భీమ గార్గ్యగర్గ వత్స ధర్మ జైగీషవ్యపరాశర, పులహపులస్త్య, సౌభార్యగస్త్య సనకసనంద సనాతన సనత్కుమార వోఢ్రపంచశిఖ దుర్వాసులును, అంగిరసు డును, వ్యాస శుక కుశిక కౌశిక రాములును, ఋష్యశృంగ విభాండక శృంగి వామదేవ గౌతమ గుణార్ణవ క్రతు యతిమునులు, వరుణియు, శుక్రాచార్యుండును, బృహస్పతియు, నష్టావక్ర వామన వాల్మీకి పారిభద్రక పౌల వైశంపాయన ప్రచేతసు

మనం దే, "శ్లో. యదైవ భగవాన్విష్ణో రంశో యాతో దివం ద్విజ, వసుదేవ కులోద్భూతే తదైవ కలిరాగతః" యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాత స్తస్మిన్నేవ తదా హని, ప్రతిపన్నం కలియుగం తస్య సంఖ్యాం నిబోధ మే, త్రేణిలక్షాణి వర్షాణాం ద్విజమానుష్యసంఖ్యయా, షష్టిశ్చైవసహస్రాణి భవిష్యత్యేష వై కలిః." అని కనుపట్టెడిని. ఏదినమున శ్రీకృష్ణుని నిరుపమాన పరమమంగళకళ భూలోకమును వదలిపోవునో ఆదినమున నే కలియుగారంభమని దీనినుండి యుగప్రారంభమును గుఱించి తేలినభావము. ఇంతియకాక విష్ణుపురాణము నందు. "గతే సనాతనస్యాంశే విష్ణో స్తత్ర భవోదివం, త్యక్త్వాజ సానుజో రాజ్యం ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః, విపరీతాని దృష్ట్వా చ నిముత్తాని చ పాండవః యాతే కృష్ణే చకారాథ సోఽభిషేకం పరీక్షితః." అని యున్నది. శ్రీపరమాత్మకళ భూలోకమును వదలిపోఁగా నపుడె పరీక్షిత్తునకుఁ బట్టాభిషేకము జరగినది. అనుటంబట్టి కలియుగారంభమునం దే పరీక్షత్తునకు రాజ్యాభిషేకమని కనఁబడియెడిని. ఈ పురాణము ననుసరించి కలియుగ ప్రమాణము మనుష్యమానమున మూఁడులక్షలు నఱువదివేలనుట స్పష్టము. కలియుగమానము నాలుగులక్షలు ముప్పదిరెండువేలని మున్ను చెప్పఁబడియెఁ గదా. ఇపుడు మూఁడులక్షలు నఱువదివేలని చెప్పఁబడినది. ఈరెండింటికిని భేదము డెబ్బది రెండువేలు గలదు. ఇం దేదిసత్యము? అన్న ప్రశ్నము రాక మానదు కదా.

లును, బురుజిత్తును, భృగు మరీచి మధుజిత్కాశ్యపమునులు, దేవమాతయగు నదితియు, దైత్యమాతయగు దితియు నరుదెంచిరి. వారివెంట సుమంతు సుభానువులు. నేక కాత్యాయన మార్కండేయులును, లోమశ, కపిల, పాణిని, పారియాత్ర, పారిభద్ర, పుంగవ, సంవర్తోతథ్యనరులును, నేనును, విశ్వామిత్ర, శతానంద, జాబాలి, తైతిల, సాందీపనియు వచ్చిరి. సాందీపని బ్రహ్మాంశసంభూతుఁడు యోగివర్యుఁడు నగుసాదియుతుం

సమాధాన మేమనఁగా, "శ్లో. షష్ఠాంశ స్సంధ్యయో స్స్వకః" అను సూర్య సిద్ధాంతవాక్యమునుబట్టి ఆరంభాంత్యకాల సంధిప్రమాణముయుగ ప్రమాణమున నాఱవభాగమని తెలియఁదగును. నాల్గులక్షలు ముప్పదిరెండువేలలో నాఱవభాగము డెబ్బదిరెండువేలు. దీనిని మూఁడులక్షలు నఱువదివేలతోఁ గలిపినఁ గలియుగప్రమాణము నాల్గులక్షలు ముప్పదిరెండువేలని స్పష్టమగును.

మఱియు విష్ణుపురాణమునందు. "శ్లో. యావ త్పరీక్షితో జన్మ యావ న్నందాభిషేచనం, ఏకమేవ సహస్రంతు జ్ఞేయం పంచాశ దుత్తరమ్." అని యుండుటవలన పదివందల యేఁబదివత్సరములు పరీక్షిన్నందభూపతుల యంతరకాలమని స్పష్టమయ్యెడిని. భాగవతమునందు. "శ్లో. ఆరభ్య భవతో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్, ఏకమేవ సహస్రంతు శతం పంచ దశోత్తరమ్." అని యుండెడు. దీనింబట్టి వేయినూటపదునైదువత్సరములని స్పష్టపడుచున్నది. మత్స్యపురాణమునందు. "శ్లో. మహాపద్మాభిషేకాత్తు యావజ్జన్మ పరీక్షితః, ఏకమేవ సహస్రంతు జ్ఞేయం పంచ శతోత్తరమ్." అని యున్నది. దీనింబట్టి పరికింపఁగా, పరిక్షిన్నందరాజుల కంతరకాలము పదునైదువందలసంవత్సరములని కనుపట్టుచున్నది. ఈ మూఁడుగ్రంథములనుబట్టి పదివందల యేఁబది వత్సరములు, పదునొకండువందల పదునైదువర్షములు, పదునైదువందల సంవత్సరములు, అని కనఁబడుచున్నది.

గుము. ఉపమన్యువు, గౌరముఖుఁడు, మైత్రేయుఁడు, శ్రుతశ్రవసుఁడు, కఠకచ కరఖభరద్వాజులు వచ్చిరి. వీరెల్ల శిష్య ప్రశిష్యులంగూడి వేదపఠనము చేయుచు వసుదేవు నాశ్రమము నకు నరుదెంచిరి.

వసుదేవుఁడు వారినెల్లం గాంచి సాష్టాంగదండాకార వందనములాచరించి ముకుళితకరుఁడై నిలువంబడి స్వాగతాది ప్రశ్నముల నాతిథేయసత్కారముల వారి నాదరించి వారి యాశీఃపాత్రుఁడై కృతకృత్యతంగంటినని యానందించెను. ఆసమ

ఇపుడు కలియుగమున నైదువేలు మీఱినవి. కావున నందరాజాంత కాలము మీఱినది. కావున శుద్ధక్షత్రియవైశ్యజాతులు లేవని కొందఱు దేవా నాంప్రియులు వాదింతురు. కాని వారిమాట యించుకయు విశ్వాసపాత్రము కాదు. పై నుదాహరించిన వచనములయందున్న పరిక్షిన్నందాంతరకాలము మనుష్యమానమున లెక్కపెట్టఁ దగినది కాదని యెఱుంగవలయు. మనుష్యమా నముచేతనే లెక్కపెట్టవలయునని మే మంగీకరింతుమని కొంద ఱందురేమో అట్లే యంగీకరించినయెడల,

విష్ణుపురాణము—

"శ్లో. ప్రయాస్యంతి యదా చైతే పూర్వాషాఢాం మహర్షయః,
తదా నందాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి." అను ప్రమాణము.

భాగవతము—

"శ్లో. యదా మఘాభ్యో యాస్యంతి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః,
తదా నందాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి." అనువచనము.

మత్స్యపురాణము—

"శ్లో. యావత్పరిక్షితో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్,
ఏకమేవ సహస్రంతు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్."

యమున హంసవాహనారూఢుండై సస్మితముఖపంకజుండై పరమేష్ఠియు, రత్నవిమానారూఢుండై పార్వతింగూడి పరమేశ్వరుండును, నందీశ్వరుండును, మహాకాళుండును, వీరభద్ర సుభద్రక మణిభద్ర పారిభద్ర కార్తికేయగణేశ్వరులును విజయం

అనునదియుం బరస్పరవిరోధము గలిగినదగును. ఆవిరోధము మాన్ప శక్యముగాకయుండును. ఏలయనఁగా,

"శ్లో. సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే హ్యుదితౌ దివి,
తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి.
తేన సప్తర్షయో యుక్తా స్తిష్ఠం త్యబ్దశతం నృణాం,
తేతు పారిక్షితే కాలే మఘాస్వాసన్ ద్విజోత్తమ."

అను విష్ణుపురాణవచనము ననుసరించి సప్తర్షులమండల మొకనక్షత్రమున నూఱువత్సరము లుండును. ఆవత్సరములు దేవమానముచేతనని యెఱుంగఁదగు. మనుష్యమానముచేతనే యని యంగీకరించినయెడలఁ గలియుగప్రమాణమున బరిక్షిజ్జన్మము, రాజ్యారంభకాలము నెన్నిపర్యాయములో రావలసియుండును. ఇపుడు కలియుగమున నయిదువేలకు మించినసంవత్సరములు గలించినవని యందఱు అంగీకరింతురు. మనుష్యమానమున నని యంగీకరింతురేని సప్తర్షి మండల మార్ద్రానక్షత్రమున నుండవలయును. కాని యిపుడామండలము మఘానక్షత్రమునందే యున్నది. కావున నాసంఖ్య మనుష్యమానమునఁగాదనుట సిద్ధాంతము.

మత్స్యపురాణమునందు—

"సప్తర్షయస్తు వర్తంతే యత్ర నక్షత్రమండలే,
సప్తర్షయస్తు తిష్ఠంతి పర్యాయేణ శతంశతం.
సప్తర్షీణాం తు పర్యాయే తత్సప్తతం దివ్యసంఖ్యయా."

అని కనపట్టువచనమునకు మహావిరోధము సంభవించును.

చేసిరి. ఐరావతము నెక్కి మహేంద్రుఁడును, ధర్మదేవతయుఁ, జంద్రుఁడును, భాస్కరుఁడును, గుబేర వరుణ పవన పావక భాస్కరపుత్ర జయంత నలకూబరులును, జనుదెంచిరి. గ్రహాధిదైవతములు, నేకాదశరుద్రులు, నాదిత్యులు, శేషువు, నానాదేవతాభేదములు, ఇంకను దిగ్విదిక్కులంగల మహాత్ములెల్లరు శ్రీకృష్ణోపనయనమును జూచువేడుక నేతెంచిరి. వారికెల్ల విధివంతముగా నాతిథేయసత్కారము లాచరించెను. యథార్థముగా వినుతించెను. భక్తినమ్రుఁడై పులకాంచితవిగ్రహుఁడై యున్న

లోపలఁ గనఁబఱచిన 'త్రిష్వంత్యబ్దశతం నృణామ్' అనుచో నృణామ్ అను పాఠము ప్రామాదికము. 'మునే' అను సంబోధనమే కొన్నిప్రతులలోఁ గనఁబడియెడిని. అదియే సాధువని చెప్పవలయును. లేకున్నఁ బరస్పరవిరోధము దుర్వారమగును. అంతియగాక ప్రత్యక్షవిరోధముగూడ నగును. ఇంతియగాక పరిక్షిన్నందాంతరకాలమును మూఁడువిధములుగా గ్రంథములు చెప్పినవి కదా. అందు 'పంచాశదుత్తరమ్' అను పాఠమే సాధువు. ఎందులకనఁగా. మఘానక్షత్రము మొదలుకొని మూలనక్షత్రమువఱకు పదినక్షత్రము లగును. ఒక్కొక్కనక్షత్రమందు సప్తర్షిమండలము దేవమానమున నూఱువత్సరము లుండును. నూఱువత్సరములు దేవమానమున నైన నవి మానవమానమున ముప్పదియాఱువేలవర్షము లగును. మఘ మొదలు మూలనక్షత్రములఱకుఁ బదితారలు గాన వానిని బదింట గుణించిన మూఁడులక్షలు నఱువదివే లగును. (3౬౦౦౦౦.)

"ఏతద్వర్షసహస్రం తు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్."

అను పాఠము ననుసరించి పదివందలయేఁబది దివ్యవర్షములు మనుష్యమానమున మూఁడులక్షలు డెబ్బదియేనిమిదివే లగును. ఆకాలమున సప్తర్షిమండలము పూర్వాషాఢ మధ్యభాగమును బొందును.

వసుదేవునిం గాంచి వారెల్ల నానందాంబుధి నోలలాడిరి. అంతట వసుదేవుఁడు భక్తిభావమున నంజలి బంధించి యిట్లు పలికెను. పరమాత్మయనియు, పరబ్రహ్మమనియుఁ, బరమేశ్వరుఁడనియుఁ, బరాత్పరుఁడనియు, విధాతయనియు, జగత్పరిపాలకుఁడనియు, వేదజనకుఁడనియు, స్రష్టయనియు, సృష్టిహేతువనియు, సనాతనుఁడనియు, సురలకుఁ దదధిపతులకు మునీంద్రులకు సిద్ధేంద్రులకు గురువులకును గురుఁడనియుఁ, బొగడఁ

"శతం పంచదశోత్తరమ్."

అనుపాఠము నంగీకరించినయెడలఁ బూర్వాపాధ నతిక్రమించి యుత్తరాపాధను బొందును.

"పంచశతోత్తరమ్."

అనుపాఠమును గ్రహించినపక్షమునఁ గలియుగమే దాఁటిపోవును. కావున రెండవ మూఁడవపాఠములు వ్రాఁతపొరపాటువలనఁ గలిగినవనిచెప్పక తప్పదు కావు. గణితముగాన నిందుఁ బొరపాటులు తప్పక కనఁబడును. వారు చెప్పినప్రకారము లెక్కచేసితిమి కాని కలియుగకాలము సప్తర్షిమండల సంచారము కల్పించిన కాదు కదా. కావున రెండవ మూఁడవపాఠములు ప్రమాదము లనక యెవ్వరికిని దప్పదు. ఈవిషయమును దెలుపుటచేఁ దేలిన ఫలిత మేమనఁగా పరిక్షిన్నందరాజాంతరకాలము మనుష్యమానమున మూఁడు లక్షలు డెబ్బదియెనిమిదివేల సంవత్సరములు. కావున నాకాలమున ననఁగాఁ గలియుగమున మూఁడులక్షలు డెబ్బదియెనిమిదివేల వత్సరములు కాఁగా క్షత్రియ వైశ్యజాతులు శూద్రప్రాయులగుదు రనవచ్చును. కాని యిపు డన్న రాదని పురాణార్థములను జక్కఁగ నెఱింగినపెద్ద లంగీకరింపక మానరు.

ఇప్పుడు కలియుగమున నైదువేలు ఇరువదియెనిమిది (౫౦౨౮) సంవత్సరములు గతించినవి. ఇఁకమీఁదట మూఁడులక్షలు డెబ్బదిరెండువేలు

బడు నీవు మద్దేహంబున కరుదెంచితివి. ధన్యుఁడనైతిని. నా జన్మము కృతకృత్య మయ్యెను. అని పరమేష్ఠిని బొగడి పరశంకరుం బొడఁగని మహాత్మా! స్వప్నమందును నీపాదారవిందము క్షణమాత్రము చూచుటకుంగూడ దుర్లభము. శివనామస్మరణమాత్రమున సర్వానిష్టములు తొలఁగును. సర్వసంక

తొమ్మిదివందల డెబ్బదిరెండు (౩౭౯౭౨) సంవత్సరములు గడచినమీఁద క్షత్రియవైశ్యకులము లుండవని పై వచనసారాంశము. ఆకాలమునందు,

"శ్లో. నాధీయంతే కలౌవేదా న్నయజంతే ద్విజాతయః,
ఉత్సీదంతి తథా చైవ వైశ్యైస్సార్థం తు క్షత్రియాః."

అను మత్స్యపురాణవచనానుసారము బ్రాహ్మణులు వేదపాఠమును మానుదురనియుం, హోమాదుల నాచరింపరనియుఁ దేటపడియెడిని. అపుడు క్షత్రియవైశ్యజాతులు లేకుండునన్నఁ జింతయేటికి. ఈ మూఁడుజాతులుకలిసి వేఱొకజాతిగా మాఱును, ఇక్కాలమున నెందఱో బ్రాహ్మణులు వేదపాఠముచేయుచున్నవారు. యాగములచే దేవతలఁ దృప్తిపఱచుచున్నారు. కావున క్షత్రియవైశ్యజాతులకు విచ్ఛిత్తి కలిగినదనుమాట ధర్మవిరుద్ధము. క్షత్రియులకు వేదాధికారము కలదనియు, వైశ్యులకుమాత్రము లేదనియుఁ గొందఱు చెప్పంబూనుదురు. కాని యామాట యంస్మత్ప్రలాపమని పై నుదాహరించినప్రమాణమే చెప్పుచున్నది. పైవచనములనన్నింటినిం బరిశీలింపఁగా బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులను నీ మూఁడుజాతులవారికి నేకకాలమున నే జాతిభ్రష్టతయో జాతిసద్భావమో కలుగవలయునే కాని యొక్కజాతికి మాత్రమే కలుగదనుట స్పష్టము.

శ్రీమహాభారతమునఁ గర్ణపర్వమునందు—

"శ్లో. అతస్త్వాం కథయే కర్ణ నిదర్శన మిదం పునః,
వైశ్యః కిల సముద్రాంతే ప్రభూతధనధాన్యవాన్,
యజ్వా దానపతిః క్షాంత స్స్వకర్మస్థోఽభవచ్ఛుచిః."

టములు నశించును. కల్యాణములు లభించును. అని గణనా
యకుం గాంచి మహానుభావా! సర్వదేవతలకంటె ముందు
పూజగొను నధికారము గలిగి దేవతాగ్రణి యనఁబరఁగుచు,
నొకకలశమునందు మంత్రములచే నావాహనముచేసిన యం
తనే సర్వశుభములఁ గల్పించుచు, గణేశుఁడను విఖ్యాతిం
గాంచి షడ్గుణైశ్వర్యములు వెలయ సర్వవిఘ్నములఁ బోఁ

అని కనుపట్టెడిని. భారతము కలియుగమునకుగా వ్రాయఁబడక కృతయుగమున
కని యెవ్వ రనరు కదా. వైశ్యుఁ డొకఁడు యజ్ఞముచేసినట్లు స్వకర్మనిరతుఁ
డైనట్లు పైవచనమున నున్నదికదా. కలియుగమున వైశ్యులకు వేదాధికా
రము లేదన్నవాదము దుర్వాదమని స్పష్టమైనది కదా. నందాంతమే వారికి
వేదాధికారము గలిగియుండునన్న వాదమునను సరించి కలియుగమున మూఁడు
లక్షలకుఁ బైఁగా నెన్నియోవత్సరములు గడచినఁ గాని యావాదము చెల్లఁ
దని ముందే వ్రాసితిని గదా.

ఆపస్తంబధర్మసూత్రమునందు—

"స్వకర్మ బ్రాహ్మణస్యాధ్యయనమధ్యాపనం యజ్ఞో యాజనందానం
ప్రతిగ్రహణం దాయాద్యగిశిలోంఛ అన్యద్వా పరిగృహీతమేతాన్యేవ.
క్షత్రియస్య అధ్యాపనయాజనప్రతిగ్రహణాని పరిహాప్య దండయుద్ధాదికాని
క్షత్రియవద్వైశ్యస్య దండయుద్ధవర్జ్యం కృషిగోరక్షణవాణిజ్యాదికమితి."
అనియున్నది. వైదికకర్మములు క్షత్రియవైశ్యులకుఁ దుల్యములని యాపస్తం
బుల తాత్పర్యమని తెలిసెనుగదా.

పరాశరస్మృతియందు—

"శ్లో. వైశ్యం వా క్షత్రియం వాపి నిర్దోషం యోఽభిపాతయేత్,
సోఽపి కృచ్ఛ్రద్వయం కుర్యాద్గోవింశద్దక్షిణాం దదత్."

అని కనఁబడియెడిని. ఇట దోషమనఁగా విధివిహితకర్మత్యాగమని యర్థము.

గొట్టుశక్తిగలిగి పరమపావనమూర్తిగలిగి యలరారు నీకు నమస్కారములు. అని కార్తికేయుని దర్శించి స్వామీ! దేవాధిపతులు నిన్నుఁ బూజింతురు. కరుణింపుమని దేవతలంబొగడి దేవతేశ్వరుల కభివందనములొనర్చి మహాలక్ష్మీనుతించి పార్వతి దిక్కు మొగంబై జగజ్జననీ పార్వతీ! జగదాదిస్వరూపిణివి. సర్వశక్తివి. మూలప్రకృతివి. ఈశ్వరివి. పరాత్పరులకంటెఁ బరమేశ్వరివి. పరబ్రహ్మస్వరూపిణివి. నీపాదవందనము భక్తుల సకల

యమస్మృతియందు—

"శ్లో. హత్వా స వనినం వైశ్యం రాజన్య మపి దీక్షితం,
హత్వా తు బ్రహ్మహత్యేవ తథా త్రేయీం చ బ్రాహ్మణీమ్."

అని యున్నది. యజ్ఞముచేసిన వైశ్యుననుటచే వైశ్యునకు యజ్ఞముచేయ నధికారమున్నదనుట స్పష్టము కదా.

శంఖస్మృతియందు—

"శ్లో. యాగస్థం క్షత్రియం హత్వా వైశ్యం హత్వా తు యాగగం,
ఏతదేవ వ్రతం కుర్యాదాత్రేయీ వినిఘాతుకః."

అని యున్నది. క్షత్రియవైశ్యులకు యాగాధికారము దీనిచేతను స్పష్టమగును.

ఇట్టులుండఁగాఁ బైవచనజాతమునందు క్షత్రియవైశ్యుల నిద్దఱను పేర్కొనియుండఁగాఁ గొందఱు క్షత్రియునివదలి వైశ్యునిమాత్రము గ్రహించి వైశ్యునకు వేదాధికారములేదని ఘోషింతురు. వారిఘోష మరణ్యరోదనము వంటిది. మఱికొందఱు పండితులమనుకొనువారు పైవాక్యము లన్నియుఁ గృతత్రేతాద్వాపరయుగమున నున్నక్షత్రియవైశ్యులకు వేదాధికారమును బ్రతిపాదించునవని పల్కుదురు. ఆయర్థము దేనినిబట్టి చెప్పుదురన్న నాకాశమును జూడవలసినదే కాని వేఱుదిక్కు వారికి లేదు.

వాంఛితముల నొసంగు. శరత్కాలమున భక్తిచే ని న్నారాధించినఁ బ్రసన్నురాల వగుదువు. అట్టిపరదేవివగు నీవు నామందిరమునకు సర్వదేవతలం గూడి భక్తవత్సల యనుపేరు సార్థకము గాఁగ విజయంచేసితివి. ధన్యుఁడను. కృతకృత్యుఁడను. నాజీవనము సఫలము. నాగృహము పావనము. అని యిట్లు వేలువేలుఁబొగడి సకలమునీంద్రులను విప్రప్రవరులను సత్కరించి విడుదులంజూపి యందు నివసింపఁ జేసెను. అందఱు వసుదేవుఁడు వేర్వేఱఁ జేసినపూజల కానందించిరి.

"శ్లో. నందాంతం క్షత్రియకులం వేదవైదికసంయుతం,
భవిష్యతి తతశ్శూద్రప్రాయం వైశ్యకులం తథా."

అను వైశ్యకమలాకరవాక్యముచేత నందరాజు రాజ్యము పాలించినంతదనుక క్షత్రియవైశ్యులకు వేదాధికారముగలదని స్పష్టము కాక మానదు.

పరాశరస్మృతియందు—

"శ్లో. షట్కర్మాభిరతో నిత్యం దేవతాతిథిపూజకః,
హుతశేషం తు భుంజానో బ్రాహ్మణో నావసీదతి." 30

అనువచనము కలదు. దాని వ్యాఖ్యానమునందు వేదభాష్యకర్తయగు శ్రీమాధవాచార్యులు విశేషించి స్మృతు లుదహరించిరి కాని యం దెచ్చటను వైశ్యులకు వేదాధికారము కలదని సిద్ధాంతము చేయలేదు. కావున వేదాధికారము వైశ్యులకు లేదని కొందఱు విద్వద్వతంసుల మనుకొనువారు పల్కుదురు. ఇంతకంటె మహాసాహసము వేఱొకటి కానరాదు. ఇట్లు వాదించువారు కొంతకాలము గాయత్రి నారాధించినఁగాని యీపాపము పోదని నాయూహ. ఏలయనఁగా. వేదాధికారము లేదనునిషేధ మేస్మృతియందైనఁ గనఁబడినపుడు వారికిని గలదని ప్రతిపాదింపవలయును. ఎందును నిషేధింపఁబడని విషయమును మరలఁ జెప్పుట తెలివితక్కువచేతఁ గాక మఱేమిటి? పరా

రామకృష్ణోపనయనసంస్కారము.

అంత గర్గమునివరు ననుమతిచొప్పునఁ గళ్యాణమండపమున కెల్లర వసుదేవుఁడు రాఁ బ్రార్థించెను. ఆమండపము సర్వాలంకారసంభృతము. సర్వలోకపవిత్రము. సుమనోహరము. దాని కదియేసాటియని చెప్పుటకంటె వేఱుగ వర్ణింప

శరస్మృతి పరాశరమునిప్రణీతమే యని ప్రతిపత్రమునందును వ్రాయవలయునా. ఇట్లడుగుట మొండిపట్టుదలచేఁ గాక మఱేహేతువుచేతనో యెఱుంగఁజాలను.

పరాశరస్మృతియందు వైశ్యధర్మప్రకరణమునందు—

"శ్లో. లాభకర్మ తథా రత్నం గవాం చ పరిపాలనమ్,
కృషికర్మ చ వాణిజ్యం వైశ్యవృత్తి రుదాహృతా." ౬౩

అను శ్లోకమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయునపుడు వేదభాష్యకర్త వరాహపురాణము నుండి,

"శ్లో. స్వాధ్యాయం యజనం దానం కుసీదం పశుపాలనం,
గోరక్షాం కృషివాణిజ్యం కుర్యాద్వైశ్యో యథావిధి."

అనుశ్లోకము నుదాహరించి యంతతోఁ దృప్తినొందక,

మార్కండేయ—

"శ్లో. దానమధ్యయనం యజ్ఞో వైశ్యస్యాపి త్రిదైవసా,
వాణిజ్యం పాశుపాల్యం చ కృషి శ్చైవాస్య జీవికా."

అనియుఁ నుదాహరించిరి. దీనిచేత మాధవాచార్యులమతము వైశ్యులకు వేదోక్తకర్మములు శాస్త్రసమ్మతము లనియూ కావనియూ. వేదభాష్యకర్తకు సమ్మతమైనపుడు పండితమ్మన్యులకు సమ్మతముగా కున్న దానఁ గొఱంతపడ నక్కఱలేదు.

శక్యముకాదు. ఆమనోహరశుభకర్మము నడుపఁ బెక్కుమంది మహర్షులను వసుదేవుఁడు నియమింప వరించెను. గర్గముని బ్రహ్మత్వమున నుండెను. వారినెల్లఁ దొలుదొలుత విధిమంతముగా వసుదేవుఁడు చందన సుమనోమాలికారత్నాలంకారాదుల నర్చించి సంతుష్టమతులనుగా నొనరించి యుచితాసనములం గూరుచుండఁ జేసెను. వారినడుమ రత్నసింహాసనమున గణపతిని గూరుచుండఁ జేసెను. శుభకర్మమునకు ముందు గణపతిని బూజించుట సదాచారము కాన నాకార్యమునకై యాగణాధి

ఆపస్తంభ ధర్మసూత్రమునందు—

"సూ. అశూద్రాణా మదుష్టానా ముపాయనం వేదాధ్యయన మగ్న్యాధేయం ఫలవంతి చ కర్మాణి." అనియున్నది. దీనికిభాష్యము.

"శూద్రవర్జితానాం త్రయాణాం వర్ణానాం అదుష్టకర్మణా ముపనయనాదయోధర్మాః." అని,

దీనింబట్టి కొందఱు "అదుష్టకర్మణామ్" అని భాష్యమునం దున్నదిగాన నిప్పటివైశ్యులకుఁ బితృపితామహ ప్రపితామహులవఱకు నుపనయనసంస్కారము లేదుగావున వ్రాత్యత్వమలవడెననియు, దానిచే వేదోక్తకర్మార్హత పోయినదనియుఁ బలుకుదురు. ఆవాదమున కనురూపముగా మనుస్మృతి మూఁడవయధ్యాయమునందున్న,

"కువివాహైః క్రియాలోపై ర్వేదానధ్యయనేన చ,
కులాన్యకులతాం యాంతి బ్రాహ్మణాతిక్రమేణ చ." ౬౩

అనుశ్లోకము నుదాహరింతురు. ఇంతకంటె నవిచారమూలమగు వాదములేదు. ఇంచుక యాలోచింతము. శ్రుతిస్మృతినిషిద్ధకర్మము లాచరించువారు దుష్టకర్ము లనఁబడుదురు. కువివాహములనఁగా తమతమ గృహ్యసూత్రము ననుసరించిచేయని వివాహములు. క్రియాలోపములనఁగా గర్భాధానాద్యష్టచత్వా

పతి నావాహనము చేసెను. సువర్ణకలశములనిండ సప్తతీర్థముల నుండి జలమును దెప్పించి యాకలశములకుఁ జందనకుసుమ మాలికలచే శృంగారము గావించి పరిమళవస్తువుల నింపి యా శీతలజలములచేతను, వియద్గంగోదకములచేతను, బరమపవిత్ర మగు పుష్కరోదకముచేతను, బంచామృతములచేతను, బంచ గవ్యముచేతను భక్తియుక్తచిత్తమున నాహేరంబునకు స్నాన ముచేయించి మరల సాగరజలములచే నభిషేకమహాము నడ పించి శుద్ధోదకముల స్నానముచేయించి ధౌతవస్త్రముల గట్ట నిచ్చెను. పారిజాతకుసుమహారముల నలంకరించెను. సురుచిర వరరత్నభూషణముల సింగారించెను. అగ్నివలెఁ బావనమయి

రింశత్సంస్కారములు చేయ్యకుండుట. వేదానధ్యయనమనఁగా ఫలవదర్థావ బోధకసాంగవేదములఁ బఠింపకుండుట. అను వీనిచేత బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యకులములు జాత్యభావతను బొందుచున్నవి. అని పై ఆపస్తంబసూత్ర మనుస్మృతివచనతాత్పర్యము.

ఈదోషములు బ్రాహ్మణాదులకందఱకుం గలవు. ఎట్లనఁగా సావధాన ముగాఁ దలంపుఁడు. మూఁడురాత్రములు దీక్షగలయుంపనయన మొక్క పూ టలో ముగింపఁబడుచున్నది. నాల్గురాత్రములు దీక్షగాఁగలవివాహ మొక పగటిలోఁ గొంతభాగముననే పూర్తిచేయఁబడుచున్నది. విధిహితకాలమునఁ జేయఁబడక జాతకర్మాదిసంస్కారము లెపుడో చేయఁబడుచున్నవి. ఉపనయ నానంతరము వివాహమునకుఁ బూర్వము చేయఁదగు వేదవ్రతాదు లవకాశము ననుసరించి చేయఁబడుచున్నవి. ఔపాసనాది విహితధర్మములు వంటచేయు వారిస్వాధీనము చేయఁబడుచున్నవి. ఇవన్నియుఁ బై మనుస్మృత్యుక్తదోష మునకు లక్ష్యములు కావనుట బ్రహ్మకేని శక్యము కాదుకదా. ఈయాచార ములు లోకమున నిపుడు లేవందురా. కలవందురా. కలవు అనక తప్పదు.

యమూల్యమయి తనరారు నంబర మొసంగెను. పరిమళచందనము మైనిండ నలఁదెను. సుమనస్సంతతులచేఁ బూజించెను. రత్నమాలికాలంకృతమగు భర్మాంగుళీయక మర్పించెను. విధియుక్తమగు పూజలచే నాహేరంబుని గణాధిపతిని దృప్తి పఱచెను. సర్వదేవాధిపా! పార్వతీపుత్రా! యని వినుతించెను. సర్వవిఘ్నములు శాంతినొందఁ జేయుమాయని ప్రార్థించెను. ఇట్లు తొలుదొలుత గణపతిపూజ సాంగముగా నెఱవేర్చెను.

అపుడందఱకు జాతిలేదు. క్షత్రియ వైశ్యులకు మాత్రమే యీదోషమనుట తెలివితక్కువ కాదా. కలికాలమున విధివిహితకాలమునఁ గాకున్న నెప్పుడేని పైసంస్కారములు నామమాత్రము చేయఁబడుచున్నవి కదాయని సంతోషింపవలసియుండఁగా నవి లోపములని చూపి వైశ్యకులమే లేదనుటకన్న సాహసకార్యము వే ఱేదియుండును? ఇట్టిసాహసము చేయఁబూనుట పరిహాసాస్పదమనుటకంటె వే ఱేమియు ననఁజాలకున్నవాఁడను. ఇపు డాంగ్లభాషాతత్పరులు కొందఱు వేదపాఠము చేయనంతమాత్రమునఁ దత్పుత్రులు జాతిహీనులనవచ్చునా. ఆంగ్లభాషాతత్పరులుకాని వైదికబ్రువులలోఁ బెక్కుమంది వేదము చదువనివారుండుట ప్రత్యక్షము గదా. వారిపుత్రులు బ్రాహ్మణులు కారనఁదగునా! వేదమంతయుం రాకున్నను యథాశక్తిఁ బఠించినను జాలునని తృప్తినొందవలయునే కాని "కువివాహైః" అను మనుస్మృతి ననుసరించి క్రియాలోపవేదానధ్యయనాదులచే జాతిభ్రష్టులనిపలుకుట యవివేకమూలమని నా భావము. స్మృత్యుక్తకర్మాచరణదారిద్ర్య మన్నిజాతులకుఁ గలదని యంగీకరించుట బుద్ధిమంతుల లక్షణముకాని యొక్కవైశ్యజాతియందే దాని నారోపించుట న్యాయమునకుఁ గడుదూరము.

సావిత్రీపతితులు వ్రాత్యులుకారా యని కొందఱందురు. ఆమాట సత్యము.

మహాశయులారా! శ్రీకృష్ణునకు నుపనయనసంస్కారము చేయ వసుదేవుఁడు ప్రయత్నించిన విషయమును దెలుపు నీభాగమును జదివితిరి. ఇందు వ్రాయఁదగినవిషయము లనేకములు గలవు. లోకమున నాచారములెట్లు లశాస్త్రముగ మాఱినవో తెలుపుటావశ్యకము. శాస్త్రవిహితాచారము లశాస్త్రముగ మార్పునొందుట యటుండ దాన జాతిద్వేషములు ప్రబలినవి. ఆవిషయమును దెలుపకయుండఁ గథను వ్రాయుట సముచితము గాదని నాకుఁ దోఁచినది. కావున వ్రాసెదను. అనవసరపువ్రాఁ

మనుస్మృతి—

"అత ఊర్ధ్వం త్రయోప్యేతే యథాకాల మసంస్కృతాః,
సావిత్రీపతితా వ్రాత్యా భవంత్యార్యవిగర్హితాః." ౨ అ. ౩౯

వ్యా"ఏతే బ్రాహ్మణాదయః యథాకాలం యో యస్యానుకల్పికోఽప్యుపనయనకాల ఉక్తః షోడశవర్షాదిపర్యంతం తత్రాసంస్కృతాస్తదూర్ధ్వం సావిత్రీపతితా ఉపనయనహీనాః శిష్టగర్హితాః వ్రాత్యసంజ్ఞా భవంతి. సంజ్ఞాప్రయోజనం చ వ్రాత్యానాం యాజనం కృత్వా ఇత్యాదినా వ్యవహారసిద్ధిః." అని కుల్లూకభట్టు,

వ్రాత్యులకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మేమని ప్రశ్నింపుఁడు. సమాధానము వినుఁడు.

మనుస్మృతి—

"శ్లో. యేషాం ద్విజానాం సావిత్రీ నానూచ్యేత యథావిధి,
తాం శ్చారయిత్వా త్రీన్ కృచ్ఛ్రాన్ యథావిధ్యుపనాయయేత్."
౧౧ అధ్యా. ౧౯౧.

"వ్యా. యేషాం బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం ఆనుకల్పికకాలఉపనయనం యథాశాస్త్రం నకృతవాన్ తాన్ ప్రాజాపత్యత్రయం కారయిత్వా యథాశాస్త్రముపనయేత్. యత్తు యాజ్ఞవల్క్యాదిభిర్వ్రాత్యస్తోమాదిప్రాయశ్చిత్త

తలఁచే బుస్తకమును బెంచవలయునను భావమునఁ గాదని యెఱుంగవలయును.

ఇందుఁ జేసినచర్చచేఁ బ్రకృతకథ కేమి లాభమో యించుక కథారంభముననే వ్రాసితిని. భగవంతున కీయవతారమున నెన్నియేండ్లు మనుష్యమానమునఁ గడచెనని యెఱుంగవచ్చును. కాని యుపనయనకాలము రెండువిధములుగా నున్నందున నేకాలము ననుసరించి వసుదేవుఁ డీకార్యము నడపెనో

ముక్తం తేన సహాస్య గురులాఘవ మనుసంధాయ జాతిశక్త్యాద్యపేక్షో వికల్పో మంతవ్యః.'' అని కుల్లూకభట్టు.

ఆర్యులార! చూచితిరా. మహాత్ము లెట్టికరుణాళువులో. వ్రాత్యులకుఁ బ్రాజాపత్యత్రయము ప్రాయశ్చిత్తముగాఁ జేయించి యుపనయనము చేయవలయునని చెప్పిరి. ఇంతటి స్వల్పప్రాయశ్చిత్తము నిర్దేశించిన మహాత్ముల భావమేమి? ప్రాయశ్చిత్త మతిభారమైన మానుదురనియు. దాన జాతికే వినాశము సంభవించుననియు నట్లు కాఁగూడదనియు, వ్రాత్యులుకానివా రుండుట యరుదనియు నల్పశ్రమసాధ్యమగు ప్రాయశ్చిత్తము చేయించి యుపనయనము చేయించినఁ జాలుననియు దీనిచే వేదోక్తకర్మములు ప్రపంచమున నిలుచుననియు నూహించియే గదా యిట్లు చెప్పిరి. అని మనము గ్రహింపందగును. ఎంతటివేదాభిమానము! ఎంతటిభూతదయ! ఎంతటికరుణ! వర్ణింపసాధ్యమా. మన కెట్లున్నది? ఏమైన దోషము కనఁబడిన నాక్షేపింతమా యని, మనముచేయు దోషములను బయలుపఱుపరాదనియు నై యున్నది. ఇట్టి మనము ధర్మము చెప్పఁబూనుట కనర్హులము గాక మఱేమి?

ప్రాజాపత్య మనుప్రాయశ్చిత్త మెట్టిదనఁగా.

యెఱుంగుట కష్టముగ నున్నది. పదునొకండవసంవత్సరమని మనము నిర్ణయించుకొని ముందు కథను సాగింతము. "అగోత్రస్య త్వవర్ణస్య కుతస్తస్యోపవీతకమ్" అన్నట్లు భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణునకు నేగోత్రమని యేవర్ణమని నిర్ణయించి యజ్ఞోపవీతము వేయవలయునో యెవ్వరెఱుంగరు. కాని యెవ రేగోత్రమన్నను గొఱంతయుండదు. ఏవర్ణమన్నను బాపము లేదు. ఏభక్తుఁ డేవర్ణమనిభావించి యేపేరున నేసంస్కారము విధివిహితముగా నొనరించినను భగవంతునకు సంతృప్తియే. కావున

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి—

"శ్లో. ఏకభక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేన చ,
ఉపవాసేన చైవాయం పాదకృచ్ఛ్రః ప్రకీర్తితః. ౩౧౮
యథా కథంచి త్త్రిగుణః ప్రాజాపత్యోఽయ ముచ్యతే." ౩౧౮.

వ్యా. అయమేవపాదకృచ్ఛ్రః యథాకథంచిద్దండకలితవదావృత్త్యా స్వస్థానవివృద్ధ్యా వా. తత్రాప్యానులోమ్యేన ప్రాతిలోమ్యేన వా తథా వక్ష్యమాణజపాదియుక్తం తద్రహితం వా త్రిరభ్యస్తః ప్రాజాపత్యోఽభిధీయతే, తత్ర దండకలితవదావృత్తిపక్షో వసిష్ఠేన ప్రదర్శితః. అహః ప్రాతరహర్నక్తమహారేకమయాచితమ్, అహః పరాకం తత్రైకమేవం చతురహాపరౌ, అనుగ్రహార్థం విప్రాణాం మనుర్ధర్మభృతాంవరః, బాలవృద్ధాతురేష్వేవం శిశుకృచ్ఛ్రమువాచ హ. ఇతి. అనిమితాక్షర. ఈప్రాయశ్చిత్తమెంత సులభమో యూహింపుఁడు. ఈదోషమున కీప్రాయశ్చిత్తమని నిర్ణయించున దెవ్వరనునది మీఁది ప్రశ్నము.

మనుస్మృతి—

"శ్లో. ధర్మేణాధిగతో యైస్తు వేదస్సపరిబృంహణః,
తే శిష్టా బ్రాహ్మణా జ్ఞేయాః శ్రుతిప్రత్యక్షహేతవః." ౧౦౯

వసుదేవుఁ డాకృష్ణమూర్తికి నుపనయనము చేయఁబూనుట సహజముగనే యున్నది. ఏశాపమును భగవంతుని బాధింపఁ జాలదు. స్వోక్తివ్యాఘాతము కాఁగూడదని తా సర్వేశ్వరుఁ డయ్యు నొకప్పుడు లోకాచారము ననుసరించును. దాన సంగి యని యాపరమాత్మను బలుకరాదు. శ్రీహరియే,

"శ్లో. జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమేవం యో వేత్తి తత్త్వతః,
త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేవ సోఽర్జున."

అని భగవద్గీతలయం దుపదేశించెను. భగవదవతార కారణ మేమని యెఱుంగుటయే తరణోపాయమని దీనిసారము. భగ

దశావరావా పరిషద్యం ధర్మం పరికల్పయేత్,
త్ర్యవరా వాపి వృత్తస్థా తం ధర్మం న విచాలయేత్." ౧౧౦

"వ్యా. యది బహవస్సంతోఽవహితా న భవంతి, తదా దశావరాత్ర్యవరా శ్చేతి వక్ష్యమాణలక్షణాయస్యాస్సా పరిషత్ తదభావే త్రయోఽవరా యస్యాస్సా వా సదాచారా యం ధర్మం నిశ్చినుయాత్తంధర్మత్వేన స్వీకుర్యాన్నవి సంవదేత్." అని.

"శ్లో. త్రైవిద్యో హేతుకస్తర్కీ నైరుక్తో ధర్మపాఠకః,
త్రయశ్చాశ్రమిణః పూర్వే పరిషత్స్యా ద్దశావరా. ౧౧౧
ఋగ్వేదవిద్యజుర్విచ్చ సామవేదవిదేవ చ,
త్ర్యవరా పరిషజ్జ్ఞేయా ధర్మసంశయనిర్ణయే." ౧౧౨

అని సమాధానము చెప్పవచ్చును. ఇట్లు మహాత్ములు సకాలమున నుపనయనాదులు లేనివారికిఁ గరుణాళువులై సులభముగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమువిధించి యీప్రాయశ్చిత్త మీపాపమునకుఁ జాలునని చెప్పునధికారము పరిషత్తునకు (సభకు) నిర్ణయించి యీసభయందుఁ గూరుచుండఁ దగినవారియోగ్యత యిట్లుండవలయునని నిశ్చయించి యున్నారు. కావున నాయీపాపమునకుఁ దగినప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనుట న్యాయసమ్మతమని నాభావము. మఱియొకప్రశ్నము.

వంతుఁ డేలయవతరించునని యెఱుంగవలయునని దీనినీతి. అట్టి శ్రీకృష్ణునకు నుపనయనము చేయఁబూని వసుదేవుఁడుండ గర్గముని చనుదెంచెను. శ్రీహరికి గాయత్రి నుపదేశించుట కన్న భాగ్యముకలదా, యని తలంచి మహాముని శిష్యులం గూడి యరుదెంచెను. వసుదేవుఁ డాకస్మికముగాఁ బురోహితు లరుదెంచిరని తనప్రవృత్తి నెఱింగించెను. ముహూర్తము మూఁడవదినమునందే యున్నదని గర్గముని పల్కెను. బాహ్యా చారము లీకాలమున నున్నయన్ని యాకాలమున లేవు. శక్తికి

సకాలమున నుపనయనాదిసంస్కారములు లేక కాలాతిక్రమణము చేసి యుప నయనాదులు చేసికొని సావిత్రినుపాసించువారి కీప్రాయశ్చిత్తము చెల్లునుగాని సావిత్రియే యుపదేశించుకొనకున్న వైశ్యులకే ప్రాయశ్చిత్తము విధివిహితమని చెప్పఁగలరనునది యొకప్రశ్నము గలదు. కాని దీనికి సమాధానము వ్రాయుట యంతకష్టముకాదని నా నమ్మకము. ఏలనఁగా. ప్రశ్నించువారికి లోకజ్ఞానము చాలదు. కాఁబట్టియే యిట్లుప్రశ్నింతురు. ఐనను సమాధానము వినుఁడు.

వివాహమునకుముందే వైశ్యులకు నుపనయనము చేయఁబడుచున్నది. యజ్ఞోపవీతధారణము తత్సంస్కారమునఁ గలదు. గాయత్రియు నుపదేశిం పఁబడు చున్నది. సంక్రమణాదులయందు వారు పితృతర్పణము చేయుచు న్నారు. కాని వారికి నుపదేశించుమంత్రము విప్రక్షత్రియుల కుపదేశించు గాయత్రిగాక మఱొకకల్పిత భగవన్నామమంత్రము నుపదేశించుచున్నారు. ఆదోషము గురువులది కాని శిష్యులది కాదు. ఆ యుపదేశించుమంత్రము గాయత్రియనియే వా రుపదేశించుచున్నారు. శిష్యులు గాయత్రియనియే జపించుచున్నవారు. కాని యిదియేదో యంశక్కిమంత్రమని మనకిది దొరకి నదే పదివేలనిభావించి మనము జాతిహీనులముకాన మనగురువులు తగి ట్లుప దేశించిరి. చాలును. బ్రదికిమిటిరా స్వామీయని వైశ్యశిష్యులు తృప్తినొంది

మించిన కార్య మాకాలమునఁ జేయువారు లేరనుట సత్యము. గురువునందు ముహూర్తమునం దనఁగా గ్రహములయందుఁ బెద్దలయందు దృఢవిశ్వాస ముండెను. ఈకాలమున నవి లేక పోవుటయె గాక మీఁదు మిక్కిలి వాని నాక్షేపించుటయుఁ గూడఁ గలదు. ఆకార్యఫలము లట్టివే. ఆకాలమున విత్తము ననుసరించియే ప్రయత్నము. ఇపుడు ప్రయత్నముననుసరించి ద్రవ్యమును సేకరింతురు. ఈరెండింటి కెంత భేదము గలదో!

యుండలేదు. శిష్యవంచన చేసినదోషము గురువులదే యనుట కావంతయుం శంకలేదు. దానికిఁ బ్రాయశ్చిత్త మెవరికో నేఁ జెప్పనక్కఱలేదు. కావున వైశ్యులకు వేదోక్తకర్మములు సాగుటలేదని దానిచే వీరు జాతిగౌరవము బోఁగొట్టుకొనిరని మరల నది రమ్మన్నరాదని ఘోషించుట యవివేకమూలము గాని యితరముగాదు. వారిప్పు డాగురువంచన నెఱింగి గాయత్రి నుపదేశించుకొనఁబూనఁగా మీకు వేదాధికారము లేదు. కావున వేదస్థ గాయత్రీమంత్ర ముపదేశింపరాదు. "అచ్యుతాయనమః అనంతాయనమః అచ్యుతానంతాయనమః" అనునదియే మీకు గాత్రియని చెప్పుటకన్న మహత్తరపాప కార్యము వేఱొకటి కానరాదు. అట్టికార్యము నిఁకనైనఁ జేయకుందురు గాకమని వారక వేఁడుచున్నాఁడను. మఱికొందఱు వైశ్యులకు నుపనయనము మాత్రము చేయఁబడుచున్నది గాని అది పురాణశ్లోకములచేఁ జేయఁబడుచున్నదనియుం గోత్రములు ఆర్షములు గావనియుం, ఎల్లిసెట్టి మల్లిసెట్టిగోత్రములు చెప్పఁబడుచున్నవనియుఁ కన్యకాపురాణము వారికి స్మృతిగా నున్నదనియుఁ గావున వైదికసంస్కారములు లేవనియుఁ జెప్పుదురు. వారికి నా చెప్పుసమాధాన మేమనఁగా.

కన్యకాపురాణమును మీరు ప్రమాణముగా నంగీకరించినపక్షమున దానియందు వేదోక్తసంస్కారములు చెప్పఁబడినవి. ఇప్పటి లౌకికగోత్రము

యోజింపుఁడు. కర్మాచరణమునం దాసక్తి యప్పటివారి కుండెను. కర్మాచరణమం దాసక్తిలేదు గాని ఫలాహారతిక్తకషాయపానాసక్తి యిపు డెక్కుడుగా నున్నది. పెద్దలాశీర్వదించిన మేలని భావము వారికుండెను. మిత్రులు ఫలాహారములు చేసినఁ జాలునను భావ మిపుడు కలదు. ఏది మేలో ఏది నిష్ఫలమో నేవ్రాయ నక్కఱ లేదు. వేదశాస్త్రపద్ధతులయందు నమ్మకము వారికుం

లకు సరియగు శార్ష గోత్రములు చెప్పఁబడినవి. అనఁగా వంశమర్యాదల నిలుపుటకై కన్యక యగ్నిప్రవేశము చేసెను. అట్టికన్యకను గులదేవతగా పూజించుట న్యాయమే కాని వేఱుగాదు. మఱియుం నాకన్యకంగూడి యెందఱు బాలురు వహ్నికుండమునఁబడిరో వారినెల్ల వంశకర్తలని భావించి వారిపేరు స్మరించుటకంటెఁ గృతజ్ఞత యింకొక్కటి లేదని తలంచి యిప్పటివఱకు వైశ్యులు వారిపేర గోత్రములు చెప్పుచున్నారు. ఆగోత్రమునకు సమానమగు నార్షము కలదు. కావున దండాపూపికాన్యాయము ననుసరించి యెవరిగోత్ర మిపుడు చెప్పంబడుచున్నదో యాతని కార్ష గోత్ర మేమియుండునో యదే వీరిదని స్పష్టము కాక మానునా. అట్టులుండఁగా నిదొక లోపముగా భావించి యాక్షేపించుటకుఁ గలకారణమేమో తెలియఁజాలక యున్నాఁడను. కన్యకాపురాణమే ప్రమాణము కాదందురేని యీవాదమునకే యవకాశము లేదు. అది కల్పితమయినది. ఎప్పటికప్పుడే యేదేశముననున్న గురువులు వారి యిచ్ఛానుసారము మార్చుచున్నారు. అట్టివి నాల్గుప్రతులునేఁ బరికించితిని. ఒక్కదానికి వేఱొక్కటి సంబంధము గలిసియుండదు. కావున నది ప్రమాణమని బుద్ధిమంతులగు వైశ్యు లంగీకరింపరు. కన్యకామహిమమును దెలుపుఁ గాన దాని శిరసావహించుచున్నారు. కాఁబట్టి దాని నాధారముచేసికొని యాక్షేపింప నవకాశమే లేదు. కల్పించుకొని యాక్షేపించిన లాభము లేదు.

డెను. వార్తాపత్రికాపఠనాసక్తి యిపుడు పెచ్చుపెరిగినది. కావున నప్పటికిప్పటికిని హాస్తిమశకన్యాయ మీవిషయములఁ గలదనుట నిక్కము. ఆముష్మికఫలప్రధాన మాకాలమునఁ

ఇట్టిపనిలేని మంగలిసామెత కనుకూలముగా మాటలాడిన నేలాటిఫలము గలుగదు.

ఏపాపమున కేప్రాయశ్చిత్తము చెప్పఁబడినదో దానినాచరింప నసమర్థులైనపుడు ప్రాయశ్చిత్తము తగ్గింపవలయునని స్పష్టమగును. శ్రుతి. సంవత్సర మేతద్వ్రతం చ రేత్, ద్వావామాసౌ, నియమస్సమాసేన. అని. అంగిరసుఁడు. "శ్లో. వచః పూర్వ ముదాహృత్య యథోక్తం ధర్మ వక్తృభిః, పశ్చాత్కార్యానుసారేణ శక్త్యా కుర్యు రనుగ్రహం, నహి తేషా మతిక్రమ్య వచనాని మహాత్మనామ్. ప్రజ్ఞానే నైవ విద్వద్భి శ్శక్యమన్య త్ప్రభాషితమ్." అని చెప్పెను.

వీనిం బట్టిచూడఁగాఁ దాఁజేసినది పాపమని యెఱింగి యనుతాపమును బొంది తనశక్తికనురూపముగా నించుక ప్రాయశ్చిత్తముచేసినఁ జాలునని సిద్ధాంతమగుచున్నది. శాస్త్రపద్ధతియందు శ్రద్ధగలిగియుండుటయే ప్రధానమని దీనిసారము.

"శ్లో. శ్రుతిస్మృతీ మమైవాజ్ఞే యస్తే ఉల్లంఘ్య వర్తతే,
ఆజ్ఞాచ్ఛేదీ మమ ద్వేష్య స్సమే పధ్యత మోమతః.
"శ్లో. తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవినిర్ణయే,
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తు మిహార్హసి.
యశ్శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః,
న స సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాంగతిమ్."

గీతాశాస్త్రము.

అని చూపట్టెడిని. వేఱొకగ్రంథమునందు,

జేయుకర్మముల కుండెను. కేవలైహికఫలప్రధాన మీమాంసల మునఁ జేయుకర్మముల కున్నది. కావున నీ రెండింటి కేవిషయ మునను బోలికలు కనుపట్టుచున్నవి. కాని యొక్కవిషయమునఁ బోలిక కలదు. కర్మములకుఁ బూర్వము పెట్టిన నామధేయములు మాత్ర మింతదనుక మార్పఁబడకున్నవి. దానికి మన మానం దింపవలసి యుండును.

వసుదేవుఁడు గర్గమునివాక్కులు చెవులఁబడఁగనే పర మానందభరితుఁ డయ్యెను. వలయుపదార్థములఁ గూర్పఁదగు వారల నియమించెను. శుభ లేఖలఁ బ్రియబంధువులకుం

"శ్లో. స్వాభిప్రాయకృతం కర్మ యత్కించి ద్విధివర్జితం,
క్రీడాకర్మేవ బాలానాం తత్సర్వం స్యాన్నిరర్థకమ్."

అని యున్నది. ఇట్లుండఁగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమే లేదనుట తెంపరితనముగాక మఱేమిటిది? మఱొక్కవిశేషము వినుఁడు. పూర్వమీమాంసయందు అప దేవీయమీమాంసాన్యాయప్రకాశమునందు వైశ్యులకు వేదాధికారమున్నట్లు స్పష్టముగాఁ గనఁబడియెడిని.

"అతఏవ శూద్రస్య న యాగాదావధికారః, తస్యాధ్యయన విధిసిద్ధ జ్ఞానాభావాత్, ఆధానసిద్ధాగ్న్యభావాచ్చ. అధ్యయనస్యోపనీతాధికార త్వాత్. ఉపనయనస్యాపి వసంతే బ్రాహ్మణోఽగ్నీ నాదధీతేత్యాదినా త్రైవర్ణి కాధికారత్వాత్." అని

దీనిచే బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులకు సమానముగా వేదపఠనాధికారము గలదని స్పష్టము కదా. ఇఁకఁ బ్రాయశ్చిత్తవిషయమే సంశయము. కావున దానిని జైమినుదహరించినప్రకారము ప్రాయశ్చిత్త సంకోచముచేసి కర్మముల నాచ రింపవచ్చుననుట నిర్వివాదాంశమని నాభావము. నాభావమనఁగా స్మృతి

బంపెను. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ తన యంతరంగమున నొక్క మాఱు దేవతలు మహర్షులు దిక్పాలకులు రావలయునని సంకల్పించెను. ఆసంకల్పము సామాన్యమా. సర్వలోకముల నొక్క క్షణమున నెఱింగింపఁ జాలునది. ఆ మహనీయునికళలేని ప్రాణికోటి లేదుగదా. ఎవరెవరు రావలయునని సంకల్పించెనో వారిమనస్సులు శ్రీకృష్ణసందర్శనాతురము లయ్యెను. వసుదేవు నింటికిఁ బిలువకయే వచ్చిరి. ఆత్మేశ్వరుని దర్శింప నరుదెంచిరి. బ్రహ్మాయుఁ బార్వతియుఁ బరశంకరుండును వచ్చిరి. వసుదేవుఁడు వారి గారవించెను. జ్ఞానధనులగు మహర్షు లేతెంచిరి. వారికి నుచితరీతి సపర్యల నాచరించి వసుదేవుఁడు ధన్యుఁడయ్యెను. వేలువేలుగా బ్రహ్మ మొదలగువారిని వినుతించెను. ప్రతిస్తో

పురాణాదుల భావమని యెఱుంగఁదగు. నిర్ణయించుటకు నాకేమి యోగ్యత గలదు? ఇంక సారాంశమును వినుఁడు.

క్షత్రియవైశ్యులకు బ్రాహ్మణులకెట్లో యట్లు వేదోక్తకర్మాచరణమున నధికారము కలదు. క్షత్రియుల కేదోయొకరూపమున నుపనయనసంస్కారము వేదోక్తముగా సాగుచున్నదనవచ్చును. వైశ్యులకుఁ గొన్నితావుల నట్లు సాగుటలేదు. వారిపుడు విధిప్రకారము సంస్కారము చేసికొనఁబూనఁగాఁ గొందఱు పండితబ్రువులు మీకు వేదాధికారమే లేదనుచున్నారు. పురాణోక్తమే యనుచున్నారు. చిరకాలముక్రిందట నది వదలిపోయినదనియుం మరల నది రా వీలులేదనియుం వాదించుచున్నారు. ప్రాయశ్చిత్తముచెప్పుదన్న నదెందును లేదనుచున్నారు. కావున నీవాదము న్యాయసమ్మతము కాదని నా భావము. ఒక్కవిషయము నాలోచింపుఁడు. పురాణోక్తముగాఁ దంత్రము సాగుచున్నదా వేదోక్తముగా సాగుచున్నదా. అనునదియే యిటఁ బ్రధానము. ఉపనయనము పురాణోక్తమనిచెప్ప వీలున్నదా యనునది రెండ

త్రమందును నీవే పరమాత్మవు. సకల బ్రహ్మాండనాయకుఁడవని కనఁబడుచున్నది. దీని భావమేమి? ప్రతివ్యక్తిని జూచినపుడు నావ్యక్తియే పరతత్త్వమని భావింపవలయును. అపుడే సర్వసమత్వము దృష్టికలవడును. తత్త్వవేత్త యన నట్టివాఁడే యని యెఱుంగవలయు. భగవంతుని కళలేని వస్తువుండదు కదా. ఇఁక నుత్తమాధమ మధ్యమభేదము తత్త్వవేత్తల కేల? పామరులకు నుండఁదగునుగాని సమదర్శన జ్ఞానముగలవారల కాబుద్ధియుండ నవసరము లేదు. కావుననే,

---

వది. శాస్త్రచర్చ యీవఱకే వ్రాసితిని. మరల నాజోలికిఁ బోవక సారాంశమును వ్రాసెదను. వివాహమునకంటె ముందుపనయనము సాగుచున్నది. గాయత్రి నుపదేశించుచున్నారు. యజ్ఞోపవీతధారణక్రియ సాగుచున్నది. కాని వారి కుపదేశించుగాయత్రి బ్రహ్మక్షత్రియులకు నుపదేశించు గాయత్రీమంత్రము మాత్రము కాదు. కావున నింతకాలమునుండి లేని దిపుడెట్లు వచ్చునన్నప్రశ్నము తుచ్ఛమని నా యాశయము. ఏలయనఁగా లేదన్నమాట కర్థములేదు. గాయత్రీమంత్రమని వేఱొకదాని నుపదేశించుచున్నవారు. ఈలోపము శిష్యుల దేనాఁటికిని గాదు. గురువులదే యగును. గాయత్రీజపమునఁ బుణ్యము కలదన్ననమ్మకము వారికున్నది. మూఁడుకాలములయందును దానని జపించుచున్నారు. గాయత్రిమంత్రము కాని దానిని గాయత్రియని యుపదేశించుట యుపదేష్టల ప్రమాచారమే కాని శిష్యుల ప్రమాచారమేనాటికిని గాదు. ఏకాలమున క్షత్రియులకు వేదాధికారము పోవునో యపుడే వైశ్యులకుంగూడఁ బోవునని ప్రమాణములు కనఁబడుచున్నవి. ఏకాలమున బ్రాహ్మణులు వేదపఠనము మాని యజ్ఞములవదలుదురో యాకాలమున క్షత్రియులకు జాతిగౌరవము నశించునని కనఁబడుచున్నది. అనఁగా బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులకు జాతిగౌరవ మేకకాలముననే క్షీణించునని దీనిభావమని యెల్ల

"విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని,
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితా స్సమదర్శినః."

అన్నమాట గీతలయందు భగవంతుఁడు తెలిపెను. దుర్గను వినుతించినపుడు నీవే సర్వకర్త్రివని వసుదేవుఁడు నుతించెను. సత్యముగా నామెయే సర్వప్రపంచనిర్మాత్రి. మూలప్రకృతి యాదుర్గయే కదా. దుర్గతినాశని యాజననియే. ఈతత్వ మెఱుంగలేక భగవంతునియం దీకర్తృత్వము నారోపింతురు.

రంగీకరింపక పత్పదు. ఒక్కవిధియందే మూఁడుజాతులు కూర్పఁబడినవి. సూత్రము తెగిపోఁగా రత్నము లొక్కసారియే పడిపోవునుగాని యొక్కటి నిలిచి తక్కినవి పడిపోవు కదా? కావున వేదోక్తకర్మాచరణవిధి యందఱకు సమానముగా నుండవలయును.

చిరకాలముక్రింద నశించిన కర్మాధికార మిపుడెట్లు వచ్చునన్న దొక ప్రశ్నముగా భావింపరాదు. ఒకవు డట్లే భావించినను సమాధానముచెప్పుట సులభమే కాని కష్టము కాదు. విప్రజాతియం దీకాలమున సంధ్యరానివారు లే రనరాదుకదా. వారిపుత్రులకును రాదనుట సంశయాస్పదమగువాక్యము కాదు. వారి కేమిప్రాయశ్చిత్తమో వీరికి నదేప్రాయశ్చిత్తమన్నదే దీనికి సమాధానము. ఇపు డాలోచింపఁదగినవిషయ మిది. సకాలమున నుపనయనాదిసంస్కారములు సాగకయున్నను గౌణకాలమునందైన సాగుచున్నవి. మంత్రసంస్కారము జరుగుచున్నది. విద్యావ్యాసంగాదులచేత సంధ్యావందనము చేయకున్నను, చేయుచున్నారమని భావించినను జాలును. కొందఱు చేయుచునే యున్నారు. కొందఱు సకాలముననే చేయుచున్నారు. వేదపఠనము చేయుచున్నారు. పంచయజ్ఞముల సక్రమముగా నాచరించుచున్నారు. జ్యోతిష్టోమాదియజ్ఞములు చేయఁబడుచున్నవి. అవి చేయకున్నను బాపము లేదు.

సర్వసాక్షి కదా భగవంతుఁడు. సంకల్పమాత్రమునఁ బ్రకృతి యుదయించి సర్వబ్రహ్మాండముల నిర్మించును. ఈపరిశ్రమ మా నిరంజనుని కేల? దీనిచేత నా పరమపురుషునిమహత్త్వము తగ్గ నా. అతిశయ మగును. మూలప్రకృతి యనఁగా భగవంతుని

"శ్లో. స్వాధ్యాయేన వ్రతైర్హోమై స్త్రైవిద్యే నేజ్యయా సుతైః,
మహా యజ్ఞైశ్చ యజ్ఞైశ్చ బ్రాహ్మీయం క్రియతే తనుః."

మనుస్మృతి. ౨ అధ్యా.

"వ్యా. మహాయజ్ఞైః. పంచభిర్బ్రహ్మయజ్ఞాదిభిః. యజ్ఞైః జ్యోతిష్టోమాదిభిః." అని కల్లూకభట్టుగారు వ్రాసిరి. పంచయజ్ఞములనఁగా బ్రహ్మయజ్ఞాదులని భావము. ఇవి మహాయజ్ఞము లనఁబడును. వీనినాచరించుట విధి. ఆచరింపకున్నఁ బాపము. యజ్ఞములని మనమూహించునవి కామ్యములు. స్వర్గాది భోగసాధనములు. మానినను బాధలేదు. కాని . యవి లోకోపకారమును జేయునవి. యజ్ఞములచే దేవతలు హర్షించి వృష్టి నొసంగుదురు. కావున యజ్ఞములచే దేవతలఁ దృప్తులఁ జేయవలయును. ఆయజ్ఞములు హింసాకర్మము మానియే యీకాలమునఁ జేయవలయును. ఏలయనఁగా మాంసభక్షణము విప్రులకు నిషేధింపఁబడినపుడు యజ్ఞమునఁగూడఁ బశుహింస మానవలసినదే. మధ్వబ్రాహ్మణు లీసూత్రము నాలోచించి దానిని మానిరి. అదియే న్యాయసమ్మతమని నాభావము. కొందఱు క్రోధావిష్టమతులై పూర్వసూత్రములఁ బఠింతురు. పశుహింస దోషము కాదని యుద్ఘోషింతురు. కాని యీసూత్రము లేకాలమునఁబుట్టినవో యీకాలమున స్మృతులయం దేపదార్థములు భోజ్యములని నిర్ణయింపఁబడినదో ఆనియమ మిప్పుడున్నదో లేదో అనంతరస్మృతియగు పరాశరస్మృతి యెట్లు భోజ్యవస్తువుల నియమించినదో యించుకంతయు యోజింపరు. అట్టివారితో నేటిమాటలని మౌనముద్రాధార

యిచ్ఛాశక్తియే. కాని వే త్రెవ్వరు కలరు. మనయిచ్ఛయే కార్యము నొనరించును. మనయిచ్ఛకు మనకు నెట్లు భేదములేదో యట్లే భగవదిచ్ఛకు భగవంతునకు భేదములేదు. సకలరూపములూ ప్రకృతికల్పితములే. కావుననే మహాత్ముఁడగు నీశ్వరకృష్ణుఁడు సాంఖ్యదర్శనముఁనందు,

"శ్లో. సావయవం పరతంత్రం వ్యక్తం విపరీత మవ్యక్తమ్." ౧౦

అని సిద్ధాంతీకరించెను. దీనికి మహానుభావుఁడగు గౌడపాదస్వామి భాష్యను వ్రాయుచు "కథా సావయవమ్. అవయవా

ణము చేయుంటయే మంచిదని నే నూహించుచున్నాఁడను. వారిమాటలు, ఆటలుసాగుకాలము తగ్గినది. బ్రహ్మయజ్ఞాదు లిపుడు పౌండరీకమువంటి వగుచున్నవి. సంధ్యావందనముమాత్ర మాచరించిన సకలక్రతువులు చేసినట్లే యని యూహించుకాలము వచ్చినది. ఇట్టితఱి నాయజ్ఞముల జోలియేల? ఈకాలమున వేదోక్తకర్మాచరణమనఁగా సంధ్యానుష్ఠాన పంచయజ్ఞాచరణమే చాలును. మనపూర్వు లీవిషయముల నాలోచించియే కలియుగమున నెన్ని విషయములో తగ్గించి కర్మముల నిర్ణయించిరి.

"శ్లో. వేదవ్యాస స్స ఇహ దశ యో వేద వేదాక్షరాణి
శ్లోకం త్వేకం పరిపఠతి యస్స స్వయం జీవ ఏవ,
ఆపస్తంబ స్సకిల కలయే త్సమ్య గౌపాసనాగ్నిం
కష్టం శిష్ట క్షితికృతి కలా కార్శ్య మృచ్ఛంతి విద్యాః."

అని వేంకటాధ్వరిగారు చెప్పిరి. నాలుగువందల వత్సరములక్రిందటఁ గర్మాచరణాదు లిట్లుండఁగా నిప్పటిమాట విచారింప నవసరము లేదు. వేదోక్తకర్మకలాపము లిట్లు నశించుచుండఁ గావలయుననని విధియుక్తముగాఁ బల్కువారి నాక్షేపించుటకంటె నభిమానము వే ఱేమున్నది? కావున శ్రుతిస్మృతివిహిత

శ్శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాః. తైస్సహ. కించ పరతంత్రమ్. నాత్మనః ప్రభవతి యథా ప్రధానతంత్రా బుద్ధిః బుద్ధి తంత్రోఽహంకారః. అహంకారతంత్రాణి తన్మాత్రాణీంద్రియాణి చ, తన్మాత్రతంత్రాణి పంచమహాభూతాని చ. ఏవం పరతంత్రం పరాయత్తం వ్యాఖ్యాతం వ్యక్తం. అథోఽవ్యక్తం వ్యాఖ్యాస్యామః. విపరీతమవ్యక్తమ్. ఏతైరేవ గుణైర్యథోక్తైర్విపరీతమవ్యక్తం, హేతుమవ్యక్తయుక్తం. న హి ప్రధానాత్ పరం కించిదస్తి, యతః ప్రధానస్యానుత్పత్తిః. తస్మాదహేతుమదవ్యక్తమ్. తథా నిత్యం చ వ్యక్తం. నిత్యమవ్యక్తం. అనుత్పాద్యత్వాత్, న హి భూతానీవ కుతశ్చిదుత్పద్యత ఇత్యవ్యక్తమ్ ప్రధానమ్. కించావ్యాపి వ్యక్తం. వ్యాపి ప్రధానం సర్వగతత్వాత్" అని తెల్పిరి. తనంతటఁ దాఁబుట్టి సర్వవ్యాపకమగు తత్వమే యవ్యక్తము. అదియే భగవంతుఁ డనఁబడును. వ్యక్తమైనదనఁగా నామరూపక్రియావంత మయినదని భావము. ఇది యవ్యక్తమునుండి కలిగినది. ఇది నశ్వరముగాక మఱేమగును? కావున వసుదేవకృత దుర్గాస్తుతి యర్థవంతమయినది గాని యన

మగు ద్విజత్వము వైశ్యులకుఁ గలదు కావున వారు వేదోక్తకర్మములఁ జక్కఁగాఁ జేసికొని వేదపఠనాదృతిం గాంచుట లోకమునకు మహోపకారము. వారిగురువుల మనుకొనువారును వారిని బ్రోత్సహించి సత్క్రియావంతులుగా వైశ్యుల నొనరింపఁ బ్రయత్నింతురు గాక. వేదోక్తకర్మములు పరుసగా సళింపకుండనిలుప నందఱును బ్రయత్నింతురు గాక. క్షత్రియవైశ్యులకు సమానాధికారము వేదమునఁ గలదని సిద్ధాంతము. దానిని మార్ప నెవ్వరికేఁ దరముగాదు. ప్రాయశ్చిత్తాదులు ప్రతిపాదించుచోఁ దైవర్ణికులకంద

ర్థము కాదు. ఈ భావమెఱుంగక పండితబ్రువులు దుర్మతాభిమానమూని దేవతల దూషించి పాపమును సంపాదింతురు. ఇంతియకాని సాధించుపురుషార్థము వేఱొకఁడు కానరాదు. అట్టి దుష్ప్రయత్నమును మాని భగవత్తత్త్వము సర్వత్ర నిండియున్నదనియు నది లేనితావు లేదనియు నమ్మి దేనిని దూషించినను భగవంతుని దూషించిన ట్లగునన్న జ్ఞానము గలిగి తనయిష్టదైవము తన కెట్లో యితరుల యిష్టదైవము వారికి నట్లే యన్న విశ్వాసము కలిగి ప్రవర్తించిన నిహపరసుఖముల నొందఁజాలుననుట సర్వసమ్మతసిద్ధాంతము. ఇందుల కావంతయు శంకాతంకములు లేవు.

ఇప్పట్టున మఱొక్కమాట చెప్పక తప్పదు. అదేది? అనఁగా నింతమంది దేవతలు తమరూపములతో మధురానగరమునకు వచ్చి యందఱకు దర్శనమిచ్చిరా? అనునదియే యామాటయనఁగా. ఇది కలుగవలసినసంశయము కాదు గాని యీకాలమునఁ గలుగక తప్పదని నా భావము. ఏలయనఁగా. దేవతలు మనుష్యులకుఁగల యన్యోన్యసంబంధము ప్రస్తుతకాలమునఁ బ్రత్యక్షము గాక పురాణస్థమైనది. దేవతలనఁగా నెంతయెత్తుందురో వారికిని గరపాదము లెట్లుండునో యన్న

అనఁ బ్రసాదింపవలసి యుండునుగాన నట్టి తెంపఱితనము నుపయోగింపకుందురు గాక. ఆర్యులార! వచింపఁదగినంతఁ దెలిపితిని. "అతి సర్వత్ర వర్జయేత్" అని యున్నదిగదా. దానిని మన్నింపక తప్పదు కాన నింతట నీచర్చ ముగించుచు యాదవులకు రాజ్యముపోయినను రాజులతోటి సంబంధాదులు గలవనియుఁ గావున శ్రుత్యుక్త సంస్కారములు కలవనియుం, మఱొకపర్యాయము తెలుపుచు నింతతో నీవాదమునుండి విరమించుచున్నాఁడను.

శంక కలిగినది. అనఁగా నట్టిదుస్థ్సితి లోకమునఁ జేకూరినదన్న మాట. పూర్వకాల మట్లుగాక రాకపోకలు గల్గియుండెను. ఆమాటలు నమ్మునట్లు చేయుటయుఁ గష్టముగ నున్నది. ఇంచుక వినుఁడు. పూర్వము దేవమనుష్యులకు సంబంధ మీకాలమున దేశాంతర వాసులతోటి పొత్తువంటిదని యెఱుంగందగు. మన మిపుడు దూర దేశమునకుఁ బోవుట యెట్టిదో యూర్ధ్వలోకములకుం బోవుట యట్టిదియై యుండెను. వియద్గమన మందఱకు సులభమా యన్న నౌనన వలనుపడదుగాని చాలమంది కాయలవా టుండెను. ఆ కాలమున యోగవిద్య సామాన్యలభ్యముగా నుండెను. కావున యోగాభ్యాసము చేయువా రెక్కుడుమంది యుండిరనక తప్పదు. ఖేచరవిద్యయని యం దొక్క భాగమునకుఁ బేరు. అనఁగా వియద్గమనము చేయుసాధనమని యా యభ్యాసమునకుఁ బేరు. ఆయభ్యాసము యోగమున నే కాక యోషధులమూలమున నాశక్తి కలుగును. ఆ యోషధుల శక్తి యిపుడు తగ్గినదన రాదు. వానిం దెలిసికొనఁ గోరువారు తక్కువగనున్నారని భావము. పాదుకాసిద్ధి, అంజనసిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, లోనగుసిద్ధులు ప్రస్తుత కాలమున నిఘంటువుల నిమిడి యున్నవనుటకంటె వేఱొక్కమాట చెప్పఁజాలకున్నాఁడను. మఱొక్కమాట యీవిషయమునఁ జెప్పకతప్పదు. కాని యది మీనమ్మకమునకు దూరమని నే నెఱుఁగుదును. సత్యము చెప్పవలసినపుడు జంక రాదు.

పదునొకండవ సంవత్సరప్రాయమున నే నింట నెవరికిం దెలుపక బైరాగులవెంట నడచియే కాశీయాత్ర చేయఁ బయనమైతిని. అప్పటి నాయూహ రెండుశాస్త్రములనైనఁ జదువక

యిల్లుచేరఁగూడదని యుండెను. కడపనుండియే గురువులకును దెలుపక వెడలితిని. కామలాపురమునుండి రామదాసను నొక బైరాగి తోడయ్యెను. గోదావరీనది పుట్టుచోటునకుఁ జాల దినములకుఁ బోఁ గలిగితిమి. అందొక్క నెలదినము లుంటిమి. త్ర్యంబకక్షేత్రమని దానిపేరు. ఆక్షేత్రమునకుఁ బడమరదెస నొకపర్వతము కలదు. దానియందే గౌతమి పుట్టినది. ఆగిరికిఁ బ్రదక్షిణముచేసి వచ్చినచో దేవాలయమున ధర్మకర్త లొక రూపాయ యిత్తురు. బీదతనము దానికి నన్నుఁ బాల్పడఁ జేసెను. బయలువెడలితిని. రామదాసు ప్రియమిత్రుఁడౌట మందలించితిని. నవ్వి క్షణము నిలువుమని యెచ్చటికో పోయి యొకమూలికను దెచ్చి సవ్యహస్తమునకుం గట్టెను. ప్రొద్దు పోయినదే యంటిని. కొలఁదిగడియ లుండిపోయినను వేళకు రాఁగలుగుదు వనెను. ఆఱుక్రోశములదూరము దాని చుట్టు కొలతయఁట (పండ్రెండుమైళ్లు) జాముప్రొద్దు గడచెను. నాతోడ రామదాసు పయనము సాగించెను. మాటలాడుచుఁ బోయితిమి. అది కార్తికమాసము. పదునొకండుగంటలకు ముందే వచ్చిచేరితిమి. ఇంచుమించుగా రెండుగంటల కాలమునఁ బాషాణకంటకములచే నిండియుండుతావులం దిరిగితిమి. నా కొక్కశ్రమయుఁ దోఁపదయ్యెను. దేవాలయమునకు వచ్చి నపిదపఁ గొలఁదినిమేషములకుఁ బదునొకండుగంటలు కొట్టఁ బడియెను. మా ప్రయాణము గంటన్నఱకాల ముండును. కుశస్థలియనుచోట స్నానముచేయుచుండ నామూలికను దీసికొనెను. నాకప్పుడు స్మృతి బాగుగఁ గల్గెను. ఆలోచించి యింత వేగముగా వచ్చితిమిగదా యంటిని. నవ్వి యతఁ డిదిమూలికా

ప్రభావమని చెప్పుచు దానిని జలమధ్యభాగమున వైచెను. ఎంతో ప్రార్థించితి. దానిసాయమున నే నెన్నియోదేశములు తిరుగుదునయ్యా యని వేఁడితి. అందులకే నీకుఁ జెప్పరా దని యెను. మే మిరువురము రెండుసంవత్సరములు పదినెలలు కూడ నుంటిమి. ఎన్నియోసారు లడిగితి. మంచిది. మంచిది. సమయము వచ్చును చెప్పెదను. అని కాలము వెళ్లఁబుచ్చెను. నన్నువదలి కాశీనుండి యాతఁడు పోవునపుడు నమస్కరించి యడిగితిని. కన్నీరునింపి నిన్నుఁబాయుట సామాన్యకార్యము కాదు. మరల నేనిన్నుఁ గలియుతఱిఁ జెప్పెదను. అని వెళ్లెను. అట్టిప్రాణమిత్రు నెడఁబాయఁజాలక చింతించు నేను బాదములు పట్టుకొని ప్రార్థింప సాహసింపనైతిని. ఇప్పటికిని వగచుచున్నాఁడను. కావున మూలికలప్రభావము నిరుపమానమని నా యనుభవమునఁ జెప్పఁగలను. అత్యద్భుతసిద్ధులు గలవు. అవన్నియు లోపింపఁగా నివు డావాక్య మసత్యమేయనుకాలము వచ్చినది. ఆకాలమున యోగమంత్రమూలికలసాయమున వియద్గమనము చేయువా రుండిరి. దేవతలు వచ్చుచుం బోవుచుండిరి. కావున యజ్ఞములకు దేవత లీకాలమున వివాహాదులకు బంధువులం బోలి వచ్చుచుండిరి. శ్రాద్ధములకుఁ బితృదేవతలు వచ్చుచుండిరి. ఆమాట లిపుడు పరిహాసపాత్రములుగ నున్నవి. కనుక దేవతలెల్ల శ్రీకృష్ణు నుపనయనమునకు వచ్చుట యతిశయోక్త్యలంకారమున కుదాహరణము గాదు. సత్యమే యన విశ్వసింపవలయును. పరోపకారమే ధర్మముగా భావించువా రనేకు లాకాలమున నుండిరి. తపస్సత్యములు ప్రధానములుగా నుండెను. కర్మఫలములఁ గోరనివారు పెక్కుమంది యుండిరి. వనవా

సము నాశించువారిసంఖ్య విశేషించి యుండెను. కాఁబట్టి దేవతలు రాకపోకలు చేయుచుండిరి. అవన్నియు మార్పు నొందిన యీకాలమున నప్పటిమాటలు విశ్వాసపాత్రములు కావు. కాని కొంతకాలమున కవన్నియు సత్యములని విశ్వసించుకాలము రాకమానదన్న విశ్వాసము నన్నింకను వదలక యున్నది. దాని కించుకసూచనలు పొడకట్టుచున్నవి. లోకాంతరవాసులతో మాట్లాడ జాలు యంత్రములు కనిపెట్టఁబడుచున్నవి. ఎన్నియోపద్ధతుల లోకాంతరగమనము చేయఁ బ్రయత్నించువారు తలసూపుచున్నవారు. ఈలాటిప్రయత్నము లెన్నియున్నను నంబరమునఁ దిరుగుభూతములతో మాటలాడ శక్యమగునేమో కాని నిర్మలతపోధనులకు గమ్యములగు స్వర్గాదులనుండు దేవతలతో మాటలాడుట శక్యమే కాదని నా యూహయై యున్నది. దానికి యోగాభ్యాసమంత్రోపాసనాదులు సముచితమార్గములు. ఆమార్గముల నాశ్రయించువా రింకను బహుతరముగాఁ గనఁబడకున్నవారు. కొంతకాలమునకుఁ గనఁబడుదురని యాశించుచున్నాఁడను. అట్టిసత్కాలము భరతఖండమునకు సత్వరము వచ్చుఁగాక. భగవంతునియపారకరుణ ప్రజలయందు వ్యాపించి భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములు పెంపొందఁజేయును గాక. ఎల్లరు శ్రీకృష్ణపాదారవిందభజనానందసాగరమున మునిఁగి తేలుదురు గాక. ఇంతట నీవిషయమును వదలి మీఁదికథను వ్రాయఁ బూనెదను. అనుజ్ఞ నిండు. సర్వప్రపంచనాయకునకు వేదాంతాగమ్యమహిమునకు నుపనయనసంస్కార మొకమహర్షి చేయును. ఏమి యుపదేశించునో ఈబాలుఁ డేమిగ్రహించునో యెవరికిం దెలి

యదు. ఇట్టిలీలల భగవంతుఁడు పలుమాఱు కనఁబఱచి యా
నందించుచుండును. ఆచరిత్రము వేదాంతములకన్న నుత్తమ
మని మనము పఠింపవలయును.

దేవకీదేవి మొదలగుస్త్రీలు గర్గిప్రభృతులఁ బూజించుట.

* ఆవల నదితియు, దితియు, దేవకియు, రోహిణియు, రతి సరస్వతులును, సావిత్రియు, యశోదయు, లోపాముద్రారుంధతులును, నహల్యయుఁ, ద్వారకాదేవియుఁ, బార్వతిం గాంచి భక్తిమెయి నమస్కరించి మందిరమునకరిగి పరస్పరము మాటలాడుకొనుచు నొండొరులఁ గౌఁగిలించుకొనుచు సకలోపచారముల నాపార్వతిం బూజించి రత్ననిర్మితపీఠమునందుఁ గూరుచుండఁ జేసిరి. రత్నభూషణముల నర్పించి కుసుమమాలికలఁ బూజించి తల్లీ! యీశుభకార్యమును గొనసాగింప ననుగ్రహింపుమా యని ప్రార్థించిరి. శతమఖుఁడు స్వర్గమునుండి తెచ్చిన పారిజాత కుసుమములను దేవకి యా గౌరీపాదారవిందములయం దర్పించెను. భక్తిపూర్వకముగా నొసంగిన యాపుష్పముల కాదేవి యానందించెను. సిందూరతిలకమును సీమంతమందును జందన బిందువును ఫాలభాగమునందు నునిచెను. కస్తూరీకుంకుమాదుల నాచారానుసారము సమర్పించి దేవకి కృతకృత్యురాల నైతి నని సంతోషించెను. మిష్టాన్నమర్పించి పరిమళోదకమును సమర్పించెను. కర్పూరాది దివ్యవస్తుభరితంబగు తాంబూల మొసఁగెను. పార్వతీపాదారవిందముల విరాజిల్లు కోమలనఖాంకుర

* ఈచరిత్రము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము నూఱవయధ్యాయమునుండి వ్రాయఁబడినదని యెఱుంగునది. ఈభాగము నారదనారాయణ సంవాదరూపమనియుం దెలియఁదగును.

ములకు లత్తుకను బూసెను. కుంకుమపంకమార్ప శ్వేతచామర మునుబూని తానే విసరెను. దేవకీదేవింగూడి యాపార్వతిని మునిపత్నులెల్ల నర్చించిరి. పతిపుత్రసంయుతలగు నతివలందఱు క్రమముగా నాజగదంబికను బూజించిరి. రాజకన్యలు, దేవ కన్యలు, నాగకన్యకలు, మునికన్నియలు, బంధుకన్యలు దేవకిచే వరుసగా మర్యాదల నలరింపఁబడిరి.

అంతట నానావిధశుభవాద్యములు మ్రోసెను. బ్రాహ్మ ణులకు మిష్టాన్నదానము చేయఁబడెను. మధురానగరమున భైరవియను దేవతగలదు. నగరరక్షణార్థ మా యంబికను నిల్పి యుండిరి. ఆనగరదేవతను దేవకి భక్తిమెయి నారాధించెను. షోడశోపచారముల మంత్రయుతముగా నాపూజ చూడఁదగి యుండెను. గళచండికయుఁ బూజింపఁబడెను. గృహమున మంత్ర పూతముగా స్వస్త్యయనకర్మము సాగెను. విప్రప్రవరులు వేద పాఠ మొనరించిరి. వసుదేవాదులా వేదనాదశ్రవణమున నానం దపరవశులైరి. ఆకాశగంగానదినుండి బంగరుకలశముల బావ నజలములఁ దెప్పించి బలదేవుని శ్రీకృష్ణునిఁ గూరుచుండఁ బెట్టి స్నానము చేయించిరి. పుత్రవాత్సల్యమున దేవకియే స్నానకృత్యమున నుండెను. ఆమెయే తనయులనిద్దఱ దివ్య వస్త్రములచేతను జందనచర్చలచేతను జక్క నలంకరించెను. రత్నేంద్రసారవినిర్మితమనోహరభూషణములఁ గైసేసెను.

అత్తఱి శ్రీకృష్ణుఁడు బలదేవుఁడు తల్లిచేతులార నుని చిన యలంకారములచేఁ జూచువారికి ముద్దులుమూటగట్టు నట్లు విలసిల్లిరి. తల్లింగూడి వా రిర్వురు మునీంద్రసంభరిత సభాభవనమునకు గర్గుని యానతిమెయి నరుదెంచిరి. దేవతలా

రాకాశీతాంశుమండలములఁ దృణీకరించు బలరామ శ్రీకృష్ణుల రాకనుగాంచి ధన్యులైరి. ఆజగన్నాథుని యాగమనము నెఱింగి చతురాననుండు దిగ్గన సింహాసనమునుండి లేచెను. శంకరుఁడు, శేషుఁడు, ధర్ముఁడు, భాస్కరుఁడు, దేవతలు, మునులు, కుమార వినాయకులు తమ యాసనములనుండి లేచి నిలువంబడి యనేక వేదవాక్కుల వినుతించిరి. బ్రహ్మ కరముల జోడించి జగన్నాయకా! అనిర్వచనీయుఁడవు కదా. భక్తానుగ్రహార్థ మీవిగ్రహమును ధరించితివి. వేదములు వర్ణింపఁజాలకయుండ నీక నితరుఁ డెవఁడు నిన్ను వినుతింప సమర్థుఁడనియె. అంత మహాదేవుఁడు సర్వదేహములయందు దేహివై యుండి నిర్లిప్తుఁడవై కర్మములకుఁ గర్తవై పరిశుద్ధుఁడవై సాక్షిమాత్రుఁడవై క్షితియన నెఱుంగక సర్వేశ్వరుఁడవై రూపరహితుఁడవై గుణశూన్యుఁడవై నిర్గుణుఁడవనం బ్రసిద్ధిఁగాంచి వెలయు నిన్ను సన్నుతింప నే నెంతవాఁడను. అని ప్రార్థించెను. అనంతుఁడు చేమోడ్పుగీలించి యజ్ఞుఁడనగు నేను నిన్ను నేమని యెఱుంగుదును. ఈశ్వరుఁడవు కదా. అనంతకోటిబ్రహ్మాండకారణుండవు. దుఃఖతారణుండవు. మహావిష్ణువవు. నీ లోమకూపములయందు స్వేదజలబిందువుల యందు ననేకవిశ్వములు గలవు. వానిసంఖ్య లెక్కింపఁ దరముగాదు. అవి విచిత్రములు. కృత్రిమములు. అందు సత్పురుషులు దేవతలు బ్రహ్మ విష్ణుమహేశ్వరులు త్వదంశములుగాన నెందఱోగలరు. సకలతీర్థము లా జలబిందువున నిమిడియున్నవి. నే నొక్క బ్రహ్మాండమున సూక్ష్మరూపమున నాగరూపమును దాల్చియున్నవాఁడను. నీచే స్థాపింపఁబడితిని ఆదికూర్మము కూడి యుండును.మదగజమందు మశకమున్న ట్లున్నవాఁడను. బ్రహ్మాం

డములయం దెందు వెదకినను బరమాణువునకన్న సూక్ష్మవస్తువు గానరాదు. శ్రీమహావిష్ణువునకంటె స్థూలము లేదు. తత్తుల్య వస్తువు లేదు. మహావిష్ణువునకంటెఁ బరుఁడవు నీవే. నీకంటెఁ బరుఁడు లేనేలేఁడు. ఇదిసత్యము. స్థూలవస్తువులకంటె స్థూలవస్తువవు. సూక్ష్మవస్తువులకంటె సూక్ష్మవస్తువవు. మహావిష్ణుశబ్దవాచ్యుఁడవు. సర్వాధారస్వరూపుఁడవు; జలరూపుఁడవు. అన్నియు నీవే. జలమునకు నీవే యాధారభూతుఁడవు. స్థావరరూపముల యందు గోలోకము నీవే. సర్వాధారుఁడవు కాన నే వాయు రూపుఁడ వనంబరఁగుదువు. శ్వాసనిశ్వాసరూపము గాంతువు. కాననే నిన్ను మహావాయువందువు. భక్తానుగ్రహార్థ మిపు డీరూపమును ధరించితివి. నిత్యుఁడవు. సహస్రవదనముల నొసంగితివి. ఇన్నింటిచే వినుతింప నిచ్ఛ గలదు. కాని యట్టిజ్ఞానము నాకు లేదు. క్షమింపుము శ్రీకృష్ణా యనియె.

దేవతలందఱు చేతులు జోడించి భక్తిభావముల ననంతుఁడే నిన్ను నుతింపఁజాలననియె. నీవే యనంతుఁడవు. విధాతయు జ్ఞానరూపుఁడగు శంకరుఁడు వినుతింపఁజాలరు. ఇది నిక్కము. సరస్వతి వినుతింపఁ జాలదనుట సత్యము. ఇఁక మేమేయని వినుతిచేయంగలవారమని పలికి నమస్కరించిరి. మునీంద్రులు భక్తిరసపరిపూర్ణమానసులై మహాత్మా! వేదములకు నిన్ను నుతించుసామర్థ్యము లేదు. ఇఁక నట్టి నిన్నునెఱుంగనైన మాకు శక్తి గలదా. మేము వేదవేత్తలము. కాన వేదాశక్యప్రభావుని నేమని పొగడుదుము. అని పలికి నమ్రకంధరులైరి. నారదా! ఈస్తుతి పరమపావనము. పూజాకాలమున నవ

శ్యము పఠింపఁదగినది. ఇహాపరసుఖములు గలవు. అంతమున గోలోకనివాసపుణ్యము లభించును.

ఆర్యులారా! ఈవిషయమునుగూర్చి వ్రాయఁదగినభాగములు లేవు. ఉన్నను అవి చర్వితచర్వణము వంటివి. బ్రహ్మ శంకరుని స్తుతించినభావమే యీస్తుతియందును గలదు. కాన దీనియందలి సత్యమేమనఁగా నేమూర్తియందును భావ మొక విధముగానుండిన ముక్తికాములకు ముక్తి లభించునని దీని సారము. ఏమూర్తిని ధ్యానించిన నామూర్తి భక్తానుగ్రహార్థము భగవంతుఁడు ధరించినమూర్తియే కావున నెల్లర కఖిలపురుషార్థముల నిచ్చును. ఈరహస్య మెఱింగినచో మతవైషమ్యములు దేవతాంతరదూషణములు నశించుననుట నిక్కము. కావున మానవులు భక్తిభావమును గుదుర్చుకొనుటకుముందు వైషమ్యమును మానవలయును. అది మానకున్న భగవంతునికృపకు దూర మగుచుందుము. కాఁబట్టి యట్టిపనికిఁ బూనరాదనుట దీనినుండి గ్రహింపఁదగు నీతి. ఇఁకఁ దర్వాతికథను జిత్తగింపుఁడు.

రామకృష్ణులకు నుపనయనసంస్కారము చేయుట.

* ఇట్లు దేవతలు వినుతించి నిమీలితనయనులై భగవత్పాదపద్మముల ధ్యానించి కన్నులు విప్పగనే ప్రాంగణమునఁ బీతాంబరమును ధరించిన శ్రీకృష్ణమూర్తి కనఁబడెను. తొలకరి మెఱుపుఁదీగెఁగూడిన జలధరమువలెఁ బ్రకాశించు చుండెను. మాలతీమాల్యము ప్రకాశించు భగవంతుని వక్షస్థలమలరా

* ఈ భాగము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము నూటయొకఁడవ యధ్యాయము నుండి సంగ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగఁదగు.

రెను. చెంపలయందుఁ గస్తూరీచందనతిలకము వెలుఁగుచుం డెను. ఆమూర్తిని గనుఁగొనఁగా మేఘమాలికాసమావృత పూర్ణచంద్రబింబము ముందుఁదోఁచిన ట్లుండెను. ద్విభుజముల విరాజిల్లుచు శ్యామలవర్ణము వెలయ రాధాకాంతుఁడై జగ న్మోహనాకారుఁడై చిఱునవ్వు ముఖమునఁ దేజరిల్ల భక్తానుగ్ర హతత్పరత్వము కనుదమ్ములయందు స్పష్టమగుచుండ రత్నేంద్ర సారనిర్మిత మంజుమంజీరములు పాదపద్మముల మెఱయుచుండఁ దండ్రియుత్సంగమున శిశుత్వమున గన్పిరఁ గూర్చుచున్న రూప ము ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆబాలగోపాలవిగ్రహమును గాంచి యెల్లరు నాశ్చర్యావిష్టమానసు లైరి. బలరాముఁడు నట్లే యుండెను.

సుముహూర్త మాసన్నమయ్యెనని గర్గముని తెలిపెను. ఆలగ్నము శుభగ్రహసంవీక్షితము. లగ్నాధిపతి యస్తమింపక బలయుతుఁడై యర్థస్థానమం దుండెను. పాపగ్రహములు లగ్నమును జూడక తృతీయషష్ఠలాభస్థానముల నుండిరి. అంత గర్గముని సభాస్తారులగు మహర్షి దేవతల యనుమతి నంది స్వస్తి వాచనకర్మమును జరపెను. వసుదేవుఁ డందఱకు భక్తినమ్రా త్మకంధరుఁడై వందనమొనరించి గర్గముని మంత్రములు చెప్పు చుండ స్వస్తివాచనకర్మక్రియలఁ దా నడపెను. స్వస్తివాచన క్రియానంతరము గర్గమునీంద్రునకు సువర్ణటంకశతక మర్పిం చెను. దేవతలు మహర్షు లా గర్గముని యదృష్టవిశేషమును బొగడి యెంతటిపుణ్యాత్ముఁడవైతివి మునీంద్రా! యని నమస్క రించిరి. వసుదేవుఁ డంత గణనాయకభాస్కరహుతవహ మహా దేవుల నర్హావిధిం బూజించెను. వా రాశీర్వదించి యిడినయక్ష

తల శిరమున ధరించి వనితతలపై నునిచి బాలకద్వయశీర్షముల నునిచెను. వేదమంత్రములు మునులు నుడువుచుండఁ గొడుకుల నిరువురను జెంతకుఁ జేర్చుకొనియెను. దేవతాదిక్పాల నవగ్రహపూజాక్రియ జరపఁబడెను. పిదప షోడశమాతృకాపూజనము సాగించెను. వసుధార నేడుమాఱులు హుతవహునందు వేల్వఁబడెను. చేదిరాజగు వసువు నర్చించి యంతట వృద్ధిశ్రాద్ధము చేసెను. వేదోక్తరీతిగా యజ్ఞోపవీతమునఁ బుత్రుల నలంకరించెను. ముందు బలదేవునకుఁ బిదప శ్రీకృష్ణునకు యజ్ఞోపవీతధారణమహోత్సవము నడపెను. సాందీపనిముని వారికి గాయత్రి నుపదేశించెను. పార్వతీదేవి పరమాదరమున వారికిఁ దొలుత భిక్షాదానము చేసెను. తండ్రియగు వసుదేవుఁడు సురుచిరరత్నహారములఁ దనయుల కిచ్చెను. తెల్లనికుసుమములు దూర్వలు మంత్రపూర్వకముగా దీవనలిచ్చుచు మహర్షు లాయర్భకులపైఁ జల్లిరి.

అదితియు దితియు మునిపత్నులు దేవకియు యశోదయు రోహిణియు సావిత్రీసరస్వతులును బరమానందభరితలైరి. వీరెల్ల వరుసగా నొక్కరొక్కరుగా భిక్షను బెట్టిరి. మణికాంచనటంకము లా భిక్షాద్రవ్యములని యెఱుంగఁదగు. దేవనాగరాజకన్యకలు పతిపుత్రులు గల పురంధ్రీమణులు బంధుపత్నులును సంతోషాశ్రువులు నిండ భిక్ష నిడిరి. ఇంద్రపత్నియు వరుణపత్నియు నగ్నిపత్నియుఁ రోహిణియుఁ గుబేరపత్నియుఁ గామపత్నియు మరల నాదరమున రత్నభూషణముల నొసఁగి యాకుమారుల నాశీర్వదించిరి. బలదేవ శ్రీకృష్ణు లాభిక్షాద్రవ్యములఁగొని లేచి యందఱకు నమస్కరించి యావస్తువులలోఁ

గొన్నింటిని గులగురువగు గర్గముని కొసంగిరి. గురువగు సాందీపనిమునికిఁ గొన్నింటి నిచ్చిరి. వేదోక్తక్రియాకలాపము పూర్తి కాఁగా వసుదేవుఁ డానందమున గర్గమహామునికి సర్వదక్షిణ నొసంగెను. దేవతలకు సర్వభోజనమిడి తృప్తులం గావించెను. బ్రాహ్మణులు తృప్తులైరి. ఆమహోత్సవమునకు వచ్చినవారెల్ల రా బాలకులకు శుభాశిషముల నొసంగిరి. వసుదేవుఁ డందఱి యథాయోగ్యముగాఁ బూజించెను. మర్యాదల నలరించెను. ఉత్సవము పూర్తి కాఁగా నందఱు తమతమగృహములకుఁ జనిరి.

నందుఁ డీరీతి యశోదంగూడి యాశుభకార్యము నిర్వహించి బలకృష్ణులను దొడలపై నిడుకొని ముఖముల ముద్దాడి గట్టిగా రోదనము చేసెను. పతివ్రతయగు యశోదయు నేడ్చెను. శ్రీకృష్ణుఁడు వారినిర్వర నుచితరీతి నూఱడించి ముందు దెలిపిన విషయముల స్మృతికిం దెచ్చుచు నిట్టులనియె. జననీజనకులారా! సానందచిత్తముల వ్రజమున కరుగుఁడు. మీరే నాకుఁ దలిదండ్రులు. వేఱుభావనము నాకు లేదు. నేనిపు డన్నంగూడి యవంతీపురమున కరిగెదను. సాందీపనియొద్ద విద్యాభ్యాస మొనరించెద. ఆమీఁద వచ్చి మిమ్ము దర్శింతును. కాలము కొంతగడిచినఁగాని రాజాలను. కాలమే ప్రాణులకు సంయోగవియోగములఁ గల్పించును. సర్వము కాలకృతమేగాని యితరుల కందు స్వాతంత్ర్యమేమాత్రము లేదు. కన్నులు మూసి తెఱచునంతలో నెన్నియో కార్యములు సాగుచుండును. సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వము లొకదానివెంట నింకొక్కటిగా వచ్చుచునే యుండును. మీకు ముందే యోగిజనసుదుర్లభమగు తత్త్వమును దెలిపితిని. ఆ

విషయము తండ్రీ! నాతల్లికి నెఱింగింపుము. అని పలికి వారల కుందు మాన్పి నందుఁడానందమునొంద యశోదయు నూఱడిల్ల వారిసెలవుగైకొని వసుదేవుసభ కరిగెను. వసుదేవున కీవిషయమే తెల్పెను. తదాజ్ఞఁ బడసెను. గర్గమహామునియుపదేశమున వసుదేవుఁడు విజ్ఞానసంపన్నుఁ డయియే యుండెను. కావునఁ గుమారు నాశయమెఱింగి చదువుకొనఁబోవ ననుమతి యిచ్చెను. దేవకియు ననుమతించెను.

అంత రామకృష్ణులు దేవకీవసుదేవులకు నమస్కరించి వినయమున వారిని బ్రార్థించి సాందీపనిమౌనియాశ్రమమునకు విద్యాభ్యాసమున కరిగిరి. నందుఁడు యశోదంగూడి దేవకీవసుదేవుని బ్రార్థించి వారియనుమతి నొంది గోకులమున కరిగెను. అత్తఱి నాతనిమనస్సు విషణ్ణమై యుండెను. యథాపూర్వముగా శ్రీకృష్ణుఁ డాడుకొనుచు గోకులమున బృందావనమున నుండఁగాఁ జూచుచుండవలయుననియే యాతనిసంకల్పము. శ్రీకృష్ణు నెడఁబాయుటయు వసుదేవుఁ డుపనయనాది సంస్కారములు చేయుటయు నాతనికి సమ్మతములు గావు. ఐనను బ్రాహ్మణుడౌటను శ్రీకృష్ణునియుపదేశమున నిర్మోహుఁడగుటను విశేషించి దుఃఖింపలేదనవచ్చునే గాని గోకులమున కరుగుట నరకమునకు బోవునట్టిదని యాతనిభావమై యుండనోపు. అది నిక్కమే. భగవంతునిసాన్నిధ్య మెడఁబాయుట యనఁగా నెట్టిది! నరకమునకుఁ బోవునట్టిదియే కదా! దేవకీదేవి యాదంపతులు పయనముసాగించుతఱి వారికి ముక్తామణులు లోనగు నమూల్యవస్తువుల నాదృతిమై నొసఁగెను. తెల్లగుఱ్ఱమును గజేంద్రమును సువర్ణముద్రికలు శ్రీకృష్ణుఁడు

తాఁ బ్రయాణమగునపుడు నందున కొసంగెను. నందుఁడు పరమానందమున గ్రహించెను. వారివెంట వచ్చినభూసురులకు దేవకీదేవి లోనగు నతఃపురపురంధ్రీమణులు విశేషద్రవ్యము నొసంగి గారవించిరి.

రామకృష్ణులు విద్యాభ్యాసము చేయుట.

శ్రీరామకృష్ణులు సాందీపనిమునికడ విద్య నభ్యసింపనరుగుతఱి వసుదేవోద్ధవాక్రూరులు సాగనంపఁ బోయిరి. కాళిందీతీరముదనుకఁ బోయి వారి వదలిరాఁజాలక విలపించిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు తెలిపిన హితవాక్యముల నాలకించి విధిలేక వారెల్లమరలి యానుమారులఁ దలంచుచు మరల నెప్పుడు చూతుమాయని యువ్విళ్లూరుచు నిండ్లకుఁ జనుదెంచిరి. భర్తృహీనయగు కుంతియు వసుదేవుఁడొసఁగిన రత్నములఁ గైకొని పుత్త్రులంగూడి యింటికేగెను. ఉపనయనమహోత్సవమున కరుదెంచినమహర్షులకుఁ బండితేంద్రులకు ఋత్విజులకు వసుదేవుఁడు యథార్హముగ సత్కారపూర్వకముగా దుకూలాంబరాభరణరాజి నొసంగి సంతోషింపఁ జేసెను. ఆయింట వేదపాఠము బహుంతరముగాఁ జేయఁబడియె. హరినామసంకీర్తనము మహానందమునఁ జేయఁబడియెను. ఆగృహవరము సకలకల్యాణనిలయమై యుండెను. బంధువులకు జ్ఞాతిబృందమునకు మర్యాదల ననుసరించి వస్త్రాదుల నిచ్చి వసుదేవుఁడు వారివారిగృహములకుఁ బోవ ననుజ్ఞనొసంగ నాగౌరవముల కలరుచు వారు పోయిరి. శ్రీహరియు బలరాముఁడును సాందీపనికడఁ జేరిరి.

ఆర్యమహాశయులారా! ఈవిషయమున వ్రాయఁదగిన రహస్యములు లేవు.

" శ్లో. నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషులోకేషు కించన
నానవాప్తమ వాప్తవ్యం వర్తఏవ చ కర్మణి. ౨౨
యదిహ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః,
మమ వర్త్మాను వర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః. ౨౩
ఉత్సీదేయు రిమేలోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహం,
సంకరస్య చ కర్తాస్యామపహన్యామిమాః ప్రజాః. ౨౪
సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత,
కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్త శ్చికీర్షు ర్లోకసంగ్రహమ్.
న బుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసంగినాం,
జోషయేత్సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్తస్సమాచరన్."
గీతా. 3 అ.

అనియు,

" శ్లో. యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవేతరో జనః,
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్తదనువర్తతే." ౨౧
గీతా. 3 అ.

అనియు భగవద్వాక్యము గీతోపనిషత్తునందుఁ గనఁబడియెడిని. లోకమున నాసక్తిగలిగి యవిద్వాంసుఁ డెట్లు కర్మముల నొనరించునో విద్వాంసుఁ డనఁగా లోకవృత్తాంత తత్వమెఱిఁగిన జ్ఞాని యాసక్తుఁడుకాక యట్లే కర్మముల నాచరించును. అర్జునా! నేఁజేయఁదగిన కర్మమేదియు ముల్లోకములయందును లేదు. నాకు లభింపనిది లభింపఁదగినదియు నగు నేవాంఛయు లేదు. నేను లోకుల ననుసరించి కర్మములు చేయకయున్న నందఱు నామార్గమునే యనుసరింతురు. కావున వారిని మంచిమార్గము

ననుసరింపఁజేయుపొంటెఁ గర్మముల నాచరింతును. నేనే కర్మములఁ జేయకయున్న నీలోకులు భ్రష్టులగుదురు. కావున సంకరముగ లోకమునుజేయుటకు నేనపుడు కర్తనగుదును. దాని కంగీకరించినయెడల జనులనెల్లఁ బాడుచేసినవాఁడ నగుదునుగదా. కావున నాత్మజ్ఞానముగలవాఁడు కర్మములయందాసక్తిగల పామరులబుద్ధిని జలింపఁజేయఁగూడదు. తనకుఁ గర్మఫలాపేక్ష లేకున్నను గర్మములను దాఁజేయుచు వారిచేత నన్ని కర్మములను జేయించుచుండవలయును. యోగ్యుఁ డేయే కర్మముల నాచరించునో పామరు లాయాకర్మములనే చేయుదురు. అతఁ డేదిప్రమాణమని నియమించునో దాని ననుసరింతురని పైగీతావాక్యముల సారతరార్థము.

ఇట్లు భగవంతునిభావము కావున గురుశుశ్రూషచేయుట పరమధర్మమనియు దానిచే లభించినవిద్య ఫలదాయిని యగుననియు నామార్గము ననుసరింపకయున్న నావిద్య సత్ఫలములనీఁజాలదనియు లోకులకుఁ దెలుపుటకొఱకే శ్రీకృష్ణుఁడు సాందీపనికడఁ జదువనరిగెను. విద్యాప్రదాత విద్యనభ్యసింపఁబోవుట యపహాస్యలక్ష్యము కదా. కావున భగవంతుఁడు తానుగూడఁ బ్రాచీనాచారములఁ బాటించిన వానిని లక్ష్యములుగాఁ గైకొని యంద అనుసరింతురనియు నదియే తాఁ జేయవలసినపనియనియు భావించి చేయఁబూనెను.

"శ్లో. గురుశుశ్రూషయా విద్యా పుష్కలేన ధనేన వా,
అథవా విద్యయా విద్యా చతుర్థా నోపలభ్యతే."

అన్నసూక్తి వినఁబడియెడుఁగదా. గురుశుశ్రూషచే లభించునది యొకటి. విశేషించి ధనవ్యయముచేసి సంపాదించినదొకటి. తన

విద్య యొరులకుం జెప్పి వారివిద్య తా గ్రహించుట యొకటి. అను నివి విద్యను గ్రహించు మార్గములు మూఁడు గలవు. నాల్గవ మార్గమేదియుఁ గనరాదు. ఈ మూఁడుపద్ధతులయందుఁ దొలి మార్గము సారతమము. ఆమార్గము ననుసరించి సంపాదించిన విద్యయే ఫలము నొసంగును. ధనసహాయమున సంపాదించినది జ్ఞానదాయకము గాఁజాలక నిర్వీర్యమగును. మూఁడవదియగు పరివర్తనన్యాయము దానికంటెఁ దుచ్ఛమైనది. అనఁగా నాము ష్మికసాధనము కాదన్నమాట.

గురుశుశ్రూష చేసి తత్కారుణకుఁ బాత్రుఁడైన శిష్యుఁడే కృతార్థుఁడగు. శుశ్రూషయే తపస్సు. దానివలనఁ గలుగుఫలమే బ్రహ్మతేజోలాభము. అదియే శాపానుగ్రహదానసమర్థము. కావున గురుశుశ్రూష ప్రధానము. గురువును సేవించి యతఁడు కరుణాపూర్ణుఁడై యొసంగినమంత్రము ఫలించినట్లు ద్రవ్య మిచ్చి పరిగ్రహించినమంత్రము ఫలింపదు. ఏలయనఁగా మనో దృఢము గలుగదని భావము. మనస్సునందు విశ్వాసము లేకున్న నేదియు ఫలింపదని దీనిసారము. ద్రవ్యమిచ్చి విద్య నేర్చుకొన్న చో గురుభక్తి కుదురదు. గురువును భగవంతుఁడని నమ్మకున్నఁ దదుపాత్తవిద్యయో మంత్రమో నిస్సారమగును. లక్ష్యశుద్ధి తగ్గునని భావము. అక్షరముల కూర్పునందుమాత్రమే గాక గురుభక్తియందే యెక్కుడు శక్తిగలదు. ఇవియొక యక్షర పంక్తు లనుకొన్నచో నామంత్రము నించుకంతయు ఫలము నీఁజాలదు.

"శ్లో. శివే రుష్టే గురుస్త్రాతా గురౌ రుష్టే న కశ్చన."

అనుప్రమాణము పురశ్చరణప్రదీపికయందుఁ గనఁబడియెడిని.

కొందఱకు మంత్రము ద్వేషింప మతి భ్రమమొదవును. ఏల? అను ప్రశ్నము యుక్తము. మంత్రమనఁగా ధ్యానించినఁ దరింపఁజేయునది కదా. అట్టి మంత్రమును జపించిన దానఁ గీడు గలిగెనేని మంత్రశబ్దార్థము తప్పుగదాయని ప్రశ్నమునకర్థము. సమాధాన మేమనఁగా, ఉపాసకుఁడు మంత్రజపము చేయునపుడు దురుద్దేశము గలవాఁడైనచో నాతనియూహ ఫలించునంతటి యదృష్టము వానికి లేకుండిన నామంత్రాధిదేవత యతనికి మనోవిభేదము చేయును. ఏలయనఁగా ఆతఁ డట్టిఫలముల నొందఁదగినసత్కర్మములఁ బ్రాగ్జన్మమునఁ జేయలేదు. కావున నవి లభించినఁ బొందఁదగఁడు. మంత్రసిద్ధియైన నవి యలవడక తప్పవు. కావున మంత్రము సిద్ధిగాకుండుమార్గము నే తదధిదేవత వెదకును. కావున గురుభక్తియను సాధనమున్న దేవతానుగ్రహము గలుగును. అనఁగా జ్ఞానముగలిగి ఫలమును గోరక జపము చేయును. పై రెండువిషయములకుఁ గుంభకర్ణుఁడు విభీషణుఁడు నుదాహరణభూతులు. ఇద్దఱు తపస్సు నిష్ఠమై నొనరించిరి. ఫలమునుగోరిన కుంభకర్ణుఁడు దుష్ఫలములఁ బొందెను. ఫలములనుగోరని విభీషణుఁడు సత్ఫలముల నితరులకు సాధారణముగా లభింపనివానిం బొందెను. ఏల? అని యాలోచింపుఁడు. చక్కగా బోధపడును.

మంత్రమెట్లో వేదాదివిద్యలు నట్టివే. గురుభక్తి ప్రధానమని యదిలేకున్న నావిద్య సంపూర్ణఫలము నీఁజాలదని దీనిసారము. ఈవిషయమే మనుస్మృతియందు,

"శ్లో. విద్యా బ్రాహ్మణమేత్యాహ శేవధిష్టేఽస్మి రక్షమాం,
అసూయకాయ మాంమాదా స్తథాస్యాంవీర్యవత్తమా,

యమేవ తు శుచిం విద్యాన్నియతబ్రహ్మచారిణమ్,
తస్మై మాం బ్రూహి విప్రాయ నిధిపాయాప్రమాదినే.
బ్రహ్మ యస్త్వననుజ్ఞాత మధీయానాదవాప్నుయాత్,
స బ్రహ్మస్తేయసంయుక్తో నరకం ప్రతిపద్యతే." ౧౧౬

(౨ అధ్యాయము.)

విద్యాధిదేవతయగు శారద గురువుదగ్గరకు వచ్చి యిట్లుచెప్పె నని కథారూపముగా ధర్మ ముపదేశింపఁబడినదని యెఱుంగు నది. గురువునం' దెవనికసూయయుండునో వాని కావిద్య ఫలిం పదు. నియతుఁ డై యింద్రియనిగ్రహముగలవానికి విద్య చెప్పిన నది తపస్సువలె ఫలించును. కాపాడుశక్తిగలవాని కడనుంచినద్రవ్యము నిల్చునుగాని రక్షింపఁజాలనివానిచెంత నిలువఁజాలదు కదా. అట్లే విద్య భగవతిగా భావించి దాని నారాధించినఁ బురుషార్థముల నొసంగును. లేకున్న నిష్ఫలమే దానికి ఫలమగును. అని యీ యుపదేశసారమగు నర్థము. దీనిచే గురుశుశ్రూష ప్రధానమనియు నాపద్ధతి ననుసరించి సం పాదించిన విద్య ఫలించుననియు నెఱుంగఁదగినది.

ఇట్టియుపదేశమును శ్రీకృష్ణుఁడు తాఁ జెప్పక యాచ రించి చెప్పెను. ఇది గ్రహించిననే విద్యఫలించును. కాని వేఱు భావమున్న విద్య యేయేఫలముల నీఁగల్గునో యాఫలములు లభింపవని తాత్పర్యము. ఈకాలమున విద్యాభ్యాసము మొద టిమార్గము శూన్యమైనది. రెండవమార్గము శరణ్యమైనది. కావుననే విద్య యైహికసుఖసాధన మగుచున్నదిగాని యాము ష్మికఫలసాధనమగు జ్ఞానమున కాధారము కాకున్నది. పూర్వ కాలమున నట్లుగాక గురుకులవాసముచేసి శిష్యులు చదువు

క్ొనుచుండిరి. దాన వారికది యించుకలభించినను బూర్ణఫలము గలుగుచుండెను. అదిలేనికతన నీకాలపువిద్య యంతటివిజ్ఞానము నొసంగఁజాలకున్నది. కావుననే శాపానుగ్రహసమర్థులు కాకున్నవారు. ఆశీర్వాదములు ఫలింపకున్నవి. శాపములు నిష్ఫలము లగుచున్నవి. ఇన్నింటికిని గారణము విద్య చక్కనిపద్ధతిచే నభ్యసింపకపోవుటయే కాని వేఱొక్కటి కాదు. ఈవిషయమే శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మ మొకమహర్షికడ విద్య నభ్యసింపఁబోవుచు నాహేతువుచే లోకులకు వెల్లడిచేసెను. ఈనీతియే యీకథనుండి గ్రహింపఁదగును. గురుభక్తి ప్రధానమని దానిసాయమున లభించినవిద్య సద్విద్యయగునని యీ కథాసారములు. ఇంకఁ దరువాతిభగవచ్చరిత్రము నాలకింపుఁడు.

బలదేవకృష్ణులు సాందీపనికడ విద్య నభ్యసించుట.

* బలరామునింగూడి శ్రీకృష్ణమూర్తి వసుదేవాదుల వెనుకకుంబంపి పాదగతినే యాశ్రయించి సాందీపనిముని యాశ్రమమునకుం బోయెను. గురువునకు నమస్కరించి యావెనుకఁ బతివ్రతాశిరోమణియగు నాగురుపత్నికి నభివాదన మాచరించెను. వారిచ్చిన శుభాశిషములఁ బడసెను. తాఁ గొనిపోయిన రత్నాదివస్తువుల సమర్పించెను. వారింగాంచి యిట్లు పలికెను. మహాత్మా! మీవలన విద్య గ్రహింప వచ్చితిమి. మేము కోరినవిద్య నుపదేశింపుఁడు. సుముహూర్త మెప్పుడో నిర్ణయించి విద్యనుపదేశింప నారంభింపుఁడు. మీకేది యుచితమనితోఁచిన నావిద్య నారంభింపుఁడు. ఇదియ

---

* ఈకథ శ్రీకృష్ణజన్మఖండము నూటరెండవ యధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినదని గ్రహింపవలయును.

మూప్రార్థనమని వినయవినమితకంధరుఁడై ప్రార్థింప నామాటల నాలకించి యామునిచంద్రుఁడు హర్షపులకితగాత్రుఁడై యట్లే యని సమ్మతించి యతని సపర్యలం దన్నెను. బలరాముని సత్కరించెను. మధుపర్కమొసఁగెను. గోదానకర్మము నడపెను. వస్త్రముల నొసంగెను. చందన మిచ్చెను. మిష్టాన్నము పెట్టి వారిని సంతృప్తులఁ గావించెను. తాంబూల మిచ్చెను. ప్రియవాక్కుల నలరించెను. భగవంతుఁడని యెఱుంగుంగాన శ్రీహరి నిట్లు వినుతించెను.

పరంబ్రహ్మవు. పరంధామ మనఁబడుదువు. స్వేచ్ఛామయుఁడవు స్వయంజ్యోతివి. నిర్లిప్తుఁడవు. నిరంకుశుఁడవు. భక్తైకనాథుఁడవు. భక్తేష్టదాయకుఁడవు. భక్తానుగ్రహావిగ్రహుఁడవు. భక్తవాంఛాకల్పతరువవు. భక్తప్రాణవల్లభుఁడవు. మాయంగొని బాలరూపమున నున్నవాఁడవు. బ్రహ్మశంకరానంతాదివందితపాదారవిందుఁడవు. మాయచే భూపాలుఁడవై తివి. భూభారనిర్వహణార్థ మవతరించితివి. బ్రహ్మజ్యోతివని సనాతనుఁడవని నిన్ను యోగులు వినుతింతురు. జ్యోతిర్మధ్యవర్తివిగా భక్తులు నిన్ను ధ్యానింతురు. ద్విభుజములఁ దాల్చి మురళిని హస్తారవిందమునఁ బట్టుకొని శ్యామసుందరమూర్తివై చందనోక్షితసర్వాంగుఁడవై సస్మితుఁడవై పీతాంబరధారివై వనమాలావిభూషితుఁడవై లీలాపాంగతరంగములచే నిందితానంగమూర్ఛితుఁడవై పాదద్వంద్వమలక్తకకాంతిని జెన్నారుచుండఁ గౌస్తుభమణిహార మురమున వెలయుచుండ దివ్యమూర్తివై యొప్పునిన్ను నేమని వినుతించువాఁడ? మహానుభావా! దేవాదిదేవా! జగన్నాథా! త్రైలోక్యమోహనాకారా! కోటి

కందర్పలీలాభుని, గమనీయదర్శనుని, నమూల్యరత్ననిర్మాణభూషణవిభూషితుని వరదుని వరదానదక్షుని నాల్గువేదములకు సకలకారణములకుఁ గారణభూతుని ధ్యానించువాఁడను. నాయందలి యనుగ్రహమునఁ బాఠార్థమై నాయాకుటీరమున కేతెంచిన మాయేశ్వరుని నిన్ను నేవిద్య క్రొత్తదని పఠింపఁ జేయుదును. పరిపూర్ణుఁడవు. సనాతనుఁడవు. సర్వేశ్వరా! నాయొద్ద నే మభ్యసింపఁగోరిన నాహృదయముననున్న నీవే నీకు విద్య చెప్పువాఁడవు. ఇంతకంటె నాకేమియుఁ దెలియదని కరాంజలింబట్టి యూరక యాశ్యామసుందరమూర్తిని ధ్యానించుచుండెను.

అంత సాందీపనిమునిపత్ని పూతచరిత్ర భగవంతుని దర్శించుచు మహాత్మా! ఇపుడు నాజన్మము పవిత్రమైనది. జీవనము సఫలము. పాతివ్రత్యము సఫలము. తపోవనము ధన్యము. ఏ నీకు నన్నమిడు భాగ్యముగలిగెనో అట్టి యీ నాదక్షిణహస్తము సఫలము. కావున నీయాశ్రమము తీర్థభూతము. ఏలయనఁ దీర్థపాదపాదాంకితము. నీపాదపద్మరజస్సంస్పర్శమున నీయాశ్రమస్థలులు పావనములు. మాదంపతులకు నీపాదపంకజారాధనమే యలంకారము. ఎంతదనుక మనుష్యుఁడు నీపాదసేవచేయఁడో యంతదనుక దుఃఖశోకరోగాదిబాధ లుండును. ఆవల నవి నామమాత్రశేషములై యుండఁగలవు. త్రిమూర్తులు నీయంశములు. కృపాకరా! మాపై ననుకంప యుంచుము. మాయామోహముల నశింపఁజేయుము. అని పలికి బాష్పపూర్ణనేత్రయై శ్రీహరిచెంత నిలుచుండి తల్లియగు దేవకివలె నాతని బ్రీతిచేఁ గాంచెను.

ఆస్తుతి నాలకించి శ్రీకృష్ణుఁడు తల్లీ! నన్ను సన్నుతించుట న్యాయము కాదు. పాలుత్రాగుతనయుని జనని వినుతించునా. భర్తనుగూడి శాశ్వతసుఖాధారమగు గోలోకమున కరుగుము. ఈకళేబరము నశ్వరము. ప్రాకృతిరము. మిథ్యారూపము. దీనిని వదలి నిర్మలదేహమును దాల్చి జన్మమృత్యుజరాదిబాధలులేని లోకమున కరుగుము. అని వరమిచ్చి బలరామునింగూడి యమ్ముని యాశ్రమముననే యుండి వేదములను సాంగముగా * నొక నెలలోఁ బఠించెను. విద్య పూర్తికాఁగా సంతకుముందే మృతి నొందియున్న గురుపుత్త్రుని దెచ్చియిచ్చి యమూల్యరత్నముల గురుదక్షిణగా నిచ్చెను. ఆమునియు నా శ్రీహరి యొసంగిన

---

* ఈవిషయము విష్ణుపురాణమునఁ బంచమాంశమున నిరువదొకఁడవ యధ్యాయమునందు, "శ్లో. దర్శయాం చక్రతుర్వీరా వాచార మఖిలేజనే సరహస్యం ధనుర్వేదం ససంగ్రహ మధీయతామ్, అహోరాత్రచతుష్షష్ట్యా తదద్భుత మభూద్ద్విజ. ౨౨. సాందీపనిరసంభావ్యం తయోః కర్మాతిమానుషం, విచింత్య తౌ తదా మేనే ప్రాప్తౌ చంద్రదివాకరౌ. ౨౩. సాంగాంశ్చ చతురో వేదాన్ సర్వశాస్త్రాణి చైవహి, అస్త్రగ్రామమశేషం చ ప్రోక్తమాత్ర మవాప్య తౌ. ౨౪. అని యున్నది. శ్రీకృష్ణజన్మఖండమునందు విద్యాభ్యాసము నెలమాత్రమే యనియుం. విష్ణుపురాణమునందు నఱువది నాలుగుదినములు మాత్రమనియుం నున్నది. పరస్పరవిరుద్ధములుగా నున్నవే యనుశంక పుట్టరాదు. ఏలయనఁగా శ్రీకృష్ణజన్మఖండమున వేదములు మాత్ర మభ్యసించిన ట్లున్నది. విష్ణుపురాణమునందుఁ జతుష్షష్టివిద్య లభ్యసించిన ట్లున్నది. కాన విరుద్ధమిటఁ గానరాదు. బ్రహ్మపురాణమునం దున్న శ్లోకములే విష్ణుపురాణమం దున్నవి. కాన నవి రెండు నొక్కవిధముగనే విషయమును దెల్పును.

దక్షిణను బుత్త్రున కొసంగి భగవత్కరుణాలభ్యమగు దివ్యవిమానమునెక్కి గోలోకమునకు భార్యం గూడిపోయెను. ఈచరిత్రము పరమాద్భుతము. సంసారభయనాశనము. దీనిం బఠించు వారికి శ్రీకృష్ణదాస్యము లభించును.

భక్తవరులారా! ఈవిషయమునుగూర్చి వ్రాయఁదగిన విశేషములు ముందే వ్రాసియుంటిని. కాన నిట మరల వ్రాయఁబూనను. ఇంతదనుక భగవంతుని బాల్యచరిత్రము ముగిసినట్లు భావింపనగును. ఇఁక శ్రీకృష్ణమూర్తి రాజవేషమును ధరించి దుష్టసంహారము చేయఁబూనును. విద్యాభ్యాసము పూర్తి కాఁగా బాల్యము పూర్తియయ్యెనని గ్రహింపవలయును. "పరిత్రాణాయ సాధూనామ్." అనుభాగమును దాఁటి "వినాశాయ చ దుష్కృతామ్" అన్న భాగమును నెఱవేర్ప భగవంతుఁడు పూనినచరిత్ర మింక వ్రాయఁదగును. అవతారఫలమన నదియే కదా. కావున నిఁక నాక్రమము నాలకింపుఁడు.

శ్రీకృష్ణమూర్తి బలరాముంగూడి సాందీపనియొద్ద విద్య నభ్యసించి గురుదక్షిణ నిచ్చెనని ముందే చెప్పియుంటిని గదా. మృతుఁడగు గురుపుత్త్రుని దెచ్చియిచ్చి యనర్ఘ్యరత్నములు గూడ గురువున కొసంగెననియు వానినెల్లఁ దనకుమారున కొసంగి భార్యంగూడి గోలోకమున కేగెననియు ముందే వ్రాయఁబడినది. మృతగురుపుత్త్రుని దెచ్చుపద్ధతి పురాణాంతరమున నున్నది. ఆవిషయమును వ్రాయవలయును. ఆకథయందే యనంతునిమహత్త్వము తేటపడుటయే గాక భక్తుల కామహాత్ముని యపారశక్తి బోధపడును. దాన వారికి భక్తిభావము మఱెంత దృఢమగును. అంతియగాక భగవత్కథల నమ్మనివారి కించుక

తత్త్వమెఱింగింపఁ దగును. దాన వారును భక్తులగుదురు. భక్తి కుదిరినఁగాని ముక్తిమార్గము దొరకదనుట సిద్ధాంతమే కాని రిక్తవిషయము కాదు. ఆకథ స్వల్పమైనను దానియందుఁ గల విషయము గొప్పది. కాన సావధానులరై యాలకింపుఁడు.

మృతపుత్త్రుని దెచ్చి గురువునకు శ్రీకృష్ణుఁ డర్పించుట.

* విద్యాభ్యాసము పూర్తికాఁగా బలరాముఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు గురువుమ్రోలఁ గరముల ముకుళించి నిలువంబడి స్వామీ! మీకరుణచే విద్యలు లభించినవి. గురుదక్షిణ సమర్పించి మే మరుగవలయు. అభీష్టమెద్దియో తెలుపవేఁడెదము. అని ప్రార్థింపఁగా నాలకించి సాందీపని వారిచర్య లతిమానుషములని నిశ్చయించి మున్ను లవణార్ణవతీరమందుఁ గల ప్రభాసతీర్థంబున మృతుఁ డగు తనకొడుకును దెచ్చియిమ్మని యాచించెను. గురువు వాంఛితమును దెలిపినవెంటనే మహాప్రసాదమట్లే తెచ్చియిత్తుమని వారియాశీషములఁ బడసి శరచాపములూని యాయపూర్వసోదరు లిద్దఱు ప్రయాణమై లవణోదధిచెంతకుం బోయి సాగరుంబిల్చి మహార్ణవమా! మాగురుపుత్త్రుని దెచ్చియిమ్మా యని యడిగిరి. సముద్రాధిదేవత భగవదాగమనమునకుఁ గరముహర్షించి జలములనుండి వెడలివచ్చి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధుల వారిం బూజించి కరములుజోడించి వినయసంభ్రమములు వెలయఁగా మహాత్ములారా! మీగురువగు సాందీ

---

* ఈకథ బ్రహ్మపురాణము ఎనుబదాఱవయధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినది. విష్ణుపురాణమునందును గలదు. విష్ణుపురాణము బ్రహ్మపురాణమునకు స్వీకారపుత్త్రతుల్యమని యీావఱకే పెక్కుమాఱులు వ్రాసియుంటిని గదా.

పనిమునితనయుని హరించినవాఁడను నేనుగానని విన్నవించెను. అంత నూరకుండక పంచజనుఁడను దైత్యుఁ డొక్కఁడు శంఖరూపుఁడై యాబాలకుం గొనిపోయెను. రాక్షసాంతకులారా! ఆదనుజుఁడు నాజలముల నున్నవాఁడు. తరువాతఁ దమయానతి యెట్లో యెఱుంగ వేఁడువాఁడ ననియె.

సాగరోక్తుల నాలకించి శ్రీహరి బలరాము నందే నిలిపి తానొక్కఁడ యాసాగరజలంబులం బ్రవేశించి పంచజనుంబట్టుకొని వాఁడు పోరఁబూనఁగా క్షణమాత్రమున వానిని సంహరించి వానియెమ్ముకఁ బుట్టినశంఖమును గ్రహించెను. ఆశంఖము పూరించినంతన దానవబలము నశించును. దేవతలకు బలము వృద్ధియగును. అధర్మము వృద్ధిగాంచక నశించు. వానిచెంగట నాగురుపుత్త్రుఁడు లేకుండెను. ఆవిషయ మెఱింగి శ్రీహరి యాపాంచజన్యమును బూరించి యమపురంబున కరిగెను. యమనగరమునకు హరిపోవుచుండ బలరాముఁడును వెంటఁబోయెను. యముఁ డజ్ఞానమూని వారితత్త్వ మెఱుంగక మృతశిశువును మరలఁ గొనిపోవవచ్చితిరా అని వెక్కసములాడి వారల మార్కొనియె. బలరాముఁ డశ్రమంబున నాతని నోడించెను. ధర్మరాజంతట విగతాహంకారుఁడై గురుపుత్త్రు నొసంగి వారిని సత్కరించి పంపెను. ఆగురుపుత్త్రుఁడు యమనగరమున యాతనల ననుభవించుచుండెను. ఆబాలకుఁడు శ్రీహరిదర్శనమున విగతపాపుఁ డయ్యెను. వానింగొని శ్రీరామకృష్ణు లరుదెంచి గురువునకు సమర్పించిరి. సాందీపని యానందమునకు హద్దులేకుండెను. అంతట గురుననుమతినొంది మధురానగరమున కరుదెం

చిరి. మథురానగరవాసులందఱు తదాగమనమునఁ బరమ ప్రమోదసాగరనిమగ్నులైరి.

ఆర్యమహాశయులారా! కథాభాగమును వింటిరి. సామాన్యుల కీకథ నిజమే కాదని తోఁపకమానదు. ఏలయన భగవన్మహిమము లనంతములనుభావము వారికిఁ గుదురలేదు. కావున వా రట్లూహింతురు. దానఁ దప్పేమి? కొంతకాలమునకుఁ జిత్తము పరిపక్వము కాఁగా నింతకంటె నత్యల్పకార్యము భగవత్కృత్యములలో లేదని తోఁచును. ఇది సత్యము. కాని పామరుల వాదము లాలకించినపుడు వారిని మనము ద్వేషింపరాదు. సుప్రసన్నముఖుల మఱింత యాలకింపవలయును. మనము చెప్పుమాటలు వారి మదికెక్కకున్నట్లు తోఁపకున్నచో నప్పుడూరకయుండవలయును. పట్టుదలఁ బూనరాదు. అది మనపనికాదు. వారికర్మము వారిని నమ్మనీయకున్నపుడు మన మేమిచేయఁగలము. కొంతకాలమునకు వారిని నమ్మునట్టిమార్గమునకుఁ దేవలయును. ఎట్లు? భగవన్మహిమ మపారమని వారికి లక్ష్యలక్షణ పురస్సరముగా నచ్చఁజెప్పవలయును. క్రమముగా వారు నమ్ముదురు. తరువాత వారే తమయజ్ఞానమునకు లజ్జింతురు. అంతదనుక బుద్ధిమంతులు వారి నాక్షేపింపరాదు. దానిచే వారిపట్టుదల వృద్ధియగును. అది దుష్కార్యము. దానిని బుద్ధిమంతులు చేయరాదు. భగవన్మహిమము లపారములని సాధారణులకు బోధపడదు. కాన నది వారిమదిఁ బాదుకొనునంతదనుక వారితో వాదింపరాదు. ఇఁక దీనిసారమును వినుఁడు.

మృతుఁ డెంతకాలము తనపాపఫలమగు నరకదుఃఖము ననుభవింపఁదగునో యంతకాలము లింగశరీరమును దాల్చి

యుండును. అది నశించునది కాదు. పుణ్యపాపానుభవమునకే యది యేర్పడినది. భగవదాజ్ఞ యట్టిది. ఆయాజ్ఞ యేకార్యము నెట్లు చేసినను జేయును. అది సాధింపరానికార్యము లోకముల నేదియునుండదు. మనకున్న జ్ఞానము భగవచ్ఛక్తిని నిర్ణయింపఁ జాలదు. చాలుననుట పాపవిశేషఫలము. అల్పబుద్ధిచే నత్యధిక జ్ఞానగమ్యవిషయము నూహించి నిశ్చయించుట ఆకార్యమునఁ బ్రయత్నించుట యించుక తెలివిచాలమి ననవలసివచ్చినందులకు విచారించుచున్నాఁడను. పాపానుభవమును మార్పనగునా? అనునది రెండవ ప్రశ్నము. పాప మనుభవించుకాలమున దానిని మాన్పఁ బ్రయత్నించువాఁ డెవ్వఁడుండును? తనకుఁ దానే గతికదా. కావున ముందు చేసికొనియున్న పుణ్యమే దానిని దగ్గింపవలయును. అదిలేనిచో దానిని మాన్పఁజూచువాఁ డెవ్వఁడు నుండఁడు. భగవంతున కట్టియధికారము కలదు. సర్వ శక్తు లాయనవశమం దుండును గదా. ఇపుడు కర్మసిద్ధాంత మీవిషయమున నెట్లన్వయింపనగునో యరయుదము.

సాందీపని తొలిజన్మమునఁ బుత్త్రదుఃఖము నించుక యనుభవింపవలసినట్టి పాప మొనర్చెను. ఆయనపత్నియు నట్టిపాపమే చేసియుండును. ఆ రెండుపాపములు సమములు గాన వారికి దాంపత్య మొనఁగూడెను. సత్కుటుంబమునఁ బుట్టఁగల్గినంత మాత్రము పుణ్యముచేసికొన్న జీవుఁడొకఁ డాయింటఁ బుట్టును. వానిద్వారా మృతినొందఁదగు హేతువుగలవాఁ డొకఁ డుండును. దానిచెంత కీదంపతు లీశిశువును గారణాంతరముచేఁ దీసికొనిపోవుదురు. వాఁడు శిశువును జంపును అదియొక మహా సాహసకార్యమని వాఁ డూహించి తృప్తినొందియుండును గాని

దానిచేఁ దనకురాఁగలదుష్ఫలమును వాఁ డెఱుంగఁజాలఁడు. ఆశిశువు తనపాపఫల మనుభవింప నరకమున కరుగును. అనఁగా నొకనివలన నెంద ఱేయేకష్టముల ననుభవింపవలయునో వారి కందఱకు సంబంధము కుదురును. ఒక్కసూత్రమునకుఁ బుష్ప ములఁ గొన్నింటినిగూర్చినట్లు కర్మమే యేకరూపఫలము నను భవింపఁగలప్రాణులకు నొక్కచో సంబంధమును గల్పించును. వీరందఱును గల్గినసంబంధమునుగూర్చి యాలోచింపక యానం దించుచుందురు. బంధుత్వమనఁగా నిట్టిదేయని నమ్ముఁడు. ఎంత వఱ కాకర్మసంబంధ ముండునో యంతవఱకే యీసంబంధ ముండును. ఆవల క్షణమాత్రమున నది వీడిపోవును. వీడిపోవఁ దగినకారణ మత్యల్పము. దృఢతరమగుబంధుత్వ మాయల్ప కారణమున నశించును. ఈవిషయమును సదా యాలోచించు చుండిన దుఃఖము కలుగదు. మనము దీనినాలోచించు వాడుక గలవారము కాము. కావుననే బంధుత్వము విడిపోయినదే మిత్త్రుఁడు నశించెనే యని దుఃఖింతుము. ఈవిషయము నే శ్రీ శంకరభగవత్పాదులు,

"శ్లో. కా తే కాంతా కస్తే పుత్త్ర స్సంసారోఽయమతీవవిచిత్రః
కస్య త్వం వా కుత ఆయాతః కా మే జననీ కో మే తాతః."

అని వివరించిరి. ఎన్ని వేదాంతగ్రంథములు పఠించినను లోకా నుభవమును గర్మసిద్ధాంతము తోఁల్చిచూచి దాని తత్త్వమెఱుం గకయున్న గ్రంథపఠనము నిష్ఫలము. ఒక్కయుదాహరణ మును వినుఁడు. సముద్రగమనముచేయువా రెందఱో గలరు. ఒక్కదినమున సాగరజలముల మృతినొందఁదగువా రెల్ల నొక్క నౌకయందుఁ గూరుచుందురు. సాగరజలములఁ బడి కష్టమనుభ

వించి బ్రదుకఁదగువారు నందే చేరుదురు. ఇతరులకష్టమును జూచి దుఃఖమునుమాత్ర మనుభవింపఁదగువారు నా నౌక యందే కూరుచుందురు. నౌక బయలువెడలి కొంతదూరము పోవును. ఏచోట నీనౌకలోనున్నవా రెంద తేయేజంతువుల నోటఁబడఁదగినవారో ఆజంతువు లేచోటనుండునో ఆచోటు చేరఁగనే నౌక మునుంగు. జలజంతువులు కొందఱ గ్రసించు. కొందఱు జలపాతమున దుఃఖించి ప్రాణభీతిననుభవించి పుణ్య శేషమున నెట్లో బ్రదుకుదురు. కొందఱా నౌకావయవములం బట్టుకొని జలముల స్పృశింపకయే జీవింతురు. వా రాకష్టమును జూచి దుఃఖింతురు. వారిపాప మంతమాత్రమే ఫలము నీఁ జాలును. అం దేకష్టము ననుభవింపఁదగనివాఁడు వారితోఁ గూడి యానౌకలోఁ గూరుచుండి కారణాంతరమున నని పయ నము చేయకముందే దిగిపోవును. ఇందఱికర్మ మొక్కరీతిగా నుండునని యీ యుదాహరణముచే మనము నమ్మవలయును. సంఘాతమరణమన నిదియే కదా. ఇం దొక్కమాటయైనఁ గల్పి తముకలదా యని యోజింపుఁడు. ఇట్లే కర్మసిద్ధాంతము గ్రంథ పఠనమునఁగాక యనుభవముచేఁ దెలియుచున్నను గొంద ఱీవి షయమునుగూర్చి యోజింపరు. ప్రతిమనుజుఁడు దినదినము నాలోచింపఁదగినవిషయ మిదియే. దీని నాలోచించి తత్త్వ మెఱుంగకయున్న నుత్తరకాలమున మేలుపొందు నవకాశమే యుండదు.

ప్రకృతవిషయమున కీసిద్ధాంతము సమన్వయించునా యని యాలోచింతము. ఇందు విచిత్రకార్య మొక్కటియే యున్నది. మరల నరకమునుండి సాందీపనియింట మనుజశరీర

ముతో నాజీవుఁడు వచ్చి చేరుటయనునదియే. తక్కినవన్నియుఁ గర్మసిద్ధాంతానుకూలములే కాని వేఱుకావు. ఆజీవుని కారణమునఁ బంచజనుఁడను రాక్షసుఁడు మ్రింగెను. యమునకుఁ బరాభవము కల్గెను. నరకఫల మేకాలమునకుఁ బూర్తియగునో ఆసమయమునకే బలరామ శ్రీకృష్ణులు పోయిరి. విడిపించిరి. భగవద్దర్శనమున నన్నిపాపములు హరించును గదా. తన్నామమే యట్టిదనఁగా సాక్షాద్దర్శనముమాట చెప్పవలసినదేమి? సకలకార్యముల నేవిధముననైనఁ జేయఁగలభగవంతుఁడు యమలోకముననున్న బాలకుని దెచ్చి గురువున కొసంగుట యొకవింతయు గాదు. అశక్యమగుపనియుఁ గాదు. అల్పకార్యమే. సృష్టిస్థితిసంహారములు క్షణకాలమునఁ జేయు సర్వేశ్వరున కొకబాలకుని బ్రతికించి గురువునకు సమర్పించుట యొకగొప్పకార్యము కాదని బుద్ధిమంతులు భావింతురు. కావున భగవంతుని నిశ్చలభక్తి భజించువారికి లభింపరానిఫలము లుండవనునీతి నీగాథనుండి గ్రహింపఁదగును. లీలామానుషవిగ్రహుఁ డీకృష్ణమూర్తియని సాందీపని యెఱింగెను. కావున శిష్యుఁడని భావింపక భగవంతుఁడు దర్శనమిచ్చి కృతకృత్యునిజేయ నరుదెంచెను. నాభాగ్యమే భాగ్యమని యాముని తలంచెను. కావున నచిరకాలమున నామునియొక్కయు నాయనకళత్రము యొక్కయుఁ గోర్కు లన్నియు ఫలించెను. తుదకు సాయుజ్యము కరతలామలకముగాఁ జూపట్టెను. శిష్యుఁడనియే భావించియున్నచో వారికి లభించునవి ప్రకాశముగల పాషాణములే గదా. కావున భగవంతుని నిశ్చలభక్తిని సేవించువారికి

సకలపురుషార్థములు లభించునని నమ్మవలయును. ఇఁకఁ దర్వాతి కథ నాలకింపుఁడు. ఇపుఁ డీరీతి భగవంతుని ధ్యానింపుఁడు.

శ్లో. కదావా కాళిందీకువలయదళశ్యామలతరాః
కటాక్షా లక్ష్యంతే కిమపి కరుణావీచినిచితాః,
కదావా కందర్పప్రతిభటజటాచంద్రశిశిరాః
కిమప్యంతస్తోమం దదతి మురళీకేళినినదాః. ౧ అ. ౨౬.

పాండవుల వృత్తాంతము.

ఆర్యులారా! భూభారహరణచణమగు రూపమును భగవంతుఁ డిఁకఁ దాల్చును. కావున దానికనుగుణమగు ప్రవృత్తి సాగింప యత్నించును. అన్నిపనులు సాగుచుండఁగాఁ దాను సాక్షిమాత్రుఁడుగా నుండును. ఆవిషయమే తేటపడఁగలదు. ఆకథల నాలకింపుఁడు. నాల్గవప్రకరణమునందుఁ బాండవజననమును వ్రాసియుంటిని. అందుఁ బాండవుల కథలను వ్రాయక భగవంతునియవతారమునకుఁ దోడ్పడునంతభాగమును వ్రాసితిని. పాండవులు ద్రౌపదిని వివాహమాడుట యను భాగమువఱకు వ్రాసి నిలిపితిని. ఇఁక శ్రీకృష్ణావతారము పాండవుల ద్వారా ఫలమును గనవలయును. భగవంతుఁడు కారణము దుష్టమృతి కార్యము. పాండవులు సాధనభూతులు. ఈరీతిగా సాగుచున్న దిగదా యీ యవతారకథ. కావున దానిని శ్రద్ధమైఁ బఠింపుఁడు.

పాండవులు ద్రౌపదిని బెండ్లియాడి పాంచాలబలము సహాయభూతమై యుండఁగా శౌర్యవంతులను ప్రఖ్యాతి గాంచిరి. విదురుననుమతంబున ధృతరాష్ట్రుఁడు రాజ్యము చేయుచుండెను. పాండురాజు మృతినొందినపిదప భీష్మునిసాయము

విదురునినీతియుక్తిదనకుఁ బ్రాపుగాఁ జక్కనిమార్గమున రాజ్యమును బాలించుచుండెను. విదురుఁడు కేవల ధర్మపక్షపాతము గలవాఁడు. కావున నితనియాలోచనము ధర్మైకతత్పరముగా నుండెను. ఆతనిమాట జవదాఁటక ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రవర్తించుచుంట ప్రజారంజనమునకుఁ గొఱఁతలేక యుండెను.

ఆతనికుమారులు నూఱుగురును బరస్పరమైత్రి గలవారుగనే యుండిరి. దుర్యోధనుఁడు పుట్టువుఁదొట్టి పాండవులపై ద్వేషమూనియే యుండెను. దుశ్శాసనుఁ డన్నవలెఁ దానును బాండవద్వేషియై యుండెను. తక్కినసోదరులు తదాజ్ఞాప్రవర్తకులే యైనను బేరుపొందఁదగినవారు కారు. దుర్యోధనుసంపద యసమానము. అది యీకాలమునఁగూడ నుదాహరణముగఁ గైకొనఁదగినదిగ నున్నది. ఆదుర్యోధనునకుఁ దోడుగాఁ గర్ణుఁడుండెను. శకుని మేనమామ కాన నతఁ డల్లునిమాటల నాదరించుట స్వభావము. ఈనలువు రొక్కమాటగాఁ బాండవులపైఁ గత్తులు నూఱుచుండిరి. కాని విదురు ననుమతిదాఁటని ధృతరాష్ట్రునిపాలనము కాన వారియాటలు సాగకుండెను. విదురుఁ డింతటి ధర్మాత్ముఁ డగుటకుం గారణము వినుఁడు. లోకమున ధర్మము విపరీతవృత్తి వెలయుతఱి భగవంతుఁడు దాని నాపవలయునని సంకల్పించును. ఒకప్పుడు దండనముద్వారా అధర్మమును దొలఁగించి ధర్మమును నిలుపును. ఒకప్పుడు హితబోధముచేత ధర్మమును వృద్ధినొందించి యధర్మమును క్షీణింపఁజేయును. ఒకప్పుడు మనుజులు పరస్పరము మచ్చరించి యుద్ధములుచేసి చావఁగా ధర్మాత్ములు మిగులునట్లు చేసి ధర్మమును నిలుపును. ఇట్లు పెక్కుభంగుల నాయాయి

కాలముల ననుసరించి లోకమున ధర్మమును గాపాడుచుండును. ఇప్పటికాలమున నన్నిమార్గముల నవలంబించినఁగాని ధర్మము నిలువదని భగవంతునకుఁ దోఁచెను. కావునఁ దా నవతరించెను. ధర్మ నవతరింపఁ జేసెను. యుద్ధముచేయఁగల వారినెల్ల నావిర్భవింపఁ జేసెను. అందు విదురుఁడు ధర్మునంశమున జగతిపైఁ బుట్టెను. ఆపుట్టుక మనకు ముఖ్యము. కావున దానిని నాల్గుమాటలుగ వ్రాసెదను.

విదురుని యుత్పత్తి.

"న హి కారణం వినా కార్యస్యోత్పత్తిః" అన్నన్యాయము నిరంకుశము. దానికి మార్పుకలుగదు. ధర్మదేవత భూతలమున నవతరింపఁ గారణమొకటి యుండవలయుఁ గదా. కావున నాకారణము నెఱుంగవలయు. మాండవ్యనామక ముని కలఁడు. ఆముని దేశాటనముచేసి సకలతీర్థరాజములను సేవించి మహాత్ములగోష్ఠి జరపి కొంతకాలమునకు నొకనగరమునకు సమీపమున సాంద్రారణ్యమున నదీతీరమున నాశ్రమము కల్పించుకొని యందుఁ దపముచేయుచుండెను. ఆనిష్ఠ యద్వితీయము. కొంతకాల మీరీతి సాగెను. పూర్వజన్మకృత పుణ్యపాపకర్మము లనుభవమునకు రాక తొలఁగునవి కావు. ఎట్టివారికైనను గర్మసిద్ధాంత మొక్కవిధమే గాని సామాన్య విశేషవిధు లిందులేవు.

"అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్." అన్ననియమమునకు మార్పులేదు. ఒకపుణ్యకర్మముచేత నొక పాపకర్మము నశించును గదాయన్న నది సత్యమేయనవలయును. ఎట్లనఁగాఁ దెలియకచేసిన యల్పపాపకర్మములు జ్ఞానమునఁ

జేసిన యత్యుత్కటపుణ్యకర్మములచే నశించును. కాని యించు కయైన ఫలము నీయక నశింపవు. ఆఫల మనుభవమునఁ గనఁ బడదు. కాని యించుకగా ఫలము నొసంగును. కొన్ని ప్రమాణములు అత్యల్పపుణ్యకార్యమున నత్యుత్కటపాపకర్మములు నశించునని తెలియఁజేయును. రామనామము, మహాదేవనామము, ఒక్కమారు అుచ్చరించిన నెన్నియో బ్రహ్మహత్యలు తొలఁగునని తెలియఁజేయు ప్రమాణవచనములు గలవు. అవి యసత్యములే కదా యని మాత్ర మనకుఁడు. అసత్యములు కావు. సత్యములాయన్న సత్యములు కావు. ఇదెట్లు? అన్న నించుక శ్రద్ధమై నాలకింపుఁడు. భగవన్నామ ముచ్చరింపక కామచారులై తిరుగువారికిగా నీవచనములు చెప్పఁబడినవి. వారిని సన్మార్గవర్తులనుగాఁ జేయవలయునన్న శక్యముకాదు. వదలిపెట్టుట సాధుమార్గము కాదు. వారిచిత్తమున ననంతవాంఛ లుండును. వా రెన్నియోపాపకార్యములు చేయుచుందురు. అట్టివారి కత్యల్పప్రయత్నసాధ్యమగు నొకసత్కార్యమును జెప్పి దాని కనంతఫలముకలదని బోధించిన నొకనిమేషకాల మామూర్ఖుఁడు తత్పుణ్యకార్యమునఁ బ్రవర్తించును. దాన నాతఁడు చేసిన పాపకర్మములు చెడవనుట నిశ్చయము. ఐన నీయత్యల్పపుణ్యకర్మాచరణమునఁ బైజన్మమున నించుక భక్తి కుదురును. దాన నాజన్మమునఁ దొలిజన్మమునఁ జేసినన్ని పాపకర్మముల నొనరింపఁడు. తదనంతరజన్మమున భక్తి మఱింత దృఢపడును. దానఁ బాపకర్మముల నాచరింపక భగవదారాధనమునఁ దత్పరుండగును. దాన సత్సాంగత్యము దొరకును. దాన నిస్సంగుఁడగును. దానిచే మోహపాశములు తెగును. దానిచే జ్ఞానము

గలుగు. దానిచే నాతఁడు భగవత్కరుణాపాత్రుఁ డగు. దానఁ దరించును. ఇదియే యత్యల్పపుణ్యకర్మమున కత్యుత్కటఫలము చెప్పుటకుం గలకారణము. పరమకారుణికులగు మహాత్ములు పామరులకుఁ దరణోపాయము నీరూపమున నుపదేశించిరి. ఈ పద్ధతినెఱుంగక యొక్క "రామ" నామమున కింతఫలమా. ఇన్ని బ్రహ్మహత్య లొక్కసారి "మహాదేవా" యన్న నశించునాయని కొందఱాక్షేపింతురు. అది మిగులఁ బొరపాటు. వారలించుక శ్రద్ధగలిగి యీసిద్ధాంతము నాలోచించిన జన్మమధ్యమమున మరల నిట్లాక్షేపింపరు. ప్రస్తుత కథవంకకు మరలుదము.

ఆ మాండవ్యమహాముని తపస్సుచేయుచు భగవంతు నాతపమున నారాధించుచుండఁగాఁ దొలిజన్మమునఁ జేసినపాప కర్మఫల మనుభవించుకాల మరుదెంచెను. ఆనగరమున రాజు నింటఁ జోరులు ప్రవేశించి ద్రవ్య మపహరించిరి. వారిని రక్షక భటులు పట్టుకొనఁ బ్రయత్నించిరి. కాని దస్యువులు పాఱఁ జొచ్చిరి. భటులు తోడన తవిలిరి. వా రడవులఁ జొచ్చిరి. రక్షకులు తమరు నడవులంజొచ్చి యెట్లో వారిని బట్టుకొనిరి. ఏక్షణమున భటులు దొంగలఁ బట్టుకొనిరో ఆక్షణమున మాండవ్యముని దుష్కర్మఫలము ననుభవించుకాలము వచ్చెను. కావున నొకచెట్టుక్రిందఁ దపముచేయు మాండవ్యుని భటులు దొంగయని భావించిరి. ఆమునిదుష్కర్మము వారినట్లు భ్రాంతులగా నొనరించెనని గ్రహింపవలయు. మాఱువేషమునూని యీతఁడు తప్పించుకొనఁ జూచుచున్నాఁడని వా రూహించి దొంగలతోఁగూడ నాతనిం దీసికొనిపోయి ద్రవ్యమును దొంగల రాజున కప్పగించిరి. రాజు వారినెల్ల వధింప నాజ్ఞాపించి

మునిని గొఱ్ఱతవేయ నాజ్ఞాపించెను. గ్రామమునకుం జెంత నెల్లరు శోకపోకలు చేయుచుండఁ మాండవ్యుని గొఱ్ఱతవేసిరి. అట్లుండియు నమ్ముని తన దుష్కర్మమునకుఁ బరితాపమందక భగవంతుని నేమఱక ధ్యానించుచుండెను.

కొంత కాలమిట్లు లాతని దుష్కర్మము ఫలము నిచ్చెను. ఆఫలమునకుఁ గొంతకాలమని నియమము కలదు కదా. దాని కవసానసమయము సమీపించెను. అత్తటి మహాత్ములగుమును లరుదెంచి మునీంద్రా! నీకేల యిట్టి దుష్ఫలముగలిగెనని ప్రశ్నించిరి. ప్రాక్తనకర్మఫలమని యామాండవ్యుఁడు బదులు చెప్పుచు రాజునుగాని తన్నుఁ బట్టి తెచ్చిన భటులనుగాని దూఱక తన కర్మమును నిందింపక భగవంతునిఁ బడఁదిట్టక శాంతముగా మాటలాడెను. వా రామహాత్ముని శాంతమును మెచ్చుకొనుచుఁ బోయిరి. ఆసంభాషణమును రాత్రులందుఁ దిరుగుచుఁ బురమును రక్షించుభటు లాలకించి వడివడిఁ బరుగిడి నిద్రపోవు రాజును మేల్కొలిపి యెఱింగించిరి. ఏలయనఁగా మాండవ్యునిదుష్కర్మము నశించినది. ఇఁక క్షణకాలమైన నతనికది ఫలము నీఁజాలదు. కాన సత్కర్మ మాభటులను బురికొలిపినది. వారు క్షణమైన నాలసింపక రాజునకుం దెల్పిరి. రా జామాటలకు భీతుఁడై యప్పుడ పరుగిడి యాకొఱ్ఱు తీయించి తనయపరాధమునకు క్షమార్పణము చెప్పుకొనియె. మౌని యాతనిపై నించుకయు నలుకఁజూపక రాజా! నాదుష్కర్మము నిన్నుఁ బ్రోత్సహించి నీద్వారా నా కీఫలము నొసంగినది. కర్తృత్వము నీకు లేదు. నీవు నిమిత్తమాత్రముగ నుంటివి. నీ వీకార్యముచేసితినని దిగులొందకుము. నాకర్మమే యిందఱిఁ బ్రోత్సహించి నాకీఫల

మును గల్పించినది. ఇపుడాఫలము ననుభవించు కాలము ముగిసినది. నిన్ను మరలఁ బ్రోత్సహించి నాకీబాధను నీవలననే తప్పించినది. దీనికి నేనును నీవును వగవఁ బనియుండదు. కర్మము బ్రహ్మస్వరూపము. దాని నారాధింపవలయునే గాని నిందింపరాదు. వలయునని చేసినపాపము లూరకపోవునా? అని జ్ఞానముపదేశించి యారాజు నాశీర్వదించి తనయిచ్ఛంబోయి తపమొనరించి కొంతకాలమునకు యమలోకమునకుం బోయెను.

ఏకాలమున ధర్మదేవత భూలోకమునఁ బుట్టఁజనునని భగవంతుఁ డూహించెనో ఆక్షణమున మాండవ్యముని యముని దర్శింపఁజనియెను. యముఁ డమ్మునిం బూజించెను. ఆగమనకారణ మడిగెను. మునియు ధర్మరాజా! నే నిట్టి దుష్ఫల మనుభవింప నేమిపాపము చేసితినో నీవలన నెఱుంగవచ్చితిని. దయమెయిఁ దెలుపుమా యని ప్రశ్నించెను. యముఁడు మునీంద్రా! నీ వెఱుంగని విషయము లుండునా? నన్నడిగితివి కావునఁ జెప్పెద వినుము. నీవు తొలిబామున బాల్యమునందు నాడుకొనుచు నాయాటలయం దొకయాటగాఁ దూనికలను నల్పజంతువులం బట్టుకొని వాని తోఁకలకు ముండ్లు గ్రుచ్చి యవి బాధపడుచున్నను లెక్కింపక యాడుకొని నీయుత్సాహము ముగియగనే వానిని వదలితివి. ఆపాపఫలము ననుభవింపక తప్పునా? దానికి ఫలముగా నీవును గొంతకాలము గొఱ్ఱఁతవేయఁబడితివి. ఇది నీతొలిబామునఁ గలవృత్తాంతము. అని బోధించెను.ముని కాగ్రహము దయించెను. ఏలన నతనితపస్సునశించి తద్ద్వారా లోకమున నొకనియమము కలుగవలయునని యీశ్వరుని యూహ. అది

మాఱునా? కావున నాధర్ముఁ డవనీతలమున నవతరింపఁగల శాపమునీయ ముని యూహించెను. ముని యిట్లు పలికెను.

ధర్మరాజా! నే నెఱుఁగనిధర్మములు లేవనుట నిక్కము. నే బాల్యమునఁ జేసినపాప మత్యల్పము. దానికిగా నింతటి ఫలము నాకుఁ గల్పించితివి. కావున నీకొకశాపమీయఁ దలంచితిని. లోకమున కొకయుపకార మొనరింతును. ఈరెండింటికి నా తపస్సునొడ్డి పలుకుచున్నవాఁడను.పండ్రెండేఁడులు దాఁటు నంతదనుకఁ బురుషుఁడు బాలుఁడనఁ బరఁగు. వాఁడు చేసినకర్మములకుఁ బాపానుభవము కలుగదు. వానికితరులు హానిచేసినఁ బాతకు లగుదురు. ఇదియే నాచేసినమర్యాద. నీవు నా కింతదారుణఫలమును గల్పించితివి. కనుక శూద్రయోనిం బుట్టుకంగాంచుము. అని తనయిచ్చం బోయెను. యముండును విధివిహితం బిదికాఁబోలునని జగమున ధృతరాష్ట్రునింట దాసీపుత్త్రుండై పుట్టి సకలధర్మజ్ఞుఁడనం బ్రఖ్యాతింగాంచి లోకమునకు మేలుచేయుపొంటె ధృతరాష్ట్రునికడ మంత్రిగా నుండెను.

ఇదియే విదురుని జన్మవృత్తాంతము. దీనఁ గలసారమును గథయందే వ్రాసితిని. కావున నిందలిసారమిదియని యిట వ్రాయను. కర్మసిద్ధాంత మెంత బలవత్తమమో యిందువలనఁ దెలియందగును. దుర్వాదములఁ గాలముపుచ్చిన లాభము లేదు. ఏక్షణమున మృతిగల్గునో తెలిసికొనఁజాలనిపుట్టువు గాంచితిమి. ఒక్కక్షణమును వ్యర్థముగాఁ బుచ్చినను మనబ్రదుకు వ్యర్థమగును. కావున భగవన్నామసంకీర్తనము నేమఱక చేయవలయును. దానికి ద్రవ్య మక్కఱలేదు. కాశీకి వెళ్ల నక్కఱ

లేదు. నియమ మక్కఱలేదు. శ్రద్ధయొకటియున్నఁ జాలును. దానినైన నాచరింపనిచో మనకు భగవంతుఁడొసఁగిన మనుష్య జన్మమును వ్యర్థముచేసినవార మగుదుము. కావున శ్రద్ధాళువుల మై భగవన్నామసంకీర్తనమున దినమునఁ గొంతగడియలనైనఁ బుచ్చుట సముచితము. ఇఁకఁ బ్రకృతకథకు మరలుదము.

పాండవులు లక్కయింట మడియక బ్రదికి పాంచాలదేశ మున కేఁగిపోయి యనన్యసాధ్యంబగు మత్స్యయంత్రమును సాధించి యోర్వకమార్కొనిన యరాతుల నోడించి ద్రౌపదిని వివాహమాడిరని ధృతరాష్ట్రునకు విదురుఁ డెఱింగించెను. ఆమా టల కెంతయుఁ జింతించి వారియభ్యుదయమును గోరి పాండు రాజు తనయందునిచిన ప్రీతివిశ్వాసములను దలంచి మహాదర మున సోదరపుత్త్రుల నైదుగురను రావించి సన్మానించి యుచిత రీతి నుండనియమించి తనపుత్త్రులంబోలె వారి నాదరించుచుం డెను. వారును గతమునకు వగవక హస్తినాపురమున సుఖ ముగాఁ గాలముఁ గడపుచుండిరి. విదురుఁడు కర్ణ శకుని దుర్యో ధన దుశ్శాసనుల దుర్మంత్రఫలములు పాండురాజతనయులకుఁ దగులకయుండఁ గంటికిఱెప్పవలెఁ గాపాడుచుండెను. భీష్మాది కురువృద్ధులు ధర్మపక్షపాతము గలవారు. కావున దుర్యోధ నాదులపై నీసుపూనక పాండుతనయులయం దాదృతి గలిగి యుండిరి. సదా తోడునీడవలె శ్రీకృష్ణచిత్తము తదేకాయత్త మైయుండుట నెల్లరు వారి నాదరించుచుండిరి. దుర్యోధనా దులు తమప్రయత్నములన్నియు విఫలములగుటకుం జింతిల్లుచు నెవ్వరికిం దెలుప వలనుపడదు గాన మదిఁగుందుచుఁ జేయుఘన

కార్యము సాగనందులకుఁ జేతులు పిసికికొనుచు నేవిధమునన్నైన ధర్మరాజాదుల సంహరించినఁగాని తమకు రాజ్యలక్ష్మి స్థిరముగాఁ దక్కదన్న యుమ్మలికంబున రహస్యముగా నాలోచించుచు, విదురుని నేమనను శక్తిలేక భీష్మాదులకుఁ దెలిసినఁ దమకేమి కీడు మూడునో యని సంశయించుచు నెట్లో కాలముపుచ్చుచుండిరి. విదురుఁడు వారి దురుద్దేశమునెఱింగియు నెఱుంగనివాఁడపోలె ధర్మరాజాదుల నేమఱక కాచుచుండెను. ద్రోణద్రౌణులు కృపాచార్యుఁడును బాండవపక్షపాతమూని యందును ధనంజయునియం దెక్కుడుమక్కువం జూపుచు ననేకాస్త్ర రహస్యముల నతనికిం దెలుపుచునుండిరి. ప్రజలెల్లరు పాండవ పక్షపాతముగలిగి వారికించుక దోసఁగుపాసఁగినఁ దమకే యది యొదవెననుకొనుచు వారిమేలు తమమేలుకంటె నెక్కుడుగాఁ గోరుచునుండిరి. కావునఁ బ్రతిక్షణము యుధిష్ఠిరునిమాట జనసమ్మతమై నీతియుతమై గురుజనాదృతిపాత్రమై భగవంతున కిష్టమై నిర్మలశీతాంశునిచంద్రికపోల్కి నొప్పుచు దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను.

పాండవచరిత్రము మొదటినుండి వ్రాయుట కిది చోటు కాదు. కావున శ్రీకృష్ణచరిత్రమునకు సంబంధించు భాగములను మాత్రమే వ్రాయుదును. ఇందు నించుకపూర్వాపరవైషమ్యము లుండవచ్చును. శ్రీకృష్ణచరిత్రము ప్రధానముగాన దాని కనుగుణముగా వ్రాయుచుందును. కావున స్వల్పాపరాధములు క్షంతవ్యములు. ఇది పెద్దలకు విన్నవింప నక్కఱలేదు. నాపని కాన మనసు నిలుపక విన్నవించితిని.

శ్రీకృష్ణమూర్తి యక్రూరుని హస్తిపురికిఁ బంపుట.

* మధురానగరమునకు బలరామ శ్రీకృష్ణులు వచ్చిన కొలఁదిదినముల కొకనాఁడు అక్రూరునింటి కతనినొకపనికి నియమింపఁ బూనిపోయిరి. భగవదాగమనమున కక్రూరుఁడు కరము హర్షించెను. అంతకంటెఁ గోరఁదగిన మంగళ మేదియుండును? సకలకల్యాణము లాభగవంతుని యాగమనమునఁ గలుగఁగల వన్న నమ్మక మాతనికిం గలదు. కావుననే యుద్ధవ బలరాములం గూడి వచ్చుచున్న శ్రీకృష్ణమూర్తిని జూచినంతన యాతనిమది పరవశ మయ్యెను. ఆనందరసము మది నిముడఁజాలక పొంగి పొరలాడెను. పైకుబ్బి వెలికిఁబోవఁ బ్రయత్నించెను. అక్రూరుఁడు పరమభక్తుఁడు. సాధుపుంగవుఁడు. కరుణారసభరితాంతఃకరణుఁడు. ఆకస్మికముగా నవ్యాజప్రేమమున వారరుదెంచుట తనపూర్వజన్మార్జిత సుకృతఫలమని యతఁడు భావించి యెదురేగెను. మహానుభావులారా! దయచేయుఁడు. నా జన్మము ధన్యమయ్యెను. కృతకృత్యుఁడ నైతిని. కరుణించినదే పదివేలు. దయచేయుఁడీ యని ప్రార్థించెను. వారు నక్రూరునింటికిం జనిరి. యథార్హాసనములఁ గూరుచుండుఁడని యతఁడు వినయమున వేఁడెను. [1]ఆయక్రూరునకు వారు ముప్వురు నమ

* ఈచరిత్రము శ్రీభాగవతము దశమస్కంధము నలువదెనిమిదవ యధ్యాయమునుండి సంగ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగునది.

[1] సనామ రామం కృష్ణం చ సతైః రభ్యభివాదితః, పూజయామాస విధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్ = అని మూలము. చకారముచే నుద్ధవునకు నమస్కరించెనని గ్రహింపవలయు. తైః రభ్యభివాదితః = అనుచో తైః = అను బహువచనము వ్యర్థమగును.

స్కరించిరి. అక్రూరుఁడు వారికి నమస్కరించెను. పరస్పరాశ్లేష మర్యాదలు సాగెను. అందఱు యథోచితపీఠముల నుపవిష్టులైరి.

పిదప నక్రూరుఁడు వారికిఁ బాదప్రక్షాళనము చేసి తజ్జలంబులు శిరస్సున నునుచుకొని మనోహరామూల్యవస్త్రములు వారికిం గట్టనిచ్చి చందనమలంది కుసుమదామముల వారి నలంకరించెను. మఱియు భక్తిరసంబున శ్రీరామకృష్ణుల పాదారవిందములను దనతొడపై నిడుకొని మృదుతరముగఁ బిసుకుచు మధురభాషణంబుల నిట్లనియె. మహాత్ములారా! అనుచరులతోడఁ గంసుఁడు మీచే వధింపఁబడియె. ఎన్నటికైన యీ కులకష్టములు నివర్తించునా యన్నవన్నియుఁ దొలఁగెను. కులము వర్ధిల్లెను. మీరు జగత్కారణులు, పురాణపురుషులు, ప్రధానపూరుషులు. జగన్మయులు. మీకు గడచిన గడువనున్న కార్యకారణములు లేవు. ఈ ప్రపంచమును సృజించితిరి. మీరే ఆత్మశక్తులం బ్రవేశించి శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరముగా ననేకప్రకారముల మీర లగపడుదురు. పంచభూతములు చరాచరభూతములయందు వర్తించుచు నానాపద్ధతులఁ గనఁబడుచుండునట్లు ఆత్మకారణకంబులగు భూతభౌతికంబులయందు నాత్మస్వరూపులగు మీరు స్వతంత్రులరై బహుప్రకారముల భాసిల్లుచుందురు. అని వినుతించి మఱియు నిట్లనియె.

శ్రీకృష్ణా! పరమాత్మవు నీవే. రజస్సత్త్వతమస్సు లాత్మగుణములు. వానిచే జగమునుబుట్టించి బోషించి సంహరింతువు. కాని యాత్మగుణములగు నా రజస్సత్త్వతమస్సులకుఁ గాని, వానికర్మములగు సృష్టిపాలనాసంహృతులకుఁ గాని నీవు బద్ధుఁ

డవు గావు. నీవు కేవల జ్ఞానాత్ముఁడవు. అట్టినిన్ను బంధకారణంబైన యవిద్య చేరరాదు. దేహాద్యుపాధియోగము మిథ్యాపదార్థము. కావున జన్మము, అది మూలముగాఁ గలభేదము పరమాత్ముఁడవగు నీకు లేవు. అట్లగుటం జేసి బంధమోక్షములు పారమార్థికములు గావనుట నిశ్చితము. ఆ బంధమోక్షములు పరమాత్మవగు నీకును గలుగుననువాదము నీతత్త్వమెఱుఁగని యజ్ఞానమునకు గుఱుతుగాని వేఱుగాదు. దుర్వృత్తులగు పాషండులు సనాతనమై శాశ్వతమునగు వేదమార్గమునకు దాని నవలంబించు సాధువులకుఁ గీడుసేయ నెప్పుడు ప్రయత్నింతురో అప్పుడు లోకహితము చేయఁబూని నీవు సత్వగుణము నాశ్రయించి యవతరింతువు. * ఇది నీవు మున్ను చెప్పినమాటయే గాని నాకల్పించినది కాదు.

రాక్షసు లనేకులు మిషచే భూమియందుఁబుట్టి సాధువుల బాధింపఁగా వారిం బొలియించి యీ మహత్తరభూభారమును దీర్చ నిర్మలకీర్తి వెలయుచుండ యదువంశమున నీతరుణమున వసుదేవునింట నవతరించితివి. వామనావతారమునందుఁ బాదప్రక్షాళనోదకంబుల మూఁడులోకములఁ బావనములుగా నొనరించితివి. జగద్గురుండవు. దేవపితృభూత నరదేవమూర్తివి. అట్టి పరమపురుషుఁడవగు నీవు కరుణారసము పెంపున మాయింటికి వేంచేసితివి. ఈశ్వరా! మా యీగృహములు పావనములయ్యెను. భాగ్యవంతము లయ్యెను. సదా నిన్నేనమ్మి భక్తులు

---

* త్వయోదితోఽయం జగతో హితాయ యదా యదా వేదపథః పురాణః, బాధ్యేత పాషండపథైరసద్భి స్తదా భవాన్ సత్వగుణం బిభర్తి= అని మూలము.

సేవింతురు. అట్టిభక్తులకు సర్వకామముల నొసంగుటయే కాక నిన్నే యిత్తువు. అట్టి మహావాత్సల్యముగల నిన్నుమాని జ్ఞాని యగువాఁ డెవ్వఁడు మఱొకని శరణమని యాశ్రయింపఁ బూనును? భక్తరక్షణబిరుదాంచితుఁడవు కదా నీవు. యోగీశ్వరులుగాని సురేశ్వరులుగాని నిన్నుఁ గనుఁగొనఁ జాలరు. అట్టి నీవు నా పూర్వపుణ్యవశమున మాగృహములఁ బావనములుచేయ నరుగుదెంచితివి. పుత్త్రులని, దారలని, సుహృదులని, విత్తములని, దేహములని, గేహములని, యింక ననేక పదార్థములని మమ్ము మాయ యావరించి వానియందు వ్యామోహము పుట్టించియున్నది. ఈమాయ మాబోంట్లకుఁ దొలఁగింప శక్యము కాదు. కావున నీమాయను దొలఁగించి కృతార్థులమగునట్లు కరుణింపుము. ఇంతకంటెఁ గోరఁదగినవాంఛ నాకు వేఱొండు లేదు. అని మఱియుఁ బెక్కుభంగుల వినుతించుచున్న పరమభక్తు నక్రూరు నాతనిం జూచి శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రప్రథమమున మోహము గావించువానిచందమున మృదుమధురవాక్కుల నిట్లు వచించెను.

* అక్రూరా! మాకు నీవు గురుఁడవు. పినతండ్రివి. ప్రియబంధువవు. మేము మీచే రక్షింపఁదగినవారము. దయ యునుపఁ దగుదుము. ఇంతేల? మీబిడ్డలము. మమ్మింత గొప్ప సేయనేల? శ్రేయస్సు పడయఁగోరుమానవులు మీవంటి పరమపూజ్యులగు భాగవతులను సేవింపవలయును. సాధువులు దేవత

---

* త్వం నో గురుః పితృవ్యశ్చ శ్లాఘ్యో బంధుశ్చ నిత్యదా, వయం తు రక్ష్యాః పోష్యాశ్చ అనుకంప్యాః ప్రజాహి వః=అని మూలము.

లెట్లు స్వార్థపరులు కారో యట్లు స్వార్థమును గోరువారు కారు. * జలమయములగు తీర్థములు, మృణ్మయములు శిలామయములు నగువిగ్రహములతో సమర్పఁబడినదేవతలు తమ్మాశ్రయించినవారిని బవిత్రులనుగాఁ జేయఁ జూనరనరాదు. తీర్థములు మృచ్ఛిలావిగ్రహములుగల దేవతలు చిరకాలమునకుఁ బవిత్రులనుగాఁ జేయుదురు. సాధువులు దర్శనమాత్రంబుననే భక్తులగు వారిని బరిశుద్ధాంతఃకరణులనుగాఁ జేయుదురని యెఱుంగుము. నీవో సాధువులలో నగ్రగణ్యుఁడవు. కావునఁ బరోపకారముసకే పాటుపడువాఁడవు. అట్లగుటం జేసి మాకు శ్రేయము నొడఁగూర్చుపనియందుఁ బ్రవర్తింపఁ గలవాఁడవు. సుహృదయుఁడవు.

ఇపుడు హస్తిపురమునకుఁ బోవవలయు. మాకుఁ బాండుతనయులు బంధువులని యెఱుఁగుదువు కదా. వారికుశలం బెఱిఁగి రమ్ము. ఆ పాండురాజతనయులు తండ్రి తమ చిన్నవయస్సునందే చావఁగా బలుబాములంబడి పెద్దతండ్రియగు ధృతరాష్ట్రుఁడు రావింపఁ దల్లియగు కుంతీదేవితోడ హస్తినగరమునకు వచ్చియున్నవారనియు, ధృతరాష్ట్రుఁడంధుఁడౌటఁ గుత్సితులగు తనకొడుకుల యనుమతంబునఁ బ్రవర్తించువాఁడు గావున వారిని జక్కఁగా నాదరింపక యున్నవాఁడనియు నొక

---

* నహ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః, తే పునన్త్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః—అని మూలము. అమ్మయాని తీర్థాని మృణ్మయాశ్శిలామయాశ్చ దేవా నపునంతీతి న. అపి తు పునన్త్యేవ. తథాపి సాధూనాం తేషాం చ మహదంతరమిత్యాహ. దర్శనాదేవ తే పునంతీతి. అని వ్యాఖ్య.

వార్త శ్రుతిగోచరమయ్యెను. ఈవార్త సత్యమా. లేక కల్పితమా. వారివృత్తమం దిపు డెట్లున్నది. అను నీవిషయములఁ జక్కఁ గనుఁగొని రమ్ము. నీవు తెలుపఁగా వారికేమేని సాయము చేయు నవసరముకల్గినఁ జేయంబూనుదము. అది మనకుఁ గర్తవ్యము కదా. పాండునందనులు సుహృదయులు. దయనీయులు. ధర్మమార్గతత్పరులు. కాఁబట్టి యిప్పని నీవిపుడు త్వరగాఁ జేయవలయును. అనిపలుక నక్రూరుఁడు మహాత్మా! నీ యనుమతిచొప్పునఁ బ్రవర్తించెద. ఇపుడే ప్రయాణమయ్యెద. అచ్చటి వార్తనెల్ల నరసివచ్చి తమసన్నిధి విన్నవింతును. అనిపలుక నతని మన్ననలకుఁ బ్రీతులై యుద్ధవబలదేవులు శ్రీహరియుఁ దమ గృహమున కరుగుదెంచెను.

ఆర్యమహాశయులారా! ఈకథనుండి యెఱుఁగఁదగిన విషయములు లేవని తోఁచునుగాని యపూర్వవిషయ మొక్కండుగలదు. అక్రూరుఁడు పరమభక్తుఁడు. శ్రీకృష్ణమహిమము నెఱింగినవాఁడు. కావుననే శ్రీహరి తద్గృహమునకుఁ బిలువఁబడకయే పోయెను. భగవంతునకు భక్తి నిర్మలహృదయుల యిండ్లు నివాసార్హములుగాని భక్తివిరహితులగృహములు చేరఁ గానివే యనవలయును. అక్రూరునింటికిఁ బోఁగా నాతఁడు తనతపస్సు ఫలించెనని సంతోషించెను. వినుతించెను. ఇంతదనుకఁ గలకథాభాగము సామాన్యవిషయము. శ్రీకృష్ణుఁ డక్రూరునితో మాటలాడుపట్టున నొక్కవిశేషము కలదు. అదియే మనమెఱుంగఁదగిన యపూర్వవిషయము. తీర్థములు జలమయములు. దేవతలు మట్టిచేతనో శిలలచేతనో చేయఁబడుదురు. వారు పవిత్రులనుగాఁ జేయుటకుఁ జాలకాలము పట్టును. సాధు

వులు దర్శనమాత్రమునఁ దమ్మాశ్రయించువారిని బవిత్రుల నుగాఁ జేయుదురు. అను నీ వాక్యామృతమును బరిశీలింపుఁడు. దేవతావిగ్రహములఁ బూజించుటకంటెఁ దీర్థస్నానము చేయుట కంటె సాధువుల సేవించుటయే ముఖ్యమనికదా దీనిసారము. అట్లైనఁ దీర్థములసేవించుట, దేవాలయములఁ గట్టించి యందు విగ్రహములఁ బ్రతిష్ఠించుట, మృత్తికచే శివలింగమును జేసి పూజించుట వ్యర్థమనియుఁ దోఁపవచ్చును. సాధువు లేయూరి కైనఁ బోవుచుండ మన మేపనికైనను బోవుచుండి యొక్క మాఱు దర్శించినంతనే పవిత్రుల మగుదుము. ఏకష్టములేక యింతపుణ్యము లభించును. ఇంతసులభమగు నుపాయము దొరకఁగా నింక శ్రమంపడనేల? అని యూహించుట పొరపాటు. ఏలయనఁగా సాధుదర్శనమునమాత్రను పవిత్రుఁడు కాఁజాలఁడు. తీర్థస్నానము శీఘ్రఫలప్రదము కాకపోదు. మృచ్ఛిలావిగ్రహములఁ బూజించుటయు వ్యర్థము కాదు. ఈశ్లోకము సాధుదర్శనము తప్పక చేయఁదగినదను నియమమును బోధించునది యని మనము గ్రహింపవలయును. దీనిసార మేమనఁగా, గంగాస్నానము చేయఁబూని దూరదేశమునకుఁ బోయి యందు మునిఁగి భక్తితో నాగంగను భగవత్స్వరూపముగా భావించిన సకలపాపములు తొలఁగును. మృచ్ఛిలావిగ్రహముల సర్వవ్యాపకుఁడగు భగవంతుఁ డీరూపమున వెలసెనని భావించి పూజించినఁ బవిత్రుఁ డగును. సర్వదేవతాస్వరూపుఁడు. సర్వాంతర్యామియు నగు పరమేశ్వరుఁడని యేవిగ్రహమును భావించి పూజించినను బాపములు తొలఁగును. మహాభక్తుఁడు సకలతీర్థయాత్రలుచేసి సకలదేవతలఁ బూజించినవాఁడు కావున నాతనిం

జూచి తత్సహవాసమునఁ గొన్నిధర్మముల నెఱింగి యష్టైశ్వర్యసతత్పరుఁడైన సకలసిద్ధు లొనఁగూడును. ఇందుఁ దారతమ్యములు లేవు. చాలకాలమునకుఁ దీర్థములు విగ్రహములు ఫలమునిచ్చునని చెప్పుట యేలయనఁగా వినుఁడు. గంగాదేవి విష్ణుపత్ని శాపవశమున మర్త్యలోకమున నదీరూపమును దాల్చెను. అను నీకథను మదియందిడుకొని స్నానమాచరింప నీతనిభక్తిచే వశీకృతయై గంగాదేవి యాకారమునుదాల్చి ప్రత్యక్షమగుటకుఁ జాలకాలము పట్టును. రామవిగ్రహమును బూజించిన రామావతారము ముగిసి చాలకాలమయ్యెఁ గావున నీతనిభావనచే విష్ణుమూర్తి రామరూపమునఁ బ్రత్యక్షమగుటకుఁ జాలకాలము పట్టును. ఈయర్థము మనసుననుంచుకొనియే యీశ్లోకము చెప్పఁబడియెనని యూహింపఁ దగును. సాధువులు పరిపక్వచిత్తులు గావున భగవత్సేవాఫలము ననుభవించియుందురు గాన వారిని దర్శించినంతనే ఫలము కలుగుననఁగా నంతమాత్రమునఁ గాదనియుఁ దదుక్తరీతిఁ బ్రవర్తించినఁగాని పవిత్రుఁడు కాఁడనియు గ్రహింపవలయు. ఇదియే సారము. సాధువు లెవ్వరోయని ముం దెఱుంగవలయు. అన్నివిధముల నెఱుంగఁదగు జ్ఞానము కుదురవలయు. కావున జలములను విగ్రహములను సాధువులను భగవత్స్వరూపులని భావించి దర్శించినంతనే పవిత్రతగలుగునని యిందు గ్రహింపఁదగిన నీతి. ఈవిషయమునే శ్రీహరి వెల్లడించెను.

> "అహం కాశీం గమిష్యామి తత్రైవ నివసామ్యహం,
> ఇతి బ్రువాణస్సతతం కాశీవాసఫలం లభేత్."

అను నార్యోక్తి కలదుకదా. దీనిభావ మేమి? మనస్సున దృఢ

ముగ భావించుటయే ప్రధానమని కాదా. జ్ఞానముగలిగి నదిని భగవత్స్వరూపముగా ధ్యానించిన నచ్చటికింబోయి స్నానము చేసిన పుణ్యము కలుగును. కావున భక్తి పూర్ణభావనయే ప్రధానముకాని భక్తిహీనముగాఁ బూజించుట నిష్ఫలమని యెఱుంగవలయునని యీ భగవదుక్తినుండి గ్రహింపఁదగిన నీతి. ఇఁక దీనిపైని యవ్వలివిషయమును వ్రాసెదను.

శ్రీకృష్ణుననుమతంబున నక్రూరుఁడు కరిపురి కరుగుట.

* అక్రూరుఁ డంతట శ్రీకృష్ణునాజ్ఞ శిరసావహించి శౌరవేంద్రుల కునికిపట్టయి వారియశస్సుచేఁ బ్రకాశించుచు భూతలంబునఁ దనకుసీడగు పురవరం బేదియైనఁ గలదేయను గర్వమున విఱ్ఱవీఁగున ట్లుల్లసిల్లుచు ననన్యసామాన్యభాగ్యంబునఁ దేజరిల్లుచున్న హస్తిపురంబునకుం బోయెను. అందుఁ దొలు దొలుత ధృతరాష్ట్రమందిరంబున కరిగి యవ్వల భీష్ముని గేహము నకుం బోయి పిదప విదురుసదనంబునకుం జని తరువాతఁ గుంతీ దేవి సద్మమున కరిగి మఱియు బాహ్లీక సోమదత్తుల నిశాంత ములకును, ద్రోణ ద్రౌణి కృపాచార్యుల యాలయములకును, గర్ణ దుర్యోధనుల సౌధంబులకును, పాండవుల నివాసంబు లకును, దక్కుంగల సుహృజ్జనుల ధిష్ణ్యంబులకును, మఱియును బ్రియబంధువుల వేశ్మములకును బోయి వారల యాదృతిం బడసి యుచితరీతుల వారితో సంభాషించి కుశలప్రశ్నాదుల వారిమదుల నుల్లసిల్లంజేసి యం దుండెను.

---

* ఈకథ శ్రీభాగవతము నలువదితొమ్మిదవ యధ్యాయమునుండి సంగ్రహింపఁ బడినది.

ధృతరాష్ట్రాదులు మున్నే యక్రూరుని యశస్వియుఁగాఁ దురు. కావున నాతనికిఁ దగువిధంబుల మర్యాదలు నడపిరి. పదంపడి యక్రూరుఁ డచ్చోట ధార్తరాష్ట్రులదుర్వృత్తం బెఱుంగం దలంచి కొన్నినెల లుండెను. అందు దుర్వృత్తుల ననుసరించుచు వారిమర్మముల నెఱుంగుచు దుష్టచిత్తుఁడై యల్పసారముగలిగియున్న ధృతరాష్ట్రుని చరితం బరయుచు నుండెను. విదురాదులసచ్చరితంబును బాండుకుమారులపై భీష్మద్రోణాదులకుం గలయనురాగంబును, ధర్మరాజాదుల ప్రతాపంబును, వారి శస్త్రాస్త్రనైపుణ్యంబును దెలిసికొనియెను. పాండునందనులధైర్య మపారమనియు, వారి వినయాదిసద్గుణములు పొగడ్తగాంచునవి యనియుఁ, బ్రజలకు వారిపై యనురాగంబు గలదనియుఁ దెలిసికొనియెను. ధార్తరాష్ట్రులు పాండుపుత్త్రుల యున్నతికినోర్వక వారికిం జేయించిన విషప్రయోగాదులఁ జక్కనెఱింగెను. కుంతియు విదురుండును ధార్తరాష్ట్రులు చేయుచున్న దుశ్చేష్టలఁ దెలిపిరి.

అంతఁ గుంతి యక్రూరుఁ డున్నగేహమున కరిగి యొకనాఁడు తన పితృగృహచరిత్రములనెల్లం దలంచుకొని కటకటంపడి కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్చి యతఁ డాశ్వాసింప నించుక యూఱడిల్లి యిట్లు పలికెను. సాధుమతీ! తల్లిదండ్రులు, నన్నదమ్ములు, సోదరీమణులు, భ్రాతృపుత్త్రులు, కులకాంతలు, సుహృదులు, మమ్ముఁ దలంతురా? సర్వజనశరణ్యులు భక్తవత్సలులు నగు మా యన్నకొడుకులు రామకృష్ణులు తమ మేనయత్తకొడుకులు కరినగరంబున నున్నవారు గదాయని యెప్పుడేఁ దలపోయుదురా? వృకములనడుమఁ జిక్కుపడిన హరిణశాబ

కములవలె హితశత్రువుల నడుమ నుండఁజాలక సకలదుఃఖ ములననుభవించు నన్నును దండ్రిలేని యీ నాకొమరులను శ్రీకృష్ణుఁడు తనమృదువాక్కుల నెన్నడైనఁ గుశలముగ నున్న వారా యని పలుకునా? అని పలుకుచు నంతలోఁ దనకుఁ దోఁచిన భక్తిభావంబున హరింగూర్చి శ్రీకృష్ణా! శ్రీహరీ! మహాయోగీ! విశ్వాత్మా! విశ్వభావనా! కృపాకరా! ఈశిశువులతోఁ గష్టపరంపరలకుఁ జిక్కి వానినెట్లో యనుభవించుచు నిన్నే యాశ్రయించిన నన్నుం గాపాడుము. ఈసంసారము మృత్యుభూతము. దీనిబాధలకు వెఱచువారికి నీవే శరణ్యుఁడవు. ఈశ్వరుఁడవు. నీ పాదారవిందములు ముక్తిప్రదములు. అట్టి నీపాదపద్మములకంటె వేఱొక్కశరణము నాకుఁ జూపట్టదు. ధర్మాత్ముఁడవు. అప్రమేయుఁడవు. పరమాత్ముఁడవు. అణిమాద్యష్టైశ్వర్య యుక్తుఁడవు. జ్ఞానాత్మకుఁడవు. అట్టి నిన్ను దిక్కని నమ్మియున్న దానను. వేఱొకరిని నమ్మినదానం గాను. నీవే రక్షకుఁడవని నమస్కరించుదానను. అని తనబంధువులను విశేషించి సకల బ్రహ్మాండనాయకుఁడగు శ్రీకృష్ణుని దలంచుకొని పృథాదేవి పలవించెను.

విదురుఁ డందున్నవాఁడు కావున నాతఁడు నక్రూరుఁడు తత్సమదుఃఖమునుగని యామెసుఖమును గోరువారు కావున నమ్మా! నీకుమారులు దేవతాంశసంజనితులు కాని సామాన్యులు కారని వారిజన్మప్రకారంబు స్మృతికివచ్చున ట్లొనర్చి కుంతీదేవి నించుక యూఱడిల్ల నాశ్వాసించిరి. వారిహితాలాపముల కించుక సంతసిల్లి తనమదిం గల దుఃఖమును నించుక తగ్గించుకొని తనకొడుకులు శ్రీకృష్ణానుగ్రహపా

త్రులే యను నావిదురాక్రూరుల భావమెఱింగి కష్టములు గట్టెక్కఁ గలవన్న నమ్మిక గల్గియుండెను. ఇట్లు కరిపురంబున నక్రూరుఁడు కొన్నిమాసములుండి యాయాయివిషయముల నెఱింగెను. పాండవులపైఁ బన్ను ధార్తరాష్ట్రుల కృత్రిమో పాయముల నెల్లఁ దెలిసికొనియెను. శ్రీకృష్ణున కవియెల్లఁ దెలుపఁదగునని ప్రయాణముచేయ నూహించెను ఒక్కనాఁడు దుష్పుత్రప్రేమంబునఁ దదనుమతంబున వర్తించు నాంబికేయునొ ద్దకుంబోయి సహృదయులందఱు వినునట్లుగా బంధుమర్యాదం బాటించి హితమితోక్తులలర నిట్లనియెను. విచిత్రవీర్యకుమా రా! కౌరవకీర్తివర్ధనా! నీతమ్ముఁడగు పాండురాజు పరమపదము నకుం బోయినపిదప నీవు రాజాసనమున నెలకొంటివి. ధర్మమున భూమినంతయుఁ గాపాడుచున్నవాఁడవు. సాధువర్తనమునఁ బ్రజల కనురాగము గల్గఁజేయుచున్నాఁడవు. బంధువులయెడ సమత్వవర్తనము నడపుచున్నాఁడవు. ఇట్లుండుటంబట్టియే యింతకాలము రాజ్యము సుఖముగాఁ బాలింపఁబడుచున్నది. కాని కొన్నివిషయములయందు సుంత లోపమున్నట్లు నుడి వినఁబడియెడిని. పైవిధములఁ బ్రవర్తింపకున్నఁ దప్పక దూఱు కలుగును. అది రాకుండఁ బ్రవర్తింపుము. పాండురాజతనయు లను నీతనయుల నొక్కవిధముగా భావింపుము. రాజేంద్రా! ఈలోకమున నెవ్వరికింగాని యెవ్వరితోడను నిత్యసహవాసము తగదు. విశేషించి పలుకనేల? తనదేహముతోడనే తనకు నియ తస్థితి కలుగదని శాస్త్రములు ఘోషించుచుండ నిఁకఁ బుత్త్ర జాయాప్రభృతులమాట యిటఁ జెప్పనేటికి?

అంబికేయా! నిక్కంబారయుము. * లోకమునఁ బ్రాణి తానొక్కండే జన్మించు. ఒక్కండే మృతినొందును. ఒక్కఁడే సుకృతమునో దుష్కృతమునో యొనరించును. ఒక్కఁడే ఆ సుకృత దుష్కృతములఫలము ననుభవించును. అంతియకాని యీవిషయములయం దెవ్వరుగాని తోడు రాఁజాలరు. ఒక్క మనుష్యుఁ డెన్నియో యధర్మము లొనరించి ధనమార్జించిన దానిని బెక్కుమంది పుత్త్రులని భార్యయని బంధువులని యి ట్లనేకనామములం బూని యనుభవింతురు. చేఁపలకుఁ బ్రాణా ధారభూతములగు జలముల నెన్నియోమత్స్యము లామడుపుం జేరి యనుభవించుట కానఁబడును గదా. † అధర్మమున కింత యైన జంకక పలుభంగుల శ్రమమునకులోనై ద్రవ్యము సంపా దించి దానిచేత నజ్ఞానవశంబున భ్రాంతినొంది పుత్త్రులని భార్య యని యింకనెన్నియో సంబంధములఁ గల్పించుకొని తాను బోషించినచో నాపుత్త్రులు భార్యయు నర్థములు ప్రాణములు ప్రాప్తభోగుఁడగు నా యజ్ఞానమండితుఁ డగుపురుషునిఁ బా యును. ద్రవ్యము సంపాదించునిమిత్తము తాను బెక్కు పాపము లొనరించి యా యన్యాయార్జితవిత్తంబుచేఁ బుత్త్రా

---

* ఏకః ప్రసూయతే జంతు రేక ఏవ ప్రలీయతే, ఏకోఽనుభుంక్తే సుకృతమేక ఏవచ దుష్కృతమ్, అధర్మోపచితం విత్తం హరంత్యన్యేఽల్ప మేధసః, సంభోజనీయాపదేశై ర్జలానీవ జలౌకసః = అని మూలము. జలౌక సో మత్స్యస్య జీవనభూతాని జలాని యథా తత్పుత్రా హరంతి తద్వదితి భావః = అని శ్రీధరాచార్యులు.

† పుష్ణాతి యా నధర్మేణ స్వబుద్ధ్యా తమపండితం, తే కృతార్థం ప్రహిణ్వంతి ప్రాణారాయ స్సుతాదయః = అని మూలము.

దులను బోషించి తుదకు వారెల్లఁ దన్ను వదలిపెట్టఁగా నే సహాయములేక పరమార్థమేదియో యెఱుంగక యసిద్ధసంకల్పుఁడై స్వధర్మవిముఖుఁడై తుద కామూర్ఖుఁడు దుస్తరములగు నరకకూపములం బడును. కాఁబట్టి యో రాజేంద్రా! యీ ప్రపంచమంతయు స్వప్నమాయామనోరథమని యూహించి తన్నుఁ దానే నియమించుకొని యనఁగాఁ దనకృత్యమేదియో యేదిచేసినఁ దాఁ దరించునో నిశ్చయించుకొని పరమపురుషార్థమునకుఁ బ్రయత్నింపం దగు. నీవు నట్లే లోకమెల్ల భ్రాంతికల్పితశాశ్వతత్వమని నిశ్చయించి సర్వసముఁడవై శాంతిని మది నెలకొల్పవలయును. చక్కఁగా నీవిషయము నాలోచింపుము. పక్షపాతబుద్ధిని మానుము. అని నొక్కిపలుకు నక్రూరునిభాషణముల నాలకించి ధృతరాష్ట్రుఁ డాతని మనోభావ మెఱింగి యిట్లు పలికెను.

దానపతీ! మర్త్యున కమృతము లభించినచందమున నీవిపు డుపన్యసించిన యీ శుభంకరవాక్యామృతమును గ్రోలిన నామది తృప్తినొందదు. ఇంకను వినవలయుననియే యున్నది. సాధుమతీ! నామనం బిపుడు పుత్త్రానురాగమున విషమంబైనది. అట్టి నా చంచలచిత్తమునందు నీసుభాషితము మెఱపుఁదీఁగవలె నిలుకడఁ గాంచకున్నది. * ప్రకృతము భూభారము దుర్భరమైనది. దానిని హరింప యదుకులమున భగ

---

* ఈశ్వరస్య విధిం కోను విధునో త్యన్యథా పుమాన్, భూమేర్భారావతారాయ యోఽవతీర్ణో యదోః కులే, యో దుర్విమర్శపథయా నిజమాయయేదం సృష్ట్వా గుణాన్ విభజతే తదనుప్రవిష్టః, తస్మై నమో దురవబోధవిహారతంత్రసంసారచక్రగతయే పరమేశ్వరాయ = అని మూలము.

వంతుఁ డవతరించినవాఁడు. ఆపరమేశ్వరుని నియమమును దాఁట నేపురుషునకు శక్యము గాఁగలదు? తదనుకూలముగాఁ గార్యములెల్ల సాగుచుండును. మార్పఁబూనినవి మార్పనొం దవని యెఱుంగుదును. భగవద్విధాన మిట్టిదని విమర్శింప శక్యము కాదు. అట్టిమార్గముచే నాత్మ మాయాయోగమున నీ జగమును బుట్టించి యందుఁ దాను జొరంబడి కర్మఫలముల వేలువేలుగా విభాగించి మనసుచే నూహింపనైన శక్యము గాని విహారమున నీసంసారచక్రమును ద్రిప్పుచు నానందించు చుండు పరమేశ్వరునకు నమస్కరింతును. ఇందు నాప్రయత్న మేమియు లేదని యెఱుంగుము. భగవదిచ్ఛానుసారము కార్యము సాగుచుండును. దీని కన్యథాత్వము గల్పింప శక్యము కాదు.

అనిపలుకు నాంబికేయుని యభిప్రాయ మెఱింగి యక్రూరుం డాతనిచేఁ బ్రయాణముచేయ ననుమతింబడసి మిత్రజనుల వీడుకోలుపడసి బంధువులయనుమతిచేఁ దరలి పాండవులకు జరిగినవార్తల శ్రీహరికిం దెల్పువాఁడనని తెలియఁజెప్పి కుంతి నూఱడించి మధురాపురంబునకుఁ జనుదెంచెను. రామకృష్ణులా యక్రూరుని రాకం గోరుచుండిరి. కాన నాతఁడు రాఁగాఁ గుశలప్రశ్నపూర్వకముగా నచ్చటివృత్తాంత మేమని యడిగిరి. అక్రూరుఁడు వారితోఁ బాండవులవిషయమున ధృతరాష్ట్రుఁ డెట్లు ప్రవర్తించునదియుఁ, దా నతనితోఁ బల్కినపద్ధతియు, దానివిని యతఁ డొసంగినయుత్తరము, నితరులవలనఁ దా విన్న వృత్తాంతమును, గుంతీదేవి యాశయమును వదలకుండ విన్న

వించెను. అక్రూరుని పరిశీలనమునకు రామకృష్ణులు కరము హర్షించిరి.

ఆర్యమహాశయులారా! ఈయుదంతమున నించుక విశేషము కలదు. అది మనమెఱుఁగఁదగినదియే కాని వీటఁ బుచ్చఁదగినది కాదు. అక్రూరాంబికేయుల సంభాషణమును గమనింపుఁడు. పక్షపాతబుద్ధిమానుట న్యాయమనియు, దానఁ గీర్తి వాటిల్లదనియుఁ, బుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రాదులకై పాటుపడి ధనము సంపాదించి పోషించినవారు తనకుసహాయులు కాఁజాలరనియు, నన్యాయమార్గమునకులోనై తా నార్జించిపోషించుట న్యాయముకాదనియు, నది తనమేలు తా నెఱుంగకపోవుటయే గాని మేలుగాదనియుఁ, దనమేలుకీళ్లకుఁ దానే కర్తగాని యితరులు కారనియు, నీసంసారము భ్రమాత్మకంబే కాని యిందేమియు సత్యములేదనియుఁ, దనమేలు తా నెఱుంగక ప్రవర్తించువాఁడు మూర్ఖుఁడనంబడుననియు నక్రూరుని యుపదేశవాక్యసారము. నీవు చెప్పినదెల్ల సత్యమనియు, నామనస్సు పుత్త్రానురాగమున సుస్థితిఁ గాంచకున్నదనియు, భూభారమును దీర్పభగవంతుఁ డవతరించి యున్నవాఁడని నే నెఱుంగుదుననియు, భూభారమును దీర్ప యుద్ధము కావలయునని భగవత్సంకల్పమనియు, దానికి నాకొడుకులు పాండురాజతనయులు ప్రాపుగానున్నవారనియు, దీని నివారింప నెవ్వరికైన నశక్యమనియు, నీయుద్ధమూలమునఁగాని యీభూభారము తగ్గదనియు, దీనికి నన్నూరకదూఱి లాభములేదనియు, భగవంతునే యాశ్రయించి యంత్రముపోల్కి నే నున్నవాఁడఁ గాని స్వాతంత్ర్యము నాకేమియు లేదనియు ధృతరాష్ట్రుని యభిప్రాయసారము. ఈ

వాదమునుండి మనమేమి నేర్చుకొనఁ దగుననునదియే యిటఁ బ్రశ్నము. దాని నాలకింపుఁడు.

లోకమున నెందఱో తమకుఁ గీడుమూడఁ జేయుకార్యములను జేయుదురు. సజ్జనులు వారికి హిత ముపదేశింతురు. కాని యామాటలు వారికి హితములుగాఁ దోఁపకుండుటయే గాక చెడుగులుగాఁగూడఁ దోఁచును. అట్లుతోఁచుట వారి దుష్కర్మపరిణామమే గాని వేఱుగాదు. మనలోఁ గొంద ఱట్టి వారిని దూషింతురు. ఈ దూషించువారు తమరు జ్ఞానులనియే తలంచుకొనువారు కాని వారిదుష్కర్మము పలుభంగుల వారిని ద్రిప్పుచున్నదని తలంపరు. కావున వీరు నజ్ఞానులే యనవచ్చును. కర్మము ప్రాణులం ద్రిప్పుచుండును. దాని కడ్డము లేదు. భగవదుద్దేశము కర్మరూపముగనే యుండునని తలంపవలయును. ఈ విషయము తెలిసికొన్నవారు పరుల దూషింపరు. కొందఱు తమయుపదేశమును వినలేదని కోపపడుటయుఁ గలదు. వారు మఱింతమూర్ఖులు. వారికిఁ బురుషుఁడు కర్తకాఁడన్నమాటయే తెలియదు. తమకు సర్వము తెలియుననియే భావింతురు. కావుననే వారితరుల ద్వేషింతురని మనము నమ్మవలయును. ద్వేషించుటకంటెఁ బ్రేమించుట మంచిది. దానఁ గర్మసిద్ధాంత మెఱింగినవారమని యోగు లెఱుంగుదురు. పరులపై ద్వేషమూనుట యనఁగా దుష్కర్మము తమరుకూడ నాచరించియున్నవారనియే భావము. కావున నతినీచమనందగు పరదూషణము చేయఁబూనుట కర్మోపహతుఁ డగునరుఁడు తనకుఁ గాఁగలకీడు నెఱుంగక మూఢుఁడై కార్యమును సాగించుచుండఁగా నావిధ మెఱింగిన

జ్ఞానులు వారి నాక్షేపింపక చింతింతురు. ఆదుష్కర్మమును దొలఁగున ట్లనుగ్రహింపుమని శ్రీమన్నారాయణుం బ్రార్థింతురు. అంతియకాని దుష్కర్మనిరతుల నాక్షేపింపరు. అట్టివారే జ్ఞానధనులు. ఈవిషయ మెఱుంగుటయే నీతి. దీని నెఱుంగకుండుటయే యవినీతి. భగవత్కృతము మార్పరానిది. దానిచే బద్ధుఁడగు మానవుఁ డయుక్తకర్మముల నాచరించుచుండ మన మాతనిదూఱిన లాభమేమి? కాఁబట్టి దుష్కర్మఫలముల ననుభవించువారిని దూఱరాదు. మనమట్లు చేయకుండఁజేయుమా సర్వేశ్వరా! శ్రీకృష్ణా! యని భగవంతు నారాధించుటయే మనకృత్యమని గ్రహింపవలయు. ఇఁకఁ దర్వాతికథ నాలకింపుఁడు.

జరాసంధుఁడు మధురపై దండెత్తి వచ్చుట.

* అక్రూరాగమనము కాఁగాఁ బాండవులయిడుమలు వారికి స్పష్టములయ్యెను. తా సర్వజ్ఞుఁడయ్యు సామాన్యమను జాకృతిం దాల్చినవానిచందమునఁ బ్రవర్తించుట యప్పటికాలమున కనుకూలము. కావుననే లోకాచారములఁ బాటించుట కలవాటుపడియెను. పాండునందనులు ధర్మపరులై న్యాయార్జితధనముచేఁ గాలముపుచ్చువారలయ్యు దురాత్ములవలనఁ గష్ట

* ఈవిషయము శ్రీభాగవత దశమస్కంధము నేఁబదియవ యధ్యాయమునుండియుం హరివంశవిష్ణుపర్వము ముప్పదినాల్గవ యధ్యాయమునుండియుం, విష్ణుపురాణ పంచమాంశమున నిరువదిరెండవ యధ్యాయమునుండియుం, గర్గభాగవతము ద్వారకాఖండ ప్రథమాధ్యాయమునుండియు సంగ్రహింపఁబడినదని యెఱుంగవలయుం. బ్రహ్మపురాణము దెబ్బదియేడవ యధ్యాయమునుండియు నీకథ సంగృహీతము.

ముల నొందుచున్నవారని శ్రీహరి యెఱింగెను గాని వారి కప్పుడే తాను సాయపడ నుంకింపఁడయ్యెను. శ్రీకృష్ణావతార మునఁ గలవిశేష మిదియే కదా. తాఁ గొన్ని కార్యములను జేయుచుఁ గొందఱిచేఁ గొన్ని కార్యములఁ జేయించుచుఁ దాను సాయపడుచు నన్నికార్యములను దానేచేయుచు నన్నికార్య ముల నొరులుచేయుచుండఁ దానేమియుఁ దెలిసికొనఁ బూన నట్లు నటించుచు నుండును. వీనిచే భగవంతుని సర్వజ్ఞత్వ సర్వ కారణత్వ సర్వసాక్షిత్వ సర్వేశ్వరత్వములు ప్రకటింపఁ బడును. ప్రకృతము శ్రీకృష్ణుఁడు తన యవతారఫలమును జూపనెంచె నని మన మెఱుంగవలయును.

ఇంతదనుక శ్రీహరి తనబాల్యలీలల ననేక కార్యములు సాధించెను. అవియే భగవన్మహిమమును వేనోళ్లఁ గొనియాడఁ జాలియుండును. కాని వానిచే భూభారహరణకార్యము కొన సాగలేదు. మధురాప్రయాణమున లోకభారకార్యము కంసవధ మునఁ గొంత సాగెననవచ్చును. కాని భూభారమును హరింపఁ బూనిన భగవంతునికార్యమును గొనసాగింప నెందఱో రక్క సులు భూమిని బుట్టియున్నవారు. వారికిఁ బ్రతిపక్షులుగా దేవ తలును భూమిఁ బుట్టిరి. వీరిరువురకు నొక్కచో సమావేశము కావలయును అది సమకూడినఁగాని తనపని పూర్తినొందదని భగవంతుఁ డెఱుఁగును. అందు దేవతాంశసంభూతులకు విజ యము దానవాంశసంభూతులకు నపజయము కలిగింప దైవ మెంచెను. కాని తనచేఁ దెగవలసినభూతములు కొన్నిగలవు. వానిని దాఁ బొలియించి పిదప నితరులద్వారా కొంతకార్యము సాగింప నూహించిన శ్రీహరి తొలుదొలుతఁ దాఁ జేయఁదగిన

వైరిమారణకార్యమునకుఁ బూనెను. శ్రీహరి మనసునఁ దలఁచినవెంటనే యాపని నెఱవేఱునుగాని యవి లోకాచారానుగుణముగా నుండవలయుఁ గనుక నట్లుచేయక యాచారానుసారము చేయ సంకల్పించెను. అ దెట్లనినఁ జక్కఁగా వినుఁడు.

కంసవధానంతరము రాక్షసాంశసంభూతులగు రాజులకెల్ల నొకయద్భుతాగ్రహ ముదయించెను. సభాముఖమున నాకస్మికముగా వంచనచేఁ గంసునిఁ గృష్ణుఁడు వధించెనను ప్రవాదము భూమి నెగడెను. దానఁ గంసపక్షావలంబులకెల్లఁ గ్రోధాగ్ని మనస్సుల నుదయించి పొగరాఁజి దగ్గున మండెను. అంతటఁ గృష్ణునితో పూర్కొని పోరి చంపినఁగాని మనమిఁక బ్రదుకమను నూహాలు మింటి కెగసెను. తదనుకూలముగాఁ బ్రయత్నములు చేయఁబూనిరి. దుష్టులకెల్ల నొక్కవిధమగు నూహాయే కలిగెను. సజ్జనులచిత్తములు శాంతమయములై యుండెను. భీతి నశించెను. భూభారము నిశ్శేషముగా నశించు నన్న యూహాలు ప్రబలెను. ఆకస్మికసమ్మోదములు వారియందుఁ బొడసూపెను. ఏల? భగవంతునిమది నేసమయమున దుష్టులఁ బొలియింపవలయునన్న యుద్దేశము కలిగెనో యప్పుడే సజ్జనులకానంద ముదయించెననుట కబ్బురము పొంద నవసరములేదని నా యూహా. ఏలయనఁగా నిర్మలస్వాంతుల హృదయారవింద పీఠము భగవంతునకు స్థానము కదా. అందు భగవత్కళ చక్కఁగా వెలయు. సర్వత్ర వ్యాపించియుండు భగవంతుఁడు నిర్మలస్వాంతుల మదులయందే యుండునా యనరాదు. దుష్టులచిత్తములు మలినములు కావున నందున్నభగవత్కళ చక్కఁగాఁ బ్రకాశింపదు. నిర్మలస్వాంతులచిత్తములు పరిశుద్ధములు కావున

నందది నిరతిశయప్రకాశమునఁ గనుపట్టును. ఇదియే భేదము. కావున దురాత్ములకాసమయమునఁ బెనుభీతియుఁ బరిశుద్ధాత్ములకా తరుణమునఁ బరమానందము కలిగెను. ఆకారణమున రాక్షసాంశజనితులగు రాజులెల్లఁ గృష్ణు నేసమయమున వధింతుమా యను తహతహపాటు గలవారలై యుద్ధప్రయత్నములు చేయసాగిరి. ఆవిషయమే యీక్రింద వ్రాయఁబడును.

జరాసంధుఁడు ద్వాపరాంతమున నున్నశూరులలో గొప్పవాఁడు. ఆతని మార్కొనఁ దగురాజు లేఁడను ప్రసిద్ధి కలదు. సకలవిధముల నాజరాసంధుఁడు రాజలోకమున మర్యాదను బెంపొందుచుండువాఁడు. ఆతనికిఁ బలువురు బంధువులు కలరు. మిత్రులును గలరు. ఏసమయమున నేమాట యతని నోటనుండి వెడలునో ఆకార్యము చేయ సిద్ధముగనుండువారెందఱో గలరు. ఆతనిసేన యపారమని యంద ఱెఱుంగుదురు. ఏక్షణమున యుద్ధమన్నను సిద్ధముగనే యాసేన యుండును. సేనాధిపతు లపారబలదర్పులు. వారిలో నొక్కఁడే సర్వలోకముల జయింపఁజాలునన్నవిఖ్యాతి లోకమున వ్యాపించియుండెను. కావున జరాసంధునిమాట విన్నంతనే రాజులు గడగడ వడఁకుచుందురు. ఎందఱో యతనికిఁ గప్పముకట్టి పాదాక్రాంతులగువా రుండిరి. బంధువులమనుపేరఁ గొంద ఱాతని నాశ్రయించి మర్యాదలఁ గాపాడుకొనుచుండిరి. కాఁబట్టి యేవిషయమున నాలోచించినను జరాసంధునిమాటకు బదులు లేకుండెను. ఆతఁడు పట్టినదే పట్టు. అన్నమాట సార్థకముగా నుండెను.

జరాసంధునిపుత్రికలలో నిర్వురను గంసుఁడు పెండ్లి యాడెను. అస్తియని, ప్రాప్తియనియు వారిపేరులు. జరాసంధుని తోటి సంబంధమునఁ గంసుఁడు మఱింత బలవంతుఁ డయ్యెను. రాజేంద్రుఁ డన్నను బాధలేదు. పుత్రికాపరిణయానంతర మా జరాసంధుఁ డల్లునిసేమ మరయువాఁడు కదా. కావున నాతని మేలు తనమేలుగా భావించుచుండెను. కంసుఁ డంత పరాక్రమ శాలియైనను గాకున్నను జరాసంధున కల్లుఁడుగాన నధిక విఖ్యాతిపాత్రుఁ డయ్యెను. జరాసంధుని సామంతరాజులెల్లరు కంసున కును సామంతరాజు లైరి. జరాసంధునికృప సంపాదించుటయే పరమపురుషార్థముగా భావించువారెల్లఁ గంసుని దౌలుత నాశ్రయించువా రైరి. ఇది లోకస్వభావమే కదా.

అట్టి జరాసంధునియల్లుఁడగు కంసుఁడు సభారంగమున శ్రీకృష్ణునిచేఁ జంపఁబడఁగా నాతనిపత్నులగు నస్తిప్రాప్తినామ ధారిణు లిర్వురును భర్తృవ్యసనకర్శితలై తమకుఁ బాటిల్లిన విపత్తును దండ్రి కెఱింగించిరి. ఆవార్త శ్రవణరంధ్రములఁ జొచ్చినంతన జరాసంధుని హృదయాంతరాళమునఁ గ్రోధాగ్ని యుదయించి రాఁజి ధూమావృతమైయుండి యొక్కసారి దగ్గున మండెను. ఆక్రోధమును బరిమితిగలదన్నవారికంటె నవివేకులు లేరనుట . యతిశయోక్తి కుదాహరణము కాఁజాలదని నా విశ్వాసము. లయకాలరుద్రుఁ డందుమా తృతీయనేత్రము లేదు. విలయకాలదండధరుఁడందుమా కాలదండ కాలపాశ కాలమృత్యువు లాతనికడఁ గానరావు. ప్రళయకాలాగ్నియందుమా యవయవవిశిష్టమూర్తి కానఁబడుచున్నది. అంత్యకాల భాస్కరబింబమందుమా యంబరస్థితి చూపట్టదు. బడబానలమందుమా

సముద్రజలేతరస్థలముల నది పొడచూపు నాచారము లేదు. కావున నిది క్రోధాగ్నియై యుండనోపునని తత్త్వజ్ఞు లూహించిరి. త్రికాలజ్ఞులుమాత్రము జరాసంధుని యాగామి పరిణామము నెఱింగినవారు గావున దానికి భీతిచెంద రైరి. తక్కినవారెల్ల నఱచేతులఁ బ్రాణము లుంచుకొని భగవంతా! యకాండప్రళయమును గల్పించితివా యని వేఁడసాగిరి. ఆ జరాసంధుని ముఖదీప్తులు సభాభవనమునఁ బర్వఁగానొక్కఁడే నట నిల్వలేకుండిరి. చెంతనుండ నవకాశ మెవ్వరికిని గలుగకుండెను. ఆసమయమును వర్ణింప మర్త్యలోకమునఁ గాళిదాసు ప్రభృతులు వలంతులా కారా యనుశంక పొడమక మానదు.

ఆసమయమునఁ గంసునిభార్య లిరువురు మథురానగరమును వీడి తండ్రిని జూడఁబోయి విలపించుచుఁ బాదములపైఁ బడిరి. అత్తఱి నాతనిమది చింతాశోకక్రోధభరముల నాక్రాంతంబై యెట్లుండునో వివరింప నలువకే శక్యముగాని యితరులకుం గాదనవచ్చును. అందును దన యిర్వురుకొమరితలు కనఁబడుచున్నవారు. వారిమోములు వైధవ్యదూషితములు. నిర్భరవయస్సు దేహముల వ్యాపించియున్నది కాని యనుభవించు నదృష్టము దూరముగాఁ బోయినది.

"కన్యాపితృత్వం దుఃఖాయ."

అను జనకమహారాజవాక్య మొకటియుండఁగా మీఁదు మిక్కిలి యల్లుఁ డన్యాయముగాఁ జంపఁబడెననియు దాన వైధవ్య మలవడెననియు నింకఁ దనపుత్రికల కధోగతియే కాని సుఖోర్ధ్వగతి లేదనియు నాజరాసంధునిమది నాటెను. ఆతరుణమున నాతనికి మన్నుమిన్ను తెలిసినది కాదు. ప్రపంచమే యతని

దృష్టికి లేనట్లగపడియెను. తా నెందుఁ గూరుచున్నవాఁడో తెలియకుండెను. ముందేమి చేయఁదగుననునూహ యాతనికిఁ బొడచూపఁజాల దయ్యెను. ప్రపంచమెల్ల శూన్యప్రాయముగా నతనికిం దోఁచెను. కొంతసేపటి కాతనికి స్మృతి గల్గెను. తాను సభామండపమున నున్నయట్లు, కంసుఁడు శ్రీకృష్ణునిచే నన్యాయమార్గమునఁ దటాలున సింహాసనమునుండి యీడ్చి చంపఁబడినట్లు, భర్తృశోకాతురలై పుత్త్రికలు దిక్కుమాలి తనచెంత నరుదెంచినట్లు మదిఁ దగిలెను. క్రమక్రమముగాఁ బ్రపంచజ్ఞానము గల్గెను. తా నేమిచేయవలయునో యాలోచింత మనుజ్ఞానము కలిగెను. కొలువుకూటము కలయం జూచెను. సేనాధిపతుల వీక్షించెను. వీక్షణమాత్రమున వా రాతనిభావమెఱింగి సేనలు సంసిద్ధములుగ నున్నవనిరి. మేమేపోయి యామధురానగరమును దగులఁబెట్టుదుమని పౌరుషములు పలికిరి. కృష్ణుని బలరాముని నీడ్చుకొని వత్తుమనిరి. ఏమేమో ప్రల్లదము లాడిరి. జగంబులమూఁడింటి నుగ్గుచేయుదు మనిరి. సముద్రోదకములఁ బుక్కిలించి యుమియఁజాలుదు మనిరి. రామకృష్ణుల వధించుటకంటె నత్యల్పకార్యము కలదా యనిరి. వారి యప్పటిమాటలకు హద్దులేదు. త్రిమూర్తులు వారిం జూచి భయపడుదురనియే యందున్నవారికిం దోఁచెను.

అంత న మ్మగధదేశాధిపతి మధురానగరమును ముట్టడింపఁ దలంచెను. యాదవవంశము నిర్మూలము చేయవలయునని నిశ్చయించెను. వెంటనే బయలువెడలుఁడని సేనాధిపతుల కాజ్ఞాపించెను. ఇరువదిమూఁ డక్షౌహిణులసేన సిద్ధమయ్యెను.

దండనాయకులు తమతమసేనలవెంట నడువసాగిరి. * షడంగములతో నొప్పు నాసేన మహాసాగరమును మించియుండెను. సామాన్యు లా సేనాసాగరమును గాంచి ప్రళయ మాసన్న మాయెననియు యాదవులు పుడమి నామరహితులగుదురనియు నెంచిరి. కొందఱు నేల యీనినదని భావించిరి. కతిపయదినముల కాబలములు మధురానగరమును జేరఁగలిగెను. పురమును ముట్టడించు నాచార మాకాలమున నుండెను. పురనిరోధమునఁ బ్రజలు శ్రమంపడుదురనియు వారియనురాగము నకుఁ బ్రభువుఁ పాత్రుఁడు కాకుండ నుండఁజాలఁడనియు విధిలేక యుద్ధమునకు నగరము వెడలివచ్చుననియు యుద్ధదక్షుల భావము. ఆకాలమున కది యలవాటుగా నుండెను. ఆ యాచారము ననుసరించి యా మాగధసైన్యములు మధురానగరము నలుదిక్కుల నావరించెను. బయటివారు నగరమును జొర వీలుపడదయ్యెను. నగరముననుండువారు బయటికి వచ్చు నవకాశ మట్టిదే యయ్యెను. మహత్తర సేనాకలకలములు భూనభోవివరములను జెవుడ్పడఁ జేసెను. ఆక్షోభము చెప్ప నలవి కాదనుట నిర్వివాదము. యాదవు లత్తరుణమున భయంపడి యీయెడరు తప్పనుపాయ మేదియనియు నాలోచింప సమర్థులుకాక యుండిరి. వనితలు శిశువులు బాలకులు పడరానికడగండ్లఁ బడసాగిరి. దిక్కు మన కెవ్వరని పామరు లూహించిరి.

---

* ఆజగామ షడంగేన బలేన మహతా వృతః=అని హరివంశము. షడంగేన రథగజతురగపదాతిపణ్యధాన్యాపణికాఖ్యైః షడ్భిరంగైరుపేతేన అని వ్యాఖ్య. హరివంశమునఁ దప్ప నన్నిపురాణములందు నిరువదిమూఁ డక్షౌహిణులసేన బయలువెడలిన ట్లున్నది.

ఇదియే తమకుఁ బ్రళయమని నాగరికులు తలంచి నిశ్చేష్టులైరి. ఎవ్వరికే నేయూహాయుఁ బొడమక యుండెను. రోదనధ్వనులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లం జేసెను. కంసాదుల వధించిన శ్రీకృష్ణ మూర్తితప్ప వేఱొక్కరియెడరుఁ దీర్పఁజాలరని యెల్లరుం దలంచిరి.

* శ్రీహరియు మాగధసేనలు నగరమును ముట్టడించి నిలిచియుండుటయుఁ బ్రజలు భీతిల్లుచుండుటయు నితరులెవరును యుద్ధోన్ముఖులు కాకయుండుటయు యాదవులీప్రళయమును నివారించునని తన్నే నమ్మియుండుటయు నెఱింగెను. హరి కారణకల్పితమానుషదేహసంపన్నుఁడు కదా. కావున దేశకాలోచిత మగుపద్ధతియుఁ దా నవతరించిన ప్రయోజనమును సుంతచింతించి తనమదిలో నిట్లు లాలోచించెను. జరాసంధుఁడు ప్రోఁగుచేసిన యీసేన భూభారమును గల్పించునదియే. ఇందు నించుమించుగా నందఱు వధింపఁదగిన జీవులే కలరు. మృత్యువు పురికొలుపఁ దమచావునకే యిపుడు వచ్చియున్నవారు. ఇపుడు వధింపఁదగనిరాజు లిందుఁ గలరు. వారెల్లఁ జూచుచుండ నీసేనను భూమికి బలియిత్తును. గజహయరథపదాతిసంభృతం బగు నీయనేకాక్షౌహిణీసైన్యమును మాత్రమే చంపుదును. జరా

---

* చింతయామాస భగవాన్ హరిః కారణమానుషః, తద్దేశకాలానుగుణం స్వావతారప్రయోజనమ్, హనిష్యామి బలం హ్యేతద్భువి భారం సమాహితమ్, మాగధేన సమానీతం పశ్యతాం సర్వభూభుజామ్, అక్షౌహిణీభి స్సంఖ్యాతం భటాశ్వరథకుంజరైః, మాగధస్తు న హంతవ్యో భూయః కర్తా బలోద్యమమ్. ఏతదర్థోఽవతారోఽయం భూభారహరణాయ మే, సంరక్షణాయ సాధూనాం కృతోఽన్యేషాం వధాయ చ. అని భాగవతము.

సంధుఁ జంపుట కిది యదను కాదు. వీనిఁ బ్రాణములతో వదలిన మత్సరగ్రస్తుఁడు కావునఁ బగసాధింపఁ బూని మరలఁ బెక్కు మందిని గూర్చుకొని వచ్చును. వారిం బొలియించిన భూభారము తగ్గును. ఇట్లు పెక్కుసారు లొనరించిన నీతనిమూలము నసే భూదేవి భారమువాయ సుఖించును. నా యవతార ఫలము భూభారహరణము, సాధుపరిపాలనము కదా. దుష్టులు తొలుదొలుత వధింపఁబడకయున్న మరలమరల నాపై యుద్ధమునకు సంసిద్ధు లగుదురు. దాన జీవులు పెక్కుమంది పొలియుదురు. చావునకు సిద్ధముగనుండుకర్మము నే చేసినవారెల్ల నాపైఁ గినుకఘ్రానుదురు. వారు మడియుదురు. నాయవతారమునకుఁ దగినఫలము గలుగును.

అని యిట్టు తనలోఁ దలపోసికొని యీవిధమెల్ల స్వాభేదరూపుఁడగు నన్న కెఱిఁగించువాఁడై యేకాంతమున బలరాముం జేరి దేశకాలాదుల స్థితులెఱిఁగించి మాగధుని ప్రయత్నంబుఁ దెలియఁజెప్పి యాదవులకుఁ గలిగిన మనఃక్షోభము చక్కఁగాఁ జెప్పి మనకృత్య మిద్దియే యని తెలుపుచుండెను.* ఆతఱి నంబరమునుండి రెండురథములు దిగియెను. అవి సూర్య తేజస్సువలె వెలుంగుచుండెను. సూతులు రథపరికరములు గుఱ్ఱములు లోనగునవియన్నియుఁ గొఱంత లేకుండెను. ఆ రెండు రథములపై దివ్యములు నతిప్రాచీనములు నగునాయుధము లమ

---

* ఏవంధ్యాయతి గోవింద ఆకాశా త్సూర్యవర్చసౌ, రథా వుపస్థితౌ సద్య స్ససూతౌ సపరిచ్ఛదౌ, ఆయుధాని చ దివ్యాని పురాణాని యదృచ్ఛయా, దృష్ట్వా తాని హృషీకేశ స్సంకర్షణ మథాబ్రవీత్ = అని భాగవతము.

ర్పఁబడి యుండెను. వాని ప్రకాశము సూర్యకోటుల మించి యుండెను. అవి యాదృచ్ఛికముగా వచ్చినవియే గాని యితరు లుపంపినవి కావనవచ్చును. వానికి నీడగు రథము నీ లోకమున నుండుట యసంభవమనక తప్పదు. ఆరథవర్యము లంబరము నుండి దిగినంతనే భగవంతుఁడు సంకర్షణుం జూచి యిట్లు పలికెను. *

మహాశయులారా! బలరామకేశవుల యద్భుతచరిత్ర మిందుఁ గలదు. దానినించుక వినవలయును. భగవంతుఁడు తన యవతారఫలమును జూపఁ బూనెను. ఇపుడు బాల్యచిహ్నము లుండ వీలులేదు. తనస్వస్వరూపము చూపవలసి యున్నది. చక్రము భగవంతున కొకయలంకారము. అది యుండినఁగాని భగవంతునిరూపము సంపూర్ణము కాదని కొందఱిమతము.

---

* తతో బలశ్చ కృష్ణశ్చ మతిం చక్రే మహాబలౌ, ఆయుధానాం పురాణానాం నాదానే మునిసత్తమాః, అనంతరం చక్రశార్ఙ్గే తూణౌ చాప్యక్షయౌ శరైః, ఆకాశాదాగతౌ వీరౌ తదా కౌమోదకీ గదా, హాలం చ బలభద్రస్య గగనాదాగమత్కరమ్, సంవర్తాగ్నిసమం విప్రాః సునందం ముసలం తథా=అని బ్రహ్మపురాణమునఁ గలదు. యుద్ధముచేయఁబూని నగరము వెలువడి బలరామగోపాలు రిరువురు సేనాగ్రమున నిలిచి స్మరింపఁగాఁ దమయాయుధములు సన్నిహితములైనవని దీనిభావము. భాగవతమున "యదృచ్ఛయా" అని యున్నందున స్వేచ్ఛగా ననఁగా నితరులచేఁ బంపఁబడక భగవదిచ్ఛచే నరుదెంచెననియే భావముగా గ్రహింపఁ దగును. లేకున్న రథములకుఁ బ్రాణములున్నవా యను ప్రశ్నము రావచ్చును. కావున నీ పురాణములన్నియుఁ బదభేదమున నొక్కయర్థమునే తెల్పుచున్నవి.

ఇపుడు మహాహవ మాసన్నమైనది. ఇందుఁగల పెక్కుజీవులు తనచే బలరామునిచే మృతినొందఁ దగినవారు గలరు. భగవంతుని యవతారఫలమునకుఁ దోడ్పడఁ బుట్టినవారేకాని వేఱుకాదు. వారు పుట్టకయున్న భూభారము తీఱదు. జరాసంధాదులు భూభారహరణ లీలానాటకమునందుఁ బాత్రముల వంటివారు. ఆనాటకమును శ్రీకృష్ణుఁడు సూత్రధారుఁడై సాగించును. బలరాముఁడు భావుకుఁడు. అనఁగా సూత్రధారునకు సహాయభూతుఁడని గ్రహింపఁదగు. ఈనాటకము వీరరసైక ప్రధానము శృంగారాదిరసము లంగములు కావలదా యని ప్రశ్నింతురేమో? అన్నియు నిం దమరియుండును. భగవద్దివ్య రూపమును మృతినొందిన పుణ్యాత్ముఁడు కాంచుటయే శృంగారము. ఇట్లే నవరసములు నీనాటకమునఁ గనఁబడఁ గలవు. యుద్ధ మేలాగుసాగెను? ఎందఱెందు మృతినొందిరి? ఎవ్వరెవ్వ రెట్లెట్లు యుద్ధము చేసిరి? అనిమాత్ర మేకథను జదువకుఁడు. దానఁ గాలమును వ్యర్థము చేసిన ట్లగును. ఏయేజీవు లెట్టిపుణ్యము చేసికొనిరి? భగవంతుఁడు యుద్ధము చేసినాఁడా? వారివారిమృత్యువు వారికిఁ బ్రతిపక్షశూరుఁడుగా నిలిచి పోరాడుచున్నదా? ఎందఱందుఁ బుణ్యాత్ములు గలరు? ఇప్పట్టున సర్వసాక్షి నిర్లిప్తుఁడు. అన్నపేరులు శ్రీహరికిం జెల్లునా? చెల్లవా? అను నీ మొదలగువిషయములం బ్రధానములుగా భావించి కథను జదువుచు వీనిని సమన్వయము చేసికొనుఁడు.అపుడు పఠనమునకుఁ జక్కనిఫలము గలుగు. ఎవ్వరెవ్వ రెంతెంతసేపు పోరాడిన నేమి? అస్త్రము లెవ్వరెక్కుడఁగాఁ బ్రయోజనమేమి? ప్రధాన మదిగాదు. కర్మము దృఢపాశములతో నెవ్వరె

వ్వారి నీడ్చుకొని వచ్చి హంతకునిముందు త్రోయుచున్నదో, ఎవ్వరెవ్వ రెవరిచేఁ జావవలసి యున్నదో, ఆచంపువాఁ డేమని యూహించుచున్నాఁడో, చచ్చువాఁ డేమనుకొనుచున్నాఁడో, చూచువా రేమని తలఁచుచున్నారో, ఇందుఁ జంపువాని కెంత శక్తియున్నదో, అని యెఱుంగు టుచితము.

ఒకనినొకఁడు చంపఁజాలఁడు. కర్మ మదృశ్యతీవ్రపాశములఁ దగిలించి యీడ్చుకొని వచ్చును. ఆతనికర్మమే కారణభూతుఁడుగా నున్నజీవునిలోఁ బ్రవేశించి తానే యాతనిం జంపును. తనప్రతాపమునఁ జంపితినని హంతకుఁ డూహింపఁడు. వీనినన్నింటిని భగవంతుఁడు చూచుచుండును. కావుననే సర్వసాక్షియనునామ మా పరమేశ్వరునకుం జెల్లును. సాక్షిమాత్రుఁడై యుండుననఁగా నేయేపని యెట్లెట్లు సాగవలయునో యట్లట్లు సాగునట్లు చేయును. సర్వకారణకారణుఁడన భగవంతుఁడే కదా. దీనిసార మేమనఁగా తనకర్మమే తన్నుఁ జంప నింకొరునిఁ బురికొల్పుచున్నదని యెఱుంగవలయును. ఇదియే పరమార్థము. అట్టు లెఱింగినవాఁడే తత్త్వవేత్త. వానికి మిత్రామిత్రులకుఁ గలభేదము తోఁపదు. సర్వసముఁడగు. అజ్ఞానము లేక మఱొకఁడు తన్నుఁ గొట్టెనని రోష మూనుటచేతనే పామరుఁడగును. జ్ఞానికి మూర్ఖునకుం గలభేద మిదియే.

ఈ మహాయుద్ధమున స్వస్వకర్మపరిణతిచేఁ జావఁదగిన ప్రాణు లనేకులు గలరు. వారియం దొక్కనికైనఁ దనమృతి యెప్పుడైనదియుఁ దెలియదు. కావున మూర్ఖులనఁ బడుదురు. భగవంతుఁడు తానీ క్షుద్రులఁ జంప నీమహాప్రయత్నము చేయునా? సాక్షిమాత్రుఁడుగ నుండును. వారివారికర్మమే వారివారి

నీడ్చుకొనివచ్చి మృత్యువునోటఁ ద్రోయును. ఈబాణము పని సాధించినట్లు కనఁబడును. కావున లోకమున నొక్కని వేఱొక్కఁడు చంపుటనునది కల్ల. నిమిత్తమాత్ర మొకఁడుండును. అదియే ప్రధానముగా మనము భావింతుము. కాని కర్మ మిట్లు చేయుచున్నదని యూహింపము. మన మెఱుంగఁదగినవిషయ మిదియేకాని వేఱొకటి కాదు. దీని నెఱుంగుటచే నింకొకరిని ద్వేషించుట వదలిపోవును. అంతకంటె మనకుఁ గావలసిన దేమున్నది ?

ఇఁక భగవంతుని యద్భుతకృత్యమును వినుఁడు. శత్రువులు పురమును ముట్టడించిరని యెఱింగెను. యాదవులా వాహినిని నిలుపఁజాలరనియు నెఱింగెను. వెంటనే యన్నతోఁటి తనపూర్వశస్త్రాస్త్రములం దలంచెను. రథములో నన్నియు సన్నిధిం జేరెను. ఆకాశమునుండి దివ్యరథములు రెండు సకలాస్త్రసంపన్నములై వచ్చెను. భగవంతుని యిచ్ఛామాత్రమున బ్రహ్మాండము లొక్కసారి యుప్పతిల్లునన్న నీక నరదము దిగి వచ్చుటొక యద్భుతమా? నిరాధారస్థలమునుండి యరదము దిగుటసంగతము కాదాయని ప్రశ్నింపవచ్చును. కాని యా ప్రశ్నమంత యుక్తియుక్తము కాదు. దేనికేది యాధారమో యెఱుంగఁజాలక చేయుప్రశ్న మిద్ది. సూర్యుని రథగమనమున కాధార మేది? భూమినిలుచుట కాధార మేది? సకలబ్రహ్మాండములుండుట కాధార మేది? అనన్యమాశ్రయించి భగవచ్ఛక్తిచే నిలిచియున్నవి. మహాభారతమునందు ధర్మరాజు సూర్యున కేమియాధారమను ప్రశ్నమునకు "సత్యమాధారమందు" అని చెప్పెను. సత్యమనఁగా భగవద్రూపమని

భావము. సత్యరూపుఁడు కదా పరాత్పరుఁడు. పరాత్పరుని యాధారమున నన్నియుఁ బ్రవర్తిల్లు చున్నవి. ఈ విషయ మెఱుంగక నవీనశోధకులు పరస్పర మాకర్షించుకొనుచున్నందున నిలిచియున్న వనిరి. ఆకర్షణశక్తి యన్నింటికిఁ గలదఁట. ప్రాణము లేనివస్తువులకు శక్తి యెక్కడిది? అను వివేకము వారికి లేదు. శక్తియనఁగా భగవంతుఁ డం దావహించియున్న వాఁడని వా రెఱింగినచో దత్త్వవేత్తలే యగుదురు. అది లేనికారణమునఁ బదార్థతత్త్వ మెఱిఁగినవారై పరమేశ్వరారాధనమును గోల్పోయెను. ఆవస్తువున కాశక్తి యెట్లు కలిగినదని ప్రశ్నింపఁగా నాకాశమును జూడవలయును గదా. లేక స్వభావ మనవలయు. స్వభావ మనుమాటకర్థమే వా రెఱుంగరని నాయాశయము. తెలియక తెలిసినట్లు నటించుట మీస్వభావమన్న బదులు చెప్పఁ జాలరు. దీనితత్త్వ మేమనఁగా, సర్వత్ర వ్యాపించియున్న భగవంతుఁడు లోకప్రవర్తనార్థము ఒక్కొక్కపదార్థమునందున్న తనశక్తికళ కొక్కొక్కశక్తిని గల్పించెను. సర్వశక్తులు భగవంతునకుఁ దప్ప మఱేవస్తువునకు లేదను గుణపాఠమును లోకులకుఁ దెలుపుటకని యెఱుంగవలయును. సకలపదార్థములయందు భగవత్కళ కలదు. "ఆబ్రహ్మస్తంభపర్యంతం వ్యాప్య తిష్ఠతి సోఽచ్యుతః" అన్నసూక్తి యంద తెఱింగినదియే కదా. ఛేదించినదారువునకుఁ బ్రాణము లేదని యంద తెఱుంగుదురు. కాని యందు భగవత్కళ లేకయున్నఁ బరమాణువులై పోవక నిలుచుటెట్లని యాలోచింపరు. భగవత్కళ లేనిపదార్థమునకు వస్తువను పేరే లేదని భావము. కావున భగవత్సంకల్ప మమోఘమనియు దానికడ్డము లేదనియు

మన మెఱుంగకయున్న బుద్ధిమంతులము కాఁ జాలము. ఈ భావ మెఱింగినవారికి నంబరమునుండి దివ్యరథములు దిగివచ్చె నన్న విచిత్రముగాఁ దోఁపదు. అది యెఱుంగనివారి కన్నియు విచిత్రములే. ఇఁక నీవిషయమును విశేషించి పెంచి వ్రాయఁ బూనక యీవిషయమున శ్రీకృష్ణజన్మఖండమునుండి యించుక వ్రాసి పైకథను సాగించెదను.

* ఒకనాఁడు మధురానగరమునుండి శ్రీహరి దూరము నకరిగి వటమూలమున నఁ గూరుచుండి తనకృత్యమేమని యోజించెను. బలరాముఁడు చెంగటనుండెను. తొలుత గరుడుని స్మరించెను. అవ్వల లవణార్ణవమును విశ్వకర్మను దలంచెను. వారు వచ్చులోపల గోపాలబాలవేషమును ద్యజించెను. నృపవేషమును ధరించెను. † ఆవెంటనే హరి స్మరింపకయున్నను జక్రమరుదెంచెను. చక్రము భగవంతునిచ్ఛ నెఱుంగును. రాజవేషమునుధరించుట పరాక్రమము చూపఁబూనియే కదా. అపుడు తానులేకున్న నెట్లు పనిసాగును? అన్నయూహచే భగవంతుఁ డేక్షణమున బాలవేషమును వదలి రాజవేషమును ధరించెనో యాక్షణమ చక్రము సన్నిహితమయ్యెను. దానికి సుదర్శన మనుపేరు గలదు. దానిప్రకాశము సూర్యకోటిబింబములకు లేదనుట స్వభావోక్తియే యనక తప్పదు. తేజోవిషయమును మాత్ర మాలోచించిన నది శ్రీహరిసమానమని చెప్పక తప్పదు.

---

* ఈభాగము శ్రీకృష్ణజన్మఖండము నూటమూఁడవ యధ్యాయము నుండి సంగృహీతమని యెఱుంగవలయును.

† ఏతస్మిన్నంతరే చక్ర మాజగామ హరిం స్వయమ్ = అని మూలము.

వైరివిమర్దనమున నసదృశము. అస్త్రములన్నింటిలో నిదియొక్కటే వ్యర్థముకానిది. తక్కినవన్నియు నొక్కప్పుడేని వ్యర్థములగును. భక్తులకు సేవ్యమయినది. చక్రము శ్రీకృష్ణుని కరపద్మమున నమరఁగనే రత్నయానము ముందు నడచుచుండఁగా గరుత్మంతుఁడు సాక్షాత్కరించెను. శిష్యునింగూడి విశ్వకర్మ వచ్చెను. లవణార్ణవము రూపమునుదాల్చి వచ్చెను. శ్రీహరి కందఱు నమస్కరించి శీర్షములచేఁ బాదముల స్పృశించిరి. సుస్మితమాననచంద్రమండలమునఁ దాండవమాడుచుండ శ్రీకృష్ణుఁడు వారిం గాంచి యిట్లు పలికెను.

ఆర్యులారా! ఇంతదనుకనే యిట వ్రాయవలసియున్నది. ద్వారకానగరనిర్మాణమునందు దీని యనుబంధమును వ్రాయుదును. ఈ గ్రంథమున జరాసంధయుద్ధము లేదు. ద్వారకానగరనిర్మాణమునకు నీ జరాసంధయుద్ధమే కారణము. కావున నీకథను వ్రాసి యవ్వల వ్రాసెదను. శ్రీకృష్ణజన్మఖండసంగృహీత విషయమును వ్రాయుటేల యనఁగా, శ్రీకృష్ణుఁడు తాను జేయఁబూనిన కృత్యములఁ దలంచి, తదనుగుణములగు సాధనముల స్మరించినంతనే వచ్చెననియు, స్మరించినంతన యవివచ్చుట విచిత్రము కాదనియుఁ దెలుపుటకే యని గ్రహింపవలయును. ఇంతట నీవిషయము నుజ్జగించి జరాసంధయుద్ధమును లోపలి కథ కనుబంధముగా వ్రాసెదను.

జరాసంధుని సేనాసన్నాహముం గాంచి శ్రీహరి బలరామునితో నిట్లు పలికెనని వ్రాసి నిలిపియుంటిని గదా. దాని కనుబంధముగా నీక్రిందికథను బఠింపుఁడు. బలరామా! చూచితివి కదా. జరాసంధునిసేన లెట్లు పురమును ముట్టడించి

నవో, నీప్రాపుగాంచియు యాదవులు వ్యసనార్ణవమున మునింగి యున్నవారు. కావున వీరికష్టములఁ దొలఁగించుట నీకు విధి కదా. ఇదిగో దివ్యరథము నీకొఱకు వచ్చి నిలిచియున్నది. నీ దివ్యాయుధములన్నియు నిండున్నవి. * ఈయరదము నారోహించి యీవచ్చిన వైరివాహినిం గెలిచి ప్రళయ మాసన్నమయ్యెనని భయంపడుచున్న యీ యాదవులనెల్ల నుద్ధరింపుము. మన మవతరించినది సాధురక్షణాసాధుశిక్షణార్థమే కదా. ఇరువదిమూఁడక్షౌహిణులసేన యిపుడు మనచేఁ జంపఁబడఁ దగును. పుడమికిం గలబరువును దీర్పుము. అన నట్లే యని బలరాముఁ డంగీకరించెను.

అంత నారామకృష్ణులు కవచంబులు తొడిగిరి. దివ్యరథముల నధిరోహించిరి. దివ్యాస్త్రములం దాల్చిరి. అంబరమునుండి రథము నెక్కి వచ్చినసారథి దారుకుఁ డయ్యెను. శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునిఁగూడి దారుకుఁడు రథము చిత్రగతుల నడుప యుద్ధరంగమును బ్రవేశించెను. బలరాముఁడుకూడ నరిగెను. ఆదివ్యరథములు రెండును యుద్ధరంగమునఁ బ్రవేశించు నపుడు మింటనుండి చూచుదేవతలకా భగవంతుని రెండుమూర్తులు దివ్యతేజముల వెలుంగుచుండ భటులనెల్ల వారి చెంతకు మృత్యుదేవత పెక్కురూపములఁ దాల్చి పాశముల వారిమెడలకుఁ దగిలించి యీడ్చుకొని వచ్చి వారిముందటఁ ద్రోయుచున్నట్లును, వారిదర్శనమాత్రమున వారెల్ల ద్రుందుచున్నయట్లును గనఁబడియెను. వారెల్ల భగవంతుని యద్భుత

---

* ఏతదర్థం హి నో జన్మ సాధూనా మీశకర్మకృత్, త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యం భూమేర్భార మపాహరు = అని భాగవతము.

కృత్యముల నెఱుంగ శక్యమాయని యబ్బురపడిరి. జయజయ నాదములఁ దమభక్తిని దెలుపుకొనిరి. "కృతకృత్యాస్స్మః" అనిరి.

* అంత రామకృష్ణులిరువురు రణరంగమునఁ బ్రవేశించిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు మోమెత్తి సేనలఁ గలయంజూచెను. ఆసేనలు జగంబు నొక్కటిగ మ్రింగఁజూచున ట్లుండెను. అందుఁ బెక్కండ్రు యోధాగ్రేసరు లుండిరి. శ్రీకృష్ణునింబోలియింప నిదియ యదనుగదాయని వా రూహించి యాసేనలతో వచ్చిరి. వారెల్ల జరాసంధునకు మేలుగూర్ప నెంచినవారే. అతనిపనికై తమప్రాణముల నర్పింప సిద్ధపడువారే. కారూషుఁడు, దంతవక్త్రుఁడు, వీర్యమున విఖ్యాతిఁగు చేదిరాజును, గాళింగాధిపతియుఁ, బౌండ్రకుఁడును, సాంకృతియు, గైశికుఁడును, భీష్మకుఁడును, దత్తనయుఁడును, ధనుర్ధారులలో నగ్రేసరుఁడగు రుక్మియు నుండిరి. ఈరుక్మియే శ్రీకృష్ణునియందు ద్వేషముగలవాఁడనువిషయము రుక్మిణీకల్యాణమున స్పష్టమగును. మఱియు వేణుదారియుఁ గ్రథభూపాలుఁడు, నంశుమంతుఁడును, అంగరాజును, వంగాధీశుఁడును, గౌసల్య కాశిరాజులును, దశార్ణనాథుఁడును, విదేహపతియు, మద్రరాజును, త్రిగర్తదేశాధిపతియు, సాల్వభూనాయకుఁడును, మహాబలముగల దరదనామభూపతియు, యవనాధీశ్వరుఁడును, భగదత్తుఁడును, సౌవీరరాజును, శైబ్యుఁడును, బాండ్యనరపతియు, గాంధారాధిపతియగు సుబలుండును, నగ్నజిత్తును, గాశ్మీరేశ్వరుఁడును, గోనర్దుఁడును, దుర్యోధనాదు

* ఈభాగము హరివంశము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది. భాగవతాదులలో నీపేరులుగలవా రున్నయట్లు గానరాదు.

లును, వీరుగాక యింకను పేరుగల రాజవర్యులెల్ల బలసమగ్రులై జరాసంధునిం గూడి జనార్దనునందున్న యీసున యుద్ధము చేయ నరుదెంచిరి.

ఇందు ధార్తరాష్ట్రులు నూర్వురు చేరిన ట్లున్నది. ఇది సుసంగతమా యను ప్రశ్నము రావచ్చును. సుసంగతమే కాని యసంగతము కాదు. దుర్యోధనాదులకుఁ బాండుసూనులయం దెడతెగనిపగ గలదు కదా. పాండునందనులయందుఁ బక్షపాతము యాదవులకుఁ గలిగియుండుట వారికిఁ దెలియనివిషయము కాదు. శ్రీకృష్ణుని యద్భుతకార్యములు వా రెఱింగియే యుండిరి. శ్రీకృష్ణున కర్జునునియం దెక్కుడు ప్రీతియనియు వారు తెలిసికొని యుండిరి. వారు దండెత్తిపోయి మధురముట్టడింపఁ బూనఁగూడదా యన్న ధృతరాష్ట్రుఁ డంగీకరింపఁడు. భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామాదులు నంగీకరింపరు. వీరిసాయము లేకయున్నఁ దమ కేపనియుఁజేయ శక్యముగాదనుట వారిహృదయములందు నాటియే యుండెను. కావునఁ దమరు దండయాత్రకుఁ బోకయున్నను జరాసంధుఁడు దండయాత్ర చేయఁబూనఁగా నాయాత్రయందుఁ దమరును బాల్గొన్నచో జరాసంధుఁడు రామకృష్ణులఁ బొలియించుననియుఁ, దరువాతఁ దమరు పాండవుల నసహాయుల నశ్రమంబునఁ జంపవచ్చుననియు భీష్మద్రోణులు పాండవపక్షపాతులైనను దెగించి తమపక్షము మాని యాపక్షమునఁ బ్రవేశింపరనియు వా రెఱింగిరి. కావున జరాసంధుని సంగరయాత్రయందు భీష్మద్రోణాదుల సాయముగోరక తమరు సోదరులు మాత్రమే సేనలంగూడి మధురపైఁ జనిరి. ఇం దసంగతప్రసంగ మేమాత్రము లేదని యెఱుంగవలయును.

రామకృష్ణులం గూడి యాదవులుకొందఱు రణరంగమున కరిగిరి. యాదవబల మా జరాసంధవాహినీపురోభాగమున సూర్యమండలముచెంత మిణుఁగురుఁ బుర్వులవలెఁ గన్పట్టెను. సంగరాంగణమును జేరఁగనే యందలియోధులం గలయం జూచి కృష్ణుండు హృష్టమతియై బలరామునిం జూచి యన్నా! దేవతాకార్యము త్వరపెట్టుచున్నది. భూమి భారమున శ్రమం పడుచున్నది. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. మింటనుండి దేవతలు ప్రార్థించుచున్నవారు. మనల వధించుపొంటె రాజులెందఱో వచ్చియున్నవారు. చూడుము. వీరిరణోత్సాహ మపారము. ధ్వజపటము లెగురుచున్నవి. రథములు త్వరపడుచున్నవి. పదాతులు మృత్యువక్త్రబిలమును జొర సంసిద్ధముగనున్నవి. తడవుసేయక మృతి కాసన్నులగువారిని బొలియించి భూభారము తగ్గునట్లు చేయుటొప్పు. అనుటయు రాముండట్ల కావింతమనియె. అంత శ్రీహరి యాదవవీరుల నిలిపి యన్నయుఁదానును సమరాభిముఖు లైరి. శ్రీహరి పాంచజన్యమును బూరించెను. ఆశంఖనాదము శ్రవణవివరములఁ జొరఁబడఁగా గజములు హయములు బోరగిలఁ బడియెను. పదాతులహృదంతరముల మరణభీతి పొడుకొనియెను. సేనాముఖమును శ్రీకృష్ణుఁడు బలరాముఁడు చేరఁగాఁ బలుభంగుల బాణములు వారిపై నరాతులు కురిపించిరి. వా రాబాణములు చేరకుండఁగ నాపుకొనుచు శత్రుశిరముల భూమి నలంకరించిరి. రక్తధారల భూపరాగమును జల్లార్చిరి. ఆపరాక్రమమును గాంచి యుద్దండభుజబలవిరాజితుఁడగు జరాసంధుఁడు ముందునకువచ్చి వారినిర్వురను గాంచి శ్రీకృష్ణునుద్దేశించి యిట్లు పలికెను.

* ఆర్యులారా! జరాసంధుఁడు మూర్ఖుఁడు కాఁడు. విజ్ఞానసంపన్నుఁడు. అతఁ డీసమయమున శ్రీకృష్ణునింగూర్చి పలికినమాటలు వేదాంతసారములు. ఆయర్థము నా కల్పించినది కాదు. వ్యాఖ్యానమును బరిశీలింపుఁడు. జ్ఞానసంపన్నుఁడైన యుద్ధము చేయవచ్చునా యని ప్రశ్నింపకుఁడు. భగవన్మాయామోహితుఁడై భగవత్కార్యమునకు సహాయము చేయ శత్రుపక్షమునఁ జేరినను భగవంతుని దర్శింపఁగనే జ్ఞానముదయింపక పోదు. అది లేకపోయినచో నా పరాత్పరునిదర్శనము వ్యర్థమగును. ఎట్టిపాపములైనఁ దన్నామస్మరణమున నశించుచున్న నిఁకఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచినఁ బాపములునశించి విజ్ఞాన ముదయింపదనుట వెఱ్ఱివాదము. భగవత్తత్త్వమెఱుంగని మూర్ఖులవాద మది. అట్లయినఁ గలిగినవిజ్ఞానము నశించునా? నశింపకున్న వాఁడేల యుద్ధముచేయును? భక్తుఁడు కావలసినదియే కదా. అట్లుగాక జరాసంధుఁడు పెక్కుపర్యాయములు యుద్ధసన్నద్ధుఁ డయ్యెనే, ఏల? అను ప్రశ్నము చేయవచ్చును. సమాధానమును వినుఁడు. భగవద్దర్శనమున జ్ఞానముదయింపక తప్పదు. కార్యముకొన సాగవలయును గాన భగవంతుఁ డతనిమూలమున నేయేకార్యములు కావలయునో వానినన్నింటిని జేయింప నాతని మాయచే

* తావాహం మాగధో వీక్ష్య హే కృష్ణ పురుషాధమ, గుప్తేనచ త్వయామంద నయోత్స్యే యాహి బంధుహన్. న త్వయా యోద్ధు మిచ్ఛామి బాలకే సేహ లజ్జయా=అని మూలము. పురుషాః అధమాః యస్మాదితి వాస్తవోఽర్థః హే పురుషోత్తమేతి గుప్తేన దంశితత్వా త్సర్వాంతరత్వాద్దర్శనానర్హేణ. హే మంద. బధ్నాతీతి బంధుః. అవిద్యా తాం హంతీతి హన్ హే అవిద్యానిరసనేతి. యాహి ప్రాప్నుహి. అని వ్యాఖ్య.

నాచ్ఛాదించును. అట్లుచేయకున్న లోకప్రవృత్తి సాగదు. ఇన్ని పనులు నెఱవేర్పవలసినభార మా భగవంతునియం దున్నది. కావున నట్లు చేయును. ఆతనివలనఁ గావలసినకార్యములు ముగియఁగనే విజ్ఞానమొసంగి భక్తునిగాఁ జేయును. ఇదియే భగవంతుని యలవాటు. ఇది యనేకోదాహరణములచే స్థిరప ఱుపవచ్చును. నోరు తెఱచి తల్లికి సకలబ్రహ్మాండములు కనం బడఁ జేసెఁగదా. ఆజ్ఞాన మాయశోదకు మఱునిమేషము నిల్చి నదియా? ఎట్లుపోయినది? భగవన్మాయచే ననక తప్పదుకదా? అట్టిసిద్ధాంతమే యిక్కడ నన్వయించిన నీప్రశ్నమున కవకా శమే యుండదు. ఇఁక జరాసంధునిమాటలు వానియందుఁగల ప్రాతీతికార్థవాస్తవార్థములఁ బరికింపుఁడు.

మందుఁడా! అధమపురుషుఁడా! దాఁచిపెట్టుకొనియుండు నీతో రణముసేయ నే నిష్టపడను. నీవు బంధుద్రోహివి. మఱి యు నజ్ఞుఁడవు. చిన్నవాఁడవు కూడ నగుదువు. ఇట్టినీతో నని సేయ నాకే సిగ్గగుచున్నది. పొమ్ము పొమ్ము. అనియె. ఇది ప్రాతీ తికార్థము. విశేషార్థ మేలాగనిన.

ఎవ్వనిముందు పురుషులెల్ల నధములగుదురో ఆతఁడు పురుషాధముఁ డనంబడు. అనఁగాఁ బురుషులలో నుత్తముఁ డన్నమాట. అనఁగా నోపురుషోత్తమా యనునామమునఁ బిలి చెను. మంద! అనునది రెండవసంబోధనము. ఆలోచించి పని చేయువాఁడని దానియర్థము. మెల్లగాఁ గార్యముచేయువానిని లోకమున మందుఁ డందురు. మందగమన మనఁగా నర్థమేమి? భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలవిదుఁడవగు మహానుభావా యని దీని యర్థము. బంధుహా=అనునది మూఁడవ సంబోధనము.

బంధించునది బంధువనంబడు. అనఁగా నవిద్యయని యర్థము. దానిని హరించువాఁడు బంధుహర్త అనఁబడును. అవిద్యాధ్వంసకుఁడా యని దీని యంతరార్థము. గుప్తేనత్వయా=అనఁగా సర్వభూతాంతర్యామివి గావునఁ జూడ శక్యుఁడవు కావని తాత్పర్యము. దీనిని వాక్యరూపముగా వినుఁడు. ఓపురుషోత్తమా! త్రికాలజ్ఞా! అజ్ఞానధ్వంసకా! పరమేశ్వరా! సర్వభూతములయం దంతర్యామివై వెలయు నిన్ను దర్శింప యోగీశ్వరులకే నశక్యము. ఇఁక నావంటిపామరున కది శక్యమా? కాదు. ఐన నాపూర్వజన్మసుకృతపరిపాకమున నెట్లో దర్శన మిచ్చితివి. ఇట్టినీతో యుద్ధము చేయఁ బూనుదునా? పూనను. అంతియ కాక ముద్దులుమూటఁగట్టుచున్న బాలరూపమున సాక్షాత్కరించితివి. లోకసామాన్యదృష్టిం జూచినను నీవయస్సునకు నావయస్సునకుఁ జాలయంతరము గలదు. ఇట్టిబాలకునితో నేక్రూరుఁడును యుద్ధము చేయఁడు. బాలరూపమున సాక్షాత్కరించినమాత్రమున బుద్ధిలేక నీతోఁ బోరుదునా? నాకు సిగ్గు గాదా? కాఁబట్టి నన్నుఁ జేరుము. అనఁగా నీకళ నాయందెక్కువగాఁ బ్రవేశపెట్టుము. నన్నుద్ధరింపుము. ఇదిగో కాచియున్నాఁడను. అని జరాసంధుఁడు పలికెనని గ్రహింపుఁడు.

ఈఘట్టమున మహాకవి పోతనామాత్యుఁడు చెప్పినపద్యరత్నములం బరిశీలింపుఁడు:—

సీ. అదలించి రొప్పంగ నాలమందలుగావు
గంధగజేంద్రసంఘములుగాని
పరికించి వినఁగ నంబారవంబులు గావు
వాజీంద్రహేషారవములుగాని

పదహతిఁ గూల్పంగఁ బ్రాతబండ్లివి కావు
నగసమానస్యందనములుగాని
ప్రియము లాడంగ నాభీరలోకము గాదు
కాలాభవైరివర్గంబుగాని
తే. యార్ప వనవహ్ని గాదు బాణాగ్ని గాని
మురియ బృందావనము గాదు మొనలుగాని
యమునఁ గాదు నటింప ఘోరాజిగాని
పోరు నీకేల గోపాల పొమ్ము పొమ్ము.
మ. తరుణిం జంపుటయో బకుం గెడపుటో ధాత్రీజముల్
గూల్చుటో, ఖరముం ద్రుంచుటయో ఫణిం బఱపుటో గా
లిఁ గ్రొ నిబంధించుటో, గిరిహస్తంబునఁ దాల్చుటో లయమ
హాగ్నిస్ఫారదుర్వార దు, ర్భర బాణాహతి నెట్లు నిల్చెదవు
సప్రాణుండవై గోపకా.
వ. అదియునుంగాక.
సీ. గోపికావల్లకీఘోషణంబులు గావు
శింజినీరవములు చెవుడు పఱచు
వల్లవీకరముక్త వారిధారలు గావు
శరవృష్టిధారలు చక్కనేయు
ఘోషాంగనాపాంగ కుటిలాహతులు గావు
నిశితాసినిహతులు నిగ్రహించు
నాభీరకామిని హస్తాబ్జములు గావు
ముష్టిఘాతంబులు మురువుడించు
తే. నల్లవ్రేపల్లె గాదు ఘోరావనీశ
మకరసంఘాతసంపూర్ణ మగధరాజ

వాహినీసాగరం బిది వనజనేత్ర
నెఱసి నిను దీవికైవడి నేఁడు ముంచు.

ఇంతదనుక మూలమున లేనియర్థము నిందుఁ జొప్పింపఁబడిన దనుట స్పష్టము కాదా. దీనిపిదప శ్రీకృష్ణుఁడు బదులుచెప్పఁగా నందులకు రోషించి జరాసంధుఁడు పల్కిన శ్లోకపద్యము కలదు. ఆపద్యమును దిలకింపుఁడు.

ఉ. బాలుఁడ వీవు కృష్ణ బలభద్రునిఁ బంపు రణంబుచేయ గో
పాలక బాలుతోడ జనపాలశిఖామణియైన మాగధుం
డాలము చేసెనంచు జనులాడెడి మాటకు సిగ్గుపుట్టెడిన్
జాలుఁ దొలంగు దివ్యశరజాలుర మమ్ము జయింపవచ్చునే.

అని యున్నది. పురుషాధమ, మంద, బంధుహన్, అనుపదముల యం దిమిడియున్న యర్థము వదలిపెట్టఁ బడినది. బాలకేన లజ్జయా అను రెండుపదములయందుఁ గలయర్థము మాత్రమే గ్రహింపఁబడినది. గుప్తేనచ త్వయా అనుపదమునఁగల యత్యద్భుతార్థము స్పృశింపఁ బడలేదు. కేవలమూర్ఖుఁడు జరాసంధుఁ డనియే యీపద్యములనుండి తెలునుగాని భగవంతునికృపకుఁ బాత్రుఁడన్న యర్థ మిం దేమాత్రము గానరాదు. మహాకవి యాశయమెట్టిదో తెలిసికొనఁ జాలకున్నాఁడను. పద్యములు మిగుల హృద్యములుగా నున్నవి. కాని మూలమున విచిత్రార్థ మిం దించుకంతయైనఁ గానరాలేదనిమాత్రము చెప్పక తప్పదు. ఏది యెట్లులున్నను భగవంతునియందు వారికిఁగల భక్త్యనురాగము లనంతములు. పద్యములు సరసజనహృద్యములు. తర్వాతి విషయము నవధరింపుఁడు.

ఇట్లు జరాసంధుఁడు పలుకఁగా విని శ్రీకృష్ణుఁడు బదులు చెప్పఁ బూనునంతలో నతఁడు బలరాముని దిక్కు మొగంబై బలరామా! నీవు యుద్ధమర్మముల నెఱుంగుదేని శ్రమముల నోర్చి పోరాడు నలవాటుగలవాఁడవేని నాతోఁ బోరాడఁ బూనుము. నాబాణములం దెగి స్వర్గమున కరుగుము. శక్తి యున్నచో నన్నుఁ దెగటార్చుము. ఏమందువు? అనుటయు శ్రీహరి జరాసంధునితో రాజా! శూరులగువారు ప్రల్లదము లాడరు. తమకుఁ గలపౌరుషమును గార్యరూపమునఁ జూపుదురు. నీ వాతురుఁడవు. చావు గోరుచున్నవాఁడవు. ఇట్టి నీతో మా కేటిమాటలు? నీమాటల మే మాలకింపము. అని పలుకఁగా జరాసంధుఁ డాగ్రహించెను. ఇప్పట్టున మూలము.

న వై శూరా వికత్థంతే దర్శయంత్యేవ పౌరుషమ్,
న గృహ్ణీమో వచో రాజన్నాతురస్య ముమూర్షతః. ౧౯

మహాకవి పోతనగారిపద్యము:—

క. పొగడుకొనుదురే శూరులు
మగఁటిమిఁ జూపుదురు గాక మాగధ! నీకున్
మగతనము గలిగెనేనిం
దగు మెఱయ వికత్థనములు దగవీపోరన్.

ఇందు "ఆతురస్య ముమూర్షతః" "చావును గోరి ఆతురంపడుచున్న" యనునర్థము గానరాదు. ఏలొకో? మగతనము గలిగెనేనిన్, అనుదానిలో నీభావ మిమిడియున్నదనియో తెలియఁ జాలకున్నాఁడను.

ఇట్లాగ్రహించి జరాసంధుఁడు ధ్వజపటము మెఱుంగులు తుఱంగలింప వెలయుచుండఁగాఁ జమత్కారముగ రథము

నడపునట్టిసారథి యరదమును నడపుచుండఁగా స్యందనంబునఁ గూరుచుండి మహోత్తరసేనాసమేతుఁడై రామకృష్ణుల మార్కొనియెను. ఇట్లు పౌరుషమును గనఁబఱుపం బూని రామకృష్ణులం దలపడి ఘోరాహవంబు చేయఁబూని వాయుదేవుఁడు విజృంభించి సూర్యుని మేఘములచేతను, అగ్నిని పరాగముల చేతను గప్పునట్లు తీవ్రనారాచములఁ గప్పెను. ఆబాణములచే గరుడకేతనమున వెలయుచుండు శ్రీకృష్ణుస్యందనము, తాళధ్వజమున గులుతింపఁజాలు బలరామునరదంబు నీరెండును గప్పఁబడి కనఁబడవయ్యెను. ఈ మహాసంగరమును జూచువేడుకం బూని మధురానగరకాంతలు గోపురములపై హర్మ్యములపై నట్టలపైఁ గూరుచుండియుండిరి గాన రథములు రెండును గనఁబడకపోఁగా దురంతదుఃఖముచేఁ గన్నీరు వదలిరి. క్షణకాలము మూర్ఛల మునింగిరి.

ఇట్లు రామకృష్ణుల బాణములం గప్పి సాయముగా వచ్చియున్న యాదవబలంబులఁ జీకాకు పఱిచెను. ఆ మహాకృత్యముననే యతఁడు గర్వించెను. దాన నాపరమేశ్వరుఁ డాగ్రహించెను. ధనుస్సుఁ గేలనంది తమయాదవసేనలు కుందుటకుం జాలినొంది యాగ్రహించి జ్యాలతఁ గోటికెక్కించి నిశాతనారాచములం గూర్చి జరాసంధునిఁ దద్వీరభటులను నొవ్వఁజేయఁ బూని ప్రయోగించెను. ఆబాణములు కాలదండములం బోలి నలుదెసలంబఱచి సేనలపైఁ బడియెను.ఆబాణములు సోఁకినంతనే కొన్ని యేనుంగులకుఁ గుంభస్థలములు బ్రద్దలయ్యెను. కొన్నింటికి దంతములు తెగిపోయెను. మఱియుం గొన్నింటికిఁ దొండములు ఖండితములై ధరఁ బడియెను. హయములలోఁ

గొన్నింటికిఁ గంఠములు నికృత్తము లయ్యెను. కొన్నింటికి నానావయవములు ఖండితము లయ్యెను. రథములు చూర్ణములై సారథులు ముందే మడియ రథికులు వారిపాటును జూడఁజాలక పోయిరో యన్నయట్లు ప్రాణములవదలి వీరస్వర్గము నలంకరించిరి. పాదములు హస్తములు తలలు మెడలు తెగిపడుచుండఁ గాల్బలములు క్రిందఁబడుచుండిరి.

ఇట్లు గజహయరథికపదాతులు తెగుటఁ బ్రవహించు రక్తపూరము మహానదిని బోలియుండెను. ఆ రక్తప్రవాహము నందు భుజములనే సర్పములును, శిరస్సులను తాఁబేలులును, గజశవరాసులు లంకలుగను, గుఱ్ఱములు మొసళ్లుగను, తెగి కొట్టుకొనిపోవు వీరభటహస్తములను మీనములును, వెండ్రుకలను నాచుతీఁగలును, ధనుస్సులను నలలును, వివిధాయుధములు ప్రవాహవేగమునం బాఱుచున్న గుల్మములు (తీఁగెల గుంపులు)ను, బలకలను సుడులునుగా నుండెను. ఆ రక్తప్రవాహము చూచువారిలో భయస్వభావులకు మిగుల భీతినిగల్గించుచు ధీరులకు నానందకరమై యత్తఱిం బొల్పారెను. ఇట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు శత్రువులం బరిమార్చుచుండ బలరాముఁడు చెలరేఁగి కాలమృత్యువు నిరసించు ముసలాయుధమున శత్రునికరముల నుగ్గాడుచు మహాసముద్రమును దిరస్కరించు మాగధసేనను జించి చెండాడెను. ఇట్లన్నదమ్ము లిరువురు పరాక్రమించి తమశక్తిం జూపఁగా నా జరాసంధుని సేన లిరువదిమూఁడక్షౌహిణులు ముహూర్తమాత్రమున మంత్రించినట్లు రూపడంగెను. తన లీలాచేష్టలచే ముల్లోకములకు సృష్టిస్థితిసంహారములం గూర్చుభగవంతునకు శ్రీకృష్ణునకుఁ దుచ్ఛ జరాసంధసేనలం బరి

మార్చు టొక ప్రఖ్యాతి గాదు. కాని మానవత్వమానినందున నించుక వర్ణనీయంబని యెఱుంగఁదగు.

తనసైన్యములు ముహూర్తమాత్రమున నశింపఁగాఁ దన రథము భగ్నము కాఁగా వెలవెలఁబోవుచున్న యాజరాసంధుని మించినప్పాన్కి బలరాముఁడు విక్రమించి త్వరపడి పట్టుకొని వరుణపాశంబులచేతను బెఱత్రాళ్ళచేతను బంధింపఁ బూనెను. అంతియగాక వాని విశేషావమానమునకు లోనుగాఁ జేయఁ బ్రయత్నించెను. కాని హరి యాకార్యముల కిది సమయము కాదనియు నూహించి నివారించెను. బలరాముఁడు పట్టుకొని తన్నవమానింపఁ బూనుటయు శ్రీకృష్ణుఁడు విడిపించుటయుఁ దనకు మఱింత యవమతిం గల్పింపఁగాఁ దాను బ్రపంచమున విఖ్యాతబలపరాక్రమవంతుఁ డయ్యును మహావాహినీవంతుఁ డయ్యు నాఁబుద్దలు గోపాలబాలకులచే నోడుటకుఁ దనసేన యెల్ల భస్మీభూతమగుటకుం జింతించి మరలి నిజపురంబునకుఁ బోవఁజాలక తపోవనంబున కరుగఁ దలంచెను. తనకు సహాయ ముచేయవచ్చిన రాజులెల్ల నాతనిం బొడివినిలుచుండి మహారాజా! జరాసంధచక్రవర్తీ! ఈపరాజయంబునకుఁ జింతించెద వేల? కర్మబంధసంప్రాప్తము కదా యివి. దీనికి వగచిన లాభమేమి? దైవగతి యెట్టివారికేని దుర్లంఘ్యము కదా. ఇది నీ యెఱుం గనివిషయమా. అను స్వీమొదలగు ననేక లౌకికన్యాయదృష్టాంతములచేత నాతనిచింతఁ బాపిరి.

జరాసంధుఁడు భావికాలప్రచోదితుండౌట వనగమనప్రయత్నమును జాలించి యవమానపరితాపతప్తహృదయుఁడై యెట్లో యింటికిం బోయెను. శ్రీహరియుఁ దన యాదవబలం

బుల కించుకయు నష్టములేకయుండఁ బరవాహినులఁ జెండాడి మరలి నగరంబుఁ బ్రవేశించుచుఁ ద్రిదశులుకురిపించు పూలవానల కానందించుచు నాత్మవిజయమునకు నానందపరవశులై పౌరులుకావించు ప్రశంసావచనములకును, వందిమాగధ వైతాళికుల స్తుతిపాఠంబులకును, వీణావేణుమృదంగాది శుభవాద్యములకును గరంబానందించుచు ధ్వజపటాద్యలంకృతమగు మథురానగరమును బ్రవేశించి యందు రాజమార్గంబులఁ బౌరపురంధ్రులొనరించు నీరాజనాశిషంబుల నంగీకరించుచుఁ దననివాసముచేరి యుద్ధరంగమున దొరకిన భూషణాద్యమూల్యవస్తువులనెల్ల యదుప్రభుఁడైన యుగ్రసేనున కర్పించి బలరామునిం గూడి సుఖంబుండెను.

జరాసంధుఁడును దనయవమానమును బాపుకొనం దలంచి మఱియుఁ బెక్కుసేనలం గూర్చుకొని మథురానగరమును ముట్టడించి ఘోరాహవము చేయఁబూనెను. శ్రీహరియు బలరామునింగూడి యాదవసేనలం గైకొని నగరము వెడలి శత్రుసేనలం బొలియించి జరాసంధు నేమనక విడిచిపుచ్చెను. వాఁడు మరల నిజపురంబున కరిగి కొంతకాలముండి బహుళసేనాపరివృతుండై మరల మథురను ముట్టడించెను. ఇట్లు పదునేడుపర్యాయములు మథురానగరము భస్మముచేయఁబూని ముట్టడించి యొక్కపర్యాయమైనను గెలుపునొందక పాఱిపోయెను. బలరామ శ్రీకృష్ణులతోడ్పాటుగల యాదవవీరులు చెక్కుచెదరక జరాసంధుని సేనాకూపారము నిల్వరింపఁ జాలెను. పదునెనిమిదవపర్యాయ మత్యధికసేనలం గూర్చుకొని రాఁ బ్రయత్నము చేయుచుండెను.

మహాశయులారా! ఈకథయం దొక్కవిషయము వ్రాయఁదగినది గలదు. జరాసంధుఁడు విద్వాంసుఁడు. మహాపరాక్రమవంతుఁడు. పెక్కుసంగరముల నరివీరుల జయించిన మేటి. అట్టులయ్యు మధురానగరమును ముట్టడించి విధివశమున నోడిపోయెను. ఇదేసమయమని పెక్కుమందిరాజులా జరాసంధునకుఁ దోడ్పడిరి. ఇరువదిమూఁడక్షౌహిణులసేన లాతనివశమందు దేహము లర్పింప సంసిద్ధముగా నుండెను. అందఱు పెక్కుసంగరముల నాఱితేఱినవారలే కాని వేఱుగాదు. ఇట్టులయ్యుఁ దొలియుద్ధమున నోడిపోయెను. సేనలన్నియు యుద్ధభూమిని దలలు పోఁగొట్టుకొనియెను. తాఁ బట్టుపడియెను. శ్రీహరి విడిపించెను. ఆయవమానమున నిఁక గిరివ్రజమున కరుగరాదని తలంచి తపోవనమునకుఁ బోవఁ బ్రయత్నించెను. కాని యాకార్యము కొనసాగిన నాతనిమూలమునఁ గావలసిన భూభారహరణకార్యము కాదు. కాఁబట్టి భగవంతుఁ డాలోచించెను. వీఁడుండినఁగాని వీనిని నమ్మి పెక్కుమందిరాజులు యుద్ధమునకు రారు. యుద్ధము సాగినఁగాని యనేకప్రాణులు మృతినొందరు. అట్లు సాగినఁగాని భూభారము తగ్గదు. కావున జరాసంధునకుఁ బౌరుషమును వృద్ధిచేయవలయునే గాని శాంతమునకుఁ జోటు మది నునుపరాదు. అని యోజించి వానికి సాయమొనరింపవచ్చి యుద్ధముననోడి జీవచ్ఛవములవలెనున్న రాజులందఱను మత్సరము నెలకొనఁ జేసెను. వారు దాన ముందటికంటె మహారోషపూరితాంతరంగులై కత్తులదూసి యిపుడే బలరామాదియోధులఁ జంపి చెండాడఁజాలమాయని పలికిరి. వారిమాటలు జరాసంధున కప్పటికి రుచించెను. తపోవనమున

కరుగఁదలఁచుకొన్న యతనిపూనిక వరుసగా శాంతించెను. వారందఱు యాదవవీరులను రామకృష్ణులను బౌరిపుత్త్రులన్న యాశ దృఢపడియెను. అంతకుముందే కన్నులారఁజూచిన వారి పౌరుషమపుడు ఫలించునని యే యతనికిం దోఁచెను. వారాడు వీరాలాపములు హితోపదేశములు సత్యములని యాతనికి స్ఫురించెను. తపోవనగమనమునకంటె యుద్ధప్రయత్నము చేయుటయే రాజధర్మమని యూహించెను.

భగవంతుఁ డాలోచించినదేదో యది యందఱకు రుచించునను నిక్కము. ఒక్కఁడైనను యుద్ధమును జేయఁజాలక పిఱికిపందలై పరుగెత్తిన రాజులకు మరలఁ దమరు గెలుపుగొందుమని యూహించుటయే పైసిద్ధాంతమును దృఢపఱచుచున్నది. వారి కించుకంతయైన శంకకలుగకుండుటకన్న విచిత్రమేమున్నది? వారు బోధింపకున్న జరాసంధుఁడు తపోవనమున కరుగును. ఎందఱో రాజులు చావవలసి యున్నది. ఇన్ని కార్యములు సాగవు. ఒక్కజరాసంధుఁ డెవ్వరిమాట లాలింపక యవమానమునఁ గృశించి రాజ్యము తృణమని మాని తపోవనంబున కరిగిన భూభారము తగ్గుటకు వీలులేదు. కావున భగవంతుఁడు వానిసామంతులు మిత్త్రులు మొదలగువారి కాతని నడ్డుటకుఁ బురికొల్పెను. వారు భగవత్సంకల్పాను సారము వానికి హిత ముపదేశించిరి. వైరిబలముల నెఱింగియు మరల వారినిజయింతమని బుద్ధిని గనఁబఱచిరి. ఆమాట లాతని కత్తఱి హితములుగాఁ దోఁచెను. స్వానుభవమున నెఱిఁగిన విషయముకూడ మాటలతోఁ జెదరిపోయెను. మరల యుద్ధమునకుంబోయిన గెలువఁగలమనునాశ యాతనికిం బొడకట్టెను.

యుక్తియుక్తముగఁ దోఁచెను. ఇంతకుముందు శ్రీరామకృష్ణుల దాడి కొక్కనిముసమైన నోర్వనిశూరులఁ దాను గన్నులారఁ గాంచియు మరల వారు గెలుపును దనకుఁ గూర్తురని నమ్మెను. ఇట్లు నమ్మునట్లు చేసినదేది? విధి. విధి బలవత్తరము కదా. దానిని మీఱ నెవ్వరికే నయిుతిగాదు. దానిత్రిప్పుటకు లోఁబడనివాఁ డొక్కభగవంతుఁడే. ప్రపంచముల మఱెవ్వరును లేరని యెఱుంగవలయు. విధియన నేమోయని సంశయింపఁ బనిలేదు. భగవత్సంకల్పమే. ఆసంకల్పమే ప్రకృతియనంబడు. విధియని యుఁ జెప్పంబడు. దానిత్రిప్పుటకుఁ ద్రిమూర్తులే లోఁబడుదు రనఁగాఁ దక్కినవారిమాట యిటఁ జెప్పనేటికి? హరిహరులు సంగరమొనరించిరి కదా. అప్పటి శివధనుస్సుగదా జనకచక్రవర్తి యింట నుండెను. వారికేమి పరస్పర మోడింపఁజాలమను జ్ఞాన ములేదా. విధిచేష్టను మార్ప శక్యముగాదనువిషయమును మన మెఱుంగవలయును. అట్టిచోట విధిచెయ్వులఁ దప్పించు కొను టెట్లు? తత్పాదారవిందార్చనముచేతనే గాని వేఱు మార్గము లేదు. దీనినే వైష్ణవులు శరణాగతి యందురు. ఈ విషయమే శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదులవారు సౌందర్యలహరి యం దిట్లు తేటపఱచిరి.

"శ్లో. త్వదన్యః పాణిభ్యామభయవరదో దైవతగణ
స్త్వమేకా నైవాసి ప్రకటితవరాభీత్యభినయా,
భయాత్త్రాతుం దాతుం ఫలమపి చ వాంఛాసమధికం
శరణ్యే లోకానాం తవహి చరణావేవ నిపుణౌ."

వ్యా. అయంభావః. హస్తాభ్యామభయవరదానం సర్వ సాధారణ మితికృత్వా త్వచ్చరణావేవ తాదృశాభయవరదానే

స్వయమేవ వ్యావృత్తా. అతస్తవనకర్తవ్యం హస్తాభ్యా మభయ వరప్రదానం ప్రయోజనాభావాత్. సర్వసాధారణప్రసంగాత్. లోకైకశరణ్యత్వ వ్యాఘాతశ్చేత్యుపదేశ ఇతి.”

భగవదిచ్ఛను బ్రార్థించి నీవుతప్ప వేఱుగతి లేదని నమ్మియుంటయే కర్తవ్యమని దీనిసారము. కావున నేకార్యము చేయుటకు మనము శక్తులముగామనియు సర్వము భగవదిచ్ఛచే సాగుచుండుననియు దాని నివారింప మనముగాదు త్రిమూర్తులుగూడ నశక్తులనియు నెఱుంగుట ముఖ్యము. దీనినెఱింగియు ననుష్ఠానమున నునుచుకొనక పోవుటకంటె నవినీతి యింకొకటి లేదని యెఱుంగవలయు. ఇంకఁ బెంచివ్రాయక తరువాతికథను వ్రాసెదను.

విశద్రు వను గోపకుఁడు శ్రీకృష్ణునకు భావికర్తవ్యమును జెప్పుట.

* జరాసంధుఁడు పదునేడుమాఱులు దాడిసలిపి యోడిపోవఁగా యాదవులు శ్రీకృష్ణబలదేవులంగూడి హాయిగా నుండిరి. జరాసంధుని యంతఃపురమునకు రాజగృహమని పేరు. కొందఱు తన్నగరమున కాపేరందురు. రాజగృహేశ్వరుఁడనఁగా జరాసంధుఁడని జనవిదితము. ఆజరాసంధుఁ డిన్నిమాఱు లోడిపోయినను దనపుత్రికలిద్దఱు ప్రోత్సహింపఁ బదునెనిమిదవమాఱు దండయాత్రకు సన్నద్ధుఁడయ్యెను. యాదవు లెంతప్రయత్నము చేసినను బదునేడుపర్యాయములు జరాసంధుని వధింపఁజాలక పోయిరి. ఓడిపోవుటయేగాని యతఁడు చచ్చుటమాత్రము సాగకుండెను. జరాసంధుఁడు బృహద్రథుని కుమారుఁడు. రాజ

* ఈవిషయము హరివంశవిష్ణుపర్వము ముప్పదియేడవ యధ్యాయము నుండి వ్రాయఁబడినదని యెఱుంగవలయు.

గృహేశ్వరుఁడు. శ్రీకృష్ణుని బొలియింపనే కోరుచుండువాఁడు. కావునఁ బదునెనిమిదవమారు గొప్పదండుతో మధురను ముట్టడింపఁ బ్రయత్నించెను. యాదవు లావృత్తాంతము నెఱింగిరి. జరాసంధునిభయము మనల వదలకున్నదే యని పరితపించిరి. అందఱొక్కచోటఁ జేరి యాలోచింపసాగిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునింగూడి యాసభలో నుండెను. పెద్దపిన్న లటఁ జేరిరి. ముందొనర్పందగు పనియేమని యూహింపసాగిరి. ఆసభలో మహాతేజుఁడును నీతిశాస్త్రకోవిదుఁడునగు వికద్రువను గోపకుఁడుండెను. ఆయాలోచనల నన్నింటి నాలకించెను. తనకుం దోఁచినభంగి నిట్లు చెప్పఁబూనెను. ఉగ్రసేనుఁడు వినుచుండ శ్రీకృష్ణునితో నిట్లు పలికెను.

గోవిందా! తండ్రీ! యీయాదుకులసముత్పత్తివిధ మెఱింగించెద. ఆలకింపుము. అది తెలుపుట కిది తగినకాలము. ఆమీఁద నీకు హితమునుఁ జేయును. యదువంశ మేకాలమున నెట్లుత్పత్తియయ్యెనో యెఱింగించెదను. వ్యాసులు జ్ఞానదృష్టి నవలోకించి నాకొక్కపంద్యయము తెలిపెను. ఆవిషయము నే చెప్పెదను. మనువంశము సుప్రసిద్ధము కదా. అది యిక్ష్వాకువంశమను నామమునఁ బరఁగెను. ఇక్ష్వాకుమహారాజునకుఁ గొడుకుగలఁడు. హార్యశ్వుఁడని యాతని నామధేయము. మహేంద్రసమాన విక్రముఁడై విఖ్యాతిని గాంచెను. ఆహార్యశ్వునకుఁ బ్రీతిపాత్రురాలగు భార్య గలదు. ఆమె మధుదానవుని పుత్రిక. మధుమతి యని యామెపేరు. ఇంద్రునకు శచీదేవివలె నారాజున కామధుమతి యనువ్రతయై యుండెను. నవయౌవనస్ఫురితయై రూపవతియై భర్తకుఁ బ్రాణతుల్యయై నియతవ్రతయై యుండెను.

ఆమె రాక్షసేంద్రకులసంజాతయగుటఁ గామరూపిణియు నయ్యె ను. వియద్గమనమున నెచ్చటికైనఁ బోవఁగలశక్తియు నామెకుఁ గలదు. ఆమెయే హర్యశ్వుని సుగుణసంపదకు నానందించి యా తనిం గోరెను. ఆతఁ డామెను బెండ్లియాడెను. దాంపత్య మనుపమానమై యుండెను.

కొంతకాలమున కాతనియన్న హర్యశ్వుని రాజ్యము నుండి వెడలఁగొట్టెను. అయోధ్యను వెడలిపోవలసిన హర్య శ్వుఁడు చింతాక్రాంతుఁడై యేమిచేయుటకుఁ దోఁచక తన్ను నమ్మియున్న స్వల్పపరివారమునుగూడి భార్యంగలిసి వనమున నుండఁబోయెను. కాలగతులనెఱిఁగిన యాకమలేక్షణ ప్రాణనా థునితో నొక్కనాఁ డిట్టులనియె. ప్రాణేశా! రాజ్యపరిత్యాగ దుఃఖమును వదలుము. నన్నుంగూడి నాతండ్రియగు మధుదా నవు నింటికిఁబోవ సమ్మతింపుము. మాతండ్రి నివసించు మధువ నము నిరంతరమనోహరఫలపుష్పసంభృతము. ఆవనమున సంతోషమున విహరింతము. నాతల్లిదండ్రులు విశేషించి నిన్నుం బ్రేమింతురుగాని రాజ్యహీనుఁడని చిన్నచూపునఁ జూడరు. మాయన్న లవణాసురుఁడు నన్ను విశేషించి యాదరించు వాఁడు. కావున నాయందున్నప్రీతిచే నిన్ను గౌరవించును. ఆవనమున మనమిరువురము రాజ్యముననున్నయట్లే యుండు దము. అచ్చటి మనవిహారము నందనవనమున విహరించుదేవ తలం బోలియుండును. స్వర్గసుఖము లందుఁగలవని యెఱుం గుము. మీయన్న రాజ్యమదమున విఱ్ఱవీఁగి నిన్నుం దిరస్క రించెను. కావున నాతనిపైఁ గలయభిమానమును మాని నా మాట నంగీకరింపుము. గౌరవహీనమగు నీరాజ్యము తుచ్ఛము.

సేవకునివలె నిందుండుట మర్యాదగాదు. మనమిరువురము నా తండ్రియింటికిం బోవుదము.

హితములై కాలోచితములై న్యాయసమ్మతములై యున్న యా మధుమతీవాక్కుల కారాజు సమ్మతించి యన్నను రాజ్యమును వదలి మధువనమునకుం బోయెను. భార్యయు మితపరిజనులు వెంటనే పోయిరి. మధుదానవుఁ డల్లునిఁ గూఁతును మిగుల గౌరవించి వారిరాక కపరిమితానందము నొంది వత్సా! ఆయాసంపడక వచ్చితివిగదా. నిన్నుంజూడ సమ్మోదము మదిఁ గుదురుకొనిగొను. మధువన మియ్యదితప్ప నారాజ్యమెల్ల నీకొసంగెదను. అంతఃపురము లిచ్చెదను. స్వేచ్ఛగా నందు నివసింపుము. ఈవనమందు మత్పుత్త్రకుఁడు లవణాసురుఁ డుండును. వాఁడు నీకెల్లభంగుల సాయపడును. నీవు శత్రునిబర్హణమును గోరినచో నాతఁడు నీకు బాసటయై జయము చేకూర్చును. సముద్రానూపభూములచే నున్నతమై సిరులసొంపారు నీరాజ్యమును బూజ్యభంగిఁ బాలింపుము. ఈనారాజ్యమునందు గోసహస్రములు గలవు. ఆభీరజనులు పిక్కటిల్లుచుందురు. ఐశ్వర్యము సాంద్రమై యుండును. ఈరాజ్యమునకు ముఖ్యనగరము గిరిపురమగును. అది శత్రుదుర్గమము. విశాలసౌధవిరాజితము. అది నివాసము నీకుఁగాఁదగును. ప్రియసుఖముల నొసంగునది. నిరామయము. జలసమృద్ధము. అనేక సాంద్రవనసంశోభితము. ఆనర్తమనుపేరఁ బరఁగునీరాజ్యము నీ కొసంగెదను. కాలయోగమున నీ రాజ్యమున నీయధీనము కాఁగలదని నమ్మెదను. పార్థివవృత్తమును వదలక యిందు నివసించి పూజ్యభంగి రాజ్యమేలుము. యయాతిపుత్త్రునిసంబంధమున నీవంశము యాదవవంశ

మను పేరం బ్రఖ్యాతము కాఁగలదు. ఇంక మీఁద నీవంశము చంద్రవంశముగా మాఱఁగలదు. యయాతిపుత్త్రుఁ డగు యదువు యోగము నభ్యసించి నీకుఁ గుమారుఁడగు. తండ్రి శాపమున రాజ్యహీనుఁడు గాన వనమున యోగాభ్యాసము చేసి నీవంశమున జనించును. కావున నాతఁడే యీ రెండువంశములకుం గర్త కాఁగలఁడు. ఇట్లు నీవంశము చంద్రవంశముగా మాఱి యాదవాహ్వయమున నొప్పి ప్రసిద్ధిని గాంచఁగలదు. కావున నీ రాజ్యము సర్వసమృద్ధమును గైకొని పాలింపుము. నీ కీరాజ్యమునొసంగి తపోవనమునకుం బోయెదను. ఈ రాజ్యపాలనమున లవణాసురుఁడు నీకుఁ దోడ్పడంగలఁడు. నీ వంశాభివృద్ధింగోరి నాయీ రాజ్యమును గైకొని పాలింపుము.

అని మధుదానవేశ్వరుఁడు పలుక హార్యశ్వుఁ డంగీకరించి గిరివ్రజపురమును బరిగ్రహించెను. దానవేంద్రుఁడు తపోవనమున కరిగెను. ఆతపోవనము సముద్రాంతికమున నుండెను. హార్యశ్వుఁడు గిరివ్రజనగరమున నివసించి రాజ్యమును బాలించుచుండెను. ఆ రాజ్య మానర్తమన విఖ్యాతంబై గోధనము మిక్కుటముగా వెలయ స్వల్పకాలమున నెల్ల రాజ్యములలో నుత్తమోత్తమంబై నెగడెను. సముద్రతీరవనములచే విభూషితమై అనూపభూములు గలిగి విచిత్రక్షేత్రములు సర్వసస్యసమృద్ధములై యొప్పారఁగా ప్రాకారము గలగ్రామములు చెన్నుమీఱుచుండఁ గీర్తనీయంబై యుండెను. రాష్ట్రవర్ధనుఁ డగు నాహార్యశ్వుఁ డా రాజ్యమును న్యాయమార్గమున విఖ్యాతిమీఱఁ బ్రజానురాగము వృద్ధినొందుచుండఁ బాలించెను.

రాజ్యలక్షణములు గొఱంతఁగాంచక యుండెను. దినదినాభివృద్ధి నొంది నాన్యైశ్వర్యము లొప్పెను.

ఇట్లుండఁ గొంతకాలము నా మధుమతీదేవి యదువను పేర విఖ్యాతినొందు కుమారునిం గనియె. దుందుభినిస్వనము గల యాయదువు వృద్ధినొందెను. అతని జూచినంతనే బాల్యమునందే పరరాజులు వడఁకుచుందురు. రాజలక్షణములన్నియు నాతనియందుఁ గన్పట్టుచు నుండెను. యయాతికి నీయదువే పుత్రుఁడై యుండునపుడు పూరుఁడనువాఁడు జ్యేష్ఠుఁడై యుండెనో ఈజన్మమున నాతఁడే యీతనికిఁ గొమరుఁడై పుట్టెను. హర్యశ్వుఁడు పదివేలసంవత్సరములు రాజ్యమును బూజ్యభంగిఁ బాలించి యప్రతిముఁడై విఖ్యాతింగాంచి స్వర్గపురము నలంకరించెను. యదువును బ్రజలే పట్టాభిషిక్తుని జేసిరి. యదువు రాజై తస్కరాదిబాధలు లేకయుండ రాజ్యమును బాలించుచు వంశకర్త యయ్యెను. ఆతనికాలమున నీవంశము యాదవవంశమన బ్రఖ్యాతిం గాంచెను.

ఆయదుభూపాలుఁ డొక్కతరుణమున గుణోదారలగు దారలంగూడి తారకాసహితుఁడగు శశాంకునిచందమున సాగరజలముల జలక్రీడల సల్పెను. అందొక మహాసర్పము నివసించుచుండి యీయదువు నీడ్చుకొనిపోయి సర్పపురమునం జేర్చెను. ఆసర్పపురము పాతాళలోకమందుండి మణిమయగృహద్వారముల శోభిల్లుచు నుండెను. రత్నరాసు లానగరమున గవ్వలవలె నుండెను. అచ్చటివృక్షములు ప్రవాళచ్ఛాయ గలవి. సదాకుసుమములు ఫలములు వానియం దుండును. వానిశాఖలయం దెల్లయెడల బాలనాగములు వ్రేలాడుచుం

డును. అవి రాత్రులయందు సాగరజలంబుల నుండును. పగళు లందెల్ల నీవృక్షశాఖల వ్రేలాడుచు విహరించుచుండును. ఆనగ రము సముద్రమునడుమఁ గట్టఁబడినది. భూతలమునందున్న నగ రములవలెఁ గన్పట్టుచుండెను. ఆపురవరమును బరికించి యదు నరపతి పరమప్రమోదమానసుఁ డయ్యెను.

ఆనగరమును బ్రవేశించి యందుఁ బద్మపత్త్రాకారమణి నిర్మితసింహాసనమునఁ గూరుచున్న సర్పరాజును గాంచెను. ఆద్విజిహ్వాపతి యవ్యగ్రుఁడై ధూమ్రవర్ణుఁడై యుండువాఁడు. యదునరపతిం గాంచి యాదరమున నిట్లు భాషించెను. వత్సా! నిన్ను వంశభూషణుని గొడుకుంబడసి చాలకాలము న్యాయ మార్గమున రాజ్యమేలి నీతండ్రి హర్యశ్వుఁడు స్వర్గపురము నలంకరించెను. యదురాజా! ఆవంశము నీపేర యాదవనామ మునఁ బరఁగును. నీవంశమునఁ గొంతకాలమునకు దేవతలు సర్వములు పుట్టఁగలవు. నాకు సద్వృత్తిభూషణభూషితలగు కుమారిక లైదుగురు కలరు. యువనాశ్వతనయుని సోదరి నా పత్ని. ప్రాజాపత్యవిధిని వీరిని వివాహమాడుము. నీవు వరార్హుఁ డవు. కావున నీకు వరమిచ్చెద. భీమకుకురభోజాంధక యా దవదాశార్హవృష్ణినామముల నేడువిధములుగా నీవంశము ప్రఖ్యాతిం గాంచి మర్త్యలోకమున వెలయును. అని వర మిచ్చి ధూమ్రవర్ణముల విరాజిల్లు తనపుత్త్రికల నైదుగురను ధారాపూర్వకముగా నాతని కొసంగెను. వరము నొసంగెను. ఆకన్యకలను యదువు మహాదరమున గ్రహించెను. వివాహానంత రము యదురాజు మామం గాంచి యార్యా! యీపుత్త్రికల యందుఁ బితృమాతృతేజోవిరాజితులగు కొడుకులు గల్గుదురు

గాక. మనసమయమునకు బద్ధులై సలిలాభ్యంతరమునఁ జరింపఁగలిగి కామరూపులై వారు నీవంశము నలరింతురు గాక. అని యీవర మనుగ్రహింపుమని కోరి యాతఁ డంగీకరింపఁ గన్యకలను వరమును గైకొని యదుభూపాలుఁడు జలముల నుండి చంద్రునివలె వెడలివచ్చెను. పంచభార్యలనడుమఁ దార కాపంచకాంతరమున నలరు నమృతకిరణునిం బోలి యాతఁడు చూడనొప్పెను. వివాహకాలవేషము వానిం బాయకుండెను. దివ్యాంగరాగము కనఁబడుచు మనోహరముగ నుండెను. తన భార్యలకు వారింజూపి తనపోయివచ్చినవిధ మెఱిఁగింప వారాపత్నులంగలిసి యానృతిపై నుండిరి. ఇంచుకంతయు మనఃఖేదమునొందక యుండిరి. అని పలికి విక్రమార్కుఁడు తరువాతికథను జెప్పఁబూనెను.

మహాశయులారా ! ఈకథ విచిత్రముగా గాన్పించును. సముద్రోదకములందు జలక్రీడలుసల్పుట విచిత్రము గాదు. రాజులకుఁ బెక్కండ్రుపత్నులుండుటయు విచిత్రము గాదు. ఆసమయమున రాజును ఘోరజలసర్పము పట్టుకొనుటయుఁ జిత్రము గాదు. ఆ పట్టుకొనినపాము యదువును సర్పపురమునకుం గొంపోవుటయు నందొకసర్పరాజు సింహాసనాసీనుఁడై యుండి యాదృతిసంభాషించి వరమొసఁగి మనుష్యుఁడగు యదువునకుఁ బనపుత్రికాపంచకము నొసంగి పంపుటమాత్ర మబ్బురముగాఁ దోఁచును. సర్పలోకమునకుం బోయినపుడు యదువునొక్కపామైనఁ గఱవకుండుటయు నాశ్చర్యమును గొలుపు విషయమే. ఆపాములకు విషము లేదందుమా పురాణములు పెక్కులు గరళజ్వాలలఁ గ్రక్కుచుండుసర్పములు పాతాళ

ముచఁ గలవని వర్ణించినవి. గరళముండిన నదియొక యలంకార ముగాని యితరులం గఱచుటకుం గాదందుమా యదియు నంతగా మదికి సరిపడువిషయము గాదు. కేవలాప్రకృతకల్పన లివి యనుట కాస్తికులకు నోరాడదు. నమ్మినవారిని నమ్మనిండు. నమ్మనివారిని నమ్మకపోనిండు అని యూరకుందమా అది సమాధానము చెప్పఁజాలకుంటను బోధించును. కావున నిప్పట్టునఁ బ్రమాణబుద్ధిగలవారల కనుకూలించునట్లు సమాధానమును జెప్పఁబూనితి. ఆలకింపుఁడు.

భగవంతునిశక్తి యచింత్యము. ఈమాట నంద అంగీకరింపక తప్పదు. సృష్టివైచిత్ర్యము లనంతములు. ఎవరుగాని యిట్టి చమత్కారములుమాత్ర మీసృష్టికిఁ గలదని నిర్ణయింపఁ జాలరనుట నిర్వివాదాంశము. పరిశోధకు లింతవనుక నేయేవిచిత్రములఁ గనుఁగొనిరో యింతకన్న నిఁక నెక్కుడువిచిత్రములు లేవని వారును జెప్పఁజాలరనియు నానమ్మకము. చెప్పఁబూనినను నమ్మఁదగినవిషయ మిదిగాదని బదులు చెప్పువారును బెక్కుమంది యుండకపోరు. సృష్టి పూర్వకాలముననున్న ట్లిప్పుడు లేదు. చాలమార్పులు గలిగినవి. ప్రకృతి నవీనచిత్రములు పూర్వకాలముననుండిన విపుడు బయల్పడుచున్నవి. ఎనుబది యడుగుల యెత్తుగలజంతువు కాలొకటి యిటీవలఁ గనఁబడినదఁట. ఇఁక నాజంతువెంత యెత్తుండునో యూహించిన నద్భుతముగఁ దోఁచును. అంతటిజంతువు లిపుడు కానరావు. కావున సృష్టి దానికిఁ బ్రతినిధిగ నిపుడున్నది. దీనికింగారణము కాలమని కొంద అందురు. అది పొరపాటు. భగవతి చిత్రచేష్టితమని నే నందును. కాల మొక్కరీతి నుండునది. దానివిభా

గము కేవలకల్పితము. వ్యవహారార్థము కల్పింపఁ బడినది. కావునఁ గాలము హేతువు కాదు. కాలరూపుఁడగు భగవంతుఁడే కారణమన్న శిరసావహించెదను.

మానవులకు స్వర్గపాతాళవాసులతో సంగతి గలదని యంగీకరింపకతప్పదు. రాకపోకలుండెను. అన్నియుఁ గల్పితములన వీలులేదు. ఇపుడిపుడు ఖగోళవాసులతో మాటలాడువారును, ప్రయత్నించువారును, యంత్రముల సిద్ధముచేయుచుండువారును గలరు కదా. యంత్రములద్వారా కాక తపోబలమున నాకాలమున రాకపోకలు సాగుచుండెను. సర్పములు కామరూపములు సృష్ట్యాదియందు రూపములు సంకీర్ణములుగనుండునని పురాణములు చెప్పుచున్నది. అధోభాగము సర్పాకారము. ఊర్ధ్వభాగము మానవాకృతి. ఇది పాతాళవాసులయందు మనుష్యదగ నుండెను. గుఱ్ఱములకు ఱెక్కలుండెను. ఇపుడు లేవేల? అనుప్రశ్న యసంగతము. పక్షిమర్యాద గుఱ్ఱములయందుండెను. ఇపుడు శుకములు గోరవంకలు మనుష్యులవలె మాటలాడుట ప్రాచీనసృష్టిమర్యాదలో మిగిలియున్నదని యెఱుంగవచ్చును. అన్నిపక్షుల కాయలవాటుండెనేమోయన్న లేదని సిద్ధాంతము చేయ నవకాశము లేదు. ఆయలవాటు క్రమముగా నశించి బీజరూపముగాఁ గొన్నిజాతులపక్షులయందున్నదన్నది యుక్తియుక్తము. ఏదేశపుగుఱ్ఱము లాదేశభాషతోఁ జెప్పినవిషయముల గ్రహించుచున్నవి కదా. ఇట్లే యన్నియునని మన మూహింపవచ్చును. మనకున్న యల్పజ్ఞానమునఁ బెక్కువేల హాయనములనాఁటివార్తలసత్యములనుట వింతకదా. అట్టి సాహసకార్యమునకుఁ బూనరాదు.

పూనిన నపహాస్యభాజన మగును. తపస్సు పూర్వకాలమునఁ బ్రధానము. అది యిపుడు గగనారవిందము. ఇంద్రియ నిగ్రహ మపుడు వ్రతము. అది యిపుడు శశవిషాణము. చిరకాలోపవాసము లప్పటియలవాటులు. అది యిపుడు గ్రంథస్థము. నూఱుసంవత్సరములను మించినకాలము జీవించుట యప్పటికాలస్వభావము. నూఱువత్సరములైన జీవించుట యిపు డద్భుతావహము. ఇరుప్రొద్దు భుజించుట పూర్వకాలజనాభ్యాసము. పెక్కుసారులు భుజించుట, ఫలములమెక్కుట, చేదుపానకము త్రాగుట, అది త్రాగకయున్నఁ దలతిరుగుట యిప్పటి సదాచారములు. భగవత్సేవ సర్వజనసాధారణముగాఁ బూర్వపుటాచారము. భగవత్సేవ విరళమగుట యిప్పటి యసదృశాచారము. శీతోదకస్నానము పూర్వపద్ధతి. ఉష్ణోదకస్నాన మిప్పటిపద్ధతి. రోగము లెప్పుడో వచ్చుట ప్రాచీనకాలాచారము. రోగములు రాకుండు టొకానొకప్పుడనునది యిప్పటియాచారము. అడిగినవారికి నాముష్మికవిషయములఁ దెల్పుట పూర్వులమర్యాద. అడుగనివారి కుపన్యాసరూపముగాఁ దెల్పుట యిప్పటివారి మర్యాద. గ్రంథములువ్రాయుట పూర్వులపాండిత్యము. ఉపోద్ఘాతములువ్రాయు టిప్పటివారి పాండిత్యము. యోగదృష్టి పూర్వులకుండెను. దర్పణాతిసహాయైకదృష్టి యిప్పటివారి కున్నది. కుత్సితదూషణము పూర్వము పాపము. అది యిప్పుడు పుణ్యము. వేదములఁబఠించుట పూర్వుల యలవాటు. ఉపన్యాసముల వేదికలయందు వేదముల స్మరించుట యిప్పటియలవాటు. తనకున్నశక్తిని క్రియారూపమునఁ దెలిపి వాగ్రూపమునఁ దెలుప

కుంట మున్నున్నపద్ధతి. తనకు లేనిశక్తిని గ్రియారూపమునఁ దెలుప వలనుపడదుగాన వాగ్రూపమునఁ దెలుపుట యిప్పటి వారి పద్ధతి. ఖేచరమార్గమున నెందేనరుగుట పూర్వకాలయోగుల సామర్థ్యము. ఘూమశకటమునందో నౌకయందో విమానమునందో మర్త్యదాస్థానమునఁ గూరుచుండి యరుగు టిప్పటి యోగుల సామర్థ్యము. శాపానుగ్రహఫల మొనఁగూర్చుట పూర్వమహర్షుల మనశ్శక్తి. వార్తాపత్రికలయందుఁ దనభావమును వ్రాయు టిప్పటిమహర్షుల మనశ్శక్తి. త్రిలోకములయందెందున్న వస్తువునైనను గనుఁగొనుట ముందున్న మహాత్ముల నైజము. ప్రత్యక్షవస్తువుల యంత్రసహాయమునఁ దెలిసికొను టిప్పటిమహాత్ముల నైజము. భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమైనను జెప్పకొనకయుండుట ప్రాక్కాలిక సజ్జనాచారము. భగవంతుఁడు దేవాలయముల శిలారూపమునఁ బ్రత్యక్షముకాఁగా నాయెదుట సాక్షాత్కరించెనని నలువురతోఁ జెప్పుట యిప్పటి సజ్జనులయాచారము. వ్యర్థముగా ధనవ్యయముచేయక మంత్రతంత్రముల యథాక్రమముగా వివాహాదిసంస్కారముల నొనర్చుట పూర్వాచారము. వ్యర్థముగా ధనవ్యయముచేసి మంత్రతంత్రముల యథాక్రమముగా వివాహాదిసంస్కారములఁ దగ్గించు టిప్పటియాచారము. సర్వకర్మముల బ్రహ్మార్పణము చేయుట ముందటివారి స్వభావము. సర్వకర్మముల నాత్మార్పణముచేసికొను టిప్పటివారి స్వభావము. తాఁ జేసినదాన మితరులకుం జెల్పకుండుట పూర్వస్వభావము. తాఁ జేసినదానము గోరంత కొండంతలుచేసి వార్తాపత్రికలమూలమున నెల్లరకుం జెల్పు టిప్పటి కాలస్వభావము. ఆత్మస్తుతి పాపమనుట ముందటి

వారి మార్గము. ఆత్మస్తుతికంటె మహాపుణ్యము వేఱొకటి లేదని చెప్పు టిప్పటివారి మార్గము.

ఇట్టు లనేకవిషయములు పూర్వమున కిప్పటికిని మార్పు నొందినవి. ఇప్పటి యాచారములయందుఁ గొన్ని మంచివి లేవనరాదు. పూర్వాచారములయందు దోషము లేనేలేదనరాదు. కాలము మాఱినందున నలవాటులు మాఱినవనుటయే యీ వ్రాతకు ఫలము. కావున నిప్పటి యలవాటులంబట్టి పూర్వపద్ధతు లిట్టివని కనుఁగొనుట యశక్యమని తెల్పుచున్నాఁడను. కాఁబట్టి సర్పలోకము లేదని సర్పములకు మనుష్యులకును సంబంధము లేదని వచించుట వట్టిసాహసము. ఆలోక మిప్పుడు కనఁబడక యుండవచ్చు. ఆసర్పములు వానిశక్తి మాఱియుండవచ్చును. అంతియకాని పూర్వముకూడ నుండ నవకాశము లేదనుటమాత్రము హఠవాదము. సృష్టియందుఁగల ప్రకృతి చమత్కారము తెలియ శక్యముకాదు. తృణమునందుఁ గొన్ని పుష్పములు విచిత్రాకారములఁ గనంబడును. వానివర్ణములు మనోహరములుగ నుండు. అవి యుదయముననే వికసించుట వరుసగాఁ బత్రములఁ బెంచుట మఱల నిమీలనమునొందుట సకాలమునఁ జేయుచుండును. వానికీ కాలనియతి నేర్పిన దెవ్వరు? భగవంతుఁడే కదా. పాషాణములలోఁ గొన్నింటికిఁ బ్రకాశముకల్పించి రత్నములని వ్యవహరింపఁజేసిన దెవ్వరు? భగవంతుఁడే కదా. చీమలు మొదలగునత్యల్పజంతువు లుదయము మొదలు పాటుపడునట్లు నేర్పినదెవరు? ఏపాఠశాలయందీపాఠము నేర్పిరి? పుట్టగనే వాని కాయలవాటు గల్గెను గదా. ఎవరు చెప్పిరన్న నాభగవంతుఁడే యనవలయుఁ గదా.

ఇట్టియుదాహరణము లెన్నియో చూపి సృష్టిపద్ధతి యిట్టిదని యెఱుంగ శక్యముకాదని చెప్పవచ్చును. ఒకరు నమ్మినను నమ్మకున్నను నా కక్కఱ లేదు. సత్యము చెప్పఁబూనిన సృష్టిచమత్కృతి నిదమిత్థమ్మని నిర్ణయింపఁ జాలమని చెప్పక తప్పదు. కాఁబట్టి యీ గాథయందు నమ్మఁదగనివిషయము లేదని తెలిపి యీ భాగము నింకను బెంచి వ్రాయక తరువాతికథను వ్రాయుచున్నాఁడను.

ముచుకుందాదుల యుత్పత్తి.

*ఆయదుభూపాలుఁడా నాగకన్యలయం దైదుగురి యందు నైదుగురను గొడుకులను వంశోద్ధారకులను బడసెను. ముచుకుందుఁడు, పద్మవర్ణుఁడు, మాధవుఁడు, సారసుఁడు, హరితుఁడని వారిపేరులు. వీరెల్లఁ బంచమహాభూతములకు సరియన దగినవారు. వారింజూచి రాజు పరమానందభరితుఁ డయ్యెను. వారు సంప్రాప్తయౌవనులై పర్వతములం బోలి ధైర్యముగలవారలై యుండిరి. బలదర్పముల వెలయుచు వా రొక్కనాఁడు తండ్రికడ కేగి యిట్లు ప్రశ్నించిరి. తండ్రీ! వయస్సున్నవారిలోతుల మైతిమి. మహాబలముగలవార మైతిమి. మే మేమి చేయఁదగునో యాజ్ఞాపింపుము. అన విని యదుమహీపాలుఁడు బెబ్బులులంబోలి కార్యమునకై త్వరపడుచున్న కొడుకులం గాంచి కుతూహలమున నిట్టు లాజ్ఞాపించెను. నాకొడుకగు ముచుకుందుఁడు వింధ్యర్క్షవంతములను పర్వతముల నావరించి రెండునగరముల నిర్మించి యందుండఁ దగును. సహ్యపర్వతోర్ధ్వభాగమునఁ బద్మవర్ణుఁడను కుమా

---

* ఈభాగము హరివంశాంతర్గత విష్ణుపర్వము ముప్పదియొనిమిదవ యధ్యాయమునుండి సంగ్రహింపఁబడెనని యెఱుంగునది.

రుఁడు నిలిచి దక్షిణదిక్కును గాపాడుచు నుండఁదగును. సహ్యా పర్వతమున కవ్వలనున్న భాగమునందుండు చంపకవనమందు నాకుమారుఁడగు సారసుఁడు నగరము నిర్మింపఁజేసి యందు నివసింపఁ దగును. హారితుఁడను మత్పుత్రుఁడు హారితోదకమున నలరుసాగరమునందుఁ గలద్వీపమున నివసించు టొప్పు. జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు మాధవుఁడు ధర్మజ్ఞుఁడుగా వెలసి నారాజ్యమును యువరాజుగఁ బాలింపందగు. అని పలికి వారికెల్ల నాయాయిరాజ్యములఁ బాలించుపద్ధతుల నెఱింగించి ఛత్రచామరాదుల నొసంగి రాజ్యలక్ష్మి కనువగు వేషములం గూర్చెను. వారెల్ల దిక్పాలకులంబోలి తండ్రి యానతిచొప్పునఁ దమతమ స్థానముల కరిగిరి. ఆయాయితావుల నాయాపురముల నిర్మించుకొనిరి.

ముచుకుందుఁడు వింధ్యపర్వతమధ్యభాగము నాశ్రయించి నర్మదాతీరమున దారుణోపలసంకటప్రదేశమున నగరమునిర్మింపఁ బ్రయత్నించెను. ఆస్థలమును శోధించి వివిక్తముగ నొనరించెను సేతువు నదిపై నిర్మించి పరిఖను త్రవ్వించి యగాధజలసంభృత మగునట్లు చేసెను. నగరముచుట్టు దేవతాయతనములఁ గట్టించెను. రథ్యలను వీథులను రాజమార్గముల నేర్పఱిచెను. నగరమునకు నలుప్రక్కల వనముల నుపవనముల నర్మింపఁ జేసెను. సమృద్ధధనమగు నానగరము సురపురముం బోలియుండెను. త్వరపడి కాలముమించకుండ నానరపతి నగరమును నిర్మించెను. స్వతేజోనిర్మితమగు నా శుభనగరమునకు నామకరణము తానే చేసెను. ఆనగరము ఋక్షవంతమను పర్వతము నాశ్రయించి మాహిష్మతియనం బ్రఖ్యాతిం గాంచెను.

రెండుపర్వతముల నడుమ నానగరము రిపుభయంకరమై సకల సుఖాకరమై యొప్పెను. ఋక్షవంతముచెంత వేత్రకనగరమును నిర్మించెను. పురికానగరమని దానికిఁ బేరిడెను.

ఇట్లు రెండుపురముల నిర్మించి వానిని ధర్మమునఁ బాలించుచు నుండెను. పద్మవర్ణుఁడు తండ్రియనుమతి ననుసరించి సహ్యపర్వత పృష్ఠభాగమున వేగవతీనదీతీరమున సకల తరులతానిబిడమగు తావున నగరము నిర్మించెను. తనరాష్ట్ర మల్పమని యెంచి తదనుగుణముగా నగరనిర్మాణ మొనర్చెను. ఆరాష్ట్రము పద్మావతమనియు నానగరము కరవీరమనియుఁ బ్రఖ్యాతిం గాంచెను. సారసుఁడును క్రౌంచనగరమును దండ్రియానతి మెయి నిర్మించెను. ఆనగరము తామ్రవృత్తికగల భూమిపై నిర్మింపఁ బడియెను. చంపకాశోకాది భూరుహములు చుట్టును బలసియుండెను. వనబహుళంబగుట వనవాసిజనపదంబన నది ప్రఖ్యాతంబయ్యె. ఆరాష్ట్రమునం దెల్లతావుల సర్వర్తుకుసుమ ఫలములు సర్వకాలముండునట్లు రాజు నిర్మించెను. హరితుఁడను యదుపుత్రుఁడు పత్నినాజ్ఞఁ దలందాల్చి సముద్రమునడుమ విరాజిల్లు నాద్వీపమును బాలించెను. ఆభాగము నవరత్నస్థితము. నారీజనమనోహరము. ఆతనిసేవకులు దాశనామమునం బరఁగుదురు. వారు నీటమునిఁగి చాలకాలముండి బయలుపడఁగలరు. వారివంశము మద్గురమనం బరఁగెను. సముద్రమునడుమనుండు శంఖములఁ దీయుట వారికి వృత్తి. మఱియు నందుఁగొందఱు ప్రవాళాంజనసంభవములగు నమూల్యవస్తువులను దీయుదురు. సువర్ణము నాద్వీపమున దొరకును. మౌక్తికములు సమృద్ధములై యుండును. జలములఁ గన్పడురత్నజాతు లాద్వీపమున

నున్నయవి మఱెందును లేవని యెఱుంగునది. ఆదేశమున నుండు మానవులు నిషాదులు. సముద్రము నోడలచే నెల్లరదాంటించుచు నుందురు. మత్స్యమాంసమే వారికి సాధారణాహారపదార్థమని తెలియందగు. విశేషరత్నము లందుదొరకుటంబట్టి రత్నద్వీప మనువిఖ్యాతి నారాజ్యము గాంచెను. దూరదేశముల కందలిరత్నాది సద్వస్తువులు నౌకాసహాయమునం గొనిపోవం బడుచుండును. కాన వాణిజ్యము మెండుగా సాగుచుండెను. హారితుం డాద్వీపమున కధిపతియై ధనదుంబోలి యపారధనాధిపతి యయ్యెను.

కృష్ణా! ఈరీతి నిక్ష్వాకువంశమునుండి యదువంశము నిర్మింపం బడియె. ఇక్ష్వాకుకులమునుండియే యిది వెడలినదని యెఱుంగందగు. దీని నాయదుపుత్త్రులు నల్వురు నాలుగుభాగములుగా నొనరించిరి. యదుభూపతియు జ్యేష్ఠపుత్త్రుండగు మాధవునందు రాజ్యమునిచ్చి వయస్సుచెల్లంగా యోగమహిమమున స్వర్గము నలంకరించెను. ఆమాధవునికుమారుండు సత్వతుండు. ఆతండు సత్వగుణప్రధానుండు, ధర్మాత్ముండు నయియుండెను. ఆ సత్వతునికుమారుడు మహారథుండగు భీముండు. ఆతనివిఖ్యాతిచేతనే సత్వతవంశమెల్ల సాత్వత మనంబరంగెను. ఆభీముండు రాజ్యము చేయుచుండుతఱి శ్రీరామచంద్రుని సోదరుండగు శత్రుఘ్నుండు లవణాసురుని జంపి యామధువనమును ఛేదించెను. ఆమధువనమున్నతావుననే యీమధురానగరము నిర్మింపం బడినది. శత్రుఘ్నుండే యీనగరమును నిర్మించెను. రామభరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులపిదప నీరాజ్యమును భీముండు గ్రహించి పాలించెను. రామచంద్రతన

యుఁడు కుశుఁడు రాజ్యమును బాలింపఁగా లవుఁడనునాతని యనుజన్ముఁడు యువరాజుగ నుండుతఱి భీమునికుమారుఁడగు నంధకుఁడు రాజ్యమును బాలించెను. ఆ యంధకునికుమారుఁడు రైవతుఁడు. ఋక్షుఁడు రైవతతనయుఁడు. పర్వతమూర్ధమున రైవతుఁడు పుట్టినకతమున నాపర్వతము రైవతపర్వతమను ప్రఖ్యాతి నొందెను. ఆ రైవతునికొడుకులలో విశ్వగర్భుఁ డనువాఁడు మహాయశమును గాంచెను. అతఁడే రాజ్యమును బాలించు సమర్థుఁ డాయెను. ఆవిశ్వగర్భునకు దేవతాకాంతలఁ దిరస్కరించు రూపలావణ్యములుగల ముగ్వురు భార్య లుండిరి. ఆముగ్వురు నల్వురుకొడుకులం గాంచిరి. ఆకుమారులందఱు దిక్పాలకులని చెప్పఁదగినవారు. వసువు, బభ్రువు, సుషేణుఁడు, సభాక్షుఁడు అని వారిపేరులు. వీరందఱు యాదవులనియే పిల్వఁబడిరి. వీరి నల్వురచేత నీయదువంశము విస్తృతింగాంచ నొనర్పఁబడినది. వీరిపుత్రపౌత్రులం బెంచుకొని పెక్కుమంది రాజులు ప్రజావంతు లైరి.

కుంతివిషయమున వసునను రాజునకు వసుదేవుఁడు కుమారుఁ డాయెను. కుంతియు సుప్రభయనియు నిద్వరుకుమారికలు గల్గిరి. కుంతి పాండురాజునకుఁ బత్ని యయ్యెను. ఆయమ భూమియందు దేవకాంతయే యనవలయు. చేదిరాజగు దమఘోషునకు సుప్రభ భార్య యాయెను. శ్రీకృష్ణా! నీవంశచరిత్ర మీవిధమునఁ జెప్పితిని. నీకెట్లు తెలియునందు వేమో పూర్వము శ్రీకృష్ణద్వైపాయనుఁడు నాకుం జెప్పెను. వంశోద్ధారకా! యీయదువంశము భూమియందు నష్టప్రాయమైనది. దీనిని బ్రహ్మదేవునింబోలి యుద్ధరింపుము. శత్రుబాధలం దొలఁ

గింపుము. జయశ్రీనిగాంచి మమ్ముఁ గాపాడుము. నీప్రాపున మేమెల్ల బ్రదుకఁగల మనుసమ్మక మున్నయది. నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు. సర్వభావనుఁడవు. నీవు జరాసంధు నోర్వఁ గలవు. నీప్రాపున మేమెల్ల యోధులమగుదుము. జరాసంధుఁడు బలపరాక్రమముల విఱ్ఱవీఁగి రాజేంద్రులమూర్ధములపై నున్నవాఁడు. యుద్ధసాధనములు పెక్కు లాతనికడఁ గలవు. మే మాయుధములవిషయమై యెన్నిమడుంగులో యతనికంటెఁ దక్కువగ నున్నవారము. ఈనగర మింతకుముం దెన్నిమాఱులో శత్రువులముట్టడికిఁ జిక్కినది. ఇపుడొక్కదినమైన ముట్టడికిఁ దాళఁజాలదు. ఆహారపదార్థములు క్షీణించినవి. వంటచెఱకులుకూడ లేవు. దుర్గములు సడలియున్నవి. పరిఖలు జలసమృద్ధములుగ లేవు. ద్వారరక్షకయంత్రములు శూన్యములైనవి. ఇపుడు వీనిని క్రొత్తగా నిర్మింపవలయును. యుద్ధశాలల సంస్కరింపవలయును. కంసుఁ డింతకుముందు దీనిం గాపాడుచున్నకతనఁ బ్రజలు రక్షణభారము నతనిపై నిడి హాయిగ నుండిరి. అతఁడు మృతినొందుట, క్రొత్తగా మాపై నీభారము పడుట, పలుసారులు శత్రువు లీనగరమును ముట్టడించుట, యనునీకారణముల నిఁక నీపురము శత్రుకృతపీడ కోర్వఁజాల దనుట నిక్కము. మనబలములు యుద్ధమున శ్రమంపడియున్నవి. పెక్కుమాఱులు పోరిపోరి యలసినవి. ఇఁక యుద్ధము పొసఁగునేని యీరాజ్యము ప్రజలతో నశించును. ఇందులకు సంశయములు లేవు. రాజ్యకాంక్షలుగల దుష్టరాజులు మాఱొక్కని యాదవులపైఁ గలవిరోధము నాధారముచేసికొని యోడించిరి. ఓడింపఁబడినవారెల్ల రెండుతెగలైరి. కాన నైకమత్యము

చెడినది. కావున నిప్పు డేది కర్తవ్యమని తోచునో యాపని
చేయుము. రాజ్యకాంక్ష గలరాజులచే వంచింపఁబడితిమి. జరా
సంధభయార్తులమై రాజ్యక్షోభమున పగలఁబోగిలి నగరజనులు
మమ్ము భీతులనినిందింపఁ గడుఁగుందియున్న మ మ్ముద్ధరింపుము.
శ్రీకేశవా! యాదవులమై రాజులకెల్ల విరోధము కలదు.
కావున వీరినడుమఁ జిక్కుపడితిమి. నీయందున్న విశ్వాసముచే
నా మతమిదియని విన్నవించితిని. మరలమరల విన్నవింపఁబని
లేదు. ఇందు నేపని యెట్లుచేయశక్యమో యాపని యట్లు చేయ
వలయును. ఈసేన నీవునడుప నడుచును. మేమెల్ల నీప్రాపున
నుండఁ దగువారము. ఈవిరోధము నీమూలమునఁ గలిగినది.
నిన్నుఁ గాపాడుకొనుచు మమ్ముఁ గాపాడుము. నాయీ
మాటలను క్షమింపుము. అని పలికి యూరకుండెను.

ఆర్యులారా! ఈచరిత్రమునుండి విశేషాంశములు నేర్చు
కొనఁదగినవి లేకపోయినను ఈచరిత్రాంశ మొక్కఁడు గలదు. దానిని
పరిశీలించుటం జేసి ప్రాచీనకాలమున దేశమర్యాద లెట్లున్న
వనునది విశదమగును. అది యెట్టులుండినను ముఖ్యమే. అదే
దనఁగా వినుఁడు. యదువు తన తనయులకు బ్రదుకుమార్గము
చూపవలసి యుండెను. సంప్రాప్తయౌవను లగుకొడుకులు
తండ్రినిం గాంచి యొక్కనాఁ డిక మేమెట్లు జీవింపవలయునో
ఆజ్ఞాపింపుమా యని ప్రార్థించిరి. తండ్రియుఁ బరమానంద
భరితుఁ డయ్యెను. లోకమున మనుజునకు సుఖ మాఱువిధము
లుగాఁ గలుగును. వేఱుమార్గమునఁ గలిగినది సుఖమే కాదు.

"శ్లో. అర్థాగమో నిత్యమరోగితా చ
ప్రియాచ భార్యా ప్రియవాదినీ చ,

వశ్యశ్చ పుత్రో౽ర్థకరీ చ విద్యా
షడ్జీవలోకేషు సుఖాని రాజన్."

పుత్త్రులున్నంతనే లాభములేదు. వశ్యులుగా నుండవలయు. యదుతనయులు నల్వురు సమర్థులు. పితృవశ్యులు. కావున నాతండ్రియే సుఖవంతుఁ డనవలయును. అట్టికొడుకులు లేని తండ్రి సుఖవంతుఁడు కాఁడు. యదు వా కుమారులకుఁ జక్క నిమార్గ ముపదేశించెను.

"పితృసమో జ్యేష్ఠః"

అన్న న్యాయము ననుసరించి యాతని యువరాజును జేసెను. ఇర్వురకుఁ బర్వతప్రాంతముల నగరములు నిర్మించుకొనియుండ నాజ్ఞాపించెను. ఒక్కని సాగరద్వీపమును బాలింప ననుమతియి చ్చెను. ఎవ్వరి కేపనియందుఁ జమత్కృతియుండునో వారి కా పనినొసంగిన మేలు. బలవంతముగా మాఘస్నానము చేయించి నట్లు నిపుణత చూపఁజాలనికార్యమందుఁ బ్రవేశపెట్టుట తండ్రి కే నితరుల కేని న్యాయముగాదు. యదువు తనయకుమారులలో నెవరి కరణ్యవాసమునందును నూత్నరాష్ట్రనిర్మాణమునందును దక్షతగలదో వారినిఁ బర్వతప్రాంతముల నుండుఁడనియెను. రత్నపరీక్షాదులయం దిష్టముగలకుమారునకు ద్వీపమునుబా లింప నాజ్ఞనిచ్చెను. ఇత్తెఱంగునఁ జేయుటచే వా రెల్లఁ దమచమ త్కృతిఁ జూపఁజాలిరి. అడవులు ఛేదించి నగరమును నిర్మించి జానపదుల నందుఁ జేర్చుట పూర్వాచారము. ప్రజల కందువసి యింప ననువగుపద్ధతులు చూపి వారినలరింపఁజేయుట పూర్వు లకున్న యలవాటు. ఇప్పుడది మాఱిపోయినది. అడవులచెంత నుండువా రరోగులు దృఢకాయులుగ నుందురని పూర్వులు

చక్కఁగ నెఱుంగుదురు. పర్వతప్రాంతములనుండుట వారి కెక్కువ మక్కువ. అందు నివసించిన నారోగ్యమును గల్గించు గాలియు సారవంతములగు నాహారపదార్థములు లభించునని యు వానిచే నాయువు పెరుఁగుననియు వారివిశ్వాసము. జల సమృద్ధికిఁ గొఱఁతయుండదనియు వర్షము లధికముగాఁ గురి యుననియు వా రెఱుంగుదురు. గోధనము పూర్వుల కెక్కువ. గోక్షీరములఁ ద్రాగుచుండెడివారు. భూలోకామృతమని యా వుపాలకుఁ బేరు. క్రొత్తగాఁ దీసినపాలకుఁ బీయూషమని పేరు గలదు. పాలు కాఁచి త్రాగుటకన్న నురుగాఱనిపాలు త్రాగుట మేలనియు రోగములు నశించుననియు వా రెఱుంగు దురు. ధారోష్ణములని వానిఁ బిలుచుట విన్నారము కదా. అట్టిక్షీ రములు ధేనువులు చక్కని పచ్చికమేసిననే యొదవును. అందుల కరణ్యప్రాంతముల నివసించుట మంచిదని వా రూహించిరి. అడ వులఁ బెంచిన వృక్షములనుఁ గొఱంత లేకుండుటగాక యందున్న యమూల్యపదార్థములు లభించునని ప్రాక్కాలికజనుల యాశ యము. అట్టియాశయము లిక్కాలమున నశించి నగరవాస ముత్తమోత్తమని భావించుచున్నారు. స్వభావసౌందర్యము పర్వతములయందుఁ గలదుగాని మఱెందుగలదు? అట్టివిశేష ములం జూచుభాగ్యము గల్గుట సామాన్యమా? మఱియుఁ బర్వతములయందు మహాత్ములుందురు. వారిదర్శనము సకలవిధ ముల జ్ఞానదాయకము. వారు లోకుల కుపకరింపఁ దిరుగుట కలదు. వారిదర్శనము పరమపురుషార్థ మీఁజాలునని నమ్మువా రెక్కుడుసంఖ్యగలవా రుండిరి. ఇప్పుడు వారు కనఁబడక తిరు గుచున్నవారు. లోకవృత్తమును దిలకించుచున్నవారు. ఎవరై

నను భక్తులు దొరకుదురా. భగవత్తత్త్వము నుపదేశింతమా యని నాలుకలు చాపుచున్నవారు. డాంబికులై మేమేమహాత్ము లమని మూర్ఖులు వేషధారులై లోకులవంచించు మాటల పల్కుచుండ మహర్షులారా! ఎట్టికట్టడికాలము వచ్చినది యని యచ్చెరువందుచున్నారు. కొందఱు మహర్షులపేరులు పెట్టుకొని తోఁచినట్టులు పల్కుచుండ నంతకంటెఁ బామరులు వారలం గొల్చుచుండ నవ్వారిని మఱికొందఱు పూజించుచుండ, వారు తరణోపాయ ముపదేశింతురని మఱికొంద ఱాశ్రయించుచుండ నిశ్చయముగా వీరుమహాత్ములే మనల నుద్ధరించుట కవతరించిరని యింకను గొందఱునమ్మి వారిపాదసేవచేయుచుండ నందఱును మోసపుచ్చితిమికదా మనకంటె మహర్షులు గలరా యని యాడాంబికులు సంతసించుచుండఁ బ్రచ్ఛన్నవేషముల మహర్షులు కలికాల మిట్టిది గదాయని వగచుచుఁ బరమేశ్వరా! ఈపామరుల గాపాడుమింకెటు నవతరించి కుమార్గములనుండి వీరిని మరలించి డాంబికుల నోరుమూయించి భగవద్గీతార్థముల నాచరణమునకుఁ దే నియమించి దుష్కృతముల నడఁగించి మానవుల వీరిని గాపాడుమా యని ప్రార్థించుచున్నారు. భగవంతుఁడు కలికాలమున నిట్లుండవలసినదేయని యూరకుండఁ దలంచుచున్నవాఁడు. ప్రకృతిచెలరేఁగి విచ్చలవిడి విచిత్రసృష్టి నొనరించుచున్నది. మాకంటె నుత్కృష్టమతులు లేరని యెల్లవారును దలంచుచుండునట్టు లొనరించి విహరించుచున్నది. శ్రుతిస్మృతులు ప్రమాణములు కావనువాదములు ప్రబలుచున్నవి. ఎవ్వరికి వారే యధికులమనుభావము పెచ్చుపెరుఁగుచున్నది. ధర్మకార్యములు కీర్తింగోరియే చేయఁబడు

చున్నవి. భగవద్భక్తి యుపన్యాసములయందు నర్తనము చేయు
చున్నది. కంఠపాఠములు చేసినవిషయము లుపన్యసింపఁబడు
చున్నది. సభలలో భక్తుల మనిపించుకొన నెందఱో ప్రయ
త్నించుచున్నారు. కొందఱు ప్రయత్నింపఁ బూనుచున్నవారు.
ఇంకను గొందఱు ప్రయత్నింతమా వలదా యని యాలోచిం
చుచున్నారు. మీరు ప్రయత్నించిన మేము తోడ్పడుదుమని
మఱికొందఱు వాగ్దానము చేయుచున్నారు.

మహాశయులారా! కాలమెట్లు మాఱుచున్నదో పరి
కింపుఁడు. ధర్మము లెట్లున్నవో యూహింపుఁడు. ధర్మము నను
సరించి వర్షములు లోనగునవి యెట్లు లోకుల కుపకరించుచు
న్నవో తలంపుఁడు. మనుష్యులయాయుస్సు వరుసగా నెట్లుతగ్గు
చున్నదో చింతింపుఁడు. రోగములు క్రొత్తక్రొత్తపేరుల నెట్లు
చెలరేఁగుచున్నవో పరీక్షింపుఁడు. ఆహారనియమ మెంతపాడై
నదో చూడుఁడు. యోగాభ్యాసము శశవిషాణము నెట్లుమిం
చినదో చూడుఁడు. ధర్మప్రవక్తలు తమ రాచరింపనిధర్మముల నె
ట్లుపదేశించుచుఁ దమ్మాలమున ద్రవ్యమునార్జించి ధన్యుల మను
కొనుచున్నారో కనుఁగొనుఁడు. హరిదాసుల మర్యాదలఁ
గాంచుఁడు. వేదాంతుల ద్రవ్యాశ మేరుతుల్య మగుచున్నది.
సదాచారము లడుగంటుచున్నవి. మతధర్మము లేటిపా లగు
చున్నవి. ధర్మము నుపదేశింపనివాఁ డరుదు. ఔరా! కాల
మెంత తలక్రిందగుచున్నది. నిన్నటియాచారము నేఁడు కాన
రాదు. భగవత్సేవ వాగ్రూపమున నున్నది. చెప్పినధర్మములఁ
దా నాచరింపనివారిసంఖ్య మితిమీఱుచున్నది. ఇట్టి మహత్తర
కష్టకాలమునఁ దరణోపాయ మేది? భగవన్నామసంకీర్తనమే.

దానికి ద్రవ్య మక్కఱలేదు. ఇతరులసాయ మక్కఱలేదు. ప్రాయశ్చిత్తములు లేదు. ఉపవాసములతో బనిలేదు. గురువు లుపదేశింప నవసరము లేదు. కాలనియమము నాశ్రయింపఁ బనిలేదు. ఆశ్రమములు మఠములు రమ్యహర్మ్యములు కావలసినది లేదు. శ్రద్ధయొక్కటి యున్నఁ జాలును. సకలపాపములను దొలఁగించును. సకలపురుషార్థముల నాపాదించును. శాంతము నెలకొల్పును. జ్ఞానము నుత్పాదించును. ఇంత సులభమగు కార్యముచే సకలతపఃఫలములు లభింప నుండ దానిని మానుట న్యాయము కాదు. ఎవరు ధ్యానించిన వారికోరికలు తీర్ప శ్రీకృష్ణపరమాత్మ సంసిద్ధముగ నున్నాఁడు. ఎవరును న న్నాశ్రయించువారు కానరారు కదా యని యూహించుచున్నాఁడు. తనదివ్యనామసంకీర్తనము చేయువారు దొరకినఁ జాలు నదే పదివేలని కోరుచున్నాడు. ఇట్టితరుణమును బోఁగొట్టుకొనుట మనకు ధర్మముకాదు. నిశ్చలచిత్తమున నిష్కపట భక్తితో నిర్వ్యాజప్రీతితో శాంతము గలిగి భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణనామమును స్మరింతము. శ్రీకృష్ణపాదారవిందముల ధ్యానింతము. పూజింతము. ఇంతకంటె మంచిమార్గము వేఱొకటి కానరాదు. ప్రకృత మీచరిత్రము నీప్రకరణమున నింతటితోఁ బూర్తిచేయుచున్నాఁడను. ఈచరిత్రమును బఠించుటకు ఫలముగా శ్రీకృష్ణపరమాత్మస్తుతిని బఠింపుఁడు. మీఁదిప్రకరణమును ద్వారగాఁ బఠింప నూహింపుఁడు.

ఓం శాంతిః. శాంతిః. శాంతిః.

శ్లో. మధురైకరసం వపుర్విభోర్మథురావీథిచరం భజామహే
నగరీమృగశాబలోచనానయనేందీవరవర్షతర్షితమ్. ౧౬

పర్యాకులేన నయనాంతవిజృంభితేన
వక్త్రేణ కోమలదరస్మితవిభ్రమేణ
మంద్రేణ మంజులతరేణ చ జల్పితేన
నందస్య హంత తనయో హృదయం ధునోతి. ౨౦

కందర్పకందలకటాక్షబందీ
రిందీవరశ్రీరభిలాషమాణాన్
మందస్మితాధారముఖారవిందాన్
వందామహే వల్లభ ధూర్తపాదాన్. ౨౧

వయమేతే విశ్వసిమః కరుణాకరమూర్తి కింవదంత్యంగే,
అపిచ విభోతవలలితే చపలతరా మతిరియం బాల్యే. ౨౪

మధురిమభరితే మనోభిరామే
మృదులతరస్మితముద్రితాననేందౌ
త్రిభువననయనైకలోభనీయే
మహసి వయం వ్రజభాజి లాలసాస్మః. ౨౭

శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము. 3 ఆశ్వాసము.

అవతార ప్రయోజనప్రదర్శనారంభమను నేడవప్రకరణము
సంపూర్ణము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1928.

కావ్యస్మృతి తీర్థ:

శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారి గ్రంథములు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము, నిర్వచనము, వ్యాఖ్యానములలోని భావము కూడ విడువక తెనిఁగింపఁబడినది. ఏశ్లోకమున కేపద్యమో తెలియుటకై శ్లోకసంఖ్యగూడఁ దెలుపఁబడినది. విశేషార్థములుండుతావులఁ గ్రింద వివరముగఁ వ్రాయఁబడినది. గొప్పపీఠిక గలదు.

3 సంపుటములుగల ప్రతి రూ. 12 0, 7 సంపుటముల ప్రతి 14 0

ఆంధ్రబ్రహ్మాండపురాణము ...	5	0
హాలాస్యమాహాత్మ్యము, స్కాందపురాణమునుండి తెనిఁగింపఁబడినది. మధురాపురిమాహాత్మ్యమును దెలుపును. మీనాక్షీసుందరేశ్వరుల విలాసచరిత్రములు డెబ్బదిరెండుకథ లిందుఁగలవు ...	1	0
ఆంధ్రలలితోపాఖ్యానము, భండాసురుని లలితాదేవి చంపుట మొదలగు గాథలనేకము లిందున్నవి. ...	1	8
విచిత్రపాదుకాపట్టాభిషేకనాటకము ...	0	10
పాండవాజ్ఞాతవాసనాటకము ...	0	12
శ్రీరామవనవాసనాటకము ...	0	10
సంగ్రహరామాయణము, వచనము, సులభశైలి ...	0	10
సంగ్రహభారతము ,, ,, ...	1	0
సంగ్రహభాగవతము ,, ,, ...	1	0
హనుమద్విజయము, పద్యకావ్యము ...	0	8
కడపమండలచరిత్ర ...	0	8
శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము, ఇది యనేకపురాణములనుండి మనోహరగాథలు వచనరూపముగా వ్రాయఁబడినది. ప్రథమసంపుటము	1	8
ద్వితీయసంపుటము 1 8 తృతీయసంపుటము	1	8
చతుర్థసంపుటము 1 8 పంచమసంపుటము	1	8
షష్ఠసంపుటము 1 8 సప్తమసంపుటము	1	8
నూతనపంచాంగము ...	0	1

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.